G.P.
Danilevski

Mirovici
•
Prințesa Tarakanova

Editura Eminescu

G.P. DANILEVSKI

Mirovici
*
Prinţesa Tarakanova

89

Traducere de Ludmila Gamolco-Drăghicescu

EDITURA EMINESCU
1974

Cuprins

MIROVICI.....5

Partea întâi - PRIZONIERUL ÎNCORONAT.....6
I. Un curier din Prusia ocupată.....6
II. Trecutul lui Mirovici.....23
III. Petersburgul în timpul domniei lui Petru al III-lea.....42
IV. Madama din Drezda.....66
V. Urmă e găsită.....87
VI. Ursita rea.....102
VII. La Schlüsselburg.....119
VIII. Doi ţari.....138
IX. Gulerul portocaliu.....153

Partea a doua - AVATARURILE FAIMOASELOR ACŢIUNI PETERSBURGHEZE.....168
I. Un om de încredere.....169
II. Inscripţia de pe poartă.....186
III. Studentul din Moscova.....196
IV. Bal la Fitinhof.....210
V. Întrevederea.....226
VI. Colţunaşi cu carne.....237
VII. La conacul lui Gudovici.....252
VIII. Musca la arat.....265
IX. Arestarea lui Passek.....275
X. „Acţiunea domnului Orlov”.....283
XI. Apariţia Feliciei.....292
XII. Debarcarea la Kronstadt.....306

Partea a treia - CATASTROFA DE LA SCHLÜSSELBURG 320
I. Ultima zi a domniei lui Petru al III-lea.....321
II. Uitatul.....328
III. Raportul lui Panin.....335
IV. Curierul de pe Don.....350

V. O noapte la Pella.....357
VI. La Sabolovka, la noul favorit.....368
VII. Prisaca cumătrului.....378
VIII. La catedrala Kazanski.....388
IX. De gardă la Schlüsselburg.....405
X. Tentativa.....415
XI. Sentinţa.....427
XII. Pe eşafod.....439

PRINŢESA TARAKANOVA.....449

Partea întâi - JURNALUL LOCOTENENTULUI KONŢOV. 450
I.....451
II.....454
III.....458
IV.....463
V.....467
VI.....471
VII.....476
VIII.....481
IX.....487
X.....491
XI.....498
XII.....502
XIII.....506
XIV.....511
XV.....515
XVI.....518
XVII.....521

Partea a doua - FORTUL LUI ALEKSEI.....528
I.....529
II.....531
III.....535
IV.....539
V.....544
VI.....549
VII.....555
VIII.....560
IX.....564
X.....567
XI.....572
XII.....576
XIII.....580

XIV.....*583*
XV.....*586*
XVI.....*591*
XVII.....*597*
XVIII.....602

MIROVICI

Partea întâi

PRIZONIERUL ÎNCORONAT

„Da, vor spune strănepoţii noştri,
îi durea asuprirea Rusiei.”

Palatul de gheaţă

I. Un curier din Prusia ocupată

ÎMPĂRĂTEASA ELISABETA PETROVNA s-a stins din viaţă la 25 decembrie 1761, în toiul războiului dintre Rusia şi Prusia. Armatele lui Frederic al II-lea nu mai erau cele de altădată: cei mai buni ofiţeri ai săi erau fie morţi, fie prizonieri.

Cu un an înainte, detaşamentul general-porucicului Piotr Panin a ocupat Berlinul. Cazacii, împreună cu aliaţii lor, croaţii, au pustiit capitala lui Frederic, au prădat vreo trei sute de case şi n-au cruţat nici palatul regal din afara oraşului: i-au sfărâmat mobila scumpă, au spart porţelanurile şi oglinzile, au făcut bucăţi franjurile şi tapetele de atlas şi goblen, au tăiat cu toporul tablourile italieneşti şi au făcut ţăndări cabinetul de stampe.

Şefii nu rămâneau mai prejos de subalterni. S-a dat un ordin de a fi trecuţi pe sub vergile frontului de soldaţi, „gazetarii” berlinezi, pentru că prea scriau jignitor şi obraznic jurnaliştii ăştia la adresa ruşilor. Drept urmare a unui asemenea ordin, scrisorile vrăjmaşe Rusiei, publicate în ziare, erau arse de un gâde sub o spânzurătoare, iar alcătuitorii acelor scrisori, aduşi în piaţa de execuţie ca să fie pedepsiţi pentru vrăjmăşia lor prin *Spitzruten*[1]. Generalul Cernîşov i-a iertat. Numai pentru vin, ţigări şi, în general, pentru ospătarea armatelor ruseşti au fost cerute Berlinului o sută de mii de *dusselgelduri*. Trădarea comandantului unui corp de armată rusesc, contele Tothleben, ca şi arestarea lui în urma hotărârii Consiliului tuturor comandanţilor ruşi de regimente, în timpul marşului din Pomerania, n-au schimbat cu nimic starea de spirit a armatei victorioase. Situaţia lui Frederic era desperată. Din rege al Prusiei, deveni din nou un neînsemnat *Kürfursten*[2] branderburghez. La Königsberg, şi-a stabilit reşedinţa guvernatorul rus tatăl lui Suvorov. Întreaga Prusie era cucerită şi, după nefericita adnotare a Elizabetei, „aşa să fie”, pe raportul privitor la alipirea ei – şi-a depus jurământul de supunere în faţa împărătesei ruse. În această nouă gubernie a început să fie introdusă ordinea rusească. Şi-a făcut apariţia misiunea rusă, cu un arhimandrit al său, au început să bată moneda rusească. Ca deodată evenimentele să ia alt curs.

Nepotul Elizabetei Petrovna, împăratul Petru al III-lea, în chiar ziua morţii mătuşă-sii, a intrat în tratative de pace cu adoratul său suveran Frederic. Guvernatorul Suvorov, în urma unui ordin personal al ţarului, a predat trupele şi conducerea regatului prusac general-porucicului Piotr Ivanovici Panin, iar el a plecat la Petersburg unde, din cauza datoriilor, a început să dea anunţuri publicitare în legătură cu vânzarea averii sale. Urmându-l, bucuroşi de

[1] Vergi, servind la flagelarea celor vinovaţi (n.tr.).

[2] Principe (germ.).

manifestul privitor la... „Libertatea nobilimii” şi alţi ofiţeri, mai cu seamă cei din Statul Major au pornit spre Rusia, invocând diverse pricini... Gustul amar al concesiilor ruşinoase a fost uitat. Mai de voie, mai de nevoie, toţi doreau să ajungă, după o campanie atât de lungă, în patrie...

La sfârşitul lui februarie 1762, într-o troică ce făcea legătura între Prusia şi Petersburg, venea din Königsberg un curier special. Era un tânăr ofiţer uscăţiv, de vreo douăzeci şi doi de ani, de statură mijlocie, cu nişte ochi negri, serioşi, având o căutătură puţin speriată şi nemulţumită. Era ora două din zi. Se grăbea să mai prindă pe cineva la Colegiul de război. De la intrarea în oraş, pe lângă podul Kalinkin şi până la clădirea Colegiului (casa lui Stegelmann de pe Moika, cea de lângă podul Roşu, unde astăzi se află Institutul de surdo-muţi[3]), ofiţerul încerca în fel şi chip să-l zorească pe vizitiu. Zece zile de drum prin Lituania, prin dezgheţ şi fleşcăraie l-au obosit foarte tare. Ducea hârtiile manuscrise ale lui Panin cu propunerea timidă, dar foarte clară, de a se încerca continuarea războiului. În capul ofiţerului se contura primirea plină de neprevăzut pe care o aştepta, lupta lui Panin cu partidele de la Curte, cum şi sigură compasiune şi felicitările camarazilor. Ajuns la Colegiu, îşi îndreptă caftanul verde, jerpelit, cu guler de aceeaşi culoare şi tunică roşie, îşi scutură zăpada de pe ghetrele negre şi pantofii scâlciaţi şi fără catarame, îşi aranjă buclele nepudrate, îşi strânse coada blondă, încărcată de promoroacă, despletită în timpul drumului. Rugind, să fie anunţat la un general din Colegiu, pentru care mai avea şi o scrisoare particulară de la Panin, a predat plicurile şi, extenuat de drum, a început să se gândească la cele ce-l vor întreba, pregătindu-şi în minte răspunsurile,

[3] Toate indicaţiile autorului referitoare la destinaţia clădirilor sunt valabile pentru 1875-79, când a fost scris romanul (n.tr.).

străduindu-se să găsească cuvintele cele mai convingătoare. „Armata, îşi zicea el, abia aştepta să pornească din nou la luptă; proiectul îndrăzneţ al lui Piotr Ivanovici va triumfa. N-am să mă cruţ, am să le demonstrez tot adevărul, numai şi numai să-i fie patriei de folos, numai şi numai să aprecieze curajul unui comandant atât de cinstit şi de integru!”

Generalul de serviciu Behleşov, un ins impunător ca înălţime şi ţinută, cu o faţă albă ca de prunc, citind scrisoarea adusă, puse deoparte celelalte hârtii şi-l fixă cu privirea pe trimis. Se învârti apoi supărat, pe loc, fornăi dispreţuitor şi spuse:

— Noutăţile tale, stimate domn, nu sunt câtuşi de puţin importante. Iar Piotr Ivanovici, deşi e un patriot demn de tot respectul, de tot respectul... Dar asta nu e treaba ta. Război!

Iată ce viteji! Noi ducem tratative de pace, iar ei vor război! Mâine stimabile, e duminică. Treci pe aici poimâine...

Ofiţerul simţi cum încep să-i ardă obrajii. „Păpuşă de nimic ce eşti, băşică de săpun! ar fi vrut să-i spună. Şi mai îndrăzneşti să-i judeci pe patrioţi! Şi-apoi asta încă nu-i cine ştie ce *rara avis*. Ce-or să zică ceilalţi, tot Colegiul?”

Oftă, ieşi din clădire, stătu câteva clipe locului ameţit, poruncindu-i apoi vizitiului să-l ducă pe ostrovul Vasilievski. Se mai linişti. La vederea locurilor cunoscute, cândva atât de dragi, simţi un val de căldură inundându-i inima. Parcă anume apăru tocmai atunci şi soarele, învăluind în lumină străzile, casele şi sufletul călătorului.

Trecând pe lângă nobila Scoală de cadeţi (casa lui Menşikov, azi Şcoala militară Pavel I), se descoperi şi-şi făcu semnul crucii; aici îşi făcuse el învăţătura şi de aici, cu doi ani în urmă, cadet fiind, fusese trimis în armata din străinătate. La capătul uneia dintre străzile mărginaşe ce dă pe cheiul Nevei, zări gardul înnegrit şi acoperişul vechi

al căsuţei care îi aparţinea de foarte mulţi ani văduvei subofiţerului de gardă, Nastasia Bavîkina.

Drumeţului i se strânse inima. Atâţia ani în şir, în zilele ce sărbătoare, venise aici de la şcoală, el, orfanul stingher. Aici, Nastasia Filatovna, o bătrână blânda, virtuoasă, lipsită de copii şi nespus de miloasă, poreclită „povestitoarea ţarinei”, îl răsfăţă, găsind în el, în umilul cadet, mângâierea singurătăţii şi tristeţilor sale. După cum îl informase bătrâna în scrisorile sale, casă îi fusese vândută pentru datorii, iar ea, fosta proprietară trebui să se mute undeva, cu chirie, fără să mai apuce să-i mai scrie nouă adresă. Ofiţerul se opri în faţa porţii atât de cunoscute.

— Pe cine căutaţi? îl întrebă un târgoveţ oarecare, stând în cerdacul casei de alături.

Ofiţerul spuse numele Bavîkinei.

— S-a dărâmat stâlpul vechi şi solid, spuse târgoveţul, iar ea, puternică, s-a restrâns: din proprietăreasă a ajuns chiriaşă. Se vede treaba că trăim ultimii ani ai lumii acesteia...

— Unde s-a mutat? Unde locuieşte?

— La un căutător în stele, la un nu-ş’ ce savant. Ne-a mâncat pe toţi acum ghiavoliţa asta de scumpătate, nu te poţi apropia de marfă. Nu-ţi rămâne decât să-ţi întinzi picioarele şi să crapi. Se aude că a închiriat pe undeva, pe lângă Moika, prin locurile ce-au ars pe vremuri, într-o casă de piatră din faţa străzii Siezjaia, o locuinţă într-un subsol de bârne. Întreabă de căutătorul de stele; oricine te îndreaptă.

Ofiţerul plecă spre podul Albastru, de acolo o luă la dreapta, ţinând malul Moikăi. Se opri apoi în faţa locului unde astăzi, lângă podul Pietonilor, se afla clădirea poştei. Aici, o casă de cărămidă, cu un coş înalt ca de fabrică, dădea în mâlul fără chei şi fără parapet al apei. Pe gard trona firma unui croitor. În spatele clădirii de piatră, în fundul curţii, se înălţa o casă de lemn cu pereţi scorojiţi,

purtându-şi cu greutate etajul aparat de un acoperiş de ţiglă roşie, olandeză. Spre catul de sus al casei ducea o scară deschisă, drept acoperiş având ramurile unui mesteacăn înalt şi bătrân de când lumea, ce creştea lângă intrare şi care, fără îndoială, i-a apucat şi pe suedezi şi pe Petru cel Mare. În stânga celei de a doua case, se zărea o gradină desfrunzită, acoperită de zăpadă.

Se însera când mantaua albastră ca cicoarea, cum se purta pe atunci în toată armata, apăru în curtea locuită acum de Bavîkina. Ţinându-şi tricornul miţos să nu i-l zboare vântul chiar în uşă, ofiţerul – ce purta sub braţ o valijoară sărăcăcioasă – intră grăbit în tinda de jos a casei. Îşi înghesui într-un colţ geamantanul, pătrunse într-o odaie din dreapta, slab luminată, de-acolo în stânga într-o „polată” şi încurcat, se opri în faţa unei alte uşi. În spatele ei, o nouă despărţitură. Prin crăpături pătrundea lumina. „Aici trebuie să fie, gândi musafirul privind în jur şi stăpânindu-şi cu greu emoţia. Ce-o să se mai mire!…”

— Nastasia Filatovna, bună seara! spuse el în timp ce bătea la uşă.

— Nu-i nici o Nastasia Filatovna aici! îi răspunse de după despărţitură o voce severă şi enervată. Aici locuieşte un membru al Academiei de Ştiinţe. Să ne fie cu iertare…

„Ce mai e şi cu asta?” se întrebă musafirul contrariat.

— Dumnezeule! Nu v-am spus că aici locuieşte un academician? adaugă vocea mânioasă. Dacă vreţi să ajungeţi la chiriaşă, binevoiţi s-o luaţi din vestibul la stânga. Dar să ştiţi că nu-i acasă.

Ofiţerul mulţumi, dând să plece.

— Iertaţi-mă, cine sunteţi? întrebă vocea de după uşă. Ce să-i spun când s-o întoarce?

— Un trimis de peste hotare al armatei, prim-aghiotant al guvernatorului nostru din Prusia, generalul Panin, răspunse ofiţerul.

De după despărţitură se auzi un târşâit grăbit de paşi. Uşa se dădu în lături. În prag apăru un om trecut de cincizeci de ani, în halat de casă, înalt, spătos şi solid, cu o faţă inteligentă şi obosită, înfrumuseţată de riduri, cu nişte ochi blânzi şi iscoditori, chel, cu mâini mari, vinoase, într-una ţinând o tabacheră, într-alta o pană.

— Al armatei aţi spus? Din Prusia?

— Întocmai... Sub porucic al regimentului de infanterie „Narvă”, ofiţer de ordonanţă al lui Panin, trimis cu nişte hârtii.

— O cunoştinţă de-a chiriaşei mele?

— Întocmai!

Un zâmbet timid şi cald lumină faţa severă a academicianului.

— Am auzit de dumneata, am auzit. Un oaspete neaşteptat e cu atât mai plăcut... Dânsa nici nu bănuieşte. Câte gânduri şi-a mai făcut în legătură cu dumneata... Te rog, până una-alta, intră la mine... Ce noutăţi ne aduci?... Linişteşte-mă, domnule, fă-mi o bucurie, urmă gazda. Îi batem pe nemţi? Nu-i aşa? îi facem zob pe *Verfluchteri*?

— De bătut, i-am bătut, dar acum ne retragem şi încă în mare grabă. E de presupus că facem cale-ntoarsă. Se duc tratative de armistiţiu.

— Ce? Ne retragem? Armistiţiu? Da’ cine l-a propus?

— Ai noştri, fireşte.

Tabachera şi pană academicianului zburară pe masă.

— Cum? Noi, pace? Glumeşti!? ţipă academicianul rotofei şi ciolănos, îndreptându-şi, cu mâinile tremurătoare, halatul gros, cenuşiu şi ponosit. Ce măgărie! Ce tupeu şi ce ruşine! Doamne! După atâtea victorii! Drăguţă, tinere, cred c-ai îngheţat pe drum, ai obosit. Ia loc... Lischen! Lisaveta Andreevna! Lenocika! Aduceţi ceai, puneţi samovarul, să se poată spăla mai iute.

— *Bitte, bitte, gleich*![4] răspunse o voce de femeie din camera învecinată.

— Iertaţi-mă, se înclină ofiţerul. Chiriaşa dumneavoastră, Nastasia Filatovna, e o veche binefăcătoare a mea.

— Ştiu, n-o să se supere. De atâtea ori stăm cu ea de vorbă, răscolim arhivele memoriei...

— Dar unde e?

— Probabil c-a plecat pe la vecine. O aştepţi la noi. Uite, te rog, pofteşte aici, în camera fetiţei mele, Lenocika. Dar umblă cu grijă. Parcă-s o cârtiţă; am atâtea culoare şi tot soiul de cămăruţe... Casa de piatră am clădit-o eu, voiam s-o fac fabrică; casa asta, împreună cu grădină, a scăpat de foc şi a fost ridicată demult de altcineva. Jos, avem chiriaşi. Şi gospodăria nevesti-mi, sus, am cabinetul meu de lucru, cu instrumente, baterii electrice, lunete, retorte şi tot soiul de borcane.

În camera în care fu poftit musafirul intră repede o fetiţă zâmbitoare, de vreo treisprezece ani, aducând un prosop şi o lumânare. Era subţirică, blondă, cârlionţata, iar ochişorii săi albaştri şi zâmbetul aduceau cu ale tatălui său. Repetând din nou „*bitte*, *bitte*”, purtând un lighean şi o cană cu apă, o urma o femeie plină, încă frumoasă, cu şorţ şi bonetă albe, scrobite şi cu mânecile suflecate până la coate. Era soţia gazdei. Atât gazdele, cât şi camerele curate şi plăcute i se parură ofiţerului grozav de bune şi de primitoare.

— Iată, dragul meu, ai aici săpun şi apă, zise academicianul când doamnele se retraseră. Fă-ţi toaleta fără jenă, în timp ce eu, iartă-mi curiozitatea, am să te mai întreb de una şi de alta... Deci, armistiţiu? Of, blestemaţii, orbii!

— Panin voia să îndrepte lucrurile şi a trimis un raport. Zău, e păcat, armata vrea să lupte.

— Şi? Sunt speranţe să se-ndrepte lucrurile?

[4] În germană în text: Te rog, te rog, imediat (n.tr.).

— Dumnezeu mai ştie ce-or hotărî. Se spune că în momentul de faţă Prusia are şi pe-aici destui aliaţi...

— Porci de câine! Nişte câini! Blestemaţii! Nici credinţa rusească nu-i doare! ţipă academicianul, umblând furios de colo-colo prin odaie. Suflete de Irozi! Mătrăgune, buruieni!

Fu cuprins de tuse, apoi înfrânându-şi tulburarea se opri lângă fereastra întunecată.

— Plecă dracul să semene în baltă tot soiul de buruieni şi ierburi rele, spuse fără a se întoarce şi pierdu din sac şi buruiana asta, mătrăguna. Şi din ea apăru şi toată protipendada asta nemţească; însuşi Fritz cel şiret, împreună cu generalii săi Hielsen şi Zitten, iar odată cu ei şi cârnăţarii noştri autohtoni, toţi Bironii, Taubertii, Winzheimii şi toată gaşca lor... Şi după asta să nu-i înjuri? Ba bine că nu! Academicianul se întoarse spre ofiţer, strângând pumnii.

— Îi înjur pentru lipsa de ataşament faţă de Rusia care îi îngrijeşte, îi înjur în faţă, birjăreşte, chiar cu înjurăturile lor nemţeşti cele mai porcoase. La Academie însă, nu le vorbesc decât pe latineşte. Nu-i înghite sufletul meu, care se revoltă împotriva unei atari năpaste şi neruşinări.

— Dar a lor e puterea, domnule academician, zise ofiţerul. Nu-i mai bine să fim cu ei dinte de lup şi coadă de vulpe?

— Dintele de lup e suficient, lasă coada! ţipă academicianul, înfuriindu-se şi mai tare. Nu umblu eu cu mănuşi cu toţi trepăduşii ăştia veroşi şi sătui şi, de aceea, nici nu mă bucur din partea lor de prea multă simpatie. Aşa-s eu, domnule, din firea mea. Ah, ce neobrăzare! Ah, ce ticăloşie care încalcă orice lege a firii. Deci e adevărat? A triumfat porumbiţa păcii, a apucat Gudovici să ducă creanga de măslin la Berlin?!... Doamne, Dumnezeule! Te pomeneşti căi se vor încredinţa regelui învins sortii politicii ruseşti. Păi, dragul meu, n-a mai văzut Rusia o asemenea minune de când cu asuprirea tătărască de pe

vremea Hoardei de Aur...

— Am trăit printre nemţi, zise ofiţerul. Îmi pare rău că, deşi-s duşmanii noştri, tare-i bine la ei: ordine, disciplină, civilizaţie...

— Numai că pe noi nu ne-nghit, nu ne recunosc că oameni. Dacă i-am bate până la capăt pe aia de-acolo şi ăştia de aici, s-ar potoli. Nu privesc cu simpatie dezvoltarea culturii noastre, nu ne cinstesc rangurile şi nici nu acordă vreo atenţie muncii ştiinţifice care, pe aici, pe la noi, e grea ca o muncă de ocnă. Eu, domnule, am creat o fabrică de mozaic şi de sticlă, pe când ei sunt creatori de grăjdari şi de cizmari. Leafa mi se plătea din dugheana Academiei în bani vechi, eu totuşi făceam descoperiri, scriam ode... Şi când locuiam la stat, pentru două odăi nenorocite îmi reţineau din leafă! M-au hărţuit şi m-au istovit cu dări mincinoase în judecata... Un altul, vrând-nevrând, ar fi început să li se închine, cum fac unii, nu vreau să-i numesc, sau să se plângă boierilor mari, făcând sluj pe picioarele dindărăt, ca să capete ceva de pomană. Eu n-am să fac sluj, nu pot fi fariseu! Prietenii nu mi-i aleg după rang, ci după sclipirea minţii şi dragostea de ştiinţă. De altfel, prietene şi sufletul mi-e de plebeu. Oceanul îngheţat şi valurile Mării Albe mi-au fost dădace. De aceea deseori e bântuit de vântul sărat al marii...

„Ăsta om! Cu inimă deschisă, cutezătoare!..." gândi ofiţerul, privind cu compasiune respectuoasă la înrăitul academician plebeu, care se plimba prin faţa lui în halatul vechi de stofă, desfăcut pe pieptul vânjos.

— Of, iartă-mă, te rog, spuse acesta, oprindu-se locului. Ai adus veşti atât de triste şi de tulburătoare, că nu m-am putut abţine. De aceea, adaugă el coborându-şi deodată vocea şi privind spre uşă cu teamă copilăroasă, dacă eşti în clipa de faţă, ca orice militar şi infanterist, gata şi dispus de hoinăreală, după ce-o să stai vreo oră-două de vorbă cu vechea dumitale prietenă, vei găsi la poartă o trăsură tocmită de mine. Ştii, acasă, în odăiţele astea, e

cam greu să ne deschidem sufletul. De altfel, am fost bolnav şi multă vreme n-am ieşit nicăieri. Aşa că, tinere, dacă eşti de acord, vom merge la cârciuma lui Iberkampf. Vom juca biliard, vom închina o sticluţă şi vom sta de vorbă despre câte toate în deplină libertate.

— Nu-i de nasul meu, domnule academician. De altfel şi hoinăreala... Şi-apoi şi finanţele mele...

— Bine, bine, prietene. Ţi-am spus că multă vreme am ţinut regim, ba a mai fost şi postul, iar tocmai astăzi mi-au trimis leafa de la Academie. Să mergem: acolo, dragul meu, au nişte stridii de Olanda, sticluţe cu Tokay, vin de Burgundia, ba, mai pot adăuga şi un punci special, preparat după o reţetă nouă...

Uşa fu dată cu putere în lături.

— Care punci? Ce punci? exclamă dând din mâini o bătrână vioaie, de vreo şaizeci de ani, căruntă şi voinică, roşie în obraz. Purta un mintean închis la culoare şi, în ton, o scufie pompoasă, iar la brâu o poşeţică şi nişte chei.

Aşa arăta Nastasia Filatovna, stâlpul vechi şi solid, puternica mămucă Bavîkina.

Îl privi pe ofiţer şi se dădu un pas înapoi.

— Vasea! Stai un pic, ce e asta? Vasileok, dragul meu! exclamă bătrâna şi se agăţă de gâtul lui.

Obrazul smead şi bătut de vânt al ofiţerului tresări. Căzu la pieptul Filatovnei, care-şi îmbrăţişa oaspetele neaşteptat cu lacrimi mute de bucurie.

— Dragul meu, ce bucurie mi-ai făcut, spuse bătrâna. Da', ia stai oleacă... Chiar aşa, nu ţi-e ruşine? Nici n-ai intrat bine în casă şi gata chefu', punciu'. D-apăi şi dumneavoastră boierule, deşi îmi sunteţi proprietar, ruşine să vă fie. Uite acuşica mă duc la doamna dumneavoastră şi-i raportez tot...

— Datoria ospitalităţii, cucoană, îi răspunse academicianul, privindu-l pe ofiţer.

— A ospitalităţii, hai? Da' tu?! îşi mustră blând bătrâna

musafirul când gazda ieşi din odaie. Ia să te văd, cadetule băutor de punciuri, cum mai arăţi.

Bavîkina plimba pe faţa lui flacăra luminării.

— Bucuria inimii mele! Abia-abia m-am dumirit că eşti tu. Iată dar ce înseamnă viaţa de cazarmă; te-a făcut bărbat! Hai, îngerul meu, Vasenka, să mergem în camera mea, care nu mai e a mea, ci-i străina...

Trecură în tinda ce dădea în cele două camere ocupate de Bavîkina.

— Vasea! Şoimul meu drag, spunea bătrâna în timp ce-l îmbrăţişa din nou. Te-am văzut şi nu-mi doream nimic alta. Altfel arăta văduva domnului Anisim Polikarpîci când ai plecat la oaste. Acum sunt un stejar desfrunzit... Mi-au zburat toate frunzuliţele, le-a bătut vântul şi le-a împrăştiat... Nu credeam că mi-e hărăzit să-mi duc zilele de pe urmă în strâmtoarea şi sărăcia asta. Unde-s, Vasea, anii cei de altădată, fericiţi şi plini de viaţă?

Văduva lui Anisim Polikarpîci – cine n-o cunoştea pe săritoarea la greu şi hazlia bătrâna? A încântat-o pe însăşi ţarina Elisabeta Petrovna în nopţile ei de veghe, făcîndu-i-le mai scurte, mai uşoare, cu poveşti grăite pre limba ei, de slugă păcătoasă... Se întâmpla că blinda ţarină să se plictisească şi atunci veneau s-o amuze de prin împrejurimi şi de la târg tărănci gureşe, pricepute să-şi săreze limba. Venea şi nevasta subofiţerului de gardă, Nastasia. Şedea măria-sa numai în bluză şi-o băsmăluţă, ce-i acoperea părul blond şi pudrat, trăgând-o la vorbă pe musafira: „Parcă te-ai mai înnegrit, Filatovna, de ce oare?

— Îmbătrânesc, măicuţă blândă şi nu-mi mai port de grijă: altădată mă sulemeneam cu tot felul de cremuri, îmi căneam sprâncenele, îmi puneam roşu în obraji... Acum, le-am dat pe toate încolo.

— De pus roşu în obraz poţi să nu-ţi mai pui, spunea ţarina, dar sprâncenele trebuie să ţi le căneşti... Hai şezi şi spune-mi vreo veste-poveste cu hoţi de drumul mare sau alte nimicuri.

— Omoară-mă, atotputernico, dar nu mi-s în stare; tot sufleţelul mi se zbate.

— Şi de ce, mă rog, ţi se zbate? râdea ţarina.

— Când mă-ndrept spre tine, milostivo, parcă mă duc la spovedanie, iar după ce plec de-aici, parcă am primit sfânta cuminecătură.”

Cădea Nastasia în genunchi lângă patul ţarinei, sărutându-i picioruşele şi poalele cămăşii, sporovăind până dimineaţă.

„— În ce constă fericirea, Filatovna? — În putere, mamucă-ţarină, în renume şi în bani. După citi gologani dai ţi se citeşte acatistu. — Dar durerea? — În lipsa de bani, atotmilostivo. — Te pomeneşti, vrăjitoareo, că eşti hrăpăreaţă? — Hrăpăreaţă, vai şi încă ce hrăpăreaţă şi tot ce, prealuminato, ai să te milostiveşti să-mi dai, am să iau... Gologanul, eh! Şi pe popă-l cumpără şi pe Dumnezeu îl miruieşte”. Ce se mai amuza ţarina... Câte nu se întâmplau în anii de demult... Începea Filatovna să povestească toate câte le-a văzut şi auzit de prin lume. Favoriţii ţarinei se cam temeau de ea, până şi cancelarul Bestujev îi trimitea daruri de sărbători: fainã, miere, moruni şi nisetri de câte un pud greutate. Şi cu toate că viaţa Filatovnei alături de văduv, sergentul de gardă, n-a durat prea multă vreme, femeia a avut puteri depline. Anisim Polikarpîci trăgea chefuri destul de des, urmate de scandaluri de pomină, dar o respectă pe Nastasia, ba chiar se şi temea de ea, iar după moarte i-a lăsat casa de pe Ostrovul de lângă Neva. Pe fiică-sa vitregă a măritat-o cu bucătarul contelui Razumovski, dar la scurtă vreme după asta a condus-o pe ultimul ei drum, rămânând singură pe lume. În schimb, însă, cine n-o cunoştea? Fie că era de dat un sfat, de ajutat la necaz sau de alergat cu petiţii pentru careva, toate erau treaba ei. Şi nu numai mirenii, ci şi clericii o respectau. Popii de la biserica Sfântul Andrei i-a fost chiar cumătră. Casa şi gospodăria Filatovnei erau renumite în împrejurimi. Cu mâna ei

frămînta aluatul, spăla geamurile şi podelele, broda cu fir şi mărgele – chiar şi acum, la bătrâneţe, fără ochelari – săpa grădină şi mulgea vacile. Nu o dată însăşi ţarina Elisabeta Petrovna îi făcea onoarea s-o viziteze, să mănânce o farfurie de smeură atunci culeasă de pe tufe, fie să bea un pahar cu lapte proaspăt, nesmântânit, adus de la gheţărie anume pentru dânsa. Avea şi bani Filatovna. Ei au dus-o la pieire. Îi dădea în mare taină cu camătă. Dar a încurcat-o dracul. O cunoştinţă i-a trimis vorbă. Pe Bavîkina a tentat-o un câştig mare şi i-a dat cu împrumut o sumă bună de bani unui ofiţer de gardă, chefliu notoriu, pierzându-şi astfel toată agoniseală. Voia să se descurce în tăcere; a plâns niţel, a regretat o vreme, iar apoi şi-a amanetat bucata de pământ la bancherul Führer. N-a putut face faţă ratelor dese, pierzându-şi casa şi ogradă, care la începutul acelei ierni i-au fost vândute la licitaţie.

Acesta era stejarul desfrunzit, bătut de vânt, care stătea acum în faţa oaspetelui nesperat.

— Ei ce mai încolo şi încoace şezi jos şoimul meu, îl pofti Bavîkina pe ofiţer.

Se aşezară.

— Sunt alte vremuri, Vasea... S-a dus totul pe apa sîmbetii de îndată ce-a răposat binefăcătoarea noastră prealuminată. Ce-am putut să scap din bruma de avere şi boarfe, toate le-am adus aici; restul, le-au prădat oamenii.

— Nu-i nimic, bun e Dumnezeu, s-o-ndura. Uite, acum că am venit acasă, o să stăm să chibzuim ce-i de făcut...

— E târzior, dragul meu flăcăiaş, să se mai îndrepte ceva şi să mai chibzuim. Se vede treaba că le-a venit acum altora rândul. Uite, mă tot cheamă să mă duc ca jupâneasa la o grecoaică, să am grijă de gospodărie; la bătrâneţe să mă bag slugă. S-a dus totul de râpă... Că eu la tine mă gândeam, pentru tine le agoniseam pe toate. Poţi să boceşti, poţi să nu boceşti, de-aia-i peştele mare,

să-l înghită pe cel mic de viu. Mai bine spune-mi de tine.

Ofiţerul oftă. Nu-şi putea aduna vorbele. În cei doi ani cât nu se văzuseră, se spulberaseră multe speranţe tinereşti, se duseseră credinţa în fericire, visele…

— Iartă-mă, da’ cărţi, Vasea, ca altădată, mai joci? îl întrebă bătrâna, ţintuindu-l cu privirea. Tu nu te supăra: vorbesc vorbă serioasă.

— Ce-ţi veni, Doamne, iartă-mă, răspunse ofiţerul. La solda mea… Şi-apoi ştii şi tu… frontul, rănirea; de asta mi-a ars mie? Şi-apoi…

Ofiţerul voi să mai spună ceva, dar cuvintele îi zburară de pe limbă. Faţa i se înnegură. Ochii priveau undeva, departe, pierduţi. În colţul buzelor îi apăru o cută de tristeţe amară.

Bavîkina dădu din cap.

— Nu cumva nici acolo n-ai uitat-o? vru să ştie bătrâna.

— Ce idei îţi trec prin minte…

— Ascultă, sfârlează, n-o întoarce; tu răspunde-mi cuminte, că nu te-ntreb de florile mărului.

Ofiţerul se ridică în picioare, netezindu-şi părul. Vrând parcă să-şi alunge un gând greu, îşi trecu mâna peste faţă şi se aşeză din nou la masă şi nu mai scoase o vorbă.

„Aşa, aşa, ea-i hibă, gândea între timp bătrâna. Din cauza Polixenei ai venit, cum ai scăpat de acolo. Te ştiu eu! Taci de mândru ce eşti, altfel ştiu eu, abia te ţii să nu mă-ntrebi: „Buna mea, draga mea, spune-mi, e bine, trăieşte?”

Ofiţerul continua să tacă, închizându-se în el. Filatovna n-a mai putut răbda.

— Nu iei o gustare, după atâta drum? Lapte, sau poate vrei să-ţi încălzesc un ceai cu miere…

Musafirul refuză. „Ei, rămâie cu Dumnezeu, dragul de el, se vede treaba că l-a doborât osteneala.” Bătrâna îi aşternu patul chiar la ea în dormitor, îi dădu un capăt de lumânare, iar întrebările privitoare la dragoste le lăsa pentru altădată: „Că doar fiecare zi dată de Dumnezeu,

are şi o a doua zi…”

Ofiţerul se dezbrăcă, scoase din valiza o carte de rugăciuni şi o iconiţă pe care o puse în colţul mesei. Citi, cu privirile rătăcite, câteva pagini, îşi mută apoi ochii spre fereastra întunecată, se ruga îndelung, bătând mătănii şi implorându-l pe Cel-de-Sus să-i mai dea răbdare şi forţe noi.

„Patrie, patria mea dragă, iată-te în sfârşit şi pe mine la sânul tău. Templu al lui Solomon, am impresia că tare eşti departe!… Pe ce se mai bizuie acum toţi ăştia de aici, ce vor? I-a luminat oare, măcar un pic, lumina adevăratei vieţi, lumina înţelepciunii şi a iubirii de frate? Sau ai rămas la fel, patria mea, tristă, părăginită, bătută de frig?”

— Ce, s-a culcat? o întrebă după un timp academicianul pe Bavîkina ieşindu-i în întâmpinare în tinda comună.

— Doarme, răspunse fără chef Filatovna. D-apăi cum? E ostenit, dragul de el; atâtea zile numai într-un galop a ţinut-o. Da’ dumneata, boierul, ce treabă ai cu el?

— Nimic, a venit cu atâtea noutăţi şi aş fi vrut să mai întreb şi eu de una, de alta…

— Mă rog. Nu te supăra, da’ rămâne pe mâine.

— Spune-mi, te rog, că am uitat să te întreb, cum se numeşte musafirul dumitale?

— De felul lui e din Malorosia[5], iar prenumele său Mirovici, Vasâli Iakovlevici. Încă un copil… Da’ ce mă apucă?! Noapte bună, boierul. Numai că iar te povăţuiesc, deşi eşti proprietar aici, nu ţine multă vreme luminările aprinse. Că numai hârtii şi cărţi ai. Mai faci vreun pirjol, Doamne fereşte, că şi-aşa ţi-ai înălţat casa pe loc ars.

„Ce autoritară-i bătrânică, ce mă săpuneşte! îşi zâmbi academicianul în gând, retrăgându-se, cu capul plecat, în apartamentul său şi bine face. Şi pentru sănătatea mea e mai bine. Nu mai departe decât ieri, ce dureri de ficat m-au apucat din nou… Şi am şi de lucru… Să termin

[5] Denumire dată de ruşi Ucrainei (n.tr.).

mozaicul, să scriu despre meteoriţi... Basta! Fiinţa neputincioasă, om de nimic ce eşti! Adio, ani de altădată. *Mens sana în corpore sano.*

— Nastasia Filatovna, spune-mi cine e proprietarul dumitale? strigă Mirovici din dormitorul cufundat în întuneric. Am uitat să te întreb...

— Ei şi tu acum! Ce v-a apucat pe amândoi? Parcă v-aţi fi vorbit. Cei, de-o seamă cu tine, au ce? E consilier de Colegiu, grad de ghinărar... Hai, dormi, Doamne, ce m-ai mai speriat...

Mirovici adormi tun. Îl năpădi o lume de imagini demult uitate: anii copilăriei şi ai adolescenţei din mohorâta Siberie, apoi din liniştitul cătun ucrainean, cu pădurea sa bătrână, plină de mistere şi albine, apriga sărăcie şi amărăciunile familiei ruinate, prigonite de soartă, cândva atât de bogată şi de faimoasă...

II. Trecutul lui Mirovici

UN STRĂBUN DE-AL SĂU, AFLÂNDU-SE la Varşovia în timpul execuţiei hatmanului Ostranitza împreună cu alţi prizonieri luaţi pentru sotnicii cazaci, a fost bătut în cuie pe nişte scânduri smolite şi ars la foc încet.

Străbunicul său, Ivan Mirovici, polcovnic din Pereaslavl, avea un curaj nebun. Hatmanul Mazepa i-a dat-o în căsătorie pe sora sa, Janeta, care se mărita pentru a doua oară şi fusese chemată din Polonia anume pentru asta. Zdrobindu-i pe tătari la Perekop şi Oceakov, Ivan Mirovici căra la Moscova prizonieri şi tunuri, iar de acolo, întorcându-se cu daruri bogate, purcese la înălţarea catedralei de piatră din Pereaslavl, dar nu apucă să-şi vadă dorinţa cu ochii. Aici, la cererea sa, pe tabloul votiv, erau redaţi, cu foarte mare asemănare, Petru I, alături de el hatmanul Mazepa şi tot clerul, iar ceva mai departe, doamne de la Curte, popor şi oaste căzăcească. Deasupra tuturor, printre nouri, Acoperământul Maicii Domnului din Elada. Legenda spune că lângă biserica asta, când nu era încă terminată, hatmanul Mazepa se poticnise, căzând cu cal cu tot. „Nu-i a bună!” glăsui poporul, iar hatmanul îşi aduse aminte de întâmplare după lupta de la Poltava[6].

Fiul lui Ivan, din prima căsătorie, Feodor Mirovici, a fost comandant suprem al cazacilor lui Orlik. Trimis sub

[6] În lupta de la Poltava (1709), Carol al XII-lea al Suediei a fost învins de Petru I, iar aliatul său, Mazepa (1644-l709), fu nevoit să fugă Turcia, unde muri (n.tr.).

comanda celebrului Patkul la unchiul său, marele demnitar şi hatman al Poloniei, Feodor Mirovici n-a suportat „muştruluiala” neamţului care-i bătea pe cazaci cu bâtele şi s-a reîntors cu regimentul său în Ucraina. Mazepa i-a plătit-o nepotului... În anul 1706, uriaşe forţe suedeze l-au înconjurat pe Mirovici la Leahovici. Mazepa, invocând viitura de ape, nu i-a trimis ajutoare. Părăsit de-ai săi şi presat de duşmani, polcovnicul Feodor Mirovici s-a predat cu armata sa, fiind apoi dus în lanţuri la Stockholm. Biserică din Pereaslavl, începută de tatăl sau, a fost terminată mai târziu de soţia sa, nepoata hatmanului Samoilovici, Pelagheea Zaharovna, născută Golubina. Scăpând din prizonierat, Feodor Mirovici a trăit o vreme în Turcia, apoi la Varşovia, la Vişneveşki, unde a şi murit. Pentru legăturile lui Feodor Ivanovici cu patria asuprită Petru I i-a exilat soţia şi feciorii în Siberia, i-a luat averile, atât ale lui Feodor Ivanovici, care greşise în faţa sa, cât şi ale cu totul nevinovatei lui soţii.

După un timp, ţarul i-a iertat pe băieţii lui Feodor Ivanovici. Mirovicilor li s-a dat permisiunea să părăsească Siberia şi să vină la Cernigov, la unchiul lor, celebrul Pavel Polubotok care, în anul 1723, i-a adus la Petersburg, înscriindu-i la studii la Gimnaziul academic. Aici ei n-au stat multă vreme. Polubotok şi-a sfârşit zilele în temniţă, iar băieţii au rămas fără mijloace de trai. S-au lăsat de carte. Cel mai mare dintre ei, Piotr, fu angajat ca secretar la curtea viitoarei ţarine Elisabeta Petrovna; pe cel mic, Iakov, l-a luat lângă el, din milă, trimisul polonez, contele Potocki, mulţumită căruia băiatul cunoscu Polonia. La scurtă vreme după asta, a fost interceptată o scrisoare a lui Piotr Mirovici către tatăl său la Varşovia, întovărăşită de copia cazului privitor la Polubotok, conţinând pe deasupra şi informaţii în legătură cu asuprirea poporului din Malorosia. Fraţii au fost din nou arestaţi şi, sub haina unor copii de boieri oarecare, transportaţi, în anul 1732 la Moscova, de unde au fost exilaţi, din nou, în Siberia.

Acolo, Piotr Mirovici a ajuns administratorul unei fabrici din Iseţk, iar mai târziu chiar voievod al unei provincii de pe Enisei...

Cu ocazia încoronării de la Moscova a Elisabetei, Alioşka, până mai ieri cântăreţ în strană bisericii palatului, iar acum atotputernicul demnitar contele Alexei Grigorovici Razumovski, a adus vorba de soarta consătenilor săi uitaţi, a Mirovicilor. Ţarina a dat, în Senat, în anul 1742 un ucaz, prin care ambii fraţi Mirovici, după acest al doilea exil de zece ani în Siberia, erau iertaţi, permiţându-li-se să-şi ia slujbă oriunde le va place. Au preferat ca sfârşitul vieţii să şi-l petreacă în patrie, în Ucraina, unde s-au şi mutat după o vreme petrecută la Moscova.

Bătrâna Mirovicika, Pelagheea Zaharovna, mama lui Piotr şi Iakov Feodorovici şi a urmat feciorii din Siberia în Malorosia abia după doi ani. Zadarnice erau cererile trimise şi din exil şi din Molorosia, ţarinelor Anna şi mai târziu Elisabeta, prin care implora să i se restituie averea, dacă nu a bărbatului, măcar o parte din zestrea ei. De fiecare dată primea un refuz. Cândva puternică, nevastă de comandant de cazaci şi nepot de hatman, înrudită, prin bărbat, cu Polubotok, Mokievski, Zabello şi Lomîkovski, Pelagheea Zaharovna muri în mizerie la întoarcerea în patrie. Neamurile ei bogate şi influente nu se interesau de dânsa, flăcăii n-aveau cum s-o ajute, iar puţinul pe care îl primise de la câţiva vechi prieteni îl cheltuise pentru terminarea catedralei începute de socru şi continuate de soţ.

Piotr Feodorovici Mirovici, voievodul de pe Enisei, acum în retragere, avea o fire mândră, clocotitoare şi sălbatică. De altfel şi în Siberia s-a aflat o vreme sub supraveghere, pentru faptul că în calitatea sa de voievod al provinciei de pe Enisei şi-a făcut apariţia în cancelaria voievodală în halat şi cu tichie pe cap, iar acolo, stând în faţa oglinzii, i-

a înjurat pe cei mai de seamă negustori ai locului cu cele mai scârnave cuvinte. Judecătorii de instrucţie l-au găsit totuşi nevinovat. Revenind din Siberia la Moscova, iar de aici în patrie, nu şi-a domolit deloc firea. Fiind sărac şi mândru, trăindu-şi ultimele zile într-un loc retras, din ajutorul pe care îl primea de la un magnat de prin partea locului, nu făcu nici un fel de concesii nimănui, murind de beţie, după ce tăie în bucăţi un ofiţer de poliţle, care îndrăzni să nu se descopere când trecea prin faţa lui.

Fratele lui Piotr, Iakov Mirovici, era timid şi liniştit din fire, având şi o sănătate şubredă din copilărie. N-a prea tras la carte. Aproape că nu-şi mai aducea aminte de Petersburg, unde a încercat să înveţe la Gimnaziul academic, sau de Potocki, la care a stat o vreme. În timpul primului exil, la Tobolsk, învăţa la şcoala unui oarecare Silvestrovici, tot un exilat, care cânta bine la vioară, dar care nu ştia aproape deloc ruseşte. În timp ce se afla la Moscova, în timp ce mai trăiau mama şi fratele său, Iakov Feodorovici, însurându-se cu Akişeva, fiica unor negustori modeşti şi-a putut, cu chiu cu vai, să-şi întreţină familia. După moartea lor, saraci cumplit, văduvi, se abrutiza şi se sălbatici încât cu greu îl puteai deosebi de un ţăran iobag: umblă îmbrăcat în haine grosolane de dimie, purta cizme unse cu păcură, năimindu-se la moşierii din vecinătate ca paznic sau chelar, ba o vreme a mai vândut şi ţuică sau a minat la târg cirezile de vite. Când a îmbătrânit, băgând de seamă că n-a ajuns la nici un rost, s-a instalat la cumătrul său, Danilo Maistriuk, la o prisacă de pădure, să vadă de albine. Cumătrul Danilo arendase de la un conte oarecare un petic din pământul care-i fusese cândva luat tatălui lui Mirovici. „Aici vreau să mor! îşi spuse într-o zi Iakov Feodorovici şezând lingă stupina veche, sub un platan, înconjurat de miresme de miere. Aici îmi voi lăsa oasele, Oricum, pământul e al nostru... Dar băiatul? Dar fetele?” se tot frămînta bătrânul.

Lui Iakov Mirovici îi rămăsese de la nevastă, la fel de şubredă şi care murise de timpuriu, patru copii: trei fete, Praskovia, Agrafena şi Aleksandra şi un fiu, Vasâli. Fetele au fost date pe mâini bune, la oameni de treabă, băiatul rămase să crească pe lângă tată.

Iarna, Vasea învăţa în cătun, la un diacon; vara, îşi ajută tatăl la albinărit, îi ducea, la prânz şi seara, de mâncare în pădure, împletea coşuri, le meşterea femeilor din sat linguri şi fusuri, cânta din fluier şi la tiorbă. Odată, cineva zvârli în râu un căţel cenuşiu; Vasea se aruncă plângând în apă, fu cât pe ce să se înece, dar salvă animalul şi-l crescu pe lângă el.

Într-o bună zi, tatăl îşi auzi băiatul, în vârstă de zece ani, cântând în biserică şi citind din apostoli şi căzu pe gânduri. „Păcat de el să-şi ducă zilele în pădure, într-un sat, îşi zise Iakov Feodorovici. Dacă unora le reuşeşte, de ce să nu încerc şi eu ceva pentru el? Oricum, e de viţă nobilă... Are străbuni de vază şi înstăriţi... Iar ţarina Lisaveta Petrovna e încă binevoitoare faţă de Ucraina.” După multă chibzuială, se hotărî în cele din urmă să-i aranjeze viaţa băiatului.

Toate acestea se petreceau în anul 1754, adică cu opt ani în urmă.

Era o zi toridă de vară.

L-a Petersburg sosi din Malorosia, într-un car ţărănesc tras de doi boi, un călător înalt, slab, trecut de cincizeci de ani. Purta un suman negru şi o căciulă cenuşie de miel. Părul îl avea alb, dar doi ochi negri ca tăciunele îi străluceau de sub sprâncenele stufoase şi încruntate. În car şedea un băieţel de vreo treisprezece ani. Pe lângă car păşea un câine cenuşiu şi lăţos. Călătoriseră pe drumuri de ţară, îşi hrăniseră boii din traistă, iar ei mâncaseră posmagi. De acasă plecaseră pe la mijlocul lui aprilie, iar la Petersburg sosiră la începutul lui iunie. Deci străbătuseră drumul în aproape două luni. Erau Iakov

Mirovici şi fiul său, Vasâli.

Făcură un popas pe pajiştea întinsă a Amiralităţii (azi Piaţa catedralei Isaaki, cu parcul cel nou), acoperită de o iarbă deasă şi verde. Dejugară boii şi după o baie în Neva îşi făcură rugăciunea şi mâncară. În timp ce se bălăceau cu picioarele în apă, băiatul observa sub bastioanele fortăreţei (pe locul actualului Bulevard al Amiralităţii) o cireadă de vaci ce păştea şi-şi duse şi cornutele sale să pască alături. Bătrânul scoase din sin o hârtie, o citi chibzuind îndelung şi, băgând-o la loc, porni cu biciul în mâna pe „perspectiva" Nevski să găsească un suflet de om.

Între timp, băiatul ieşi cu câinele în piaţă, să privească oraşul. Toate îl interesau: frumuseţea şi măreţia clădirilor, tunurile de pe bastioane, zgomotul străzii şi forfota muncitorilor care, lărmuind şi cântând, descărcau lingă actuala piaţă a palatului, ultimul transport de piatră, cărămidă, bârne uriaşe şi scânduri pentru construcţia pornită pe atunci de Rastrelli[7], a actualului Palat de iarnă. Căscă gură o vreme în faţa săgeţilor amiralităţii, a catedralei Sfinţii Petru şi Pavel şi a fostei biserici Isaaki, ce se afla în apropierea locului unde astăzi se înalţă statuia lui Petru. Aurul cupolelor arzând în soare îi lua băiatului ochii. Când privi înapoi, zări întinzându-se până departe perspectiva Nevski, străjuită de patru rânduri de tei înalţi, cu frunza deasă şi strălucitoare. Domni eleganţi se plimbau, militari treceau călare, alergau în goană mare carete aurite, trase de câte trei perechi de cai.

Iakov Feodorovici, zicând: „Fiţi milostivi, spuneţi-mi unde se află...?" îşi scotea căciula aproape în faţa fiecărui trecător. Toată lumea se minună de vorbirea sa, de haine şi de chipul cu mustăţi cărunte, înnegrit de arşiţă. Trecătorii dădeau din umeri şi îşi vedeau de drum. N-

[7] *Rastrelli V. V.* (1700-l771), arhitect de origine italiană, reprezentantul barocului rus în arhitectură. Construcţii celebre: Peterhof, Ermitaj, Smolnîi Palatul de iamă (n.tr.).

aveau orăşenii timp de el şi, afară de asta, vorba ucraineană n-o prea înţelegea nimeni.

L-a înţeles şi l-a ascultat pe Iakov Feodorovici un om întâlnit întâmplător lângă podul Anicikov, pod de lemn pe vremea aceea, o persoană cu prestanţă, cu aer trufaş. Cu bărbie dublă şi burta voluminoasă, acest domn, abia mişcându-şi picioarele, păşea plin de demnitate, purtând o pălărie verde, apretată, un camizol albastru şi pantofi roşii.

Era zăpuşeală. Necunoscutul, în ciuda îmbrăcăminţii sale pompoase, ducea, de la piaţă care se afla peste pod, pe strada Liteinaia, într-o mâna o legătură de verdeaţă, iar în alta o pereche de claponi vii, pe care îi ţinea de picioare. Făcând plecăciuni, Mirovici i-a explicat şi lui despre ce este vorba.

Burtosul se nimeri să fie ucrainean.

— Deci, consătene, vrei să ajungi la contele Razumovski? spuse acesta icnind şi dându-şi importanţă.

— La el. La el... La Rozum al nostru, binefăcătorul!

— Cartiruieşte chiar la palat, iar de o lună, din cauza transformărilor ce se fac acolo, uite unde îşi duce traiul! zise domnul plin de importanţă arătând cu legătura de verdeaţă spre cupolele strălucitoare ale palatului Anicikov care se zăreau dincolo de malul acoperit de bălării al Fontankăi. Aia-i cocioaba lui. Ţarina i-a dăruit-o. Ce zici, nu-i rău?

— Mai, mai! se miră bătrânul Mirovici. Dar dumneata, luminăţia voastră, ce rang ai? Şi cum să vă zic?

— Sunt *cofi-şenc* la conte! pufni printre dinţi grăsanul, dându-şi şi mai multă importanţă. Pe tine, consătene, treacă de la mine, am să te ajut în ce doreşti.

— Ce e aceea cofi-şenc? Ăsta ce rang e?

— Socoteşte că-i acelaşi lucru cu un *Hoffdienner*, îi aruncă praf în ochi grăsanul. Ceva mai mic decât un *Tafeldeker* sau poate ceva mai mult...

Mirovici îşi scoase cuşma şi nu mai îndrăzni să şi-o puie

pe cap.

Compatriotul îl duse până lângă parcul Anicikov, care pe vremea aceea ocupa tot locul unde se afla acum piaţă Teatrului lui Alexandru, statuia Ecaterinei şi Bibliotecă publică.

Ocoliră parcul, pe la Goştinii dvor, apoi trecând de cotul Fontankăi şi iezerele Cernîşovilor, care se aflau în locul actualelor Ministere ale Culturii şi Afacerilor Interne, se apropiară de o mică portiţă de gradină. Luându-şi rămas bun, ghidul s-a dat lui Mirovici câteva sfaturi, promiţându-i, în caz de nevoie, să-i găsească o locuinţă.

— Uite, drăguţă, intrarea, îi spuse arătând din portiţă spre unul din pavilioanele de vară ale palatului. Du-te direct acolo. Din tindă, frăţioare, se face o odaie; acolo şi-a luat contele obiceiul să-şi primească petiţionarii. dacă pe ziua de azi n-ai întârziat, stai acolo şi aşteaptă.

Străbătând alei umbroase şi înmiresmate, Mirovici ajunse la pavilionul indicat. Privi în vestibul, nimeni; privi în sala de primire, iarăşi nimeni. Stătu cât stătu în pragul uşii, tuşi de vreo două ori şi, aşa cum se afla, în sumanul negru şi cizmele unse cu păcură, strângându-şi picioarele, se aşeză pe o sofa cu picioruşe daurite, îmbrăcată în mătase azurie.

Aşteptă multă vreme. Nu venea nimeni, nu se auzea nici o voce. Se vede treaba că primirile se terminaseră. Fiindcă ajunsese cu atâta uşurinţă la înaltul conte, despre care auzise numai vorbe de slavă la el în patrie şi despre care ştia că este binefăcătorul familiei sale, Mirovici se hotărî, orice s-ar întâmpla, să-l aştepte. „Dar dacă m-or da afară? Ei, chiar pe un nobil nu cred să îndrăznească.

În cameră era şi mai cald decât afară. Muştele se aşezau întruna pe faţa asudată a ucraineanului. Mirovici ba picotea de oboseală, ba înjurând furios se apăra de muşte, le prindea din zbor şi le omora. Mai cu seamă una nu-l lăsa în pace. O alungă de pe gât, îl înţepa pe obraz. Apoi i se aşeză pe genunchi. Scrâşnind din dinţi, o ochi,

pocnindu-şi zdravăn piciorul. Musca scăpă, se roti prin cameră, aşezându-se în cele din urmă pe o uriaşă vază japoneză. Liniştea îl făcu pe Mirovici să aţipească. Razele soarelui pătrunzând printre ramurile fremătătoare ale teilor jucau în sclipiri pe parchet, aurarii şi oglinzi. Musca se aşează din nou pe obrazul lui Mirovici, zumzăind şi încurcîndu-i-se printre mustăţi, îl pişcă şi zbură iar pe vază. „Ah, blestemată, şopti bătrânul. Aşteaptă numai, sfârlează, de-acum nu mai scapi!”

Se ridică şi, încet, în vârful picioarelor, începu să se apropie de duşmancă. Îşi făcu vânt, lovi. Musca zbură, iar vaza căzu de pe soclu cu zgomot mare făcându-se ţăndări.

O uşiţa sculptată şi lăcuită din colţul camerei fu dată în lături. Apărură întâi poalele unui halat de catifea vişinie, o stea pe rever, apoi o faţă rumenă, mirată şi totodată surâzătoare. Avea sprâncene negre şi dese, ochi căprui, profunzi şi încercănaţi şi nişte buze umede, groase, de om bun, ce tremurau din cauza râsului abia reţinut.

— Ce e, consătene, măcar i-ai venit de hac? se auzi vocea demnitarului care recunoscu în musafir pe compatriot. Avea vreo patruzeci de ani şi radia de sănătate şi voie bună.

Iakov Feodorovici căzu în faţa lui în genunchi. Contele Alexei Grigorievici Razumovski îl îmbrăţişa cu căldură pe petiţionarul care se pierduse complet cu firea. Îl introduse apoi în cabinetul său şi-l pofti să ia loc în fotoliu. Abia după asta vru să ştie cine e şi cum ajunsese acolo.

— Ştiu ştiu! Te pomeneşti că ai venit cu boii? întrebă Razumovski, ridicând sprâncenele a mirare. Nu glumeşti? Aşa, aşa, porumbelule, cu boişorii şi te pomeneşti că mai sunt şi din ăia suri?

— Suri, luminăţia voastră, suri…

— Ai luat, desigur şi un flăcău să-i mâie?

— Pe fiu-meu, un flăcăiandru.

— Adă-l încoace, drăguţul de el; ştie poate şi nişte

cântece să ne zică? Unde-i?

— Pe pajişte, lingă palatul cel nou; păzeşte vitele împreună cu câinele.

— Cum? Unde?

Mirovici îi explică ce şi cum. Contele nu şi mai putu stăpâni râsul.

— Mai, ce ţi-a mai dat prin minte! spuse Razumovski cu vocea lui catifelată, baritonală. Şi cine te-a trimis la mine?

Mirovici îi relată întâlnirea sa cu *cofi-şencul* contelui, care-i făgăduise să-l cazeze la soacră-sa.

— Ce *cofi-şenc*? Ce tot îndrugi acolo, moşule? Sprâncenele contelui începură din nou să se mişte. Consătean zici? Unul gras? A! Ăsta e: Iurcenko Abraşka. Mă, ce titlu şi-a mai dat, pezevenchiul! E ajutor de bucătar la mine. Cofi-şenc, prietene, e franţuzul, Brioche şi-ţi pot spune că bestia e atât de mândru şi de priceput în ale meseriei, că dacă o să audă de îngâmfarea lui Abraşka o să-l scarmene bine. Nici vorbă, el el Iar soacră-sa, Bavîkina, are o casă pe ostrov. E grozav…

Razumovski sună.

— Du-te, dară, prietene, la ea, iar mâine, tot pe vremea asta, sau nu, mai bine pe seară, vino din nou la mine. Dar să-l aduci neapărat şi pe fecioru-tău, cu boi cu tot. Atunci om sta de vorbă şi despre treburile tale, că acum nu am vreme, plec la palat.

Se auzi forfotă. Intră grăbită o slugă îmbrăcată într-o livrea aurită, urmată de o alta.

— Ţara arde şi baba se piaptănă! Cască-gură ce sunteţi, spuse Razumovski. Staţi şi dormiţi acolo, fi-v-ar să vă fie, iar aici stă un om de treabă şi aşteaptă. Să-l chemaţi pe bucătarul Abraşka.

Intră Abraşka. Mirovici nu-şi credea ochilor. Unde dispăruse îngâmfarea falsului *cofi-şenc*? Îi pierise şi burta, iar bărbia dublă, transpirată, se ascunsese undeva în camizol.

— Eşti treaz azi? îl întrebă contele sever, încruntându-şi

sprâncenele. Perfect! Cam rar se întâmpla treaba asta cu voi, arhibestii ce sunteţi! Uite ce e, să-l iei, Abraşka, pe porumbelul ăsta, să-l găzduiască soacră-ta. Dar bagă de seamă, să ai grijă de el ca de ochii din cap. Ospătează-l, odihneşte-l şi arată-i lui şi flăcăului capitala. Ia asta... Să aibă deocamdată de cheltuială.

Contele îi aruncă bucătarului un portofel..

A doua zi, ţarina Elisabeta Petrovna îşi bea ceaiul de seară în grădina palatului Anicikov, acasă la conte. Sosise din Palatul de vară, unde se află astăzi Palatul inginerilor, pe un cuter cu vâslaşi şi muzică executată la corn. Din Fontanka cuterul intră direct în iazul care pe vremea aceea se afla în curtea palatului Anicikov.

În gradină, contele i-l prezentă ţarinei pe Iakov Feodorovici şi pe fiul său, Vasâli. Băiatul i-a cântat la tiorbă, din gură *Gorliţa* şi *Griţea*, a dansat *trepakul* şi a declamat o odă compusă, pe vremea aceea, în cinstea ţarinei, de către seminariştii din Kiev. Ţarinei îi dădură lacrimile. Dar, peste vreo trei săptămâni, când i-a fost adusă de la Senat informaţia în legătură cu motivele pentru care răposatul său tată îi confiscase averile lui Mirovici, ea n-a mai putut să-i îndeplinească rugămintea lui Iakov Feodorovici.

— Minune neaşteptată! exclamă Razumovski mirat că nu i-a reuşit protecţia. Nu întotdeauna, frăţioare, iese pe-a noastră. Cocoşelul strigă cucurigu, iar găina cotcodac! Dar treaba asta a ta, nu te amărî, mai are vreme să se facă. Auzi, dovedeşte că printre pământurile care vi s-au luat erau şi din cele moştenite de la maică-ta, din agoniselile ei personale. Fără asta, mînca-i-ar beteşugul, nu se poate... Judecă şi tu, n-o să raporteze Senatul în favoarea ta. Toţi sunt o apă şi-un pământ. Vezi, prietene, ce cârlige, ce încuietori au: scotocesc şi la trei arşini sub pământ să vadă ce şi cum, câinii! Nu se poate... Vezi bine, finanţele, interesele statului...

Mirovici nu-şi putu reţine lacrimile. Nu se aşteptase la refuz şi insucces, mai ales după ce obţinuse să se vadă nu numai cu contele, dar şi cu ţarina. Voia să spună ceva şi nu-şi găsea cuvintele.

— Cât despre fecioru-tău, cu boi cu tot. Atunci om sta de vorbă şi, nu-ţi face griji, îi spuse contele mişcat de durerea bătrânului. Ţarina îl va lua sub oblăduirea ei milostiva până la majorat. Şi să fiu aşa şi pe dincolo, auzi tu, dacă te mint! Chiar mâine a poruncit să fie înscris la cadeţi, la corpul nobil de aici, că oricum, frăţioare, copilul e de viţă şi nu se poate altfel. Nu se poate... Şi pe deasupra, mai e şi şcolit... Ce grozav spune versurile şi-apoi nici vocea-i de tenor nu-i de lepădat. Fără camerton, puşlamaua, ia dintr-o dată notele de sus. Şi *Gorliţa* şi *Griţea* ai auzit cum le-a cântat? Şi rugăciunile heruvimilor, fără nici o greşeală. Da, cred că o să-nveţe degrabă să cânte şi bucăţi concertante pentru palat... Cât despre boii lui cumătru-tău ştii, mai bine lasă-i aici; poţi să mi-i vinzi chiar şi mie. Grozavi boi! Zău, e păcat, moşule, să-i pribegeşti atâta drum. Auzi, eu i-aş trimite la Gostiliţî, la ţară. Am acolo, prietene, un conăcel şi nişte pajişti! Să se preumble, să zbenguiască în voie şi să se bucure de verdeaţă. Ehei, patria mea, pământuri cât vezi cu ochii... De altfel, cum vrei. Frate-meu Kirilo îşi trimite zilele astea, la Baturin, o mobilă cum se poartă astăzi, pentru palatul lui de hatman. Aşa că, poate te duci şi tu odată cu flăcăii lui..

Ajuns în Ucraina lui, bătrânul n-o mai duse multă vreme. Toamna răci, când era la prisacă şi trecu în lumea celor drepţi. Despre asta, tânărul Mirovici afla din scrisorile surorilor sale care slugăreau la Moscova. Ginerele Bavîkinei, Iurcenko, pierzându-şi nevasta în timpul naşterii, căzu în patima beţiei, acolo, în bucătăria contelui şi răposă şi el în acelaşi an.

Nastasia Filatovna, în completa ei singurătate, se lega

pe neobservate şi foarte puternic de Vasea Mirovici. De sărbători, îl lua la ea pe micul cadet, la început stângaci şi ursuz, apoi tot mai zburdalnic şi mai ştrengar. Îl alinta, îl certă şi-l dădăcea, de parcă ar fi fost copilul ei. Micul elev de la şcoala de cadeţi deveni în curînd un cadet în toată firea, iar băieţelul pirpiriu de altădată se transforma într-un tânăr înalt şi strălucind de sănătate, care nu ştia unde să-şi ascundă mâinile şi picioarele ce nu-i mai încăpeau în hainele militare. „Unde vrei să ajungi, Vasenka, de creşti aşa? spunea bătrâna. Azi-mâine nu-ţi mai ajung cu mâna la cârlionţi!”

La început, Vasea avea în stăpânire acoperişurile, merii şi mestecenii Nastasiei Filatovna; alerga după porumbei şi juca arşice cu băieţii de pe stradă. Juliturile nu se mai terminau pe nasul lui Vasea, nici vânătăile de pe frunte. Când o căutai, Filatovna era prinsă cu cârpitul jacheţelelor, pantalonaşilor şi ciorăpeilor lui. Dar iată că Vasea se opri din crescut şi se potoli. Deveni zvelt, cu pometi proeminenţi, cu umeri laţi şi cu nişte ochi negri, plini de draci. Desenă peisaje şi miniaturi colorate, viniete pentru partiturile lui Razumovski, pe care i le ducea contelui. Se plimba prin grădină Bavîkinei, cu o carte în mină, recita versuri; spunea că învaţă un rol pentru un spectacol de la şcoală. Uniformă verde, de elev, strălucea de curată ce era, coada blondă era coafată şi pomădată, tricornul parcă era acum scos de la pălărier, manşetele albe şi ciorapii n-aveau urmă de murdărie. Împlinise optsprezece ani. Era în al şaselea an la şcoala de cadeţi.

— Şi cine vă învaţă ahtoria asta acolo? se interesă Filatovna.

— Chiar Aleksandr Petrovici, chiar domnul Sumarokov[8], răspundea Vasea Mirovici. Zilele trecute i-am jucat la noi,

[8] *Stmarokor*. *A. P.* (1717-l777). scriitor rus. Primul director al teatrului rus din Petersburg. Reprezentant al clasicismului rus a scris nouă tragedii şi douăsprezece comedii şi a jucat un rol important în dezvoltarea limbii literare ruse (n.tr.).

la şcoală, comedia *Monştrii*, iar în curînd vom juca la Curte, chiar în apartamentele măriei-sale, tragedia sa Hamlet. Ce versuri minunate!

„Ofelia mi-eşti dragă, dar vreau acum să-ţi spui
Că inima-mi cinstită, cinstită va rămâne
De-ţi este dată ţie, de nu-i a nimănui...”

Şi, într-adevăr, inima cadetului Mirovici a început foarte curînd să fie dată cuiva. Şi-a găsit-o pe Ofelia sa, îndrăgostindu-se deodată, pătimaş, nebuneşte, mărturisind-o unui prieten de prin partea Harkovului.

Asta s-a întâmplat în anul 1759, cu puţin înainte de terminarea cursurilor unei noi promoţii de ofiţeri.

Cu ocazia vizitei prinţului Carol de Saxa la Petersburg şi în palatele diverşilor demnitari din împrejurimi aveau loc petreceri şi serbări cu scrâncioburi, săniuş, pescuit, trageri la ţintă şi spectacole.

La palatul lui Razumovski din Gostiliţî se reprezenta o piesă franţuzească în traducere: *Pastorul şi preamândra păstoriţă.* Cadetul de curs superior, Mirovici, care terminase cursurile de geometrie şi de fortificaţii şi care studia în acel an cu profesorul Flute jurisprudenţa civilă, dreptul natural şi limba germană, juca rolul pastorului. Rolul păstoriţei era interpretat de una dintre drăgălaşele şi veselele cameriste ale împărătesei Elisabeta, Polixena Ivanovna Pciolkina, un copil orfan, din părinţi necunoscuţi. Prenumele şi l-a primit atunci când ţarina, întâlnind pe coridoarele palatului o fetiţă cârlionţată, cu ochişorii cenuşii şi părul de aur, s-a oprit locului şi a exclamat: „Ce mai cânta, ce mai zumzăie ca o albină!”[9] De atunci toată lumea i-a spus Pciolkina.

Îndrăgostit de mândră şi inaccesibila păstoriţă de pe scenă, pastorul-Mirovici o surprinse în culise, o prinse, pe neaşteptate, de talie şi, apropiindu-se pătimaş de obrajii

[9] Pciolka în limba rusă înseamnă albină (n.tr.).

ei rumeni, cu gropiţe, machiaţi şi plini de aluniţe artificiale, îi şopti plin de tandreţe câteva cuvinte din rolul său:

„Când pe sărmanul păstoraş
Îl vei iubi tu, păstoriţo?”

Pciolkina s-a smuls din îmbrăţişarea lui şi-a netezit dantelele de mătase şi panglicile şi, făcând o reverenţă în faţa îndrăgostitului, dându-şi importanţa cuvenită, i-a răspuns tot prin versurile pastoralei jucate:

„Când tu te vei îmbogăţi
Şi mare demnitar vei fi,
Când din cocioabă mă vei lua
Şi-ntr-un palat ne vom muta...”

Orice fărâmă de linişte îl părăsi din clipa aceea pe cadetul îndrăgostit. Jurisprudenţa străină, limba germană şi dreptul natural al lui Flüge fură date uitării. Îi luară locul nopţi de nesomn, de oftat, de madrigale pătimaşe şi delicate, iar peste toate acestea, de durere, de beţii cu chefliii oraşului şi de jocuri de cărţi.

„A înnebunit ucraineanul!” îşi spuneau camarazii. Şi chiar aşa, Mirovici deveni irascibil, ursuz şi retras în sine. Bavîkina fu de câteva ori gata să atragă pe capul odorului ei, care o luase razna, toate fulgerele şi trăznetele lui Razumovski. Dar atotputernicul conte uitase demult de tânărul care pe vremuri îi cântase o cantică şi dansase *trepakul* în parcul său, deşi, ori de câte ori se întâlnea cu el, îi plăcea să-i amintească glumind: „Desenezi bine vinietele şi heruvimii şi blazoanele... Da’ nu mai vrei colţunaşi, cuconaşule? Da’ acasă cu carul cu boi nu te mai duci?”

Dacă se întâmpla ca într-o zi s-o vadă în fugă pe Pciolkina, Mirovici transcria în jurnalul său ştanţe adresate

iubitei:

„Lipsit de şoapte de iubire.
Făptura ta o simt mereu aproape;
De nu-mi arunci nici o privire.
Eu chipul tău tot îl păstrez sub pleoape.”

Seara, în dormitorul şcolii sau în camera de gardă, juca cu camarazii înstăriţi la *mouche* sau *faraonul*. Setea de câştig, de înavuţire, îl atrăgea cu o forţă irezistibilă. Şi spre propria sa mirare, câştiga. La început, prin buzunarele cadetului se auzea sunet de arginţi, mai târziu, se auzi de galbeni. Nu o dată venea la Nastasia Filatovna cu buzunarele doldora de ruble.

— De unde le iei ştrengarule? îl întrebă bătrâna.

— Ascunde-le, draga mea, ascunde-le cât mai bine, altfel iar le pierd! răspundea el. Sunt pentru Polixena, pentru Polinka, totul e pentru ea... Cum ies ofiţer, o peţesc şi mă însor.

Zvonul despre norocul lui Mirovici la cărţi a ajuns până la urechile comandantului şcolii, bogatul şi vestitul prinţ Iusupov.

Severul comandant şi totodată idolul elevilor săi era şi el un jucător pătimaş.

— Dar *rocambole* ştii să joci? îl întrebă într-o zi prinţul.

În vremea aceea Mirovici se pregătea de examene.

— Orice doreşte înălţimea voastră.

— Şi *whist-royal*?

— Şi *whist*...

— La cât un *robert*?

— Chiar şi la zece ruble.

— Aşa! Dar pichet ştii?

— Ştiu.

— Ei, atunci vino mâine la mine. E sărbătoarea, întimpinarea Domnului.

Cu două zile înainte de asta Mirovici se întâlnise cu

Polixena la o cunoştinţă de-a Nastasiei Filatovna, nevasta porucicului Ptiţîn. De atunci, de la întâlnirea cu aleasa inimii sale, umbla că năuc. Se rugă cu ardoare pentru succes la joc, ba chiar promisese să aprindă o lumânare la Isaaki în caz de succes şi, în ciuda sfaturilor date de amicul din Harkov, plecă acasă la Iusupov.

— Facem un *biribi*, spuse comandantul, punând cărţile pe masă. Un-doi, un-doi, pleacă fraţii la război! Parcă aşa-i, nu? Ei, căluţule, pornim la luptă. Ai bani?

Cadetul îşi arătă galbenii. Iusupov îşi puse caseta alături, începură jocul. „Maică Precista, făcătoare de minuni, ajută-mă! se ruga în sinea sa Mirovici. Ce-ar fi să-i iau o sută, ba nu, cinci sute, o mie de ruble? E bogătan, se aude că se hazardează la joc, nu dă înapoi. Atunci... O, atunci, Polixena e a mea...”

Şi, într-adevăr, începu să câştige.

Când se întunecă şi fură aduse lumânările, mai bine de jumătate din argintul şi mai târziu din aurul lui Iusupov trecuse din casetă în tricornul cadetului. Prinţului îi tremurau mâinile, sprâncenele se mişcau a uluire, iar faţa bătrânească, roşie ca la cardiaci se acoperise de pete albe.

Caseta lui Iusupov se goli.

— Hei, aduceţi vin! Unguresc! Să bem, frăţioare! ţipă comandantul, nemaiştiind de sine. E cam cald aici...

— Nu beau, vă rog, abia mai putu să îngâne Mirovici gâtuit de emoţia succesului.

— Fleacuri, hai să ciocnim. Am, frate, un vin vechi...

Fură aduse sticle şi pocale. Prinţul bău, îi turnă şi partenerului de joc. Făcând glume pe socoteala ghinionului său, deschise geamul care dă în seră şi încuie uşa cu cheia. Scoase apoi dintr-un birou pântecos, cu încrustaţii de aur, o mina de boabe de mărgean şi câteva obiecte de podoabă, după care dublă miza.

— Ai umblat tu, vulpe, cât ai umblat, dar acum ţi s-a-nfundat! glumi prinţul în continuare, bătând cărţile pe

masă.

Pe la miezul nopţii, Iusupov era sleit de puteri. Se lăsă pe spătarul fotoliului. Tot ce scosese şi din birou fu pierdut. Ochii prinţului aruncau scântei bolnave, la colţurile gurii îi apăruse o spumă.

— Eşti un solomonar, un vrăjitor! ţipă el răguşit, privindu-l pe cadet cu ochii tulburi, în timp ce-şi smulgea de la gât eşarfa brodată în *point d'Espagne*. Acum pleacă, frăţioare, în pace, ca şi cum n-ai fi jucat... Altfel, mai spuse Iusupov, pentru jocul de cărţi te trimit în judecată.

Mirovici înmărmuri.

— Luminăţia voastră, prinţe! glumiţi?! abia mai putu să îngâne.

— Nu glumesc deloc. Mergi în pace, du-te sănătos. Altfel, canalie, te scot de guler afară. Joci murdar, trişezi!

— Cum îndrăzniţi? ţipă sărind Mirovici. Nu vă daţi seama ce spuneţi... Asemenea cuvinte în gura unui nobil de sânge! Străbunicii mei n-au fost cu nimic mai prejos decât ai domniei-voastre...

Mirovici se schimonosise de furie. Mâinile şi bărbia îi tremurau. Se clătina ca beat, stând de partea cealaltă a mesei într-o poziţie ameninţătoare. Ochii i se împăienjeniseră.

— Ieşi afară, mucosule, afară! urlă Iusupov, sărind de pe scaun şi începând să strângă cu degetele-i butucănoase şi să vâre în caseta de pe masă, banii, mărgeanul şi bijuteriile. Te-am pus doar la încercare, stimabile! Sau nu ţi-a dat prin minte? Acum văd ce pui de lele mi-eşti. Pe prinţul Iusupov, frate, nu-l duci de nas!

Lumina din ochii lui Mirovici se stinse definitiv.

Răsturnă masa cu cărţi şi vin, se repezi spre prinţ, îi smulse caseta şi-l prinse de mâini. Începu o luptă turbată între puternicul şi solidul bătrân şi tânărul îndrăzneţ şi dibaci. În timpul luptei, uriaşa perucă a prinţului zbură spre canapea, ceasul îi căzu şi fu strivit sub picioare, cămaşa şi manşetele îi fuseseră făcute bucăţi. O încasă

zdravăn şi cadetul. Cu o bucată de tunică lipsă, cu camizolul pocnit la cusături şi cu coada despletită, scăpându-l din strânsoare, în lupta corp la corp, pe prinţul care gâfâia din răsputeri, primi o lovitură sigură cu ceva tare în cap; scăpă ca prin minune, îl prinse din nou în colţul din spatele căminului şi, strigându-i: „Roagă-te, bestie, s-a sfârşit cu tine!” îl apucă cu toată forţa degetelor sale subţiri de beregată scăldată în grăsime.

Mirovici l-ar fi gâtuit pe prinţul Iusupov dacă n-ar fi venit în goană slugile, atrase de ţipete şi de bătaie.

Se auziră bătăi puternice în uşă. Mirovici îşi reveni şi-i dete drumul prinţului. Iusupov, abia trăgându-şi sufletul, îi arătă geamul dinspre sera cu ieşire secretă în gradină. Mirovici nu se grăbea. Prinţul, gâfâind furios şi frecându-şi gâtul, îi făcu o adâncă plecăciune. Mirovici îşi luă tricornul şi sări pe fereastră.

Iusupov se calmă. Fără să descuie uşa, le strigă că nu chemase pe nimeni şi că voia să fie lăsat în pace. Îşi aranjă îmbrăcămintea, mobilă şi celelalte lucruri, apoi închise fereastra. Trase draperiile, bău o carafă întreagă de apă, străbătu de câteva ori camera în lung şi în lat, oftând şi crucindu-se întruna. Se aşternu apoi pe scris, ticluind o scrisoare lungă către Ivan Ivanovici Şuvalov, favoritul împărătesei.

La o săptămână după asta, cadetul Mirovici, „pentru lene, obrăznicii şi chefuri”, fu dat afară din şcoală şi trimis ca soldat de infanterie în armata de peste graniţă, unde abia după doi ani ajunse la gradul de subporucic.

Cât despre Iusupov, îl lovi damblaua. După ce condusese mulţi ani şcoala de cadeţi, fu îndepărtat din funcţie şi, la scurtă vreme după asta, răposă întru Domnul. Simţindu-şi moartea aproape, îşi exprimă verbal dorinţa să fie expediată în străinătate, cadetului exmatriculat, o mare sumă de bani. Rudele sale nu-l luară însă în serios, socotind că e un gest inutil şi nu-i îndeplinră dorinţa.

III. Petersburgul în timpul domniei lui Petru al III-lea

ÎNTORS DIN STRĂINĂTATE, MIROVICI dormi somn greu în casa Nastasiei Filatovna. Era atâta linişte în odăiţa caldă şi plăcută... Prin acea parte a locului aproape că nu se auzea circulaţia de pe cheiul Moikăi. Între timp, Bavîkina trecuse şi pe la biserică şi pe la piaţă, ba isprăvi şi gătitul pentru prânz. „Ce mai doarme, dragul de el”, îşi tot spunea ea.

Mirovici fu trezit de canarii de care gazdă nu se putea, desparţi. Se porniră să ciripească atât de vesel în soare, încât el deschise ochii. Nu-şi veni însă prea repede în fire, privind prin cameră, încercând să-şi dea seama unde se află.

Iată comoda de stejar a Filatovnei, înnegrită de vreme, iată dulăpiorul cu geamuri pentru vasele din lemn de mesteacăn. Pe vremuri, în comodă erau aşezate cămăşuţele lui de elev, caietele, ciorapii numai cârpituri de atâta zbenguială. Iar în dulăpior mirosea totdeauna a scorţişoară şi ienibahar şi erau puse acolo – să aibă el de sărbători – turtă dulce, nuci şi caise uscate. Pe perete se afla portretul în culori al răposatului Bavîkin. Domnul Anisim Polikarpîci, într-un caftan brodat cu fir şi cu o căciulă impozantă de subofiţer de gardă, cu panaş, privea mândru şi plin de importanţă, din ramă, repetind parcă cuvintele din manifestul Elisabetei: „Dar mai ales şi în special la rugămintea escadronului gărzii noastre personale, am binevoit să preluăm tronul...”

Mirovici nu l-a mai apucat pe Bavîkin în viaţă. Dar puterea şi influenţa răposatului mai stăruiau în memoria celor care îl cunoscuseră. Era unul dintre cei trei sute de grenadiri care o urcaseră pe Elisabeta pe tron. În zilele lui de chef se întâmpla să facă atâta tărăboi, încât cancelarul Bestujev, auzindu-i, din casa sa de peste Neva, cântecele nebuneşti şi ţipetele, trimitea biletele comandantului poliţlei, rugându-l să detaşeze pichere care să asigure liniştea caselor şi străzilor învecinate.

„Totul îţi aparţine, ţie îţi voi lăsa totul după moarte, spunea în acele zile Nastasia Filatovna cadetului Mirovici. Învaţă să-ţi respecţi şefii, fă-te şi tu om. Când ai să ajungi să ai grade mari, când vei fi om de seamă, să ai grijă şi de mine, câte zile voi mai avea. Chiar aşa: nu poţi cosi fin pentru o armată întreagă, nu poţi semăna pâine pentru o lume întreagă. Uite, băiatule, ia exemplu de la mine. Ţarinei i-am făcut pe plac. Sufletul i l-am mângâiat cu tot felul de snoave şi baba Nastasia se bucura de respect şi consideraţie. «Plimbă-te, fată, cât vrei, dar treaba nu ţi-o uita». Nimic nu se întâmpla din nimic; nici buboiul nu iese fără de pricină…”

Toate se schimbaseră, toate trecuseră. Sărăcia se ivea acum la tot pasul în casa bătrânei. Nu-i îndreptăţise aşteptările nici fostul ei protejat. Mirovici se remarcase în lupta pentru Berlin, când fusese rănit şi făcut ofiţer. Dar i-a fost greu în aceşti doi ani de marş, de privaţiuni, de batjocură superiorilor, de trădări ale camarazilor; apoi, mereu aceeaşi sărăcie cumplită, fără ieşire. Deveni tot mai îngândurat, tot mai închis în sine, mai invidios, mai irascibil, mai mândru. Meleagurile străine i-au deschis ochii în multe privinţe. A cunoscut acolo oameni deştepţi, a citit cărţi, a băgat destule la cap şi-a vârât nasul în discuţii şi treburi la care altădată nici nu visa. Grosolănia generalului Behleşov atunci, în dimineaţa aceea, la Colegiu, nu-i ieşea din cap. „Vor să muşamalizeze propunerile lui Panin – ideea asta îl obseda – trădătorii!

Lingăi berlinezi ce sunt! N-or să reuşească. Mâine mă duc din nou şi am să reuşesc”.

Mirovici se sculă, se îmbrăcă în mare grabă şi ieşi în stradă. Un gând prinsese rădăcini puternice. Venind cu birja până în strada Liteinaia, căuta o casă anume printre clădirile diverşilor demnitari de la Curte, o ocoli, cătând îndelung spre geamuri şi uşi, iar când cineva apăru în prag, rosti un nume. Fu chemată o slugă. Răspunsurile acesteia nu duseră la nici un rezultat. Mirovici stătu ce stătu în faţa casei dragi, privind îndelung spre ferestre. Mai întunecat decât un nor de ploaie se întoarse pe Moika, se strecură în odăiţa Filatovnei, trântindu-se, tăcut, pe pat. Bavîkina îi aduse gustarea.

— Ziceam că doarme, când colo drăguţul de el a şi fost după treburi, îi spuse bătrâna aşezându-se în faţa lui.

Îl cercetă cu ochi curioşi. El tăcea.

— Asta ce mai e? vru să ştie ea, zărind un caiet jerpelit ce zăcea pe un morman de boarfe scoase din valiză.

Mirovici se încăpăţâna să tacă. Pe scoarţele caietului stătea scris cu litere frumos caligrafiate: Templul iniţierii.

— Nu cumva-i o diplomă care te ridică în grad? îl întrebă, luminându-se la faţă, Filatovna.

— Nu... e doar un cod de legi; mi l-au dat camarazii, răspunse în silă Mirovici.

— Lucrează, Vasâli, lucrează; vremurile-s grele, luptă să răzbaţi. Câinele, dacă-i lăţos, are şi căldură; nouă, vezi cât ne e de frig. Iar ciocanul de aur, flăcăule, sfarmă şi-o poartă de fier. Şi asta de ce? Pentru că lumea de azi e trecătoare. Miroase a putregai deasupra noastră... Azi e mândră joiană, mâine e hoit.

Bavîkina oftă, sprijinindu-şi capul în mâini.

— Şi tare mai e rău, tare-i rău. Tot ce-i mic, vezi tu, vrea să ajungă mare. Numai că n-o să ajungă ursul pastor şi porcul grădinar. Ce-i dac-am sărăcit? Sunt pe lume necazuri şi mai mari. Se repară ele oraşele şi-atunci să nu poţi cârpi o cămaşă?

Mirovici nu-i răspunse. Bavîkina îl privi mai cu atenţie.

— Nu cumva ai fost pe Liteinaia? Ce te uiţi aşa la mine? Aşa-i că am ghicit? Recunoaşte.

— Unde-i Polinka? întrebă Mirovici.

— Doar n-ai să-mi zici că nu ştii. Ce, nu v-aţi trimis răvaşe?

— De patru luni n-am nici o veste. Tăce, nu mi-a mai răspuns la scrisori, i o reteza Mirovici.

— Aia e, Vasâli, te fereşti de mine, spuse Filatovna, dând din cap a obidă, iar eu, trebuie să ştii, m-am mai interesat pe ici, pe colo, că ştiam oful tău. Uite şi azi... Numai că, frăţioare, nici Ptiţînii, nici Prohor Ipatici – vizitiul răposatei ţarine – nici cumătra Şepeliovilor, castelana palatului, nu mi-au putut spune nimic. De la Crăciun, de când a murit ţarina, drăguţa ta, crede-mă, s-a dat la fund. Nici nu-i de mirare! Vezi bine că orânduielile s-au schimbat. Curtea răposatei a fost vânturata prin lume; fiecare a plecat pe unde a putut. Iar faţa, se ştie, e goală puşcă şi orfană; ce să cate în Vavilonul ăsta? S-o fi ascuns pe undeva de toţi curtezanii ei, să stea liniştită. Că doar îi ştii şi tu firea: mândră şi supărăcioasă, să n-o atingi. Una ca asta nu-şi dă inima. Să fi plecat din ţară? Am fi ştiut şi-apoi fără paşaport nu prea pleci...

— Nu mai ştiu ce să cred, spuse Mirovici. Mai e în viaţă, să fi plecat în lume?

— Păi tocmai asta ziceam, inimioară, că n-am de unde să ştiu, îi răspunse Filatovna nemulţumită. Curtea şoimule drag, e alta şi rânduielile altele. Ce să vorbim de o biată cameristă, când şi gheneralii cei mari de la Curtea noului ţar şi a stăpânei sale s-au schimbat aproape cu toţii... Or, hai să-i spunem adevărului pe nume; fata nici nu era o persoană însemnată; au dat-o afară şi, iarba măruntă, vântul a suflat-o te miri unde.

Mirovici n-o mai asculta pe Filatovna. Bătrâna apucă tava, trântind pe ea farfuriile.

— Uite ce-am să-ţi spun, începu din nou bătrâna. Cine-i

Polixena asta a ta? Hai, spune! O sărăntoacă şi-atât. Ţie, drăguţă, îţi trebuie altceva. Nu-i belea mai mare decât sărăcia. Ţine minte ce-ţi spune baba Nastasia: în ăsta-i adevărul vieţii. Judecă şi tu. Eşti tânăr, frumos la chip şi ai grad de ofiţer acuma, aşa că orice fată de împărat poate să te ia de bărbat. Uite, dacă e s-o luăm aşa, chiar şi fata lui Ptiţîn... De ce n-ar fi bună de mireasă? S-o vezi acum ce păuniţă s-a făcut. „S-a înălţat cât ai lipsit, trupuşorul e rotunjor, când umblă dă din codiţă ca o răţuşcă; da' ce păr are, ce ochioasă e... Şi pe deasupra, Vasâli, ce case are pe Liteinaia, ce conac la Kamennoe. Iar când a murit mă-sa i-a mai picat şi ceva bănet. Ai să trăieşti şi tu ca omul şi nici pe mine n-ai să mă dai uitării. Uite, mi-am vândut ultima iobagă, pe Gaşka; de mizerie i-am vândut-o generalului Gudovici, de-ndată ce m-am mutat aici cu chirie. Mă crezi sau nu că fac pe precupeaţa de pene şi de puf în piaţă? continuă Filatovna ştergându-şi lacrimile. Le cumpăr de la boieri şi le vând la Gostinnîi, pentru perne. Zău, mai gândeşte-te, drăguţule, n-ai de ce te grăbi. Nu te duce în peţit pe cal iute; că nevasta, frate, nu-i o guslă, cânţi ce cânţi la ea şi-apoi o arunci cât colo...

De ciudă şi nerăbdare, Mirovici bătea cu piciorul în podea. Şedea tăcut şi mohorât. Idolul său, păstoriţa subţirică şi înaltă, cu sclipiri şugubeţe în ochii ei cenuşii, reci şi misterioşi că ai unui sfinx, cu gropiţe şi aluniţe în obraz, cu buza de sus tremurându-i a ironie uşoară, nu-i dădea pace o clipă.

Filatovna se înfurie. Trântind şi buşind în dulapul cu veselă, era cât pe ce să-şi spargă ceaşca preferată.

— Şi din ce-aţi fi trăit, mă rog? Hai, răspunde! Ştii ce preţuri sunt azi! Nu încerca să mă duci de nas, ci judecă şi tu ca tot omul: un funt de ceai e două ruble jumate, un stânjen de lemne o rublă şi şase grivne... Ce să-ţi mai spun! Unde s-a mai pomenit ca un pud de făină de secară să coste 26 de copeici? E sfârşitul lumii, asta el Un funt de carne de vită, auzi tu, carne de vită, nu-l iei cu mai puţin

de două copeici... Cum să trăieşti?

— Cum o să trăiesc, asta n-aş putea să-ţi spun, răspunse Mirovici cu dispreţ, ridicându-se în picioare. Nici nu ştiu dacă Polixena o să mă mai vrea. Cât o priveşte pe prietena ei, Ptiţîna, dacă pe vremuri n-o băgam în seamă, nici acum nu vreau s-o văd. Stai, vreau să-ţi mai spun o vorbă. Ai bunătatea să te mai duci o dată pe la vizitiul Prohor Ipatici, la Ptiţîni, la cumătra Şepeliovilor, castelana. Află unde au putut-o trimite de la Curte pe Pciolkina. Că doar n-au aruncat-o în stradă... Cu o trăsură de-a palatului au dus-o...

— N-am altă treabă decât să alerg cu limba scoasă după fete! răspunse Filatovna, făcând cu mâna un gest de refuz. Am îmbătrânit, băiete, am îmbătrânit. Ar cam fi timpul să mă odihnesc. Nu-ţi rămâne decât să dai un anunţ la gazetă, aşa cum se scria pe vremuri ibovnicelor: „Unde sunteţi voi, cuvinte curgătoare şi dulci ca mierea? Ajutaţi-mă! Părul, de-o bogăţie nemăsurată, paşi mult râvniţi, surâs plăcut şi cu folos, fire veselă şi luminoasă, rândunica mea daurită, răspunde-mi!” Nu, frate, scuteşte-mă! Nu mai ţin balamalele, sunt un biet hârb.

În realitate, Filatovna se grozăvea. Zicând că se duce după puf la Gostinnîi Dvor, îşi aruncă scurteica ponosită pe umeri şi, purtând sub braţ o legăturică, ieşi pe poartă, s-o ia din nou cu colindul pe la vizitiu, pe la cumătra Şepeliovilor, castelana, pe la Ptiţîni.

Bavîkina se întoarse acasă abia pe înserat. Nu era în apele ei, ocăra şi trântea.

— Ce drumuri a trebuit să fac, Doamne, iartă-mă! Aşa-i negustoria. Dacă n-ar fi fost furierii palatului, Gherasim Kraşeninnikov şi Vasâli Kirilîci Rubanovski, începu ea să vorbească după ce-şi aruncă legăturica într-un colţ şi-l privi în ochi pe Mirovici, apăi nimenea pe lumea asta nu ţi-ar spune unde-i acum Polixena... Ei răspundeau de listele celor prezenţi la înmormântarea ţarinei şi numai ei mai pot şti încotro şi-a îndreptat paşii zâna ta.

Ieşi. Mirovici îşi însemnă în carneţel numele pomenite de bătrâna şi apoi începu grăbit să scotocească în valiză. Încuind uşa, se apucă să-şi cureţe caftanul ponosit, mantaua şi pantofii; îşi scoase dintr-un pacheţel un ac şi-şi cârpi ghetrele, după care se chinui îndelung, oftând, să şi repare pantoful crăpat în talpă. Îşi pieptănă şi-şi ondulă cu grijă mare coada şi buclele, le legă cu batista să nu se strice în timpul somnului, apoi o rugă pe bătrâna să-l trezească dis-de-dimineaţă, ca să aibă vreme să se bărbierească, să se pudreze, să-şi anunţe conducerea şi apoi s-o pornească în căutarea furierilor palatului, Kraşeninnikov şi Rubanovski. „Soartă blestemată, unde eşti? bombănea el dezbrăcându-se. Pe fundul mării, în pământ, sau în ceruri?”

Dimineaţă Mirovici sosi la Colegiu printre primii. Acolo, pierdu o grămadă de vreme. Erau o mulţime de ofiţeri de ordonanţă, de gardă şi ofiţeri de front. În noaptea aceea, din partea armatei din străinătate sosi în galop un nou curier. Spre prânz, sala de aşteptare şi scările Colegiului vuiau ca un stup de vocile celor mai diverse categorii de oameni. Zornăindu-şi, plini de îngâmfare, pintenii şi lovindu-şi paloşele de picioarele celor ce se foiau prin sală, noii favoriţi din regimentele de gardă, vorbind şi râzând zgomotos, cu maniere grosolane, cazone, urmau un omuleţ blond, general de brigadă din Holştinia[10]. În cercurile ofiţerilor inferiori, vorbele se porniră mai întâi în şoaptă, apoi mai tare, cum că zvonurile s-au adeverit: cei din Holştinia triumfau, iar la Corpul de frontieră Volkonski primise ordinul să înceapă tratativele formale cu prinţul Bevemski în legătură cu încetarea ostilităţilor. Despre propunerile lui Panin nici nu se pomenea. Nimeni nu-i mai dădea atenţie lui Mirovici, care stătea pe o bancă într-un colţ, ascunzându-şi cât mai bine genunchiul cârpit şi pantoful prost cusut. Generalul Behleşov, cel cu care se

[10] Holştinia (Holstein) vecin stat al Confederaţiei germanice, făcut ducat în 1110 şi anexat Prusiei în 1864. Azi aparţine Republicii Federale a Germaniei (n.tr).

întâlnise în ajun, morocănos şi îngâmfat ca un cocoş, apărând cu o mutră îngrijorată şi lăsându-ţi impresia unei nopţi de nesomn, îl observă şi, cu un semn dispreţuitor al capului, îl chemă spre el. Pufăia privindu-şi mâinile albe şi mici, apoi după o tăcere lungă, fixându-l cu privirea pe Mirovici, începu să urle:

— Deci tu eşti Mirovici? Aşa, aşa, Mirovici! Ofiţerul de ordonanţă al lui Panin? De ce, domnule, caftanul dumitale e de croială veche? Şi nici cravata-papion nu-i legată reglementar. Ofiţerii de ordonanţă sunt nişte răsfăţaţi! ţipă generalul, bătând din picioruşe. Ce, n-aţi primit ucazurile în legătură cu noile vestoane, hai? V-aţi lăsat acolo cugetul slobod, v-aţi destrăbălat numai prin teatre şi prin oberjuri[11], iar galbenii i-aţi cheltuit pe chefuri! Risipitorilor, luxangiilor, neisprăviţilor!

— N-o merit, n-o merit! exclamă Mirovici înfuriat, simţind cum i se urcă sângele la cap. Un asemenea afront unui ofiţer... Vă... Vă...

— Aici e capitala, aici e ţarul şi nu câmp de luptă! îi strigă cu şi mai multă furie Behleşov. Cară-te, stimabile şi păzeşte-te! auzi, păzeşte-te! Ofiţer de stat major! Ofiţer de ordonanţă! dacă va fi nevoie de tine te vom chema!

„Canalie ce eşti, îşi zise Mirovici, tremurând din tot corpul. Ce mai e şi asta? Şi pentru ce? Abia am venit şi deodată...”

Simţi cum i se pune un nod în gât. Se întoarse în tăcere, palid, coborî scările şi, strângând din dinţi şi înghiţindu-şi lacrimile de revoltă, o porni spre casă, repetându-şi întruna: „M-a ospătat bine patria mumă încă din primele clipe ale sosirii mele...”

Pe Bavîkina n-o găsi acasă. Fusese chemată la prăvălie. După o oră, două de aşteptare, Mirovici se mai linişti. Îşi aminti de academician, fîstîcindu-se când află de la slujnică numele său. „Iată dar cine el” şi căzu pe gânduri.

[11] Stâlcirea cuvântului franţuzesc *auberge*, han (n.tr.).

Urcă scara exterioară a casei, găsindu-l sus, în camera din colţ, cea care dădea spre gradină.

Lomonosov stătea în spatele unei mese simple, rotunde Soarele bătea puternic în geam. Fuma dintr-o pipă mică din spumă de mare, aplecat asupra harţii Oceanului îngheţat de Nord. Trasă un drum imaginat de dânsul, spre China şi India ocolind Siberia. Acum era gătit, purta o perucă simplă, nepudrată, un caftan de stofă cărămizie, manşete curate şi o eşarfă albă la gât. În fotoliul de lângă cămin, cu o carte în mina şedea Lenocika. Era distrată, preocupată de un pisoi cenuşiu, care se juca cu franjurile.

— A, domnul ofiţer! spuse Lomonosov zâmbind şi oferindu-i un scaun.

— Sunt foarte bucuros să te văd. Şezi, dragul meu. Data trecută m-ai tulburat zdravăn. Îmbătrânesc, am şi bolit în iarna asta, mi-au degerat picioarele, am zăcut pe patul morţii, ei şi de atunci nu mai ştiu să mă stăpânesc.. Şi cum să te stăpâneşti!? Tocmai isprăveam o odă nouă, dar, după ce-am stat cu dumneata de vorbă, am aruncat-o pe foc, ba mai mult, n-am putut s-adorm toată noaptea. Azi am fost la Academie, cuvintele dumitale se confirmă, toată lumea vorbeşte numai de armistiţiu... Se vede că am minţit scriind cu pasiune despre acest nou an:

„Pe marele Petru din nou
Îl întâmpină ţara Rusiei...”

Pace! mai bine m-ar bate cu cnutul în piaţă, m-ar transforma într-un neamţ, decât să aud toate astea! spuse Lomonosov, aruncându-şi luleaua pe masă, înecat în tuse.

Roşeaţa îi acoperi obrajii galbeni şi palizi, brăzdaţi de riduri adânci. Până şi ochii mari, severi şi totodată blânzi, înceţoşaţi de ani, se îngălbeniră.

— Lenocika! Nu ne-ar strica nişte bere englezească, îi

spuse el fetei. Ia cheile de la mama şi adu-ne din beci nişte bere rece, aşa, ca să ne mai treacă oful; vreo două sticle, nu mai mult.

Fetiţa a trebuit să facă câteva drumuri în pivniţă. Berea dezlegă limbile noilor prieteni. Lomonosov începu să-i explice lui Mirovici, pe hartă, avantajele drumului gândit de dânsul spre India, ocolind Siberia.

— Şi numai *verflucterii*, numai nemţii mă încurcă. Azi, la Academie, mă crezi, era cât pe-aici să-mi rup gâtlejul certându-mă cu ei. Numai răutate! Nu poţi face nimic de atâta încăpăţânare, de atâta minciună şi strâmbătate invidioasă.

— Nu-i aşa, Mihailo Vasilici, se interesă Mirovici, că dacă noul nostru ţar, Piotr Feodorovici, n-ar fi făcut voia amicului său şi ar fi hotărât, după ideea lui Panin, să continue războiul, nu-i aşa că i-am fi potolit pe nemţi pentru un secol?

Chipul lui Lomonosov se încruntă.

— E rău, spuse el dând din mina a lehamite şi apropiindu-şi fotoliul de cămin. Să ferească Dumnezeu cât e de rău.

— Cum adică? N-o prea duce bine măria-sa cu sănătatea? vru să ştie Mirovici.

Lomonosov îi făcu feţei un semn să-i lase singuri.

— Ascultă, tinere şi chibzuieşte singur, zise Lomonosov după un timp. De la un vechi prieten de-al meu am auzit multe despre dumneata; şi apoi ai şi venit de departe. Cântăreşte, apreciază cu capul dumitale limpede neajunsurile zilelor noastre întunecate şi clocotitoare şi spune-mi, cu toată sinceritatea, părerea dumitale. Probabil cunoşti faptele marelui Petru. Ceea ce-au făcut în Roma în două secole, de la primul război punic şi până la Augustus, toţi acei Scipio şi Sulla şi Caton, el singur, într-o singură viaţa de om, a săvârşit în Rusia. Nu i-au fost pe măsură urmaşii! Să luăm Curtea din timpul domniei Annei Ivanovna... Cum să-ţi explic? Era pe fasonul curticelei

unui feudal german nu prea înstărit. Dar şi atunci, cei mai buni fii ai Rusiei trăiau în ţară ca ruşii şi vorbeau ruseşte. Ţarina mergea la operă într-un simplu *Schlafrock*[12], dădăcea copiii lui Biron, iar toate treburile ţarii le dăduse pe mâna grăjdarilor şi maeştrilor de vânătoare din Kurlanda. Ori aceşti Bironi, Ostermani şi Minichi erau totuşi cetăţeni ai Rusiei şi în numele ei acţionau. Oricum, frate, pe vremea aia încă nu exista o germanizare completă. Sau împărăteasa Anna Leopoldovna... Ai auzit de ea şi de soarta ei cumplită?

— Nu prea multe. În şcoală şi în armată nu-mi ardea de asta; totuşi, câte ceva am prins cu urechea.

— Ei, atunci să-ţi spun pe scurt şi despre ea. Îi plăcea să declame dramele lui Addison[13], Zaïre de Voltaire, era în stare s-o facă trei zile în şir, uitând să se şi pieptene; nu-i păsa de fasoane... În schimb, pe vremea aia, nemţii se mâncau între ei, iar noi dintr-asta trăgeam destule bucurii şi foloase... Sau răposata ţarină, idolul meu, Lizaveta Petrovna? Of! Ce să-i ascund păcatul! Sigur că tu n-ai de unde ţine minte, dar în timpul ei, totul a devenit străin, s-a franţuzit: şi obiceiurile şi moravurile şi modă şi limba... Şi cu toate astea, dragul meu, o înconjurau cei mai buni fii ai Rusiei, cele mai strălucite minţi şi cele mai înflăcărate inimi. Se pricepea să-i aleagă şi să-i pescuiască. Iar eu, poet şi creator rus, Lomonosov, nu întâmplător i-am înălţat din toată inima osanale...

— Îmi aduc aminte de versurile dumneavoastră, îl întrerupse Mirovici înflăcărat:

„Mângâierea ţarilor şi a împăraţilor de pe pământ...”

sau altele, tot despre ea:

„Stăpâna eşti asupra noastră, de douăzeci de ani de zile...”

— A desfiinţat în Rusia pedeapsa cu moartea! continuă Lomonosov. La ideea mea, a deschis o Universitate la

[12] *Schlafrock,* în germană în text: halat de casă (n.tr.).

[13] *Addison, Joseph* (1672-l719), poet şi publicist englez. Tragedia sa *Caton* (1713) s-a bucurat de un imens succes (n.tr.).

Moscova. Şi în patria ta, în Ucraina, la Baturino, ca urmare a proiectului meu, ar fi făcut una, dacă nu s-ar fi dus dintre noi. Iar peste toate acestea, a cinstit cu sfinţenie faptele părintelui său, ale eroului meu drag, singurul mare om pe lumea asta, Petru.

— Şi cu toate astea, observă Mirovici după o clipă de gândire, toate erau femei: Ecaterina, cele două Anne, Elisabeta... Şi aproape c-au urmat una după alta. „Împărăţie a muierilor" se zicea în popor. Oştirea se săturase să fie sub comandă femeiască. Acum avem pe tron un monarh şi pe deasupra şi un Petru.

— Petru, dar nu întâi! ripostă Lomonosov. N-a fost şi nici n-o să fie un altul pe potrivă-i. Ce, vrea să conducă după exemplul lui bunicu-său? Nu ţine, prietene. Nici gând! Şi eu am sperat. Desigur şi Petru al II-lea a promis în Senat, plin de emfază, să conducă aidoma lui Vespasian, să nu supere pe nimeni... Şi ce-a urmat? Sunt necioplit, sunt dur şi pe mine, prietene, pe mine, un sălbatic al ţinuturilor nordice, pentru fapte necuviincioase şi tot soiul de pozne, faţă de maimuţele cărunte de Wintzheim şi de Taubert, faţă de alţi cârnăţari de la Academie, m-au ţinut sub arest la poliţie. Dar, încă de pe vremea când mergeam cu tata la pescuit, pe Marea îngheţată a nordului, m-am obişnuit să mă războiesc cu stihiile. M-a crescut natura măreaţă şi înfricoşătoare a Oceanului îngheţat. Mi-e simplă mintea, frate, dar nu îngenunchează. Şi cu nimic nu-mi poţi cumpăra nemulţumirea şi mohoreala sufletului meu supărat şi răzvrătit. Am să-ţi spun acuma, tinere, un adevăr... Ne-au invadat nu nemţii-ruşi, ci nemţii-nemţi, dintre cei mai cumpliţi. Or, frăţioare, adăugă Lomonosov coborând vocea şi aplecându-se spre Mirovici, dacă nu se va găsi un geniu care să-l repună pe şiretul de Frederic în graniţele cuminţi de altădată, atunci toată influenţa noastră în treburile europeneşti se duce de râpă. Şi atunci fi-va marele nostru cancelar şi bunul şi vechiul meu

prieten, Voronţov, ministru; dar nu al monarhului nostru, ci al aceluiaşi Frederic, ce prin noi reînvie. Şi nu-i de sagă că în momentul de faţă, la Colegiul de război sau la Academie, unde e încă atât de vie memoria Seremetievilor, a Apraxinilor, a Bestujevilor, busolă a tuturor treburilor sunt, abia sosiţii din Berlin, Holtz. Trimisul lui Frederic şi unchiul ţarului, prinţul George, numit comandant al trupelor sale de holştinezi.

— Dar ce se aude despre consoarta ţarului, despre Ecaterina Alekseevna? vru să ştie Mirovici.

— Aşteaptă, ajung şi la ea. Greu păcat şi-a luat asupră-şi răposata ţarină Elisaveta Petrovna... Pentru raţiuni politice şi statale deosebit de importante, nefiind oficial căsătorită şi-a adus din Holştinia, să-i fie moştenitor, pe nepotu-său direct, pe actualul ţar Piotr Feodorovici, când a împlinit vârsta de patruzprezece ani. Mi-aduc aminte cum l-a adus din Kiel la palat baronul Nikolai Andreevici Korf, actualul *generalpolizzeimeister*. Te cuprindea tristeţea să-l priveşti pe acest tânăr blând, mai mult chiar, cu inima bună. Slăbuţ, pirpiriu, palid şi, pe deasupra, din cauza unor împrejurări cu totul întâmplătoare şi luteran... Închipuie-ţi, franţuzeşte o rupea un pic, dar ruseşte nu ştia o iotă. Unul ca el era aşteptat să-i urmeze la tronul rusesc marelui Petru? Învăţătura sa din Holştinia era complet lăsată în voia sorţii. Mentorii săi suedezi l-au pregătit pentru tronul din Stockholm şi se înţelege că l-au crescut nu numai în indiferenţă, ci şi în dispreţ faţă de îndepărtaţii barbari ruşi. Aşa apăru la Petersburg, în urmă cu douăzeci de ani... Îţi spun, la suflet e bun şi nu-i lipsit nici de înclinaţii spre ştiinţe; ba chiar şi în artă a făcut ceva: încă pe vremea când se afla în Holştinia, Jägerul Bastian l-a învăţat să cânte la vioară. Dar pe pământul Rusiei n-a prea avut noroc nepotul împărătesei: de-abia a fost adus încoace, sărmanul, că s-a îmbolnăvit de vărsat. L-a îndrăgit mătuşă-sa împărăteasa, îi era şi milă de el, l-a învăţat chiar ea să spună primele rugăciuni ruseşti. Dar

iată că l-au însurat pe Piotr Feodorovici şi i-au dat – fericită alegere! – o prinţesă deşteaptă, cumpănită, generoasă, aprigă şi înflăcărată. M-ai întrebat cum e Ecaterina Alekseevna... Da, prietene... Iată unde găseşti şi voinţă şi minte strălucită şi alte daruri ale firii. Ce mai! Dar îţi poţi păstra oare inima neprihănită când eşti înconjurat de argăţimea asta care ne-a invadat de peste hotare? Ce oameni de încredere a avut Piotr Feodorovici în jur! Pe când ăstuia, i-a fost adusă de la Kiel o armată întreagă de dobitoci holştinezi, neţesălaţi şi grosolani. Noii săi prieteni, toţi acei Zweidelli, Stopfelli şi Katzau au început să-l îndepărteze de credincioasă şi înţeleapta sa soţie. Anturajului ei i-a preferat gaşca căprarilor săi şi distracţiile amoroase cu fluşturatica de Lopuhina, fiica celui mai mare duşman al nostru, Biron, cu duduiţa Karr şi cu prinţesa Salikova... Mătuşa ţarină a priceput totul, foarte clar, numai că a fost prea târziu. La un moment dat, a vrut chiar să-şi expedieze nepotul înapoi, peste hotare.

— Ce spuneţi? întrebă uluit Mirovici. Şi atunci cine ar fi fost proclamat moştenitor?

Privindu-l, Lomonosov oftă.

— Este cineva... A fost, spuse el ca pentru sine. Îi zâmbea şi soarta... Câte speranţe, câte dorinţe înfloreau în jurul leagănului sau... Prunc fiind, a fost adus pe o pernă de catifea purpurie şi arătat poporului, s-au bătut şi monezi cu efigia lui, i s-a depus chiar jurământul, în numele lui s-au publicat manifeste... l-au şi desemnat dascăli ruşi şi pe mine, pe vremea aceea student umil, s-au gândit să mă poftească...

— Şi ce-i cu el, a murit?

— A murit, sau, mai degrabă, e înmormântat de viu. Un prizonier încoronat! Un prinţ fără nume! E viu şi totodată mort..

— Cum adică prizonier? Dacă e viu, de ce nu e la cârma ţarii? Şi unde e?

— Nu mă întreba despre asta, dragul meu Vasâli Iakovlevici. Ţi-oi spune poate altădată. Mai bine e să nu-ţi spun însă niciodată.

Lomonosov căzu pe gânduri. Ochii săi mari şi severi se întunecară şi mai mult. Din pieptul tulburat de amintiri îndepărtate se auzeau horcăituri alarmante.

Tăcerea dură minute în şir. Pendulă de pe peretele cabinetului bătea monoton.

— Uite, ţi-aş putea citi, dragul meu, zise Lomonosov râzând nervos, ţi-aş putea citi, ca să te distrez, o murdărie rea şi caustică scrisă la adresa mea, a lui Lomonosov, de prostănacii de nemţi de la noi. Zilele trecute mi-au aruncat-o pe masa mea de la Academie. Dar nu merită, ar însemna să le acord prea multă atenţie. Mizerabilii! Porcii! Dintre toate poreclele date, asta îmi place cel mai mult. Mi se reproşează că sunt ţăran şi cu toate astea, uneori, nu mă dau în lături să fac cârdăşie cu ei. Asta cam aşa e... Înjuraţi-mă, neruşinaţilor, că slăbiciunile şi pasiunile nu mi le-am învins! Înjuraţi-mă şi pentru că, fiind împotriva invaziei străine – un caraghioslâc nu alta – am învăţat la nemţi şi m-am şi însurat cu o nemţoaică... Ocărâţi-mă! Am învăţat la nemţi, fiindcă sunt mai deştepţi decât noi şi multă vreme încă nu ne vom putea lipsi de ei... Dar voi, voi ăştia care înjuraţi, sunteţi grozavi când închideţi ochii la greşelile şi slăbiciunile stăpânului? Nişte linguşitori! L-au îmboldit pe monarh să dea libertăţi nobilimii. Atunci domnii din Senat se bucurară atât de tare, că au trimis o deputăţie să-i mulţumească, ba vrură chiar să înalţe o statuie de aur, în cinstea noului Solon... Cu această ocazie, Dimitri Secenov a rostit un panegiric. Chiar şi eu, păcătosul de mine, am fost într-atât de prins de toţi ceilalţi că, bolnav fiind, m-am apucat şi am scris o odă. Dar acum îmi zic: La ce le trebuie boierilor libertăţi? Poporului, da, prietene; iată cui îi sunt ele de trebuinţă! Nu neamurile tale sătule – iartă-mă, te rog! – ci ţăranii mei au nevoie de ele şi pentru ele

în zadar se roagă lui Dumnezeu... Chiar aşa, adevăr ai grăit, Vasâli Iakovlevici, când ziceai că n-avem acum o muiere pe tron. Şi care-i, mă rog, avantajul? Voi vă vărsaţi acolo sângele, îl cotonogeaţi pe Frederic, lingăul cel şiret şi lipsit de inimă, pe când aici, în faţa portretului său din Rambov, toţi cădeau în genunchi, strigând cu pocalele pline de vin: *Hoch*![14] batjocorind şi ironizând toate victoriile noastre asupra neamţului...

— E posibil una ca asta? întrebă Mirovici posomorât. N-or fi bârfe? Că prea-i de tot...

— Pe Dumnezeul meu că nu glumesc. Se spune că, neavând pentru noii consilieri ai ţarului o pravilă ca lumea, a ordonat să se traducă un *Codex Fredericianus*. Sărmana Ecaterina Alekseevna! Azi e părăsită de toată lumea, uitată; mocofana fără de seamăn, Lizaveta Voronţova, e azi în graţii. Pe unicul fiu al ţarului, pe Pavel, nici până acum nu l-au proclamat moştenitor. Iar în jurul monarhului, bun şi încrezător, dar slab din fire, au făcut zid de nepătruns nu sfetnici deştepţi, ci tineri fluşturatici, stârpituri străine... Şi ce-l mai păzesc!... Mi-a trecut prin cap, după ce i-am privit mai de aproape, să le trântesc nişte satire, să pornesc cu război împotriva slugărimii ăsteia. Dar dă-i încolo! Vorba ceia: nu-i bine să te aşezi cu fundul gol în urzici...

Mirovici nu-l scăpa din ochi pe interlocutor. Ascultă şi nu-şi credea urechilor. Tot ce se spunea, în treacăt, în gazetele străine şi tot ce în coloanele lor duşmănoase părea o batjocură intenţionată la adresa Rusiei, se confirma prin cuvintele marelui învăţat. „Dumnezeu i-a întors spatele Rusiei voastre, îi spusese lui Mirovici un canonic din Königsberg. E la răscrucea dintre răsărit şi apus, dintre întuneric şi lumină, dintre sclavie şi libertate... Trebuiesc sacrificii măreţe, trebuiesc bărbaţi curajoşi, altfel se va pierde toată în Asia, va fi blestemată de Dumnezeu şi de oameni.

[14] *Hoch* - În limba germană, trăiască (n.tr.).

— Despre tot ce s-a vorbit, ia seama, nu sufli o vorbă! spuse în încheiere Lomonosov. Probabil că n-o să mai mergem pe Millionnaia, la Iberkampf, să jucăm biliard şi să bem o sticluţă-două de vin de Rhein. Deşi... Ne aflăm pe un vulcan care a şi început să arunce foc. Se vede că nu-i momentul să trândăvim şi să cântăm cântece de pahar. Ne trebuie smerenia lumii antice şi penitenţă! Să fim dar servitorii raţiunii şi ai minţii limpezi... Deci, ne va călca piciorul prin locurile de ispită?

— Nu ne va călca, răspunse Mirovici pe gânduri.

— Jurăm?

— Jurăm...

— Dă-mi mâna!

Noii prieteni îşi strânseră mâinile cu putere.

A doua zi, Mirovici porni, cu toată discreţia, în căutarea Kammerfurierilor Kraşeninnikov şi Rubanovski, despre care-i vorbise Filatovna. Privea cu atenţie la casele, străzile şi pieţele Petersburgului, prin care zburaseră în goană anii săi de şcoală şi care acum, după ce văzuse meleaguri străine, i se părea atât de urât, de sever şi de sărac.

Petersburgul anului 1762 era neschimbat: în lunile de iarnă – numai noroaie, în cele de vară – plin de praf, cu lumină puţină şi case aşezate fără nici o noimă, dintre care două treimi din lemn, un orăşel oarecare, fino-german. Pe vremea aceea numărul locuitorilor depăşea cu puţin sută de mii. Apele sale n-aveau cheiuri, ci stăvilare de gunoi şi poduri de lemn, cu gropi în care iarna intrai până la brâu. În loc de străzi, canale, ca în Veneţia, cu poduri mobile la intersecţii de prospecte. Mormane de gunoaie se îngrămădeau pe trotuare şi la colţurile străzilor, putrezind şi împrăştiind în jur miasme fetide. Murdăria, glodul şi stârvurile de animale erau scoase de ocnaşi. Câini fără stăpân, sălbăticiţi, băgând frica în pietoni şi călăreţi, umblau prin oraş în haite,

turbau şi muşcau oamenii. Nu puteai trece de cerşetori, de schilozi şi de tot soiul de milogi.

În timpul bolii din ultimele sale zile, răposata ţarină Elisabeta Petrovna, retrăia tot mai des prima noapte a urcării sale pe tron. Din cauza insomniei, îşi schimba întruna iatacele. De la ora nouă seara, circulaţia pe Moika prin dreptul ferestrelor Palatului de iarnă, încă de lemn pe vremea aceea, era interzisă. De altfel, la ora nouă se astâmpără tot Petersburgul. Se auzeau prin oraş doar lătratul neîntrerupt al câinilor de lanţ sau vagabonzi şi strigătele patrulelor de pe zidurile Amiralităţii şi ale fortăreţei, patrule care, uneori, pentru siguranţa trecătorilor, erau puse şi la intersecţiile de drumuri. Toată lumea îşi mai aducea aminte de timpurile nu prea îndepărtate, când, din cauza incendiatorilor, a prădătorilor, a hoţilor şi a tot soiul de oameni fără căpătâi, străzile Petersburgului erau apărate pe timpul nopţii de bariere, întrucât „detaşamentele ordinare ale fuzilirilor şi dragonilor”, destinate patrulării prin oraş, se dovedeau a fi insuficiente. Dacă pe timpul şederii ţarinei în oraş lucrurile mai stăteau cum mai stăteau în privinţa bunăstării urbei, când pleca la Moscova – iar acolo rămânea câte o jumătate de an şi mai bine – străzile Petersburgului erau lăsate în paragină totală. Cârciumile oraşului, unde în zilele de sărbătoare lui Petru îi plăcea să bea împreună cu marinarii şi căpitanii săi de vase câte un păhărel de votcă cu chimen, se transformau în localuri de perdiţie cu chefuri sălbatice.

Când era noroi, prin Petersburg nu se putea circula. Birjarii, pe vremea aceea, îi numărai pe degete. Petru al III-lea i-a impus cu câte două ruble pe an şi i-a obligat să poarte însemne speciale, din piele. Oamenii de condiţie mijlocie umblau mai mult pe jos. Cei bogaţi şi de vază, mai cu seamă ofiţerii de gardă, aveau trasuri proprii sau circulau călare. Fanţii şi amazoanele îi calcau întruna pe pietoni. Odată, erau cât pe ce să-l omoare şi pe

feldmareşalul Minich. O încasau însă şi boierii: haimanalele, în ciuda anunţurilor poliţieneşti, înălţau zmee de hârtie pe Gorohovaia, Lugovaia (adică Morskaia) şi chiar pe Nevski, înnebunind trăpaşii iuţi ai protipendadei. Generalul *politzzeimeisler* Korf n-apucă să ajungă la locul dezordinii împreună cu adjutanţii, care călăreau în jurul trăsurii sale, că trebuia să se grăbească în altă parte. Deseori, ziua în amiaza mare, prin pieţe sau pe lângă Palatul de iarnă, a cărui construcţie era pe terminate, printre cocioabele, izbele, colibele şi magaziile de tot soiul, se auzeau urletele desperate ale vulgului încăierat: „Ajutor! Săriţi! Hoţii! Ne taie!”

În orele de prânz, perspectiva Nevski devenea promenadă. Treceau fanţi în civil, în caftane negre de catifea, pantaloni din piele de elan şi botfori până peste genunchi, în fracuri de mătase roz sau galbenă, jonglând, plini de graţie, cu lornioane uriaşe, iar când era frig – ascunzându-şi mâinile în manşoane din blană de jder sau de samur. Cucoanele, cu talii de viespe, purtau pe cap coafuri supraetajate, amintind de castelele medievale sau de coşurile de flori, de pavilioanele chinezeşti sau de corăbiile cu pânze. Dar şi pe această stradă de prim rang nu scăpai fără necazuri. Pe trotuarul de lângă cafeneaua lui Moore, sau pe lângă Casa de mode a doamnei Toqué, indiferent la trecătorii dichisiţi, zăcea câte un marinar beat turtă, bătut până la sânge, cu nădragii ferfeniţă. Un călăraş de gardă, cu o faţă schimonosită de furie înjurând ca în piaţă, biciuia un vizitiu pomădat şi plin de importanţă, nu se ştia al cui, pentru simplul fapt că nu şi-a dat la o parte caleaşca daurie, cu storuri de piele, împiedicându-l astfel să ajungă în galop vreo damă pe care o urmărea şi care, din pricina asta, se pierduse în mulţime.

Pe la mijlocul postului mare al aceluiaşi an 1762 a început să circule zvonul că pe Fontanka, în satul Matisefka, aflat prin apropierea actualei Kolomna, a

apărut o bandă întreagă de hoţi înarmaţi. Petru al III-lea şi-a ieşit din sărite: „O-hoho! *Tausend Teufel*![15] îi spuse el lui Korf. E momentul să înălţăm iar spânzurători. Moşul meu Petru o ştia mai bine decât noi toţi... Am să scriu «*approbatur-Peter*» şi gata! Ai să vezi. O, *ja*...” Cu toate acestea, spânzurătorile n-au fost ridicate. Dezordinea continuă, lumea s-a mai obişnuit aşa cum te obişnuieşti cu un rău necesar. Când se întâmpla pe stradă câte un scandal, în casele din împrejurimi se ridicau jaluzelele ca la teatru, iar la ferestre apăreau cucoane gătite urmărind curioase, de după evantaie, deznodământul.

Pe vremea aceea casele particulare de pe Nevski şi de pe cheiul Amiralităţii începeau doar de la podul Politeiski. De aici şi până la podul Anicikov, pe ambele laturi ale prospectului, erau ceva mai mult de zece case, dar şi dintre acelea jumătate erau de lemn. Proprietarii caselor de pe străzile principale erau în majoritatea lor străini. Lângă peronul Palatului de iarnă – care dădea pe Moika – pe Nevski şi pe Lugovaia se află casa negustorului Dubisson, având următoarea firmă „*Vindem canari de Hamburg şi papagali*” pe stradela Kirpicinaia, puţin mai încolo de actualul restaurant al lui Dussot, se află casa bancherului Knutsen. La intersecţia dintre străzile Gerohovaia şi Lugovaia, era casa vopsitorului Krause; lângă podul Albastru, trona firma curelarului Mathias Sacken. Ceva mai departe, pe Moika – florăria lui Wolf, cu inscripţia: „*Rarissime planturi de ananas*”. Mai departe, pe prospectul Vosnesenski, casele lui Pilichau, Raschke, Susche, Habasov şi Kluge. Lângă podul Vosnesenski, pe malul gârlei Gluhaia, azi canalul Ecaterinei, zăreai firma geamgiului Berg.

Parcurile Palatului de iarnă, ale Palatului italian de pe Liteinaia, ale celui din Ekaterinhof şi ale esplanadelor cu flori din Pajiştea Ţarinei erau deschise pentru public. N-aveau însă acces marinarii, lacheii în livrele, femeile cu

[15] În germană în text: mii de draci ! (n.tr.).

basmale, bărbaţii cu cizme (nu botfori!) şi, în general, toţi acei care în gazete şi anunţurile poliţiei erau denumiţi „vulgul ticălos”. Trebuia să ai îmbrăcăminte frumoasă şi la modă. Printr-un ucaz al ţarinei Elisabeta, pulpanele boierilor care apăreau la Curte în haine vechi sau demodate, adică în „caftane necorespunzătoare”, erau ştampilate. La moartea ţarinei, garderoba ei număra cincisprezece mii de rochii aproape noi, câteva mii de perechi de pantofi şi două cufere de ciorapi şi de panglici. În schimb, măcelăriile, pescăriile şi tarabele de zarzavat, cârciumile şi hanurile puteau îngrozitor din cauza gunoaielor din incinta şi din preajma lor. Rafinată Europa şi sălbatică, nespălata Asie îşi dădeau aci întâlnire, făcând o foarte bună casă împreună.

Frigurile de baltă, tifosul, vărsatul, scarlatina şi pojarul stăpâneau Petersburgul. Medicii erau număraţi pe degete şi, puţini fiind, luau preţuri exorbitante. Doctorii la modă, Monsie şi Fousadieux, luau fără nici o jenă câte cincisprezece galbeni de vizită. Instrucţia copiilor era lăsată pe mâna unor şarlatani notorii, O „distinsă şi nobilă” familie, cu nume străin, aducea la cunoştinţa cititorilor din gazetele timpului că: „le învăţa pe tinerele fete, pe înţelesul fiecăreia, limbi străine, cusut, economie, danţuri şi, pe deasupra şi cititul reclamelor şi anunţurilor”. O altă persoană, tot de pe meleaguri străine şi anume o oarecare *madame* Renoird (adresa: strada Millionnaia, casa croitorului Eck) anunţa că le învaţă pe tinerele fete limbi străine, aritmetică, geografie, istorie, „precum şi scrisul”. Ca pedagogi, la stat sau particulari, ajungeau deseori „vagabonzii” şi „beţivanii” adunaţi lunea în camerele de arest ale poliţlei, amestecaţi uneori chiar în scandalurile încununate de crimă.

Fetele de familie îşi furau una alteia secretele încorsetării cât mai perfecte, a executării reverenţelor sau a lipirii benghiurilor pe obraz. În acest scop, în prăvăliile cu pomezi găseai cutiuţe speciale, frumos

ornamentate, pline de benghiuri negre. Când se angaja câte o servitoare, întrebarea: „Cu pomezile şi pudrele stăpânei, sau nu?” venea de la sine. Oamenii de vază şi cu dâre de mina erau preocupaţi să-şi facă o bibliotecă din cărţi franţuzeşti, dar pe care, în treacăt fie spus, puţini le deschideau. Băieţii învăţau de la bărbaţi cum să poarte o pălărie sau un tricorn cu panaş, cum să deschidă o tabacheră, cu ce gest să-şi aranjeze dantelele şi broderiile manşetelor, cum să prizeze tutunul şi cum să scoată şi să scuture batista fină de mătase, mirosind a parfum „*De la Reine*”. Frizerii de pe Lugovaia şi Nevski coafau şi pudrau cozile petimetrilor[16] autohtoni, care-şi dădeau, pentru seara, întâlnire la cârciuma savoyardului Berlard şi Iberkampf, în pivniţele lui Gantower sau Retz şi în restaurantele secrete sau şantanele madamelor Winkier, Schmidt, Koch sau ale altora.

Ţarina Elisabeta Petrovna venea fără nici o etichetă la seratele demnitarilor săi, înfofolind mâinile şi gâtul contelui-consort, Aleksei Grigorievici Razumovski, cu manşonul şi fularul majestăţilor lor imperiale şi căruia, când îi trimitea scrisori, îi plăcea să adauge, în glumă, sub iscălitură: „prima voastră voce”. Iar lângă pat, încă de pe vremea fecioriei sale, dormea pe o saltea aşezată direct pe podea, păzitorul ei, un bătrânel, *Kammerdienerul* preferat, Vasâli Ivanovici Ciulkov, devenind mai târziu general *en chef*. Trezindu-se uneori înaintea lui, ţarina îşi ridică şi sluga credincioasă, iar acesta, bătând-o uşurel pe umăr, căsca, făcând pe supăratul: „Bravo, lebăda mea, te-ai şi sculat”. Prietena Elisabetei, Mavra Egorovna Şuvalova, născută Şepeliova, după, ce la o partidă de vânătoare Aleksei Razumovski, îmbătându-se zdravăn, l-a bătut pe soţul ei cu vergile, putea să-i scrie în continuare: „Rămân roaba şi fiica voastră preaplecată, servitoare şi vară...”

[16] De la franţuzescul *petit-maître*, tânăr elegant cu maniere pretenţioase, (n.tr.).

Pentru Curtea Elisabetei Petrovna, în vederea prinderii şoarecilor din apartamentele măriei-sale, se aduceau din Kazan, prin ucazuri speciale, motani siberieni pricepuţi şi cu „aspect corespunzător”; iar din ţări străine nişte maimuţe „atât de mici, cât să încapă într-o nucă de cocos de India”. Anna Vatazina, o moşiereasă din Kostroma, îi oferea ţarinei în dar, în cazul în care soţul ei va fi făcut asesor de Colegiu, patru căţeluşi: pe Ipolit, pe Jeneta, pe Marchiz şi pe Julia. Când era tânără şi prinţesă moştenitoare, Elisabeta compunea madrigale delicate:

„Nu mi-e în putere focul să mi-l sting,
Sufletul mă doare, nu pot să-l înfrâng.”

Pe vremea Elisabetei, pe străzi vedeai mult mai mulţi civili paşnici, decât în timpul lui Petru al III-lea, când Petersburgul începu să fie plin de militari de toate gradele, care păşeau ţanţoş cu nasul pe sus.

În piaţa palatului aveau loc, aproape zilnic, defilări ale gărzilor, se strigă: „Vivat!”, se mărşăluia şi se executau tot felul de exerciţii. Pe străzi treceau, grăbiţi şi aferaţi, adjutanţi călare, roiau curieri militari. Caftanele regimentelor de gardă şi ale armatei din timpul lui Petru cel Mare au fost înlocuite de vestoane strâmte şi scurte, ca să fie pe potriva celor prusace. Vechi de când lumea, culoarea verde a caftanelor şi culoarea roşie a gulerelor şi camizoalelor, puteau fi înlocuite, la libera alegere a comandanţilor de regimente, cu culorile portocaliu, azuriu, mov, galben, că penele de canar, sau cu orice altă culoare.

De asemenea, Petru al III-lea a mai introdus eghileţii şi săbiile, precum şi cravaşele pentru ofiţeri şi ureadnici. Tot el a anulat purtarea, în timpul parăzilor, a puştilor şi halebardelor de către căprari şi subofiţeri, ca şi de către slugile acestora.

La începutul postului mare, Piotr Feodorovici a publicat

următoarea ordonanţă: „Toţi marii dregători şi demnitari care poartă titlul de comandanţi de plutoane, batalioane şi regimente să se afle în fruntea unităţilor lor şi să nu lipsească nici o clipă de la instrucţie”. Această ordonanţă i-a pus pe toţi într-o încurcătură fără precedent. Prin noroiul care le ajungea până la glezne, lumea urmarea uluită, cum mărşăluiau, în fruntea batalioanelor şi plutoanelor, feldmareşalul conte Aleksandr Ivanovici Şuvalov sau delicatul şi voluptuosul sibarit Aleksei Razumovski, unchiul ţarului, prinţul George, prinţul Nichita Iurievici Trubeţkoi, bolnav de astmă, încălţat cu ghetre de catifea, cusute anume pentru picioarele sale umflate de podagra. Hatmanul Razumovski a angajat anume un ofiţer din Holştinia, să-l obişnuiască cu noul şmotru. Demnitarii din garda imperială şi civilă nu erau mai puţin îngrijoraţi. Pe frizerul său Bressans ţarul l-a făcut director al fabricii de goblenuri şi *Kammer-berr*, iar pe vizitiu, un oarecare Patrikeev, consilier titular.

În ajunul Paştilor, Petru al III-lea îi scria amicului său, regele Frederic, că, nefiindu-i teamă de nimeni şi de nimic, se lăsa în voia lui Dumnezeu şi în paza poporului său şi se plimba prin Petersburg pe jos, fără nici un fel de însoţitori.

IV. Madama din Drezda

LÂNGĂ PODUL VOSNESENSKI SE AFLA casa ţareviciului Leon al Gruziei. Casa de lemn era uriaşă şi veche, cu o groază de hambare, grajduri şi acareturi strâmbe de vreme şi acoperişul împânzit de muşchi. La o distanţă de o stradelă se afla o casă tot atât de veche, a *Kammerfurier*ului Rubanovski. Aici sosi Mirovici în seara care urmă eşecului de la Kraşeninnikov.

L-au îngândurat ţipetele şi cântecele mulţimii beţe, care veneau dintr-o cârciumă întunecată şi murdară, aflată la colţul acestei case, vecine cu o pescărie împuţită. Ridicând ochii, zări pe balconul vecin, care dădea spre prospect, o frânghie pe care atârnau, la aerisit, nişte caţaveici, perne şi scutece. O pisică moartă zăcea în mijlocul străzii.

„Nu, nici nu se poate compara Königsbergul cu Petersburgul. E mai arătos şi mai curat. Acolo e mai multă ordine şi nimeni n-ar îngădui o asemenea mizerie!” îşi zise Mirovici după ce păşi cu greu peste o băltoacă mare şi dezgheţată, de la piciorul podului Vosnesenski. Intră la Rubanovski. I se spuse că Vasâli Kirilîci, deşi e acasă, se odihneşte după masă pentru slujba de noapte de la biserică şi că, dacă are nevoie de dânsul, să aştepte.

Nu avea ce face. Se aşeză să-l aştepte în cabinet. Era flămând şi obosit de atâta umblat prin oraş. Camera în care a fost condus era mică şi neaerisită. Mirosea a lămâie şi untdelemn ars. De pe pereţi îl privea portretul unui protoiereu gras şi cu nasul mare. Lângă geam se afla

un lucru de mână, o broderie neterminată, pe catifea. Pe masa de lângă divănaş erau câteva caiete cenuşii şi subţiri din: *St. Petersburgskie Vedomosti*, tipărite *in-quarto*, două-trei volume din *Ejemeseacinîe Sociienia*, un pachet uzat de cărţi de joc şi *Piatra fundamentală a credinţei* – un volum în scoarţe de piele, pătate cu ceară.

„Ia să vedem ce scriu despre relaţiile noastre cu prusacii, îşi spuse Mirovici, luând în mână un exemplar al *Ştirilor din Sankt-Petersburg* pe care începu să-l răsfoiască. Cum sunt apreciate victoriile noastre şi ce s-a mai întâmplat după plecarea mea”

Ştirile erau date cu mare întârziere. În numărul din 1 martie, „noutăţile” din Paris purtau data de 1 februarie, iar cele din Spania de 18 ianuarie. Într-un colţ al ziarului era chiar o notiţă a redacţiei: „Nu am primit gazete străine”. Despre relaţiile Rusiei cu Prusia, nici un cuvânt. „Ei, pot să stea liniştiţi gazetăraşii noştri, râse răutăcios Mirovici, că dacă nemţii vor lua cândva Petersburgul, nu vor avea de ce să-i biciuiască!”

Trecu să răsfoiască revista literară *Compoziţii lunare*. Într-unul din numere era o dizertaţie lungă despre culoarea indigo, într-altul despre cum se construiesc beciurile. În numărul din ianuarie se reproducea un articol din spectacolul englezesc: *Dialogul dragostei şi al raţiunii*. Neavând altă treabă Mirovici începu să-l citească:

„*Raţiunea*: Ar fi foarte greu, scumpă surioară, să ne-nţelegem amândouă.

Dragostea: Nu văd rostul căsniciilor făcute numai din lăcomia de înavuţire… Când aprind iubirea, ridic condiţia mizeră la rang de măreţie, sau reduc măreţia la decădere… Cine judecă mult, iubeşte puţin, iar cine iubeşte pătimaş, nu stă să judece…”

Mirovici închise revista, oftă şi căzu pe gânduri. „Asta cam aşa e, îşi spuse el; cine iubeşte pătimaş, nu stă să judece.”

Între timp, afară se întunecă şi zgomotul străzii se

potoli. Din camera învecinată se auzea tic-tacul monoton al pendulei. Un greier târâia undeva pe după un cufăr. O candelă grea răspândea o lumină molcomă în colţul de lângă chivot. Mirovici privi icoanele. „Eram în întuneric şi am văzut lumina... Da, am văzut-o... Am jurat să fiu perfect şi drept. M-am primenit şi acum am devenit alt om. Să nu mă mai supăr, să nu mai blestem. Iertarea, credinţa în semeni şi iubirea lor, o iubire curată... Dar pe cine iubesc cel mai mult? Pe Polixena... Dar unde e? Nicăieri... Oare niciodată, niciodată n-am s-o mai văd?”

Din antreu se auzi o tuse sufocantă, bătrânească. Târşâindu-şi papucii, în odaie păşi un bătrân gârbovit, somnoros, slab şi cu nasul coroiat, îmbrăcat într-un halat căptuşit cu blăniţă de miel. Era Rubanovski.

— Vreţi audienţă la ţar? Aveţi vreo tărăşenie? întrebă *Kammerfurier*-ul, scârţâind din tabacheră, strângându-şi pleoapele a bănuială şi privindu-l ţintă de sub sprâncenele-i stufoase.

Mirovici îi explică scopul vizitei sale.

— Uneltiri muiereşti, stimabile, tuşi bătrânul. Distracţii şi crailâc! continua Rubanovski, scuturându-şi supărat capul. Nu-i de resortul nostru... Hm! Vorbărie goală! Vă cerem scuze, he, he! La ora asta oamenii cumsecade se duc la vecernie, iar dumneata...

— Vasâli Ivirilîci, nu te supăra! începu Mirovici, posomorându-se. Am venit la dumneata, că numai aici mi-e speranţa. Numai dumneata poţi şti unde a purces de la Curte tânără Pciolkina... Iar dumneata...

— Nu sunt ofiţer de gardă şi nici fante de saloane! Şi nici nu mă ocup de prostii amoroase, stimabile, asta-i! i-o tăie Rubanovski, trăgându-şi furios nasul. Şi chiar dac-aş şti, tot nu ţi-aş spune. Am, stimabile, copii, fete... Şi-apoi, să nu-ţi fie cu supărare, că-i fără apropo, dar spune şi dumneata dacă nu s-au înmulţit craidonii corupători de fete?

— Bine, dar eu, Vasâli Kirilîci, nu-s dintr-ăştia! ridică

vocea Mirovici. Şi-apoi, iertaţi-mă, în definitiv, mă jigniţi, e un afront!

— Dar nu vorbesc despre tine, frăţioare... Ce te răţoieşti? Ce să spui, m-ai speriat!... N-ai cum mă speria! Nu suntem din cei sperioşi... Iar cât o priveşte pe drăguţa dumitale, apoi să ştii că habar n-am la ora asta unde-i, ba, mai mult, după rang, nici nu mi se cade să ştiu. Nu-i indicat. Drum bun, stimabile şi cale bătută! mai spuse Rubanovski, plecându-şi capul şi învârtindu-se locului supărat. Vă cerem iertare şi nu ne judecaţi strâmb. Chiar aşa, să nu ne judecaţi...

Mirovici fu cuprins de furie. Îşi simţi palmele înţepate de mii de ace. Fără să-şi mai vadă capul de atâtea ghinioane, ieşi, ca o furtună, în stradă. „De n-ai fi bătrân şi la tine acasă, îşi spuse strângând pumnii, ţi-aş arăta eu ţie, cucernicule!” Simţea că i se învârteşte capul, iar gâtul îi era cuprins de spasme. Respirând anevoie, clătinându-se de parcă ar fi fost beat, Mirovici făcu câţiva paşi. Pe stradă, ici şi colo, se aprindeau, palid, felinarele.

„Şi acum unde să mă mai duc? se întrebă el furios. Poate la Volkov, secretarul ţarului, să obţin audienţa şi să cer, pentru serviciile aduse în armată, să-mi fie căutată cu orice preţ tinăra Pciolkina!? Ha, ha! Ce nebunie! Pentru merite militare? Să mă duc poate la Razumovski? După scandalul cu Iusupov nu mai vrea să ştie de mine. Câte scrisori i-am trimis de pe front, n-a răspuns la nici una... Oare iar va trebui să plec în străinătate, la Königsberg, acum, când armata şi aşa, azi-mâine, va face calentoarsă spre Rusia? Se pare că ar exista o cale de ieşire şi încă una simplă, dar ce te faci cu toate lichelele astea, cu oamenii ăştia mici la suflet? Vanitatea îi atrage ca un vârtej. Mai bine aş pleca în Ucraina, la bunul meu prieten Iakov Evstafievici, sau la Kiev, să trec în rezervă, să mă stabilesc în vreun cătun liniştit, unde aş trăi ca în rai.”

Se auzi strigat. I se spunea pe nume. Se întoarse.

Lângă podul Vosnesenski stătea un ofiţer de infanterie,

mic de stat o privire deschisă îi lumina faţa rotundă, roşie şi pistruiată. Avea gesturi degajate de fante petrecăreţ, lipsit de griji; părea de treizeci şi doi, treizeci şi trei de ani. Era cu chef. Nu era altul decât Apollon Ilici Uşakov, porucic al regimentului din Velikoluţk, o cunoştinţă cu care Mirovici făcuse jumătate din campania din străinătate. Fusese trimis cu o lună înaintea sa la Petersburg, cu treburi de aprovizionare şi rămăsese aici. Nepot al celebrului Andrei Ivanovici Uşakov – groaza poliţlei secrete a acelor timpuri – Apollon Ilici, risipindu-şi de mult averea părintească, trăia acum din expediente, din prietenia cu chefliii şi petrecăreţii celor mai diverse categorii sociale şi din frecventarea credincioasă a birturilor, cârciumilor şi cafenelelor. Când avea bani, era vesel şi plin de curaj; când nu, era cârpa cârpelor.

— Cu ce ocazie? Chiar că nu m-am aşteptat! exclamă Uşakov. Prinsese cheag la Petersburg şi în clipa aceea parcă avea aripi. Era cu chef.

— Cu serviciul şi, fireşte, ca şi tine, cu o însărcinare, îi răspunse Mirovici, întorcându-i spatele.

— *Guţ*, *Hohlandie*! Înseamnă că-i tragem un chef. Vrei să mergem să golim câte una mică? Finanţele sunt în avantaj… De unde vii acum?

Mirovici arătă înapoi spre biserică.

— De la Madama din Drezda? întrebă Uşakov, privindu-l cu ochii săi veseli, surâzători şi puţin bulbucaţi.

— De la cine?

— Ce, n-o cunoşti pe Drezdenoaia? *Schrecklich*![17] Uite unde era nevinovăţia personificată.

Mirovici nu era câtuşi de puţin încântat de această întâlnire şi privea nerăbdător spre ulicioara cea mai apropiată.

— Ţi-e foame? îl întrebă Uşakov, aducându-şi parcă aminte de ceva. Poate vrei să şi ciocnim un păhărel… Dacă vrei, fac eu cinste şi-ţi povestesc despre ce e vorba.

[17] În germană în text: rău, păcat (n.tr.).

— Mi-am uitat portofelul, răspunse Mirovici.

— Nu eşti prost destul, dacă nu eşti şi fudul, replică în batjocură Uşakov altădată concesiv şi plin de respect faţă de reţinutul Mirovici.

— Şi mai spune că e ofiţer! Ruşine pentru întreaga armată. P*arole d'honneur*[18]. Auzi! N-o cunoaşte pe Drezdenoaia! Hai să mergem! Mi-ajunge cât am, să-mi ospătez prietenul. Iată-ne şi la Drezdenoaia.

Apoi, întorcându-se de pe chei, îi făcu cu ochiul spre un felinar roşu ce atârna deasupra unei intrări separate în casa prinţului Leon al Gruziei. Partea neluminată a ferestrelor dădea spre prospectul Vosnesenski, cealaltă – numai lumini jucăuşe – spre malul gârlei Gluhaia (azi canalul Ecaterina).

— Drezdenoaia, cavalere, este una şi aceiaşi cu Madama din Drezda, asta-i! Şi acum să asculţi toată povestea asta de comedie, spuse Uşakov, încetinind pasul lingă felinarul roşu şi dându-şi aere. – În timpul răposatei Elisabeta Petrovna, locuia ceva mai încolo, în casa lui Beloselski-Belozerski. Numai că n-a avut noroc. Ţarina, cinstită cum era, a aflat că în căsuţa asta de distracţii a Madamei din Drezda vin mulţi demnitari, mai toţi ofiţerii de gardă şi nu numai pentru biliard sau popice, ci şi pentru alte treburi. Avea multe fete străine sau de prin partea locului şi toate, sufleţelule, erau frumoase de-ţi tăiau răsuflarea. Cântau la bandure şi la chitare, din gură şi dansau. Afară de asta, la seratele Madamei, trebuie să ţi-o spun au început să vină, pe o altă intrare şi cuconitele la modă, să-şi întâlnească prietenii de inimă pe ascuns de soţii lor. Ei şi, cum căutătura geloasă vede mai departe decât ochii de vultur, i-au raportat ţarinei. Or, Elisabeta Petrovna… o ştii şi tu ce tare îndrăgea asemenea distracţii şi aiureli!

— Şi ce-a făcut? întrebă Mirovici.

— A dat dispoziţie şi toată această negustorie

[18] În franceză în text: pe cuvânt de onoare (n.tr.).

clandestină şi, chipurile, neplăcută bunelor moravuri, s-a încheiat rău, frăţioare. Nu numai pentru Madama, ci şi pentru alţii. Odată cu ea au avut de tras şi Ambaharoaia, tot nemţoaică de-a ei, de pe Koniuşennaia şi suedeza Delegrinoaia, de pe Liteinaia. Flacăra mâniei s-a abătut totuşi cel mai tare asupra Madamei noastre. Au expediat-o afară din ţară, iar pe toate nimfele ei seducătoare le-au trimis, fără milă, la torcătoria din satul Kalinkino. Ministrul de cabinet, Demidov, era cel care făcuse cercetările şi atunci mulţi fanţi de vază şi cucoane la modă au plătit-o scump. Printr-un ordin personal al ţarinei, după ce mai întâi au fost expulzaţi din rândurile bisericii, astronomul Popov şi asesorul Colegiului manufacturilor, Ladîghin, s-au trezit cununaţi în catedrala Kazanski cu nişte mutre fără să apuce măcar să-şi vină în fire.

— N-am auzit nimic despre asta, spuse Mirovici.

— De unde să auzi! Pe vremea aia mai jucai arşice. Şi să ştii că nu numai cei ce-au frecventat-o, dar şi ofiţerii puşi să păzească fetele de la torcătorie au căzut în patima crailâcului. Stând acolo, de caraulă, li s-a făcut dor de bandure şi chitare, de un cântecel dulce, drept pentru care au căpătat şi ei un blam zdravăn şi au avut apoi de tras. Iată dar, tinere, cine e Madama din Drezda!

— Bine dar de ce, de ce? se agită deodată Mirovici. Nu prea cred să se fi făcut toate fără vreun motiv anume. Cine ce are cu ofiţerimea în timpul ei liber? S-a dus şi se duce unde vrea!

— Adevăr ai grăit, Vasâli. Întotdeauna ai fost drept şi ager la minte, răspunse Uşakov, zâmbind. Au fost şi alte motive... Voiau să afle dacă nu venea pe acolo şi unul, Buturlin, pe vremea aceea intimul unei persoane suspuse. Ei şi ajutoarea Madamei, Lizuta Ciornaia, a trebuit să jure sub cnut.

Mirovici se cutremură.

— Sub cnut?

— Da...

— Ce barbarie!

Amicii tăcură o vreme.

— Bine, dar tu, Apollon, relua Mirovici, ai zis doar că Madama a fost expulzată din ţară.

— A fost, în timpul răposatei ţarine. Dar numai ce s-a urcat pe tron actualul nostru stăpân, împăratul, că Drezdenoaia şi odată cu ea şi alte compatrioate de-ale ei, s-au reîntors cu şi mai mare putere, s-au aşezat ca şi altădată, temeinic şi iată-le din nou în rândul întâi, să-ţi bucure inima…

— Nu mă duc, spuse Mirovici. Doamne, Dumnezeule, cnuturi…

— Hai, termină! Când a fost asta?! Prostii, hai să mergem! Acum totul e mai potolit, mai distins, mai curat. A îmbătrânit şi Madama. Şi năravurile-s altele. Jos sunt bufetul şi biliardul. Iar sus, Vasâli, se joacă din gros cărţi; se mai face uneori şi muzică, să-ţi mai ia din supărare, cu câte un cupleţel vesel.

Oftând, flămând şi amărât de eşecurile care se ţineau lanţ, Mirovici păşi pe urmele lui Uşakov la parterul restaurantului madamei din Drezda.

Nu se simţea în largul său. Îi mai lipsea puţin să nu înjure cu voce tare. „A dracului să fie micimea de suflet şi mârşăvia! mârâia el, zâmbind batjocoritor. Ce-ar zice Filatovna? Şi ce-ar gândi şefii mei dacă m-ar vedea aici?”

De altfel, primul lucru care-i sări în ochi de îndată ce pătrunse în sala luminată de lumânări de ceară, afumată şi plină de zgomot şi de vociferări, a fost mutra severului şi îngâmfatului general Behleşov, care nu mai departe decât în dimineaţa aceea îl frecase pentru cravată şi, în general, pentru ţinuta necorespunzătoare. Aspectul sever şi plin de emfază al generalului dispăruse. Cu vestonul descheiat, zâmbind timp pe sub mustăţi şedea într-un colţ cu al patrulea pahar de punci din vodcă de Gdansk. Îşi ştergea întruna fruntea şi obrajii lăptoşi şi buhăiţi, urmărind pătimaş jocul de biliard. N-au apucat Mirovici şi

Uşakov să comande, pentru separeul de alături, plăcinte cu lostriţă şi cap de păstrugă coaptă în spuză, n-au apucat să ciocnească câte o vodcă mică şi apoi câte una mai mare, că în sală îşi făcu apariţia Rubanovski, vecinul Madamei din Drezda, care nu mai departe decât cu o jumătate de oră în urmă îl biciuise pe Mirovici cu moravurile sale severe. Păstrătorul moravurilor publice, cuvioşenia sa în persoană, îşi scoase pipa din spumă de mare cu ciubuc răsucit, porunci să i se aducă un pahar zdravăn de punci, apoi se trase cât mai aproape de jucătorii de biliard.

„Ce oameni! îşi zise Mirovici cu indignare mocnită. Dacă vii să le ceri ceva, te tratează ca pe un câine, te blagoslovesc cu citate înţelepte şi în schimb ei... Ia să ai bani, să fii bogat...” Schimonosit de furie, începu să râdă zgomotos.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Uşakov, cercetându-l cu atenţie.

— Aşa, m-a apucat scârba, frate. S-a umplut lumea de ticăloşi. N-ai loc de ei.

Mirovici începu să râdă din nou strident, hohotitor.

— Spune-mi, cunoşti adevăratul leac împotriva tuturor calamităţilor ăstora? îl întrebă Uşakov.

— Adică?

— Să bem, Vasâli Iakovlevici, să facem şi noi o faptă mare. Sau poate *Obidienz-und-Unterfugungsact*[19]-ul nostru nu ne permite? Aiurea! Viaţa, drăguţă, iaca atîtica-i de scurtă şi de plicticoasă. Şi-apoi ne-a făcut mama în aşa fel, că nici groapa nu ne primeşte... Ce te-ai îmbufnat? Sau poate te-ai angajat să tai frunza la câini? Hai, flăcăiaş, să mai bem o sticluţă de bere de Riga!

Au mai adus una, încă una şi încă una. Din camerele mai îndepărtate răzbăteau sunetele muzicii.

— Chefuiesc domnii ofiţeri de gardă, anunţă Uşakov.

— Diavolii, blestemaţii! îl apucă din nou pe Mirovici.

[19] În germană în text: jurământul (n.tr.).

— Pe cine blagosloveşti aşa? îl întrebă Uşakov privindu-l ţintă.

Mirovici oftă. În ochii săi negri şi tulburi de supărare, încep să joace o luminiţă sălbatică.

— De ce atâta nedreptate? Spune de ce! exclamă el cu privirea pierdută. Mă crezi, mă apucă o tristeţe...

— Adică ce nedreptate?

— Uite-aşa, judecă şi tu. Spune-mi, cum a putut un om, imitând contractul societăţii cu statul, să le impună altora ceea ce n-are el dreptul: să dispună de libertatea, de conştiinţa, de viaţa ta?

— Tţ, tţ! făcu Uşakov, amintindu-şi anevoie de ceva foarte tulbure. Vorbeşti de Martinez? Ai cam întârziat! Nu vă cunosc, frate, revelaţiile astea noi ale voastre.

— Pe dracu', nu le cunoşti...

— Baţi câmpii, ai luat-o razna, îi răspunse Uşakov fără supărare, gesticulând vesel sub influenţa băuturii. Ascultă... Ai auzit ce bine se întăresc nemţii, ce putere adună în mâinile lor? Se întind peste tot, ca târâtoarele şi nu nemţi oarecare, ci din cei mai autentici, din Kiel. Toţi comandanţii de regimente sunt numai nemţi din Holştinia: la călăraşi cu schimbul e Zobeltisch, la infanterie e Zeufe von Manteufel... Apoi Krüger, Odelrog, Kettemburg şi Weiss; la cavalerie e Leewen, Lotzow, Schild şi pe deasupra şi unchiaşul împăratului, noul general feldmareşal, prinţul George. S-au schimbat şi denumirile regimentelor. Regimentul tău de Narvă nu mai e de Narvă, ci de Essen, cel de Smolensk, care stă la Schlüsselburg se numeşte acum de Fulerten... Tot nume de porci de câine dintr-ăştia, de nici nu le poţi pronunţa şi ţi se împleticeşte limba în gură... Şi cu toate astea, fă-mi ce vrei, dar ţarul mi-e drag. E bun la suflet, vesel, sincer şi fără fasoane. L-ai văzut vreodată? Şi are nişte ochi atât de blânzi... Iar când începe să râdă, râde din toată inima, ca un şcolar. O singură hibă: îi plac zicătorile, dar nu ale noastre. L-am auzit deunăzi, la defilarea gărzilor. Ce

suflet de om! O vorbă numai şi sar pentru el şi-n foc şi-n apă. Te pomeneşti, Vasâli, că eşti caterinist? Fii sincer! Consoartă ţarului, o spun din auzite, îşi tot adună gaşca: şi ce gaşcă... Am să-ţi mai spun în mare secret: aici, la Madama din Drezda se aduna uneori statul ei major. Zilele trecute, pe înserat, au cotit încoace cinci sănii; probabil au fost la vânătoare de urşi. Ce să facă şi ei!? Se distrează, săracii, doar trebuie să-şi consume energia.

— Caterinist! Petrist! exclamă furios Mirovici. Vocea îi tremura şi era foarte palid, ca de obicei la emoţii puternice. Ce i-a apucat? Ha! Ha! S-a găsit cine să facă partide şi să potrivească nume conspirative... Ce, suntem în Anglia sau în parlamentele franceze? Fac ceva pe numele astea conspirative! Prostule! Mai bine să-ţi îndrepţi ochii în altă parte. L-ai citit pe domnul Rousseau? I-ai citit *Contractul social*? Spune, ce scrie acolo despre drepturile omului!? Acum ştii în ce constau ele? Aia-i, vezi! Şi dacă într-adevăr la noi există ceva rău, e că cei ca noi, ăştia de jos, suntem pretutindeni socotiţi nişte nulităţi... câini şi nimic altceva. Nu te poţi nici îmbogăţi, nici avansa în grad.

Chiar atunci din sala de biliard răsună o explozie de râs puternic, unanim. O clipă de tăcere şi hohotele de râs se repetară.

Prin uşa deschisă se zărea un strălucitor artilerist de gardă, purtând un caftan căptuşit cu blană de samur şi botfori de campanie: era foarte înalt, chipeş şi semeţ, de vreo douăzeci şi şapte – douăzeci şi opt de ani, de o frumuseţe romană neobişnuită, care după ce-l batu a cincea oară pe bătrânul marcher, proptindu-şi bine picioarele în podea, stătea aplecat în mijlocul camerei, cu tacul într-o mână şi cu pipa olandeză în cealaltă şi, râzând cu lacrimi, repeta întruna: „Bea-bea-bea”. Obezul marcher, cu picioarele strâmbe şi cu faţa galbenă, puhavă, trecea oftând şi gâfâind pe sub masă de biliard, iar mutra-i nemulţumită exprima o mirare tâmpă. Era,

conform înţelegerii, la al cincilea pahar de apă rece. Grupul de spectatori – printre care se aflau Rubanovski şi generalul Behleşov – privind de la locurile lor la această scenă, fără să-şi poată stăpâni râsul, ţipau, se ţineau de burtă şi băteau din mâini şi din picioare.

Mirovici, îndreptându-şi cu un tremur nervos caftanul şi coafură, îi spuse lui Uşakov:

— Ce decădere şi zic că-s ofiţeri de gardă! Fă plata, Apollon şi dă-mi şi mie ceva împrumut.

Uşakov n-apucă bine să-şi vină în fire, că-l şi văzu pe Mirovici cum se strecura grăbit prin mulţime, apropiindu-se de artileristul ale cărui trăsături îi erau oarecum cunoscute.

— Sunteţi amator de biliard? i se adresă Mirovici amabil, privindu-l dintr-o parte.

— Mda… Şi dumneavoastră? răspunse ofiţerul mirat, cântărindu-l uşor din ochi.

— Din punctul meu de vedere acest joc nu e dintre cele neglijabile.

— Doriţi dar să jucaţi? îl întrebă artileristul, zornăindu-şi pintenii şi zâmbind. Avea un zâmbet fermecător, plin de bunătate, feminin şi dezinvolt.

„Lepră! îşi zise Mirovici cu un dispreţ rece şi tăios. Şi ce s-a împopoţonat! De fapt e frumuşel ca o muiere… Buclişoarele de la tâmple îi sunt pomădate de parcă şi le-ar fi lins, dobitocul, cu limba.”

— Cu plăcere, îi răspunse Mirovici încruntându-se şi mai mult. Dar vă cer iertare, ha-ha! Nu pot pricepe, de ce vreţi să jucaţi cu o nemernică de slugă şi nu cu cineva din societatea aleasă?

— O, domnule, azi sunt într-un imens *embarras*[20]! zise frumosul ofiţer de gardă, zâmbindu-i iarăşi din toată inima. Nimeni, chiar de-aş muri, nu vrea să se măsoare cu mine.

— În cazul acesta, plăcerea mea să joc cu

[20] În franceză în text: încurcătură (n.tr.).

dumneavoastră va fi imensă, adăugă Mirovici, înţepat.

— Doriţi pe bani, sau tot aşa, în glumă, pe o înţelegere ca cea de odinioară? îl întrebă ofiţerul, privind amuzat în jur.

— Se poate şi pe înţelegere.

Jocul începu.

Mirovici se sperie de la primele mişcări şi se pierdu şi mai mult cu firea. Când printr-o mişcare, voit sigură, fixa tacul şi ochi, mâna îi tremura îngrozitor, iar pe faţă se aşternu o paloare cadaverică. Bilă să lovi cu atâta măiestrie bila adversarului, încât ofiţerul privindu-l uluit se fâstâci.

— Poate, domnule, doriţi să jucăm pe bani? îl întrebă el pe Mirovici. De ce să pierdem vremea de pomană?

— Lăsaţi, să jucăm mai întâi pe înţelegere. După aia, putem şi aşa, eu nu fac mofturi, sunt la dispoziţia domniei voastre.

Tacul lovi din nou. Bilă albă urmă în gaură, cu zgomot bila roşie, iar după bilă albă urma bila roşie. Jocul se isprăvise.

— „Bea-bea-bea”, sau parcă aţi spus, ceva în genul ăsta, nu? Ha-ha! Deci trebuie să intraţi sub masă, spuse Mirovici, căscând forţat, apoi cu un gest de dispreţ, începu să-şi netezească părul. Iar ca să vă răcoriţi, puteţi, cu această ocazie, să luaţi şi o înghiţitură de apă rece.

Artileristul înmărmuri. Roşeaţa îi acoperi obrajii albi şi delicaţi de fată… Ochii lui căprui şi strălucitori exprimau şi mirare şi ciudă copilărească şi ruşine nereţinută. Aruncă o căutătură timidă şi zăpăcită în jur, spunându-şi: „Bestia! Totuşi, înţelegerea trebuie să mi-o respect. Plăteşte dar, băiatule!” şi îşi lepădă caftanul brodat cu fir şi căptuşit cu blană de samur, elegantul caftan de ofiţer de gardă. N-avea ce face, se chirci şi, împărţind zâmbete, trecu în patru labe pe sub masă de biliard, ca să bea apoi paharul cu apă, pe care i-l oferea, chicotind, marcherul.

— Ce ziceţi, mai facem o partidă? propuse artileristul

fără să se mai îmbrace. Trei zile am fost la o vânătoare de urşi, albia acum am picat din Yolhov... Cred că mâna e de vină... Ei?

„Lasă-l, lasă-l în pace! îi şoptea Uşakov, roşu ca un rac, trăgându-l de mânecă. Vezi că e caterinist. Să nu se răzbune mai târziu!”

Mirovici nu-l asculta şi jocul reîncepu. Şi iată că tânărul ofiţer de gardă, care în dimineaţa aceea puse pielea ursului omorât de dânsul la uscat, trecu a doua oară pe sub masă de biliard şi bău din apa oferită de marcherul care jubila.

Scena atrase o mulţime de spectatori. Militari, civili şi marinari, cu pipe sau trabucuri fine veniră să îngroaşe cercul.

Printre ei îşi făcu loc însuşi bătrânul ţarevici Leon al Gruziei, cu tichie, halat matlasat şi papuci de catifea. Era în obiceiul lui de stăpân al imobilului să-şi petreacă în localul Madamei cea mai mare parte a serilor în această ţinută. După o altă partidă, la fel de nenorocoasă, ofiţerul de gardă se opri.

— Sunteţi fermecat, îi spuse el lui Mirovici, luându-l deoparte. Aţi descântat tacul... Poate, în situaţia asta, doriţi să jucăm şi cărţi?

— Sluga dumneavoastră preaplecată! Vocea lui Mirovici; tremura de o bucurie abia stăpânită. Schiţând apoi o plecăciune privi umil în pământ.

Atunci să mergem sus, spuse ofiţerul de gardă în timp ce-şi aruncă pe umeri caftanul.

— Numai că mi-am pierdut prietenul, spuse Mirovici căutând în jur cu ochii. Dacă pierd, căci norocul nu te-ajută întotdeauna, n-am să am de la cine lua cu împrumut...

— Vă credităm, spuse ofiţerul de gardă, măsurându-l ironic pe infanterist. Nu ne plac complicaţiile sau fasoanele, stimabile.

— Nici nouă, domnul meu, fasoanele nu ne sunt de trebuinţă! replică Mirovici, numai demnitate. Iar pe

demnitate, fiindcă veni vorba, încă n-am jucat.

Printr-o scară interioară în spirală au pătruns în salonul de sus al localului.

„Tocmai pe un om ca acesta? Cum l-a mai călcat pe bătătură? L-a făcut praf! şuşoteau oaspeţii între ei, în timp ce artileristul cel elegant trecea urmat de învingătorul său. I-a mototolit toate dantelele cu târâtul pe sub masă... S-a mai auzit una ca asta? Să-l înfrunte tocmai pe starostele tuturor năzbâtiilor şi distracţiilor din societatea ofiţerilor de gardă?”

— Cu cine am onoarea? întrebă ofiţerul de gardă.

Mirovici îşi declină numele.

— Şi eu? replică acesta din urmă.

— Sunt *zahimeisterul* artileriei de gardă, Grigori Grigorievici Orlov, răspunse frumosul ofiţer, în timp ce-şi îndrepta cu vârful degetelor sale fine şi încărcate de inele, buclele şi dantelele de pe piept.

„Doamne! Aşadar iată cine e!” îşi spuse Mirovici şi-l cuprinse un nou val de răutate dispreţuitoare, iar chipul sănătos şi rumen al lui Grigori Orlov îi readuse în memorie cele câteva luni petrecute cândva împreună la Şcoala militară.

Orlov ceru şampanie; pe vremea aceea o sticlă costa nu mai puţin de o rublă şi treizeci de copeici. Ciocniră şi baură fiecare câteva cupe.

— Dacă e vorba să jucăm cărţi, spuse Orlov, să ne retragem într-un loc mai liniştit.

Îl conduse pe Mirovici prin celelalte încăperi. Acolo, distracţiile fără perdea, cândva discrete, iar azi în văzul lumii erau în toi. Fumul fitilului de la lumânări plutea în straturi groase prin încăpere, amestecându-se cu fumul ţigărilor de foi *Fidibus*. Din marea sală de alături se auzeau sunetele orchestrei ungureşti de coarde, angajată de către ofiţerii de gardă reveniţi de la vânătoare. Se dansa şi tot de acolo răzbăteau cascadele de râs ale coristelor trupei de operă de la Palat aduse de prin Italia

sau Franţa şi cărora le plăcea să-şi petreacă timpul în societatea bogătaşilor capitalei.

Într-una din sălile de joc, cea în care, urmându-l pe Orlov, intră Mirovici, şedea la o masă mare, rotundă, sergentul regimentului Preobrajenski, Aleksei Orlov. Dichisit şi parfumat, cu aspect de atlet, cântărind vreo nouă puduri, în ciuda manierelor cam bădărane şi a expresiilor birjăreşti, fie că erau franţuzeşti, fie că erau ruseşti, aducea foarte mult cu fratele său, frumosul Grigori. Era înconjurat de alţi ofiţeri de gardă, abia sosiţi şi ei de la vânătoarea de urşi. Se juca *faraonul*. La rugămintea nababului Mihail Egorîci Baskakov, prieten şi camarad de regiment, Aleksei Orlov ţinea banca. Ceilalţi, în picioare şezând sau plimbându-se nervos cu câte o carte de joc în mină, pontau. Însufleţirea era generală.

— Dă-te la o parte, Losunski! Lasă-mă să pontez şi eu, îi şopti Grigori Orlov unui ofiţer din regimentul Ismailovski, gătit cu galoane argintii. Se apropie apoi de masă şi ceru o carte.

— Nu-l lăsa, spuse râzând un alt ismailovist, lunganul Nikolai Roslavlev, un ochelarist indolent. Sigur o să piardă. Zilele trecute, la Volocika, abia i-au despărţit; era cu Nesvitski şi cu Hitrovo...

— N-o fac pentru mine, domnilor, *parole d'honneur*! spuse Grigori Orlov arătând din ochi pe noul pontator adus de el.

Mirovici cumpăni îndelung până să pună cartea. „Toţi sunt ofiţeri de gardă, caterinişti, nişte bogătaşi puternici, îşi zicea el cu strângere de inimă. Nu-s de teapa lor. Dacă te încurci cu de-alde ăştia, ai să ajungi să-ţi blestemi zilele. Pierzi – te vor găsi şi în fundul mării; câştigi – să nu se termine că atunci, cu Iusupov. Nu! Doi ani am răbdat, m-am abţinut. Mare eşti Rousseau, învăţător al meu! Îmi sunt vii cuvintele tale... Prin puterea de voinţă, chiar voinţa unui singur om, poţi realiza orice... Basta! Nu mai

iau cărţile în mina.”

Lângă masa de joc se purta o discuţie vie, în ruseşte şi franţuzeşte. Din când în când se auzeau râsete.

— Ce-i, tătucule preamilostive? spuse cu vocea-i de bas uriaşul Aleksei Orlov, ţintuindu-l cu privirea în timp ce amestecă iute cărţile cu degetele-i puhave şi vinoase. Onorează societatea… împrumută niţeluş noroc de la regele Prusiei. Cine poate, oase roade. Ori vinat ori vânător… *voyons*, *allez vite…*

Mirovici se sprijini de masă. Chipurile pontatorilor îi erau necunoscute. În faţa lui era pachetul de cărţi. „Draga mea, reaua mea, Polixena mea îndepărtată, salvează-mă”, îşi mai spuse el, apoi acoperi un cinci de pică cu galbenul împrumutat de la Uşakov: cu aceeaşi literă începea şi numele Polixenei.

— Ehe, i-a sucit oiţei gâtul! Bună, anunţă bancherul vesel, cu vocea sa de bas.

Mirovici simţi cum îl trec fiorii din cap până-n călcâie. Dublă miza pe acea carte. Aleksei Orlov făcu din nou jocul şi, din nou, zâmbindu-i voiniceşte, spuse:

— Bună şi asta, stimabile!

Se apropiară alţi jucători. De jos îşi făcu apariţia Rubanovski. „Bravo, bravo, îi şoptea acum bătrânul lui Mirovici. Pentru unul ca tine merită să mă străduiesc. Poate că am s-o găsesc…”

Mirovici nu-i lua în seamă pe cei din jur. Patima jocului reînvie cu forţa de altădată. Ochii i se înceţoşară, nările i se dilatară, respiraţia i se tăie. Uită şi de Rousseau şi de puterea de voinţă. Uită totul. Dublând câştigul şi mizând pe acelaşi „P”, câştiga la rând câteva cărţi. „Ce noroc!” se auzea în jur.

Între timp, Mirovici ridică ochii spre tavan. Ţinând un pachet de cărţi în mână îşi spuse: „Pciolkina… Polixena… Şi numele şi prenumele încep cu aceeaşi iniţială… Să încercăm şi aşa”. Scoase popa de pică, îndoi toate colţurile, mizând în felul acesta pe tot ce câştigase. Din

nou, spre uluirea generală, cartea ieşi câştigătoare.

— O să sară banca! Ce faceţi?! Bredihin îl trase de mâna pe Aleksei Orlov. Unde-i Baskakov? Să vină aici să ne scape de belea!

Guriev şi Hitrovo îl aduseră pe Baskakov. Pontatorii s-au dat în lături. Se auzi o voce: „E târziu, fraţilor! În curînd vor veni să stingă luminările. N-ar fi mai bine să udăm câmpul de luptă?” Se aduse şampanie. Lasunski, Roslavlev şi Guriev se apucaseră să calculeze cu creta pierderile şi câştigurile, costul cărţilor şi al băuturii. Spectatorii străini de cauză începură, unul câte unul, să plece. Undeva, într-o încăpere de alături, se auzeau câteva voci care cântau, fiecare în legea să *Inule*, *inule*, *tânăr*... Se auzea zdrăngănind o chitară. Pocneau dopuri, zornăiau paharele sparte pe podea.

— Deh, domnilor, dacă mai doriţi, dacă... Sunt gata să fac eu pe bancherul, spuse Mirovici jenat, înfundându-şi buzunarele cu ducaţi şi ruble. Că atâta bucurie avem. Trăim vremuri tulburi... Of, mămucă, ce bine e la Kiev, mai spuse el aşa, netam-nesam.

Abia îşi reţinea triumful. O bucurie negustată de mult nu-i dădea pace, îl rodea. Începu să vorbească fără noimă. Şi să se clatine vizibil. Ochii i se închideau. Ameţeala câştigului se amesteca cu ameţeala băuturii.

Grigori Orlov schimbă cu prietenii săi câteva priviri cu subînţeles.

— Dacă e să continuăm, nu-i mai bine la mine? propuse dânsul.

— Ştiu ştiu, bancherule! Sunt gata să merg oriunde, chiar şi la Ciurmanteev, răspunse Mirovici, ţinându-se de spătarul scaunului. Sunt pifan, se cheamă că nu sunt om bogat... Şi totuşi, nu... Iertaţi-mă, domnilor, nu cedez nimănui nici un piculeţ. Of, mămucă, ce bine-i la Kiev...

— Aţi fost la Kiev? îl întrebă cineva, apropiindu-se... Urşi sunt?

Mirovici îl privi în tăcere, cu ochii tulburi.

— Grigori, umflă-l! îi spuse Baskakov lui Orlov.

— Numai să nu facă vreun scandal...

— Fleacuri, ia-l!

Toată lumea căzu de acord că-i păcat să laşi aşa, în miezul nopţii, un ostaş viteaz şi făcut criţă, al cărui nume nici măcar nu-l reţinuseră în toiul jocului. Şi-apoi ar fi fost cam greu să-i afle adresa. Ofiţerii îl scoaseră pe Mirovici în stradă, îl urcară în sania lui Grigori Orlov şi îl transportară la locuinţa acestuia. Asta nu înseamnă câtuşi de puţin că aventurile din noaptea aceea luaseră sfârşit.

Mirovici îşi aduse mai târziu aminte că, atunci când îl urcau în sanie, la poarta Madamei din Drezda, un bătrânel adus de spate, îmbrăcat într-o mântăluţa de postav, îşi făcuse drum spre el printre cei care ieşiseră să-l conducă şi, zgribulit de frig, îi şoptise: „Bravo, eşti un as şi tot cu pică, cu pică! Mor, da' tot o găsesc..."

Îşi mai aducea Mirovici aminte că, în drum spre locuinţa lui Orlov, toată ceata tinerilor ştrengari, veselă şi gălăgioasă făcând tărăboi şi râzând zgomotos, în sunetul clopoţeilor, mai trecuse pe la încă două asemenea localuri. Într-unul din ele, serviabili, chefliii îi aduseră apă proaspătă să se spele; apoi iar jucaseră biliard şi băutură. El era atunci nespus de vesel, bea, glumea şi chiar cânta un cântec voinicesc de joc, ucrainean. „S-au pornit şoimii!" îşi ziceau târgoveţii., auzind prin geamurile duble, cu obloane, tropotul copitelor, clinchetele clopoţeilor, hohotele de râs şi ţipetele cheflilor care alergau de colo-colo, pe străzile troienite.

În celălalt local şi anume la consăteanca şi amica Madamei din Drezda, Ambaharoaia, se petrecuse o întâmplare neobişnuită. Acolo, grupul de petrecăreţi dăduseră de Şvanvici, fostul comandant al Kronstadtului, temutul rival al vlăjganilor Orlovi. Luaţi în parte, pe fiecare dintre fraţii Orlov Şvanvici îi bătea cu uşurinţă. Când erau însă împreună, erau de neînvins. De aceea

căzură la înţelegere, odată pentru totdeauna, ca atunci când Şvanvici va nimeri peste unul dintre Orlovi, acesta să fie obligat să plece pe dată, lăsându-i lui tot vinul, masa de biliard şi damele. Când însă Şvanvici întâlnea fie şi numai doi fraţi Orlov împreună, fără nici o discuţie trebuia să părăsească el câmpul de activitate. De data asta, chefliii pătrunseră în localul Ambaharoaiei exact în clipa când pe uşa ei zbura afară îmbrâncit de Şvanvici, Feodor, al treilea frate Orlov. „Ce, cum? Să ne ploconim în faţa opincii? Să dăm îndărăt? ţipă Aleksei Orlov către frate-său, Feodor. Nu, Fedea, nici gând! *Sacré nom*! Înainte!” şi toată lumea coborî din sanie.

În încăperile Ambaharoaiei începu un tărăboi de nedescris. Şvanvici nu voia să cedeze. Unii dintre oaspeţi ţineau partea Orlovilor, ceilalţi urlau cât îi ţineau gâtlejurile răguşite că aşa ceva nu se cade, că învoiala trebuie respectată. Cu o labă solidă Şvanvici îl înşfăcă din nou de guler pe uriaşul Feodor Orlov. Celălalt vlăjgan, Aleksei, porni să-şi salveze frăţiorul. Cele două matahale gălăgioase unindu-şi forţele îl învinseră pe adversar şi-l întoarseră cu faţa în jos.

Apoi, roşu de opinteală, Aleksei Orlov îl scoase pe marinarul alb de furie, de subsuori, afară, prăvălindu-l în zăpadă.

Cu această ocazie, oferiră amicilor o nouă trataţie. Se aduse vin. Feodor Orlov avea mâneca ruptă şi-i curgea sânge din nas. Aleksei îşi frecă cu zăpadă degetele luxate.

— Larmă, ţipetele şi râsetele lor se auzeau până departe. Chefliii nepotoliţi trecuseră în sala mare de popice, unde se porniră să sară capra. Mirovici plimba pe cineva călare. Grigori Orlov în sunetele de bandure şi cântecele corului de ţigani, împreună cu frumoasa şi sprâncenata ţigancă Aksiusa îşi scosese şi caftanul şi vestonul şi numai în cămaşa de pânză roşie, fluturându-şi batista, dansa pe vine un trepak. Din nou răsună

cântecul: *Inule, inule*...

Dar atunci când grupul, ospătat din belşug o porni spre sanie, Aleksei Orlov scoase un strigăt înăbuşit şi se prosternă, cu faţa însângerată, în mijlocul curţii, în zăpadă. Cineva o lua la sănătoasa pe stradă.

— *Tiens, comme îl l'a balafré*[21]! exclamă Bredihin, în timp ce era ajutat de ceilalţi amici, care tocmai sosiră, să-l ridice pe Aleksei Orlov. Şvanvici, pândindu-l, îi spintecase obrazul stâng.

Cineva din grup îşi scoase sabia strigând: „Asta i-e cinstea? Ce mârşăvie! Moarte trădătorului!" porni în goană pe urmele lui Şvanvici.

„Puneţi mâna pe el! Trebuie ridicată toată strada în picioare ca să-l găsim!" ţipă cineva lângă poartă. Apărătorul nechemat fu adus înapoi în cârciumă. Era Mirovici. Nimeni nu-l putea stăpâni. În timp ce toţi ceilalţi erau ocupaţi cu Orlov, el, strângând bine sabia în mină, continua să ţipe. Cu spume la gură şi scrâşnind din dinţi, urlă: „Am să-l omor pe trădător, am să-l omor pe laşul ticălos!", luptând din răsputeri să ajungă la uşă.

Din mulţimea oamenilor de la cârciumă, ieşi un domn într-o ipingea îmblănită; cu faţa roşie de băutură şi clătinându-se vizibil, se aplecă spre Mirovici, îl luă cu blândeţe de mână şi-i spuse oftând:

— Potoleşte-te, Vasâli Iakovlevici, potoleşte-te... Vezi şi eu şi tu... am jurat şi când colo...

— Balafré... am jurat... să continuăm jocul la Ciurmanteev... mor, da'l găsesc eu! repetă în neştire Mirovici în timp ce sania lui Lomonosov îl purta pe străzile Petersburgului. Palide, apărură zorile. Casele, gardurile şi intersecţiile începeau să se contureze prin pâcla întunecoasă şi geruită. Scârţiind, săniile se opriră pe malul Moikăi. Mirovici urcă scara la primul etaj şi clătinându-se, aşa cum era îmbrăcat, cu pălărie, manta şi ghetre, căzu pe primul divan care-i ieşi în cale şi adormi

[21] În franceză în text : Ia te uită cum l-a mai însemnat ! (n.tr.).

buştean.

V. Urmă e găsită

CU DOI ANI ÎN URMĂ ŞI ANUME LA începutul iernii anului 1760, după ce Mirovici fusese trimis în armata din străinătate, Pciolkina atrăsese asupra ei, deodată, atenţia câtorva craidoni de la Curte.

Polixena împlinea atunci optsprezece ani. Crescu şi deveni nu atât frumoasă, cât plăcută, isteaţă şi dezgheţată. Ochii ei cenuşii, migdalaţi că ai unui sfinx, erau la fel de misterioşi şi lipsiţi de pasiune, de ironici şi reci. Părul ei auriu, atunci când nu-l pudră, curgea în valuri dese de chihlimbar de pe capul sever, mândru şi ţeapăn. Frumoasă şi delicată cameristă era curtată şi de militari şi de civili. Se spune că ea i-a inspirat unui poet versurile: „*Albiniţă aurie, de ce zumzăi*?”, iar tinerii orăşeni, în pas cu moda, executau bucata acompaniindu-se la clavicord. La chefurile lor de holtei fanţii capitalei au pus nu o dată rămăşag că nu va trece săptămâna – fireşte, dacă vor vrea – şi Pciolkina va fi la picioarele lor. Pariurile se pierdeau, iar adoratorii tânjeau în continuare.

Faptul că se ţineau după ea, o amăra pe Polixena. „Imbecili scârboşi! spunea ea printre lacrimi, pălind şi tremurând toată; şi toate astea fiindcă sunt copil de pripas, fără nume şi fără familie. Prin milostivirea ţarinei sunt bine îmbrăcată, sunt la modă şi plac tuturor; uite, pe raft, e un coş plin de răvaşele de amor. Şi măcar dacă mi-ar face curte din toată inima. Nişte flecari josnici! Bogătaşul Narîşkin, acest fluieră-vânt, de o lună se ţine scai de mine! Cameristului Loskutiev i-a intrat şi lui în cap

să mă curteze.”

De atâtea ori îşi amintea şi-şi analiza Polixena trecutul – ciudat, nu ca la toată lumea: copilăria singuratică, alergată pe scările, prin coridoarele şi pasarelele vechiului palat de iarnă, primele emoţii conştiente, rarele bucurii, în schimb, desele lacrimi ale micuţei cusătorese desculţe, mai târziu ţesătoare de covoare la doamna Apraxina şi, în sfârşit dantelăreasă şi cameristă la ţarină. Cu ocazia unui spectacol la Curte, când se îmbolnăvi o actriţă, începură s-o înveţe franceză şi ceva mai târziu, germană. Dovedi aptitudini neobişnuite. Ivan Ivanovici Şuvalov hotărî atunci s-o treacă pe Pciolkina în corul operei, dând-o în grija primadonei de pe atunci, Lybera Sacco. Aceasta o punea pe noua sa elevă să citească drame, comedii şi nuvele, fata ajungând astfel să capete cunoştinţe destul de întinse pentru acea vreme. Prin ea Pciolkina află şi de Rousseau, citi romanul *Émile* şi câte ceva din) scrierile sale filosofice.

Pciolkina nu putea să uite o zi din copilăria sa. În timpul unui joc, un pui de arab răutăcios, de la palat, o bătu zdravăn, pe ea, fetiţa vioaie şi sălbatică. La ameninţarea ei: „Aşteaptă numai, diavole bulbucat, c-am să te spun mămucăi”, diavolul bulbucat, rânjindu-şi dinţii şi arătându-i pumnul negru, îi răspunse: „N-ai nici o mamă, roşcovano; n-ai şi nici n-ai avut... Nici tată n-ai avut vreodată!... Tu, Polko, eşti o cerşetoare, un gunoi, un pui de ţarcă!

— Cum adică, gunoi şi pui de ţarcă?” începu fetiţa să întrebe în dreapta şi în stânga. I s-a explicat că a fost într-adevăr găsită înfăşurată în zdrenţele unei caţaveici, pe grămada de paie scoasă din grajdul palatului. Plânse Polixena şi de atunci, furişându-se prin ungherele curţii de serviciu, tot căuta prin cârdul de tărănci pe cea care trebuia să fie mama ei.

Odată, Polixena citi o dramă franţuzească pe care i-o dăduse Lybera Sacco şi fusese cât pe ce să-şi piardă

minţile, în dramă era înfăţişată fecioară din Orléans, aleasă de providenţă să săvârşească o mare fapte de eroism. De atunci, soarta Janei d'Arc nu-i dădea pace fetei. Visa la fapte măreţe, la celebritate mondială, la recunoaştere unanimă. Deseori, zile în şir, rămânea în sala de garderobă a ţarinei, ca o stană de piatră, fără să scoată o vorbă. I se năzăreau codri seculari de stejar şi stânci acoperite de muşchi. O stea clipea la liziera pădurii. Zalele străluceau, zăngăneau armele. Prigonitul Carol al VII-lea stătea întins lângă cort. Şi iată cum deodată, din codrul des apare o fecioară strălucitoare, cu coif şi spadă în mina. „Am să te salvez, am să te repun pe tron", îi spune ea regelui. Şi fecioara asta e Polixena... Atunci nu mai putea să lucreze. Ţinea ore în şir fierul rece pe crinolinele şi dantelele de mătase ale ţarinei sau cu ochii pierduţi în gol îi pârlea guleraşele. Pe canava, în loc de trandafiri roşii, broda trandafiri verzi şi albaştri. „E amorezată, e amorezată" şuşoteau prietenele ei, cameristele.

Tocmai atunci apăru la Petersburg o celebră ghicitoare din Iaroslavl, Varvaruşka. Toată lumea îşi căuta norocul. O vizită şi Pciolkina. Ca să ajungă în mahalaua Oliţei, străbătu tot oraşul întovărăşită de nevasta vizitiului ţarinei, Ipatici. Purta o băsmăluţă şi o rochiţă ponosită. Multă vreme Varvaruşka nu voi să le primească. „M-au lăsat puterile, s-au scurs prin oscioarele mele", mormăia ea. Însoţitoarea Pciolkinei i-a pus în faţă două ruble de argint şi un capăt de pânză de în. Atunci Varvaruşka le ghici în cafea. Nevestei vizitiului, căzută în patima beţiei, i-a spus:

— N-ai să mori degrabă; ai să te îneci cu o blinea, dar scapi. Polixenei i-a prezis doi peţitori tineri şi frumoşi.

— Ce-or să te mai iubească, fătucă şi cu unul te-ai mărita tu, da nu e să fie; n-ai să-l iei nici pe celălalt!

— De ce? se sperie Polixena.

— De zarvă şi de sânge.

— Adică cum, milostivo, interveni nevasta vizitiului, sunt neamuri de sânge sau se vor bate între ei?

— Nu-s de sânge şi nu se vor bate, numai că din zarvă şi din sânge n-o să se facă nuntă, repetă Varvara.

Nevasta vizitiului fu răpusă în aceeaşi iarnă, bând peste măsură de ziua cumetri-şi votcă fiartă cu piper şi nu se îneca cu nici o blinea. „Ei, înseamnă că şi pe mine m-a minţit ghicitoarea”, îşi zise Pciolkina, amintindu-şi, cu nelinişte, de ghicitul Varvaruşkăi. Citea *Émile* şi totodată plătea şi tribut epocii, crezând în vise şi în ghicit. Când printre adoratori apăru cadetul Mirovici, dânsa, cercetând chipul, pe atunci modest, simplu şi bun până la prostie, al tânărului îndrăgostit, se întrebă înciudată: „Nu cumva o fi acesta?” îi plăcea curtea sa pătimaşă, devotamentul său, dar alungă gândul de a-i opri alegerea asupra lui. „O să ajungă un oarecare ofiţeraş de infanterie, nu-i mare scofală de capul său!” îşi spunea ea, aranjându-şi, în oglindă, bogatele bucle chihlimbarii. Dar iată că scăpă de el: Mirovici fusese degradat şi trimis în exil.

I se făcu atunci milă de el ba chiar îi plânse soarta.

Aşa trecu un an fără să aibă vreo veste de la el. Oare mai trăieşte barmanul şi timidul admirator?

Veni o altă iarnă, nespus de veselă. Balurile de la Curte alternau cu concertele şi carnavalurile. Răposatei ţarine îi plăcea că nu numai doamnele de onoare, ci şi cameristele drăgălaşe să vină, fără fasoane, să danseze în prezenţa ei în zilele obişnuite de primire.

— E timpul s-o măritǎm pe Pciolkina, îi spuse într-o zi ţarina primei sale doamne de onoare, Agrafena Leontievna Apraksina, la unul din carnavalurile în care Polixena dansa într-un costum de nimfă, împreună cu alte fete din lumea bună, menuet cu moştenitorul tronului.

— Ia te uită la Piotr Feodorovici, ce curte îndrăcită îi face!

— Că bine zici, mămucă-ţarină, îi răspunse Apraksina. Chiar aşa, în vară trebuie să-i găsim un mire, iar la

toamnă, înainte de postul Crăciunului, să jucăm la nuntă.

— Se pare că Pciolkina şi-a şi găsit alesul, numai că e la război, interveni cineva.

— Cu atât mai bine, spuse Elisabeta Petrovna. Să-l chemăm încoace pe erou şi să isprăvim cu amorul ăsta. Poate că până atunci s-o isprăvi şi războiul.

Şi, într-adevăr, spre sfârşitul iernii, se ivi şi ocazia. Polcovnicul Behleşov, cel care lucra la Colegiul de război, era însurat cu Uliana Puslova, fiica unor negustori bogaţi. Fiindu-i nevasta bolnavă, trebuia s-o ducă în ţari străine, la cura de ape din Spaa, pentru care lucru căuta, prin „mica publicitate”, o însoţitoare care să cunoască şi limbi străine. „Să se plimbe niţel”, hotărî ţarina poruncind ca Polixena să fie sfătuită să accepte invitaţia lui Behleşov. Pciolkina fu uluită şi totodată bucuroasă. „De unde acest noroc pe capul meu” Pe urmă începu să chibzuiască: „Se pare că mă îndepărtează de o persoană însemnată. Înseamnă că reprezint un pericol... Iată dar ce-mi hărăzeşte destinul şi încotro mă mâna sorţii!” Căpătând concediu până în luna lui septembrie, părăsi în mai capitala, plecând împreună cu Behleşov, prin Drezda şi Viena, la apele din Spaa.

De acolo, Polixena le scria deseori Ptiţînilor. Totul o interesa pe meleagurile străine: obiceiurile şi moravurile necunoscute, complet deosebite de cele cu care se obişnuise în Rusia, grădinile şi parcurile luxuriante, curăţenia şi frumuseţea oraşelor şi satelor nemţeşti. O societate pestriţă şi tumultuoasă se adună pentru cura de ape la modă. Aici era floarea aristocraţiei europene istovită şi totuşi amatoare de distracţii. Printre cei aflaţi la tratament puteai vedea destui răniţi în războiul care bubuia prin apropiere, în Prusia zdrobită de armatele ruseşti.

Pciolkina vizita împreună cu Behleşova cazinoul, citea mult, traducându-i bolnavei flecăreala gazetărească, cum şi ultimele romane. De altfel, câteva romane avură loc şi

la cura de ape. Răpirea fetei unui lord de un cuirasier austriac sau fuga nevestei unui bogat negustor de vinuri de Rhein cu un actor parizian. Nici Polixena nu se simţea prea bine.

Polcovnicul Behleşov, aducându-şi nevasta la cura de ape, îşi propusese să nu rămână în Spaa mai mult de două săptămâni şi totuşi, iată că se scursese o lună încheiată. La început era foarte reţinut, dar mai apoi, însoţindu-le la plimbare, începu să aibă, ca din întâmplare, mici atenţii faţă de Polixena: o ajuta cu amabilitate grijulie să urce în trăsură, îi aducea, de la poştă, scrisorile, îi cumpăra dulciurile şi fructele preferate, iar o dată, de faţă cu soţia, îi oferi în dar chiar o stofă scumpă de rochie. Polixena refuză cadoul. Behleşov începu să caute pretexte să stea cu ea de vorbă între patru ochi.

„Ce să însemne toate astea?” se întrebă ea, pierzându-se în presupuneri, căutând de fiecare dată să evite aceste întâlniri, Starea bolnavei se înrăutăţi. Puterile o lăsaseră din cauza vremii care se schimbase şi un timp nu-şi mai părăsi camera.

Ca de obicei după furtună, domnea o seară caldă şi umedă. Behleşov o întâlni pe Polixena în mica grădină a locuinţei sale, o rugă să ia loc pe o bancă şi, după o clipă de şovăire, îi şopti pătimaş:

— Vrăjitoareo! M-ai înnebunit!

— Nu vă e ruşine, domnule colonel?! se indignă Polixena. Aveţi feciori mari, nevasta vă e grav bolnavă, iar dumneavoastră vă comportaţi, iertaţi-mă, ca un băieţandru…

— Dar, draga mea pisicuţă, îi replică Behleşov, tăindu-i calea, fac orice pentru tine, orice…

Polixena îl fulgeră cu ochii săi cenuşii, îl împinse cât colo şi, fără să mai spună o vorbă, urcă la ea în cameră.

— Aşteaptă tu, roşcato încrezută! Am să ţi-o plătesc! mârâi în urma ei Behleşov, turbat de eşec.

Galanteriile curtezanului cărunt, grăsuţ şi mic de stat încetară. La ceai, la prânz şi seara, aproape că nu-i adresă nici o vorbă. Nevastă-sa se simţi ceva mai bine şi Behleşov începu să-şi facă bagajul cu intenţia de a se întoarce la Petersburg. Pciolkina, ca să mai atenueze conflictul, voia să-l roage să se intereseze la Colegiu despre Mirovici, cu care era în corespondenţă şi de la care, înainte de a părăsi Rusia, primise, una după alta, două scrisori pline de afecţiune. „O să mă întrebe dacă nu mi-e cumva logodnic, îşi zicea ea. Anume am să-i spun că mi-e... O să se înfurie, apoi o să mă lase în pace... Şi, la urma urmei, de ce nu mi-ar fi Mirovici logodnic? îşi spuse ea cu amărăciune, apoi oftă. E atât de îndrăgostit... Ce-mi mai trebuie?”

Într-o noapte Polixena era la ea, sus. Tocmai termina de scris o scrisoare către Ptiţîna, în care relata incidentul cu Behleşov, când căzu deodată pe gânduri. „Desigur că aşa va fi mereu, gândi ea; dar unde-i sfârşitul? Chiar să nu existe nici o ieşire?... Mirovici! Ce-o fi de capul lui? Păi, e ca toţi: om bun, dar un oarecare, nu de viţă ca mine!... Se vorbeşte că-i plac cărţile, risipa... Dar şi de cărţi şi de risipă te poţi lecui, poţi ajunge om. E tânăr, o să se potolească. Se aude că acuma sunt mulţumiţi de dânsul; ba chiar l-au avansat pentru fapte de eroism... Şi totuşi, nu-i ce vreau, nu-i ce vreau... Că-i sărac, nu-i nimic... Dacă n-om avea din ce trăi, ne ajută ţarina. Dar asta să fie tot ce-am visat, ce-am aşteptat?”

Polixena se opri din scris. Amintirile începură din nou să-i dea târcoale: micul arab răutăcios, puiul de ţarcă, Jeanne d’Arc cu coif şi paloş, la liziera pădurii bătrâne de stejar, prezicerile ghicitoarelor, sânge şi larmă...

Şedea cu fruntea plecată pe mâna rece şi slăbuţă. Ochii i se umplură de lacrimi. La piciorul scării se auziră paşi. Cineva parcă ar fi urcat câteva trepte şi apoi s-ar fi oprit. „Mi s-a părut, îşi spuse Polixena. Fericirea! Se vede că nu mi-e dat s-o cunosc... Dacă alţii – văd şi în ziare – atâta

treabă au: să vorbească de aventuri, de dragoste, mie de ce să nu-mi fie dată fericirea? De ce la alţii vine şi încă una aşa, din senin, pe neaşteptate? Soţi de vază, la mare cinste...

Luă din nou până în mina.

Prin fereastra deschisă a mezaninului, se vedeau contururile dealurilor din Ardem, iar deasupra lor, un cer de iulie senin, stropit cu stele. Sub fereastră, deasupra unui pârâu, era o râpă stâncoasă. În casă, toată lumea se culcase de mult. Dimineaţa, Behleşov urma să plece în Rusia.

Pciolkina înmuind pana în călimară deveni din nou atentă. Flacăra luminării din sfeşnicul masiv parcă se mişcase. Probabil venea de afară boarea proaspătă a ivirii zorilor. În spatele său, pe covor, se auzi un fâsâit. Polixena ridică ochii: rotofeiul Behleşov, elegant, coafat şi pomădat, în mână cu un buchet de crini şi trandafiri, se afla în faţa ei.

— Bună seara, Polixena Ivanovna, începu el, zâmbind timid."

Ea sări ca arsă, privind spre uşă.

— Sst! Şi aici şi jos e încuiat. Suntem singuri. Ascultă-mă!

— Ce înseamnă toate astea? Cum îndrăzniţi?

Behleşov îi întinse buchetul.

— Floare de rai, vrăjitoareo! şopti el, ţintuit locului. N-am somn, mă chinuiesc, sufăr de dor...

— Ce mai amor! Pciolkina zâmbi batjocoritor. Ajunge, gata! Pleacă domnule, nu de dumneata mi-e milă, ci de nevasta dumitale...

— Regina mea! Lumina mea! se înflăcără Behleşov, lăsându-se pe un genunchi. Îţi jur că te iubesc... Poţi să mă şi omori, dar mai întâi ascultă-mă. Totul îţi aparţine, banii, briliantele... Fă-mă fericit, hai să fugim!

Polixena îşi aminti de cuvintele ghicitoarei.

— la totul, n-am să cruţ nimic! şoptea Behleşov,

strângând buchetul la piept. O vorbă spune-mi şi-mi las familia, serviciul, te urmez şi la capătul lumii... Te îmbrac în aur, mă robesc ţie. O sută de suflete de pe moşia din Ural le trec pe numele tău.

Polixena îşi încrucişă braţele.

— Câtă înjosire, ce ruşine! Tremura toată. Ieşi afară, auzi? Afară! ţipă ea în continuare, bătând furios cu piciorul şi arătând spre uşă. Pleacă, altfel am să încep să urlu de scol toată casa...

Behleşov se apropie de ea. Fata se repezi spre fereastră.

— Un singur pas, strigă ea, arătând spre geam şi mă arunc în prăpastie! Ai să ai o moarte pe suflet...

— Stai o clipă, stai puţin şopti Behleşov. Oare aşa să se termine totul?

Pciolkina tăcea. Ochii ei cenuşiii îl priveau cu indignare şi furie.

— Ai să mă ţii minte! mai spuse Behleşov şi dispăru pe uşă.

Dimineaţă, Pciolkina o vizită pe bolnavă, îşi ceru leafa şi, descuind cufărul, îşi luă paşaportul şi bocceluţa şi plecă la poştă. Spre prânz intră în cabinetul lui Behleşov. Sub braţ purta nişte cărţi şi ziare. Polcovnicul, stând în faţa biroului său deschis, îşi făcea conturile. Când apăru Pciolkina, păli uşor, dar nu se întoarse, ca şi când n-ar fi observat-o.

— V-aţi înşelat, Valerian Ilici, îi spuse Pciolkina respectuoasă şi reţinută. Dar mai mult decât dumneavoastră, eu sunt aceea care m-am înşelat. Nu ştiam cum sunt oamenii din ziua de azi. Acuma ştiu. Unii mai murdari şi mai de nimic decât alţii... Of, altceva nu găseşti la ei!

Behleşov tăcea. Chipul său se învineţi uşor. Respira greu şi se încăpăţâna să n-o privească.

— Nu aveţi nici un scrupul, continua Polixena zâmbind amar. Chiar aşa să fie, să n-aveţi deloc? Oare astăzi toţi

sunt la fel? Să dezonoraţi, să distrugeţi, să călcaţi în picioare o biată orfană sărmană, nu vă costă nimic. Cu una ca mine merge, nu-i aşa? Numai că nu toate orfanele sunt la fel... V-aţi înşelat. Nu înseamnă că orice copilă găsită, care nu-şi cunoaşte părinţii, trebuie murdărită, călcată în picioare, necinstită şi toate astea pentru o bucată de pâine. Câte una, domnule, mai crede şi într-o soartă mai bună...

Buzele lui Behleşov schiţară o mişcare. Voia să spună ceva, dar tăcu în continuare.

— Nu spuneţi nimic? Sunteţi prea mândru ca să vă căiţi în faţa unei rime ca mine găsită lângă pridvor în paiele scoase din grajd!... Fiţi blestemat, cu bogăţia şi cu sufletul vostru ticălos cu tot. Cu sufletul care nu se iubeşte decât pe sine... Astea mi le-aţi dat, domnule, pentru citit... M-au edificat în multe privinţe... Mai cu seamă în cartea asta. Am găsit în ea scrisoarea pe care aţi primit-o din Rusia, de la favorita dumneavoastră...

Polixena trânti pe masă ziarele, cărţile şi scrisoarea găsită printre ele, apoi părăsi, cu paşi rari, încăperea. În aceeaşi seară plecă, cu un poştalion, spre Viena, iar de acolo spre Petersburg.

În toamna trecutului an 1761, ţarina se îmbolnăvi grav, iar în decembrie muri. Nu mai apucă să-i facă un rost Polixenei, aşa cum hotărâse cu Apraksina şi Şuvalov. Nu aranjă nimic nici cu opera, nici cu măritişul. Şi cu toate că în timpul bolii ţarinei toţi curtenii palatului o lăsară pe Pciolkina în pace – nu le mai ardea de ea – Behleşov n-o scăpa din vedere. După moartea ţarinei toate se schimbară. Şuvalovii căzură în dizgraţie. Apraksina îşi cedă locul Lizavetei Voronţova. În ajunul Anului nou, datorită protecţiei rudei sale, Gudovici Behleşov fu numit adjunct al holştinezului Zeitz, ajuns *oberkriegskomissar* şi înălţat la gradul de general. Importanţa poziţiei sale în Colegiul de Război şi odată cu asta şi relaţiile sale luară

amploare. În ciuda revenirii acasă a soţiei sale de la tratament, el nu înceta să-i transmită Pciolkinei complimente, iar în scrisori să-i jure aceeaşi dragoste înfocată.

Polixena nu stătu multă vreme pe gânduri. La sfatul Apraksina, o vizită pe Lizaveta Voronţova, rugând-o să-i găsească un loc în preajma sotiei împăratului. Voronţova o trimise la sora ei Daşkova. Aruncând o privire spre firava şi sărac îmbrăcată cameristă a fostei Curţi, atât de odioasă ei, mândra Ecaterina Romanovna zâmbi dispreţuitor şi îi întoarse spatele. Apoi îi şopti în franţuzeşte lui Nikita Paltin: „Ce tupeu! Orice slugă ţinteşte să ajungă confidenta noii împărătese!” Polixena deveni mai albă decât varul, o fulgeră pe Daşkova cu privirea şi fără să scoată o vorbă ieşi din încăpere. „O să ne socotim noi două într-o zi” îşi jură ea.

Rămânând fără slujbă, conchise că nu mai are ce aştepta, nu mai are de ce să mai umble şi să bată la uşile altora după ajutor şi că e mai bine să plece cât mai departe de capitală, să i se piardă urma. Hotărând toate acestea, aştepta momentul potrivit. La mijlocul iernii anului 1762, după înmormântarea ţarinei îşi făcu bagajul, scrise o scrisoare de adio actriţei Sacco – care, de asemenea pleca din capitală – şi fără urmă de regret părăsi atât de repede Petersburgul, încât nici Bavîkina, nici cunoştintele mai apropiate nu ştiură unde a dispărut.

Beţia din noaptea aceea de pomină l-a obligat pe Mirovici să rămână mai mult de o zi şi o noapte sus, în camera lui Lomonosov. Acolo se ascundeau amândoi, unul de soţie, celălalt de Nastasia Filatovna. Din cauza necumpătării, lui Lomonosov îi revenise tusea cu spasme şi acel şuierat ciudat şi caraghios, de care, ca şi de umflatul picioarelor, suferea în ultimii ani. Lomonosov o denumise „privighetoarea” sa, iar această privighetoare avea un năravdeosebit: începea să cânte numai atunci

când Lomonosov, neputându-se stăpâni, trecea pe la restaurantele lui Iberkampf, Gantower sau pe la Ambaharoaia, care îşi avea localul în apropierea podului Albastru.

Pălăvrăgind cu Mihail Vasilievici despre ţari străine şi evenimentele zilei, Mirovici îi istorisi, pe scurt şi povestea sa de iubire, încheiată atât de trist. Polixena dispăruse şi era imposibil să-i afle ascunzătoarea. Lomonosov, după ce ascultă confesiunea lui Mirovici, se posomorî. „Ce ţi-e şi cu soarta asta, îşi zise el, de ceea ce ne e drag, de ceea ce dorim, nu avem parte... Şi ea, ea ce fel de om o fi? Şi el de ce nu i s-ar potrivi? Că el doar îi scria, ea n-a mai vrut să-i răspundă. Poate se ascunde numai, îl pune pe tânăr la încercare, să vadă ce-i de capul lui, dacă-i rămâne credincios.”

Gazda şi musafirul făceau tot soiul de presupuneri, încercau să înţeleagă anumite lucruri, puneau ţara la cale. Lumea visurilor fantastice îl fură din nou pe Mirovici şi nu-l mai părăsi. Noaptea, în jurul patului prindeau viaţa imagini ciudate, alarmante: era din nou război, era rănit şi părăsit undeva într-un oraş necunoscut. Catedrala fusese puternic luminată, soseau trăsuri somptuoase, lume elegantă, se cunună cineva. Mireasa cobora treptele bisericii. Era Polixena. Mirovici, în zdrenţe, se sprijinea în cârje şi încerca să se strecoare prin mulţime. Voia s-o strige, dar se trezea...

În seara celei de a două zile, fiica lui Lomonosov, Lenocika, veni la ei cu un bileţel adus de un fecior de la Curte. Era scrisoarea lui Vasâli Kirilîci Rubanovski către Mirovici.

„Din dragoste faţă de om, scria bătrânul retor-seminarist, din partea bătrânului copac mâncat de ani, către puiandrul cu frunza verde şi atotpreţuit că minte, acţiune, cum şi în distracţii uimindu-ne pe toţi cu artă să, stăpânului meu dăruit cu toate darurile lumii, potporucicului Mirovici, un adânc salut! Iar eu, stupine şi

patron al meu mult milostiv, aflai pentru tine de locul unde e cea cu părul în valuri frumoase şi preadreapta întru morală, cea pe care o cauţi, tinăra Pciolkina. A plecat în ianuarie în oraşul Schlüsselburg şi locuieşte acolo în fortăreaţa ca bonă, cu alte cuvinte, ca guvernantă a pruncului văduvului căpitan de gardă, cneazul Ciurmanteev. Acest Ciurmanteev, începând cu acest an nou este principalul reprezentat al poliţiei la închisoarea de acolo; dar cum puteţi ajunge acolo, asta nu mai am cunoştinţă. Bileţelul acesta vi-l va aduce Tihon Kasatkin, lacheul apartamentelor personale ale răposatei ţarine. Tot el a fost acela care a dus-o pe Pciolkina de la Curte la Şluşin. După ce vă spusei toate astea, rămâneţi cu bine. Iar despre miraculoasa carte de pică, n-am să uit până la sfârşitul zilelor mele...".

După ce citi şi reciti scrisoarea, Mirovici i-o întinse lui Lomonosov, iar el se năpusti pe uşă să-l mai prindă pe Ivasatkin. Se întoarse radios, emoţionat.

— Doamne, auzi? îl întâmpină exclamând Lomonosov. O închisoare secretă de stat! Cneazul Ciurmanteev...

— Da, aşa scrie şi trimisul mi-a confirmat acelaşi lucru.

— Dar ştii tu cine e închis acolo? îl întrebă Lomonosov pe Mirovici ţintuindu-l cu privirea.

— Nu ştiu, Mihail Vasilici, de unde să ştiu.

— El... El! repetă Lomonosov gâtuit de emoţie, încercând să-şi înăbuşe tusea şuierătoare, care-i spărgea pieptul. Din leagăn! Sunt aproape douăzeci şi doi de ani de când zace în temniţa aceea cumplită.

— Despre cine e vorba?

— Prizonierul încoronat! Nu-ţi aduci aminte? Doar ţi-am mai vorbit de el! Trimis de Dumnezeu şi detronat de oameni, născut din sânge regesc şi împărat al Rusiei, Ioan al III-lea, Antonovici, cum i se spune în hrisoave.

Observând tulburarea şi spaima tatălui său, Lenocika se ascunse după un dulap, într-un colţ mai întunecat, privind de acolo cu sfială. Lomonosov se ridică în picioare,

făcu câţiva paşi prin cabinet, îşi trecu mâna peste ochi, încercă să spună ceva, dar nu fu în stare. Oftă. Îşi apăsă mâna pe inimă, apoi se repezi spre birou şi dintr-un sertar secret scoase, cu mâini tremurânde, câteva pagini de tipar, rupte şi îngălbenite de vreme.

— Odele mele! Sunt cele mai bune ode pe care le-am scris întru proslăvirea acestui împărat, spuse Lomonosov privind cu ochii pierduţi în gol, de parcă vedea o arătare luminoasă. Eu, domnul meu, am sosit aici din Germania vara, tocmai în momentul când acest prunc era pe tron... Ai să înţelegi cât mi-e de scump acest nume. Scriam din inimă, eram sincer şi profund încântat. Ascultă:

„Sunt primenite apele ce scaldă Sudul cald
Schimbând îmbrăţişări virgine, de smarald –
E semnul unei epoci noi, de aur...
Vlăstarul minunat al osului domnesc
Într-aripează gândul, îmi dă speranţe noi!
O viaţă împlinită la rându-mi îi doresc
Florii de rai – micuţului monarh!...”

Şi ştii, m-am dus cu versurile astea la fostul palat şi le-am citit în faţa Annei Leopoldovna şi a micuţului, iar ea, în faţa întregii Curţi, drept mulţumire, a înclinat spre mine, de pe perniţa lui, capul augustului său fiu... Poţi înţelege ce-am simţit atunci? Uite, citeşte...

— Ce ciudat! exclamă Mirovici, versurile sunt tipărite, dar eu nu le-am întâlnit nicăieri.

— Au apărut într-un supliment special al Ştirilor... dar a fost confiscat în momentul urcării pe tron a Elisabetei. Mai mult decât atât, suplimentul a fost ars odată cu manifestele, ucazurile, jurămintele de credinţă, cum şi cu toate celelalte acte în care era suficient să fie doar amintit numele acestui nefericit nou-născut.

— Manifestele erau date în numele lui?

— Cum dară! Timp de patru sute şi patru zile, ţarii i-a

fost dat să citească: „Prin mila lui Dumnezeu, noi, Ioan al III-lea împărat şi monarh absolut al întregii Ruşii…”

— Iertaţi-mă, Mihail Vasilici! începu Mirovici într-o stare de uluire totală. Ştiu cam puţine despre aceste evenimente. La noi, la scoală, nu se spunea o vorbă despre asta; iar în străinătate, se vede treaba că au uitat… Am auzit câte ceva, de la un camarad de-al meu şi de la Nastasia Filatovna, dar foarte neclar. Totdeauna în treburi din astea era zgârcită la vorbă. Cum de s-au putut petrece toate astea?

— Argonauţi cu ghinion! răspunse Lomonosov. Iar lina lor de aur hărăzită de destin era tocmai acest împărat pus în lanţuri… Dacă vrei, cândva, când se va ivi prilejul, îţi voi povesti tot ce ştiu. Ai să auzi o poveste tristă, foarte tristă…

Îşi ascunse foile înapoi în birou, mai puse câteva lemne în cămin, apoi se aşeză în fotoliu, îşi acoperi faţa cu mâna şi rămase nemişcat. Mirovici stătea alături, abia îndrăznind să respire. Fără să-şi ia ochii de la el, aştepta. După vreo zece minute, Lomonosov îşi reveni, dar începu să vorbească despre cu totul altceva.

„Am s-o întreb pe Filatovna”, îşi propuse Mirovici când plecă de la el.

VI. Ursita rea

PESTE VREO DOUĂ ZILE, ÎNTR-O SEARĂ târziu, Lomonosov l-a chemat pe Mirovici sus şi l-a dus la fereastră. Tot cerul era luminat de aurora borealĕ.

— Sunt străfulgerările mării de aer! spuse Mihail Vasilievici, în timp ce fixa, prin ferestruică, luneta, o nouă invenţie de-a sa.

Au stat aşa multă vreme, urmând jocul jerbelor de foc roz şi bleu. Deodată Lomonosov se sculă, făcu câţiva paşi prin cameră, apoi se aşează din nou.

— Epoca domniei idolului nou, Elisabeta Petrovna, începu el dregându-şi glasul, nu e un lanţ de cine ştie ce contradicţii! Iar întru completarea discuţiei noastre, pe care-am întrerupt-o deunăzi, am să-ţi spun, domnul meu şi nu altfel, ci cu mare mâhnire, ca multe, multe păcate duc umerii sfetnicilor ei... Câte i-a tot dat să pătimească şi cât a trebuit să aştepte! Fiică bună a lui Petru şi n-a fost admisă pe tronul părintesc... O părăsiseră toţi, n-o ajută nimeni; repudiată, desconsiderată şi nimeni s-o răzbune! Atunci ea singură, eroina Nordului şi-a făcut dreptate. Ascultă... E vie în memoria tuturor noaptea dinspre 25 noiembrie a anului 1741!... Elisabeta Petrovna şi-a pus platoşa pe deasupra rochiei şi după ce-a înălţat o rugăciune, s-a urcat în sanie şi a pornit împreună cu partizanii săi spre cazărmile Preobrajenski. Acolo s-a proclamat împărătească şi împreună cu grenadirii care îi erau credincioşi a purces spre Palatul de iarnă unde

dormeau toţi: arestă întreaga familie de Braunschweig: pe regenta Anna Leopoldovna, pe bărbatul ei, blândul şi bâlbâitul Anton Ulrich şi pe liul lor, pruncul-împărat, Ioan Antonovici. Mititelul a fost proclamat monarh autocrat la două luni după naştere... În manifest i se spunea Ioan al III-lea. Mai târziu alţii i-au zis al V-lea, sau al VI-lea, numărându-i şi pe vechii Ioani. În cinstea pruncului monarh a fost bătută o medalie reprezentând-o pe împărăteasa Anna care, înălţându-se la cer, îi transmitea coroana... Rusia a fost condusă în numele său un an şi treizeci şi nouă de zile; în total patru sute patru zile.

Lomonosov se opri.

— Patru sute patru zile! Ca apoi să suferi ani în şir, o viaţă întreagă! reluă el. Unde, în istoria cărei ţari, poţi găsi un exemplu atât de tragic şi de fatal? Masca de fier[22] ai să zici. Până şi acest prizonier a suferit mai puţin...

— Am tras-o de limbă pe Nastasia Filatovna, spuse Mirovici. Bizare întâmplări.

— Ei şi ea ce ţi-a povestit?

— E profund întristată de soarta nefericitului.

— Şi-au bătut joc de el destul, continua Lomonosov. Când ţarina Elisabeta Petrovna l-a adus la palat pe micuţul ţar detronat, înfofolit în propria ei haină de blană, s-a pornit milostive să plângă şi să spună: „Sărmane copil! Nu eşti vinovat cu nimic... Vinovaţi sunt părinţii tăi...” La scurtă vreme după asta, s-a dat un manifest, care anunţa că ţarina a poruncit ca întreaga familie de Braunschweig, cu toate onorurile cuvenite, să fie lăsată să plece pentru totdeauna, în străinătate, la ea în patrie, iar faptele lor să fie date uitării. Şi au fost porniţi spre patrie, spre Germania. Dar ce-au intenţionat cei buni, n-au admis cei răi... În drum spre Königsberg, la Riga, nefericiţilor călători, aflaţi sub supravegherea general-

[22] Masca de fier, personaj rămas necunoscut, închis în fortăreaţa Pignerot în 1679 şi mai apoi la Bastilia, unde muri în 1703 după ce fusese constrâns, pe parcursul întregii sale vieţi, să poarte o mască (n.tr.).

locotenentului Saltîkov, li s-a poruncit să rămână locului. Trebuie să-ţi spun că tocmai în acel moment era aşteptat cu emoţie mare să vină din Holştinia la Petersburg un alt general, baronul Korf, iar împreună cu dânsul nepotul de sânge al Elisabetei, „micuţul diavol de Holştinia”, cum îi spunea ţarina Anna prinţului Piotr Feodorovici. Ţarinei i se sugera că nu cumva, drept răzbunare, neamurile nemţeşti ale împăratului detronat să-i oprească la graniţă alesul. Acesta însă sosi cu bine la Petersburg. Le-a venit atunci ideea să-l instruiască şi în scurtă vreme să-l şi însoare. Aşa sosi incognito, în Zerbst, sub numele contesei de Rheimbusch, logodnica lui, Ecaterina Alekseevna. Iar nefericitul strănepot al ţarului Ivan Alekseevici a fost închis cu toată familia în fortăreaţa din Riga. Le venea la socoteala s-o ţină pe ţarină într-o continuă nesiguranţă. Lestocq împreună cu grupul său, o fi fost el băiat de viaţă, dar era şi ticălos fără pereche. Ce să mai vorbim, nu mai pot, mi se rupe inima. Întreabă-i şi pe alţii, oricine ştie azi cum s-au petrecut lucrurile...

Lomonosov tăcu din nou. Mirovici văzându-i tulburarea, nu-l mai întrebă nimic. Reuşi în acele zile să afle multe noutăţi şi fără ajutorul lui. Filatovna se afla într-o bună dispoziţie şi, spre deosebire de alţi ani, vorbea fără ocolişuri. Odorul ei er acum om în toată firea, iar de trei luni încoace cumplita dispoziţie secretă încetase să mai acţioneze. Şi se porni atunci să-şi depene amintirile. Câte nu ştia văduva subofiţerului de gardă şi de la soţ şi de la camarazii lui...

— Of, câte au mai îndurat exilaţii, îi spuse Filatovna lui Mirovici. Au stat la Riga mai bine de un an, iar ţarina a fost tot timpul îndopată cu tot soiul de bârfe despre sărmanii deţinuţi. Chipurile, fosta regentă nici n-o recunoaşte ca ţarină nici n-o respectă, iar buna ei prietenă, doamna de onoare Mengden, o instiga să fugă. A mai circulat, Vasea, un zvon, cum că regenta încercase

de-adevăratelea să fugă pe o corabie, îmbrăcată în ţoale simple, ţărăneşti. Din Riga au fost duşi într-o altă fortăreaţă. Aici, Anna Leopoldovna dădu naştere unei fete, pe care o botezară în cinstea noii ţarine cu numele de Elisabeta. Numai că numele nu i-a purtat noroc. Un lacheu al palatului de la Petersburg, fiind într-o zi cu chef, lansa minciuna cum că în curînd sunt de aşteptat noi schimbări, că Ioan al III-lea va veni iarăşi ţar. Nu ştiu ce consătean de al tău i-a scris altuia cum că întreg Petersburgul e de partea lui Ioan, iar răvaşul a fost interceptat... De altfel şi von Minich împreună cu Ostermani, crezând că familia detronată e de mult în străinătate, au spus vrute şi nevrute pe socoteala ei. Or, tocmai atunci se desfăşura procesul ei...

— Laşi mârşavi şi egoişti! exclamă Mirovici, fără să-şi ia ochii aprinşi de revoltă de la povestitoare.

— Aşa, aşa, Vasea... Iar înainte de toate astea, a mai venit şi un denunţ la adresa generalului Saltîkov, cred că ai auzit despre el, nu? Era ataşat pe lângă arestaţi. Copilul-împărat, pe vremea aceea mergea pe patru ani, se juca în odaie cu un căţeluş; şi aşa, în joacă, l-a lovit cu o lingură în cap. Dădaca n-are altă treabă decât să-l întrebe pe Ivanuşka: „Cui, stăpâne, ai să-i tai capul când vei creşte mare? Iar copilul, chipurile, i-ar fi răspuns: „Lui Vasâli Feodorîci”, adicătelea lui Saltîkov. S-au speriat cei de aici la asemenea veste. Năravul copilului, vezi tu, promitea a fi aprig. „Să fie trimişi cât mai departe, undeva prin fundul Rusiei! începu să-i împuie capul ţarinei medicul ei Lestocq Altfel nu văd să dureze tronul tău.” Tocmai atunci se nimeri să vină cu sfatul său de lup şi craiul, nemţesc: „N-ar fi rău, îi scrise el ţarinei, să-l expediezi pe Ivanuşka şi pe părinţii săi undeva aşa încât să li se şteargă şi amintirea... Că ţara voastră, măria-ta, are destule asemenea locuri... Altfel aşteaptă-te la necazuri.” Şi iaca aşa, vorbele au hotărât treaba... Chibzui ce chibzui mămuca noastră cea luminată, ţarina

şi trimise un ucaz: persoanele ştiute să fie duse în mare taină în oraşul Raniburg, adică în gubernia Riazan.

I-au gătit de drum pe sărmanii de ei, i-au luat pe frig şi pe viforniţa şi i-au dus la Raniburg, prin Kaluga şi Tuia, de i-a ajuns primăvara din urmă. Escorta, Vasâli, a încurcat drumul şi era cât pe-aci să-i ducă la Kirghizi, adică în loc de Raniburg, în Oremburg...

— Ce barbari şopti Mirovici.

— Barbari? Ascultă numai câte au mai fost de atunci. Acolo, nenorociţii au dus-o şi mai rău. Au fost găzduiţi – despre asta i-a spus mai târziu lui bărbatu-meu un căprar din escortă – au fost găzduiţi spuneam, într-o casă de lemn, veche şi în paragină, unde pe vremuri fusese exilat favoritul ţarului, cneazul Menşikov. N-aveau nici de unele: nici bucate, nici slugi. Apa era stătută, de baltă. Prinţesa, din nou însărcinată. Ivanuşka, bolnav. Iar aici, la Piter, s-au pornit iară vorbele că Ioan Autonomiei revine pe tron. Toamna fuseseră execuţii cumplite. Of, am fost chiar eu şi am văzut! Iar la interogator s-au mai dovedit şi altele... Regimentele de gardă, dragul meu, de proşti ce erau, trăgeau nădejde, zicând: „Ai noştri, credem, într-un caz ca ăsta, n-or să pună mâna pe armă...” Colac peste pupăză, în primăvară, s-au pornit alte vorbe... În oraş a început să umble zvonul cum că ar fi venit la deţinuţii din Raniburg – am auzit-o chiar eu de la o cumătră protopopească – ca să strângă ajutor pentru biserică, un... ca să spun aşa, un călugăr rascolnic, care, chipurile, s-ar fi înţeles în taină cu prinţesa şi cu prinţul să-l fure pe Ivanuşka şi să-l ascundă printre cei de-o credinţă cu dânsul până la vârsta trebuincioasă. Că ar fi fugit la slobodele rascolnicilor, spre Viatka, în Polonia, numai că fugarii ar fi fost ajunşi din urmă în pădurile Smolenskului. Monahul a fost dus la Piter spre cercetare, iar Ivanuşka la mănăstirea din Valdai... N-ar fi mai bine, Vasenka, să amânăm povestirea pe mâine? E târziu, s-a întunecat...

— Nu, mămucă dragă, povesteşte, povesteşte! spuse

Mirovici, prinzind-o pe Filatovna de mină.

— ... Ei şi după ce-au tot umblat asemenea vorbe, Vasâli, pică în gubernia Riazan pe capul deţinuţilor noul nostru general, baronul Korf. I s-a poruncit să-i ducă pe arestaţi sub escortă straşnică şi mai departe, tocmai în oraşul Arhanghelsk, iar de acolo, noaptea, ca să nu afle nimeni, la mănăstirea Solomii. Nici trăsnetul nu i-ar fi doborât cum i-a doborât vestea asta cu noua mutare. Credeau că sunt duşi în Siberia, în oraşul în care trăia Biron cel blestemat de toată lumea. „N-o să-mi mai văd feciorul! se căina prinţesa ieşită din minţi. Adio, Vanicika, ţarul meu, adio, pentru totdeauna!” Au despărţit-o şi de slugile care-i erau dragi şi de prietena Mengden, doamna de onoare. I-au luat toate lucruşoarele, cufăraşele, ceasurile, pieptanii cei scumpi, inelele cu nestemate... Am întâlnit-o mai târziu pe sora lui Mengden la Şepeliovi. De la ea ştiu toate astea... Viperele! Orice-ai zice, sunt vipere. Au dezbrăcat-o pe prinţesă de ultima ei fustişoară de atlas şi-au târât-o într-o zdreanţă ordinară...

Bavîkina îşi şterse lacrimile.

— Când Ivanuşka mergea pe cinci ani, urmă ea, supravegheat fiind de generalul Korf, l-a luat cu el în caleaşcă un maior, nu mai ţin minte din ce regiment era, dar ştiu că-l chema Miller. Purceseră toamna tot pe drumuri desfundate, prin ploaie şi mai apoi prin viscol şi ger. De-ale gurii şi de locuinţe se îngrijea polcovnicul Ciortov[23]. Îmi aduc aminte de el. Cu tot numele ăsta urât, era un om tare cumsecade. Venea pe la vizitiul răposatei ţarine. Pentru paza lui Ivanuşka, i s-a poruncit să aibă, pe lângă caleaşcă, un soldat anume, iar copilului să-i zică, probabil în amintirea blestematului de Grişka Otrepiev[24],

[23] *Ciort* în limba rusă înseamnă drac (n.tr.).

[24] *Otrepiev, Grigori,* călugăr la Kremlin (începutul sec. XVII). S-a dat drept ţareviciul Dmitri, fiul lui Ivan cel Groaznic, omorât de Boris Godunov. A acţionat ca pretendent la tronul Rusiei, susţinut fiind de magnaţii polonezi ai Lituaniei. Ocupând Moscova (1605) şi învinuit de înaltă trădare faţă de ţara sa, este omorât (1606). Cunoscut în

nu altfel decât Grigori, să nu afle nimeni pe cine duce, iar coviltirul caleştii să-l tină totdeauna ridicat. Aşa au ajuns drumeţii la Marea Alba... Şi cu toate că s-a păstrat, în mare taină, plecarea lor, tot s-a aflat la Piter. Polcovnicul Ciortov, aşa, deodată, închipuie-ţi, s-a scrântit la minte. Deh! S-a abătut asupra sa mânia lui Dumnezeu. Şi până s-a aflat despre asta şi i-au pierdut şi lui urmele, printre câte a flecărit, a scăpat vorbe şi despre nenorociţii ăştia... Mai mult, Vasenka, nu ştiu despre dânşii. Aşa-i lumea de astăzi: schimbătoare şi de scurtă durată! Peste tot miroase a putregai, a moarte...

Povestindu-i la vreo săptămână după asta lui Lomonosov cele aflate de la Bavîkina, Mirovici a găsit un moment de răgaz să-l întrebe ca din întâmplare ce s-a mai întâmplat cu sărmanii deţinuţi.

— Hai să-ţi povestesc, îi răspunse Lomonosov. După ce m-am împrietenit cu favoritul răposatei ţarine, cu Ivan Ivanovici Şuvalov, a început acest tânăr demnitar, iar pentru mine stăpân şi prieten, să mă viziteze, ca să mai stăm de vorbă despre rostul ştiinţelor sau să-l învăţ prozodia... Cu această ocazie, uneori îmi spunea şi despre cele auzite în legătură cu pruncul-împărat. „Pe unde o fi acum?" îl întrebai odată pe Ivan Ivanovici. „La tine în patrie, zice, în lăcaşul călugărilor arhiereului din Holmogorî." Şi atunci, prietene, am simţit cum mi se opreşte inima în loc. „Păi nu sunt la Solomii?" m-am mirat. „Nu-i comunicaţie, zice, n-au legătură cu ţărmul câte şase luni pe an şi-atunci se tem să-i ţină atât de departe... Şi-apoi gheţurile încep din toamnă şi i-ar stânjeni s-o pornească pe Marea Alba", mă lămuri Şuvalov. „Şi cum trăiesc, zic, acolo?" „Ivanuşka, îmi explică el, e ţinut despărţit de părinţi şi surori... A fost dus, sărmanul, în curtea mănăstirii, acoperit până şi peste cap, ca nimeni nici să nu ştie măcar cine e ascuns acolo."

istoric că Falsul Dimitrie I (n.tr.).

A început o viaţa grea pentru deţinuţi. La Oraniemburg, îţi dai şi tu seama, erau cu toţii la un loc, ba aveau şi puţină libertate: se plimbau prin crâng, se duceau la râu. Pe când aici, nu numai că nu erau lăsaţi dincolo de ogradă, dar n-aveau voie nici măcar să părăsească odăile, sau să iasă-n pragul uşii. De altfel baronul Korf avea mare grijă de starea exilaţilor. Numai că el a fost rechemat, iar supravegherea persoanelor secrete i-a fost încredinţată căpitanului Miller. Primăvara, prinţesa a dat naştere celui de al doilea fiu, Piotr, iar peste un an născu un al treilea, pe Aleksei, din cauza căruia s-a stins în cel de al douăzeci şi optulea an al vieţii sale. Printr-un ucaz strict secret, trupul i-a fost îmbălsămat şi dus la Petersburg, unde a fost înmormântat în lavra Aleksandrovskaia, alături de mama ei, ţarina Katerina Ivanova. În timpul ceremoniei, împărăteasa vărsă multe lacrimi... Am văzut-o cu ochii mei... Supraveghetorul Miller se afla în permanenţa în preajma lui Ioan, că nu cumva copilul s-o zbughească afară sau, de vioi ce era, să sară pe geam. Un gard înalt de lemn înconjura curtea, biserica, iazul şi casele în care au fost instalaţi amărâţii. Porţile erau încuiate în permanenţă cu lacăte grele. Într-o asemenea singurătate, tristeţe şi plictiseala, pristavul Miller, aidoma lui Ciortov, se scrânti de-a binelea. I s-a permis să-şi cheme soţia, să locuiască împreună, cu condiţia ca şi dânsa, păstrând secretul, să nu părăsească odăile princiare... Într-al zecilea an de viaţa, Ivanuşka era cât pe ce să moară de o boală rea care bântuia prin părţile locului. La doisprezece ani a fost despărţit de Miller. Acesta a fost răsplătit: primi în dar nişte sate şi transferat ca polcovnic la un regiment oarecare de fuziliri din Kazan. Înainte de plecarea acestuia din Holmogorî, prinţul trăi două evenimente similare, deosebit de importante.

— Şi anume? întrebă Mirovici.

— Stai un pic; s-a întunecat, să facem mai întâi focul în cămin. Lenocika, i se adresă Lomonosov fiicei sale care

era de faţă. Ia du-te să vezi dacă-i deschis coşul... După spusele unora ar fi făcut-o un soldat din pază, iar din asigurările altora, cică soţia lui Miller, de mila băiatului, i-ar fi destăinuit lui Ioan originea sa.

— Ce spuneţi? se miră Mirovici.

— Pe vremea aceea Anton Ulrich, tatăl prinţului, deşi locuia la câţiva paşi de închisoarea lui Ivanuşka nici măcar nu bănuia în ce mizerie trăia şi se ofilea, în dosul acelor sălcii ce înverzeau în faţa geamurilor sale, fiul său... Şi atunci se zice că i-a convins pe nevasta lui Miller şi pe bărbatul ei ca înainte de a pleca la Kazan, să-l înveţe pe prinţ să spună rugăciuni, să scrie şi să citească. După asta, Ioan a mai trăit în Holmogorî încă cinci ani. Vezi bine, cupa nenorocirilor încă nu era destul de plină... într-al şaptesprezecelea an de viaţa, prinţul cel fără de noroc sau „Prinţul fără nume”, cum i se mai spunea, a fost transferat la fortăreaţa Schlüsselburg.

— Dar de ce a trebuit să fie transferat la Schlüsselburg? vru să ştie Mirovici. Cât n-am încercat şi acum şi la scoală să aflu asta, nu mi-a putut nimeni spune ceva.

Mihail Vasilievici îi aruncă o privire tulbure.

— Acelaşi Berlin trufaş, acelaşi Frederic, egoist şi lipsit de inimă i-a dus pe nenorociţi în acel capăt îngheţat de lume. El a fost cu fărădelegea şi, dacă vrei, eu însumi! adăugă Lomonosov cu voce sugrumată, ridicând şi apoi lăsând mâinile să-i cadă fără vlagă. Da, domnul meu, eu sunt vinovatul, pe mine mă apasă păcatul.

— Ce spuneţi, Mihail Vasilievici, cum se poate una ca asta?

— Nu te mira. Întocmai cum îţi spun. Şi-acum asculta până la capăt.

Câteva clipe, întristându-se, Lomonosov privi în tăcere focul ce pâlpâia.

— Cu vreo trei ani înainte, adică nu, stai, n-am început o bine.. Într-o zi, vine la mine în laborator un negustor înalt, fără barbă, solid şi cu păr blond. Zice că e Ivan

Zubariov, locuitor al posadei din Tobolsk şi mă roagă să-i verific, în laboratorul Academiei, câteva mostre de minereu siberian. Cerui în scris o aprobare. Nici prin gând nu-mi trecea că o să mă lovească asemenea nenorocire! Mai târziu, închipuie-ţi, mostrele s-au dovedit a nu fi din Siberia... Între timp, mă tot întreabă de Holmogorî. „Dumneavoastră, zice, sunteţi de prin partea locului”, aşa şi pe dincolo, chipurile, se gândea să-şi ducă negustoria pe acolo în caz că stăpânirea nu i-ar da ajutor să prelucreze minereurile. Am început să-i arăt prietenie. Fireşte, nu lipseau nici confesiunile pe care ni le făceam unul altuia când ne ospătam prin locante. Veni vorba şi despre Ioan Antonovici, întotdeauna îi ţineam partea. Şi atunci, fireşte, i-am povestit despre una, despre alta. Negustorul sta şi asculta. „Ce-ar fi, spune el deodată, să-i furăm pe fostul împărat? Ce tărăboi s-ar porni...”

— Şi ce i-aţi răspuns la toate acestea? întrebă Mirovici, pălind de tulburare.

— Încep eu să-i aduc cutare şi cutare motive de stat şi politice, îi zic că ce fel de ţar poate să fie când s-a sălbăticit şi n-a învăţat nici carte?... Când l-au prins pe Zubariov cu falsificarea minereurilor şi l-au dus la despărţământul judiciar, a întins-o de acolo. Dar după un an l-au prins la graniţă, în slobodele rascolnicilor, ca spion al regelui Prusiei. Abia mai târziu mi-am amintit că-şi făcea semnul crucii doar cu două degete, că era rascolnic şi, dacă nu mă înşel, chiar scapet... La început a fost adus la Kiev împreună cu nişte hoţi de cai care şi ei încercaseră să fugă şi fuseseră prinşi, iar apoi din nou la Petersburg. Aici, în cancelaria secretă, după destule îndemnuri, a recunoscut totul în faţa lui Aleksandr Ivanovici Şuvalov după care şi-a cerut iertare... Care era adevărul? Fugise de la despărţământ, prin Starodub spre Vetka, de-a dreptul în mănăstirea rascolnicilor a Sfântului Lavrenti, exact acolo unde înainte de asta voia să ajungă şi monahul fugar, cel care l-a ascuns pe Ivanuşka. De aici,

omul meu a ajuns prin Kroleveţ, la Berlin. Manstein, care se afla în serviciul nostru, l-a prezentat regelui Frederic. Frederic i-a dat gradul de colonel în regimentul său şi l-a trimis la rascolnici. Acolo, promiţând libera alegere a popilor, trebuia să pregătească o răscoală în folosul lui Ioan, să plece apoi la Arhanghelsk – unde în primăvară trebuia să vină şi regele Prusiei – urmând să-i atragă pe soldaţi şi trupele auxiliare, să-l fure pe Ioan Antonovici şi să-l ducă la Berlin... Frederic i-a dat personal bani lui Zubariov, o mie de galbeni şi două medalii cu efigia sa şi a bunicului fostului ţar. Toate acestea Zubariov le-a recunoscut la interogatoriu, repetându-le şi înaintea morţii, la spovedanie şi la departamentul secret, unde de altfel a şi murit... De nu m-ar fi apărat favoritul majestăţii-sale şi eu aş fi fost cărat pe la cercetări... De altfel, m-a salvat şi faptul că la interogatoriu Zubariov n-a suflat o vorbă privitoare la discuţiile noastre despre Holmogorî. Abia terminate cercetările, spre Holmogorî zbură în galop sergentul companiei de gardă, Savin. Într-o caleaşcă închisă, noaptea, îl luă de acolo pe prinţul Ioan... Pristavului care-l păzea pe prinţ i-au poruncit să nu scape o vorbă despre luarea arestatului, iar cabinetului să-i raporteze că prinţul, împreună cu familia sa, se află în continuare sub pază. Să vegheze cu străşnicie asupra familiei, că nu care cumva să fugă. Savin îl aduse în mare taină pe Ioan Antonovici la Schlüsselburg, primăvara; tot drumul n-a îndrăznit să schimbe cu el o vorbă, să-i spună unde-l duce şi la ce distanţă se află acest loc de capitală. Aici, lui Ioan i s-a dat numele de Prinţul fără nume, iar un praporgic şi un sergent fură pusi să-l păzească... Nu mică i-a fost mirarea lui Şuvalov când află că unul dintre ei fusese judecat pentru uciderea unui soldat, dar iertat şi transferat în această nouă funcţie, iar celălalt cât pe ce să fie omorât de soldaţi pentru cruzimea cu care îi bătea cu vergile în front şi că s-a salvat ascunzându-se în această fortăreaţă. În instrucţiunile date pristavilor se spunea clar:

în afara lor, nimeni să nu fie lăsat în preajma prinţului, nimeni să n-aibă voie să-l viziteze sau să-l vadă. Cum era arestatul, tânăr sau bătrân, rus sau străin, n-aveau voie să spună nimănui, iar în scrisorile ce le scriau pe la casele lor li se interzicea să amintească unde se află şi din ce loc le expediază. Odată cu urcarea pe tron a noului ţar, adică în ianuarie trecut, ca şef al pazei prinţului a fost numit căpitanul de gardă cneazul Ciurmanteev...

— Ce coincidenţă! A venit la timp! îl întrerupse Mirovici, bucuros. Doamne, Dumnezeule! Toate zilele astea m-am gândit numai la acest lucru... Închipuiţi-vă, nu mai departe decât aseară, la Madama din Drezda, s-a discutat despre asta... Şi Rubanovski scrie...

— Nu te bucura, Vasâli Iakovlevici, nu te bucură! continuă Lomonosov de parcă n-ar fi auzit ce spune. Să ţii minte un lucru: nu cred să fi slăbit măsurile drastice de care-ţi vorbeam... Comandantului de acolo i s-a dat, de multă vreme, un ordin în această privinţă; că indiferent cine ar veni, fie general, fie feldmareşal, fie cineva pe potriva lor, să nu fie lăsat să intre în fortăreaţă. Ba, iată ce i s-a mai spus: că dacă vine chiar servitorul luminăţiei sale, valetul marelui cneaz Piotr Feodorovici, nici el să nu fie lăsat să intre, ci să i se spună că fără un ucaz al cancelariei secrete nu poate avea acces. Ce tare s-a mai amuzat pe seama acestei adăugiri la ucaz, favoritul răposatei ţarine... Şi, să ştii că aceste instrucţiuni n-au fost anulate.

— Pot să mor că tot nu înţeleg! spuse Mirovici. De ce trebuie pomenit marele cneaz?

— Să ştii că nu era pomenit întâmplător. În vremea aceea, moştenitorul tronului era în mare vrajbă cu nevastă-sa. Odată despărţit de ea, din slugărnicie faţă de regele prusac, era cât pe ce să se despartă şi de mătuşă-sa, ţarina, împărăteasa fusese revoltată până în fundul sufletului de asemenea şicane din partea nepotului. N-a reuşit să-l împace cu nevastă-sa nici măcar de ochii lumii.

Iar adoraţia lui faţă de Prusia era atât de oarbă încât nu numai că nu credea în victoriile ruşilor, ba îi mai şi comunică lui Frederic planurile secrete ale armatei noastre. Atunci dându-şi seama de situaţie, cancelarul Bestujev i-a dat Elisabetei următorul sfat: să-şi expedieze nepotul înapoi, în străinătate, iar în locul său să-l recheme din detenţie pe Ioan Antonovici ca moştenitor al tronului rus.

— Imposibil! exclamă Mirovici gata să sară de pe scaun. Din nou pe tron? Această „Masca de fier”?

— Te rog să mă crezi că totul e adevărat cum te văd şi cum mă vezi... Acum cinci ani – aici termin acest trist rechizitoriu pe care-l fac – ţarina Elisabeta Petrovna şi-a exprimat dorinţa să-l vadă în secret pe prinţul Ioan.

— Şi l-a văzut?

— Unii zic că această întrevedere a avut loc în casa lui Şuvalov, pe Nevski, lingă palatul cel vechi; alţii spun că ţarina, prin intermediul cancelarului Voronţov, s-a văzut cu prinţul lingă Smolnîi, în casa fostului secretar al poliţiei secrete. Prinţul, sub pretextul consultării unui medic, a fost adus în mare grabă odată cu lăsarea nopţii. Dis-de-dimineaţă se afla din nou la Schlüsselburg. În vederea acestei întâlniri a fost îmbrăcat ceva mai ca lumea. Elisabeta Petrovna veni la această întâlnire în veşminte bărbăteşti. Aspectul blajin şi impunător al nefericitului tânăr a mişcat-o profund, l-a luat de mână, timid şi sub înfăţişarea unui medic, i-a pus, cu blândeţe două-trei întrebări. Atunci însă când prinţul, nebănuind nimic, o privi în ochi răspunzându-i la întrebări, împărăteasa, când îi auzi vocea tânguitoare care-i frângea inima, tresări şi fără să-şi mai reţină lacrimile şopti celor din jur: „Un porumbel, un porumbel rănit! N-am puterea să-l privesc!” după care plecă şi nici că-l mai văzu sau întrebă de dânsul... Iar la intenţia lui Frederic de a-l elibera pe prinţ, ripostă: „Craiul n-are ce face; dacă se bagă, am să poruncesc să i se taie capul lui Ivanuşka”.

Lomonosov răscoli jarul din cămin. Zburară câteva scânduri, dar lemnele, care la început prinseră să ardă, se stinseră încetul cu încetul şi în cameră se făcu întuneric. Trâmbele aurorii boreale începură să lumineze mai viu, jucându-şi panglicile roz şi bleu printre crengile copacilor golaşi care încercau să privească pe fereastră.

— Desigur, conchise Lomonosov, expedierea lui Piotr Feodorovici a fost anulată, prinţul moştenitor află însă despre întrevederea secretă a mătuşă-sii cu Ioan Antonovici. Începu să se teamă de acest rival secret şi, cu toate acestea, din cauza firii sale bune, îl compătimea şi îi deplângea soarta din tot sufletul. „Ce fel de om e, unde şi cum trăieşte?" încercă el să afle întrebând în dreapta şi în stânga, prin palat, pe toţi curtenii pudraţi şi pomădaţi care-i ieşeau în cale. „Despre ce anume a vorbit cu ţarina, unde a avut loc întâlnirea şi că anume au hotărât împreună cu ocazia acestei discuţii?" Nu primi de lă nimeni răspunsuri concrete şi singurul lucru pe care izbuti să-l facă, fu s-o înfurie şi mai tare pe ţarină... Aşa trecură un an, doi, cinci... Odată cu moartea ţarinei, toată lumea îl dădu uitării pe prinţ... Iată, sunt douăzeci şi doi de ani de când trăieşte în închisoare, sub zăvor... Nu aude şi nu vede pe nimeni în afara paznicilor săi. Şi e foarte puţin probabil să ştie că îi mai trăiesc părinţii, ce se mai întâmplă în lumea largă şi unde anume. În care capăt al fostului său imperiu, se află închisoarea sa... Ce să mai vorbim! De domnit, nu mai poate domni, e limpede, dar măcar de i s-ar da drumul, să vadă şi el lumea, să i se mai îndulcească suferinţa nefericitului. Ah! dacă ai reuşi... Să ajungi acolo şi să afli! Doar să afli... Chiar să nu se întâmple o minune care să-l salveze pe acest nevinovat?

Lomonosov tăcu. În colţişorul întunecos de după dulap se auzi un oftat înăbuşit. Cineva nevăzut respira acolo discret şi parcă plângea. „Nu cumva? gândi superstiţios Mirovici, simţind cum i se face părul măciucă. Nu cumva

sufletul prinţului a venit în zbor şi ne ascultă?” Lomonosov se îndreptă spre dulap. Era Lenocika. O trase spre el şi o copleşi cu sărutări.

— Şi pentru ce toate astea, pentru ce? repetă tremurând şi frângându-şi mâinile, fetiţa, tulburată de povestirea tatălui.

Vai, ce oameni răi! Cât sunt de răi, tăticule! Du-te la ţar, roagă-l să-l ajute pe acest nenorocit!

— Auzi, Vasâli Iakovlevici? spuse Lomonosov, strângându-şi la piept copila. Auzi? Până şi copiii se revoltă!

— Am să plec la Schlüsselburg, am să mă duc la pristavul Ciurmanteev, spre Mirovici în timp ce-şi ştergea faţa numai pălălaie. Orice s-ar întâmpla tot am să pătrund acolo. Poate aflu ceva despre nefericitul prizonier uitat de toată lumea. Nici generalii, nici feldmareşalii nu sunt lăsaţi să intre? Ei, o să mai vedem noi!

— Cine nu riscă, nu câştigă. Deh! îmbătrânesc, altminteri aş fi zburat cu ţine împreună, se însufleţi Lomonosov. Ai niţică răbdare, poate îţi găsesc o protecţie în problema ta de inimă...

Lomonosov nu l-a putut ajuta pe Mirovici. L-a ajutat în schimb prietenul lui, Grigori Orlov; cneazul Ciurmanteev era cel la care trebuiau să meargă, după noaptea aceea de pomină, să termine jocul de cărţi. Orlov îi dădu lui Mirovici o scrisoare către fiul lui Ciurmanteev, Iuri Andreevici, care era pristavul închisorii de la Schlüsselburg. Cu banii câştigaţi atunci la cărţi, Mirovici îşi făcu un echipament complet după nouă modă prusacă, închirie o troică finlandeză şi plecă spre Schlüsselburg. Prietenul lui, Uşakov, îi făcu un alt serviciu: îi procură o hârtie de recomandare către comandantul Berednikov, cu nepotul căruia făcuseră împreună ultima campanie din Prusia.

Şaizeci de verste – tot ţărmul Nevei şi nişte drumuri de ţară împădurite, neumblate, zburară pe neobservate.

Anumite informaţii transmise de valetul Kasatkin îl tulburară profund pe Mirovici. Şi cum să nu-l tulbure, când acesta îi spuse printre altele: „Cum era să rămână domnişoara Polixena la Curte? Atâţia alergau după ea cu limba scoasă, că alta ar fi fugit nu numai la Şliuşin, ci tocmai la capătul lumii…”

— Tare mă mai tem pentru tine, tare mă mai tem, spuse Filatovna aflând de toate acestea, în timp ce-l petrecea pe Mirovici. Era de faţă şi Uşakov.

— Zău, de ce te temi? Îmi vine chiar să râd, se grozăvea Mirovici.

— Îţi spun doar că am văzut cu ochii mei, Vasâli, în târgul Sîtnîi, cum erau bătute Natalia Lopuhina, prima doamnă de onoare, iar împreună cu ea şi crăiasa crăieselor, Anna Bestujeva. Şi tot pentru asta, pentru Ivanuşka… Vai, mă apucă o groază de moarte când mi-aduc aminte! Le făcea bucăţi trupurile cu cnutul cu trei sfârcuri, le biciuia până la sânge spinările şi le trăgea cu cleştele limbile din gură, în văzul mulţimii adunate acolo… Îţi dai seamă la ce te duci? Vino-ţi în fire…

— Fii liniştită, nu te teme; s-au schimbat vremurile, încercă s-o liniştească Uşakov. Nici vorbă că se întoarce biruitor şi-o să-i jucăm la nuntă…

— Numai la nuntă ţi-e gândul, băgăciosul, pomanagiule! se răţoi Bavîkina.

Era într-o sâmbătă, la sfârşitul celei de a patra săptămâni a postului mare.

Toate acestea Mirovici le ţinea foarte bine minte. Căpătase permisie să lipsească din Petersburg doar până de sărbători, deoarece, chiar în prima zi de Paşti ţarul urma să se mute în noul Palat de iarnă, atunci isprăvit. Ofiţerii, care se aflau în capitală, trebuiau, în aceea zi, să se prezinte pentru paradă, la palat.

Dând drumul finlandezului, Mirovici înnoptă într-un han din Schlüsselburg, apoi hoinări toată ziua prin oraş şi pe malul lacului Ladoga; când începu să se întunece, iar

clopotele din fortăreaţă începură să sune de vecernie, trecu lacul, pe gheaţă, până la fortăreaţă.

La poartă, Mirovici anunţa că are o scrisoare pentru comandant şi pentru pristavul Ciurmanteev. Fu lăsat să intre. Privi spre biserică. „Să întreb pe careva dintre credincioşi cum să ajung mai uşor la cneaz”, îşi spuse el, stând în pridvorul bisericii. Gerul se muiase; în aerul pâclos şi umed se simţea apropierea primăverii.

VII. La Schlüsselburg

VECERNIA LUĂ SFÂRŞIT. CREDINCIOŞII începură să iasă din biserică, orăşenii luând-o spre poartă, iar locuitorii garnizoanei spre diferite colţuri ale fortăreţei. Mirovici se adresă preotului.

— O scrisoare pentru Iuri Andreevici? se interesă cu blândeţe părintele Isai, un om solid, cu faţa albă şi pistruiată, încadrată de o bărbuţă castanie. Aţi binevoit să o aduceţi, domnişorule, de la tătîne-său?

— Întocmai. Am sarcină de la tatăl dumnealui să i-o înmânez personal.

Preotul strânse din buze şi îşi mângâie bărbuţa înfoiată. Era un om de o bunătate fără margini, dar şi un leneş fără pereche. Cât era ziulica de lungă şedea întins la el pe divănaş, ba, uneori, tot aşa, culcat, înfuleca mâncarea pe care i-o aducea fiică-sa, la fel de leneşă, de bună la suflet şi de grasă peste măsură. Când locuise în sat, până să se mute în fortăreaţă, n-avea în jirul ogrăzii de nici unele: nici gard de nuiele, nici şanţuri de scurgere a apei; şopronul a stat ani de-a rândul descoperit, iar vaca şi caii, numai oase, rămâneau legaţi sub cerul liber sau pribegeau prin gospodăriile vecine. Oamenii îl porecliseră atunci „popa cel fără de căpătâi”.

— Vedeţi dumneavoastră, adică, cum să vă spun... începu părintele Isai, trăgând cu coada ochiului spre fundul curţii. Cneazul nostru acum e bolnav şi nici nu locuieşte aici cu noi toţi laolaltă, ci într-o casă deosebită, după peretele cela de colo – îl vedeţi? – de peste pod.

Vedeţi vârful, vârful acoperişului aceluia întunecat de colo?

Părintele Isai tuşi, îşi ţinu rasa cu mâna dreaptă, iar cu stânga indica un turn ce se înălţa deasupra unui zid înalt ce îngrădea un loc special în colţul din stânga al fortăreţei.

— Şi-atunci ce să fac? se jelui Mirovici.

— Vă este de trebuinţă... neapărat? îl întrebă preotul, privindu-l moale, cu ochi somnoroşi.

— Păi cum altfel? De asta am venit. Şi am venit de departe! Treaba nu suferă amânare. Iar cu nepotul comandantului am făcut împreună războiul... Oare nu s-ar putea cumva, părinte?

— Aşa, aşa... Totuşi nu cred să izbutiţi, nu cred să izbutiţi, mai spuse părintele Isai, iar buzele începură din nou să i se mişte fără zgomot. Acuşi, acuşi or să încuie şi poartă şi atunci gata! Pot spune că acum la noi e mult mai liber... Uitaţi-mă pe mine: acum locuiesc în fortăreaţă, nu mai stau în oraş... Şi totuşi vai! cât e încă de sever... Veniţi din Piter?

— Din Piter.

— Cita cale aţi făcut până aici! Poate doar... Ia poftiţi încoa... Vedeţi, în spatele comenduirii sunt chiliile mele. Mă aşteptaţi acolo. Am să încerc să iau legătura cu cneazul printr-un răvăşel. Comunicăm deseori în felul acesta. Preceptoarea dumisale îi pregăteşte acuma şi pe flăcăiaşii mei pentru seminarul teologic. Când s-adună laolaltă, e un adevărat pension... iaca, e a treia lună de când o ducem aşa. Altădată era altfel. Ţi-ai ţinut slujba, gata! Ieşi pe poartă şi te duci la Şliuşin... Acum, de când îl avem ţar pe Piotr Feodorovici, e mult mai slobod. Poftiţi pe-aici...

Preotul îl conduse pe Mirovici la el, îl pofti să ia loc, apoi ieşi să-i trimită lui Ciurmanteev ţidula promisă.

— Au venit să ia scrisoarea cneazului, îi spuse, întorcându-se, lui Mirovici.

Deschise o uşă laterală ce ducea în odaia mare. Mirovici intră. Acolo, privind pe geam ultimele licăriri ale apusului, stătea trimisul cneazului. Mirovici tresări şi se dădu câţiva paşi înapoi. În faţa lui se afla Polixena.

Părintele Isai văzu cum se fâstâciră şi ofiţerul şi faţa, cum pe chipurile lor apărură stupoarea şi bucuria, cum îşi întinseră unul altuia mâinile, el cu foc, ea fâstâcita, rămânând apoi câteva clipe să se privească în tăcere.

„Aşa va să zică! Cu alte cuvinte sunt turturele îndrăgostite! O întâlnire secretă! gândi preotul, trecând pragul şi trăgând după el uşa. Câte nu se întâmpla! Şi în fundătura noastră va răsări lumina

vieţii!”

— Ce soartă v-a minat încoace? Asta da, surpriză! exclamă Polixena înroşindu-se şi pălind în acelaşi timp. Recunoscuse în ostaşul bronzat, reţinut şi asprit bărbăteşte, trăsăturile cadetului timid şi sfios care fusese îndrăgostit până la prostie de dânsa. De unde v-a trimis Dumnezeu?

— Din armată; ardeam de dorinţa să vă revăd! răspunse Mirovici. Toate le-am lăsat încolo, slujba…

— M-aţi recunoscut?

— Pe dumneavoastră să nu vă recunosc?

Mirovici nu-şi lua ochii de la Polixena. În privirea lui era atâta împăcare, atâta fericire, atâta bucurie! Fata, lăsând mâinile în jos şi înclinând uşor, după vechiul obicei, capul, îl privea zâmbind pe după umăr, lăsând impresia că ticluieşte ceva.

— S-a sfârşit cu păstoriţa dumneavoastră, îi spuse, încruntându-şi glumeţ, sprâncenele. Nu mai e aceeaşi, nu mai e aceeaşi, nu e aşa? Au zburat anii… Pentru ce-aţi venit?

— Nu mai vorbiţi copilării! Sunteţi aceeaşi, nu v-aţi schimbat deloc! ripostă Mirovici. Eu însă nu v-am împlinit porunca. N-am devenit nici mai de vază, nici mai bogat. În schimb, vedeţi, nu v-am uitat… Cum am putut scăpa, am

şi venit. De ce nu mi-aţi mai scris? De ce-aţi tăcut dintr-o dată? Sau poate aţi vrut să mă chinuiţi şi mai mult?

Polixena îl aşează pe musafir alături de ea, îl mai privi o dată şi îi zâmbi cu duioşie. Apoi, Vasâli îi vorbi de scrisorile către Ciurmanteev şi comandantul Berednikov.

— Aşa le-am ticluit, mai spuse Mirovici.

Se poate una ca asta? Cocheta Polixena. E o copilărie! Să porniţi la drum pentru mine, să vă lăsaţi treburile... Merita oare? Şi câte nu s-au petrecut de când nu ne-am văzut, câte schimbări...

— Aţi dispărut atât de iute, v-aţi dat la fund, continuă Mirovici, că vi s-a pierdut până şi urma. Mă credeţi, am început să cad pradă deznădejdii. V-am găsit atât de greu...

— Dar ce e aici. Ce se petrece aici... aţi auzit? spuse Polixena, arătând pe fereastră zidurile mohorâte ale fortăreţei încă luminată de amurg. Şi cum de v-au dat drumul înăuntru şi cum de v-aţi încumetat să veniţi încoace?

— Dacă vă ascundeaţi în fundul mării, în mormânt, v-aş fi găsit şi acolo. Spuneţi-mi, am auzit câte ceva... Cine nu vă dădea pace? De cine v-aţi ascuns?

Aici e foarte periculos, răspunse Pciolkina ştiţi oare, aţi auzit cine e întemniţat în acest loc?

— Am auzit.

— Din leagăn şi pentru totdeauna, continua Polixena. Era copil când 1-au închis între patru pereţi, fără aer, fără lumină, fără o vorbă omenească, iar acum nu mai e copil, e bărbat!

— Da, spuse Mirovici, am auzit, dar nu-mi venea să cred... Să nu-i dea Dumnezeu nimănui...

Un gând îndrăzneţ fulgera prin mintea Polixenei. „Îi viteaz, îndrăzneţ, ce-ar fi să încerc?”

— Aţi venit să-l vedeţi pe Iuri Andreevici? păru să se intereseze dânsa. Pentru ce?

— Pe nimeni! Numai pe dumneavoastră voiam să vă

văd! şopti Mirovici. Cneazul nu-i decât un pretext.

— Şi aţi luptat împreună cu nepotul comandantului?

— În detaşamentul lui Horvath am fost de faţă la rănirea sa, lingă Berlin, în timpul bombardării Porţii galice. Împreună cu prietenul meu, Uşakov, am fost şi la înmormântarea lui...

— Daţi-mi, daţi-mi scrisorile mai iute, îi curmă vorba Polixena, devenind deodată foarte grăbită. Veniţi mâine, azi e prea târziu, şi cneazul e bolnav. Dar ţineţi minte că trebuie să veniţi încoace cu mare băgare de seamă. Fiţi mai prudent. Am motive speciale să v-o spun.

— Şi anume?

— Iuri Andreevici s-a îmbolnăvit, răspunse Polixena după o mică pauză, acum vreo două săptămâni. Fusese tulburat, se speriase tare când într-o noapte luase ceva foc în clădirea deţinutului aceluia. Un coş sau aşa ceva. A pocnit ceva în sobă, s-a aprins despărţitura, iar de la ea uşa.

— Şi nu l-au salvat pe deţinut?

— L-au salvat, dar cneazul şi-a scrintit un picior când a ieşit în fugă pe scara îngheţată. Era noapte, era şi buimac de somn... Cu toţii, în acea zăpăceală, ne pierdurăm minţile. Acum repară şi transformă închisoarea.

— Şi unde a fost dus prinţul pe timpul reparaţiilor?

Pciolkina tăcu din nou, trăgând cu urechea.

— Până ce-au început să refacă soba şi să repare uşa, vedeţi, am să vă dezvălui un secret – cneazul l-a adus pe prinţ în apartamentul său.

— Cum, stă la Ciurmanteev?

— Păi da, la el. Cneazul n-are încredere în nimeni... Numai că, vă rog, pentru numele lui Dumnezeu, să nu suflaţi nimănui nici o vorbă. N-o să spuneţi nimănui nu-i aşa, vă daţi cuvântul?

— Şi dumneavoastră l-aţi văzut pe prinţ? L-aţi văzut? întrebă Mirovici, simţind că nu mai are aer.

„Cum să-i răspund? Ce să-i spun?” se întreba Pciolkina.

— Da. Adică nu. Bineînţeles că nu l-am văzut. Nu poate fi văzut. Şi dacă totuşi s-ar fi întâmplat, ce aveţi de câştigat dintr-asta?

— Cum? Pe prinţul Ioan? Şi încă în asemenea condiţii grele?

— Da, ar însemna că s-a petrecut o minune. Nu-i aşa? râse Pciolkina. Comandantul, o ştie toată lumea, e foarte, foarte sever, o maşină în uniformă, şi n-ar fi permis transferarea prinţului la cneaz. Şi ştiţi, numai el poartă răspunderea în povestea cu soba. De aceea e şi firesc să se teamă, că era cât pe ce să-l omoare pe prinţ. De n-ar fi simţit soldatul care era de caraulă fumul ce venea din tindă, s-ar fi isprăvit cu toate. Aşa însă... Şeful cel mare tace? Tac şi ceilalţi.

— Dar ce vină are Berednikov?

— Cneazul şi ajutoarele sale au raportat nu o dată comandantului că încăperea necesita reparaţii; au prevăzut nenorocirea. Conform statutului, cneazul trebuia să anunţe la Piter că nu i se dă ascultare; prin urmare, tăcând, are şi el partea sa de vină.

— Şi unde sta prinţul?

— Casa noastră nu se vede de aici, dă în curtea din spatele zidului, răspunse Polixena. E cu etaj. Sus stăm noi, jos, paza. Avem şapte camere. Prinţul... Vai, nu... Îmi daţi cuvântul că n-o să vorbiţi?

— Vă jur.

— Prinţul e închis sub lacăt în camera cea mai îndepărtată. Are şi gratii la fereastră. O uşă a camerei în care se află prizonierul duce spre noi, cealaltă afară, spre bucătăria în care sta paza. Pe acolo i se face curăţenia, pe dincoace i se aduce mâncarea. Cheile de la uşă le ţine cneazul.

— Şi cine îi duce prinţului mâncarea?

— Cneazul, răspunse Polixena după o clipă de ezitare.

— Dar spuneaţi că e bolnav, atunci cum poate să-l slugărească?

În ochii Polixenei licări ciuda.

— Vă spun doar că o face personal, riposta ea nemulţumită. Cu toate că-i vine greu, nu-i lasă pe alţii.

— Dar ajutoarele prinţului? Se aude că are două…

— Da „însă prinţul nu le mai suporta de multă vreme prezenţa. Prea l-au supărat în timpul foştilor pristavi. Ştiţi ce legi draconice s-au dat? Dacă cineva s-ar încumeta să-l elibereze pe arestat, se porunceşte să nu fie lăsat în viaţă. Pentru provocări şi neascultare poate fi pus în lanţuri până s-o liniştti, iar la nevoie, bătut cu vergile şi cnutul.

— E groaznic! exclamă Mirovici.

— Plecaţi, Vasâli Iakovlevici; până mâine. Vă conjur să nu suflaţi o vorbă despre cele auzite. Avem timp să ne săturăm de vorbă… Şi poate dumneavoastră, sau un altul… Ce poţi şti? De altfel, despre asta o să vorbim altădată. Încă ceva: nu uitaţi să-i rugaţi pe cneaz şi pe Berednikov să vă permită să mă vedeţi şi pe viitor. La revedere.

Mirovici sărută mâna ce i se întindea.

„Ei, se pupă! îşi zise părintele Isai, de după uşă. Lucrurile se aranjează bine. De duminică Tomii, vezi bine, om dansa şi la nuntă.”

Dimineaţă, Mirovici se prezentă la cneazul Ciurmanteev. Nu se trădă că ar avea ştiinţă de persoană ce locuieşte la dânsul. Prevenit de Pciolkina, bolnavul îl primi pe Mirovici nespus de blând. Îi spuse că s-a lovit la picior pe derdeluşul pregătit pentru fetele lui, în vederea carnavalului de lăsata secului, îi mulţumi apoi pentru veştile aduse despre tatăl său şi se informă, în toate amănuntele, despre nepotul comandantului.

— O să fie fericit bătrânul când o să-i povesteşti… Până una-alta, iat-o pe noua noastră protectoare, spuse Ciurmanteev, întorcându-se spre Pciolkina. Are grijă şi de orfanele mele şi de mine, bolnavul. Se pare însă că nu i-e

dat să mai stea multă vreme printre noi. Pleacă fata în lume, după alesul ei... adaugă cneazul, făcându-i oaspetelui cu ochiul.

Polixena nu-l asculta. Gândurile ei zburau departe.

„Şi aici i-a subjugat şi fermecat pe toţi, vrăjitoarea!” gândi Mirovici alarmat. Se ridică şi-i adresă pristavului rugămintea de a-i permite să-şi continue vizitele. Ciurmanteev îşi freca rădăcina nasului.

— Ce-o să zică comandantul? se întrebă el pe gânduri. Decât doar, poate, domnule, dacă jucaţi cumva şah. Bătrânul nostru e mare amator de şah.

— Am jucat, dar e tare mult de atunci, răspunse Mirovici. Poate aşa, ca să ne amuzăm.

— E perfect, facem legătura, conchise pristavul. Treceţi pe la şeful nostru, transmiteţi-i respectul cuvenit. Că doar n-o să-i taie capul logodnicului... Iertaţi-mă că vorbesc aşa... Să zicem că îndrăgostitul Adonis va începe s-o viziteze pe Filomela sa, chiar şi într-un, Doamne iartă-mă! Cavou ca asta al nostru... Altele sunt timpurile... N-o să vă permită să vă întâlniţi la mine, rugaţi-l să vă întâlniţi la dânsul.

În calitatea sa de logodnic, chiar şi neoficial al Polixenei, lui Mirovici i se admise intrarea în fortăreaţă. Comandantul îl primi mai rece şi mai distant decât Ciurmanteev. Când însa, în seara următoare, Mirovici îl lăsă să câştige câteva ruble noi, cu efigia lui Petru al III-lea pe ele, treaba se aranjă.

— Iuri Andreici mă roagă în numele dumitale, îi spuse Berednikov, dându-şi importanţă; treburile de amor, domnule, se scuza. Iar dacă intervine, apoi să şi răspundă pentru dumneata. De altfel, nu furi mireasa, te ia de bunăvoie. Iar când îl vizitezi pe cneaz, nu ne uita nici pe noi.

— Ei, domniţă, am impresia că acum aţi devenit mai veselă, îi spuse Ciurmanteev Polixenei. Deh! Am întârziat... Să vă ajute Dumnezeu... În ceea ce mă

priveşte, în momentul de faţă contez cel mai mult pe discreţia dumneavoastră. Cu tânărul domn puteţi vorbi cât vreţi despre sentimente, dar în rest nici un cuvânt, mă înţelegeţi?

Pciolkina se jura pe toţi sfinţii că va păstra secretul. De altfel, nu era deloc la largul ei. Avusese câteva nopţi albe, se chinuise şi plânsese în neştire.

În scurtă vreme, garnizoana se obişnui cu Mirovici. Sentinelele de la poarta fortăreţei şi de la intrarea în curtea specială, în care îşi avea locuinţa pristavul-şef, îl lăsau să treacă fără oprelişti. Vasâli Iakovlevici intra la comandant, stăteau de vorbă, jucau şah, apoi trecea la Ciurmanteev, la care deseori rămânea până seara târziu. În timpul şuetelor cu Polixena şi cu cneazul, Mirovici era atent la ziduri, la pasnica foiala din casă, doar o auzi vreun sunet dintr-acolo, de la cel pe care-l ştia că se afla într-una din acele camere, sub acelaşi acoperiş cu dânsul, respirând acelaşi aer.

Nimic nu ieşea din obişnuit. Pereţii erau muţi sau răsunau de râsetele şi zbenguielile fetiţelor lui Ciurmanteev, camerele lor fiind – cum bănuia Mirovici – vecine cu închisoarea provizorie a deţinutului. În fundul odăiţelor copiilor observa o despărţitură şi o uşă blocată.

Când era vreme frumoasă, Polixena îşi lua elevele şi, în tovărăşia lui Mirovici, se plimbau prin parcul bisericii sau în afară fortăreţei. Fetiţele alergau, se jucau, Mirovici vorbea întruna despre trecut, despre scoală, despre campanie, îşi făcea planuri de viitor, se tot întreba cum să procedeze ca să-i ceară mina şi să fixeze data cununiei. Polixena îl asculta enervată, cu o durere mocnită în suflet. Îi era şi milă şi ciudă. Vedea limpede că gândurile fetei erau ocupate de altceva: „... Şi sărmanul acela, prizonierul, stă acolo şi nimeni nu se gândeşte la el!” îşi spunea ea, complet absentă la vorbele lui Mirovici.

Fusese stabilit: îndată ce Ciurmanteev îl va transfera în vechea încăpere pe deţinutul încredinţat lui şi se va

înzdrăveni, Polixena va pleca la Petersburg, la Ptiţîni, având grijă să trimită, pentru fetiţele lui Ciurmanteev, o alta guvernanta.

— Atunci vom face şi nunta, nu-i aşa? tot întreba Mirovici, căutând să-i ghicească gândurile.

— Avem tot timpul, îi răspundea ea. Am aşteptat atâta, aşa că mai putem aştepta puţin. Nu despre asta e vorba. Ah, înţelege-mă, e vorba de cu totul altceva...

— Şi anume? voia să ştie Mirovici.

— Vreau să te pun la încercare, să văd ce fel de om eşti...

— Încearcă-mă, torturează-mă şi cât mai tare...

— Nu, o, nu! Altădată... Timpul nu stă în loc, să fii pregătit...

— Pe când?

— O să vezi; numai să fii pregătit...

„La ce s-o fi gândind?" încerca Mirovici să-i ghicească intenţiile.

Ciurmanteev îi adresă Pciolkinei o rugăminte.

— Ne părăseşti, îi spuse el când rămăseseră singuri. Asta este legea destinului! să vă ajute Dumnezeu! Dar cât vă mai aflaţi aici, aş dori ca fetiţele mele să postească în vederea împărtăşaniei, iar pentru ca zbenguiala şi joaca lor să nu-l mai sâcâie pe prinţ, vă rog, Polixena Ivanovna, s-o începeţi cât puteţi de curînd, chiar de acum.

Pciolkina, dimineaţa şi seara, începu să-şi ducă elevele la biserică.

În absenţa ei, Mirovici nu se depărta de paravanul care ascundea patul de boală al lui Ciurmanteev. Îi povestea cneazului despre câte şi mai câte, văzute şi auzite în ţari străine, îi pansa piciorul bolnav, îi dădea medicamentele, iar când pristavul, chinuit de febră, nu putea să adoarmă, îi citea din *Robinson Crusoe*, cartea preferată a răposatei cneaghine pe care i-o cumpărase chiar dânsa la Hamburg, într-o frumoasă versiune germană.

Era cea de a doua săptămână a şederii lui Mirovici la Schlüsselburg. Într-o seară, veni în fortăreaţă la rugămintea lui Ciurmanteev. Pciolkina le oferi să bea *sbiten*[25], apoi luă de sub perna cneazului o legătură de chei şi ieşi, cu o tavă de gustări, acoperită de ştergar. Se auzi cheia învârtindu-se în broască; urmară câteva momente de linişte, după care reveni puse cheile la loc, sub perna cneazului şi plecă cu fetiţele la biserică. Urmau în seara aceea, după vecernie, să se spovedească împreună cu bătrâna lor doică. Ciurmanteev rămăsese cu musafirul de care în ultima vreme se legase pe nesimţite. Mirovici deschise *Robinson*, citi zece-douăzeci de păgâni şi când ajunse la momentul când Robinson îl salvează pe tatăl lui Vineri de canibali, de după paravanul bolnavului se auzi un sforăit, la început uşor, apoi din ce în ce mai tare. Chinuit de îndelungata insomnie, Ciurmanteev adormise, de data asta adânc şi dulce. „Să doarmă”, îşi zise Mirovici, coborând vocea, închise apoi cartea, mută luminarea în celălalt capăt al paravanului, se cuibări mai bine în fotoliu, căzu pe gânduri şi începu şi el să moţăie. „E în punctul de criză al bolii, mai are puţin şi se înzdrăveneşte... Oare cu ce vrea să mă încerce Polixena? La ce-o duce gândul? N-am să mă cruţ ca să-i îndeplinesc tot ce-mi va porunci...” Mirovici nu-şi mai aduse aminte cât a stat aşa între somn şi veghe.

Se trezi însă brusc şi trase cu urechea.

Undeva, în încăperile din fund, auzi limpede cum scârţâie despărţitura sau uşa şi un zgomot uşor de paşi. Parcă cineva ar fi mişcat o mobilă, a făcut apoi câţiva paşi şi s-a oprit. La început, crezu că-i o părere, că sunetele vin de undeva din curte, sau de la parterul casei. Târşitul paşilor înceta, ca apoi să înceapă din nou. „Probabil că e dădaca, îşi spuse Mirovici. A făcut păturile copiilor, iar acum se duce într-ale sale. Ba nu, că doar ea s-a dus la

[25] Băutură caldă folosită în vechea Rusie, preparată din *miere şi mirodenii* (n.tr.).

vecernie…”

Uşa de la camera vecină se întredeschise încet, fără zgomot. În prag se contura o siluetă. Mirovici îşi duse palma streaşină la ochi, privi dinspre paravan şi înmărmuri. Simţi cum i se face părul măciucă…

În uşă, ţinând cu o mina galbenă şi descărnată, o lumânare, stătea un tânăr slab, de vreo şase picioare înălţime, cu un nas lung şi drept şi cu maxilarul inferior proeminent. Avea ochi mari, albaştri, o bărbuţă castanie, ascuţită şi un păr blond şi lung ca la călugări, căzându-i bogat pe umeri. Purta o bluză marinărească veche, jerpelită, descheiată, o cămaşă grosolană din pânză de cânepă, nişte şalvari de in, albaştri vărgaţi, papuci puşi pe piciorul gol. Culoarea uluitor de albă şi de delicată a chipului său dovedea că soarele nu-şi trimitea asupra-i niciodată razele sale. Înfăţişarea sa îţi amintea de schimnicii sihaştri, era impunător şi totodată blajin. Privirea sa speriată, timidă şi curioasă, ca a unui sălbatic, era îndreptata cu toată forţa, înainte. Buzele întredeschise a nedumerire copilărească şopteau ceva. Zărindu-l pe ofiţerul necunoscut, se fâstâci câteva clipe, retrăgându-se apoi în camera de alături. Continua să privească stăruitor şi timid.

„E posibil? îl străfulgeră un gând pe Mirovici. E posibil să fie *el*, prinţul fără nume, *el*, cel care de douăzeci de ani se chinuieşte în temniţă, sub lacăt? Şi cum a ieşit? De neînţeles! A descuiat, a rupt zăvorul, a sărit peste despărţitură? Sau Polixena, grăbindu-ne, a uitat să încuie uşa?”

— Apropiaţi-vă! se auzi o şoaptă abia perceptibilă, sunând atât de ciudat, încât îţi sfâşia inima. O, să vă implor, domnule ofiţer, veniţi încoace…

„Polixena! Sărmana, ea va trebui să răspundă pentru toate!” îşi mai spuse Mirovici şi, privindu-l pe Ciurmanteev cum dormea, se ridică în grabă şi, fără să-şi mai dea seama ce face de tulburare şi de teamă, paşi în

vârful picioarelor spre uşa deschisă.

— Sunt spirit! Fără trup! şoptea deţinutul, privind cu teamă în jur. Nu vă temeţi. Apoi tăcu, ţintindu-l pe Mirovici cu privirea.

— Sunt sufletul prinţului Ioan, continuă el, mă ţin încarcerat... O, salvaţi-mă! Unde e fiinţa aceea blândă?

— Cine, înălţimea... ta? abia putu să îngâne Mirovici fără să-l scape din ochi.

— Femeia... aceea... subţirică... Nu ştiu cum o cheamă... Eufrosia...

„Ori aiurează, ori e nebun! îi trecu prin gând lui Mirovici. Şi ce greu vorbeşte, abia îl înţelegi. Trăsătura comună a familiei sale...”

— Care Eufrosia? întrebă Mirovici stând locului.

— Fata aceea... cu părul de aur... care miroase a tămâie... E dădaca copiilor ăstuia!... Cheam-o, ofiţerule drag...

Mirovici îl privea în tăcere pe deţinut.

— Ce grad aveţi, iertaţi-mă, nu mă pricep, continuă precipitat prizonierul, bâlbâindu-se jalnic. N-am somn, tot vise stranii... Totul, totul, când voi scăpa, va fi al ei...

„Ce aud? S-a îndrăgostit de Polixena! îşi zise Mirovici cuprins de-o nouă teamă. Asta era deci! A pătruns la dânsul şi mie mi-a ascuns-o...”

— Lipseşte... Ce doriţi?

— Mi-a promis o nouă carte... O cărţulie... nişte foi...

— Ce carte?

Prinţul întârzia cu răspunsul. Pe faţa lui se întipăriră neîncrederea şi frica.

— Nu vă temeţi, continua Mirovici. Ce fel de cărţi vă aducea? Poate am să vi le procur eu...

— Scurtul letopiseţ... Arborele genealogic al ţarilor...

Arestatul tăcu din nou, privindu-l cu teama pe necunoscut.

„Nu cumva e vorba de cărţile lui Lomonosov? se întrebă.

Mirovici. Ce ţi-e şi cu soarta asta! Se aştepta la una ca asta Mihail Vasilici?”

— Acolo e vorba despre ţari, continua deţinutul, despre Petru şi despre fratele lui, ţarul Ivan, bunicul meu…

Mirovici simţi că nu-şi mai poate înfrânge tulburarea.

— Tot ce doriţi, orice… mai putu el să îngâne.

— În *Margaretele* lui Ion Gura de Aur se vorbeşte cum l-au dus la pieire pe Ioan Botezătorul… Şi eu, domnule, sunt Ioan şi pe mine Irodiada lui Frederic mă alunga din lume…

— Care Irodiadă?

— Aţi citit despre viperă? Aţi citit? îl întrebă deţinutul pe Mirovici, prinzându-l cu putere de mină. O! Irodiada turbă şi dansează din nou şi cere cap de om!

Arestatul tăcu. Nebunia, groaza şi desperarea se citeau în ochii săi. Buzele îi tremurau spasmodic.

— Spuneţi-mi, zise el zâmbind deodată, nu-i aşa că roşcata s-a dus de pe lume?

— Cine?

— Petrovna, domnule… Ţarina Lisaveta! urmă prinţul. Greu găseşti o fiară pe potriva muierii ăleia… Şerpii şi aspidele din pustiu se temeau de ea.

Mai departe vorbele arestatului nu se puteau înţelege. Ochii îi erau larg deschişi, buzele şopteau cuvinte fără şir…

— Ţarina e moartă, îi răspunse Mirovici. Dar să ştiţi că a fost o monarhă cu inima mare.

— A murit? S-a dus Irodiada de pe lume? exclamă arestatul cât pe-aici să scape luminarea din mină.

Respira cu greutate, dar nu-şi lua ochii de la Mirovici.

— Cine-i acu în palatul meu? întrebă deţinutul.

— Noul ţar.

— Cine?

— Piotr Feodorovici.

— Aşa… parcă e mai slobod. E bun? O să dea un spor la

provizii sau rămân tot două *poltine*[26] şi pentru masă şi pentru toate cele?

— Nu-i nici o îndoiala, îşi vor aminti de măria voastră, îi răspunse Mirovici.

— Răii... E murdar, continua deţinutul. N-au muierile inima... Nu cruţa, neruşinata, pe nimeni... Nu se ruşinează nici în faţa crucii, nici pe preot nu-l respectă. Spuneţi-mi... adăugă el după o pauză căutându-şi cuvintele, cum e, cum arată noul ţar?

Mirovici scoase din buzunar o rublă nou-nouţă cu efigia lui Petru al III-lea şi o întinse prinţului. Acesta o primi lacom, o apropie de lumânare şi o contemplă îndelung şi în tăcere.

— Puterea, puterea lui David! şopti Ioan cu respiraţia întretăiată, încurcându-se în cuvinte. Auziţi voi, oameni, priveşte Tu, Doamne, sunt înmormântat nevinovat!

Din nou Mirovici nu reuşi să înţeleagă cuvintele.

— Nobile domn, nu eşti de prin partea locului, ajută-mă! rupse tăcerea prinţul.

— Ce trebuie să fac?

— Se poate ieşi de aici... prin galerie, pe fereastră, vorbi în şoaptă arestatul. Am nevoie de o pilă, o pilă mică. Gratiile... Un cuter pe lac şi nişte cai pe mal... Prin pădure, prin munţi! Munţii sunt acolo, peste lac...

— Domnule! Mi-e milă, mi-e tare milă de domnia voastră! spuse Mirovici, cu voce sugrumată de lacrămi. Dar i-am jurat credinţa ţarului Piotr Feodorovici. Nu pot să fiu trădător. Citiţi, probabil ştiţi să şi scrieţi... Scrieţi-i unchiului dumneavoastră, ţarul. Chiar de-ar fi să-mi taie capul, scrisoarea tot o să ajungă în mâinile sale. Şi dacă vreodată – îi scăpa lui Mirovici direct din inima – dacă şi după asta veţi fi la fel de nenorocit şi de asuprit, daţi-mi de ştire... Voi veni... îmi voi da atunci viaţa pentru domnia voastră...

Prinţul Ioan, cu mirare şi bucurie de copil, privindu-l pe

[26] Monedă, în Rusia ţaristă, în valoare de cincizeci de copeici (n.tr.).

Mirovici, îi întinse timid mina, îi atinse umărul.

— Vă mulţumesc şopti el, ei sunt ticăloşi, dar pentru dumneata am să înalţ rugăciuni.

— N-o să găsiţi nici cerneală, nici pană, continuă Mirovici, scoţându-şi carneţelul de notiţe. Iată o bucăţică de hârtie şi un creion. Scrisoarea s-o aruncaţi pe geam, prin ferestruică... Să expuneţi ţarului totul, sincer, el e bun. Dacă n-o să vă răspundă personal, se va face simţit prin alţii. Ştiţi să scrieţi? Două vorbe...

Mirovici nu isprăvi fraza. În spatele său se auzi o exclamare înăbuşită şi paşi grăbiţi. Se întoarse: era Polixena.

— Sunteţi nebun? Ce-aţi făcut? Hai, mai repede, mai repede! spuse ea, prinzându-l de mâna pe prinţ şi târându-l după ea înapoi în cameră. Grăbiţi-vă! Acuşi se dezbracă copiii şi vin încoace cu dădaca. Atunci s-a isprăvit cu noi!

O clipă încă şi uşa lui Ioan Antonovici fu din nou zăvorită. Pciolkina îl scoase, cu mare grijă, pe Mirovici afară, trecând pe lângă Ciurmanteev care continua să doarmă. Convingându-se încă o dată că bolnavul nu s-a trezit, îi luă de sub pernă cheile şi încuie uşa prinţului cu lacătul, îi culcă pe copii, stinse lumânarea şi plângând nervos, cu sughiţuri, se prăbuşi cu faţa în perne.

Când veni, în dimineaţa următoare, la Ciurmanteev, Mirovici era mohorât, chinuit de gelozie, de îndoieli şi tot soiul de presupusuri. „Deci asta era! Care e motivul ce-a îndemnat-o să-mi ascundă adevărul? Ce-i în capul ei? Aceeaşi mândrie satanică, aceeaşi nebunie, sau poate soarta nefericitului a mişcat-o, a zguduit-o într-atât, încât fără să vrea, a ajuns să nu-i mai fie indiferent? Nimic din cale-afară, sunt atâtea exemple, când soţiile sau fetele de temnicer se îndrăgostesc de deţinuţi... Li se devotau lor, ca pe urmă fie să evadeze, fie să piară împreună...”

— Deci te vedeai deţinutul? o întrebă posomorit Mirovici pe Polixena.

— Mă vedeam. Şi ce-i cu asta? Trebuie să-l ajut pe cneaz. Nu dau socoteala nimănui!

— Dar de ce mi-ai ascuns-o tocmai mie? Chiar n-ai avut încredere?

— Of, gata! Ce copilărie! E atât de limpede! Chiar să nu-ţi fi trecut prin cap? Doar nu e taina mea. Acum e şi a dumitale; păzeşte-o cu sfinţenie. E periculos să te joci cu focul. Cunoşti statutul de aici? Şi pe deasupra eşti şi militar; ar putea să te coste mult...

— Ştiu ştiu... Şi totuşi n-ai avut încredere în mine şi asta mă doare. Cu ce-am meritat-o? N-am fost eu acela care m-am oferit să-ţi îndeplinesc orice dorinţă? N-ai spus că mă pui la încercare?

Polixena se învinse pe sine. Se apropie, pisicuţă blânda, de Mirovici, îl luă de mină şi, zâmbindu-i cu încredere copilărească, îl privi în ochi.

— O, câte încercări mai sunt de-acum încolo! Prietene, nu mă cunoşti. În faţa dumitale e viaţa întreagă; câte nu se pot întâmpla... Poţi visa şi dori orice. Pe când el, el? Tot în temniţă, tot în cavoul ăsta va rămâne. Şi nimeni, niciodată nu-i va sări în ajutor, nu-i va uşura destinul.

Pe Polixena o podidiră lacrimile şi nu mai avu puterea să termine. Plângea cu capul pe umerii lui Mirovici, de parcă n-ar fi simţită cum acesta îi acoperea căpşorul ei plin de mistere, mândru şi sensibil la nenorocirile aproapelui, cu sărutări pătimaşe, adunate de multă vreme.

Spre sfârşitul celei de-a cincea săptămâni de post, celula lui Ioan Antonovici fu reparată. Se înzdrăvenise şi piciorul lui Ciurmanteev, încât noaptea, fără cârje, supraveghe personal transferarea prinţului fără nume la catul de mijloc al turlei Svetlicinaia din vechea cazarmă.

Mirovici o grăbea pe Polixena cu plecarea, păzind totodată şi geamurile turnului de unde trebuia să vină scrisoarea către ţar a prinţului Ioan. Îşi aducea aminte

cum pe vremuri salvase de la înec un căţel jigărit. „Am să-l salvez şi pe el!” îşi repeta întruna.

Mai trecură câteva zile. Ferestruica celulei continua să rămână închisă şi nimeni nu-i aducea lui Mirovici scrisoarea. Odată, Vasâli Iakovlevici încercă s-o întrebe pe Polixena dacă a fost de faţă la mutarea prinţului, care era starea deţinutului. Ce spunea şi în cine îşi punea speranţele, dar faţa i se plânse că arestatul fusese mutat noaptea şi în mare taină, că ea nu află despre asta decât a doua zi.

Plecarea Pciolkinei la Petersburg fu hotărâta pentru finele săptămânii mari. Spre sfârşitul celei de a şasea săptămâni, Polixena îl pofti pe Mirovici la preot acasă pentru o scurtă convorbire. Rămaseră singuri.

— Sunt vinovată faţă de dumneata, Vasâli Iakovlevici, începu ea, lăsându-şi capul în jos. Ţi-am pricinuit atâtea necazuri, te-am făcut să aştepţi. Ţi-am pus, pe vremea aceea, atâtea condiţii copilăreşti. Iartă-mă, acum totul mi-e clar. Acum îţi cunosc adevărata valoare şi am încredere în dumneata.

Aceste cuvinte îi dădură aripi lui Mirovici şi-l urcară în al nouălea cer. Simţea că-l ia ba cu cald, ba cu frig. Îi sorbea cuvintele cu nesaţ.

— Dar am uitat, îţi spun sincer, continuă Polixena, plecându-şi şi mai mult capul, am uitat principalul şi anume propriile mele obligaţii faţă de dumneata. Dacă s-ar întâmpla... în sfârşit să presupunem că totul ar lua sfârşit... Spune-mi, eu, ce-ţi aduc în dar? Sunt orfană, o ştii doar, nici tu obârşie, nici tu nume. Sunt săracă şi pe deasupra şi năravul meu, felul meu nestăpânit de a fi, încăpăţinarea mea...

— Nu te gândi la asta, spune-mi doar o vorbă. Fii a mea şi nu ne mai trebuie nimic...

— Nu, nu! Nu vorbi aşa. Atunci, la serbare, ţi-am cerut în glumă ceva; acum, fără să mai glumesc, îţi cer acelaşi lucru. Viaţa e un drum spinos, am cunoscut-o. Ascultă-

mă...

Se întoarse şi se aşează mai aproape de Mirovici.

— Am crescut la Curte, îşi reluă ea vorba. Atâţia ani am servit-o pe răposata ţarină. Erau mulţumiţi de mine. La o adică, nici acum nu mă vor lăsa cu mâna goală. Aşa că, uite la ce m-am gândit... Îţi încredinţez secretul meu. Făcu o pauză, gândind intens.

— Pleci la Petersburg imediat; mâine, ba nu, chiar astăzi şi arunci în cutia de lângă palat această scrisoare a mea.

Polixena scoase din sin un plic sigilat, învelit în hârtie.

— Pe numele ţarului? se mira Mirovici, zărind scrisoarea.

— Da... Ţarul descuie personal cutia aceea şi va citi scrisoarea. Dacă îmi va îndeplini rugămintea, sunt a dumitale. Dacă nu, iartă-mă, nu pot... Îi cer un ajutor.

Mirovici încercă s-o facă să renunţe, s-o convingă că nu-i nevoie de toate acestea. Polixena nu cedă.

— Şi dacă nu va veni nici un răspuns? întrebă el. Cât să mai aştept?

— Dacă până la Paşti răspunsul nu va veni, atunci ai cuvântul meu că vom pleca de aici de duminică Tomii...

Mirovici plecă la Petersburg să arunce scrisoarea încredinţată în cutia de scrisori a palatului.

VIII. Doi ţari

ŞAPTESPREZECE MARTIE. AERUL ERA cald mirosind puternic a primăvară. De pe acoperişuri picurau stropi jucăuşi. Zăpada dispărea de pe locurile încălzite de soare. Gheaţa din jurul fortăreţei devenise albastră, se umflase şi, scrâşnind sub picioare, prevestea umflarea apropiată a Nevei. Dimineaţa, muncitorii din Schlüsselburg făceau drumul spre fortăreaţă pe gheaţă, dar seara, când se întorceau pe ţărm, erau nevoiţi să folosească bărcile. Ceata acoperea totul până departe. Deodată veni un vânt puternic şi cerul se însenina a ger. Odată cu lăsarea nopţii se porni o viforniţă puternică. Smulgea acoperişurile, învârtejea zăpada, urla prin ambrazuri şi turle, zgâlţâia obloanele şi uşile de fier.

În dimineaţa de 18, comandantul Berednikov împreună cu pristavul-şef al închisorii şi ajutorul acestuia urcară pe zidul fortăreţei să privească fluviul. Vântul se potolise. Pe Neva, dezgheţată în jurul insulei, pluteau sloiuri compacte de gheaţă. Drumul spre fortăreaţă, al muncitorilor de pe ţărm, se făcea şi dus şi întors numai cu bărcile. Pe ţărm – cum bine observă Berednikov prin ochean – erau două căruţe cu coviltir trase de câte şase cai. Câţiva barcagii se foiau în jurul lor.

— Cine să fie? întrebă Berednikov şi căzu pe gânduri.

— Trebuie să fie cu Piter. Ne fac semne cu mâna…

„N-o fi vreo revizie? trecu prin capul bătrân al lui Berednikov. Nu cumva s-a aflat şi în capitala despre incendiul din închisoarea secretă? Ei, dar acum toate s-au

isprăvit cu bine…” Apoi tare:

— Vorobiov! Trebuie să trimitem un cuter, ba poate n-ar strica şi o şalupă! îi ordonă Berednikov. Aranjându-şi centironul, privea cu teama la caftanele de croiala veche ale uniformelor. Nici el, nici ceilalţi domni ofiţeri n-aveau echipament nou.

„Probabil că iar au adus pe cineva!” îşi spuse cneazul. Ciurmanteev oftă.

Ofiţerii coborâră de pe ziduri. Un cuter cu şaisprezece vâsle şi o şalupă cu opt, înlăturând sloiurile de gheaţă, porniră dinspre fortăreaţă în direcţia Schlüsselburgului.

Acolo, pe ţărmul celălalt, stăteau lângă caii în spume, neaşteptaţi, oaspeţii. Purtau tricornuri sau căciuli de samur ascunzând sub şubele din blană de urs stelele de pe eghileţi. Un roşcovan pistruiat, cam la treizeci de ani – preferatul general adjunct al ţarului – baronul Karl Karlovici Ungern-Stemberg; şeful poliţlei din Petersburg, un bătrân uscăţiv, blând şi rotund la faţă, Nikolai Andreevici Korf; elegantul şi încrezutul *oberstahimeister* Lev Aleksandrovici Narîşkin: generalul Melgunov şi un om de vreo treizeci şi patru de ani, de statură potrivită şi puţin adus de spate, Dmitri Vasilievici Volkov, consilier de stat şi secretar al ţarului. Căruţaşii şi barcagiii, privindu-l pe Narîşkin, care era mai arătos şi mai înalt decât ceilalţi, îl luară drept ţar. Poporul, venind valuri, valuri din oraş, se îngrămădise deoparte şi cu căciulile în mina căsca ochii la vizitatori. Ungern dădea ultimele dispoziţii pentru traversarea Nevei.

În mijlocul însemnaţilor demnitari în haine strălucitoare se afla un ofiţer de stat major. Era de statură potrivită, neastâmpărat şi nearătos, cu pieptul dezvoltat şi faţa atinsă bine de vărsat; pe cap avea un tricorn mic, de tip prusac, o cravaşă în mina şi un paloş uriaş la cingătoare. Purta botfori înalţi, de campanie şi o mantă simplă, neîmblănită. Ochii săi mici, cenuşii şi rotunzi erau

somnoroşi, nasul mic şi drept era roşu de vânt, iar atât bărbia plinuţă şi albă, nebărbierită în acea dimineaţă, cât şi buzele de om simplu şi vesel, tremurau întruna din cauza râsului nereţinut, zgomotos, aproape copilăresc. Glumea cu demnitarii. Iar aceştia, cu tot aspectul lor impozant, ascultau plini de respect glumele ofiţerului în ţinută modestă. De altfel şi vocea sa stridentă, care se auzea până departe, avea un foarte pronunţat accent străin.

— Ştiaţi oare, Dmitri Vasilici, spunea dânsul adresându-i-se secretarului personal al ţarului, Volkov, că lumea vorbeşte cum că tu, tătucule, împreună cu acest... *dass Ihr Beide mit diesen renommirten Chicaneur*[27], cu acest îngâmfat cicălitor de Lomonosov, aţi combinat un mic proiect de a-i alunga pe toţi nemţii din Rusia? Ha-ha! Este adevărat? Ia răspunde-mi...

— Astea toate, înălţimea voastră, sunt cele mai sfruntate minciuni, îi răspunse Volkov, înroşindu-se şi aplecându-se până la pământ. Nu-i cânt în strună acestui liber cugetător.

— Aia-i, Vasilici, păzeşte-te! îi spuse râzând ofiţerul. *Und noch ein Punkt...* şi mai e un punct, Vasilici... *Voyons*! Ar cam trebui, frăţioare, să stai şi pentru o altă treabă la arest... Te-ai cam grăbit în necrologul din gazetă scris în amintirea răposatei ţarine, s-o numeşti pe nevastă-mea împărătească!... Eu însă nu am uitat de serviciile pe care mi le-ai făcut altădată... Acest „*grande d'Espagne*", domnilor, pe vremea când eram prinţ moştenitor, îmi aducea copiile protocoalelor consiliilor secrete de coroană... O cam trăda pe răposata ţarină, dar pe mine mă servea cu credinţă... Ha-ha! Ce, frăţioare, ţi-am dat în vileag matrapazlâcurile? Fiecare păsărică pre limbuşoara ei piere...

— Nu s-a întâmplat niciodată una ca asta, măria-ta!

[27] În germană şi franceză în text: Ca împreună cu acest renumit şicanator (n.tr.).

răspunse Volkov, înclinându-se şi mai adânc, devenind din roşu, alb ca varul.

— Sau poate, Vasilici, nu se astâmpără Petru al III-lea, poate şi nevesti-mi îi transmiţi toate cele cum făceai altădată cu mine.... *Ptiah! Ist mir alles Eins!...* Mie, domnilor, mi-e totuna! Îmi face plăcere!... „*Madame La Ressource*" probabil le ştie pe toate... şi fără trădători sârguincioşi... uite că a sosit şi aici curierul... Karl Karlîci, Lev Aleksandrovici, *Herr Baron*, luaţi loc... *Nun vorwärts*[28]. Am plecat!...

Ungern, Korf şi Melgunov luară loc împreună cu ţarul în cuter. Narîşkin şi Volkov îi urmă cu şalupa.

— Aşa face mereu, râde în gura mare, după cum aţi văzut, exclamă Volkov cu jumătate de voce, bâlbâindu-se şi fornăind uşor, după obicei. Mă face de râs în faţa oricui; nici nu mai ştii unde să-ţi ascunzi privirea.

— Şi călătoria asta? interveni supărat Narîşkin, de obicei vesel şi lipsit de griji, aplecându-se spre Volkov. Închipuie-ţi, se grăbea de parcă l-ar fi ajuns focul din urmă. Nici unchiul, prinţul George, n-a prins de veste. Şi pe mine m-a înhăţat cu totul întâmplător, în timp ce se urca în căruţă... Lui ce-i pasă! Să aibă un coş plin cu clondiraşe şi o colecţie de lulele soldăţeşti. Dacă i-a venit vreo idee, numai ce-l auzi strigând: „*Vorwärts drauf los*![29] şi gata...

— Şi acum, acum ce a mai născocit? căută să afle Volkov. În ce constau, în cazul de faţă, noile conjuncturi de care vorbea? Şi cum de n-a fost anunţat despre toate astea Aleksandr Ivanîci?

În clipele acelea Volkov îşi aduse aminte de ochiul drept al lui Aleksandr Ivanîci Şuvalov. Indispus deseori de îngrozitoarele scene ale interogatoriilor şi torturilor din fosta poliţie secretă, fata lui Şuvalov se schimonosea toată, iar ochiul drept începea să-i bată cu putere. Ce i s-

[28] În germană în text : Acum, înainte! (n.tr.).
[29] În germană în text : Înainte (n.tr.).

ar mai strâmba faţa dacă ar afla că ţarul a pornit-o în goană nebună la această întâlnire…

— Se vede cât de colo încotro bate toată această propoziţie, răspunse Narîşkin. Probabil că ţarul a primit din Şliuşin vreo scrisoare anonimă şi a pornit-o la drum… Probabil că are mare nevoie de Ivanuşka…

— Dar pentru ce, pentru ce? voia să ştie Volkov.

— Treaba-i foarte simplă: să-i facă în ciuda nevesti-şi.

O ţine pe-a lui: „N-am ştiut cum o duce prinţul, vezi tu, trebuie să-l ajut”.

— Tu spui de toate astea?

— Fleacuri, răspunse Narîşkin. Că doar nu-i nimic de capul prinţului Ioan. Aleksandr Ivanîci îşi amintea mai deunăzi de dânsul. Cine să ştie mai bine decât el toate astea? Toate rapoartele treceau prin mâinile sale. Nu mai are nici ţinere de minte, spuse, a devenit peltic şi sărac cu duhul… Şi cu un asemenea prostănac îşi mai fac şi de lucru? Numai bătaie de cap fără rost. Acuma, de exemplu, am pierdut şi serata de la Vorontovi, ori azi se joacă acolo biribi în două săli, iar contele Sainte-Germaine a promis să ne vorbească de spiritism! mai adaugă Narîşkin înciudat.

— O să avem destulă bătaie de cap cu cei vii! exclamă Volkov. O scrisoare anonimă… A cui mâna o fi cea care nu se astâmpără? Oare cum am putea strica totul?

Nu cumva or fi noi şiretlicuri venite tocmai de la Berlin, de la Frederic? îşi mai spuse Volkov. Sau trebuie să-i căutăm pe aici, pe aproape, pe noii provocatori?

Cuterul şi şalupa acostară la ţărmul insulei. Pe cuter discuţia era alta.

— Mi-e groază, mi-e groază de această întrevedere, n-am să rezist, îi şoptea în ruseşte Petru lui Korf, într-o stare de sinceră tulburare şi teamă. Orice-ai zice, frate, dar şi el e om, gândeşte-te şi din ce neam se trage!

— Şi eu sunt într-o încurcătură destul de mare, răspunse Korf. Doar l-am dus cândva, pe când era copil,

la Holmogorî... Dar, curaj, majestate, mai mult curaj! Purtaţi-vă rangul eu mai multă demnitate...

— Chiar aşa! În realitate nu eu eram acela care trebuia să fiu pe tron, ci el, nu se potolea Petru. Cum o să-l privesc în ochi şi ce-am să-i spun?

— În cazul acesta, majestate, se amestecă băţos şi plin de demnitate, Ungern, degeaba am mai venit prin locurile astea cumplite...

— Degeaba, degeaba! De douăzeci de ani stă, sărmanul, sub zăvor... Sunteţi nişte ticăloşi! Dar o să mai auziţi despre mine...

Coborând pe malul lin al fortăreţei, ţarul şi suita sa o luară spre stânga, către poartă. Aici fură întâmpinaţi de comandantul Berednikov, care, de frică, se purta mai rău decât un copil. Deşi ţarul voia să rămână în cel mai strict incognito, acesta îl recunoscu pe loc. Petru luă de la Ungern ucazul pe care-l dăduse şi-l semnase chiar el, la 17 martie şi ducând mâna la tricorn îl înmâna respectuos comandantului Berednikov.

În ucaz se spunea: *„Să-i permiteţi de îndată general-adjutantului nostru, Ungern şi persoanelor care îl însoţesc, să viziteze împreuna cu aducătorii acestei ordonanţe monarhice închisoarea de stat Schlüsselburg. Iar dacă vor dori, să li se permită şi întrevederea, chiar fără martori, cu persoana ştiută, deţinută acolo. Dacă Ungern îi va porunci lui Ciurmanteev să plece cu arestatul în alt loc în afară de cetate, urmând porunca noastră, nici acestea să nu-i fie interzise.”*

— Ce-i asta? întrebă ţarul arătând cu cravaşa spre porţile grele de stejar. Pe jumătatea din stânga a porţilor turnului era o inscripţie suedeză: *„Anul 1646, 18 mai”.*

— Sunt vinovat, măria... tăiaţi-mi capul, asta e, am uitat să râd, să şterg! începu Berednikov să se scuze, roşu ca para focului.

— Păi, asemenea inscripţii, domnule comandant, vrei să le ştergi? spuse ţarul, după ce-l măsură batjocoritor din

cap până în picioare. Aceste litere, domnule, sunt de pe timpul suedezilor... Că doar am învăţat şi eu, mă mai pricep... Chiar pe aceste dale de piatră, în urmă cu şaizeci de ani a binevoit să treacă însuşi Petru cel Mare...

— Chiar aşa, măria-ta, lespezile nu sunt scoase, spuse Berednikov ştergându-şi năduşeala în timp ce privea smerit la suită.

— N-ar fi rău să pavezi şi pridvorul! zâmbi ţarul. Unde se afla prinţul fără de nume? Du-ne la el.

În curte, lângă biserică, Berednikov îl prezenta înalţilor oaspeţi pe cneazul Ciurmanteev.

— Şchiopătaţi? Aţi fost rănit în războiul cu Prusia? întrebă ţarul mohorîndu-se.

— Mai zilele trecute am căzut aici, pe scară, răspunse pristavul-şef.

— E ginerele lui Olderog, îi şopti Ungern ţarului. E transferat din Riga *în der Garde*...

— O, sunt foarte încântat! Condu-ne, atunci, prinţe, îi spuse împăratul lui Ciurmanteev, numai că te rugăm respectuos, frăţioare, să nu ne rupi şi nouă mâinile sau picioarele cu ocazia asta. Ha-Ha!...

Oaspeţii ocoliră biserica. În stânga, de-a lungul curtinei, erau amenajate cazărmile de piatră ale pazei interioare. Erau împărţite în parter şi etaj, formând o galerie descoperită. Casa comandantului se afla separat de ele, în dreapta, lângă biserică, în curte, dincolo de şanţul interior, vizitatorii dădură de un alt zid mohorât, acoperit de muşchi. Şanţul era traversat de un pod basculant. În dreptul podului era o poartă lângă care stătea o sentinelă. Dincolo de zid, după cum explică comandantul, se afla o altă curte interioară şi acolo, în dreapta, casa pristavului-şef Ciurmanteev, iar în stânga ei, cu totul separat, se afla turla Svetlicinaia, având un cât cu două ferestre zăbrelite, închisoarea persoanei ştiute.

— *Ist aber fest zugestopft alle Wetter*![30] exclamă Petru, intrând în această curte. Şi lumina-i puţină, fereastra e îngustă şi, pe deasupra, mai e şi blocată de jos, cu lemne.

Ţarul îl luă pe Ciurmanteev la o parte.

— Ce fel de fire are prinţul? întrebă el cercetând chipul pristavului.

— Cum să vă raportez? se fâstâci Ciurmanteev. Nu-s de multă vreme pe lângă dânsul, măria-ta, de aceea...

— Adevărul, să-mi spui adevărul, îl întrerupse Piotr Feodorovici. Sincer *als ein Soldat*![31]

— Câteodată e timid, docil, începu pristavul. Amabil şi chiar ruşinos. Liniştit din fire, stăpâne şi atât de înţelegător... Când e liniştit vorbeşte despre toate, cumsecade, cu chibzuinţă. Se exprimă prin *Evanghelie*, prin *Minee*, prin *Prolog* şi prin *Cartea Margaretelor*. Îţi explică unde şi ce anume e scris în ele...

— Păi atunci, cum se poate, Tausend Teufel! Comandantul tău a raportat în aşa fel, ca toate să fie pe placul Şuvalovilor. Ţarul bătu furios din picior. Mă tot asigura că prinţul e slab de minte şi că, în general, arată ca un animal neîmblânzit...

— Cum să nu fii fiară dacă eşti scos din sărite!? spuse Ciurmanteev, privind pieziş spre subalterni. Îl înfurie şi pe el câte-o îngrădire şi atunci îi face pe toţi eretici, clevetitori. Apoi începe să plângă, rosteşte vorbe de neînţeles şi de tulburare se bâlbâie atât de tare, că până şi cei care sunt obişnuiţi cu el nu mai sunt în stare să-l înţeleagă. De altfel, nici nu arată oricui ce ştie...

— E ascuns? O, am ghicit! *Den Nagel au dem Kopf gelrodfen!*[32] Ai pus punctul pe „i”. Ei, dar când e liniştit?

— Când e liniştit, râde din toată inima şi e delicat, urmă Ciurmanteev. Şi îndrăznesc să vă mai raportez că devine chiar amuzant, vesel, se-ncrede în orice şi sare de bucurie

[30] În germană în text: Dar aici este un curent foarte mare în orice anotimp (n.tr.).
[31] În germană în text: Ca un soldat (n.tr.).
[32] În germană în text: A nimerit direct în floarea cuiului (n.tr.).

că un copil... Alteori se maimuţăreşte...

— Cine îl zădăreşte aici, spune? continuă ţarul, privind în jur.

Scoase din camizol o caramelă cu ghimber şi şi-o vârî în gură ca să îndepărteze arsurile de stomac provocate de o noapte nedormită.

— Nu-i poţi păzi pe toţi, răspunse Ciurmanteev. De cele mai multe ori sunt simpli soldaţi, dar se întâmplă câteodată să fie şi câte cineva mai mare. Ei şi atunci nu se poate stăpâni... Mai e şi mândru pe deasupra, îi place şi ordinea în toate. Se întâmpla că uneori câte o sentinelă mai prostănacă să înceapă noaptea să se foiască la uşa să, să-şi scarpine un picior de altul, să tuşească tare sau să facă un zgomot necuviincios cu arma. Prinţul se supără pe dată, iar dimineaţa mi se plânge: „Cum de îndrăzneşte mitocanul de soldat să mă supere în halul ăsta? Eu, zice, uite aşa am să-l potolesc...” Şi atunci începe din nou să explice ce persoană înaltă şi însemnată este el pentru toată lumea.

— Şi tu ce-i răspunzi? vru să ştie Petru.

— Îi spun: „Linişteşte-te, domnule, toate-s minciună. Şi ar fi mai bine să nu-ţi bagi în cap asemenea prostii despre dumneata şi să nu mai îndrugi verzi şi uscate de acum încolo.

De unde! Se face negru de mânie şi începe să înjure, tremurând din tot corpul: „Sunteţi nişte fiare, zice, vrăjitori şi eretici! Mă chinuiţi voi, dar şi Dumnezeu o să vă bată pentru că chinuiţi un nevinovat, iar cenuşa voastră o s-o împrăştie în vânt!”

„Deci aşa e. Şuvalov a minţit! îşi spuse ţarul. În scrisoare se spune adevărul.”

Se apropie de turla. De după casă pristavului apăru o fetiţă trăgând o săniuţă, urmată de o altă fetiţă. Zărindu-i pe oaspeţi, se opriră speriate, apoi o luară la fugă spre pridvorul în care stătea înnebunita Polixena.

— Mai, stai, mai! Asta ce mai e? exclamă ţarul. Nişte

făpturi tinere, drăguţe, având drept şefă o zână, o fiinţă fermecătoare. Şi asta în aceste locuri cumplite!

— Sunt copilele mele, iar dumneaei e guvernanta, îl lămuri cneazul Ciurmanteev.

Petru privi mai atent. O recunoscu pe Pciolkina şi-i zâmbi blând şi distrat.

„Doamne, nu cumva toate acestea sunt opera mea?" se minuna Polixena, mai mult moartă decât vie, temându-se să-şi ridice ochii spre ţar.

Urcând vechile trepte din marmură albă, ale scării interioare, oaspeţii intrară, pe uşa din stânga, în vestibulul îngust al închisorii. Ciurmanteev scoase din buzunar o cheie mare, neagră, deschise, cu ajutorul ei, o uşiţă scundă, întunecata şi bătută în fier, îi conduse pe oaspeţi în alt vestibul, care avea o altă uşă drept în faţa sa. O descuie şi se dădu la o parte. Suita îl imită. Ungern fu primul care paşi în camera lui Ioan Antonovici, urmat de ţar, de Volkov, Korf şi ceilalţi, eliberaţi de şube.

Temniţa prinţului Ioan avea cam zece arşini[33] lungime şi vreo cinci în lăţime. Pereţi mohorâţi, cu vagi tendinţe de înviorare după renovare, un tavan boltit şi o fereastră îngusta, cu gratii groase nu mult deasupra podelei ce dădea în galerie, în stânga intrării era o sobă mare din faianţă verde, în care focul se făcea din vestibul. De-a curmezişul întregii camere se afla un paravan din scândura subţire. După paravan era patul. Lemnele stivuite în dreptul ferestrei luau din lumină şi aşa puţină, a încăperii.

— Şi asta e tot? Oh! *Über das Elend!*[34] Ce groaznic! Ăsta-i cosciug, nu locuinţă! ţipă Petru în urechea lui Ungern. Întuneric şi lipsă de aer! Iar Şuvalov ce mi-a mai cântat... *Nichts als Lug und Trug*![35] Mi-e silă de minciunile murdare! Dar el, el unde stă în acest sac de piatră?

— După paravan, măria-ta, răspunse Ciurmanteev.

[33] Măsură de lungime în vechea Rusie, egală cu 0,71 m. (n.tr.).
[34] În germană în text: Ce sărăcie (n.tr.).
[35] În germană în text: Nimic în afara minciunii şi a înşelării (n.tr.).

Conform regulamentului. Îşi închipuie că au venit să-i facă curat în odaie. S-a băgat acolo. Că până şi slugilor le e interzis să-l vadă…

— Chemaţi-l, spuse ţarul încet, ţintuit locului.

Ciurmanteev îl chemă pe arestat. Ioan Antonovici apăru de după paravan. Prezenta strălucitoarei suite a ţarului îl năuci. Se clătină gata să cadă şi, privind speriat în jur, de parcă era un mic animal sălbatic prins, făcând mişcări caraghioase şi stângace, se trase înapoi spre paravan.

— Nu vă temeţi! spuse Petru forţându-se, iar vocea îi tremura. Am venit ca trimis al ţarului însuşi. Apropiaţi-vă. Mai cu curaj. Aşa… Ei, spuneţi-mi, vă e de trebuinţă ceva prin locurile acestea? Spuneţi-mi tot. Cuvintelor voastre le voi acorda atenţia cuvenită.

Ivanuşka îi aruncă o privire fugară ofiţerului cu înfăţişare obişnuită, ce stătea în faţa celorlalţi. Avea chipul ciupit de vărsat, era îngust în umeri şi cu pieptul scobit, îmbrăcat într-un caftan alb cu manşete de culoarea peruzelei, cu zâmbet blând şi ţinută cazonă de căprar. Ceva cunoscut şi îndepărtat în vreme căuta să capete contur în sufletul deţinutului. „L-am văzut, l-am văzut undeva… Dar unde, unde?…” Inima prinţului bătea cu dureroasa sfială. Făcu un pas înainte şi întinse mâinile.

— O, o, începu el, sorbindu-l pe Petru din ochi. Eu… eu… Şi căzu în faţa lui în genunchi.

— Ridicaţi-vă, prinţe, spuse Petru cu graţie cavalerească, atingându-i umărul cu mănuşa fină, din piele de elan. Nu vă amărâţi, curaj, am să vă vin în ajutor. Am să-l rog pe ţar… să vă uşureze, să vă îmbunătăţească soarta. Îi sunt apropiat, mă asculta… Spuneţi, ce anume vă lipseşte?

Faţa deţinutului păli îngrozitor. Buzele se schimonosiră în efortul de a scoate un cuvânt. Vocea refuza să-l asculte. Limba i se încleştase… Sângele îi bătea cu mii de ciocane în creier. Privea speriat, continuând să stea în genunchi.

— Cereţi, cereţi ajutor, îi suflau cei din jur.

— Nu sunt acela, drept care... Mă sufoc! silabisi cu greutate deţinutul. E sufocant aici, nici un pic de aer, continuă el vorbind repede, împiedicat, ţinându-şi cu mâna bărbia, care-i tremura ca apucată de friguri. Dac-aş vedea un pic de cer... şi verdeaţă... Să calc pe pământ, pe flori!... Pentru asta aş renunţa la toate... Îi rog, dar ei... Ce mârşăvie!...

Nu mai putu continua, se fâstâci şi privi îngrozit în jur.

— Cine sunteţi? îl întrebă ţarul, ajutându-l să se ridice.

Prinţul întârzia cu răspunsul.

Cine sunteţi şi cum aţi ajuns aici? repeta Petru, zâmbind cu blândeţe.

Arestatul tresări, se îndrepta din spate şi începu să şoptească:

— Sunt... împăratul! spuse el răspicat. Prin mila lui Dumnezeu... mă rog, împăratul Ioan al II-lea... ţarul!

— Cine ţi-a spus că eşti împărat? întrebă Petru îmbufnîndu-se şi zăngănind din paloş.

— Nu sunt acela! răspunse deţinutul, dându-se speriat înapoi. Da, da! Ioan a murit demult, a fost luat la ceruri. L-am văzut, e aici, în mine...

— Cine ţi-a băgat în cap că eşti ţarul? repeta Petru ceva mai liniştit.

— Cine mi-a spus?... Mi-am amintit! Învăţătorul mi-a spus... şi caraula.

— Împăratul n-ar sta într-un asemenea loc şi pe deasupra neţesălat, spuse Petru.

— Am fost închis. Dar... sunt mai bun decât ei... Mi e sufletul curat, pe când ei sunt răi şi eretici.

— Ce vă mai amintiţi din copilărie, din anii de altădată? întrebă ţarul.

— Cum să ţin minte! Mintea mi-e întunecata, mi se face greaţă...

— Totuşi, spuneţi-mi ce mai ţineţi minte?

— M-au tot chinuit... Eram atâtica, un copil, micuţ-

micuţel. M-au despărţit de mama, de tata... Nici nu ştiu dacă mai sunt în viaţa...

— Şi, şi?

— Au început să-mi spună Grişka. „Tu nu eşti ţar, ci ocnaş”, îmi spuneau. M-au dat pe mâinile aspidelor, vrăjitorilor. Da, da, vrăjitori... Le iese fum pe gura... Şi au început să mă care dintr-o fortăreaţă într-alta... Aici e acum palatul lui Ivanuşka...

Se opri. Toţi îl priveau în tăcere.

— Şi toţi cei care trebuiau să vă servească au fost oameni răi? N-au fost printre ei şi oameni de treabă? reluă ţarul.

— Au fost, doi... Unul, un bătrân cu nevastă-sa, la Holmogorî; m-au învăţat să spun rugăciuni şi să scriu... Un altul, ceva mai tânăr... Da, chiar foarte tânăr...

— Ei şi ce-i cu acesta din urmă? Nu vă temeţi, spuneţi...

— Copil mic-micuţel, m-a însoţit când am fost luat de la mama şi tot drumul, tot drumul cât am mers, tare m-a mai mângâiat. mă căina şi mă plângea.

— Şi după aceea?

— Când am venit la mama, tot el mă lăsa să alerg pe ţărm, prin gradină; grădina era mare, mare şi mirosea aşa de frumos... Florile... Iar de la călugări îmi aducea jucării.

— Şi unde i acum? vru să ştie Petru.

— Probabil a murit, că-l tot visez... În cărţi stă scris: „Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor va fi împărăţia cerurilor.

„E bucher, le ştie doar în slavona!” îşi spuse ţarul.

— Vă mai aduceţi aminte de numele acestor oameni?

Chipul arestatului se schimonosi din nou, exprimând groaza şi tulburare. „El e, el e! îi răsuna undeva, în adâncul inimii. El e... Nu mi-a apărut cumva în vis?”

Ivanuşka încerca să vorbească, dar nu putea.

— Curaj, prinţe! Vă ascult! îl îmbia ţarul.

— Pe primul îl chema... Staţi un pic... Vai, am uitat...

— Şi pe celălalt?

— Pe celălalt... Mi-am adus aminte! Korf, von Korf...

Tarul se întoarse. Nikolai Andreevici Korf îşi făcea de lucru cu buzunarul de la spate, căutând parcă ceva, cu chipul galben de durere, ţinându-se din răsputeri să nu plângă. Şi totuşi lacrimile îi curgeau şiroaie pe obrajii scofâlciţi.

— Merkwürdig, Majestät, o! Fabulös[36], spuse Korf, suflându-şi, cu zgomot, nasul în batistă.

Ţarul era sincer şi profund tulburat. Narîşkin, de obicei nepăsător, stătea supărat şi buimăcit. Melgunov şi Volkov priveau mohorâţi în pământ. „Nu-i deloc slab de minte, nu-i deloc tâmpit, naiba să-l ia!" îşi spuneau ei. Ungern, fâstâcit, nu-l slăbea din ochi pe ţar.

— Sărmane, mi-e milă de tine, îi zburară, abia auzit, cuvintele lui Petru. Ce spuneţi, baroane, e bine?

Mai voi să adauge ceva, dar şi ochişorii săi rotunzi şi bulbucaţi începură să clipească des. Se smiorcăi caraghios ca un bebeluş, făcu stânga împrejur şi părăsi camera cu paşi şovăielnici, zornăindu-şi pintenii şi paloşul.

— Măria-ta! O, măria ta! începu deodată să ţipe Ioan Antonovici, aruncându-se după el prin mulţimea care îl înconjura.

— De unde ştii că eu sunt ţarul? îl întrebă întorcându-se Petru. Trădare! Te-au anunţat? urmă el, privind înfuriat spre cei din jur.

— După portret! îi explică Ioan Antonovici. Moneda! Uite, uite!... Tu eşti acesta!... Suntem de acelaşi sânge! Mi-eşti unchi şi frate!... Frate! Ajută-mă! „Frate! Eliberează-mă... Trimite-mă în fundul Siberiei, dar redă-mi libertatea...

Piotr Feodorovici înmărmuri.

A fost o clipă când ţarul-domnitor era gata să se arunce în braţele ţarului-deţinut.

— Am să chibzuiesc... Sunt gata!... O, am să uluiesc

[36] În germană în text: Ciudat, majestate. O ! extraordinar (n.tr.).

lumea! exclamă cu convingere Petru. Tirani, bandiţi ai omenirii! Adevărul nu poate fi ascuns. Răzbate şi prin crăpăturile închisorii şi prin lespedea de mormânt! Nikolai Andreici, Dmitri Vasilici! se întoarse ţarul. Şi dumneavoastră, domnilor din caraula garnizoanei, vă rog să poftiţi pentru câteva vorbe. Mă hrănesc cu speranţa că voi lua nişte măsuri rezonabile.

Cu inima uşoară, ieşi grăbit în curte. Îl urmară Korf, Narîşkin, Volkov şi conducerea închisorii. Ungern rămase cu prinţul.

— Blestematul de Frederic şarpele, Satana, urla bătându-se cu pumnii în piept Ioan Antonovici. El, din cauza lui...

— Ce-ţi veni, frăţioare, pst! îl potoli, printre dinţi, Ungern. Păi Piotr Feodorovici se roagă zilnic pentru el... *Her Gott*! Mai bine sărută-i minutele măriei-sale, cazi la picioare şi roagă-l, imploră-l...

Ioan Antonovici îngenunchie în faţa chipului întunecat al Mântuitorului. La fiecare mătanie, părul său lung şi blond matura lespezile reci de piatră. Făcea cruci mari şoptind precipitat rugăciuni fierbinţi, incoerente.

IX. Gulerul portocaliu

PIOTR FEODOROVICI SE PLIMBA TULburat prin faţa celulei. Alături şchiopătând şi încercând să-i prindă cadenţa, păşea pristavul-şef, cneazul Ciurmanteev. Narîşkin şi Volkov, schimbând vorbe pe şoptite, stăteau tot aici, în curte, pe după lemne. Ungern şi Korf, în fundul curţii interioare, lângă poartă.

Supărat pe comandant în timp ce ieşea din închisoare, ţarul l-a dat pe uşă afară. După zidul curţii interioare, lângă accesul spre pod, Vlasiev şi Cekin, ajutoarele pristavului închisorii, precum şi alţi ofiţeri din garnizoana se făcură mici de frică. Ceva mai încolo, lângă biserică, se îngrămădea poliţia, care abia sosise, preotul închisorii şi câte cineva din familiile ofiţerilor şi cetăţenilor de vază din garnizoană.

Printre aceştia din urmă se afla şi Mirovici. Îl recunoscuse pe ţar încă din momentul acostării sale la ţărm şi, pătrunzând aici odată cu localnicii, rămase locului frământat de întrebări. „Ce să însemne toate astea? Cât de pe neaşteptate sosise ţarul! Ce-o să se întâmple dacă prinţul o să-i spună de întâlnirea şi de discuţia noastră? Pot găsi asupra lui hârtia mea. Trebuie să fiu pregătit pentru orice. Pot să ceară, pot să întrebe. Nu voi nega nimic! Adio cap, dar de spus, am să le spun totul. Ce, să se chinuiască şi de acum încolo?”

Tarul se opri, adresându-se lui Ciurmanteev:

— Şi acum spune-mi, domnule – şi vreau adevărul

adevărat – prinţul a vorbit şi pe socoteala mea?

Ciurmanteev oscila. Ce să-i spună? se întreba el. Şi ce-o să iasă din toate astea? Chiar vrea să-i uşureze soarta prinţului?

— Iertare, măria-ta, răspunse Ciurmanteev, nu îndrăznesc eu, robul...

— Spune, cu. Doar numai eu te arcuit! insista Petru lovindu-şi nerăbdător o mănuşă de cealaltă. Scoase apoi din camizol o altă bomboană cu ghimper şi şi-o puse tacticos în gura uscată de emoţie.

— Începând cu acest an, adică de când am sosit aici, rosti Ciurmanteev, prinţul n-a pomenit niciodată de măria-ta. Nici nu ştiu dacă avea cunoştinţă de urcarea măriei tale pe tron. Îi schimb, mai zilele trecute...

— Ce-a fost mai zilele trecute?

— Ca şi cum ar fi visat în vis sau ar fi coborât asupra lui o inspiraţie subită... că m-a şi înspăimântat... a început deodată să vorbească...

— Şi în ce fel a început să vorbească.

— „Acum, zicea, ţarul de pe scaun, este un Petrovici, nepot de-al lui Petru cel Mare, dar şi eu sunt ca şi dânsul, zicea, prinţ al imperiului acestuia şi ţar al vostru. Numai că sunt Ivanîci, urmaşul ţarului Ivan... Şi ar fi vremea, zicea, ca Petrovici şi Ivanîci să facă pentru totdeauna pace. Pe Dumnezeu îl bucura pacea de pe pământ şi bunăvoinţa dintre oameni". Aşa a zis. De parcă i s-ar fi luminat deodată mintea. M-a băgat în sperieţi, nu alta! Zicea că dacă aceasta ar fi pe voia Celui-de-Sus şi sfânta pace ar coborî asupra împărăţiei noastre, atunci, „slava lui Petru – zicea – şi a mea n-ar avea sfârşit în vecii vecilor"...

Chiar aşa a spus?

Întocmai aşa.

— Păi e filosof. *Wahr*, *ser wahr*[37]! Chiar aşa. Pe dată şi fără nici o amânare, să pun capăt la toate astea...

[37] În germană în text: Adevărat, foarte adevărat (n.tr.).

Ticăloşii, mizerabilii! Bandă de hiene…

Petru îi întoarse spatele lui Ciurmanteev, revenind spre intrarea închisorii. Aici fu întâmpinat de Volkov.

În singur cuvânt, măria-ta, îi spuse secretarul său personal făcând o plecăciune.

— Ce mai vrei? Zi mai iute!

— Vă implor un singur lucru: oricare ar fi hotărârea pe care veţi lua-o, să n-o aduceţi pe loc la îndeplinire…

Petru se încrunta.

O scrisoare, înălţimea voastră… Exista o scrisoare secreta referitoare la prinţ.

— Ei şi ce-i cu asta?

— N-or fi cumva, iertaţi-mă, nişte uneltiri de-ale sfetnicilor consoartei mariei tale?

— Prostii, Vasilici! Cuvinte goale, neîntemeiate.

Volkov se înviora. În ochii săi sclipi o undă de înverşunare.

— Eliberându-l pe prinţ, urmă acesta, vă veţi crea, stăpâne, vă jur, un rival periculos, de moarte! Numai trădătorii de ţara şi linguşitorii pot da asemenea sfaturi antipolitice. Şi aş mai îndrăzni să adaug…

— Spune – ce deştepţi sunteţi toţi! Ce-ai mai gândit şi-ai mai văzut în bobi? Se vede treaba că n-ai gustat lanţurile, de aia faci pe viteazul.

— Măria-ta vrea să mă jignească. Nu mi-e firea să dau sfaturi despre cătuşe şi lanţuri… Doreşte măria ta să ştie cine a avut norocul să aducă în faţa măriei tale, la iscălit, minunatul manifest despre libertăţile nobilimii? De aici nu este decât un singur pas, a recunoscut-o chiar măria-ta, până la eliberarea celorlalţi robi ai Rusiei. Sigur, nu trebuie scăpată din vedere vocea geniilor hărăzite nemuririi… Volkov făcu o pauză, ca apoi să prindă şi mai mult curaj:

— Înălţimea sa, regele Frederic, vorbi el aplecându-se spre urechea ţarului, nu o dată a sfătuit-o prieteneşte pe măria ta să se păzească de prinţul Ioan şi să-l ţină cât mai

departe, pentru că nu cumva vreo minte înfierbântată de îndrăzneală şi gând greşit să aibă ideea să-l urce pe tron.

— Fleacuri! Vorbe goale! îl întrerupse Petru brutal şi-i întoarse spatele. Aici nu-i vorba de tron. Cine ţi-a băgat în cap toate astea? Numai eu, auzi tu, numai eu singur pot hotărî aceste lucruri!

Totuşi era vizibil că numele lui Frederic îl tulburase pe ţar. „Se prea poate ca Volkov, inima de piatră şi palavragiu atoateştiutor să fi spus adevărul”, îşi zise Petru, aruncând o privire supărată spre chipul prelung osos, cu fruntea înaltă, albă şi nas frumos, al secretarului său, ai cărui ochi cenuşii îl urmăreau respectuoşi şi plini de seriozitate. „Asemenea sfetnici buni de gură au totdeauna la îndemâna explicaţii oportune. Periculos sau nu, povestea asta trebuie oricum aranjata ceva mai dibaci şi mai înţelept... Doar i-am mai scris suveranului, că-l ţin pe Ioan în mâini sigure, sub lacăt...”

Petru îl mai privi o dată pe Volkov, îşi îndrepta, înciudat, centironul, dar când puse mâna pe clanţa uşii de la închisoare, nu mai avea fermitatea de mai înainte.

— Domnilor! se adresă el suitei. Domnule comandant, poftiţi încoace, urmaţi-mă şi dumneavoastră. Voi face tot ce-i posibil, tot ce-mi vor permite raţiunile politice şi de stat fără să ţin seama de nimic! Nu mă sperie pseudodrepturile sale. Am să-i scot prostiile din cap şi am să-l fac om. Un credincios servitor al tronului... Cu siguranţă că din el va ieşi un soldat destoinic.

Intră din nou în temniţa lui Ioan. Suita, pristavii şi comandantul se înşiruiră în pragul uşii.

— Prinţe! i se adresa ţarul. Se apropie ziua de Bunavestire... În popor e obiceiul ca în această zi oamenii să fie eliberaţi din închisoare... Dumneata... dumneata... Aici vocea stridentă a ţarului vibra cald, apoi se frânse. Lacrimi sincere de bunătate îi umplură ochii.

— Am promis. Mi-am dat cuvântul că ai să guşti libertatea! urmă Petru, zâmbind blând, cu candoare. Nu

vorbesc în numele meu şi dumneata te-ai înşelat dacă m-ai luat drept... dacă ţi-ai închipuit că sunt... Sunt un simplu ofiţer, însa ţarul mă iubeşte şi-mi va da ascultare. Domnule comandant, ia notă: situaţia arestatului, să le spunem lucrurilor pe nume! Este cumplită. Priviţi aceste bolţi, aceşti pereţi! Priviţi această fereastră zăbrelită. Chiar când afară e soare, aici e greu să stai fără lumânare. Aerul e sufocant. Ţarul le-a aflat pe toate dintr-o scrisoare sinceră a cuiva... Am fost însărcinat să mă conving de cele spuse acolo şi m-am convins. Prinţul e ţinut mai rău decât cel din urmă dintre criminalii de rând. Să vă fie ruşine, domnilor, să vă fie ruşine!

Ţarul tăcu. Toate privirile erau acum aţintite asupra lui Ioan Antonovici. Acesta stătea plecat şi, răsuflând cu greutate, îşi mângâia nervos, cu. Degetele sale lungi şi albe, bărbuţa mătăsoasă şi castanie.

— Nu-i vorba de mâncare, domnule comandant, ci de atitudinea ce-o aveţi faţă de el! îl apostrofă Petru pe Berednikov. Prinţul e ţinut în totală ignoranta, în sălbăticie... Şi toate astea aţi binevoit să le treceţi sub tăcere. A trebuit să le aflu de la persoane străine. Aşa nu mai poate continua. De aceea, domnule comandant-şef şi dumneata la fel, domnule pristav-şef... În numele măriei sale ţarul şi în virtutea înaltei investituri ce mi-a fost data, vă oblig de aici încolo să aveţi o comportare mai bună faţă de prinţ. Roata Fortunei – un capriciu vrăjitoresc – azi e jos, mâine e sus. Să faceţi bine – auziţi? – să faceţi bine şi să-l scoateţi pe prinţ din când în când la plimbare prin curtea cetăţii. Ba chiar şi dincolo de ea. Să-l întărească aerul curat. Învăţaţi-l carte. Ştie el să citească, dar asta nu-i de ajuns. Punctul acesta trebuie întărit. Ştiinţa de carte să-i lumineze mintea. Oare prin locurile acestea se vor afla dascăli pricepuţi? Mă mângâi cu speranţa că-i veţi găsi.

Deţinutul se aruncă la picioarele lui Petru, Pieptul îi tresălta de un plâns reţinut.

— O! strigă dânsul, prinzându-l pe ţar de pulpanele caftanului. Petru! Petru!... Fratele meu! Ia totul, îţi dau totul..

Petru îi puse, protector, mâna pe umăr.

— Să i se construiască, domnule comandant, o casă anume, bună şi încăpătoare, glăsui ţarul, zâmbindu-i prietenos prinţului. Ferestrele să fie mari şi cu faţa spre soare. Iar când clădirea va fi gata, eu însumi voi veni încoace, ca, personal, să-l ajut la mutare. De ziua numelui meu, vreau să-i spun ţarului, să fie totul gata! După asta, prinţe, veţi fi primit ca ofiţer în armată, veţi fi un brav ostaş, veţi ajunge la gradul de general... Sunteţi mulţumit, prinţe?

— Fie-ţi milă, nu pleca, nu amâna! exclamă deţinutul agăţându-se de ţar. Frate! Petru! Nu te ascunde că tu eşti ţarul! De ce aminarea asta? Fie-ţi milă!

Ungern şi Korf săriră la prinţ. Ţarul îi opri.

— Dă-mi drumul acum, acum! Îţi voi rosti numele şi în mormânt, striga deţinutul bâlbâindu-se, privind sălbatic în jur. Dă-mi voie să trăiesc cu ea! S-o văd, s-o aud! Tulburarea punea tot mai mare stăpânire pe prinţ.

— Oriunde, în pădure, în Siberia, numai să nu mă laşi aici... dacă pleci, nici pe tine, nici pe ea n-am să vă mai văd... Frate, frate! Fie-ţi milă de mine!

Asistenţa era zguduită.

— La cine se referă? Cine e persoana cu care vrea să trăiască? îl întrebă ţarul pe Ungern. Acesta privi la Berednikov, care la rândul său îl privi pe Ciurmanteev.

— Probabil aiurează. O fi găsit ceva prin *Margaretele* sale şi, nu vă fie cu supărare, minte! răspunse Ciurmanteev înnebunit. Nu-i zi de la Dumnezeu să nu inventeze alte fleacuri, alte minciuni, după cum vedeţi...

Ioan Antonovici plângea, se ridică, apoi se aruncă din nou în genunchi în fata ţarului, îl prindea de mâini, se târa după el sărutându-i picioarele, veşmintele. Vorbele lui fără nici o legătură, sălbatice şi sfâşietoare, nu mai

puteau fi înţelese. Cei din Jur nu-l mai puteau opri, nu-l mai puteau smulge de lângă ţar.

— *Herr Gott... Armes Kind*[38]! Nu mai am putere să-l privesc. Daţi-i drumul! spuse ţarul zăbovind în prag. Îl privea pe prinţ cu ochi blânzi, plini de lacrimi. Să iasă, să respire aer curat. Scoateţi-l afară, afara...

— N-are haine calde, se amestecă Volkov. Mai răceşte...

— Ehe, tătucă! Când vreau eu ceva, tu îmi pui beţe în roate? Aşa deci! tipa ţarul bătând supărat din picior. Iată mantaua mea, s-o îmbrace deocamdată pe asta! *Auf Wiedersehen*! La revedere, prinţe, spuse ţarul, întorcându-i spatele grăbit şi jenat, în timp ce dădea din cap fără încetare în direcţia lui Ioan Antonovici. Karl Karlîci, porunceşte să i se dea din caleaşcă şi halatul meu cadou, să-l aibă acolo...

La rândul ei, suita se grăbi să-i ofere deţinutului, ca amintire, tot soiul de atenţii: inele, tabacheri, ceasuri. Cu mâini nepricepute şi îngheţate de frig Ioan le luă jenat, îndesindu-le prin buzunarele jachetei şi ale şalvarilor...

Persoanele din curte, printre care se afla şi Pciolkina, putură să observe cum apăru din nou suita ţarului lingă turla Svetlicinaia şi cum, alături de Petru, între Ungern şi Ciurmanteev, ieşi afară un tânăr palid şi înalt, cu păr blond şi lung, ca de călugăr, purtând o mantă albastră de ofiţer de gardă. Ţarul, gesticulând cu mănuşa, îşi vărsa focul asupra comandantului. Acesta, cu mâna la tricorn, asculta supus, în poziţie de drepţi.

„Ce s-a hotărât, care o fi rezultatul? gândea între timp Polixena, privindu-l curioasa pe ţar. Oare îşi va elibera sărmana ruda strivită de destin? Ce-au vorbit, ce-au hotărât? Cât l-am mai dădăcit pe prinţ, cât l-am mai povăţuit, câte nu i-am povestit... Ce însetat era de libertate, ce mă mai întreba de lume, de oameni, câte

[38] În germană în text: Doamne, Dumnezeule... bietul copil (n.tr.).

promisiuni nu mi-a făcut..

„Nu cumva – îşi zicea în acelaşi timp Mirovici, amestecat în norodul de lângă biserică – nu cumva se va milostivi în sfârşit şi de mine maştera Fortuna? Nu prea-mi vine să cred. Cine să-i dea atenţie unui om atât de neînsemnat? Şi dacă totuşi minunea se va face? Dacă vor hotărî să-l readucă pe prinţ la Curte? Cine altul mai bine decât dânsul va şti să-i ocrotească, să-i ajute pe toţi nefericiţii, pe toţi oropsiţii, pe toţi cei ocoliţi de soartă? Atunci am să fac şi eu o petiţie pentru recăpătarea moşiilor strămoşeşti... Ei, drace, ce gânduri îmi mai trec prin cap! N-or să aibă altă treabă decât să se gândească la tine, neghiobule! S-ar gândi ei, dar la vreun holştinez oarecare, sau la vreun lacheu de pe la Curte, nu la tine. Doamne, Dumnezeule! În fond, de ce nu şi-ar îndrepta ţarul atenţia asupra mea şi fără ajutorul prinţului? Orice-ai zice, blestemate legături! Şi doar am fost în război, m-am străduit... Nu! se sperie Mirovici, ascunzându-se în spatele mulţimii. Mai bine ca blândul, nehotărâtul şi lipsitul de putere să nu mă bage în seamă, că altfel, s-ar putea să afle că prin mine au fost transmise propunerile lui Panin de a se continua războiul cu Frederic... Ducă-se cu Dumnezeu, că blestemată soartă mai am!”

— Domnule ofiţer! Hei, guler portocaliu! îi răsună în urechi o voce puternică, aprigă ce venea de dincolo de pod.

Mirovici privi în jur. Observă că toate privirile erau îndreptate asupra sa. Cineva îl înghiontea cu multă osârdie. Făcu câţiva paşi înainte. Mulţimea îi făcea loc să treacă. La câţiva paşi distanţă, sprijinit pe picioarele bine înfipte, ţinând ridicat voinicește paloşul, stătea ţarul.

Kreuz schock – bomben-donnerwetter-element![39] Nu respectaţi uniforma! tipa aprins Petru la cineva. Iată un ofiţer model, adăugă el, adresându-se comandantului, în timp ce-i arata caftanul nou, de croială prusacă, ce-l

[39] Înjurătură intraductibilă nemţească (n.tr.).

strângea ca un corset pe Mirovici. Păcat însă, domnule, că nu face parte dintre slujbaşii dumitale! Ruşine, ruşine vă spun! Pierde-vară ce sunteţi, trântorilor! Priviţi la ofiţerul acela cum îi stă tricornul, cum i-ar sta şeaua vacii! Sau la asta; postavul n-are grosimea reglementara, iar centironul n-are pafta. N-am să vă înghit astea, auziţi? N-am să vi le înghit! Până şi ipingeaua dumitale, domnule comandant, nu-i după litera regulamentului. Auzi!? Căptuşită cu blană de pisică! Muierile să poarte asemenea şube, nu militarii! Se vede treaba că voi, ăştia de pe-aici, nu luaţi în seama serviciul militar!

„Doamne milostive! se ruga Mirovici, stând în fata ţarului. O, oameni! Priviţi-mă, priviţi minunea minunilor! Nici războiul, nici ocna campaniilor nu m-au evidenţiat; m-a evidenţiat caftanul ăsta nou... Unii se zbat, luptă toată viaţa lor amară, irosită şi călcată în picioare, să se facă remarcaţi, pe când eu... Mi-a fost dat să răzbesc atât de uşor! Te pomeneşti că acum se apropie şi-o să înceapă, spre deosebire de alţii, să stea cu mine de vorbă, să mă întrebe de una de alta...”

— Şi asta, asta ce mai e? se năpusti Petru asupra ajutorului de pristav, uitând de Mirovici. Vlasiev îi privea îngrozit.

— Nu-i destul, stimabile, că porţi o uniformă veche, ieşită din uz, dar nici pe asta n-o respecţi? Ce te uiţi aşa? Al treilea nasture de la guler e cusut de-a-ndoaselea! Asta se cheamă ordine? Disciplină? Asta-i ţinută bună de umblat pe la hanuri, nu de venit cu ea la serviciu! Toate astea să fie trecute într-un proces-verbal, care să-mi fie înaintat! strigă Petru, îndreptându-se spre ieşire. Când voi veni, în mai, totul să fie pus la punct şi nu de mântuială, ci cu tragere de inimă. Fiţi atent, domnule comandant, puneţi-vă la curent cu regulamentul garnizoanei. Veţi fi primul care mi-l va spune punct cu punct.

Tarul se apropie de poartă. Ungern îi aruncă pe umeri mantaua scoasă de pe Ioan Antonovici. Petru privi spre

turla în care îl lăsase pe prinţ. Pe palierul pustiu, sentinela îşi făcea ca şi altădată rondul. „Sărmanul! Te-au pus din nou sub lacăt!” îşi spuse ţarul oftând şi apoi îşi întoarse privirea spre casa lui Ciurmanteev, spre locul unde o zărise pe Polixena, dar nici ea nu se mai afla acolo.

„Asta e tot, trase Mirovici concluzia părăsit de norodul care se retrăsese. La ce-au mai folosit aşteptările prinţului, visele şi speranţele sale? Ce-a hotărât în privinţa destinului acestui nefericit? Te pomeneşti că nimic... Te pomeneşti că va pleca fără ca nici măcar mie, un firicel de praf acolo, un nimic, să-mi fie dat să mai stau atât de aproape de el, să-i mai ascult glasul. Şi eu care mă pregăteam să-i spun tot adevărul despre prinţ, să-l rog şi pentru mine... Blestemată, blestemata soarta! O ocazie am avut şi pe aceea am pierdut-o...”

— Hei, gulere portocaliu! îl ajunse din urmă aceeaşi voce aprigă, ce răsuna până departe. Fii bun şi pofteşte încoace.

Mă interesează să te văd mai de-aproape.

— Sunteţi poftit, auzi deodată Mirovici vocile unor făpturi speriate şi linguşitoare.

„Du-te, spune-i, cere-i! Îţi va îndeplini orice în clipa asta!” îl fulgeră pe Mirovici gândul asemeni unui val de foc. Venindu-şi în fire, ofiţerul paşi ţanţoş, în maniera prusacă, spre poarta şi, luând poziţia de drepţi, cu mâna la tricorn, se opri în fata ţarului. Nici nu mai respira.

— Din regimentul lui Essen, fost de Narvă? îl întreba Petru.

— Întocmai, măria-ta!

— Cum te cheamă?

Mirovici îşi spuse numele.

— În misiune sau în concediu?

— Am fost trimis în misiune din partea Statului Major, acum mă aflu în concediu pentru probleme de familie.

Ciurmanteev îi explica ţarului că Mirovici e mire, că a cerut-o de nevastă pe bona copiilor săi.

În ochii ţarului apăru o luminiţă jucăuşă.

— A, îmi pare bine! râse el binevoitor. N-ai gusturi rele. O să fiţi o pereche dată dracului... *Aber voyons*![40] Am impresia că pe mireasă am mai întâlnit-o... Era la palat pe vremea răposatei mele mătuşi... Ne amuzăm dansând împreuna... Pe lângă cine ai fost ataşat la Statul Major?

— Pe lângă Panin, măria-ta, răspunse Mirovici.

Tarul făcu o strâmbătură.

— Armistiţiu, domnilor, a fost semnat! spuse el, întorcându-se spre notabilităţile garnizoanei. Vă felicit! În curînd va veni şi sfârşitul complet al războiului.

Toţi se înclinară în tăcere.

— Venind încoace, urma Petru, am trimis spre publicare condiţiile pe care le-am primit în legătură cu armistiţiul. Vor apărea în curînd în *Monitor*. A curs destul sânge pentru nişte fleacuri. În ceea ce te priveşte, domnule Mirovici, pentru aspectul dumitale civilizat şi pentru ţinuta brava, chiar în afară frontului, te recompensez, ca să le fie de exemplu tuturor. Te iau de la Panin şi te transfer la garnizoană din capitală.

Lui Mirovici îi năvăli sângele în cap.

„Iată clipă, clipa! O, zei! O, soarta! Ascult de poruncile tale!” îşi zise el, lăsându-se pe un genunchi în fata ţarului, iar inima porni să-i bată cu putere.

— Mâine să fii la parada gărzilor, continua Petru. Ba nu, îţi mai ofer în dar o zi! Să mai stai cu mireasa... Poimâine deci, să ieşi la raport la *oberkriegskomissar* în careul de gardă. Ai înţeles? El va raporta despre tine mai sus. Te vei duce ca trimis din partea Colegiului, la Baturlin, pentru negocierile de pace care vor urma. Iar când te întorci – în ochii ţarului se aprinse din nou o luminiţă jucăuşă şi prietenoasă – cheamă-mă, frăţioare, la ospăţul de nuntă... *Très content*, *très content*![41] În memoria matuşă-mii aş fi gata să-ţi fiu şi naş, dacă n-ai, fireşte, nimic împotrivă...

[40] Dar, stai o clipă, în germană şi franceză în text (n.tr.).
[41] În franceză în text: Foarte bucuros, foarte bucuros (n.tr.).

mă inviţi?

Mirovici era înnebunit, uluit. În jurul său auzea felicitări. I se strângeau mâinile, i se spuneau vorbe pe care nu le pricepea. Răspunzând mecanic la întrebările secretarului personal al ţarului, care nota, grăbit, dispoziţiile privitoare la el, Mirovici se trezi că toată lumea părăsea în fugă fortăreaţa, urmându-l pe ţar la ţărm. O luă şi el într-acolo, ţinându-se după ceilalţi.

— *Herr Du, mein Heiland, ist das ein Volk*![42] se adresa ţarul lui Ungern în timp ce se urca în cuter. Progenitura nenorocită! Sărmanul prinţ! Nu-mi iese din cap... Voyons, domnilor, după ce am isprăvit aceste treburi importante, unde ne vom fuma în tihnă pipa noastră soldăţească?

— Alles ist im Posthause bereit, Majestät[43]! răspunse baronul Ungern, ajutându-l pe ţar să ia loc.

Pe celălalt ţărm, Petru fu întâmpinat de o deputăţie din partea ţăranilor şi târgoveţilor. În faţa câtorva bătrâni şi tineri, bărboşi, cu capetele descoperite, îmbrăcaţi în cojoace şi giubele, păşi spre ţar un burghez din Petersburg, înscris de curînd în rândul negustorimii de prin partea locului. Era înalt şi slab, cu o faţă galbenă şi ochi plumburii, lipsiţi de strălucire şi imberb ca un adolescent; ducea pâinea şi sărea. Pristavul posadei, zărindu-l încă din barcă, deveni alb ca varul. Era faimosul fabricant şi negustor de untură topită, aparţinând cumplitei secte a begunilor[44]. Avea şi la Schlüsselburg un han, la care tocmai trăsese Mirovici.

— Tătucule ţar, al doilea mântuitor al nostru, grai Selivanov lăsându-se în genunchi. Ne bat şi ne chinuiesc fariseii cei răi ai posadei! Numai tu ne eşti nădejdea! Ai pogorât spre noi din ceruri... Onorează-ne, tăicuţă şi ne vizitează pre noi, ăştia care, deşi oameni mărunţi, îţi suntem credincioşi! Fabrica mea e aici pe-aproape, în

[42] În germană în text: Doamne, ce popor! (n.tr.).

[43] În germană în text: Totul e pregătit la postă, majestate (n.tr.).

[44] O sectă religioasă dintre cele mai fioroase şi mai perverse ale răscolnicilor în vechea Rusie (n.tr.).

pădure, iar ţie, stăpâne, îţi este în drum. „Onorează-ne, onorează-ne, tătucă!” se auziră alte voci din mulţime.

— E un sectant! îi şopti Ungern, o confirmă şi pristavul, un rascolnic.

— Dreapta credinţă... *der Glaube muss frei sein*[45], răspunse ţarul.

Petru îl vizita pe Selivanov. Se servi micul dejun, se fumară pipe, oferindu-se o masă copioasă întregii suite. Se scoteau şi se tot aduceau din beciuri vodcă rece, bere catifelată, tot soiul de vinuri şi mied dulce. Plecând, ţarul îl invită pe Selivanov să-l viziteze de ziua să la Oraniembaum. „Nu l-a vizitat pe popa din fortăreaţă, n-a intrat în biserică şoptea sărăcimea în piaţă şi prin cârciumi, dar pe scapetul cel gălbejit l-a vizitat... Înseamnă că sfârşitul lumii e aproape.”

La întoarcere, în aceeaşi sanie cu Petru, călătoreau Korf şi Volkov care moţăia. Korf discuta, zelos, cu ţarul. Ospăţul de la fabrica lui Selivanov dezlegase limba bătrânului baron şi aşa amator de vorbărie. Ba râdea, ba spunea anecdote pipărate. Maimuţărindu-i pe acei despre care povestea, relata printre altele ultimele bârfe în legătură cu nemulţumirea contelui Aleksei Razumovski, care fusese trecut în rezervă, „în toate privinţele”, cum şi despre noile intrigi amoroase ale bătrânului şi ştirbului cneaz Nikita Trubeţkoi, bolnav de podagra. Atunci veni vorba şi despre Orlovi. Korf tăcu o vreme, se gândi la ceva, apoi îl întrebă pe ţar dacă a aflat că Svanîci, cel care l-a căsăpit pe mezinul Orlov, a apărut din nou la Petersburg.

— E un fanfaron şi un laş acest Svanîci al tău! De ce i-o fi dat la fund? spuse Petru încruntându-se. N-ar fi rău ca şi pe Orlov cel mare să-l disciplineze niţel. Grigori, rivalul nostru, prea face pe nebunul... Numai că nu-i de nasul lui tutunul ăsta pe care vrea să-l prizeze... Iar cu nevestica mea preaiubită o să mă mai socotesc eu...

[45] În germană în text: Credinţa, trebuie să fie liberă (n.tr.).

— Observ, măria-ta, observ! spuse Korf. Toate acţiunile, toate şmecheriile lor le înregistrez. Încă un moment, încă un moment şi-i aranjam pe toţi.

Ţarul zâmbi, apoi fluieră vesel.

— Şi eu am pregătit, baroane, un proiect rezonabil şi îndrăzneţ, spuse ţarul. O să uluiesc lumea, aşteptaţi numai puţin…

Trecuse cu mult de miezul nopţii când cele două sănii sosiră la Petersburg. Volkov, ghemuit într-un colţ al caleştii, sforăia. Korf începuse să moţăie.

— Ei, bravo, secretarul meu particular doarme! Apoi, adresându-se lui Korf: – Îţi dai cuvântul că ai să taci? *Ein Wort ein Mann*?

— *Ich schwöre*! Jur, măria-ta!

— Atunci să ţii secret; uite ce sunt sfătuit să fac… Iar tu, ca un ostaş cinstit ce eşti, să mă ajuţi în toate… În mai sau în iunie, îl scot pe Ivanuşka din fortăreaţă, îl aduc la Petersburg, îl cunun cu fiica lui unchiu-meu, prinţul de Holstein, şi-l proclam apoi moştenitor…

Korf înmărmuri.

— *Herr Gott*!… Dar ţarina, dar fiul vostru? întreba el, acompaniat de hurducăitul saniei grele care nimeri într-o hârtoapa uriaşă.

Într-o clipă îi pierise orice urmă de somn.

— *Meine liebe Frau*? Ţarul zâmbi. Am s-o călugăresc, aşa cum a făcut şi bunicul meu, marele Petru, cu prima sa nevastă. Să se roage şi să se căiască! Şi am s-o pun să stea cu fiu-său la Schlüsselburg, chiar în casă pe care am poruncit-o pentru prinţul Ioan. Ei? *Was willst du sagen*?[46] Şi casa aceea le va fi cavou, *castrum doloris*…

— *Lieber Gott! Ist das möglich, Majestät*?[47]

— Asta să nu ducă la pieirea ţarii, sau chiar a măriei-tale…

— Fleacuri! Am gândit, am făcut! spuse Petru. Asta-i

[46] În germană în text: Ce spui de asta? (n.tr.).
[47] În germană în text: posibil una ca asta, majestate? (n.tr.).

deviza mea de cavaler. Să nu dau înapoi, naiba să-i ia, să nu dau înapoi! Ce? Ţi-e frică? *Wir wollen*, drăguţă, *ein bischen Rebellion machen*[48]...

— În privinţa rolului meu, măria-ta poate fi pe deplin liniştită, răspunse şeful poliţiei. *Meine Ergebenheit*, devotamentul meu, Majestät, e de marmoră, e de granit. Şi acest secret nu-l vor smulge din sufletul meu până la moarte.

A doua zi seara târziu, Korf sosi dinspre Moika în apartamentul Ecaterinei, fiind primit în mare secret pe scara de serviciu, relatându-i ţarinei tot ce auzise din gura ţarului. Dar sosise cu întârziere.

Înaintea lui, încă în dimineaţa acelei zile, Volkov o vizitase pe Caterina Ivanovna Şargorodskaia, camerista ţarinei şi, printr-o persoană de încredere – cu care ducea de multă vreme tratative – îi comunică Ecaterinei nu numai cele spuse de ţar, dar şi răspunsurile date cu această ocazie de Korf.

„Petriştii” începură să treacă vizibil în tabăra „Ecateriniştilor”. Se precipitau evenimentele denumite atât de plastic într-unul din letopiseţele ucrainene ale timpului drept „avatarurile faimoaselor acţiuni petersburgheze”.

[48] În germană în text: Vrem să facem puţină rebeliune (n.tr.).

Partea a doua

AVATARURILE FAIMOASELOR ACŢIUNI PETERSBURGHEZE

„Clipa fatală se apropie...”
Arapul lui Petru cel Mare

I. Un om de încredere

VIZITAREA NEAŞTEPTATĂ A ÎNCHISORII de la Schlüsselburg de către ţarul Piotr Feodorovici şi trimiterea lui Mirovici în armata din străinătate cu hârtii secrete provocaseră destule comentarii şi suspiciuni în cercurile cele mai înalte ale capitalei din Petersburg.

Partidă holştineză îşi ridică şi mai sus capul. Deşi conducătorii ei căutau să păstreze secretul, dar după expresia feţei, mişcările, zâmbetele echivoce şi vorbele lor, oricine putea deduce că la Curte se pune la cale ceva cu totul neobişnuit. Reprezentanţii partidei ruseşti – prietenii împărătesei – scrutau alarmaţi viitorul apropiat.

Pciolkina afla printre primii despre urmările întrevederii ţarului cu nefericita lui rudă. În situaţia deţinutului secret se pregătea, evident, înlesniri. Comandantul şi pristavul-şef, cneazul Ciurmanteev, se agitau şuşoteau între ei pregătindu-se să înceapă ceva care tulbură şi punea în încurcătură pe toată lumea.

La numai o zi de la plecarea ţarului din fortăreaţa Schlüsselburg, Mirovici sosi la Petersburg, de unde îi scrise Pciolkinei că a fost însărcinat să plece în străinătate, că a primit pentru drum un ajutor material consistent, iar la scurtă vreme după asta, îi scria din Narvă, că se şi află în drum spre detaşamentul lui Baturlin.

Pciolkina încerca să-şi adune gândurile, să chibzuiască asupra situaţiei ei, să se liniştească, dar se frământa tot mai mult. Tot ce i se întâmplase în ultima vreme era atât

de neașteptat, de ciudat.

Își aduse aminte de sosirea ei la Schlüsselburg, prefirându-și prin memorie cele mai mici amănunte ale primelor zile petrecute în familia lui Ciurmanteev. Aici credea că va găsi pacea râvnită în timpul zbuciumatei vieți de la Curte. Din clipa în care a aflat însa amănunte privitoare la arestatul care se chinuia în turla Svetlicinaia, la doi pași de casa postavului și-a pierdut complet liniștea. Chipul misterios, nemângâiat de soare, al nefericitului prizonier, a captat pe dată atenția Pciolkinei. Se gândea la el zile și nopți în șir atenta la cea mai mică aluzie, încercând să-și imagineze trăsăturile lui necunoscute, ascunse de zidurile turlei Svetlicinaia. Încă nu se produsese incendiul din închisoarea prințului. Misteriosul deținut se mai afla încă în partea cealaltă a curții, peste drum de locuința pristavului, într-o celulă specială, secretă. Polixena nu-și lua ochii de la poarta acestei turle, prin fața căreia se plimba tăcută o sentinelă înarmată și unde sus în fiecare seară prindea să se lumineze slab o fereastră îngustă, cu zabrele negre. Pciolkina se temea să-i pună întrebări lui Ciurmanteev, dar blândul pristav, uneori, scăpa singur o vorbă, sau alta despre prizonier. Îi era nespus de milă de martirul care-i fusese încredințat și îl bucura orice zvon venit din capitală în legătură cu orice posibilitate de îmbunătățire a sorții sale. Cu toate astea, pe atunci nu se produceau nici un fel de schimbări. Zilele treceau una după alta, la fel de monotone, la fel de liniștite, într-o tăcere mormântală.

Terminând lecțiile cu copiii Polixena rămânea cu câte un lucru de mâna în sala de clasă și în timp ce fetițele lui Ciurmanteev se jucau cu păpușile, alergau și se zbenguiau, gândurile i se îndreptau cu insistentă la „arătarea tăcută” care se chinuia în turla tainică. Cum arata și ce-i cu el? Ce urmări a avut asupra nefericitului singurătatea timp de douăzeci de ani, într-o încăpere strâmtă, văduvită de lumină și aer?

Polixena şi-l imaginã ca pe un copil nu prea deştept, mult sub vârsta sa, urâţit de tortură lentă şi continuă. Toate i se părură clare, până în clipa când îi fu dat să-l vadă pe deţinut. „Probabil abia mai umbla prin cameră, îşi închipui Pciolkina; lumina zilei îl irita până la durere şi ar putea să orbească pentru totdeauna dacă i-ar trece cuiva prin minte să-l scoată la aer. E foarte puţin probabil să-i fie familiare gândirea şi vocea omenească; şi dacă totuşi sărmanul poate rosti câteva cuvinte, ele trebuie să aducă cu ţipătul unui animal jalnic sau al unei păsări de noapte.” Gândindu-se la chipul lui, Polixena îşi imagina nişte trăsături de copil sălbatic, bolnav din naştere, speriat şi urât de toată lumea, care şi-a pierdut până şi conştiinţa că a ajuns la maturitate şi a devenit om.

„Nici vorbă că nu mai are putere să deosebească şi să recunoască lucrurile cele mai obişnuite, îşi urmă ea raţionamentele. Dacă ar fi lăsat în libertate, ar începe să-şi întindă mâinile slăbite şi subţiri spre cele mai îndepărtate obiecte, considerându-le la îndemâna sa... Toate l-ar bucura, toate l-ar interesa şi l-ar uimi peste măsură. Mâinile şi picioarele sale, nefolosite atâta vreme, trebuie să aibă o piele fină şi albă ca pielea de pe obraz, iar vederea, slăbită şi tâmpă din cauza veşnicului semiîntuneric din care nu exista scăpare. Toate aptitudinile nefericitului sunt desigur adormite, dacă nu cumva au murit. Dar, îşi depăna Polixena gândurile, trebuie să aibă o fire delicată şi blândă, trebuie să fie supus şi blând ca un porumbel, ca un mieluţ. Ce s-ar întâmpla dacă ar fi readus la viaţă, dacă ar fi trezit? Ce s-ar întâmpla dacă i-aş descuia uşa şi i-aş spune: «Eşti liber, pleacă!»?... Cine s-ar încumeta la asta? Cui i-e scris s-o facă? Şi unde se află acel Columb viteaz care să vină spre această lume nouă, virgină, uitată de toţi, plină de forte miraculoase, în stare latentă şi să spună: «Trezeşte-te, trăieşte!»

Polixena inventa o mulţime de variante îndrăzneţe în

legătură cu modul în care va reuşi să-l implore, să-l cucerească. Îi să-l convingă pe Ciurmanteev de a o lăsa să-l viziteze pe arestat, cum va începe să-l influenţeze în secret pe Ioan, cum îl va educa, luminându-i inima şi mintea. Odată cu trezirea inimii şi a minţii, întemniţatul va înflori şi moral şi fizic.

Îşi imagina cum îi va aduce cărţi pe care le vor citi împreuna, cum îi va explica evenimentele din lume, vorbindu-i despre eroii din istorie, despre deosebirea dintre bine şi rău. „Că doar au existat asemenea exemple, încerca ea să se convingă. Câţi oameni de curaj nu s-au dedicat sorţii puşcăriaşilor? Pătrundeau la ei prin şiretenie sau umilinţe personale, iar după ce le luminau mintea, îi ajutau să şi fugă... Arestatul se vede cât de colo că nu-i un om de rând. Când va fi pregătit, voi alege momentul cel mai potrivit, voi apărea în faţa lui în hainele mele cele mai bune, în rochia de mătase cu care apăream la Curte; şi coafată la modă... Atunci se va arunca la picioarele mele, iar inima să vă începe să grăiască. Şi atunci, mina mea va intra în preţul libertăţii sale... Vom chibzui împreună cum să fugă. Îl voi îmbrăca în vestonul, mantaua şi tricornul lui Ciurmanteev, iar când se va lăsa seara, vom ieşi braţ la braţ din fortăreaţă, vom dispare cu o barcă, undeva, în Suedia... Va veni clipa când acolo, departe, pe meleaguri străine, se va înfăţişa lumii şi toţi îşi vor aminti de el. Atunci, poate, va fi repus în drepturi...”

Visele chinuitoare şi înflăcărate ale Polixenei urmau să se îndeplinească, e adevărat, puţin altfel, mai devreme decât îşi închipuise. Incendiul nocturn din celula prinţului îngrozise conducerea fortăreţei. Comandantul Berednikov se pierdu cu firea mai rău decât ceilalţi. Trebuia, fără ştirea poliţiei secrete, să se repare soba, hornul, despărţitura şi duşumeaua, totul trebuia retencuit, vopsit şi zugrăvit. Berednikov şi Ciurmanteev angajară un antreprenor. Sobarii şi teslarii aveau acces în fortăreaţă

numai în timpul nopţii, urmând să lucreze la lumina felinarelor. Cneazul Ciurmanteev îl transfera pe arestat în locuinţa sa, lansând zvonul cum că acesta s-ar fi îmbolnăvit şi că se afla în infirmeria secretă a fortăreţei. „Eu însumi îi voi duce de mâncare şi-l voi îngriji, îl anunţă el pe comandant. Ajutorul meu, care se afla în permisie la lacul Ladoga, m-a rugat să-i prelungesc şederea, pe care eu din păcate i-am acceptat-o, scriindu-i că poate să mai stea. Deocamdată voi face faţă şi singur.” Într-adevăr, cneazul îi prelungise concediul lui Vlasiev. Gratiile de la geamurile magaziei de efecte care se afla în vecinătatea locuinţei lui Ciurmanteev au fost verificate şi întărite în mare grabă. Pretextând păstrarea în mai bune condiţii a efectelor şi proviziilor pentru deţinuţi, care, chipurile, fuseseră aduse aici, la uşa exterioară fu plasată o sentinelă specială. Asemenea mutări nu erau o noutate în fortăreaţă.

Ciurmanteev putea fi liniştit. În afară de *feldwebel* şi de felcer, nimeni n-ar fi ştiut unde anume se afla arestatul, „prinţul fără de nume” încredinţat lui. Dar entorsa de la picior, pe care la început n-o luă în seamă, se făcu în scurtă vreme simţită. Iată, coniţă, am transferat sub acoperişul casei mele şi am luat în îngrijire un ocnaş furios”, spuse Ciurmanteev Polixenei, strecurându-se într-o dimineaţă, cu o legătură de chei şi o cană de fiertură, prin cele două odăi nelocuite ce se aflau în spatele dormitorului copiilor şi cărora li se zicea „vechile cămări”. Aceste camere nu le văzuse de multă vreme nimeni, iar în anul din urmă se aflau sub lacăt. Ciurmanteev mai făcu o dată drumul în timpul prânzului, apoi seara, la cină. Spre noapte însă căzu la pat răpus de durere: nu putea nici dormi, nici sta jos din cauza piciorului care se umflase şi îl durea foarte tare.

— Of, ce să fac? Să-i scriu, poate, lui Vlasiev la Ladoga? gemea pristavul. N-ar strica să-l aduc încoace… Chiar aşa, cum pot să fac singur faţă la toate?

— Şi bine veţi face, îl îndemna Pciolkina. Dictaţi-mi, să iau hârtie şi pană...

— Nu, Polixena Ivanovna, am să mai rabd. Poate m-o lăsa mai încolo, spre ziuă.

Mai încolo însă au început frisoanele, febră şi delirul. Ciurmanteev era hărţuit de insomnie, în fiecare clipă o chema pe bătrâna dădacă finlandeză, vrând să-i tot spună ceva, dar nu reuşea. Prea era surdă şi proastă!

„N-o s-o ducă mintea, n-o să priceapă, îşi zicea Ciurmanteev chinuindu-se. Alţii însă pot pricepe şi atâta or s-o necăjească până o să le spună secretul."

În zori apăru Polixena să vadă ce mai face cneazul. Era întins în pat, iar ochii ieşiţi din orbite îi ardeau de boală.

— Ce-i cu dumneavoastră? întreba ea.

— Acela... ocnaşul... şopti Ciurmanteev, ridicându-se în coate şi căutând cu mâna sub pernă. I-ar trebui niţică apă proaspătă, pâine, lapte... Tîmpită-i baba asta! Iar pe *feldwebel* nu-mi vine să-l chem...

— Lăsaţi că-i duc eu; fetiţele dorm...

— E foarte bine că doarme şi el... Du, măicuţă, du... Acolo e o despărţitură, iar după ea ai să vezi o uşă. Descuie, lăsă mâncarea şi apoi pleacă degrabă. Doamne! El e doar... Orice mişcare îi este urmărită.

Ciurmanteev simţi că ameţeşte. Nu isprăvi vorba, îi întinse Polixenei cheile şi, sfârşit de puteri, căzu pe pernă. Polixena purta o foarte frumoasă bluză de noapte. Punându-şi pe cap o băsmăluţă, se strecura în vechea cămară. Dădaca şi copiii dormeau duşi. De afară, pătrundeau zorile, Pciolkina descuie prima uşă, apoi cealaltă; apăsând uşurel clanţa, trecu pragul. „Cine să fie, totuşi, acest deţinut? se întreba. Un rascolnic fanatic, un răsculat împotriva puterii sau vreun dezertor de seamă? Şi cum arată la chip? Unde doarme? E bătrân sau tânăr? Sau e chiar prinţul misterios, ascuns aici în fortăreaţă, prinţul despre care vorbeşte lumea?"

Polixena zăbovi lângă uşă. În odaie era întuneric.

Deschise obloanele interioare şi privi în jur. În dreapta intrării, pe un pat de fier ruginit şi o saltea mototolită, într-o cămaşă ţărănească de cânepă şi în nişte papuci scâlciaţi, puşi pe piciorul gol, dormea un tânăr slab şi palid. Părul lung şi blond se răsfira în şuviţe moi pe pernă, acoperindu-i o parte din faţa frumoasă, încadrata într-o bărbuţă castanie. O mina delicată şi albă atârna de sub mantaua marinărească, grosolană, care-i ţinea loc de plapuma. „Atât de tânăr şi ocnaş, îşi spuse Polixena în timp ce punea cu grijă apa şi micul dejun pe masa pe care se afla o carte întredeschisă, cu tipăritură veche, bisericească înnegrită de vreme. Mai degrabă e rascolnic; vreun arhimandrit sau vreun episcop de-al lor şi desigur unul periculos”, conchise Polixena îndreptându-se spre uşă.

Arestatul se trezi, sări în sus, dar se aşeză imediat pe pat; era uluit de minunata apariţie. Niciodată în anii care au urmat, Polixena n-a putut uita această privire timidă şi încântată în acelaşi timp. „E prinţul!” o străbătu gândul, făcând-o să fie cuprinsă de frică şi totodată de o bucurie dureroasă. Rămase ţintuită locului.

Arestatul se frecă la ochi, întinse mâinile şi începu să şoptească ceva timid şi rugător. Era greu să înţelegi ce spune şi drept cine o lua pe musafira ce pătrunsese la dânsul în timp ce dormea.

Printre imaginile pe care le păstrase în memoria sa din copilărie se găsea şi o fiinţă asemănătoare, blândă şi delicată; aceea era însa o persoană înalta şi slabă, cu o faţă mereu plânsa, purtând o rochie neagră de doliu, iar ochii îi erau încărcaţi de groază şi durere. Arestatului i se părea – sau aşa i se spunea – că fiinţa aceea era mama sa, exilata odată cu dânsul, prinţesa Anna Leopoldovna. Mai târziu fu obsedat până la durere de trecutul său, sâcâindu-i pe cei din jur cu întrebări, încercând să reconstituie din memorie chipul acestei mame înlăcrimate, îndepărtate şi dragi. De multe ori, în timpul

somnului neliniştit şi greu, ea apărea pentru o clipă în faţa lui Ivanuşka înghiţită imediat de ceaţa lacomă. Acum i se păru din nou că doarme şi că în vis îi apare, cu totul pe neaşteptate, acest chip. Nu, nu era acelaşi. Pe acela nu-l putea reconstitui, oricât încerca, oricât se chinuia. Acum, în schimb, iat-o, sta vie în faţa lui, nu dispare din uşă. Ochii ei cenuşii, fermecători, îl privesc cu mirare şi compasiune, trupu-i delicat se mişcă, bluza colorată viu, foşneşte. Dar zăvorul pocni uşor şi musafira dispăru..

Din ziua aceea Pciolkina începu să-l viziteze, fără oprelişti, pe arestat. Ciurmanteev îşi dădea seama de nebunia acestor întâlniri, dar n-avea cum să le evite.

Petersburgul nu ştia nimic despre boala să. Şi-apoi, din capitală veneau ştiri liniştitoare; pretutindeni aveau loc înlesniri, se dădea tot mai multă libertate. „Poate şi-or aduce aminte şi de noi, ăştia uitaţi... Dumnezeu mi-a trimis un om de încredere. E şi deşteaptă şi modestă."

Şi într-adevăr, Pciolkina se purta chibzuit şi sobru. N-ar fi spus un cuvânt de prisos, era prevenitoare şi mândră totodată. Dacă trebuia să lase paza să facă curăţenie îl scotea pe arestat, îl încuia în camera goală de alături, îl lăsa pe *feldwebel s*ă intre la cneaz după chei, iar ea, aruncându-şi o scurteică pe umeri, rămânea în prag atâta vreme cât soldaţii din gardă măturau, spălau podelele şi aeriseau încăperea prinţului.

Ziua, Pciolkina îi aducea arestatului mâncare, apă şi cărţi; noaptea, rămânea să-i citească, îl învăţa să scrie sau îi desena împrejurimile fortăreţei şi îi povestea despre Petersburg. Observând că se bâlbâie, iar în momentele de tulburare, nu poate să se facă înţeles, îl obliga să citească rar, răspicat, să repete după ea cuvinte greu de pronunţat. Deţinutul era departe de a fi copilul slab de minte din imaginaţia Polixenei. Dimpotrivă, dovedea isteţime, era descurcăreţ, iar atunci când era liniştit, prindea uşor noţiuni noi, care îl bucurau peste măsură.

Această bucurie se transforma uneori într-o veselie şi un râs nestăvilit. Prinţul se ridica atunci de pe pat, sarea prin cameră, făcea giumbuşlucuri caraghioase. „Doamne, măcar de-aş reuşi mai iute, mai repede!” îşi spunea Polixena, urmărind cu înfrigurare şi teama eforturile pe care le depunea pentru emanciparea arestatului. „Voi avea oare răgaz să-i transmit, să-l învăţ totul?” Urmărea cum noapte de noapte, la lumina felinarelor, se scoteau în curte molozul şi cărămida afumată din turlă; iar peste puţină vreme pe acoperiş apăru noul horn. Apoi o grămadă de aşchii fu maturata din pridvor şi lângă scară fu făcută o groapă pentru stins varul. Înarmat cu găleată şi bidinea, începu să vină în turlă un zugrav din posadă. Reparaţiile se apropiau de sfârşit.

Într-o seară, Ciurmanteev se simţi mai rău că de obicei. Polixena, purtând un coş cu mâncare şi o carte în mină, trecu spre camera arestatului. „Foarte bine, îşi spuse pristavul privind-o, nu-i nici o nenorocire; dacă o fi să nu mă mai scol, măcar să ştiu că am făcut un bine unui martir nevinovat, părăsit de toată lumea!” Polixena intră la deţinut, încuie uşa, trase obloanele, aprinse apoi lumânarea de ceară pe care o adusese cu ea şi deschise cartea. Arestatul luă loc lângă ea, la masă. Fata îl privea cu încordare încercând să-i pătrundă gândurile. Ce crede prinţul despre ea? Ce aşteaptă de la ea? Dar de la destinul său? Îl vedea că nu se simte la largul său, simţea privirea sa încruntată.

Luând-o uşor de mină şi privind-o cu duioşie în ochi, Ioan îi atinse timid mâna cu buzele.

— Ce faci? exclamă Polixena, înroşindu-se toată.

— Toate sunteţi... la fel? întrebă Ivanuşka.

— Sunt multe mai bune ca mine, răspunse Polixena.

— Cum te cheamă?

— La ce vă trebuie numele meu? Numiţi-mă, pur şi simplu, prietenă...

— Rămâi, nu pleca. Rămâi cu mine!

Arestatul strânse mâna feţei la piept.

— Prietenă, porunceşte să mi se dea drumul, spuse el. Că doar pe tine te vor asculta cu toţii.

— Vă înşelaţi, aici sunt la stăpân.

— Tu nu eşti om; eşti un spirit pogorât din cer, eşti destinul însuşi.

— Sunt om şi încă unul dintre cei mai mărunţi, mai de nimic.

— Ia un cuţit şi omoară-i! şuieră arestatul, iar ochii săi scânteiară.

— Omorî unul, rămân atâţia alţii, răspunse Polixena. Aveţi răbdare, rugaţi-vă Celui-de-Sus, prinţe! Va sosi timpul şi veţi fi liber.

Deţinutul o ascultă fără să poată pricepe de ce aceasta fata frumoasă plină de graţie, ale cărei mişcări, cuvinte, foşnet de rochie erau numai farmec, nu avea puterea să-i redea libertatea, să-l salveze.

— Mi s-a luat totul, nu-i aşa? Totul?

— Ce vreţi să spuneţi?

— Au mai fost alţi martiri ca mine?

— Au mai fost... Sărmanii, aidoma vouă, au fost lipsiţi de tron, de împărăţie.

— Spune-mi, careva dintre ei a mai căpătat înapoi ce i s-a luat?

Pciolkina îi povesti deţinutului despre regele Franţei, Carol al VII-lea şi despre eliberatoarea sa, ţărăncuţa din Orléans. Ioan Antonovici o asculta cu sufletul la gura, iar când fata îşi isprăvi povestirea, o prinse de mână, o strânse înflăcărat la piept, implorând-o să-l roage pe Dumnezeu să facă o minune, să-l izbăvească de prigonitori şi de închisoare. Vorbă lui incoerenta, ca o rugă de copil, lacrimile şi îmbrăţişările puternice, bărbăteşti, o făcură pe Polixena să-şi vină în fire. Îl îndepărta încetişor, căutând să-l potolească.

— Fiţi pregătit, dacă intenţionaţi să ieşiţi de aici, poate voi veni sau vă voi da un semn, spuse fata.

— Porunceşte, cheamă-mă!

— Dar dacă vor afla, vă vor ajunge din urmă şi vă vor omorî?

— Trimite-mi, Doamne, asupra mea chinul, moartea, numai tu... numai tu să rămâi lângă mine...

Polixena se ridică. Ochii ei serioşi şi liniştiţi sclipiră cu hotărâre. Puse mâinile pe umerii deţinutului, care o privea fâstâcit şi cu o umbră de speranţă. Cu degete subţiri şi nervoase îl atrase spre ea şi, apropiindu-şi pătimaş buzele de obrazul palid şi supt, porni spre uşă.

Arestatul rămase cu răsuflarea tăiată, înnebunit.

— Unde pleci, unde? strigă el, repezindu-se în urma ei. Lumina mea, bucuria mea!

Uşa se închise cu zgomot. Se aşternu liniştea.

Toată ziua următoare, Polixena umblă de colo-colo, fără rost. Seara, după o lungă despărţire, se întâlni pe neaşteptate, în casa preotului, cu Mirovici. Gândul de a-l ajuta pe prinţ reînvie în mintea ei cu forţe sporite. Se pierdea în presupuneri, ipoteze, făcea planuri. Şi iată că se ivi ocazia care îi indica drumul pe care trebuia să-l urmeze.

Ducându-i pe copii la împărtăşanie şi uitând, în grabă, să închidă uşa închisorii provizorii a prinţului, prilejui întâlnirea lui cu Mirovici. „Destinul!” îşi spunea, venindu-i pe loc ideea scrisorii prin care să-i trezească ţarului dorinţa de a vizita închisoarea de la Schlüsselburg. Planul ei îndrăzneţ îi reuşi, dar urmările nu erau cele pe care le dorise. Prizonierul încoronat rămăsese ca şi mai înainte în detenţie; logodnicul, trimis în străinătate, iar Ciurmanteev în ajun de Paşti anunţat că fusese înlocuit şi transferat – pentru merite deosebite – într-una din cetăţile de frontieră de dincolo de Volga. Ca să aibă mai multă linişte...

Înainte de plecare, cneazul Ciurmanteev a fost chemat la Petersburg pentru anumite lămuriri pe care urma să le

dea unei comisii speciale, alcătuită din Narîşkin, Melgunov şi Volkov, cărora li se încredinţa de acum încolo arestatul, „prinţul fără de nume”. Cneazul plecă, dar, din cauza dezgheţului şi a noroaielor de primăvară, îşi lăsă pentru o vreme fetiţele în seama Polixenei în casa preotului.

Înlocuitorul lui Ciurmanteev, maiorul Jihariov şi ajutoarele sale, căpitanii Batiuşkov şi Uvarov, purceseră împreuna cu Berednikov la discutarea măsurilor pentru îndeplinirea ordinelor personale ale ţarului privitoare la arestat. În legătură cu acesta, primiră de la Ungern, din Petersburg, următoarele instrucţiuni: „*Arestatului, ca urmare a vizitei primite, pot foarte uşor să-i vină idei noi, necorespunzătoare; de aceea, feriţi-l prin toate mijloacele de noi minciuni păgubitoare. Cât priveşte sănătatea şi aerul curat, îngrijiţi-vă în conformitate...*”

Prima plimbare a arestatului o făcură după Paşti. Decursese normal. După ce sună stingerea, după ce totul se linişti în fortăreaţă, prinţul fu îmbrăcat cu tricornul şi mantaua lui Batiuşkov, iar Jihariov îl scoase pe scara interioară, pe curtina. Îmbătat de aerul curat, prinţul se clătina, încetinindu-şi întruna paşii, ducându-şi mâna la inimă şi exclamând: „Ah, Doamne... ah, ce minune!... Ce e asta, ce?” sorbea din ochi, cu sete, casele de pe malul celălalt al Nevei, poienile şi pădurile coastei, învăluite în aburul primăverii.

— Ah, domnule maior, ce bine e aici! exclamă el, prinzându-l pe pristavul, care păşea alături de el, de pulpana mantalei. N-am să uit câte zile voi avea... Ce minunat e cerul! Dar luna! Ce minune!

— Să mergem acasă, pentru azi ajunge...

— Parcă ar mirosi a fum de tămâie... Of, nu mai pot, să stăm jos; aş mai vrea să rămân încă un pic...

— Nu se poate, domnule, altă dată.

Zilele următoare se plimbară mai mult. Jihariov încercă să-l ducă pe prinţ pe bastioane, dincolo de zidurile cetăţii,

iar după un timp se hotărî să facă împreună o plimbare pe cursul apei. „Dumnezeu îl mai ştie, se tot chibzuia Jihariov, poliţia secretă se pare să-l trateze cu asprime, dar ţarul vezi cum a hotărât... Pe cine să asculţi?” Când cuterul şerpuind pe lac, se apropie de chei, când se auzi forfota străzii şi glasurile mulţimii care se foia pe lângă ţărm, prinţul fu cât pe ce să sară peste bord.

— Ei, ce zici de persoana mea acum? spuse dânsul. Acum pot merge oriunde... Iar prostul de Ciurmanteev se temea, îi era chiar frică să stea de vorbă cu mine.

— Toate, domnule, vin de la Cel-de-Sus. Era sever, acum au mai slăbit şurubul.

— Dar unde-i Ciurmanteev?

— A plecat.

— Şi-a luat şi copiii?

— Bineînţeles.

Prinţul căzu pe gânduri. „Asta înseamnă că a plecat şi fata aceea...”

După Săptămână Tomei, din Petersburg, baronul Ungern trimise, pentru arestat, lenjerie de schimb, provizii şi chiar bunătăţi, întrebându-l pe Berednikov, printre altele, dacă începe curînd construcţia casei poruncite de ţar. Construcţia începu.

Se apucară să care piatră, bârne, scânduri. În faţa casei Pristavului fuseseră săpate şanţuri şi se turnă fundaţia. Lucrul înainta în mare grabă. Comandantul spera să isprăvească, conform dorinţei ţarului, la 29 iunie.

De ziua sfântului Nicola, plimbându-se pe zidul fortăreţei, împreuna cu noul său paznic, prinţul întârzie pe curtina ce dădea spre oraş. Se întrema văzând cu ochii, căpătase un aer de prospeţime, ba chiar se bronza. Se însera. Jihariov era dus cu gândul la familia lăsată la Petersburg: „Măcar de s-ar relua comunicaţia mai degrabă, i-aş aduce încoace pe ai mei, îşi spunea el. Ce plictiseală, parcă ar fi un cimitir plin de morminte...” Arestatul studia, prin lunetă pristavului, piaţa târgului, în

care băcanii, bucuroşi de seara caldă de mai, jucau, împreuna cu posadnicii, rişca, mingea sau încingeau hore. Ţipetele şi râsetele lor zgomotoase, chiuiturile şi strigăturile horârilor ajungeau foarte clar la Ioan.

— Ce-i asta? Uite, se mişcă, urlă… voia să ştie prinţul.

— E cireada de vaci, îl lămuri Jihariov.

— Dar aia de colo, aducând a şoareci… Ce s-au mai năpustit pe ţărm! După cine aleargă aşa?

— Sunt copii, domnule…

— Ah, înălţimea voastră, ce-ar fi să mergem şi noi la ei? propuse arestatul.

— Nu se poate, domnule, ce va veni?! Nu sunteţi o persoană oarecare, fără rang, ca să vă amestecaţi cu plebea…

Deţinutul căzu pe gânduri. „Iată cum e soarta! Înainte vreme eram păzit ca cel din urmă ocnaş, acum, când sunt respectat, tot nu pot să am libertate…”

Se lăsa întunericul. În oraş se aprindeau luminile. Stelele începură să apară printre peticele pufoase de nori ce alergau deasupra lacului.

— Cunosc toate stelele, spuse deodată arestatul. Toate, toate, până la ultima…

— Şi ce ştiţi despre ele? întrebă căscând Jihariov.

— Le-am studiat prin fereastră. Ca să ştiu care-i partea fiecăruia dintre noi…

— Şi ce spun ele?

— Uite-o pe aceea, albă, care sta singură… O vezi? E steaua mea.

— Ei, dar cele care sunt mai depărtate?

— Albăstreaua de colo e a ţarului… Noapte de noapte le-am privit, le-am cercetat, le-am întrebat…

— Şi ce l-aţi întrebat?

Arestatul tăcu. Tăcu şi pristavul. O pasăre de noapte veni aproape de dânşii, se sperie şi zbura pierzându-se în întunericul bastionului.

— N-o să-mi dea ţarul drumul, continua arestatul. Nu

mi-e hărăzită bucuria asta...

— V-aţi înşelat, domnule! Ce chef ar avea omul să îndruge verzi şi uscate?!

— Bagi de seamă? Steaua albastră s-a ascuns după nor înaintea celei albe. Vezi, asta înseamnă că steaua lui o să apună înaintea stelei mele...

— Vorbeşti prostii, domnule, aiureli! spuse sever Jihariov, cătând cu teamă în jurul său. Dacă nu vă lăsaţi de trăsnăile astea, o să raportez mai sus. Vi se acordă favoruri, se milostivesc de dumneavoastră şi în schimb... Haidem, că e vremea să intrăm în casă.

Arestatul şi paznicul său coborâră de pe curtină în fortăreaţă. Trecând prin grădină bisericii se apropiară de camera de gardă. Printre pomii în floare, apăru casa preotului. Prinţul ţipă uşor şi o rupse la fugă.

— Încotro, încotro? se sperie Jihariov, prinzându-l de mină.

În pragul casei preotului stătea Pciolkina.

— Lasă-mă, bădărane! strigă arestatul, încercând să se smulgă din strânsoare. Prietenă, prietenă! Eşti aici? Iată-mă-s, salvează-mă...

— Plecaţi, coniţă, interveni pristavul. Vă rog, vă poruncesc!

Arestatul, reuşind să scape, veni în fugă lângă fată.

— Unde-ai fost, unde? îi şoptea Polixenei cu răsuflarea tăiată. Atâtea zile nu ţi-am auzit vocea...

— Duceţi-vă, supuneţi-vă, spuse Pciolkina şi ţineţi minte că oriunde v-aţi afla, nu vă voi părăsi, voi da de urma voastră...

Jihariov chemă paza. Caraula îl înconjura pe arestat. Acesta se dădea, plin de turbare, la soldaţi, căutând în acelaşi timp să scape de încleştare.

— Fiare ce sunteţi! ţipa el. De cine ascultaţi? Ţarul mi-a dat libertate şi voi nu-mi daţi drumul? Eu însumi sunt ţar!

— Liniştiţi-vă, domnule. Ce doriţi? se agita Jihariov.

— Nu mai vreau să intru în văgăuna veche.

— Încăperea cea nouă încă nu-i gata.

— Mută-mă la popă, uite aici...

— E strâmt şi nu-i de dumneavoastră. Nici n-or să admită!

— Cară-te, javra şi cere voie... Ştii şi tu din ce viţă mă trag!

— La ordin, domnule, răspunse Jihariov, găsind că e mai bine să-şi schimbe atitudinea. Nici vorbă că nu sunteţi o persoană oarecare; de aceea, din decenţă, trebuie să facem curat în odăile astea. Până mă duc la preot, aşteptaţi în vechea dumneavoastră odaie.

Arestatul cedă. Jihariov îl încuie ca şi altădată, dublând pază pe lângă turla închisorii. A doua zi dimineaţă Pciolkina a fost expediată din fortăreaţă. Anunţându-l, în scris, pe Ciurmanteev, se mută, împreuna cu copiii, în posada Schlüsselburgului.

Mai trecură două săptămâni. Prizonierul se afla într-o stare de desperare totală. Începu să fie stăpânit de accese de furie nepotolită şi de turbare fioroasă.

La schimbul de dimineaţă al gărzii, sentinelele raportau pristavului şi comandantului despre nopţile de nesomn ale deţinutului. Tinda şi coridorul îngust din faţa celulei răsunau de ţipetele şi gemetele sale sfâşietoare. Era într-un continuu acces de nebunie, înjurând şi blestemând, bătea în clanţa uşii de fier, răsturna mobila prin cameră, spărgea geamurile, îşi smulgea hainele şi lenjeria.

— Ce vreţi, domnule? îl întrebau sentinelele prin ferestruica zăbrelită a uşii. Procedând aşa, vă distrugeţi efectele, în paguba voastră şi a statului.

— Aduceţi-l pe Jihariov, de el am nevoie, javră... Şarpe, crocodil ce eşti! ţipa arestatul cu spume la gură când îl vedea. Pe ea să mi-o aduci, auzi? Pe ea!

— O interzice regulamentul. A plecat...

— N-o să mă mai iubească. N-o să mă mai iubească... Măcar un cuvinţel să-i spun, măcar s-o privesc!

Arestatul îşi muşca mâinile, apuca cu dinţii zăbrelele

ferestrei.

„Atât ar mai lipsi, să afle cei din Piter despre toate poznele astea, îşi zicea pristavul, mort de frică. Măcar de s-ar hotărî mai degrabă ce să facem cu el şi în ce fel. Şi numai Ciurmanteev le-a încurcat pe toate! Ar trebui să-l reclam, dar mi-e milă de el săracul, că-l condamna…”

— Scorpionilor, viperelor! Arde-i, Doamne, mistuie-i! urla zi şi noapte, la geam şi la uşă, deţinutul. Şerpii să-i mănânce! Pietrele să-i lovească! Bate-i, Doamne, pedepseşte-i!

— A intrat necuratul întrânsul, l-au nenorocit sărmanul. Era om de treabă şi liniştit, iar acuma-i ca o furie oarbă…

Uitând o clipă de sine când aţipea, arestatul se trezea cu sufletul şi mai amar şi mai greu. Bolta de piatră îl apăsa ca un cavou. Pereţii muţi şi albi aveau răsuflare de gheaţă. Când se vor ivi zorile? Ivanuşka o chema pe Polixena, îi trimitea cuvinte duioase. Se arunca apoi la micul geam al celulei, îl deschidea larg, se ridică grăbit pe vârful picioarelor şi inspiră, cu sete, aerul proaspăt al nopţii. Iată un petic de cer negru, brăzdat de nori. Iată steaua albă şi steaua albastră… Strălucesc sus, deasupra fortăreţei, ba ascunzându-se, ba ivindu-se de după norii fugari.

„Ce libere sunt pe cerul depărtat, gândea prinţul, iar eu sunt din nou în groapa asta, din nou sub zăvor.”

Trecea şi noaptea. Palida dimineaţă începea să prindă culoare. Ciripeau vrăbiile, coţofenele-şi luau zborul său îşi curăţau ciocurile lungi, hrăpareţe. Se ridică soarele. Dinspre poienile şi desişurile de pădure ce se trezeau la viaţa, se auzea cântecul ciocârliilor şi al privighetorilor. […]

II. Inscripţia de pe poartă

MIROVICI PĂRĂSI PETERSBURGUL CU inima uşoară, cu un sentiment de bucurie neîncercată de mult vreme. În zgomotul şi plescăitul apelor primăverii, gonea, într-o diligenţă, spre ţări străine. Iată, Luga, Pskovul, Dvina cea ca o mare de întinsă, iată ţărmurile Nemanului. Primăvara era în toi în Lituania. Stoluri lungi de gâşte sălbatice şi cocori acopereau cerul. Păduri şi lăstărişuri de apă se albăstreau în ceaţă, gemeau de ţipetele şi fluieratul păsărilor. Mirosea a frunze fragede de mesteacăn şi a lăcrămioare.

„Mă însor şi las totul baltă, îşi zicea Mirovici trecând frontiera. Îmi iau adio de la toţi, îmi dau demisia din armată, plec acasă şi-o să mă ţin de demersuri pentru recăpătarea drepturilor mele. Ce ne trebuie capitală, viaţă strălucitoare, fanfare, zbucium? Polixena mi-a spus: «Decât Piterul, mai bine să plecăm în Ucraina ta, în judeţul Pereaslavl. Acolo ne-om plimba în voie prin ierburile de câmp, înalte până la brâu, ne-am umple pieptul de parfumul merilor şi al perilor în floare.» Am s-o duc acolo. Chiar dacă n-am acum un colţişor al meu, o să-l căpătăm până la urmă; dacă nu voi reuşi singur, mă vor ajuta oameni de inimă. Până una-alta, o să stăm la prieteni. Am impresia că n-am dorit niciodată belşugul ca acum. Pentru ea însă ... De vreme ce ea vrea, totul se va face! Şi Mihail Vasilici Lomonosov a fost de acord când i-am povestit ce-am făcut la Schlüsselburg. Acolo, la Trubej, lingă fostul Lipovîi-Kut al moşului meu, unde era

stupina cumătrului lui taică-meu şi unde mă zbenguiam când eram copil... Acolo dă, rai. Un singur petic de pământ de-aş avea! Că boierul pe moşie, e ca domnul la domnie... Oare o mai fi existând prisaca şi o mai fi trăind bătrânul cumătru al tatii, Maistriuk?”

Soarele încălzea bine. Mirovici aţipise şi se vedea în câmp. Valuri aurii de grâu înalt şi copt foşneau şi se legănau de jur-împrejurul său. Urcă un deal, mergând printr-un lan. Pe deal era o biserică. Cerul cânta, ardeau lumânări. Era aşteptat pentru cununia sa cu Polixena. Dar lanul auriu de grâu nu mai are sfârşit. Valurile parfumate se unduiesc şi şuşotesc între ele; se rătăceşte, îi slăbesc puterile. Din fugă zăreşte maci purpurii şi albăstrele; pe ele se leagănă răgace albastre şi păianjeni pufoşi cu ochi imenşi. „De ce mă pierd cu firea, doar am aripi!” îşi zicea Mirovici, deschizându-şi aripile şi luându-şi zborul deasupra mării foşnitoare de spice fără de sfârşit. Va ajunge oare la timp? Biserica e tot mai departe şi mai departe. Inima refuza să mai bată. S-a trezit. În faţa ochilor are un caftan larg şi cenuşiu, un spate gârbovit şi perciunii roşii ai vizitiului. O staţie, apoi schimbarea cailor...

Tratativele cu Prusia privind încheierea păcii definitive începuseră înaintea sosirii lui Mirovici la detaşamentul lui Baturlin. Cu o expediţie de acest fel, împreună cu alţi ofiţeri, a revăzut Berlinul şi Mirovici.

Spre sfârşitul lui mai, i-a trimis cadouri din străinătate logodnicei sale: o rochie gri de tafta, un camizol de catifea purpurie, podoabe de bagà, brăţări, un lanţ bătut în pietre preţioase şi o pelerină la modă, din dantelă albă, denumită „barbara”. Cadourile au fost trimise, printr-o ocazie, pe numele Bavîkinei. Nastasia Filatovna s-a lăudat cu ele lui Lomonosov.

— Are mult gust, spuse Mihail Vasilici, cercetând cadourile logodnicului.

— Asta aşa e, confirmă Filatovna, dând din cap. Dar

tare aş vrea să ştiu unde a găsit puşlamaua atâţia bani? Te pomeneşti că iar a început să joace cărţi. Ce părere aveţi, luminăţia voastră?

— Ei şi dumneata, mămucă, ce-ţi veni cu cărţile?

— Chiar aşa, poate nu-i are de la cărţi, căzu de acord Filatovna luminându-se la faţă. Probabil a început să urce. Că doar nu-i prost flăcăul. Ei şi sigur că au început să-l distingă. Te pomeneşti că se întoarce cu vreo declaraţie.

„Numai eu, pribeaga, ce să fac? oftă bătrâna. Unde să-mi găsesc un rost? Să tot bat aşa, străzile, pentru o brumă de negoţ? Probabil că va trebui să mă bag la stăpân!”

Prima zi de Paşte îl găsi pe ţarul Piotr Feodorovici în noul Palat de iarnă. Constructorul său, Rastrelli, a fost decorat pentru asta cu steaua Annei de Holstein, care purta următoarea inscripţie: „*Amantibus justiţiam, pietatem, fidem*”[49].

Pe Ecaterina, ţarul a plasat-o într-un capăt mai îndepărtat al palatului; ceva mai aproape de el, l-a instalat pe fiul său de opt ani, Pavel. Copilul locuia împreună cu preceptorul său Nikita Ivanovici Panin, un om flegmatic şi greoi, dar şiret şi cu o minte luminată. La mezanin se afla apartamentul rezervat Elisabetei Romanovna Voronţova. O aripă specială a palatului a fost destinată pentru presupusa mireasă a prinţului întemniţat, Ioan Antonovici: fiica minoră a unchiului său, guvernatorul general al Petersburgului, prinţesa Ecaterina Petrovna de Holstein-Beksen. Tânăra locuia împreună cu guvernanta ei, domnişoara Mirabella.

Piotr Feodorovici îşi lua prânzul şi cina în mijlocul unei suite restrânse. Holştinezii preferaţi îl înconjurau în grup compact. Ţarina îşi vizita rar soţul şi, de cele mai multe ori, dimineaţa.

Când venea în apartamentele fiului său, ţarul îşi bătea

[49] În latină în text : Celor ce iubesc dreptatea, cinstea, credinţa (n.tr.).

joc de „educaţia muierească” pe care o primise acesta; ciufulind părul băieţelului pirpiriu şi slăbuţ, spunea râzând: „O să iasă din Pavluha un voinic adevărat, să ajung numai să mă ocup eu de el. O să-l fac un soldat brav. Acum ce-i de capul lui? Un tolomac, o alintătură muierească şi nimic mai mult... La companie cu dumneata, la companie

Pe italianul Pieri, profesorul său de vioară, Petru l-a numit capelmaistrul palatului. La Curte aveau loc concerte interpretate de persoane de vază, iubitoare de muzică. La aceste întreceri muzicale participau fraţii Narîşkin – dintre care unui cavaler al Ordinului Sfântului Andrei, Adam Olsufiev, mâna dreaptă a hatmanului, preşedintele Academiei, consilierul de stat Grigori Teplov şi academicianul Stellin. Ţarul venea ne anunţat, având o ţinută simplă, prietenească.

— O să am o muzică grozavă! le spunea el prietenilor săi. Am să-l chem din Padua pe Tartini, celebrul veteran al viorii... Că fie vorba între noi, a făcut aceeaşi scoală ca şi mine Specialissim în tonuri şi treceri delicate, mângâietoare, iar acum şi majestuoase. Nici un efect grosolan, nici o figură de bâlci. Numai melodie!

Holştinezii pătrundeau peste tot, ocupând pentru ei şi „partizanii” lor locurile cele mai importante.

Cu două zile înainte de Paşti, în suplimentul la „*Ştirile din Sankt-Petersburg*” apăru un articol de fond, care atrase atenţia întregii capitale şi, după cum se presupunea, fusese scris din ordinul lui Holtz, trimisul regelui Frederic. Articolul glăsuia:

„Sankt-Petersburg, 4 aprilie 1762.

Atotmilostivul nostru ţar chiar din momentul urcării sale pe tron, nu lasă să treacă o singură zi fără să acorde noi favoruri sau să manifeste întru folosul supuşilor săi experienţa străbunilor, ocrotire şi înţelegere profundă a treburilor statului”. Etc., etc.

Nemulţumirea împotriva holştinezilor creştea. Vechile

slugi ale Elisabetei nu-i puteau suporta pe aceşti venetici nechemaţi. Noile transformări şi privilegii nu puteau răscumpăra atitudinea grosolană şi jignitoare a oaspeţilor străini faţă de ruşi. Se spune că, pe vremea aceea, Lomonosov ar fi rostit următoarele cuvinte: „Varza şi ridichea încă n-au răsărit în grădină, în schimb au răsărit reformele holştineze”.

Oricine se nimerea în primăvara aceea la Petersburg, se întreba: „Ce a proclamat Senatul astăzi şi ce pregăteşti pentru mâine?” Toţi umblau sperând în schimbări neaşteptate, nevisate... Până şi atoateştiutorul şef al poliţiei, Korf, a trimis odiţa, în secret, la palat pe aghiotantul său, spunându-i: „Caută-l acolo, tătucă, pe Karl Ivanîci Springer şi află de la el – *hörst du*?[50] cât mai abil, cu ce şi de cine se ocupa acum ţarul?

Ca urmare a desfiinţării cancelariei secrete şi a acordării libertăţii nobilimii, noii favoriţi ai lui Petru al III-lea l-au sfătuit să se ocupe de proiectul secularizării averilor mănăstireşti, rămas din vremea lui Petru cel Mare şi de fixarea unei alocaţii de stat preoţimii şi capurilor.

Odată, aflându-se la masă la Aleksei Razumovski, baronul Ungern îi spuse lui Volkov:

— N-ar fi rău să-l anunţăm pe arhiepiscopul Dmitri despre anularea posturilor. Untdelemnul, ridichea şi ciorba dumneavoastră nu sunt bune pentru stomacurile societăţii de azi... şi n-ar fi rău să-i spunem c-ar fi timpul să revizuim, iar multe să le şi schimbăm, în monarhia noastră; clerului să-i permitem să-şi radă bărbile şi să umble, ca în Europa, în haine civile.

— Şi cine a dat sfatul ăsta? se interesă Volkov.

— Ei, sugerează-i şi tu preasfinţiei sale Dmitri, răspunse Ungern zâmbind misterios, că n-ar fi rău să se gândească la problema asta...

Aceste cuvinte se împrăştiară prin oraş ca vântul. Peste noapte toţi îşi aduseră aminte că ţarul Petru al III-lea,

[50] În germană în text: Auzi, tu ? (n.tr.).

după ce a înmormântat-o pe mătuşă-sa, ţarina, s-a dus la parastasul solemn la o biserică de rit catolic, că recviemul care s-a executat fusese compus de Monfredini, că după parastas şi-a luat micul dejun la popii acestei biserici.

Iar în Săptămâna Tomii, s-a dat poruncă să se purceadă imediat la construirea bisericii luterane pe lângă Palatul de vară de la Oraniembaum, pentru slugile de la Curte, străine de neam. „Introduc luteranismul în Rusia!” începură să se plângă clericii ruşi.

„Şi toate din cauza holştinezilor! se zicea în popor. Numai ei sunt de vină.” A ieşit chiar şi o zicătoare despre surprizele la care te puteai aştepta de la holştinezi. Murmurul de nemulţumire crescu când începu să circule zvonul că favoriţii străini au gata un ucaz pentru scoaterea icoanelor vechi din biserici, chipurile urâţite de vreme şi deci lipsite de strălucire, mai mult chiar, pentru închiderea bisericilor din palatele demnitarilor, chipurile „nu se cade să lipseşti biserica Domnului de înfăţişare corespunzătoare, sau să o ai la îndemâna aşa, ca pe o anexă la sala de biliard, la bucătărie, sau la ceva şi mai urât...”

Odată cu sosirea din Kiel a prinţului George, unchiul ţarului, influenţa nemţească s-a făcut şi mai simţită. Singurele nume cu trecere erau Olderog, Zobeltisch, Katzau, Zege von Manteufel, Zeitz. „Începe o nouă epocă Biron!” se auzeau tot mai tare glasurile ruşilor nemulţumiţi. Noii sfetnici ai ţarului nu se pierdeau cu firea. Îl linguşeau pe ţar; prezicându-i succese în intenţiile sale, greşite încă de la început din totală necunoaştere şi înţelegere a Rusiei.

La fabrica de goblenuri unde era director Bressans, avansat acum la rangul de frizer al Curţii, ţarul comandă, pentru anticamera noului Palat de iarnă, două goblenuri mari, „*haute lisse*”. Unul trebuia să reprezinte urcarea pe tron a Elisabetei, celălalt, propria sa înscăunare.

În mai, pe Neva, au fost lansate două noi corăbii. Uneia, ţarul i-a dat numele prietenului său, fostul inamic al Rusiei, „Regele Frederic”, celeilalte „Prinţul George”, primul prinţ de sânge, noul feldmareşal şi guvernator general al Estlandei.

Poruncind să se fondeze, pentru susţinerea comerţului şi negustorimii, o Bancă de stat, având un fond de cinci milioane de ruble, Piotr Feodorovici a ordonat totodată să se amenajeze, după exemplul „închisorilor de datornici” din străinătate, o închisoare „specială pentru cei nepricepuţi în ale negoţului”.

Pacea cu Prusia a fost definitiv încheiată, într-un cadru festiv, în ziua de 10 mai. La scurtă vreme după asta, stând în faţa trimisului danez, Kaksthausen, Petru a adus vorba despre faptul că Danemarca este un vechi duşman al Rusiei şi că el intenţionează să pornească cu război împotriva regelui danez care asupreşte Holstein-ul, ducatul său natal. A doua zi, în oraş începu să se vorbească cum că într-adevăr se poruncise să se pregătească două armate şi că hatmanul Ucrainei, contele Kiril Razumovski, comandantul ismailoviştilor şi preşedinte al Academiei de ştiinţe, va conduce peste hotare treizeci de regimente căzăceşti. Marele cancelar Voronţov împreună cu Volkov l-au sfătuit pe ţar să nu întreprindă acest război, dar el nu voi să asculte pe nimeni.

— Nu avem un comandant destoinic, furajele pentru armată nu sunt pregătite, spunea cancelarul.

— Fleacuri, avem timp să ne ocupăm şi de astea... Cât priveşte comandantul voi sta eu însumi în fruntea celor două armate. Străbunii mei, ducii, niciodată nu rămâneau acasă pe timp de război. Şi, înainte de toate, când voi purcede la drum, voi trece să-mi exprim atenţia şi respectul cordial faţă de fratele şi stăpânul meu, regele Frederic. Am avut cinstea să servesc în armata sa ca simplu soldat... Nici unul dintre fraţii şi supuşii săi nu-i

este atât de devotat ca mine. Se teme pentru viaţa mea, dar în secret susţine că ruşii nu sunt capabili să aprecieze generozitatea monarhului trimis lor... Oho! Am să văd eu cine va îndrăzni să se ridice împotriva mea şi a taurilor mei credincioşi, holştinezii! Cu ei sunt liniştit. Iar când voi pleca, am să las aici, în ariergardă, paznici vigilenţi...

Curtea se pregătea să se mute pentru vară în afara oraşului, în ziua de 11 iunie. Se auzea că ţarul, după cum îi era obiceiul, intenţionează să stea în palatul său preferat de la Oraniembaum, că pe fiul său s-a hotărât să-l lase la Petersburg în grija lui Panin, iar ţarinei a poruncit să i se repartizeze palatul de la Peterhof.

Curtea petrecea. Plimbărilor câmpeneşti şi serilor în care se juca serios cărţi le luau locul serile de muzică instrumentală sau de coruri cu acompaniament de alăută, de romanţe nemţeşti, cântece ruseşti duioase sau pline de foc şi compoziţii ale muzicantului de la Curte, Beligratki.

Ca să-şi bată joc de Lomonosov care nu mai scria nimic, favoriţii străini l-au sfătuit pe preşedintele Academiei să-l premieze pe chefliul stihuitor Barkov, căruia i s-a şi decernat titlul de traducător academic pentru oda pe care o compusese în cinstea noului monarh.

Ţarul amina încoronarea până după întoarcerea din campania împotriva Danemarcei.

— Coroana trebuie comandată la Hamburg, îl anunţă el pe Ungern; Rusia n-are giuvaergii ca lumea. E şi scump şi n-avem nici timp; mai întâi să ne facem cunună din laurii de război ai victoriei...

Despre ţarină nu se mai auzea aproape nimic. Se spunea doar că Ecaterina Alekseevna trăieşte într-o completă recluziune, fără să aibă nici cea mai mică putere, însemnătate sau influenţă. I se acorda chiar mai puţină atenţie decât nepoatei cancelarului, contesa Elisabeta Romanovna Voronţova.

— Iubesc disciplină, sunt exigent, dar acord privilegii! spunea Petru. Vreau ca poporul să se odihnească; a trecut timpul severităţilor şi grozăviilor în Rusia... Vreau să mi se spună, după ce voi muri, Titus cel blând...

Într-adevăr, în primele zile ale domniei, Petru a readus din exil o mulţime de persoane deportate pe vremea mătuşii sale, Elisabeta. Începând cu primăvara anului 1762 în înalta societate a Petersburgului, au început să apară zilnic nişte figuri ciudate, necunoscute şi străine noii generaţii, fantome ale trecutului, bătrâni demnitari sau potentaţi de-o clipă, care în epoca Elisabetei ţinuseră în mina destinele Rusiei, părând acum nişte morţi ieşiţi din nişte morminte dărăpănate şi unităţi de mult...

La începutul lui iunie, Mirovici se întorcea din Prusia. Dar la frontieră i se înmâna un ordin al Colegiului de război, de a rămâne pe loc în aşteptarea unor noi instrucţiuni din partea şefilor ierarhici. Aici primi el o scrisoare de la Pciolkina.

Polixena se mira că întârzia, îl anunţă că Ciurmanteev a fost transferat undeva, dincolo de Volga, că a părăsit de mult Schlüsselburgul şi că peste câteva zile va pleca la Kazan, apoi mai departe. La început voia să rămână la Bavîkina, dar s-a răzgândit: să nu dea naştere la comentarii cu urmări supărătoare pentru ea, ca mireasă.

„Nu ştiu, ce să fac, îi scria fata; iar dumneata, stimate Vasâli Iakovlevici, eşti atât de zgârcit la scris! Mă cheamă Ptiţînii la ei unde mă gândesc să stau o vreme. Scrie-mi acolo. Sau mă sfătuieşti altceva?”

Ordinul primit de la Colegiu şi această scrisoare îl tulburară atât de tare, încât Mirovici se zăpăci de-a binelea.

„Ciurmanteev e transferat dincolo de Volga. Polixena e din nou la Petersburg, nu vrea să dea naştere la comentarii cu urmări supărătoare... Ce să însemne toate acestea? se pierdea Mirovici în presupuneri. Şi unde e

prinţul? Te pomeneşti că, în sfârşit, a fost eliberat? Parcă s-a scris ceva prin revistele străine…”

Făcând, în primele zile ale lui iunie, o plimbare prin Petersburg, ţarul dori să viziteze monetăria aflată în fortăreaţa Petropavlovsk.

— Această fabrică îmi place, domnilor, mai mult decât altele, spuse Petru. Dacă înainte mi-ar fi aparţinut mie altfel mi-aş fi aranjat finanţele: aş fi ştiut cum să mă folosesc de ea…

În cetate, ţarul pătrunse prin porţile dinspre nord, Kronverskie. O inscripţie deasupra lor îi sări în ochi; nu se aştepta s-o întâlnească şi asta îl puse pe gânduri.

Pe frontispiciu era scris cu litere mari, palide, decolorate de timp şi soare: „*Porţile lui Ioan – 1740*”

— Baroane! spuse ţarul cu un sentiment aproape de spaimă lui Korf, care şedea alături de dânsul. Priveşte, anul 1740! Numele lui Ioan! Ce miracol… Acest cuvânt a fost doar ras, topit, ars de peste tot, dar tocmai aici, în fortăreaţă, le-a scăpat… Când va sosi momentul prielnic şi nepotul meu, fostul ţar Ioan al III-lea, va reintra cu pompa cuvenită alături de mine în Petersburg, primul lucru pe care am să i-l arăt va fi aceasta inscripţie.

Întâmplarea n-a trecut fără urmări.

„Am uitat, am uitat de el, îşi reproşa Petru la întoarcere, şi nimeni nu mi-a adus aminte. La ce să amân, aşteptând construirea noii case? Să-l scot cât mai iute din Schlüsselburg. O să-i fie şi lui mai uşor, o să facă cunoştinţă şi cu prinţesa Ecaterina, logodnica să şi în felul acesta vom realiza puţin câte puţin, cele propuse.”

A doua zi, o ştafetă trimisă din partea lui Ungern la Schlüsselburg tulbură profund pe comandant şi pe noul pristav-şef.

„Chiar că şi-au adus aminte de steaua cea albă de pe cerul nostru, îşi zise Jihariov, mergând să-i comunice arestatului fericită veste. Nu uita, o, Doamne, nici de noi,

păcătoşii…”

III. Studentul din Moscova

LA ÎNCEPUTUL LUNII IUNIE LOMONOSOV fusese plecat câteva zile la gospodăriile sale Korovaldai şi Ustrudiţa, ca să vadă cum mai merg treburile şi să mai respire aer de ţară. Aceste conace se aflau la şaptezeci de verste de Petersburg dincolo de Oraniembaum. Le primise în dar de la răposata ţarină pentru că amenajase fabrica de sticlă colorată, mărgele, fluturaşi şi alte podoabe, fiind în Rusia „primul care găsise secretul acelor obiecte”. Pământurile acestor moşii erau spălate de o apă adâncă şi repede, Rudiţa, pe care, cu vreo zece ani în urmă, au fost întocmite o moară, un joagăr şi fabrica de sticlă colorată.

Acum totul era în părăsire.

O casă din bârne de brad, cu obloane ce stăteau mereu închise, dădea spre pădurile seculare de brazi din sălbatica Ingrie[51] şi spre malul stâncos al mării. Un Eol ruginit de tablă se învârtea scârţiind deasupra acoperişului de şindrilă înnegrită. Era insemnul observatorului meteorologic. Acareturile din jurul casei, gardul din scândura crestată şi podul de peste râu erau în paragină. Drumul de pe malul mării ducea spre Oraniembaum şi Petersburg, celălalt, peste deal, spre vecini. Cel mai apropiat dintre ei era proprietarul moşiei Annentahl, baronul Ivan Andreevici Fintinhof, însurat cu nepoata feldmareşalului Minich.

[51] Veche provincie a Finlandei, cedată Rusiei în 1721 (n.tr.).

În urmă cu treizeci de ani, însuşi Lomonosov, „ţăranul-pescar”, avea grijă de cele două sute de suflete de iobagi finlandezi care, cum spunea ucazul, erau „legaţi de fabrică pe viaţă”, îi iubea, se îngrijea de nevoile lor. Nu-i privea ca pe nişte străini, de sus, nu se supăra când vreun ţăran pricăjit nu-şi scotea, întâlnindu-l, cuşma, sau venind cu vreo treabă, se aşeza în faţa lui şi începea să-i povestească necazurile sale. „Sunt academician în ştiinţe, de sus s-a poruncit să fiu respectat, vezi, să nu mă facă de râs în faţa veneticilor!” râdea stăpânul Korovaldaiului, ospătându-şi musafirul cu bragă şi vin.

Dar gospodăria lui Lomonosov mergea nespus de prost în ultimii ani; Adamka Küvelainen, vechilul gospodăriei, un om cu părul şi cu ochii galbeni, îi dădea lui Mihail Vasilievici asemenea socoteli, în ce priveşte veniturile morii şi ale catârului, că era mai mare daraua ca ocaua. Adamka, fără căciulă şi în picioarele goale, ieşea în faţa boierului dintr-o cocioabă făcută din coajă de copac învelită în muşchi, ca să-şi dovedească sărăcia, adresându-i-se umil cu „grofşorule” şi „înălţimea voastră”, în timp ce şi buzunarele şi el însuşi se umflau gata să plesnească.

Şi în această ultimă vizită Lomonosov era mai preocupat de verificarea Eolului care înregistra singur, decât de veniturile pe care le aduceau joagărul învechit şi moară aplecată pe o rină. Vorbi cu Adamka despre punerea la punct a casei, tăifăsui cu câţiva ţărani. Şezu o vreme pe prispă de unde se vedeau în depărtare turnuleţele gotice din lemn alb ale Annentahlului. După ce admiră priveliştea mării liniştite şi întinse, plecă la Petersburg pe drumul ce trecea prin desişul pădurii, plină de cântecul şi ciripitul păsărilor şi de miresmele ierburilor şi copacilor specifice amurgului.

„De treabă popor, îşi zicea Lomonosov, cu gândul la ţăranii cărora porunci să li se dea şi de această dată, cele mai bune pajişti pentru vitele lor care boleau şi se

jigăreau din cauza secetei şi a lipsei de hrană.

— Îţi arăţi cel mai bine şi mai plăcut mărinimia, fiind, cu ei respectuos şi grijuliu…

Eh! Ar trebui să stau mai multă vreme în mijlocul lor, să fiu mai atent la aceşti oameni încă atât de înapoiaţi. Numai că treburile şi obligaţiile de serviciu nu mi-o permit… Trebuie să mă gândesc cum să-mi fac puţin timp.”

Mihail Vasilievici se întoarse în casa sa de pe Moika, primenit, cu sufletul uşor şi receptiv la bucurii.

— Peste o săptămână, le spuse el, cu blândeţe, soţiei şi fetiţei sale, totul va fi gata la moşie. E surpriza pe care v-am pregătit-o. Vă veţi muta acolo pentru toată vara aceasta.

Fetiţa începu să sară de bucurie; soţia oftă şi căzu pe gânduri.

— Totul se scumpeşte în oraş, anunţă Lomonosov. Acolo n-ai pe ce dă banii; zarzavaturile, carnea şi pâinea sunt ale tale. Vacile îşi găsesc singure hrana pe pajişti. Un singur necaz, doamnele mele, este că toate acestea n-aduc nici un venit…

— Şi aşa, răspunse Lisaveta Andreevna, făcându-şi de lucru cu şorţul şi aşa ne e totuna: ne-am obişnuit să stăm acasă…

— Şi faceţi foarte bine, doamnele mele! zâmbi Lomonosov, făcând o plecăciune. E mai bine să stai acasă lucrând sau citind o carte înţeleaptă, departe de forfotă lumii şi de bârfa, decât – Dumnezeule! – să ai de-a face cu tot soiul de comedianţi, de fluieră-vânt periculoşi, sau cu tot soiul de clevetitori… Prin intermediul lor pătrund în familie practicile rele, dezbinările, trândăvia şi fel de fel de minciuni… Sunt împotriva lor, sunt împotriva lor! De altfel şi dumneata, doamnă, trebuie să fii de acord că nu vei ajunge să devii ipohondră făcând gospodărie, îngrijindu-te de nevoile şi de casa ta.

A doua zi dis-de-dimineaţă, Lomonosov îşi vizită

grădina din oraş, tăie câteva crengi uscate, cercetă arborii atacaţi şi altoiul pomilor fructiferi. Suflecându-şi mânecile, termină de săpat un strat pentru semănatul de probă al bumbacului sălbatic, apoi se retrase în pavilionul de lucru înconjurat de cărţi şi manuscrise.

„Ei, acum n-o să iasă aşa repede de acolo! îşi spuse Lisaveta Andreevna privind spre grădină. O să uite de toate, până şi de mâncare... *O, du, mein Gott! ist, das ein Mensch*![52] Un entuziast! Un visător! Nici n-o să se mai spele, o să-i crească barba... şi aşa o săptămână, apoi alta, săptămâni în şir... Of! şi ce-o fi scriind? Vorbeşte despre Siberia, despre imperiile Indiei şi Chinei... Iar eu n-am decât o singură rochie de mătase, doar una... Secretara Academiei, Tauberg sau nevastă profesorului Winzhein au câte cinci şi pe deasupra se mai şi plimbă în caleşti proprii prin oraş. Noi umblăm mai mult pe jos. Am avut chiriaşi pe când acuma, uite, croitorul Kriech, chipurile, din cauza renovărilor noastre, s-a mutat pe Liteinaia. Eu cred însă că a făcut-o din economie, din zgârcenie. Brutarul Willer ţinteşte spre Oraniembaum – acolo vrea să se mute Curtea – până şi *Frau* Bavîkina şi-a găsit un loc la o grecoaică bogată şi s-a mutat în pustietatea aia de lângă podul Kalinkin. Să plecăm la moşie! Şi ce găsim bun acolo, printre ţăranii ăia grosolani? Acolo nu-i Marburg, patria mea de aur... Se gândeşte la vaci, visătorul şi entuziastul, dar nu suflă o vorbă despre confortul nostru...”

Lisaveta Andreevna greşea. De data aceasta, Mihail Vasilievici părăsi pavilionul la timpul potrivit, mânca bine şi cu poftă, glumi cu Lenocika – „comoara mea cu bucle aurii. Elena a Troiei, nu care cumva să mi te fure careva de pe aici!” – trecu apoi în dormitor, unde dormi vreo oră şi jumătate. Odihnit se reîntoarse în pavilion să lucreze.

Se întunecase când Lomonosov părăsi grădina apărând cu servietă în mână în uşa casei de piatră de pe Moika,

[52] În germană în text: O, tu, Doamne, ce mai om ! (n.tr.).

unde se mutase la sfârşitul lui mai cu întreaga familie din cauza renovării aripii eliberate de chiriaşi. Mihail Vasilievici nu se jenă de orăşeni. Îi plăcea să stea seara în văzul tuturor, în pridvorul umbrit de mesteceni, fără perucă, îmbrăcat în clasicul său halat vechi de stofă, în care obişnuia să lucreze. Aşa îl primise o dată şi pe celebrul său prieten şi vecin de stradă Ivan Ivanovici Şuvalov, care venise să schimbe cu el o vorbă, direct de la palat, într-o caleaşcă daurită şi în ţinută de gală.

Pridvorul spaţios, umbrit de mesteceni, dădea direct spre malul Moikăi, nepietruit şi plin de iarbă. Nevestele soldaţilor spălau rufe pe ponton. Strigându-se unii pe alţii, edecarii trage-i un şlep masiv, încărcat cu cărămidă. O gâscă înconjurată de boboci galbeni ciugulea iarbă. O ceată de băieţi şi fetiţe desculţe din curţile vecine se luau la întrecere pe malul verde, ridicând trâmbe de praf dens şi galben, ori de câte ori săreau în mijlocul străzii desfundate. Vaca bălţată, olandeză, a Lisavetei Andreevna, venind dinspre câmp, aşteptă la poartă până ce rândaşul, care era şi sacagiul Skvorţov, fost tunar, îi va deschide. Un porc frumos şi alb, proprietatea lui Skvorţov, se freca, grohăind, de garduri.

Lenocika îi aduse tatei, în pridvor, o cană de cvas rece de mentă. Lomonosov îl bău dintr-o suflare, îşi sărută fata, mai ceru o cană, lăsând-o după asta să se joace în stradă. Aşezându-se pe bancă, zări pe masa rotundă din lemn de tei mapa sa de lucru şi două scrisori.

Într-una din scrisori era o invitaţie pentru cină din partea regimentului Ismailovski pentru ziua de nouă iunie, trimisă de vecinul său de moşie, baronul Fitinhof. Să mai stea de vorbă şi să tragă o lulea. „Ştiu eu ce înseamnă luleaua asta, îşi zise Lomonosov dând la o parte scrisoarea. E o serată dată în cinstea întoarcerii faimosului bătrân, Minich... Nici vorbă că va fi de faţă toată protipendada. E doar ajunul plecării ambelor Curţi la ţară. Cei din Oraniembaum şi cei din Peterhof... Montague

şi Capulet... Pe 11 iunie, ambele tabere duşmane se vor instala în palatele lor de la ţară şi asta până la un nou conflict... Până la plecarea lor, această serată îi aduna pe actualii mandatari principali ai destinelor noastre, holştinezii şi restul de nemţime. Tare mai sunt dezgustătoare mutrele şi cuvintele acestor creaturi ticăloase! Ia mai dă-i încolo... nu mă duc! Acum sunt bătrân, nu mă mai amestec printre curteni. Nu fac decât să unelteaască împotriva Ecaterinei. Îmi pare rău de femeia asta înţeleaptă. Mi-aş da şi viaţa pentru ea, deşi dânsa nici nu ştie, nici nu bănuieşte una ca asta. Iată cine ar ajuta la înflorirea templului ştiinţelor mele dragi! Cum mai stă oare cu preocupările ei, cu dialogurile pe care le poartă cu geniile tuturor timpurilor? Glumă-i să vorbeşti şi să scrii ruseşte ca o rusoaică autentică, mai bine decât mulţi dintre ruşi? I-aş face o vizită, dar mi-e că mă vor judeca aspru. Nu mai ies nicăieri, m-am închis aşteptând să văd ce-o să mai fie. Şi am impresia că n-o să fie nimic bun... Dar un lucru aş vrea să ştiu: mai e mult până atunci?”

Cea de a doua scrisoare sosise cu poşta şi era de la Mirovici.

„Mult stimate şi cu adevărat apărător şi protectorul meu, scria Vasâli Iakovlevici. Să-mi fie cu iertare plictiseala ce v-o fac cu scrisoarea mea. Am trecut prin lucruri uimitoare şi întristătoare. Prima: pacea e încheiată de mult, iar eu – trimisul provizoriu cu o însărcinare a regimentului Narvă – am fost oprit la întoarcere, chipurile, pentru paza răniţilor, întâi lângă Kovna, apoi într-o altă fundătură, un târguşor mizerabil Şavli, unde mă aflu şi în momentul de faţă. Ah, milostive patron şi ocrotitor, salvaţi-mă. Am scris nu o dată când au plecat curierii, cerând un înlocuitor şi medici; parcă ar fi surzi cu toţii. Nu te mânia, ziceau, vorbeşti prostii şi se vede ca nici mintea nu-ţi mai e întreagă; ce, putem să ne opunem voinţei celor mari? Stai şi aşteaptă. Mihail Vasilievici, vă rog, în

numele Celui-de-Sus, mergeţi pe la cineva din holştinezii la putere. Îi înjuraţi ştiu, dar sunt tari, iar acum au şi mai mare trecere. Se aude ca Biron şi Minich s-au întors din exil şi ca să-i ajute pe ceilalţi ulii, planează şi ei pe deasupra capitalei. Rugaţi-i pe ei sau pe altcineva dintre nemţii de la Academia domniei voastre ca să mi se dea drumul să plec de aici. Altfel, e nenorocire. Oare adevărul este izgonit de pe lume? Avansarea s-a transformat în ticăloşie, distincţia în chin şi amar! Trăiesc ca un călugăr sihastru, învăţ să rabd şi oricare chin îmi e o povaţă puternică şi imbold spre lumea interioară. Dar îmi vor ajunge oare forţele? Încotro îmi îndrept ochii, văd invidie, ură, beţivi deşănţaţi, risipitori de averi, scandaluri interminabile, chefuri, jocuri de cărţi... aş lăsa totul şi aş fugi, numai că m-ar condamna ca dezertor. Am să mai aştept puţin. Dacă nu mă veţi ajuta, va fi cumplit! Ce să întreprind şi ce să gândesc, nu mai ştiu. Ah, dacă aţi vedea sălbăticia şi văgăuna asta moartă, spinarea asta de tigru pe care trăiesc în momentul de faţă, între viaţă şi moarte!

V. Mirovici”

Scrisoarea îl îngândura pe Lomonosov. „Să merg la holştinezi! Ăsta e blestemul lui Dumnezeu şi batjocura firii! îşi spuse el, desfăcându-şi braţele a neputinţă. Şi totuşi mi-e milă de flăcău! Are şi cap şi suflet. Iubita lui, fata aceea, e desigur amărâta şi pe drept, de-o astfel de soartă urâcioasă...

Şi pretutindeni, oriunde, e atâta harababură, atâtea perturbări în orizontul nostru politic şi social supus tuturor influenţelor... Ce e de făcut dar? Ce trebuie întreprins?”

Lomonosov deschise mapa, azvârli înăuntru scrisoarea, îşi scoase caietul de lucru, întoarse câteva foi şi rămase pe gânduri în faţa poeziei sale, *Greierele*. O schiţase în timpul ultimei treceri prin pădurile Peterhofului:

„Dulce greieraş! O, cât de paşnic eşti,

Şi mult mai norocos ca fiinţele-omeneşti;
Tu zilele-ţi petreci în iarba mătăsoasă,
Iar hrana ţi-o culegi din roua răcoroasă...
Chiar dacă pentru oameni o biată gâza pari
Cu oamenii – ca suflet – e greu să te compari...
Tu, fericit, cânţi, ţopăi, eşti liber şi ţi-e bine...
Şi tot ce vezi în faţă, e-al tău, ţi se cuvine!
Nu ceri nimic la nimeni, nu datorezi nimic...”

„Nu ceri nimic la nimeni, nu datorezi nimic...” oftă Lomonosov. Dar în primul rând eşti liber! Libertate, scumpă libertate! Îndepărtata Mare Albă, pragul casei părinteşti... Pe când aici? Intrigi, aventuri, parveniţi şi un continuu război ascuns. O, eroul meu mare, Petru I! Oare pentru asta, pentru triumful şi revărsarea minciunii venale a străinilor ţi-ai conceput odrasla dragă, Petersburgul? Am să plec, să las acest Babilon, am să părăsesc aceste meleaguri clocotitoare. Am să mă îmbrac în pănură, am să-mi las barbă şi am să dispar pentru totdeauna în pustietatea liniştită de la ţară... Din popor am ieşit, în popor mă voi întoarce. E timpul!”

Brusc strigătele şi zbenguiala copiilor de pe ţărmul apei încetară. Lomonosov privi spre stradă.

La vreo sută de paşi distanţă de curtea sa, lângă podul Albastru se oprise o birjă. Omul din trăsură stătea aplecat şi vorbea ceva cu copiii străzii. Lenocika sosi în fugă.

— Cine e? întrebă Lomonosov.

— *Wiessen*... *von*... sau, mă rog, *Wiessen*... răspunse Lenocika abia trăgându-şi sufletul, roşie de fugă. Studentul din Moscova. Ţi-a scris...

— A! Mi-am adus aminte, cheamă-l! spuse Mihail Vasilievici, strângându-şi grăbit halatul.

„Vrea să intre la Colegiul de externe... Deunăzi mi-a trimis nişte versuri, să i le citesc”. Lomonosov revedea mintal faptele, în timp ce-şi punea pe cap tricornul vechi, îngălbenit.

Trăsura se apropie de poartă. Un tânăr de vreo optsprezece ani, cu o faţă rotundă, obraji bucălaţi şi rumeni, buze pline şi ochi mari şi expresivi, simpatic, deşi puţin cam mătăhălos şi prea gras pentru vârsta sa, urca cele câteva trepte. Purta un caftan studenţesc din semicoton gri; cusut impecabil. De sub tricornul turtit, după moda vremii, ieşea o coadă blondă, mătăsoasă, ondulată natural. Zâmbea, amintind prin mişcările sale de lipsă de griji a unui mânz neînţărcat, jucăuş şi bine hrănit. Din momentul apariţiei sale la uşă, aerul se umplu de mirosul parfumului de chinomon sau de rugi în floare, pe atunci la modă.

— Sunt sergent al regimentului de gardă Semiovali şi student la Moscova, începu musafirul, salutând respectuos şi stângaci. Acum patru ani, am avut fericirea să vă fiu prezentat în casa curatorului nostru, înălţimea sa Ivan Ivanovici Şuvalov.

— Da, da, îmi amintesc, cum să nu. Bine aţi venit!

— Atunci m-aţi întrebat ce-am învăţat. Am avut onoarea să vă răspund latineşte, lucru pentru care m-aţi aprobat, continuă studentul, făcându-şi vânt cu o batistă cadrilată.

— Aşa deci, domnul Fonvizin[53]! Îmi aduc aminte de toate acestea, spuse Lomonosov zâmbind, în timp ce-l poftea pe oaspete să ia loc. Am primit scrisoarea dumitale şi schiţa comediei pe care o ai în gând şi cu care sunt de acord. Ce mai aştepţi? Scrie! Cum vrei s-o intitulezi? *Brigadierul*?

— De apucat m-am apucat, dar n-am spor, răspunse tânărul roşind până la urechi încântat de atenţia, celebrului scriitor.

— Ce te-a împiedicat? Rozele plăcerilor sau spinii învăţăturii?

— Mare adevăr aţi binevenit să spuneţi. Sunt o mulţime

[53] *D.I. Fonvizin,* dramaturg rus (1743-1792), creatorul comediei ruse moderne. Opera sa de căpetenie, *Neisprăvitul* (n.tr.).

de distracţii! Ştiţi, la Moscova e atât de vesel, am atâtea neamuri... De altfel şi lângă Moscova, la bunica... Malania Ivanovna; bunică-mea, deşi bătrâna, e tare neastâmpărata: cântă la harfă, îi plac petrecerile, iar opera dumneavoastră o ştie pe de rost. Dacă o să-mi iau serviciu, poate atunci...

— Scrie, domnul meu, demască năravurile rele şi prosteşti, spuse Lomonosov. Plăsmuirea dumitale e demnă de atenţie, iar subiectul l-ai potrivit foarte bine cu timpurile noastre. Citi nătărăi trândavi, de teapa ăstuia din piesă, nu fac umbră pământului! Iar pe nevasta palavragiului dumitale, pe brigadiereasă, fă-o cât mai tâmpită cu putinţă. Asemenea arhibestii sunt prototipul tuturor cucoanelor noastre la modă. Şi, frăţioare, să cauţi cuvântul care să şfichiuie cât mai bine, să biciuieşti, cu ocazia asta şi goana noastră după modă şi toată dezordinea, corupţia şi superficialitatea care o caracterizează! Ai să te pricepi s-o faci! Care e numele dumitale după tată?

Musafirul răspunse.

— Da, Denis Ivanovici, scrie. Ar fi păcat să n-o faci. Dumnezeu ţi-a dat talent.

— Dar versurile, poezioarele aţi binevoit să mi le citiţi? întrebă Fonvizin pe celebrul poet, sorbindu-l cu ochi entuziasmaţi. V-am trimis, Mihail Vasilici, câteva pagini din Moscova...

— Nu sunt o simplă încântare, ci una deosebită! spuse Lomonosov zâmbind cald, cu ochii săi serioşi, sprijinindu-se de spătarul divanului. Uite-ţi scrierile, sunt puse aici, în jurnalul meu. Am vrut să-ţi răspund, dar am fost la ţară. Nu mă despart de ele, îmi incinta sufletul. *Vulpea viclean*ă este o minune. Laudele pe care le aduce leului mort sunt formidabile: „*Purta în suflet dragostea de animale*”. M-ai uns la inimă! E spus deosebit de bine, dar nici aceste proteste ale Cârtitei nu sunt mai puţin umoristice, mai puţin acide:

„Neprihănitul tron al ţarului timid
Din oasele supuşilor mâncaţi era durat solid...
Şi-atât cât a domnit, toţi demnitarii săi
Jivinelor de rând, luau câte zece piei...
Într-un cuvânt, justiţia era severă foc
Cel tare pe cel slab îl ucidea pe loc.”

Te felicit, domnul meu, te felicit! Eşti un talent! urmă cu sinceră însufleţire Lomonosov, bătând cu palma manuscrisul. Are săgeţile lui Swift şi sărea lui Boileau. Ţinteşte, domnule, să ajungi pân-la Horaţiu! Îţi trebuie doar răbdare, o răbdare nesecată şi muncă. În ce priveşte *Satira duhului tău*, aici blândeţea şi batjocura merg bine mână-n mână...

„Vrei prostii să-i reduci ca număr în Rusia,
În zilele acestea, vrei să n-atingă mia,
Când vin de pretutindeni, cohorte blestemate?
Numai citi vin din Franţa, pot să ne-navuţească
De-i pui, când trec hotarul, o vamă să plătească...”

— Chiar aşa! spuse Lomonosov râzând din tot sufletul, până ce-l înecă tusea. E grozav, de altfel totul aicea? E... Pleacă, năzuie spre ţări străine să caute înţelepciune. Iar dacă te uiţi atent, tânărul purceluş rus, după ce vizitează teatrele şi cafenelele din ţări străine, nu se întoarce mai deştept, dar devine un veritabil porc rusesc... Spune-mi, rogu-te, cu ce pot să te tratez?

— Nu, vă rog, răspunse Fonvizin, sărind de pe scaun şi înclinându-se.

Se fâstâcise de-a binelea. Faţa sa simpatică, transpirată de emoţie, cu un puf uleţ abia crescut, exprima o fâstâceală de copil şi un entuziasm înflăcărat.

— Ee, fără asta nu se poate! Lenocika, hei, Lenocika!

strigă Lomonosov, adu-ne nişte zmeură cu zahăr... Mi-au adus-o în dar, Denis Ivanîci, nişte consăteni din Holmogorî, în timpul postului... Te rog să ne scuzi, gustă şi mată...

Discuţia nu se mai oprea. Soarele apusese demult. Malul Moikăi începu să devină pustiu. Dispărură copiii şi nevestele soldaţilor, gâsca cu bobocii, vaca Lisavetei Andreevna şi porcul rândaşului. Gazda şi musafirul ieşiră în grădină. Deasupra acoperişurilor învecinate apăru luna. Şi în timp ce se înălţa luminând cerul senin, cât se vedea până departe, academicianul şi studentul stătură de vorbă, plimbându-se pe aleile şerpuitoare, înmiresmate de răcoarea nopţii.

— Ţine minte un sfat de prieten, spuse cu căldură Lomonosov, încetinindu-şi mersul. Respectă unitatea virtuţilor, acordul dintre fericirea şi binele tuturor... Fii propovăduitorul adevărului etern, fugi cât mai departe de creaturile nesătule, de lux şi ticăloşi, de cei slugarnici. Ai văzut, desigur, asemenea exemplare: în cap le fluieră vântul, e gol; trupul câte unui porcar n-are cămaşă pe el, dar se-ncarcă de briliante şi mătăsuri... Priviţi-ne, chipurile, cât suntem de mândru!...

Deci, domnule, vrei să pun o vorbă cancelarului? îl întrebă Lomonosov la despărţire.

— M-aţi îndatora pe viaţă.

— Dar prin ce-ar fi vorba mea mai convingătoare decât vorba, să zicem, chiar a lui Ivan Ivanîci, căruia i-aţi fost cândva prezentat?

— Favoritul nu mai este favorit, pe când Lomonosov a fost şi va rămâne Lomonosov! răspunse Fonvizin cu sinceră convingere, iar faţa începu din nou să-i ardă până la rădăcina buclelor sale blonde, de mătase.

— Aşa, deci... spuse Lomonosov încurcat. Îmi acorzi prea multă importanţă. Numai că te înşeli, domnule, acum sunt alte vremuri.

— Nu mă înşel, Mihail Vasilici. Cancelarul vă stimează şi

n-o să vă refuze. Nici nu vă închipuiţi cât mă ajutaţi. O slujbă îmi va asigura poziţia în societate şi mijloace de trai

— Părinţii mei, din păcate, nu le au din belşug – susţinerea unor prieteni plini de compasiune sunt singura soluţie când te ţii de scris.

— E bine zis. O ştiu după mine, zise Lomonosov înfierbântându-se. Susţinere, prieteni... Când la ei şi munca-i mai sigură... Albinele aduc mierea zumzăind. Ai spus un alt adevăr. La noi scriitorul încă e privit drept un calomniator al tuturor sau un bufon. Lumea îşi închipuie că un învăţat trebuie să trăiască asemeni lui Diogene, ca un câine în cuşcă. Bârfitori, ignoranţi înrăiţi şi farisei îngâmfaţi! Şi ca supliment pot să-ţi spun, exclamă Lomonosov cu amărăciune, înfuriindu-se din nou, că dacă intră boala în casă, familia nu are deseori cu ce să cumpere leacuri. Fabrica de sticlă pentru mozaic precum şi celelalte experimente mi-au păpat pentru multă vreme toate veniturile... În schimb şnapanul de Schumacher, consilierul Academiei noastre, principalul clevetitor şi duşman al meu, i-a dat ginerelui său, Taubert, drept zestre, aproape întreaga Academie. În schimb, mie nu-mi poate, încuiatul ăsta blestemat de nemţoi, să-mi execute, pe banii statului, luneta astronomică pe care am inventat-o. Sunt şerpi ascunşi în iarbă! Şi zău că-mi pare rău că nu i-a dat până acum nimănui prin cap să-i căsăpească.

Musafirul şi gazda se apropiară de porţile grădinii.

— Cum rămâne, Mihail Vasilici, întrebă Fonvizin ştergându-şi faţa cu batistă care împrăştie din nou miros de parfum, veţi binevoi să vorbiţi despre mine cu cancelarul?

Lomonosov nu se grăbi cu răspunsul. Nu-şi lua ochii de la tânărul talentat şi simpatic, cu cârlionţi aurii, ce stătea în faţa sa în elegantul caftan de vară, din stofă uşoară, gri, croit impecabil. „Să-i ajute Dumnezeu, îşi spunea el, e un nou exemplu de minte autohtonă... Dar eu cum aş

putea să-l ajut?” Lomonosov îşi aduse aminte de invitaţia pentru serata de la Fitinhof. „Nu mi-am părăsit de mult vizuina! îşi spuse Mihail Vasilici. Ce-ar fi să-mi pun pe cap perucă, să îmbrac uniforma de academician şi odată cu intervenţia pentru Fonvizin, la acea adunare infectă de holştinezi, să pun o vorbă bună şi pentru Mirovici...”

— O să stai multă vreme la Piter? îl întrebă pe musafir.

— Cam o săptămână şi dacă va fi nevoie şi mai mult. Părinţii mi-au dat voie să stau o lună.

— Unde locuieşti?

— La unchiul meu, la regimentul Ismailovski. Poftiţi adresa mea. Permiteţi-mi, am o agendă, am să v-o scriu eu. Când veniţi, întrebaţi de baltă; dincolo de baltă e o grădină de zarzavat, iar în grădină, într-o căsuţă retrasă – pe vremuri acolo era o baie de aburi sau o potcovărie – stau eu...

— Perfect. Azi e joi, conchise Lomonosov, iar duminică în acelaşi regiment Ismailovski are loc serata vecinului meu de moşie, poate ai auzit de el, baronul Fitinhof. Nu l-am vizitat de multă vreme pe cancelar; nu ies nicăieri. Or, dânsul e din grupul lor. Am să mă interesez şi dacă contele Mihail Larionîci va fi acolo, mă voi duce şi eu. Şi aşa, înţelegi, ca din întâmplare, am să vorbesc şi despre dumneata.

— N-am cuvinte să vă mulţumesc! exclamă Fonvizin făcând o plecăciune.

— Starea de trezie a ruşilor cu carte şi mai cu seamă a celor atât de talentaţi, chiar tineri, zise Lomonosov, îi este necesară ţării... Uite, de pildă, consoarta ţarului, Ecaterina Alekseevna, ai auzit ce fapte măreţe a săvârşit în ce priveşte stilul limbii ruse! Îmi amintesc că nu-i multă vreme de când scria în bileţelele ei: „gânduri sale” şi „apropitar”. Pe când acuma, ne vira pe amândoi în cofă. Merită să fie imitată... Apropo ştii cumva, domnule, ce greşeală de tipar s-a strecurat, de exemplu, în „*Ştirile Petersburgului*” când s-a anunţat, în noiembrie, ’60,

ocuparea Berlinului?

— Nu ştiu.

— Era o şicană intenţionată şi foarte răutăcioasă a nemţoilor autohtoni, supăraţi foc. Era cât pe ce să arunc un candelabru în mutra secretarului Academiei, Taubert... Închipuie-ţi, în loc să scrie despre contele Piotr Cernîşov, fostul nostru trimis în Prusia că e şambelan, au scris, chipurile, dintr-o greşeală de tipar, că e valet.

IV. Bal la Fitinhof

BARONUL, IVAN ANDREEVICI FITINHOF, însurat cu nepoata feldmareşalului Minich, contesa Anna Sergheevna, ocupa o casă mare, de lemn, ale cărei ferestre dădeau spre Fontanka, în apropierea podului Ismailovski. Mai târziu, pe acest loc se află casa omului de încredere al lui Potiomkin, celebrul Garnovski, actualmente devenită cazarmă. Aici stătea Minich după ce se întorsese din exil, mutându-se mai târziu în casa lui Narîşkin cea de lângă podul Semionovski.

Seara duminicii de 9 iunie atrase în faţa casei lui Fitinhof o mulţime de gură-cască.

Cheiul Fontankăi şi ambele laturi ale imensei curţi împrejmuite cu un gard înalt, din zăbrele de lemn, erau ticsite de trăsuri, caleşti aurite şi împodobite de amoraşi şi flori; trăsuri şi landouri vieneze cu coviltir, trase de câte patru şi opt cai, veneau în şir continuu dinspre chei, trecând spre fundul curţii, unde, luminate viu de două şiruri de lumini, ardeau ferestrele; unele dintre ele erau larg deschise.

La peron trase renumita caleaşcă de cleştar a *stablmeisterului* Narîşkin; era urmată de landoul trimisului Prusiei, Holtz. Intră apoi în goană o berlină deschisă, bleu-pal, trasă de şase cai, cu tot alaiul ei de arapi şi de însoţitori; aparţinea frumosului husar Sobanski, un neam de-al lui „Pane-Kohanku”, Radziwill. Sub bagheta lui Pieri, răsuna muzica orchestrei imperiale. Era întreruptă din

când în când de corul soliştilor lui Beligradtki, aranjat în spatele casei, în parc. Rondurile de flori şi aleile erau iluminate. Pe lac, în faţa aleii centrale, se pregătea un joc de artificii.

„Bal! Căzu dracu de pe mal! Ha, ha!” râdea mulţimea străzii. „Cascade, băieţi, fântâni de foc, iluminaţie!” Apoi se auzeau alte voci: „Să stai măcar până-n ziuă!”, „Poate or să ne asvîrle niscaiva nuci sau chiar rublişoare pe geam...”. „Vezi să nu-ncasezi, Mitka, nişte nuci pe spinare!” „Ia te uită la ei, viperele! Nici nu s-a sfârşit doliul după ţarină şi dumnealor, vrăjmaşii, s-au pornit să chefuiască...”

Din stradă se zăreau femei frumoase împodobite cu flori şi rochii uşoare de bal, coborând sprintene din trăsuri, ca să păşească apoi graţios pe covorul roşu al peronului. „Ia te uită, Petreaika, priveşte, contesa Briusova, cneaghina Gagarina, hatmaniţa cu fetele...”, „Da’, amu cine-a intrat „Unde „Apoi de pe prospect”, „Vreun baron”... etc., etc.

În cadrul ferestrelor puternic luminate de lustre apăreau demnitari holştinezi şi ruşi în uniforme de gală, cunoscuţi de tot oraşul, se zăreau capetele pudrate, cu cozi la spate, ale fanţilor civili şi militari, sau se adunau vestoane albe, galbene şi roşii de tip nou ale ofiţerilor de gardă şi de front.

Trecuse puţin de ora opt. În încăperi atmosfera devenea înăbuşitoare. Dansurile din sala ticsită de oaspeţi fură transferate în spaţioasă galerie de flori cu ferestrele spre parcul care mărginea clădirile companiei întâia a regimentului Ismailovski.

Cotillonul luă locul menuetului, *grossvaterul* locul gavotei, *réjouissance*-ul locul grossvater-ului. Vioara lui Pieri gemea ca o turturică, se tânguia ca un mieluţ, scotea triluri ca o privighetoare. Clarinetele, oboiurile şi flautele susţineau mugetul alămurilor; contrabaşii bâzâiau aidoma unui stol de cărăbuşi în zbor.

„Vine şeful poliţiei, Korf! Korf! Dă-te la o parte, frăţioare!”, „Uite-l pe hatman, pe hatman!”, „Unde-i?”, „Păi, uite-l colo, nu vezi pe pod călăreţii care-i deschid drumul? N-auzi cum strigă surugiul?”, „Cară-ţi, Vasâli Mitrici, mutra la o parte, că altminteri ţi-o mută din loc!”, „Ha-ha-ha-ha!” râdea în hohote mulţimea, năvălind dinspre cheiul nepietruit.

În sala portretelor şi în cabinetul gazdei, bătrânii jucau cărţi.

Lacheii serveau vin, lichior, sirop şi limonadă. Un portar gras şi înzorzonat, ca un dulău de vânătoare, roşu la faţă şi cu o imensă perucă pudrată, având nişte cosiţe de husar, lungi şi subţirele, îmbrăcat într-un caftan purpuriu, galonat şi firetat, în ciorapi şi pantofi, stătea, cu bastonul, în pragul salonului cel mare, anunţând prin jaboul său de dantelă, cu voce de bas, aşa cum o cerea ultima modă, numele importantelor persoane, care îşi făceau apariţia: Opperman, Zeitz, Medel, Olderog, Bukshevden, Katzau, Ungern, Friederiks, Schwidel, Stoffeln, Rosen – din casa rozei albe şi Rosen – din casa rozei roşii, Schlierpembach şi alţii.

Dintre ruşi, urmându-l pe procurorul general Glebov, intră feldmareşalul Aleksei Razumovski, frumos încă, cu aceleaşi sprincene dese şi negre, cu aceiaşi ochi catifelaţi, care însă îşi pierduseră sclipirile ghiduşe; părea obosit şi teribil de slăbit. După el intră Aleksandr Şuvalov, directorul recent desfiinţatei poliţii secrete, ridat, cu ochiul drept care îi bătea neîncetat şi Volkov. La auzul numelui lui Lomonosov, multe priviri se îndreptară cu o curiozitate dispreţuitoare spre uniforma sa de academician, puţin cam lăbărţată, de culoare cărămizie şi spre chipul serios şi îndrăzneţ, puţin cam palid al atleticului savant-plebeu, a cărui pană tăcuse cu îndărătnicie în toată această primă jumătate a anului. Amestecându-se, prin vuietul de voci al mulţimii pestriţe, Lomonosov se aşeza pe o canapea de lângă peretele care

unea cele două saloane şi se puse pe privit.

Apăru contesa Elena Stepanovna Kurakina, strălucind de frumuseţe şi graţie, într-o rochie de mătase roşie, cu trena lungă, favorita răposatului conte Piotr Şuvalov. Pe dată fu înconjurată de un grup de curtezani tineri şi bătrâni. „Ea poartă răspunderea privilegiilor nobilimii şopteau clevetitorii. Ce de briliante, ce de briliante!” Kurakina râdea zgomotos de complimentele adoratorilor ei şi cu un zâmbet triumfător, ascuns de evantai, cerceta toaletele celorlalte cochete reputate. Însoţită de doi paji – nepoţi de-ai săi – apăru Buturlina, doamna decorată, purtând o crinolină albastră de catifea, cu o panglică în diagonală şi o tocă fumurie cu reflexe purpurii.

Toţi ochii o urmăreau pe Kurakina. Cineva, aflat în apropierea lui Lomonosov şopti făcând cu ochiul: „I-a suflat-o Grigori Orlov răposatului său şef, care, datorită neobrăzării, pornise să urce tot mai sus”. Buturlina cea grasă şi bătrâna o căuta din ochi pe stăpâna casei. Se apropie de Anna Sergheevna Fitinhof; gâfâind şi legănându-se se aşeza cu graţie, după nouă modă de la Curte, lăsând impresia că era cât pe ce să cadă din cauza asta. Baroana şi cei care o înconjurau pufniră în râs. „Ia în derâdere, îşi bate joc de ucazul ţarului!” îi spuse Aleksandr Şuvalov lui Volkov, arătând spre ea dispreţuitor, când treceau prin faţa lui Lomonosov.

Lui Mihail Vasilievici nu-i ardea de asta. Nu-şi lua ochii de la Razumovski, vicleanul vulpoi, care se învârtea pe lângă Ungern, favoritul ţarului; îl săruta întruna, cu ochii înlăcrimaţi. „Sărutându-l îl va trăda” şopti pelticul şi dulceagul Becksen la urechea lui Lomonosov.

Astea ce mai erau? Apariţii de pe lumea cealaltă?...

Tineretul strălucitor, împodobit cu mătăsuri, dantele şi catifea, începu să se agite. Toată lumea se înghesuia să privească la bătrâneii cărunţi şi ramoliţi, care îşi făceau aproape simultan apariţia în fundul salonului. Erau reveniţii din exil. Minich din Kostroma, Lestocq din Uglici

şi Biron din Iaroslavl. Mulţimea se dădu în lături. Lomonosov fu împins spre fereastră.

Johann Burghardt, sau cum i-au zis ruşii, Ivan Bogdanîci Minich, înalt, în vârstă de optzeci de ani, cu urme din fosta măreţie şi frumuseţe, se întorsese din Siberia în februarie. Craidon cărunt, dar cu faţa încă rumenă, parfumat şi plin de sănătate, parcă nici n-ar fi fost în exil douăzeci de ani. La braţ cu uşuratica şi frumoasa Elena Stepanovna Kurakina şi cu tânăra contesă Brüss, nu înceta să le facă curte, cum obişnuia în timpul domniei Annei Ivanovna, sărutând mâinile frumoaselor încântate de atenţia să. Făcea spirite şi se strâmba la vederea mutrelor şi manierelor cazone de vagmiştri – caracteristica noii lumi de la Curte.

Ceva mai departe de dânsul se găsea septuagenarul Ernst Biron, până mai ieri „biciul Rusiei”, exilat tocmai de acest Minich; acum era chinuit de hemoroizi, avea nişte picioruşe subţiri cu urme de podagră şi nişte ochi „sperioşi”. Întors din exil în martie, păşea alături de gazdă, baroana Fitinhof, cu buza răsfrânta a dezgust, privind în jur, pieziş şi cu timiditate, pe sub pleoapele grele, clătinându-şi spasmodic capul mare, numai piele şi os, sculptat parcă în granit.

În spatele lor păşea îndrăzneţul şi obraznicul aventurier Lestocq, un mitoman lăudăros şi încăpăţânat, graţiat încă din decembrie. Purta un caftan de catifea verde şi o perucă pudrată, neglijentă şi ciufulită; era încovoiat de ani, de sărăcie şi de numeroasele decepţii. Era ştirb şi pătat de tutunul de prizat. „Iată că apuc să văd a şasea domnie fericită, hm! în fericită Rusie”, ironiza dânsul chicotind şi tîrşindu-şi ghetele de catifea prin faţa unor bătrâne înzorzonate, care treceau în ochii Curţii Elisabetei drept cele mai frumoase femei ale timpului.

Lomonosov nu-şi credea ochilor. Avea sentimentul că e năpădit de un miros de cavou. Inima i se strânse. Recunoştea cu greu în înfricoşătoarele cadavre vii, atinse

de molii şi descompunere, pe potentaţii care dirijaseră cândva destinele Rusiei. „Foştii zei ai nemţilor din Rusia! Iată, dar, că sunt iertaţi! O haită feroce de lupi... Iar pe sărmanul nostru exilat Bestujev l-au uitat! îşi zicea Lomonosov împins spre fereastră. Biron! Îl văd în sfârşit de aproape pe acest păianjen de Kurlanda, burduhănos, avid şi rău, care în acele zile de tristă aducere aminte se îmbăta cu sângele miilor de ruşi... Dar Minich? Bătrânul intrigant care şi-a zdrobit şi şi-a mâncat amicul compatriot... Oare îşi mai aduc aminte de întâlnirea lor întâmplătoare din staţia de poştă când unul era gonit spre Siberia, iar celălalt, exilat de acesta, revenea de acolo? Uite-i cum fac plecăciuni unul în faţa celuilalt, cum se întrec în complimente, cum se tratează unul pe altul cu tutun, amândoi întorcându-şi faţa de la ticălosul francez Lestocq, de parcă ar mirosi a sânge scurs din familia torturată a lui Ioan Antonovici...”

— Un nou val de oaspeţi năvăli în saloane.

Biron, tîrşindu-şi picioruşele slăbite şi nesigure şi clătinându-şi spasmodic capul de piatră, se amesteca prin mulţime. Minich voi şi el să treacă în salonul de alături, dar fu înconjurat de un nou val de cucoane şi din nou ochii săi ageri, vigilenţi şi numai zâmbet sclipiră a ironie. Iată-l cum ridică mâna ce ţine un lornion şi îi şopteşte ceva Kurakinei. „Ajunge, Ivan Bogdanîci! Vai, luminăţia voastră, ce v-a venit!” râdea, fericită de atenţia sa, Elena Stepanovna, lovindu-l cu evantaiul peste mâna.

„Acum douăzeci de ani, îşi aduse aminte Lomonosov, stăteam în mulţimea masată între Academie şi Colegii, în timp ce dânsul, acest Minich nepăsător şi ferm se afla în toată splendoarea sa, pe eşafod, lingă călău. Purta mantaua roşie de feldmareşal, capul chel îi era descoperit, iar afară era un ger de crăpau pietrele. După ce ascultă sentinţa de condamnare la moarte prin despicarea în patru, continuă să glumească cu soldaţii: «Ce-i tătucule, ţi-e frig? îi spunea el zâmbind ofiţerului de

poliţie aproape îngheţate, în timp ce cobora de pe eşafod. Ţi-ar trebui niţel snaps, că-i ora mesei!»... Da, o să fie un sprijin de nădejde pentru Petru al III-lea.”

Zgomotul muzicii din galeria de flori şi un nou val al mulţimii pestriţe şi vesele întrerupseră gândurile lui Lomonosov. Se îndreptă spre dansatori.

— Domnilor, cine doreşte să fumeze, este poftit în cabinet sau în pavilionul chinezesc, le spunea bărbaţilor baronul Ivan Andreevici Fitinhof, vorbind ba nemţeşte, ba franţuzeşte.

În cabinet se vorbea despre nemulţumirea Franţei şi Austriei şi despre apropiatul război cu Danemarca. Se auzea numai vorbă nemţească, colorată de zicători holştineze. „Ştiţi cum a căpătat Narîşkin panglica Sfântul Andrei? spuse cineva într-un colţ. Şi-o pusese în glumă, apoi apăruse aşa, în sala tronului şi-i raportase ţarului: «Mi-e jenă, permiteţi-mi să n-o dau jos, altfel mă vor lua cu toţii în râs.»” „Ha, ha, ha” replicară înalţii auditori.

O parte din oaspeţi o porni spre parc, în direcţia pavilionului chinezesc, luminat de lampadare.

— Unde e cancelarul? îl întrebă Lomonosov pe fostul preceptor al ţarului, academicianul Stehlin, cu care se întâlni în galeria de flori.

— La ce-ţi trebuie? Tot mai vrei să faci drumul spre Indii? Petru cel Mare era mai ceva decât tine şi tot i s-a înfundat.

— Nu vorbi prostii! Vreau să-i spun ceva privitor la un tânăr.

— Caută-l în parc, la bufet. Mihail Larionovici n-a fumat niciodată, iar acum, închipuie-ţi, vrea şi el să fie la modă.

— Apropo, nu mi-l arăţi pe *verkriegskomissar*-ul Zeitz? adăugă Lomonosov.

— Ăsta la ce-ţi mai trebuie? îl întrebă zâmbind Stehlin, pomădat şi curăţel ca o fondantă. Îl vezi? E ăla înalt, de lângă uşă, cu panaş... Nu cumva vrei, Mihail Vasilici, să compui un poem sau o odă în cinstea holştinezilor?

— Vorbeşti prostii! răspunse Lomonosov supărat, întorcându-i spatele colegului.

Se apropie apoi de Zeitz, se prezentă cu demnitate şi, ca să-şi asigure succesul cu privire la Mirovici, începu să vorbească nemţeşte. Brutalul, afectatul şi prostănacul Zeitz îl asculta cu luare-aminte pe celebrul solicitator, apoi începu să-şi mişte alarmat, sprâncenele dese şi blonde şi, gândind în germană, îi răspunse într-o rusească stâlcită: „Voi nu cunoşti datoria la serviciu, iertaţi, voi nu înţelegi disciplin, de acei... acei voi nu supăraţi pentru refus al meu... *Bitte um Verzeihung*![54]” Spunând acestea, ofiţerul de ordonanţa al ţarului, uscat şi lung ca o prăjină, îşi plecă într-o parte trupul scheletic, pocni din pintenii uriaşi şi, fără să mai spună o vorbă, se îndreptă, bălăbănindu-se, spre un grup de generali.

„Ptiu, fir-ai tu să fii, scârnăvie nemţească! exclamă aproape cu voce tare Lomonosov. Să-mi mai dea şi lecţii pe deasupra, mortăciunea dracului! Dacă ştiam, nici nu-l mai rugăm!”

Acum urma să facă demersuri şi pentru Fonvizin. Mihail Vasilievici porni în căutarea cancelarului Voronţov.

În loc să o ia spre dreapta, în direcţia pavilionului, Lomonosov păşi de pe terasă spre stânga, ajungând într-un desiş întunecos al parcului. Domnea o linişte mormântală. Aleile ce şerpuiau printre copacii înalţi formau un labirint ţesut cu dibăcie.

La capătul parcului, în spatele lacului, la întretăierea a două alei, se înălţa un tei bătrân şi rămuros.

Sub tei, aşezaţi pe băncile dispuse în jurul unei mese de scânduri, se aflau trei invitaţi. Pipele lor licăreau în întuneric ca nişte ochi de lup. Un al patrulea, în timp ce vorbea, păşea rar prin faţa lor. Puteau observa pe oricine ar fi venit dinspre casă. Pe ei, în schimb, nu-i puteai distinge decât de aproape. Se retrăseseră aici pentru a

[54] În germană, în text: Vă rog să mă iertaţi ! (n.tr.).

sta nestingheriţi de vorbă şi pentru a respira aerul proaspăt, răcorit de iazul întunecat din apropiere, peste care plutea un abur alb, uşor. Doi dintre ei trebuiau zilele trecute să bea de împăcare. Au luat pocalele în mină, dar a fost suficient ca ţarul să nu fie o clipă atent, ca să se despartă şi să nu mai bea unul în sănătatea celuilalt. Aici, în schimb, păreau să fie buni prieteni.

— Ţarul este foarte, foarte nemulţumit de soţia sa, spunea în franţuzeşte Voronţov, oprindu-se lângă masă. Toate bat pasul pe loc din cauza acestei discordii. Furajele pentru război n-au fost nici până azi distribuite. Furnizorii şi-au pierdut capul.

Drept răspuns se auzi un horcăit şi un gâfâit de bătrân cicălitor. Sub tei se făcu din nou linişte.

— Încotro ne îndreptăm? Ce mai aşteptăm? urmă, amestecând cuvintele franţuzeşti cu cele ruseşti, marele cancelar. Se aşteaptă un venit de cincisprezece milioane şi cheltuieli de şaisprezece şi jumătate. Cum poate fi acoperit un deficit de un milion şi jumătate? Şi, pe deasupra, acest război cu Danemarca! Pretutindeni se aud vorbe de nemulţumire. Ţarul nu-i sigur nici în propria sa familie. Nu poţi cere nimic, nu poţi spera nimic...

— Nepoata domniei voastre, Eliza Romanovna, o să-l consoleze! răspunse Lestocq în ruseşte, pufăind din luleaua răsucită. Îi va fi soţie; poate să se cunune *dans une manière discrète*...[55]

— Cam riscant, spuse Voronţov. Să te joci de-a mariajul, nu-i totuna cu a juca popa-prostul... Nu ne-ar ierta-o duşmanii noştri personali. Şi aşa ne bănuiesc... Să presupunem că nepoata mea este foarte intimă cu ţarul. Dar cu Ecaterina – şi nu-i de glumit! – ţine şi garda şi poporul. Nu-i linişte nicăieri, peste tot eşti suspectat, urmărit...

— Ar trebui călugărită!... La mănăstire, cu pâine şi apă! strecurase printre dinţi fostul complice al ţarinei

[55] În franceză în text: În mod discret (n.tr.).

Elisabeta; gustase şi el cândva din traiul de mănăstire. Să cunosc şi ea proferb, cum spune, la el? A dat de drac…

— Îmi pare rău de sărman femei! Delicat, liniştit… citeşte Plutarh, hronic de la Tacitus, ensiclopedia de la Bell şi de la Voltaire… Un minte inteligent…

— Est capricios şi şmecher! mormăi dispreţuitor şi brutal cel de al treilea interlocutor, ce stătuse până atunci tăcut pe bancă. Rebeli şi conspiratori! Un mascarad! Dacă ai făcut un concesie la muier şi tu ajungi muier…

— Şi ce propuneţi să facem, înălţimea voastră? întrebă blând Voronţov, întorcându-se spre această voce. D*ites-le au nom de Dieu! Votre experience et puis*[56]… Priceperea şi prevederea domniei voastre…

— Arestat şi veşnic cazemat! răsună din întuneric vocea de oţel.

— *Mais… excellence, ecoutez*[57]! Cine ne poate garanta? Doar şi din închisoare mai scapă lumea, obiectă Voronţov. Or un deţinut – nu sunt destule exemple? – poate să scape de sub orice fel de lacăte şi zăvoare…

— Exist un alt metod foarte bun! replică aceeaşi voce.

— Care? întrebă cancelarul, tremurând fără să vrea, de emoţie.

— Eşafodul şi securea! spuse Biron fără menajamente, de data asta într-o rusească impecabilă.

De după tufele din apropiere se auziră paşi pe alee. Voronţov se întoarse, îşi compuse o expresie de blândă bunăvoinţă. Şi, într-un pas legănat şi lipsit de griji, porni în întâmpinarea bunului său prieten, Lomonosov.

Se opriră la o oarecare distanţă de tei. Cancelarul, nerăbdător şi încurcat, îşi făcea de lucru cu tabachera. Lomonosov, văzându-i fâstâceala şi faţa care-i trăda vinovăţia, îşi spuse: „Poate ar fi mai bine să-mi văd de drum? Am impresia că aici se ţine un consiliu secret… Ba nu, n-am de ce să pierd vremea”. Îşi învinse pornirea,

[56] În franceză în text: Spuneţi-ne, pentru Dumnezeu! Experienţa dumneavoastră şi pe deasupra… (n.tr.).

[57] În franceză în text; Dar… excelentă, ascultaţi! (n.tr.).

apoi îi expuse în câteva cuvinte rugămintea privitoare la studentul Fonvizin.

— Ai rămas acelaşi visător, om bun şi săritor pentru alţii! spuse Voronţov, crispându-se şi ştergându-şi fruntea. Sunt bucuros că te văd, prietene, foarte bucuros! Trebuia mai de mult să-ţi faci apariţia... Dar recunoaşte, tătucule, că nu-i momentul potrivit să vorbim despre asta şi încă la bal. Ştii bine că te iubesc, că sunt oricând gata să te ajut, dar... fie-ţi milă, Mihail Vasilici, judecă şi dumneata...

— Eu, luminăţia voastră, sunt un om retras, urs în bârlog, nu ies nicăieri, mormăi supărat Lomonosov, strângându-şi pumnii uriaşi simţind cum i se pune un nod în gât.

Dar, îndrăznesc să mă exprim astfel, de data asta nu voi conteni să vă plictisesc cu rugămintea mea.

— Dar, *chèr ami*! În momentul de faţă nu-i nici un loc vacant în Colegiu. Vino-ţi în fire, caută-mă! Iar rangurile mai înalte, îndrăznesc să te asigur, e firesc să nu fie libere... Unde să-l bag pe protejatul tău? Te pomeneşti c-o fi vreun fluieră-vânt, vreun trântor, sau se ţine de fusta maică-sii, la Moscova?

— Nu-i nici un fel de trântor, domnul meu, îi răspunse supărat Lomonosov. Iar pentru un fluieră-vânt, de când sunt n-am umblat cu petiţii. Îţi cer, domnule conte, un loc de traducător pentru acest student. A tradus fabulele lui Holberg, *Visele* lui Krieger, *Alzira* lui Voltaire, iar prima sa carte a fost tipărită la Moscova pe socoteala binefăcătorilor. Nu se cunoaşte la noi dragostea de carte, atunci cum să mai prindă rădăcini? Şi am să spun deschis, în ciuda unor interpretări şi fapte dăunătoare, n-ar trebui să ne fie silă de asemenea oameni şi mai cu seamă când sunt ruşi...

— Fapte şi interpretări dăunătoare! Dumnezeule! îl întrerupse Voronţov înciudat, privind spre teiul sub care, în întuneric, licăreau, ca nişte ochi de şacal, pipele

interlocutorilor părăsiţi de dânsul. *Ecoutez, mon brave et honorable ami*![58] Am să ţi-o spun pe şleau... Pentru cine îţi baţi gura?! Pentru un studenţaş oarecare, un scrib mizer al unor cărţulii acolo şi nimic mai mult... Spune, merită? auzi şi se mai şi înfurie! Şi asta numai din cauza irascibilităţii dumitale! De asta îţi arde acum? De asta le arde altora? De altfel, mă rog, adăugă el după o scurtă pauză, poate doar să-l angajăm fără leafă. Şi chiar şi aşa va trebui mai întâi să dea un examen la Colegiu...

— Dar, milostive domn, unde s-a mai văzut una ca asta? Pierzându-şi răbdarea, Lomonosov ridică vocea. E student al Facultăţii de litere şi filosofie din Moscova. În schimb, nemţii sunt primiţi! Oare când vom vedea sfârşitul unei orbiri atât de fatale şi de dezastruoase?

Nu-şi isprăvi vorba. De pe lac şuierând puternic, se înălţă o rachetă. De-a lungul ţărmului sclipiră câteva focuri colorate. Uşa galeriei de flori ce dădea spre terasă fu dată în lături. Răsună un marş holştinez, cu tobe şi trompete. Printre scânteierile artificiilor, putu fi observat stând alături de Gudovici, în faţa strălucitoarei sale suite militare, ţarul. Era îmbrăcat într-un veston alb, holştinez, cu tighel de culoarea peruzelei, purtând un singur eghilet şi un singur epolet pe umăr.

— Spuneţi-mi, domnule conte, îmi va fi sau nu satisfăcută cererea? întrebă Lomonosov, înaintând cu umărul spre Voronţov. Acesta se pierduse complet cu firea.

— Of, tătucă! Parcă ai fi Cicero: *quousque tandem*[59]?... Nu mai lipseşte decât Catilina! spuse marele cancelar dispărând cu teamă pe o alee laterală. Dacă doreşti, cu examen şi extrabugetar...

— Ticăloşilor, fratricizilor! mârâi Lomonosov înfuriat,

[58] În franceză în text: Ascultă, bunul şi stimatul meu prieten (n.tr.).

[59] În latină în text: Până când? Primele cuvinte ale primului discurs ai lui Cicero contra lui Catilina, când acesta a avut îndrăzneala să se prezinte în Senat, după descoperirea complotului pe care îl organizase împotriva Republicii (n.tr.).

făcând un pas pe urmele acestuia şi cât pe ce să-i atingă pe întuneric peruca lui Lestocq. E un tânăr de nepreţuit! Porci! Unde-ţi arunci ochii, vezi doar porci!

— *Quel mot de chien*![60] se auzi sub tei.

— Rebeli şi conspiratori! *Nichts weiter*![61] conchise dispreţuitor ducele Biron, sculându-se pe picioarele sale subţirele şi tremurânde. Sfârşit la sărman Rusia... Punctum!

Lomonosov zări, într-un desiş de mesteceni, pavilionul chinezesc. Era pustiu. Fumători şi amatorii de bere plecaseră să privească jocurile de artificii. Mihail Vasilievici se aşeza la o măsuţă. Tremurul nervos nu-l părăsea. Şedea nemişcat, vlăguit de gânduri, prinzând cu urechea exclamaţiile mulţimii ce privea iluminaţia,. „Doamne, Dumnezeule, asta ce mai e, unde am nimerit? Ce-mi trebuia să vin încoace?” Părăsi pavilionul.

Prima parte a jocurilor de artificii luă sfârşit. În palat fură reluate dansurile. Răcoriţi de aerul curat, doamnele şi cavalerii reveneau, în grupuri vesele, în saloane. Se pregăteau să înceapă interminabilul *grossvater* saxonian, al lui Narîşkin.

Galeria de flori era ticsită. Odată cu sosirea ţarului se deschise, pentru dansuri, o nouă sală de rezervă, parfumată cu plante aromatice arse. Lomonosov se strecură în această sală pieziş, printre capetele pudrate, încărcate de flori şi perle ale cucoanelor, printre vestoanele, epoleţii şi paloşele ofiţerilor de gardă, printre mâinile, în mănuşi lungi, ale fetelor şi printre spatele şi umerii frumoşi ai doamnelor cu decolteuri adânci. Voia să-l mai vadă încă o dată pe Zeitz, ca să-l determine, cu ajutorul hatmanului, preşedintele Academiei, să-i acorde o cât de mică atenţie lui Mirovici.

Foiala şi înghesuiala caracteristice începerii dansului

[60] În franceză în text: Ce cuvânt urât (n.tr.).
[61] În germană în text: Nimic mai mult (n.tr.).

preferat de toată lumea îl împinseră pe Mihail Vasilievici spre stelajul cu plante agăţătoare. Dincolo de despărţitură, în orchestră, îl zări pe ţar în faţa pupitrului, cu o vioară în mina.

Petru, acordându-şi strunele, râdea zgomotos şi degajat, făcându-i conversaţie baroanei Fitinhof. Lângă ea, ţinând-o de braţ şi făcându-şi vânt cu evantaiul, stătea o doamnă plină, de vârstă mijlocie, poreclită de şugubeţii oraşului „hangiţa”; era Lizaveta Voronţova. Lev Aleksandrovici Narîşkin, într-un caftan de catifea vişinie, purtând celebra panglică a Sfântului Andrei şi nasturi cu nişte briliante imense, alerga agitat, se oprea, flutura batista, alerga din nou pregătind dânsul a cărui muzică urma să fie executată de însuşi ţarul.

„Ăştia se distrează, îşi spunea Lomonosov, favorită e pe primul plan, toată lumea i se închină, o adulează, pe când cealaltă, Ecaterina Alekseevna, înţeleaptă, stă retrasă, citeşte cărţi şi vizitează proaspătul mormânt al răposatei ţarine... Azi am întâlnit-o: îndoliată, cu panglici negre pe haine şi cu o tocă mică pe cap, asemănătoare celor purtate de călugăriţe, trecea într-o trăsură spre fortăreaţă ca să se roage..

În celălalt capăt al sălii, atenţia lui Lomonosov fu atrasă de chipul palid, serios şi tulburat al unei fete plăpânde, înalte. Sprijinindu-se de braţul unei alte fete, rumene şi vesele, stătea ca împietrită, cu gâtul întins şi cu buzele strânse, privindu-l ţintă pe ţar cu ochi timizi şi alinători. În faţa ei stătea Sobanski, mândrul husar polonez, ruda lui Radziwill, îmbrăcat într-un dolman alb cu blană de ghepard la umăr. Zâmbindu-i, îi tot spunea ceva, invitând-o probabil la *grossvater*. Dar iată că-şi reveni, întinse mâna, întorcându-se spre prietena ei. Lui Lomonosov îi aminti de cineva cunoscut. „Am văzut-o undeva sau mi-a vorbit cineva de dânsa? se întreba Lomonosov. Chipul i-l zăresc pentru prima oară şi cu toate astea, parcă am întâlnit-o undeva! Benghiurile şi

gropiţele din obraji, ochii cenuşii, migdalaţi şi ficşi că ai unui sfinx, atâta concentrare, mister şi profunzime...” Purta o crinolină de tafta galben-pai, brodată cu perle, un mic camizol de catifea purpurie, brăţări de mărgean şi un lanţ bătut în diamante... „Dar astea sunt cadourile din străinătate ale logodnicului... Mi le-a arătat Bavîkina. Te pomeneşti că-i logodnica lui Mirovici, Pciolkina! Chiar mi-a descris-o. Dar era la Schlüsselburg. Cum a ajuns aici şi cu cine? Ce întâmplare... Poate trebuie să-i spun?”

Zgomotul muzicii îi prinse gândurile lui Lomonosov.

Vârtejul *grossvater*-ului îl împinse spre orchestră. Narîşkin, făcând paşi şi piruete iscusite, cu picioarele sale groase, solide, strânse în mătasea albă a ciorapilor, era în fruntea şirului pestriţ de dansatori.

— Ne veselim! îi strigă el cuiva din vecinătatea lui Lomonosov, dând din cap.

„Ne veselim”, confirmară ochii celorlalţi dansatori ce zburau în roi uşor prin faţa orchestrei.

Mihail Vasilievici nu apucă să se dea la o parte şi să-şi vină în fire, nici să mai arunce o privire în direcţia în care dispăruse fata firavă şi înaltă, cu husarul, că fu acoperit de valurile unui voal verde cu paiete de aur şi învăluit în mirosul rezedei. În faţa lui, purtând nişte pălării care reprezentau coşuri cu flori, se aflau frumoasa stăpâna a casei şi grasă şi rumena Lisaveta Romanovna Voronţova. Baroana îl prezentă acesteia din urmă.

— Vă cunosc de mult din auzite, îi spuse în ruseşte, cu o voce cântată şi puţin aspră, favorită. Ce mai scrieţi, Mihail Vasilievici?

Lomonosov simţi cum i se urcă sângele la cap. Mintea îi readucea chipul ţarinei Ecaterina, îndoliată, din trăsură.

— Nu scriu nimic. Am fost bolnav, răspunse el cu un tremur în glas.

— Imposibil! Adică muza dumneavoastră a tăcut şi nu mai vine la întâlnire?

— Îi e cam strâmtă fustă! răspunse Lomonosov cu voce tare, fiind ferm convins c-o spune în gând.

Ambele cucoane îl priviră mirate.

— V-am citit *Greierele*, spuse baroana, vrând să-l îmbuneze. *Voilà un vrai génie... Délicieux!*[62]

— Dacă aş fi fost, doamna mea, un greiere, aş fi întins-o de mult de aici, sărind undeva, cât mai departe, prin bălării...

— E posibil să nu fi scris nici o odă? continuă răsfăţată favorită pe un ton de stăpâna capricioasă, învârtindu-se şi privind fandosită în jur. Doar au fost atâtea serbări! Pacea cu Prusia, jocurile de artificii, lansările de corăbii... Sunteţi doar stihuitor, domnule academician!

— Sunt alţii pentru treaba asta, mirii Lomonosov şi mai nepoliticos, simţind cum îi tremură mâinile şi buzele. Le va scrie dulceagul Stehlin, le va traduce Barkov... De altfel, i-au şi vârât la Academia de ştiinţe, ca să li se facă în ciudă...

Cineva le salvă pe cucoane. Se îndepărtară dând din umeri. „Un incult şi un grobian. Nimic mai mult!” şopti Voronţova, privind nelinişţită în direcţia orchestrei.

[62] În franceză în text: Iată un adevărat geniu... Minunat! (n.tr.).

V. Întrevederea

ŢARUL NU SE MAI AFLA DINCOLO DE despărţitură. După ce execută prima frază muzicală de efect, îi cedă vioara lui Olsufiev: o zărise pe fata care dansa cu husarul polonez, în fundul sălii. Abia isprăviseră o figură de dans şi se opriră lângă uşă; Petru se apropie.

— Măria ta! spuse Pciolkina, făcând o reverenţă. Acordaţi-i o clipă unei nefericite.

Se putea vedea cum Piotr Feodorovici, zâmbindu-i drăgăstos, îi oferi braţul şi, îndreptându-şi milităreşte spatele, o conduse cu pas aşezat într-un loc mai liniştit.

— Cine conversează cu ţarul? întrebă o cuconiţă rumenă, îmbrăcată într-o caţaveică de mătase cenuşie.

— E Ptiţîna... Fata maiorului Ptiţîn, îi răspunse o altă cucoană, într-o rochie verde.

— Nu, *mă chère*, nu e Ptiţîna; *quelle idée*! aia-i mai înaltă şi mai grasă.

— Atunci cine-i?

— Ar trebui să-l întrebăm pe Opperman. Unde-i baronul?

— Ah, priveşte-o cum se fandoseşte! Ce grozăvenie fără pereche! Uite ce face cu ochii! Şi cu umerii...

— Mai e şi palidă pe deasupra, adăugă cuconiţa în verde. Vai, ce palidă e!

— Nu-i deloc palidă, ce-ţi veni?! o întrerupse doamna în gri. E galbenă ca... ca o ţărancă; galbenă şi pământie...

— Domnilor, domnilor, e rândul domniilor voastre!

strigă istovit, din mijlocul sălii, Narîşkin, roşu de transpiraţie... *Tournez à gauche, balancez... chaîne*[63]!

Şi din nou se răsucea graţiosul *grossvater* luând forma unui şarpe lung şi pestriţ, într-o alunecare nesfârşită, balansându-se şi pliindu-se, bătând pasul şi făcând reverenţe.

Ţarul şi Pciolkina se refugiară lingă stelajul cu iederă. Invitaţii, care nu luau parte la dans, respectând eticheta, făcură un semicerc ceva mai departe.

— În ce constă rugămintea dumneavoastră? o întrebă ţarul.

— Sunt logodită, spuse Pciolkina timid, în şoaptă. La porunca măriei tale, logodnicul meu a fost trimis în armată.

— Logodnicul!... Dar balurile de la noi, de la palat, ha-ha! Menuetul în costum de nimfă, ţi le mai aduci aminte? o întrebă Petru, râzând.

— Nu-mi arde acum de asta... O implor pe măria ta să mă ierte...

— Ţi-ai pierdut răbdarea? Vrei să-l vezi mai degrabă? Oricum, suntem în post şi nunţile-s oprite. Aşteaptă sfârşitul lunii, adică ziua mea... Aşa am promis şi, crede-mă nunta voastră o vom sărbători cum se cuvine. Eşti de acord?

— Se vorbeşte despre o nouă campanie, măria ta, continuă Pciolkina, înfrângându-şi tulburarea şi are să plece şi măria ta... Am căutat prilejul să vă mai rog pentru încă cineva... care e uitat din nou de toată lumea. Am vrut să cad la picioarele măriei tale, la biserică, la manej sau în piaţa palatului. Ah, măria ta, ajută-mă, arată-ţi milostivirea... Eşti atât de bun!

— Nu dumneata trebuie să cazi la picioarele mele, spuse Petru zâmbind şiret. Eu sunt acela care... Dar, mii de scuze, la cine te referi?

---

[63] În franceză în text: Întoarceţi-vă spre stânga, legănaţi-vă... în lanţ! (n.tr.).

— Măria ta a făgăduit să vină în mai, să-l elibereze pe... prinţul Ioan; acum ne aflăm în iunie... Iart-o, măria ta, pe nebuna, pe îndrăzneaţa de mine! Locuiam la pristavul de acolo. A fost schimbat din cauza unei scrisori; dar nu ţi-a scris-o el... Osândeşte-mă, măria ta! M-am încumetat atunci, îndrăznesc şi acum...

Polixena nu-şi isprăvi vorba.

Ţarul se întoarse. În faţa sa stătea Voronţova, albă ca varul de furie şi de gelozie. Pete roşii îi apărură pe frunte şi pe obraji. Tremura de tulburare.

— Vreau să vă spun două cuvinte, înălţimea voastră, îi zise Voronţova în franţuzeşte, cu vocea răguşită de furie. E o chestiune deosebit de serioasă...

— Ei, ei, ce grabă poate să fie? O clipă doar şi vă stau din nou la dispoziţie, spuse ţarul întorcându-se spre Pciolkina şi făcându-i binevoitor un semn cu capul.

Îi oferi Voronţovei braţul. În faţa lor mulţimea se dădu în lături. Trecură în sala vecină.

— Cu cine stăteai de vorbă? întrebă Voronţova înăbuşindu-şi turbarea. Fă bine şi răspunde-mi, că văd totul, totul...

— Cu o fată; m-a... rugat pentru logodnicul ei.

— Pentru logodnic? Ce, nu vezi, nu auzi ce se întâmpla în jur? Întreabă-l pe unchiul meu. Ţi-e slugă credincioasă, dar nu-l asculţi. Curajul duşmanilor sporeşte văzând cu ochii. Dacă tu pleci de aici, eu voi fi întemniţată şi executată! sfârşi Voronţova printre lacrimi.

— Of, Romanovna, ce plictisitoare sunt toate astea! o întrerupse Petru pierzându-şi răbdarea. Se întoarse spre uşa în spatele căreia o lăsase pe Polixena. Ştie toată lumea că eşti vârâta până-n gât în Biblie. Numai că şi tu şi unchiu-tău şi Gudovici sunteţi nişte Pithii sumbre. *Ah, ihr, alte Russen! Alles auf einen Schicht*![64] Toate vă par uneltiri şi conspiraţii. Fără să vrei te duce gândul la Suedia. Ce popor liniştit şi civilizat... De ce m-au adus

[64] În germană în text: Ah voi ăştia. rusnacii ! Toţi sunteţi la fel! (n.tr.).

încoace?

— Consoarta dumitale, urmă Voronţova, pregăteşte ceva. Se vorbeşte că toate rolurile sunt distribuite... Dacă nu vrei să vorbeşti cu unchiul atunci discuta cu Biron, întreabă-l pe Minich, oricine-ţi va spune... Apare în faţa poporului cu o tichie de călugăriţă, face pe plac clerului şi gloatei...

— Aşteaptă niţel, Romanovna, când ne vom muta, peste câteva zile, la Oraniembaum...

— Tot tineretul, auzi, tot tineretul e de partea ei! exclamă Voronţova bătând din picior. Interesează-te, sunt de partea ei şi sunt înnebuniţi după ea.

— *Nicht, ah Eifersucht, mein Kind*! Nimic decât gelozie copila mea, răspunse Petru rizând nepăsător. Ţi-ai amintit până şi de nişte scriitoraşi sau poetaştri... Ptiu, ce ruşine! Ai să vezi că, înainte de a pleca la război îţi pun pirostriile pe cap! Te las regentă. Atunci ce-ai să mai spui? Hai să fim filosofi, precum marele Frederic... După o pauză, urmă: – Ce se întâmpla? O canonadă de rachete. Deci e sfârşitul jocului de artificii. Să mergem în parc. Dar, apropo, vorbeai de scriitori. Am zărit aici pe unul care ne caută nod în papură. Ai răbdare o clipă, trebuie să schimb cu ei două vorbe.

Muzica tăcu. *Grossvaterul* luă sfârşit. Toată lumea se îndreptă spre terasă.

Dincolo de lac, oglindindu-se în apă, o colonadă, ca de briliante, iscusit meşteşugită. Pe stâlpii ei ardeau urne; fiecare din ele lansa buchete de stele şi fântâni arteziene de foc de toate culorile. Deasupra acestui tablou, în fumul care imita norii, apăru un scut cu literele „P” şi „E”.

— Petru şi Ecaterina. Cineva explica în nemţeşte doamnei pe care o însoţea, trecând pe alee pe lângă Lomonosov.

— Petru şi... Elizaveta, Lizka Voronţova! pufni supărată o voce rusească din umbră. Tare aş vrea să ştiu de ce cracă o s-o spânzure!

„Ehei, bun e Dumnezeu! îşi spuse Lomonosov. Are înţeleapta noastră prieteni chiar şi aici, în tabăra vrăjmaşilor ei!”

Lomonosov oftă. În acea clipă îi reveniră în minte sărbătorile de acum douăzeci de ani, tot aşa, cu focuri de artificii, în cinstea ţarului Ioan Antonovici. Aceeaşi strălucire, tărăboi şi foială şi unde sunt toate? Unde este însuşi eroul acelor serbări?

Ultimul snop de rachete se înălţă cu zgomot asurzitor, explodând în aer. Din săli se făcea auzită invitaţia la dans.

De data asta dădea dispoziţii voinicul husar Sobanski.

— *À votre place, mesdames et messieurs*[65] comandă el, bătând din palme şi sunând din pinteni, căutându-şi din ochi invitată, pe Pciolkina. „Mii de draci! îşi spunea el, e superbă, dar ghearele i-s ca de tigroaică!”

Tineretul se aduna perechi-perechi pentru *réjouissance*-ul final. În sala portretelor, în galeria de flori şi în salonul unghiular se puneau mese pentru supeu.

Toată lumea se grăbea să mai apuce dânsul în care şi tinerii şi bătrânii, luându-se la întrecere, năzuiau un singur lucru: să fie cât mai degajaţi, mai amuzanţi şi mai năstruşnici.

Nimerise aici şi Lomonosov, căutând-o din ochi pe Pciolkina cu care nu apucase să stea de vorbă. În schimb Polixena, aşteptându-l zadarnic pe ţar, observa mutra rotofee a lui Behleşov care se ivise ca din pământ, fixând-o insistent cu privirea. Invocând oboseala, rugă pe unul din cunoscuţi să o scuze faţă de husar, după care plecă însoţită de Ptiţîna.

„Nu e să fie! îşi zise Lomonosov, încercând să iasă din sală. Şi nici Zeitz, cocostârcul dracului, nu se vede. N-am ce face, eşecul e semnificativ! Chiar aşa am să le şi spun celor doi solicitatori.”

— Înălţimea sa porunceşte să veniţi la el, domnule

[65] În franceză în text: Reluaţi-vă locurile, doamnelor şi domnilor (n.tr.).

profesor! îi spuse Gudovici, adjutantul general al ţarului, apropiindu-se de Lomonosov. Poftiţi, ţarul e în grădină, în stânga terasei. Dacă doriţi, vă pot conduce...

Lomonosov se învioră.

„Condu-mă, drăguţă, porumbel al arcăi berlineze salvate, condu-mă!" triumfa Lomonosov, păşind în urma lui Gudovici, în timp ce privea mândru şi îndrăzneţ la nemţii şi ruşii care se dădeau la o parte din faţa sa plini de respect.

Acelaşi capăt de parc, acelaşi tei la intersecţia celor două alei. Acolo unde în urmă cu două ore stătură de vorbă cancelarul Minich, Lestocq şi Biron şedea acum ţarul. Avea capul descoperit şi un pahar de limonadă în mina şi îşi făcea vânt cu batista. În faţa lui stăteau Ungern şi Korf, pe care ţarul îi concedie îndată ce-l zări pe Lomonosov.

— Nu te-am văzut de multă vreme, Mihail Vasilici; ia loc, îi spuse Petru. M-ai uitat de tot. Pe mătuşă-mea ai susţinut-o, ai proslăvit-o în ode, în schimb pe mine, după cum văd, mă iubeşti mai puţin. Or, toată lumea e cu ochii pe tine, aşteaptă să vadă ce-ai să spui.

Lomonosov tăcea, rămânând respectuos în picioare.

„Şi-a adus aminte! îl fulgeră prin gând. Doamne, care vezi până în sufletul celor păcătoşi, luminează-mă şi povăţuieşte-mă".

— *Voyons*... S-a zvonit, urmă ţarul zâmbind dulce, că ai fi alcătuit un proiect de a-i alunga pe toţi nemţii din Rusia... E adevărat?

— E o pură bârfă şi o inepţie, răspunse Lomonosov, simţind cum încep să-i ardă obrajii. Şi apoi nici nu mă ocup de asemenea agitaţii. Se întâmpla, iertaţi-mă, mai cu seamă în clipele mele de ipohondrie să şfichiuiesc cu vorbe... Dar nu în asta constau profiturile şi nevoile noastre, măria ta. Străinii cei buni sunt dascălii noştri; iar eu, sluga măriei tale, tot în patria lor am învăţat şi am cunoscut lumina adevărului. Nu trebuie să ne gândim la o

noapte a Sfântului Bartolomeu împotriva preceptorilor străini, ci la înălţarea şi creşterea culturii noastre naţionale. Iar dacă ne-am deştepta la minte, n-am avea nevoie de mentori din afară...

„Am să-i câştig bunăvoinţa acestui Malherbe şi Pândar al Rusiei, îşi spuse Petru cu ironie. Iată-l în faţa mea. Eu însă cred că nu-i decât un cicălitor, un stricător de hârtie şi un clevetitor răsuflat din cauza vârstei...”

— Ascultă, Mihail Vasilici, glăsui ţarul. La fel ca toţi ceilalţi, ca şi bunicul meu, Petru cel Mare, am mulţi neprieteni... Mi se prezic tot soiul de nenorociri, de greutăţi. Unii mă sfătuiesc una, alţii alta. Nici nu ştii pe care să-l mai crezi. Ascultă... Cere-mi ce vrei, fac totul, dar gândeşte-te bine şi dă-mi un sfat. Nu avem oratori publici ca în Englitera, nici enciclopedişti îndrăzneţi ca în Franţa. Doresc, mă rog, am chef, să-ţi ascult glasul. Fiindcă tu, bagă bine de seamă, faptul trebuie recunoscut, eşti geniul numărul unu, slava tronului meu. Deci te ascult, Mihail Vasilici... Primo – cere-mi, secundo – dă-mi sfaturi.

Lomonosov simţi cum i se pune în gât ceva care înecă şi arde. Voia să vorbească şi nu era în stare. „Acum o să-mi ceară bani”, gândi Petru amuzându-se.

— E drept, măria ta, că nu avem nici enciclopedişti şi nici parlamente mai mari sau mai mici, răspunse posomorât Lomonosov. Ai în schimb, măria ta, un cântăreţ care tună şi fulgeră în gazete! Care tună şi fulgeră împotriva oamenilor răi, a leprelor, împotriva duşmanilor şi zavistnicilor patriei. Pentru mine personal, n-am nici o rugăminte... Numele tău şi numele cântăreţului tău vor trece din neam în neam, măria ta! Şi nimeni nu va spune niciodată ca fostul pescar, azi savant şi poet cunoscut de lumea întreagă, rus din tată în fiu, Mihail Lomonosov şi-a vândut odele sale pe pomenile primite din mina ţarilor săi.

— Dar nici n-am spus una ca asta! Ce-ţi veni, Doamne?

— Am cântat-o pe mătuşa ta, că mi-a fost dor să cânt, urmă Lomonosov. Şi pe tine, când ţi-am văzut începuturile, te-am întâmpinat cu bucurie. Acuma însă tac...

— Dă-mi un sfat, un sfat vreau! spuse Petru, bătând nerăbdător cu pumnul în masă.

— Vrei un sfat, măria ta? Ascultă-l, dar nu te mânia. Eşti un om blând la suflet, drept şi bun. O ştie toată lumea. Dar ţara încredinţată ţie nu-i o feudă nemţească. Este Rusia! şi ai nevoie de sfetnici înţelepţi, înzestraţi cu geniu.

— Cine sunt aceia? Unde se află? întrebă ţarul, smucindu-se pe bancă. „Te pomeneşti că vrea să se propună consilier?" gândi el cu scârbă.

— Împacă-te cu ţarina, spuse Lomonosov înclinându-se respectuos. Un alt sfetnic şi prieten mai de nădejde nu ţi-e de trebuinţă.

„Acelaşi lucru mă sfătuieşte să fac şi Frederic, îşi zise Petru. Numai că în asta, dar numai în asta, greşeşte; n-o cunoaşte pe *madame La Ressource*..."

— Asta nu! răspunse ţarul iritat. Nevastă-mea nu mă ascultă, e obraznică şi încăpăţânată; ca să ţi-o spun deschis, nu-mi respectă păzitorii cei mai credincioşi şi cei mai buni, pe holştinezi. Clericii-s de partea ei, tot tineretul din gardă se aude că ar fi îndrăgostit de ea...

— Şi eu, măria ta, să nu-ţi fie cu supărare, mă număr printre admiratorii ei cei mai înflăcăraţi, spuse răspicat Lomonosov, făcând o nouă plecăciune.

„Parcă s-au vorbit", îşi zise Petru înciudat.

— O superi şi o prigoneşti, urmă Lomonosov. Or, cei alungaţi din sânul familiei sunt forţaţi să caute sprijin şi apărare la străini... Asta este legea naturală a firii!

— Continuă, continuă! îl îndemnă nerăbdător ţarul.

— Şterge greaua greşeală a mătuşii tale, ţarina, eliberează-l pe sărmanul prizonier, pe fostul Ioan Antonovici... Cei douăzeci de ani îşi strigă, din închisoare,

revolta pentru destinul său. Dacă nu vrei să ţi-l apropii de tron, dă-i drumul să plece afară din ţară.

Petru se foi din nou.

— Şi Ungern şi unchiul meu, prinţul George, spun acelaşi lucru, glăsui ţarul, dar, crezi că e posibil să fac una ca asta? Cum să-l eliberez? E doar pretendent la tron!

— E posibil. În asta constă prerogativa şi măreţia puterii tale. Lasă-l să-şi sfârşească viaţa omeneşte. Dă-i educaţie, întăreşte-i, sărmanului, sănătatea, luminează-l cu binefacerile credinţei şi raţiunii. Răscumpără trecutul. Altminteri, judecata lui Dumnezeu şi a oamenilor, sentinţa istoriei, nu ţi-o vor ierta-o! Trimite-l din ţară la neamurile sale…

Piotr Feodorovici se ridică. Îl cuprinse o puternică tulburare. Îşi puse brusc tricornul, apucă majestuos diagonală, vru să spună ceva dar nu-şi găsi cuvintele. Sabia îi tremura în mina.

„Şi fata aceea m-a rugat adineaori acelaşi lucru, îşi spuse ţarul. Îmi aduc aminte că am făcut promisiuni, trebuie să-mi ţin cuvântul…”

— Îţi mulţumesc, spuse ţarul. O parte din cele expuse de tine sunt adevărul gol-goluţ… Ai să afli mai târziu că şi eu, de multă vreme şi încă înaintea ta, m-am gândit la acelaşi lucru. În rest, iartă-mă, greşeşti. De altfel, fii pe pace, de acum încolo sunt de partea ta. Cred în tine şi mă bazez pe tine!… Şi totuşi, pentru tine nu ceri nimic? *Voyons*… Nu vrei pentru tine, cere pentru alţii. Te ascult…

Lomonosov îşi puse ordine în gânduri. După o scurtă tăcere interveni pentru Mirovici şi Fonvizin. Ţarul îl chemă pe Ungern, comunicându-i acordul său pentru îndeplinirea ambelor rugăminţi.

— După cum vezi, studiosul tău va fi primit. Cât despre ofiţer, glăsui Petru zâmbind, nu eşti singurul care faci demersuri… Şi logodnica lui, ha-ha! Cu o clipă în urmă, m-a bombardat cu aceeaşi rugăminte. *Ein Teufels Mädehen*! O fată a naibii de drăgălaşă şi de deşteaptă!

În pas uşor, cu aceeaşi ţinută mândră, Lomonosov străbătu şirul de camere printre capetele care se înclinau servil, în faţa lui, refuza să rămână la supeu, îşi luă rămas bun de la gazde şi după ce-şi găsi pălăria şi bastonul, îşi văzu de drum pe jos. Îşi simţea ochii umezi, inima îi bătea cu putere. Luna arunca o umbră lungă pe cealaltă parte a străzii, unde şoptind cuvinte învălmăşite de mulţumire, păşea mişcat şi emoţionat „tunătorul şi fulgerătorul din gazete”

După plecarea lui Lomonosov, Voronţov îl căută pe Minich cu care se plimbă apoi vreme îndelungată, la braţ pe aleile cele mai discrete ale parcului. Discuţia se purta pe aceleaşi teme: despre slăbirea finanţelor, despre nesiguranţa tuturor treburilor şi despre aprovizionarea cu furaje a armatei.

— *Je conjure votre Excellence*, spunea Voronţov, profitaţi de influenţa ce-o aveţi, ca ţarul să-mi acorde acest favor.

— Ce pot eu? replică Minich, *was kann ich, mein liebster* Mihail Larionovici?

— *Ecoutez*... şoptea cancelarul. *Je vous offre encore une fois d’être en moitié avec moi dans ce négoce*... Facem pe din două: o jumătate dumneavoastră, o alta mie, adăugă el în ruseşte. Fiţi însă cât mai atent, e suficientă o singură vorbuliţă ca alţii să miroase şi să ne sufle afacerea...

Minich stătu pe gânduri, apoi îi strânse, protector, braţul cancelarului, părăsind cu prestanţă parcul.

— Cel mai periculos dintre toţi este Grigori Orlov şopti ţarul în timpul supeului, la urechea lui Korf. Trebuie să punem pe cineva să-l supravegheze în secret.

— La ordin, răspunse din ochi şeful poliţiei.

— Iar pentru Daşkova, continuă ţarul, cel mai bun Argus va fi Romanovna, soră-sa... Cine ar fi crezut? Cita

prefăcătorie? Nu de florile mărului nu-i vedeam eu cu ochi buni pe savanţi; n-am admis la palat măcar o singură carte latinească să-mi stea în bibliotecă...

Dimineaţă, ţarul îl chemă pe Gudovici cu care stătu îndelung de vorbă. În aceeaşi zi, un nou curier special fu trimis la Schlüsselburg. „Trebuie să-l bag în armată, îşi făcea socotelile Petru. Am să-l reeduc, am să-i scot prostiile din cap, iar el o să se lase de aiureli...”

Într-o seară târzie de la mijlocul lui iunie sosi la conacul lui Gudovici, de pe ostrovul Kamennîi, o trăsură de piaţă, prăfuită, cu storurile trase. Din ea coborâră un ofiţer în vârstă, îmbrăcat într-un caftan albastru de poliţie şi un tânăr palid, cu plete lungi, strânse într-o coadă, îmbrăcat într-o mantă holştineză.

În afara ţarului, a gazdei şi a încă doi-trei demnitari, nu mai ştia nimeni despre sosirea acestor drumeţi. Ei ocupară clădirea liberă din fundul curţii şi în primele zile nu ieşiră de acolo nicăieri.

VI. Colţunaşi cu carne

DUPĂ CE-L AŞTEPTĂ O ZI ŞI ÎNCĂ una pe Fonvizin, Lomonosov porni în căutarea lui.

„Cu ocazia asta am să-i fac o vizită şi fostei mele chiriaşe, Bavîkina, hotărî el. Până vor trimite un ordin la armată, aflu eu de la Nastasia Filatovna adresa lui exactă, bucurându-l eu însumi cu plăcuta veste.”

Bavîkina locuia acum lângă podul Kalinkin. Casa unchiului lui Fonvizin era în apropierea lacului, sau mai degrabă a bălţii, printre clădirile companiei a cincea a regimentului Ismailovski.

Lomonosov trecu mai întâi pe la Fonvizin. În mijlocul curţii îl întâmpină o bucătăreasă purtând un lighean plin cu farfurii; era voinică şi părea încă tânără. Când se interesa despre Denis Ivanovici, îi răspunse printr-o întrebare: „Mă rog?” şi punând înciudată farfuriile pe micul cuptor al băii ce se afla printre salcii şi salcimi, adăugă: „Tocmai! Chiar aici şi locuiesc”.

Abia trecuse de ora nouă. Prin ferestrele băii de abur răzbătea un zgomot de cuţite şi furculiţe şi un miros plăcut de carne prăjită cu ceapă. Lângă uşă, zăceau nişte beţe şi o minge mare şi veche de pâslă, pentru joc. De după uşa joasă, strâmbata, ce intră pe jumătate în pământ, se auzeau râsete şi voci tinereşti. „Se prânzeşte cam devreme pe aici prin baltă!” îşi zise Lomonosov apăsând pe clanţă.

Pătrunse într-o cameră luminată şi spaţioasă, încărcată

cu tot soiul de vechituri, efecte militare şi cărţi. Aveai impresia că nu se măturase de săptămâni de zile. Mirosea a fum de tutun. Lângă fereastra larg deschisă spre grădina întinsă, verde, de zarzavat, se afla o masă de scânduri. În jurul ei, în faţa unei baterii de sticle de bere goale şi a unui platou cu colţunaşi fierbinţi ce pluteau în unt, stăteau trei tineri militari, cu chipuri blajine şi transpirate de atâta mâncare, numai în cămaşă şi fără eşarfe la gât. Pe unul din ei, Lomonosov îl recunoscu pe dată. Ceilalţi doi – unul deşirat, cu o faţă rotundă şi rumenă, cu nas proeminent şi ochi căprui ce priveau şugubăţ, iar celălalt ceva mai în vârstă, mai scund, lat în umeri şi cu ochelari – îi erau necunoscuţi.

— Unde-ai dispărut, Denis Ivanîci? întrebă Lomonosov dând buzna în odaie, cu trupul său masiv şi sănătos. Ai venit, l-ai vrăjit pe omul liniştit şi cazanier şi apoi te-ai dat la fund... Am adus veşti bune.

— Mihail Vasilici! Tătuca! Marele nostru... exclamă Fonvizin, începând deodată să se agite fâstâcit şi zăpăcit peste măsură. Domnilor, domnilor! se adresă el prietenilor care săriseră şi ei de pe locurile lor, la fel de fâstâciţi şi de jenaţi. Permiteţi-mi să vă recomand pe... ptiu! Ce-mi veni? Cum pot să-mi permit?

— Hai, lasă, Denis Ivanîci, i se adresă Lomonosov, aşezându-se pe un pat fără picioare, susţinut de nişte suporturi caraghioase şi acoperit de un covoraş. Numeşte-ţi prietenii şi gata!

— Vai, nu aici, nu aici, o să cădeţi! Luaţi loc în fotoliu. Ptiu, fir-ar să fie, că nici ăsta nu-i întreg... Nu mai pot! Păi ştiţi voi, prieteni buni, cine-i dânsul? Ştiţi voi cine e? ţipa Fonvizin arătând spre musafir. Primul, marele şi unicul nostru poet, Mihail Vasilievici Lomonosov.

Tinerii se repeziră spre caftanele şi cravatele lor, continuând să-l privească hipnotizaţi pe musafir, cu feţele roşii de emoţie.

— Uite că am stricat o agapă prietenească, spuse

Lomonosov ridicându-se de pe pat. Dacă ştiam nici nu intrăm. Rămâneţi, domnilor, aşa cum sunteţi, dacă nu, plec imediat.

— Iertaţi-ne, cum e posibil? Nu se poate! exclamau prietenii lui Fonvizin, fâstâciţi, punându-şi caftanele.

— Am jucat mingea, am ostenit şi acum luăm o gustare, anunţă Denis Ivanîci, privindu-şi prietenii. Au trecut pe aici direct de la scoală... Iar acum daţi-mi voie să vi-i prezint: acesta (ajutându-l pe deşiratul cu faţa rotundă şi nas mare) este o cunoştinţă a unchiului meu din Kazan, soldat în regimentul Preobrajenski şi prieten cu mine prin dragostea noastră pentru filologie, un stihuitor modest a tot soiul de versuri vesele şi de dragoste, Gavril Derjavin[66]... Hai, frate, nu roşi, zău aşa! Cestălalt (acum îl arăta pe ochelaristul plinuţ şi cu umeri laţi) este prietenul lui şi al meu, căpitan al aceluiaşi regiment, Piotr Bogdanovici Passek. Dânsul e cu ideea colţunaşilor de azi. Şi amândoi, Mihail Vasilici, ca şi mine de altfel, sunt admiratorii dumneavoastră...

În ochii lui Lomonosov licări bucuria. Se înclină deosebit de respectuos şi privind cu căldură la chipurile înfloritoare şi transpirate ale tinerilor, îi povesti lui Fonvizin ce a făcut la cancelar şi la ţarul însuşi. Fonvizin vru să se arunce de gâtul protectorului său, dar se opri locului.

— Mihail Vasilici! exclamă el. Cum să vă mulţumesc? M-aţi făcut atât de fericit, m-aţi ajutat...

— Trebuie să-ţi spun că rezoluţia cancelarului, adăugă Lomonosov, era să fii angajat fără leafă. Dar ţarul a poruncit totuşi să ţi se dea. Însă, prietene, examenul trebuie să-l dai, fără asta nu se poate.

— Astea-s fleacuri, spuse Fonvizin, dând din mină. Am să merg la Moscova şi am să cer nişte parale bunică-mii sau mătuşă-mii; am acolo o bunică colosală, care va recită pe dinafară versurile. Nu mai departe de sfârşitul

[66] *Derjavin, Gavril Romanovici* (1743-1816), poet rus, născut la Kazan. Celebru prin odele sale care ilustrează estetica clasicistă (n.tr.).

lunii voi putea face faţă oricărei încercări. Poate doriţi să trageţi o pipă, Mihail Vasilici? Uitaţi, aici aveţi una din spumă de mare, iar aici aveţi şi tutun…

— E perfect. N-ai de ce s-o lungeşti cu examenul… Şi dumitale, domnule, îţi place să faci stihuri? i se adresă Lomonosov soldatului din regimentul Preobrajenski.

— Noaptea, când toată lumea din cazarmă doarme, răspunse Derjavin timid, bâlbâindu-se. Noaptea, mâzgălesc şi eu, aşa, fără nici un fel de reguli. Rimez, acolo, nişte vorbe. Suntem cam înghesuiţi şi-apoi, soldaţii noştri nu se ocupă cu treburi din astea, au de lucru cu efectele militare şi cu trecerile în revistă, iar când au timp liber, joacă mai degrabă cărţi sau beau un pahar de vin.

— Şi ce scrieţi? se interesa oaspetele.

— Triolete despre fete frumoase, spuse Derjavin, prinzând curaj; şi-apoi istorioare pe seama muştruluielii, adică a diverselor treburi din regiment. De altfel, am încercat să-i transpun în limba noastră pe *Télémaque* şi pe Hellert.

— Şi în ce manieră ai încercat s-o faci?

— Să nu fie cu supărare, v-am imitat stilul…

Lomonosov începu să-şi umple pipa. Faţa sa slăbită şi severă se îmbujoră. Fonvizin le făcea semne prietenilor.

— Ia zi-ne ceva, chiar şi din istorioarele tale, i se adresă el lui Deriavin, făcându-i cu ochiul. De exemplu:

„Pentru asta te-am iubit,
Şi pe loc te-am îndrăgit?”
Sau asta:
„Umbla Derger – ceasul rău!
Dând ocol iubitei mele..
A-ntîrziat pentru careu
Şi-a nimerit în lanţuri grele.”

— Hai, zău, termină, ce-ţi veni?! îl întrerupse Derjavin, pierdut complet cu firea, nemaiştiind ce să facă. Cu

asemenea tâmpenii să-l întreţinem pe scumpul nostru musafir?

— Munciţi, domnii mei, munciţi, spuse Lomonosov după ce-şi aprinse luleaua şi o puse deoparte. Voi sunteţi urmaşii şi continuatorii noştri. Nu lăsaţi să apună sărmanul nostru imperiu, atât de firav încă... Treziţi, aduceţi la viaţă ogorul mort... Iar sufletul vostru să nu cadă în ispita vreunor fapte rele sau a trândăviei. Lucrul cel mai de seamă e munca! Fără ea n-o să reuşiţi nimic. Niciodată, domnilor, nu s-a ţinut pâinea scai de burtă omului. Şi multă frecătură trebuie să suporte griul până devine colac alb...

Începură să vorbească despre ştiinţă, despre literatură. Trecură apoi la noutăţile din oraş şi de la Curte. Colţunaşii cu carne fură daţi uitării. Vestoanele şi cravatele, la rugămintea lui Lomonosov, scoase din nou.

Mai apăru un musafir, un tânăr de vreo optsprezece ani, de statură potrivită, cu fruntea înaltă, palid, cu nişte ochi negri şi profunzi şi un zâmbet timid de bunătate pe buzele conturate delicat.

— Tot un admirator de-al domniei voastre, spuse Fonvizin, arătând spre noul sosit. Soldat al regimentului Ismailovski şi chiriaş al unchiului meu, Nikolai Ivanovici Novikov. Dar dumnealui ştii cine e? i se adresă el lui Novikov. Cred că ştii, este nemuritorul nostru Mihail Vasilievici Lomonosov... Ei, ce veşti ne-aduci, prietene? Ai fost la adunare? Ce zic cei de-acolo?

— Da, ce timpuri! spuse Novikov, încet, privind spre Lomonosov pe furiş. N-am ce zice... Am ajuns la cotitură. Nu-ţi rămâne decât să pui vâslele jos şi să te rogi lui Dumnezeu; că în jos e apă, în sus, prăpăd...

— Dar ce se întâmpla? Tu nu te jena, i se adresă Fonvizin, spune totul deschis; dânsul poate să audă, este de-al nostru.

Novikov îşi scoase diagonală, îşi şterse faţa şi se aşeza pe scaun. Un timp toată lumea tăcu.

— Totul e atât de încordat, atât de încordat, spuse Novikov, încât îţi face impresia că până şi o puşcă neîncărcată ar lua foc... Iar dacă e să ne gândim, atunci mai bine-i să te lipseşti de viaţă...

— Despre ce vorbiţi, domnule? se amestecă Lomonosov, trăgând din pipă.

Prietenii schimbară priviri. Fonvizin dădu din cap.

— Suntem ismailovişti, spuse încet Novikov privind undeva în depărtare. Cu toţii, vreau să spun că un singur om, în sfârşit, cu toţii vom merge pentru ea şi-n foc şi-n apă.

— Pentru ea, măicuţa noastră! îi ţinu isonul Derjavin, sărind în picioare. Şi noi, cei din regimentul Preobrajenski ne vom da viaţa pentru ea.

— Pentru speranţă, pentru bucurie şi pentru salvarea patriei! spuse Passek, apucând paharul cu bere şi ciocnind cu ceilalţi. Că doar de optsprezece ani trăieşte în Rusia! A cunoscut-o, a îndrăgit-o şi aş spune că a devenit mai rusoaică decât oricare alta. Răposata, ţarina Elisabeta Petrovna, împreună cu Bestujev, au destinat-o pe ea să-i urmeze la tron neţinând seama de soţul său, dar n-au apucat s-o proclame... Au împiedicat-o Şuvalovii, iar Bestujev a fost exilat.

„Ehe, deci asta era! Aşadar, tineretul... îşi zise Lomonosov, privindu-i pe interlocutori. N-a minţit Piotr Feodorovici...

Încă nu s-au afirmat prin nimic; sunt modeşti ca nişte ciupercuţe care stau cuminţi în desişul pădurii, prin vreo scorbură. Nu-i ştie nimeni, nici nu-i bănuieşte, dar toţi sunt prietenii ei. Toţi sunt îndrăgostiţi şi înnebuniţi după ea, cea bineintenţionată şi grijulie!”

— Şi totuşi, care-i miezul problemei, domnilor, că nu-l înţeleg? întrebă Lomonosov.

Fonvizin privi la Passek, acesta la Derjavin şi amândoi spre Novikov.

— Ce mai încolo şi încoace, domnule, dezaprobaţi-ne,

judecaţi-ne! spuse Novikov, sărind de pe scaun, fulgerând din ochii săi mari şi negri, cu faţa ca o vâlvătaie. Soldăţimea noastră, ismailoviştii, au hotărât astăzi – v-o spun în secret – să nu plece urechea la ideea năstruşnică a holştinezilor, adică să nu pornească la războiul cu Danemarca. Mai cu seamă că ăştia vor să introducă la noi şi luteranismul. Au şi început construirea unei biserici luterane în palatul de la Oraniembaum...

— Şi ai noştri, cei din regimentul Preobrajenski, vă urmează! replică Derjavin de lângă fereastră, în timp ce destupa o nouă sticlă de bere. Am fost ales de către tovarăşii mei intendentul acestei campanii idioate... Numai că mă îndoiesc că acest război o să aibă loc cu adevărat...

— De ce? întrebă Lomonosov.

— Aşa a hotărât căprărimea, spuse Novikov. De îndată ce ajungem la Iamskaia, dincolo de podul Kalinkin, ne oprim locului şi întrebăm răspicat: încotro şi pentru ce ne mână? De ce-o părăsim pe măicuţa noastră, speranţa noastră, împărăteasa Ecaterina Alekseevna?

— Pe care cu toţii suntem fericiţi s-o slujim până la moarte, adăugă Passek.

— Chiar canonicul Mengden, vorbi din nou Derjavin de la fereastră, se aude că i-ar fi prezis încă din copilărie Ecaterinei Alekseevna, că va purta pe cap trei coroane...

— A Moscovei, a Kazanului şi a Astrahanului! lămuri Novikov, ciocnind cu Fonvizin. Ura, bucuria noastră, vivat!

— Într-un cuvânt, nu plecăm în Danemarca! conchise Derjavin, umplând tuturor paharele. Nu mergem pentru holştinezi şi basta!

— Staţi o clipă, domnilor, li se adresa Lomonosov, cred că pentru asta n-or să vă felicite. Or să afle, or să descopere...

— N-au să ne prindă, răspunse Passek, privindu-l pe deasupra ochelarilor. Pe mine unul, niciodată.

— Ei, e cam greu să garantezi, spuse Lomonosov. Să

aduci jertfe inutile şi înainte de vreme şi pe deasupra dintre cele mai bune, după cum văd. Forţe şi minţi luminate, e păcat...

— Ba nu, vă rog să ne iertaţi, numai cele mai bune, pentru că mai slabe nu există! ripostă Novikov, ridicând mâna. Omul, prin naştere, a căpătat dreptul să fie egal cu toţi ceilalţi şi liber. Egalitatea e ucisă de proprietatea particulară, iar libertatea de legislaţia oarbă a unor societăţi înapoiate. Dumnezeu, materia şi lumea sunt unul şi acelaşi lucru.

— Ei! Ce speculaţii subtile; dar le cunosc, nu sunt o noutate! Dumneata, după cum văd, tinere, eşti un iluminat? spuse Lomonosov, privind spre orator. Iartă-mă, dar unui soldat ismailovist parcă nu prea i se potriveşte treaba asta...

— Trăiască marele Adam Weishaupt, Wellner şi Saint-Germain! ţipă Novikov în continuare, scuturându-şi paharul.

— Dumneata, domnule, ai enumerat atâtea somităţi şi pe deasupra străine, spuse Lomonosov, strâmbându-se şi ridicându-se în picioare, încât noi, ăştia mai mărunţi, nu prea mai avem loc în lumea asta. Rămâneţi cu bine... Apropo, nu ştii cumva, te rog frumos, să-mi spui, pe unde se mai vântura astăzi adoratul dumitale alchimist şi scamator, acest *caro padre* Saint-Germain, care, chipurile, a trăit zeci de secole?

— În momentul de faţă, contele se află la Petersburg, răspunse fără chef Novikov. Cei doritori să-l vadă se pot informa la vistiernicul artileriei, Grigori Orlov.

— Conte zici? Bravo! observă zâmbind dispreţuitor Lomonosov. Un evreu portughez se intitulează conte!... În ceea ce priveşte chimia, apoi, domnii mei, vă rog să mă credeţi, e un ignorant şi un tâmpit... Face şarlatanii cu piatra filozofală, învie, chipurile, morţii şi face să crească păr pe chelie! De altfel, cucoanelor nevricoase şi zdruncinate tare le mai place asta, drept pentru care şi

bine le face că le jupoaie...

Lomonosov îşi luă rămas bun de la băieţi şi ieşi. Fonvizin îl conduse în curte.

— Ce păcat! Unchiul meu e plecat la vânătoare la Rocşa, spuse el, luându-şi rămas bun de la oaspete, iar pe 28 iunie e ziua să de naştere. Deşi plec la Moscova, neapărat de ziua asta voi fi înapoi. Nu mă refuzaţi, Mihail Vasilici, să poftiţi la o bucăţică de pirog... Şi unchiul şi mătuşă-mea vor fi foarte bucuroşi să vă vadă. Vă sunt atât de recunoscători pentru mine... Deci n-o să uitaţi, pe 28...

La început, Lomonosov refuză; pe 29 iunie, de ziua Sfinţilor Petru şi Pavel, la Academie se fixase o şedinţă solemnă, ei fiind însărcinat să pregătească şi să rostească o alocuţiune în limba latină în cinstea ţarului. Dar după ce stătu puţin pe gânduri privindu-l pe tânăr, îi strânse prietenos mâna şi-i promise că va veni după şedinţa de la Academie la plăcinta unchiului.

Discuţia din fosta baie îl urmări multă vreme pe Lomonosov .

„Nu-mi plac planurile lor, nu-mi plac deloc, cugeta dânsul. Parcă-s nişte vrăbiuţe! O să-i prindă pe toţi, dacă nu mai au şi-o să plătească, aşa, pe gratis... Da ăla, ochelaristul, Passek? Cică niciodată n-o să-l prindă... Uită-te la ei ce iuţi sunt, ce mai ciripesc şi se umflă în pene, curat vrăbii...”

Peste vreo trei zile, Lomonosov se interesă la Colegiu, unde află că ordinul care îi permitea lui Mirovici să se întoarcă a fost semnat în ajun şi expediat la unitate. Tocmai voia să o pornească spre podul Kalinkin, în căutarea Bavîkinei, când dădu cu ochii de Uşakov, cu care făcuse cunoştinţă primăvara, când îl conducea pe Mirovici la Schlüsselburg. Lomonosov îi comunică informaţiile privitoare la amicul său, adăugind: „Fiindcă veni vorba, vă rog să mergeţi în locul meu la cunoştinţa noastră comună, Bavîkina. Nu mă simt prea bine, dar trebuie să-i

aflăm adresa amicului dumneavoastră şi să-l bucurăm cât mai degrabă”.

Uşakov o porni spre podul Kalinkin.

Camera grecoaicei Bundi, ocupată acum de Filatovna, duhnea a orătănii. Probabil că alături, după uşă, se afla coteţul de păsări al stăpânei. Bavîkina, foarte slăbită şi cu o faţă tristă şi nemulţumită, era întinsă pe sipetul de sub icoane, acoperită cu o caţaveică veche.

— Ce-i cu dumneata, mămucă? o întrebă Uşakov. Eşti sănătoasă? Ce păcat că nu mi-ai dat nici un semn, te-aş fi vizitat bucuros…

— Ce să spun, m-ar fi vizitat! Eşti de aceeaşi teapă cu amicul tău. Trebuia de multă vreme să fiu în mormânt; deschide-te, drăguţă, pământ rece, că asta-i soarta babei Nastasia, spuse Filatovna sumbru şi buimac, privindu-l o clipă pe musafir. Să mă bag, la anii ăştia, găinăreasă şi îngrijitoare la grădina de zarzavat! De, flăcăule, nu mă judeca aspru; fiecare vrea să mestece o bucată de pâine. Până şi apa o car singură. Era cât pe-aci să dau ortul popii din cauza fierbinţelii ce-am avut-o când m-am mutat aici, după ce-l petrecui pe zurbagiul tău.

— Iar eu am venit la dumneata, Nastasia Filatovna, cu veste bună, spuse Uşakov aşezându-se. Nu le merge tuturor din plin. Uite că şi eu sunt la strâmtoare, că iar am pierdut la joc. Zilele trecute s-a primit, de la Vasâli, un răvăşel prin care ruga să facem demersuri pentru venirea sa acasă. Ei şi nişte oameni puternici i-au obţinut aprobarea! Ieri – felicită-l! – s-a trimis o depeşă lui Buturlin şi la regiment…

Bavîkina îşi înălţă capul de pe pernă. Ochii începură să-i alerge neliniştit prin cameră, oprindu-se speriaţi pe perdeaua de stambă ce se întindea de la sobă la blidar. Buzele şopteau vorbe neînţelese.

— Ce spui, mămucă? Nu te aud, se ruga Uşakov, aplecându-se spre bătrâna.

Filatovna, dând din cap, nu-şi lua ochii speriaţi de pe

blidar. „Ce vrea să însemne asta?” îşi zise Uşakov şi se duse să dea, cu grijă, la o parte, perdeaua.

Lângă sobă, smulgându-şi părul din cap, într-o mantă şi cizme înalte de campanie, stropite cu noroi şedea, căzut pe gânduri, Mirovici.

— O, zei atotputernici! Ce mi-e dat să văd! Tu eşti? exclamă Uşakov. Cum şi când? Numai ce s-a trimis ordinul de eliberare.

— Fără eliberare. Am plecat aşa...

— Bine, dar asta-i dezertare! Cum de te-ai putut hotărî la una ca asta?

— Ce mă mai descoşi? Asta-i! Ce să spun, nu s-a mai văzut! N-am rezistat şi gata! răspunse brutal Mirovici. Se cheamă că am avut motiv s-o fac.

— Când ai sosit?

— Astă-noapte, cu evreii din Velikie-Lukt plecaţi după aprovizionare.

— Şi nu te temi? Auzi, n-a mai avut răbdare! Şi ce-ai să faci dacă te denunţă.

— N-or să mă denunţe, că doar nu toţi sunt nişte câini, nişte trădători. Iar dacă or să mă denunţe, la naiba, foarte bine! răspunse tăios Mirovici. Un ofiţer însoţea convoiul de efecte din Mitava; ei şi m-a trecut printre posturile de pază vârât în baloturi.

Uşakov nu-şi putea reveni. Mirovici, care îi era superior şi ca morală şi că minte, i se păru în momentul acela jalnic şi de nimic.

— Ce-i de făcut acum? se chinuia Uşakov, că doar te ameninţa pieirea, tribunalul militar... şi el – nimic; stă liniştit... Ah, Vasâli, adu-ţi aminte de întâlnirea noastră de la Drezdenoaia, de cuvintele tale despre puterea voinţei şi despre îndemnurile raţiunii!

— Cară-te dracului! Mai vine cu sfaturi! dacă e să crăp, crap. Toate-s minciună, înşelătorie, tipa Mirovici sumbru şi furios. Toţi sunt nişte ticăloşi, nişte lepre, iar tu ocupi locul întâi printre ei... Un singur adevăr există pe lume,

unul singur: dragostea! Poate doar dacă şi ea... Fac ceva în capul ei! Măcar de-ar veni mai repede rezolvarea, sfârşitul...

— Linişteşte-te, prietene Vasâli, linişteşte-te, îi spuse Uşakov, făcându-i Filatovnei cu ochiul. Mai bine explică-mi cum s-au petrecut toate. Iar cu obiectul amorului tău, ai să te vezi acum în curînd, dacă vrei şi azi. Eu am văzut-o. Fata este demnă de superlativ şi nici vorbă, te aşteaptă. Cât priveşte tribunalul, Vasea, într-o situaţie atât de specială, vor căuta să te scape prietenii cu influenţă.

Mirovici, căscând a dispreţ, nu mai catadicsi să răspundă.

Uşakov îl înştiinţa pe Lomonosov de sosirea prietenului, rugându-l să-i ceară sprijinul hatmanului, iar lui Mirovici îi aminti de cunoştinţa făcută primăvara în casa Drezdenoaiei cu Grigori Grigorievici Orlov, la care eroul nostru porni chiar a doua zi.

— Ei!? Miraculosul cinciar ucigător? exclamă *zahimeisterul* artileriei de gardă, Grigori Orlov, văzându-l pe Mirovici. Cum mai stai cu faraonul şi cu biliardul?

— Prost, Grigori Grigorievici! Am dat faliment.

— Adică, îţi trebuie bani?

— Nu, nu bani. Odată m-aţi ajutat şi pentru asta vă rămân recunoscător până la mormânt; dacă mă mai ajutaţi o dată, nu vă rămân îndatorat...

— Despre ce-i vorba?

Mirovici îi spuse despre fugă să din armată. Orlov fu consternat.

— Rău, frate, nespus de rău! conchise dânsul dând din cap.

„Hm, o să am nevoie de el, îşi spuse Grigori Orlov. E mare amator de cărţi! L-au pus pe Stepan Vasilievici Perfiliev să ne urmărească? Noi îl punem pe şmecherul ăsta pe urmele ăluia. Perfiliev e imbatabil la pichet, în schimb, n-are noroc la *mouche*. În felul ăsta va avea şi

distracţie şi-şi ia şi plata. Nici vorbă că asta îl bagă în cofă de la primele mişcări!”

— Vino mâine, spuse Orlov, să vedem ce putem face.

Ca să-l scape de a da socoteală pentru plecarea de capul său din armată, Orlov aranjă în aşa fel, că raportul despre toate astea să se facă pierdut, iar la regimentul de Narvă să fie trimisă o înştiinţare cum că pentru un timp e numit în comisia „revizuirii porumbiţelor lui Şuvalov”. Lui Mirovici i se porunci să stea cu Perfiliev şi să nu apară pe nicăieri, în povestea asta o mina de ajutor dădură şi amicii lui Orlov.

Mirovici se întâlni pe ascuns cu Polixena. După ce părăsi Schlüsselburgul, fata se mută la Kamennoe, la Ptiţîni. Întâlnirea lor fusese ciudată. Polixena lăsa impresia că s-ar bucura, ba chiar începu să plângă nervos, aşa dintr-o dată. Cu toate astea, Mirovici simţea altceva. Fără să-şi dea seama despre ce era vorba şedea mohorât şi tăcut, urmărind-o pe sub sprâncene în timp ce vorbea. „E ca un pui de lup, gândi Ptiţîna care asistase la întâlnire. Cum de nu se teme de el? Ochii îi sunt ca nişte lame de cuţit!”

Organizatorul distracţiilor pentru ofiţerii de gardă, Orlov, îl puse pe Mirovici în contact cu Perfiliev. Noile cunoştinţe, odată aşezate la masă, nu s-au mai dezlipit de ea. Jucau zile şi nopţi în şir, schimbând doar arareori locul de joc şi asta numai când apăreau alţi amatori, pentru un *biribi* sau un *faraon*.

În ziua de 23 iunie, Mirovici, slăbit, cu obrajii supţi şi privirea stinsă, rătăcită şi tristă, veni la Lomonosov.

— Trecu în gradină, luă loc în chioşc şi îl întrebă cu o voce gâtuită de emoţie.

— Ştiţi ce s-a întâmplat?

— Nu ştiu…

Mirovici privea în pământ. Gârbovit şi bosumflat, rămase câteva clipe în tăcere, cu buza de jos atârnând şi

mâinile căzute de pe genunchi, aşteptând înrăit.

— În direct de la Kamennoe, începu Mirovici, lungind intenţionat vorbele. Ieri, Polixena se plimba cu copiii Ptiţînilor, mă rog, se plimbă şi a nimerit în crângul de lângă Nevka…

— Şi ce-a văzut acolo? întrebă Lomonosov.

— Copiii culegeau ciuperci, Polixena citea o carte. Ha-ha! Să citeşti pe vremea asta! Deodată aude paşi. Priveşte, vede doi inşi venind.

Spunând toate acestea, îşi strânse umerii de parcă era cuprins de frisoane şi căscă nervos.

— Cine credeţi că erau cei doi? Ia ghiciţi! zise Mirovici, zâmbind nefiresc.

— Nu ştiu, răspunse Lomonosov, de unde să ştiu?

— Prinţul Ioan Antonovici şi, probabil, noul pristav al Schlüsselburgului, anunţă Mirovici, schiţând un zâmbet dispreţuitor şi mândru.

— Ce vorbeşti, Vasâli Iakovlevici? Imposibil… Să fie prinţul?

— Dânsul! Polixena nu s-a înşelat, l-a recunoscut, era el! A intrat în a doua săptămână de când locuieşte în pădure, la conacul lui Gudovici.

Lomonosov privi peste capul lui Mirovici şi peste vârfurile copacilor la cerul scăldat de amurg, învăluit într-o văpaie ceţoasă. Îşi făcu, apăsat şi din tot sufletul, semnul crucii.

— Dar mai este ceva, urmă Mirovici, grăbindu-se şi totodată tărăgănind. Şi acest ceva, despre care am aflat cu totul întâmplător, n-are importanţă; mă rog, jucam într-un cerc de prieteni. Despre acest ceva mi-e şi groază să vorbesc.

— Şi ce-ai aflat?

— Nu astăzi, dar mâine se aşteaptă tulburări, o revoltă, răspunse Mirovici, fixându-l pe Lomonosov cu ochii săi negri, stinşi. Se spune că totul e pregătit, iar oamenii cei mai credincioşi, mai apropiaţi de monarh trec – dacă n-au

şi trecut! – de partea duşmanilor săi.

Spunând toate acestea, Mirovici roşi şi tăcu.

— Ei, asta-i, câte nu se vorbesc! spuse Lomonosov, aducându-şi aminte de discuţia de la Fonvizin. Apără-ne, Doamne, de zile rele, de răscoală. Totul o să meargă anapoda.

— Nu credeţi? întrebă Mirovici, ridicându-se în picioare.

Se îndreptă din umeri, îşi aranjă părul cu un gest nervos, iar ochii săi negri, înceţoşaţi de tulburare şi nesomn, aveau o căutătură supărată. În ei începu să joace o luminiţă rea şi sălbatică. Acumularea tuturor amărurilor, a urii şi a dorinţei de răzbunare îi provoca o stare de exaltare anormală.

Am să le arăt eu! spuse el cu ură rece. Am să aflu cât mai exact şi am să dau totul, fără menajamente, în vileag. Am răbdat o sărăcie cumplită şi fără de ieşire, lipsuri şi privaţiuni, iar prietenii îmi erau bogaţi şi cu faimă. E timpul să ies şi eu la lumină... Iar dacă nici prin asta nu-mi voi primi satisfacţia pentru toate nenorocirile mele, înseamnă că nu există adevăr pe pământ!...

Mirovici părăsi chioşcul. Paşii i se pierdură la capătul grădinii.

Lomonosov nu-i răspunse nimic şi nici nu-l conduse.

Cu gândul în altă parte, continua să privească, din chioşc, la cerul care se întuneca deasupra pomilor, scăldat de ultimele licăriri ale apusului. Tânărul vlăguit de închisoare, prinţul fără nume, cu aspect impozant şi delicat totodată, nu-i părăsea ochii minţii...

VII. La conacul lui Gudovici

ZIUA DE 24 IUNIE FUSESE O ZI DE CA-niculă sufocantă. Îi urmase o noapte liniştită, scăldată în lumina albastră a lunii. Aburul îmbălsămat ce se ridica deasupra bălţilor şi pajiştilor umplea fiecare poiană, fiecare desiş tăinuit de pădure. Aerul era nemişcat. Roiuri întinse de gâze, bucuroase de căldură, se desfăceau sau se adunau neîncetat, se mişcau, pluteau deasupra vârfurilor copacilor de lângă Neva, cufundaţi în toropeală.

Ca un linţoliu alb, ceaţa se furişa dinspre apus, dinspre mare, unde se ascunsese şi soarele, glob purpuriu, pentru scurtul răstimp de odihnă. Zefirul încărcat de mirosul brazilor şi al ierburilor, aidoma unui fum subţire, se plimba în voie prin locurile pustii. Prinsese viaţa dincolo de lizieră albastră a pădurii, acolo unde peste puţină vreme trebuiau să apară zorile dimineţii, mişcând uşor lujerii de brusturi şi ferigile, alungind gâzele şi trezind privighetorile, care poposeau prin aceste locuri pentru câteva triluri.

Luna plină, potecile grădinilor şi caselor gospodăriilor răzleţite ici şi colo se oglindeau în iazurile şi golfurile întunecate. Liliecii, în goană după musculiţe şi alte gângănii, săgetau tăcut razele lunii.

Conacul lui Gudovici era situat pe marginea unui pârâiaş fără nume care despărţea ostrovul Kamennîi de Krestovski.

Un gard de bârne înconjura curtea şi parcul. Clădirea

principală, având o seră de sticlă, dădea în drumul mare. Aici îşi petrecea vara familia celui mai iubit servitor al ţarului. O clădire nouă, de rezervă, era situată în fundul gospodăriei, în parcul mărginit de pârâu. Crescătoria, grajdurile şi staulul precum şi celelalte acareturi erau dispuse de-o parte şi de cealaltă a casei celei mari. Personal, stăpânul venea numai arareori pe aici, la odihnă sau să-şi vadă caii, de care era mare amator.

Era a doua săptămână de când Gudovici se afla în preajma ţarului, la Oraniembaum, dar trimise veste că în foarte scurtă vreme soseşte la conac. Bătrâna să mamă şi fetele, surorile sale, îl aşteptau să pice dintr-o clipă într-alta şi nu se culcau până noaptea târziu. Ore în şir ardeau luminile în casa mare, la fel ca şi alături de ea, la crescătorie, unde, nu se ştie de ce, de o vreme încoace se schimbau caraulele secrete de noapte formate din poliţişti şi invalizii fortăreţei. Doi poliţişti-curieri înarmaţi cu muschete dormeau unul la uşa ce dădea în curte, celălalt în gradină, pe terasă. Slugile aruncau căutături furişe spre geamurile şi uşile clădirii, dând muţeşte din cap când le vedeau şuşotind între ele pe bătrâna cucoana cu domnişoarele.

În această clădire se aducea de mâncare, se aduceau ceai, cafea şi desert; mai intrau acolo bărbierul, cizmarul şi croitorul. Cu trei zile în urmă, i-a fost adus cuiva de acolo un caftan nou holştinez, verde, cusut în fir de argint cu manşete şi guler roşii, un camizol galben şi pantaloni de aceeaşi culoare, pantofi de lac cu catarame, un tricorn cu fireturi şi mănuşi din piele de elan. Din această clădire, o uşă specială dădea, prin terasă, în parcul a cărui portiţă era închisă cu lacăte.

Trecuse mult de miezul nopţii.

În odaia încăpătoare, proaspăt îmbrăcată în lemn, se aflau două paturi. Pe unul dormea un bărbat în vârstă, solid şi cu o figură obosită, acoperit de o mantă militară: pe celălalt, un tânăr cu plete şi bărbuţă castanie. Lenjeria

şi îmbrăcămintea, aruncate în dezordine pe scaune şi pe sofa, nişte geamantane şi un cufăraş cu de-ale gurii, toate deschise, o armă într-o husă prăfuită, pe perete, dovedeau că locuitorii acestei case n-au apucat încă să se aranjeze după drum.

Odată cu căderea serii s-au plimbat multă vreme prin parc, au pătruns prin portiţa specială, în adâncul pădurii, de acolo spre ţărmul mării şi spre pajişti, pescuind cu undiţa peşte şi culegând ciuperci şi flori.

Erau pristavul Jihariov şi prinţul Ioan. Încuind portiţa şi uşa dinspre terasă, Jihariov ascunse grijuliu cheile. După cină, aflându-se în pat, îşi aduse aminte de Robinson Crusoe, despre care îl auzise povestind pe Ciurmanteev, mai vorbi un timp cu prinţul, apoi, observând că acesta a început să picotească, stinse lumânarea şi adormi.

Jihariov îl visă pe Robinson, cum părăseşte insulă pustie în care vieţuise douăzeci şi opt de ani, cum ia, la plecare, ca amintire umbrela şi pălăria din piele de capră, pe servitorul Vineri şi pe unul dintre papagali care putea să spună foarte clar: „Sărmane Robin, sărmane! Unde te-a adus soarta?” şi pristavului i se părea că aude în vis: „Şi eu sunt nefericit. Şi eu!... Atâţia ani am făcut serviciu la Kronstadt, am ajuns la Piter, m-am aranjat bine cu toată familia, visam să-mi sfârşesc viaţa în capitală, când deodată m-au transferat, m-au ţintuit la Şliuşin. Stimabila încredere, dar ce răspundere! Acum m-au adus aici. Te pomeneşti că-i vor da drumul prinţului? În acest caz, poate-mi dau şi mie drumul să mă retrag? Nici vorbă că datorită unei atât de speciale împrejurări ca aceasta îmi vor da o pensie ca lumea, ba s-ar putea chiar să-mi dea, pentru hrana copilaşilor şi un sat, undeva, pe Volga sau prin stepele de dincolo de Moscova... Am să plec, am să duc un trai tihnit, fără să mai ştiu de amăreli şi muştruluiala sau de observaţiile superiorilor...”

Prinţul Ioan dormea un somn neliniştit, febril.

Vedea închisoarea întunecată ca un mormânt, paznicii

grosolani şi lipsiţi de inimă şi carcera mută a turlei Svetlicinaia, veşnica, mereu aceeaşi, zi cu zi şi ceas cu ceas, de neînduplecat, de neînvins...

În timpul somnului, se zbătea şi respira greu. Broboane mari de sudoare apărură pe faţa simpatică şi blândă ca de copil. Ceva înfricoşător, apăsător, de piatră, i se pusese pe piept. „Moartea! îl fulgeră pe prinţ. Iat-o, în sfârşit... Doamne, dă-mi-o mai degrabă. Ia-mă, primeşte-mă, dă-mi liniştea. Apoi gemu înfundat, tresări şi se trezi.

Privi în jur şi văzu o încăpere necunoscută, spaţioasă şi curată. Nici urmă de miros de putregai; nici urmă de mucegai pe bolta de piatră şi pe la colţuri. Mirosea a flori şi a răşină parfumată de brad. Lângă icoană, o candelă licărea uşor. Fereastră era închisă. Uşa avea lacăt. Dar iată că licărind de câteva ori candela se stinse. Razele de lună s-au smuls şi au alunecat afară, jucând prin cameră. Îi lipsea aerul. Plapuma fu aruncată cât colo. Inima îi bătea neliniştită, se strângea cu durere. Cuvinte, chemări, sunete şi zgomote de neînţeles îi răsunau în urechi...

Se auzeau privighetorile, ciocârliile, băteau clopote şi de undeva, de departe, răsunau trâmbiţe. Tin-tin şi din nou tăcere... Apoi, iar cântece, iar chemări, clopote şi vuiet de sărbătoare... Undeva, cineva se bucura, triumfa, cineva strigă şi era chemat...

Din nou linişte.

După o săptămână de plimbări pe cărări neumblate de păduri şi pe ţărmul mării, Jihariov era epuizat şi acum dormea dus.

— Să plec! îşi spuse prinţul, să mă satur de plimbare în largul parfumat şi proaspăt! Se spune că azi ar fi ziua sfântului Ioan. Chiar aşa! Tizul meu. Ba nu! Or să mă prindă şi or să mă pună în lanţuri ca pe o fiară... şi n-o să mai văd, prin geamul ferecat, nici cerul albastru, nici marea, nici florile, n-am s-o văd nici pe ea... Pe unde o fi? Poate am s-o văd în somn? Da, am văzut-o aici, prin apropiere. Mi-amintesc de locul unde s-a ascuns

speriată... Ce-ar fi dacă...”

Ivanuşka asculta. Auzi din nou clopote şi sunet de trâmbiţe. Răsunau şi îi strângeau inima, îl luă cu cald şi cu frig..... Arestatul sari din pat, se apropie de fereastră şi privi în parc. Se zăreau terase, peronul acoperit cu nisip, copacii şi tufişurile din apropiere. Poliţaiul-curier dormea lungit de-a curmezişul pridvorului. Sub fereastră stătea pudelul alb şi lăţos al străinilor; dând din coadă, privea respectuos, strângându-şi ochii cu prietenie. Ivanuşka îşi plimbă mâna pe ramă, găsi zăvorul şi deschise fereastra. Câinele sări, fără zgomot, în cameră. Ivanuşka zăbovi lingă pristavul care dormea, se încălţă apoi în mare grabă şi, cu mâini tremurătoare, începu să-şi pună îmbrăcămintea nouă, cusută pe măsură. „Pe-aici, după mine! îi şopti câinelui, sărutându-l pe bot şi pe ochii ce sclipeau jucăuş. După mine! O, mi-am adus perfect aminte, cunosc drumul, l-am ochit bine! Un pod şi apoi de-a dreptul spre casa de sub mesteceni, cu foişor şi cu cerdac.”

Pudelul sari pe geam. Ivanuşka îl urmă. Trecură de poliţaiul invalid, pătrunseră în bezna parcului şi se opriră în faţa portiţei ce dădea spre pădure. Era încuiată. Brazii şi pinii, încărcaţi de rouă, păreau nişte uriaşi negri. Pudelul, cu o lăbuţă ridicată, îl privea pe Ivanuşka. Era linişte. Se auzeau doar plescăitul peştelui pe ţărmul învecinat şi bătăile de aripi, undeva, în slăvi, ale stolurilor de cufundari care veneau spre mare, anunţând ivirea zorilor.

Deţinutul apucă trunchiul unui mesteacăn bătrân şi se sprijini de o scorbură. Gardul însă nu putea fi escaladat; era înalt, iar scândurile erau bine şlefuite. Ivanuşka bătu câteva poteci; privind în urma sa, constată dispariţia câinelui. Porni în căutarea lui. Îl auzi alungind şi speriind păsările care dormeau încă de partea cealaltă a ogrăzii. Pe unde o fi ieşit? Iarba era bătătorită; în desişul brusturilor şerpuia o veche sursă de apă. La capătul ei, o

deschizătură sub scândura cea mai de jos a gardului. Ivanuşka se aplecă. „Ce-ar fi să mai sap puţin pământul?” Dădu la o parte stratul de mraniţă, apoi îşi vârî capul, trupul, trase cu urechea şi părăsi parcul…

Doamne, ce uşurare! Cât aer, cât spaţiu, cita libertate. Zidurile întunecate ale pădurilor se întindeau de o parte şi alta. Pâlcurile de pădure parcă pluteau în ceaţa care se lăsa.

„Nu! Ea nu e Dalila şi nici Irodiada… N-o să mă trădeze, n-o să mă vândă!”

Ivanuşka îşi înalţă capul, se îndreptă din umeri şi porni, fără să se mai uite înapoi, spre conacul lui Gudovici. La început, cu paşi timizi, stângaci, dar care pe măsură ce înainta deveneau tot mai fermi şi mai îndrăzneţi…

Domnea întunericul. Zorile nu se iviseră încă. Călătorul înalt şi slab, cu plete nepieptănate, străbătea de-a curmezişul pădurea deasă. Nici muşuroaiele, nici crengile căzute, nici muşchiul lunecos nu-l ţineau în loc. Crengile i se agăţau de veston, îi smulgeau tricornul firet at. Atent, ca un animal sălbatic, scruta întunericul, trăgea cu urechea, încetinea pasul aruncându-se în lături, ca apoi, scoţându-şi capul din tufişuri şi asigurându-se, s-o pornească neostenit înainte…

Polixena dormea în camera de sus a Ptiţînilor, ale cărei ferestre dădeau spre pădure. Seara avuseseră oaspeţi din oraş şi se culcaseră târziu. Abia fu cuprinsă de primul somn adânc, când fu trezită. În faţa ei, desculţă şi numai în cămăşuţă, stătea o fetiţă speriată şi somnoroasă. Era fata chelăresei…

— Ce vrei, Lizutka?

— Acolo, domnişoară, pe galerie… Vai! E ceva care te sperie, chiar în faţa salonului, umbla… Haideţi, veniţi să vedeţi!…

— Unde? Ce-ţi veni?

— Vai, mi-e frică… Dinspre pădure, ceva urât, umbla

prin galerie. Iese în drum şi de acolo priveşte spre poartă şi spre gard.

Polixena privi pe fereastră şi încremeni. Lângă liziera pădurii stătea o arătare palidă. Era prinţul Ioan.

— Du-te, Lizutka, du-te drăguţă. Dumnezeu să te aibă în pază, du-te de te culcă. Ai visat. Nu-i nimeni...

Convingând-o pe fetiţa somnoroasă să plece, o culcă în pat, îi făcu semnul crucii, iar ea se îmbrăcă şi trecu în salon, unde descuie uşa şi ieşi în ceardac.

— Dumneata? zise Polixena, apropiindu-se de prinţ. Ce soartă te-a adus încoace?

— Eu... eu... uite, draga mea, vezi, te-am găsit! Să mergem, hai să mergem... spuse Ioan, prinzind-o pe Polixena de mină.

— Unde? Ce-ţi veni? Dacă or să audă, or să te prindă.

— Viaţa mea! Să renunţăm la toate şi să plecăm, urmă Ioan înecându-se. Era suficient să te zăresc ca să nu-mi mai trebuiască nimic, nici libertate, nici viaţa...

— Crezi că asta e libertatea? Dumneata nu eşti un om oarecare, un om de rând. N-o să ţi se dea drumul de bunăvoie, eşti periculos. Vei fi urmărit, te vor găsi şi pe fundul mării şi sub pământ.

— Prietenă, prietenă, dar pentru ce, pentru ce?

„Iată-l pe cel destinat unui imperiu atât de mare, îşi zicea Polixena privindu-l pe deţinut. Întru salvarea să s-au organizat răscoale, iar tronul era considerat nesigur câtă vreme se afla în viaţă. Erau trimise iscoade, numele său incita la răscoală... Voiau să-l răpească şi să-l ducă la Berlin; voiau ca el să fie pricină de război... Dar a început să fie uitat, toţi îl credeau în mormânt... Şi acum, iată-l aici, în faţa mea, prigonit de o soartă nemiloasă, rugîndu-mi-se mie... Şi oare mie, nemernica, necunoscută, oare mi-e hărăzit mie să înfăptuiesc sfânta faptă de eroism, să-i reîntorc tronul acestui nefericit din leagăn? Să-l ascund, iar dimineaţa să-l duc la palat... Ţarul este aşteptat să sosească din Oraniembaum, va avea loc şi schimbarea

gărzii…”

— Nu te teme, spuse Polixena, acum nimeni nu te mai ia de lângă mine! Am să te salvez… Da, am să-ţi redau fericirea, libertatea, totul. Iar când ai să fii puternic şi slăvit…

Polixena nu termină fraza. Arestatul o cuprinse deodată, se strânse lângă ea pătimaş şi sălbatic şi începu s-o acopere de sărutări fierbinţi, nestăpânite. Mâinile îi tremurau, respiraţia i se oprea, şoptea cuvinte de neînţeles şi fără legătură. Polixena încercă să scape din îmbrăţişare. El o trăgea de pe drum spre desişul pădurii.

— Ce faci? Încotro? şopti Polixena când se trezi la liziera pădurii.

Arestatul privea în jur inconştient, speriat. Cuvintele refuzau să-l servească.

Începu să se lumineze. În dreapta se zărea prundişul apei. „Ce-i cu el? gândi îngrozită Polixena. Oare pricepe, aude oare ce-i spun? Nu-i timp de pierdut…”

— Acolo din nou înăbuşe, bat, prigonesc, spuse deodată deţinutul. Dar iată şi libertatea… Numai că mă tem să nu pierd pe cineva, să nu mai văd pe cineva…

— Despre cine vorbeşti? vru să ştie Polixena.

— Sunt vinovat faţă de tine! Să nu încetezi să mă iubeşti! şopti Ivanuşka, fixând-o cu bucurie chinuitoare pe Polixena şi atingându-i mina.

— Nu mai e mult până dimineaţă, spuse Polixena, o să vă vadă lipsa şi vor porni în urmărire. Aici nu vă puteţi ascunde. Trebuie să ajungeţi în oraş, la ţar. E aşteptat de aseară. Numai la el vă e salvarea. Cu mine veţi fi descoperit pe loc. Trebuie să plecaţi singur. Veţi fi în stare?

Ivanuşka tăcea.

— Iată poteca asta, urmă Polixena. Ea duce spre râu. Acolo e un pod… Ba nu, mai bine cu barca. Da? Am să vă conduc. Cum ajungeţi în oraş, o luaţi drept spre cetate: acolo, din nou în barcă şi spre palat. Hai, ce staţi? Daţi-mi

mâna... Haideţi, iată şi banii pentru traversare.

Polixena îl conduse pe prinţ până la marginea ostrovului Kamennîi. De pe ţărm, peste Nevka, se zărea în ceaţa dimineţii suburbia Koltovskaia. O luntre se desprindea de la mal.

Fugarul şi însoţitoarea se opriră.

— Ascultaţi... O luaţi pe prima stradă şi o ţineţi drept înainte. Şi cu nimeni nici o vorbă, ţineţi minte, nici o vorbă!

— Am să ţin minte, am să ţin...

Îşi luară rămas bun.

— Nu vreţi să vă duc, conaşule? îi strigă un barcagiu de pe ţărm, cam slab de ochi, alb ca neaua, cu o glugă de postav pe cap.

— Du-mă... numai că eu... începu deţinutul, dar se opri brusc, privind spre copacii în spatele cărora o lăsase pe Polixena.

— Da' păi unde, Doamne iartă-mă?

— La palat... Am treabă cu ţarul... cu ţarul..

— Ce, în interes de serviciu, nu-i aşa? Te grăbeşti să ajungi la schimb. Şezi colea... Eh, ce dimineaţă! Sau nu eşti de prin partea locului? Numai de nu te-ai rătăcit, creştine...

— Ei, ce-l tot descoşi, se auzi vocea supărată, tuşind tare, de sub un copac. Era un barcagiu mai tânăr, întins lângă o colibă.. Mai bine du-l, moşule, decât să te întinzi la vorbă. Nu vezi că-ţi fac semne de pe mal? Te aşteaptă lumea. Vezi c-o s-o încasezi de la Mitrici...

— N-o s-o încasez, că n-am de ce. Îmi ştiu meseria, răspunse bătrânul, ajutându-i lui Ivanuşka să se urce în barcă. Am mai văzut eu d-astea... Am mâncat o bucată de pâine sub trei ţarine şi sub un al treilea ţar. E beteag, de fierbinţeală nu stă locului, prostul... Am mai văzut cu d-alde voi, nemţoi, mâncători de păsat şi puricoşi...

Ivanuşka nu avea astâmpăr. Ar fi vrut să vorbească, să întrebe întruna. Dar nu voia să iasă din porunca Polixenei.

Temându-se să privească înapoi, sorbea din ochi malul jos al suburbiei Koltovskaia, care plutea în întâmpinarea lui cu căsuţele, cu grădinile şi cheiurile sale şi inima începu să-i bată cu putere. Coborând pe ţărm, îi întinse, jenat, bătrânului banii căpătaţi, zăbovi câteva clipe locului, se aranjă timid, apoi porni, fără să se mai uite înapoi, pe uliţele şi cotloanele mahalalei Petersburgului care se trezea din somn. Trecătorii îi arătau drumul. De la biserica Mântuitorului ieşi în piaţa Sîtnîi, cea de lângă cetate.

Ciudatul drumeţ, cu mişcări stângace şi picioare lungi ca de iepure, într-un caftan holştinez nou, descheiat, murdărit de pământ şi de frunze, atrase atenţia precupeţelor matinale. Când se informă despre palat, femeile schimbară între ele priviri cu subînţelesuri şuşotiră ceva şi apoi îi indicară cetatea: „Uită-te la el, lunganul de neamţ, cum vorbeşte! spuse o babă în urma sa. Pesemne că e de la Curte, sau e vreo slugă din ţari străine. Se vede. Treaba că a întârziat pe la mândrie, nemţoiul. N-are decât să-ţi ardă acum călcâiele, spălăcitule...”

Soarele era deasupra prăvălioarelor şi dughenelor sărace şi cenuşii când Ioan Antonovici paşi pe maidanul verde ce înconjura bastioanele Kromverkului. Peste canal ducea un pod la capătul căruia se află intrarea în cetate. „Porţile lui Ioan, anul 1740”. Fură primele cuvinte care îi căzură sub ochi.

Se opri, îşi scoase tricornul şi rămase multă vreme locului fâstâcit, sorbind semnificativele cuvintele. „Iată! Am domnit... numele meu, o urma...” îşi spuse Ivanuşka. Îşi şterse faţa şi paşi apoi timid în cetate.

În acelaşi timp, pe ţărmul ostrovului Kamennîi, acolo unde stătea întins lângă colibă tânărul barcagiu, apăru lătrând puternic din pădure, câinele alb. În urma lui galopând alături de grăjdari, sosi un călăreţ în vârstă într-o uniformă albastră de poliţie. La întrebarea dacă nu

cumva a trecut pe acolo un domn îmbrăcat într-un caftan verde şi încotro s-a îndreptat, barcagiul, tuşind pe sub şubă, arată spre Koltovskaia, adăugind: „Spunea că merge la ţar... S-a dus la palat”.

Călăreţii porniră în goană spre podul de pontoane ce se afla ceva mai sus, între ostrovurile Kamennîi şi Aptckarski.

Ioan Antonovici pătrunse în cetate.

O bătrână cerşetoare, oarbă, înclinându-se adânc în faţa să îi descuie uşa catedralei.

— Intră, tătucă, intră, drăguţă, roagă-te: nu-i nimeni aici, numai diaconul, spuse ea. Toţi ţarii lumii şi toate atotputernicele ţarine sunt înmormântate aici... Să te aibă în pază bunul Dumnezeu... şi marele ţar, tătuca Piotr Alikseici; e primul din dreapta şi ţarina-i acolo, Anna Ivanovna şi Lizaveta, mămuca noastră prealuminată...

La auzul acestor nume, inima fugarului începu să bată cu putere. Păşi abia auzit pe sub bolţile apăsătoare şi întunecate ale bisericii impregnate cu fum de tămâie, rămânând un timp lângă cavoul proaspăt, nefinisat încă, al Elisabetei. Faţa să se schimonosi într-un râs răutăcios. „Irodiada! Iată-te acum la picioarele mele... O nimicnicie, pulbere!...” Aruncând o privire fugară spre mormântul somptuos, cu monogramă, al lui Petru cel Mare, prinţul veni să îngenuncheze în faţa mormântului mătuşii sale, Anna Ivanovna.

„Îl vezi oare şoptea el cu sufletul la gură, îl vezi oare, pe cel destinat de tine, blândă şi buna mea, să-ţi fie urmaş? Iartă-mă... M-au chinuit, m-au înjosit... Mi-au zis Grigori... Iată-l în faţa ta pe nepotul tău, Ivanuşka... Timp de douăzeci de ani, din leagăn, douăzeci de ani de zile şi de nopţi, în puşcărie... dar, dacă va vrea Dumnezeu, dacă... nu mă vor omorî ca pe ţareviciul Dmitri, îţi jur...”

Gândurile prizonierului se învălmăşiră. Se prosterna pe lespezile reci de piatră rugându-se îndelung fără cuvinte, „Nimeni ca mine, nimeni, repetă el cu fălcile încleştate, n-

a cunoscut o captivitate atât de cumplită, plânsa cu lacrimi de sânge... Unde-i mântuirea, unde-i soarele, unde-i fericirea?... O, Doamne, nu-ţi întoarce faţa de la rugăciunile mele...”

Diaconul suna cheile.

— E timpul, domnule, nu vă supăraţi...

Ivanuşka gândi: „De-aş putea fi chiar şi paznic în biserica asta! E atâta pace, lumina...” Ieşi în pridvor, o mai întrebă o dată pe bătrâna de drum şi coborî, prin porţile Nevei, spre fluviu, repetând în gând: „Dacă am să mor, n-or să mă înmormânteze cu străbunicii mei, ţarii...”

Îi apăru în faţă Neva, întinsă, albastră, scăldată bogat în soare. Apele ei purtau galere cu vâsle multe, galiote cu vele albe şi bricuri.

Pe celălalt mal zări un şir de case înalte, cu terase şi cornişe dantelate, scăldate în verdeaţa parcurilor. Iar deasupra tuturor clădirilor, ale căror ferestre erau numai flăcări sub razele soarelui de dimineaţă şi a mulţimii de statui de pe acoperişuri, se înălţa, din piatră, noul Palat de iarnă.

„Acolo e... Într-acolo trebuie să merg... La ţar!” se îmboldea fugarul, sărind de pe chei într-o luntre.

— Vrei să ajungi la arhitectul italian, la noul palat? îl întrebă luntraşul bărbos, îmbrăcat într-o cămaşă roşie.

— La el, acolo! îşi repetă prinţul gândurile, cu voce tare, arătându-i din barcă ţărmul celălalt al Nevei.

Lângă cheiul palatului se adunase o mulţime de gură-cască, a căror curiozitate era stârnită de doi călăreţi sosiţi în goană nebună pe cai înspumaţi, dinspre bateriile amiralităţii. În timp ce grăjdarul liniştea caii, plimbându-i, boierul său năimi o caleaşcă. Nu pierdea din ochi o clipă luntrea care venea dinspre cetate la palat.

De pe ţărm se vedea foarte bine această luntre, iar în mijlocul ei, într-un veston verde cusut cu fir de argint şi un camizol galben, un tânăr înalt. Îşi scosese tricornul,

apărându-se de soare cu mâna streaşină la ochi. Pletele lungi îi fluturau liber pe umeri.

— Înălţimea voastră, glăsui pristavul Jihariov, ieşind în întâmpinarea lui Ioan Antonovici „unde aţi dispărut? Ah, ah, se poate una ca asta? Ţarul vă aşteaptă, iată şi caleaşca.

Fugarul îl privi înspăimântat pe pristav. Faţa acestuia din urmă era numai zâmbet şi blândeţe.

— Cum? Nu e minciună?

— Ce vă veni, Doamne, iartă-mă!

— Dar ţarul unde-i? Vai, simt că ameţesc.

— Măria-sa e la conac, la Rambov; poftiţi vă rog…

— Cum, n-a sosit încă? Eşti sigur? Unde e Rambovul?

— Aici, pe aproape… Ajungem într-un suflet acolo.

Neîncrezător, fugarul urcă în caleaşcă. O clipă fu cât pe ce să strige, să se opună, dar se adunaseră în jur atâţia trecători! Toată lumea îl privea curios şuşotind. Prinţul se fâstâci, puse jenat piciorul pe scara caleştii, apoi luând loc şopti: „Dacă-i aşa, du-mă măcar mai repede să ajung la timp…”

Caleaşca porni în goană.

— Pe cine au luat în trăsură? îl întrebă pe grăjdarul lui Gudovici un bărbat înalt şi spătos ce trecea prin dreptul palatului, după o plimbare prin grădină de vară, îmbrăcat într-o haină uşoară ce-i venea ca un sac şi cu un sul de hârtii în mina.

— Apăi, cin-să ştie! Voia s-o întindă, prostu, de sub caraulă, da l-au prins…

— Cine l-a prins?

— Maiorul de gardă, Jihariov.

Lomonosov se năpusti spre chei. Caleaşca însă dispăruse în spatele bastioanelor amiralităţii. Iat-o că se zăreşte o clipă pe pod, coboară pe ostrovul Vasilevski, ocoleşte nobila scoală de cadeţi şi goneşte înapoi spre Koltovskaia, spre insule.

VIII. Musca la arat

ÎN DIMINEAŢA ZILEI DE 28 IUNIE, O caleaşcă mică, roşie, împodobită cu blazoane, cu un lacheu în livrea galbenă, de Curte, călătorea dinspre Oraniembaum spre Peterhof. În ea se afla o persoană scundă, de vreo nouăsprezece ani, plină de viaţă, cu o faţă expresivă şi vioaie, puţin tulburată. Avea un gât fin şi lung, un piept frumos şi plin, împodobit de o buclă pudrată ce-i cădea din părul aranjat într-o coafură înaltă şi înfoiată. Ochii mari, strălucitori şi inteligenţi, care priveau amabil şi mândru totodată, de sub fruntea albă şi înaltă, o făceau atrăgătoare.

Eră soră contesei Voronţova, cneaghina Ecaterina Romanovna Daşkova. Se întâlnise în această dimineaţă, la soră-sa, cu ţarul şi cuvintele pe care i le spusese acesta nu-i dădeau pace.

Petru îi eră naş şi, aşezând-o alături de dânsul, îi spusese aşa, deodată, cu sinceritatea-i caracteristică:

— Ah, eşti o trădătoare! Ştiu ştiu totul despre dumneata... Te rog, pofteşte aici!

— Şi ce ştii, mă rog, măria-ta? întrebă Daşkova, îmbujorându-se.

— Totul ştiu totul! O! Nu sari. Toate alianţele dumitale cu adversarii mei îmi sunt cunoscute. Locuieşti mai mult în oraş, eviţi Curtea, eviţi distracţiile noastre paşnice... Apropo, spune-mi, te rog, cum te-a vrăjit gaşca anumitor indivizi? Cum? Vânând urşi, jucând nopţi de-a rândul cărţi şi chefuind? Auzi numai despre beţiile şi orgiile lor şi

despre cavalcadele pe cai, însoţite de cântece şi chiuituri... Golani, fluieră-vânt turbaţi şi bătăuşi! Ceilalţi partizani ai voştri sunt mici nobili scăpătaţi, ofiţeraşi nepricepuţi la slujbă, ce locuiesc prin diverse mahalale. Vezi că le ştiu pe toate? Numai că deocamdată închid ochii... Astea să fie idealurile pe care le-ai găsit, cu nevastă-mea, în cărţile lui d'Alembert, Diderot şi Rousseau?

— Sunt calomnii, măria ta! Nu te supăra, dar nu mai pot asculta asemenea vorbe, plec! spuse Daşkova, acoperindu-şi faţa cu mâinile.

— Ei, iute te mai aprinzi! Gata, pleci... spuse Petru, reţinând-o lângă el. Devotamentul dumitale faţa de nevastă-mea este explicabil şi demn de respect... Pe oricine poate să vrăjească. Dar dumneata, Caterina Romanovna, ai o soră, o fiinţă simplă şi blândă. Să ţii la ea mai mult... Pentru virtuţile ei, o aşteaptă un destin de invidiat. Ai să afli despre asta mai târziu. Ţarul tăcu un timp, apoi reluă: *Mein holdes Kind*![67] Te rog să ţii cont de un sfat pe care ţi-l dau cu toată bunăvoinţa... *Je vous dârai tout franchement*[68]... N-ar strica să ţii minte că prietenia prostănacilor cinstiţi şi chiar a naivilor, cum e soră dumitale sau chiar eu, sluga dumitale preaplecată, e mult mai lipsită de risc decât a deştepţilor dumitale, care, după ce-au stors zeama din portocală, îi aruncă coaja sub masă.

— Despre ce-i vorba, la urma urmei? vru să ştie Daşkova.

— O, totul ştiu totul, repeta Petru. Ehe! Acum îţi dau sfaturi pentru ca mai târziu să nu te căieşti...

„Ce anume a aflat? Oare am să apuc s-o previn? se întrebă Daşkova, în timp ce străbătea parcul Peterhofului, scoţându-şi, nerăbdătoare, capul ba printr-o fereastră, ba prin cealaltă a caleştii. Faţa ei palidă eră acoperită de

[67] În germană în text: Draga mea copilă! (n.tr.).
[68] În franceză în text: Am să ţi-o spun deschis (n.tr.).

pete roşii. „Probabil iar i s-a raportat, dar ce anume şi cine a fost pârât de data asta? Acuşi, acuşi, e oră zece. Împărăteasa probabil s-a îmbrăcat sau îşi termina toaleta. Oare ajung la ea toate înştiinţările, toate bileţelele mele? Duşmanii noştri nu dorm şi întâlnirile prea dese sunt periculoase. Acum însă, fiind în trecere, poate reuşesc...”

Caleaşca roşie şi blazonată părăsi ţărmul şi începu să urce colina împădurită. Se simţea răcoarea pădurii de brazi.

Daşkova coborî din trăsură, îşi deschise umbreluţa galbenă cu volănaşe şi o luă pe sub teii şi brazii deşi şi umbroşi. Pe creastă se conturau conacele din apropiere, acareturile şi acoperişurile vechiului palat al Peterhofului.

„Şi toate-s mina mea, le fac eu singură!” îşi zicea Daşkova, în timp ce căuta cu ochii ei miopi, prin verdeaţa grădinii de jos, cunoscutul acoperiş de ţiglă şi ferestrele vechiului „*Mon plaisir*” al lui Petru cel Mare, locuit acum de Ecaterina. „Ni se spune că prietenii sunt peste măsură de tulburaţi, că nu vor rezista şi vor provoca o explozie. Fleacuri, totul e liniştit... Panin e pentru o trecere legală, pentru regentă şi pentru o formă suedeză de guvernământ. Nu prea mă pricep în treburile astea! Dar timpul trece... Ce se întâmpla cu Ecaterina? Parcă ar vrea să renunţe! Tot timpul şi-l petrece printre cărţile sale, e timidă ca un copil, plină de idealuri ca o fată de pension, iar de lucrurile practice ale vieţii n-are habar... Secretarul ei, piemontezul Odâr, e tot timpul agitat, tot timpul preocupat... Se pregătesc evenimente măreţe, oare mi-e dat mie, o fiinţă slabă şi modestă, să joc în istorie un asemenea rol? Să-mi rămână numele? Nu-mi vine să cred, parcă ar fi un, vis...”

Daşkova se opri, îşi strânse umbrelă, se urcă în trăsură şi porni spre palatul Peterhofului.

„Nehotărâta mai e! o caracteriza în gând pe Ecaterina, în timp ce cobora prin parc în grădina de jos. Azi e invitată la masă la Oraniembaum, mâine la o serbare la

Gostiliţî. Iar în timpul acesta se vesteşte ceva înfricoşător, se pune la cale ceva hotărâtor. Dar unde îi e trăsura? Nu se vede nicăieri. Te pomeneşti că ne-am încrucişat pe drum, fără să ne zărim?…”

Scundul pavilion special al „*Mon plaisir*”-ului dădea, cu camerele din faţă, spre mare, iar cu cele interioare spre teii şi mestecenii grădinii de jos.

În vestibulul pavilionului şedea Vasâli Grigorievici Şkurin, garderobmaisterul ţarinei, stătea cu mâinile încrucişate pe cufărul de stejar sculptat, lustruit de ani, moţăind sub susurul fântânilor arteziene. La o distanţă de o cameră de dânsul, în seră vecină cabinetului de lucru al împărătesei şedea, lângă fereastră larg deschisă spre parc, Ecaterina Ivanovna Şargorodskaia, camerista preferată a ţarinei. Purta o scufie şi nişte ochelari uriaşi cu ramă de argint pe nas. Se ghemuise într-un fotoliu vechi, de piele şi tricota un ciorap galben, de mătase. Şi asupră ei îşi făcuse efectul liniştea din încăperi, din curte şi din gradină…

Şargorodskaia picotea întruna, scăpa ochiurile, căsca, îşi făcea apoi semnul crucii la gură şi, căscând şi oftând din nou, îşi relua lucrul. Din când în când, când se trezea, arunca priviri pe fereastra pe unde, prin verdeaţa parfumată a copacilor, se zăreau statuile de marmură de pe terasă, pânzele corăbiilor din larg şi marea uşor neliniştită, scăldată în soare. După încă o scuturare-două a scufiei Şargorodskaia se trezi:

„Da, mai e… Oh, a bătut de mult de noua… Când o să mă cheme la ea? Apoi căscă din nou şi se cuibări în fotoliu. Mâinile care ţineau ciorapul îi căzură în poală. Capul în scufie atinse umărul. Adormi.

O odăiţă luminoasă, în spatele serei, îi servea împărătesei de dormitor. În ciuda mestecenilor şi teilor înalţi, razele jucăuşe ale soarelui de dimineaţă năvăleau în încăpere.

Totul în jur era plăcut, luminos şi curat. La ferestre erau

trandafiri în floare, micşunele ruginii şi heliotropi. După un paravan era patul acoperit de o plapumă albă. La capătul lui, o măsuţă verde pe care se aflau, în dosul unui paravan, două resturi galbene de lumânare. Lângă sobă, pe o salteluţă matlasată de mătase, stăteau doi căţeluşi minusculi, cadoul unei lady din Anglia. De o parte a paravanului erau câteva fotolii, un dulăpior, o sofa, o oglindă de perete şi o masă de scris. Fotoliile, divanul şi sofaua aveau huse albe, scrobite, de parcă atunci ar fi fost spălate şi călcate. Pe masa cu sertare şi forme curbate trona o călimară. Alături, o grămadă de cărţi şi hârtii. Printre ele, tomurile lui Boileau, Montesquieu, Bell şi Voltaire. Între sofa şi paravan era o uşă ce dădea în camera de toaletă aflată în supravegherea unei alte slujnice a ţarinei, ceva mai tânără, camerista Mavra Savişna Perekusihina. Toate erau puse în ordine, nicăieri nici o urmă de gunoi, nici un fir de praf.

Lângă uşa ce ducea în camera de toaletă era un taburet, o cadă, iar pe jos un ulcior. O femeie frumoasă, de statură potrivită; blondă şi plinuţă, de vreo treizeci şi doi, treizeci şi trei de ani, cu mânecile suflecate până la coate, spala ceva în albie.

Nebunilă – motanul cenuşiu – se lăsă leneş pe sofa, mişcându-şi coada stufoasă şi strângându-şi dulce ochii la raza de soare ce se juca pe podea, pe mobilă şi pe flori.

În curte se auzi zgomot de roţi.

„Ce, au şi tras la scară? se întrebă Şkurin, privind mirat spre ceasul cu cuc din perete. Nu, pesemne că-i una străină”, îşi spuse el, ridicându-se.

Intră grăbită Daşkova.

— Ce-i cu ţarina? Vine, s-a îmbrăcat?

— Probabil că s-a îmbrăcat... Poftiţi, răspunse Şkurin, deschizând uşa spre cealaltă cameră.

Daşkova intră în sufragerie. Ridicând sprâncenele a mirare, trecu pe lângă Şargorodskaia care dormea şi bătu la uşa cabinetului.

— *Herein*![69] se auzi de acolo.

Daşkova trecu pragul.

— Asta ce mai e? strigă Daşkova dând din mâini.

— Cum ce, iubito? Îmi spăl manşetele şi guleraşele, răspunse împărăteasa, întorcându-se spre ea.

Ecaterina purta un hălăţel de dimineaţă, din pichet alb şi o scufie de dantelă peste părul blond, pieptănat simplu. Două buclişoare se înfoiau în dreptul urechilor mici şi frumoase, fără podoabe. Ochii albaştri şi zâmbitori o priveau prietenos şi veseli. Chipul său plin şi rumen, cu un nas drept şi o bărbie rotundă şi energică, respira prospeţime şi sănătate. Ghete albastre de catifea, cu tocuri înalte îi strângeau piciorul mic şi plinuţ cu căputa frumos arcuită. Vocea Ecaterinei era puţin aspră. Vrând s-o îndulcească, lungea puţin cuvintele cu un pronunţat accent german, cântându-le uşor.

— Să-ţi găseşti o asemenea treabă când fiecare oră e scumpă, fiecare clipă! exclamă Daşkova.

— Aşa mi-e obiceiul, aşa, drăguţă, iartă-mă! răspunse Ecaterina flegmatic, în timp ce cu degete îndemânatice şi înroşite, storcea grijuliu lucruşoarele spălate. Deasupra buzei de sus se adunară, din cauza efortului, broboane de transpiraţie.

— Priviţi-o, vă rog! Nu se potolea Daşkova. Se pregăteşte de domnie, dar se ocupă de spălatul guleraşelor!... Să nu vă fie cu supărare, dar pentru asemenea treabă există alte mâini, adaugă musafiră.

— Ei, n-ai decât să-mi cânţi ce vrei, îi replică Ecaterina, dar de treaba asta îmi place să mă ocup eu însami. Avem destul timp la dispoziţie... Apropo, aseară am isprăvit de citit *Annales écclésiastiques* ale lui Baronius, am tradus în versuri oda lui Voltaire *Către libertate*... Spune-mi, prietenă dragă, cunoşti *Pensées sur l'Administration*? Ce încântare! *La liberte consisté à ne dépendre que des*

[69] În germană în text: Intră! (n.tr.).

lois[70]... Ăsta cap, ăstea idei şi stil...

— Păi acum e vremea de cărţi? strigă Daşkova strângând din umeri. Ne aflam pe un vulcan, auziţi, pe un butoi cu pulbere! O clipă doar şi va urma explozia.

Ecaterina îi aruncă o privire.

— Panin, acest lasă-mă să te las, o tot lungeşte, urmă Daşkova, acest ţărănoi de hatman nu ştie decât să spună zicători din Ucraina, nici usturoi n-am mâncat, sau cum se spune acolo, să nu zici hop până n-ai sărit... Iar ţarul a aflat ceva, îmi face aluzii şi mă ameninţă în mod serios... Iertaţi-mă, dar prea o tărăgănaţi, prea o tărăgănaţi!

Ochii Daşkovei se umplură de lacrimi.

Ecaterina îşi zise: „Slavă Domnului că nu ştie nimic sigur!” apoi o prinse tandru de mină şi o aşeză lângă ea. Îi veniră în minte cuvintele spuse de bărbatul ei lui Panin când stătea lângă catafalcul Elisabetei: „Când am să mă urc pe tron, am să-ţi destup urechile ca să te fac să mă auzi mai bine”... Panin nu putea s-o amâne la nesfârşit.

— Ai dreptate în parte. Într-adevăr, bărbatul meu putea să afle prea multe din greşelile noastre. Câte vorbe goale, cita îndoială! Parcă ar aştepta să fie decorat pentru foiala şi vorbărie...

— Nu ne prea fericiţi cu indicaţiile domniei voastre, interveni Daşkova. Ah, câte ocazii s.au pierdut! În noaptea aceea de decembrie, când mi-am deschis sufletul, vă rugasem să-mi daţi instrucţiuni şi însărcinări precise. Mi-aţi răspuns că trebuie să ne bizuim pe providenţă.

— Acelaşi lucru am să ţi-l spun şi acuma.

— Bine, dar treaba nu suferă amânări! ţipa Daşkova, cu un sentiment de sinceră desperare. Că doar nu vorbesc de mine, ci de măria ta.

— Într-adevăr, drăguţă, îi răspunse Ecaterina, nu-i de invidiat soarta sărmanei tale prietene. Sunt rusoaică în

[70] În franceză în text: Libertatea constă în a nu depinde decât de legi (n.tr.).

suflet, am îndrăgit din tot sufletul această a doua patrie a mea şi orice s-ar întâmpla nu voi renunţa, fără luptă, la această pasiune... N-am să stau să mă gândesc la un refugiu printre englezi, ca ţarul Ivan, eu rămân aici...

— Dar trebuie să acţionăm, nu să flecărim! o întrerupse Daşkova. Altfel, vă jur, are să fie prea târziu.

— Trebuie să acţionăm, dar cu grijă, vorbi Ecaterina. Şi mai cu seamă de la dumneata, prietena, aştept idei şi măsuri rezonabile...

Daşkova o privi pe ţarină.

— Nu pricepi? o întrebă Ecaterina zâmbind. Uite ce-i, am să-ţi spun să-ţi fie de folos. Aşa că nu te supăra. Cine e, mă rog, autorul celor cincisprezece bileţele pe care le-am primit prin curieri călare şi pe jos în această săptămână? Şi la fiecare din aceste biletele ale dumitale trebuia să răspund... Şi am răspuns. Ei, spune-mi, drăguţă, ce crezi, asta nu e foială deşartă? Ecaterina râse, o îmbrăţişă pe Daşkova şi o sărută cu foc.

— Nu! Domnia voastră hotărăşte, dar nu e bine! Orice aţi spune, nu pot! Abia mai putu să spună Daşkova printre sughiţuri de plâns. Nehotărârea măriei tale şi părerea pe care o aveţi asupra întregii chestiuni o să ne ducă pe toţi la pieire şi, înaintea tuturor, pe măria ta.

Ecaterina n-o contrazise. Şi ochii ei se umplură de lacrimi. Cu o mina ţinea mâna musafirei, cu cealaltă o îmbrăţişa. Câteva minute ambele femei care se iubeau şi erau legate de o caldă prietenie, tăcură. Chipurile lor erau scăldate de lacrimi sincere.

— Nu te supăra, *mă bonne et chère amie*[71], spuse Ecaterina, sărutând-o pe Daşkova. Nefericirea e partea mea; ţi-e milă de mine, dar punctele noastre de vedere nu corespund. Dumneata aştepţi să ne ajute prietenii, eu, în schimb, consider că ajutorul ne poate veni numai de Sus.

— Şi sunteţi gata să vă plecaţi în faţa sorţii, să

[71] În franceză în text: buna şi draga mea prietenă (n.tr.).

suportaţi călugărirea forţată, sau şi mai rău, să vă lăsaţi la cheremul holştinezilor, să vă închidă în locul prinţului Ioan la Schlüsselburg?

— Ei, mă îndoiesc că voi ajunge chiar până acolo, răspunde Ecaterina, fulgerând din ochii săi albaştri.

Daşkova se ridică în picioare. Ultimele cuvinte ale împărătesei o scoaseră definitiv din sărite. Ochii i se tulburară. Faţa i se umplu de pete. Buzele, albe de supărare, se strângeau într-o grimasă, incapabile să rostească un cuvânt. Ecaterina îşi privi musafiră. Simţi că i se face de două ori milă de ea şi totodată era înveselită. Bărbia sa rotundă tremura. „E fricoasă, îşi zise ea. Ce mai fricoasă! mă iubeşte, dar cât e de jalnică... Cum s-o compari cu ceilalţi, care parcă-s nişte romani, nişte vulturi?

— Ei, spune-mi, ce-ai mai auzit? o întrebă Ecaterina. E timpul să mă duc la masă.

Daşkova îi povesti de trecerea ei pe la Oraniembaum şi îi relată discuţia avută cu ţarul.

Bătu de zece. Ecaterina sună. Intrară Perekusihina, urmată de Şargorodskaia, aducând costumul de mare doliu. La peron trase o caleaşcă grea, purtată de şase cai.

— Ce trebuie să facem în fond? o întrebă în franţuzeşte Daşkova pe Ecaterina când ieşiră afară. ţarina purta o pălărioară din gaz negru.

— Răbdare, scumpă tiză, răbdare şi prudenţă, îi răspunse Ecaterina cu jumătate de voce, strângându-i puternic mâna. Şi dumneata eşti Katia şi eu sunt Katia, să fim amândouă fete cuminţi...

„Să-mi fie cu iertare, cucoană, îşi spunea Daşkova, în timp ce făcea reverenţa de rămas bun după toate regulile protocolului în faţa împărătesei care plecă. O să vină timpul când n-o să ne sinchisim de mătăluţă...”

„Musca la arăt! îşi zicea Ecaterina, răspunzând la reverenţele cneaghinei Daşkova. Se agită, se foieşte... Şi toate numai ca să poată spune, vezi Doamne, că şi noi

am muncit din greu şi am arat ogorul... Îşi închipuie că a şi fost admisă în înţelegerea noastră şi că i s-a şi dezvăluit conspiraţia. Ea nu-i în conspiraţie, ci doar în agitaţie. Nu, îşi mai zise Ecaterina, n-am dreptate; sunt un *esprit gauche*![72] Sunt patima nestăvilită de satiră! Cneaghina este o persoană devotată, înflăcărată şi generoasă şi atât ea cât şi soţul ei au mulţi prieteni... Devotament, înflăcărare! Dar nu stă puterea numai în ele, mai trebuie şi altceva..."

Gândurile Ecaterinei zburară departe, spre acele zile când, trecând prin Riga şi Pskov, păşise pentru prima oară în Rusia. Îşi amintea cum, privind cu atenţie spre întinderile sale pustii, spre aşezările singuratice şi pădurile seculare, nesfârşite, trăia intens sentimentul că va domni cândva peste toată această ţară sărmană şi necuprinsă.

Caleaşca ţarinei, pornind cu toată viteza, trecu de ultima alee a parcului din Peterhof. Apărură, lângă ţărmul mării, peronul înalt şi ferestrele palatului din Oraniembaum.

Vestoane galbene, albastre şi albe, holştineze, se şi zăreau ici şi colo, în spatele gardului dantelat din fontă. Curierii calare treceau în toate părţile. Trăsurile care aduceau musafirii din capitala se retrăgeau grăbite.

[72] În franceză în text: minte şuie (n.tr.).

IX. Arestarea lui Passek

PRÂNZUL DE LA ORANIENBAUM SE CA-racteriză printr-un fast neobişnuit.

Masa, aranjată pentru cincizeci de persoane, era servită în sala japoneză. Arapi cu turbane roşii şi livrele galbene şi slugi iuţi de picior purtând pălărioare împodobite cu panaşe de struţ serveau la masă. Împărăteasa şedea alături de Minich. Ţarul fu prost dispus tot timpul. Schimbând din când în când şoapte cu Alexandr Şuvalov şi Gudovici, arunca câte o privire întrebătoare spre împărătească. Seara, în timpul balului mascat de la teatrul de operă părea că s-a mai înveselit. La cuvintele Voronţovei: „Priveşte, consoarta măriei-tale nu şi-a pus steaua Sfintei Ecaterina. Probabil fiindcă din mila măriei-tale port şi eu acelaşi ordin", tarul îi răspunse: „Ei! Fleacuri, Romanovna! Am întrebat-o... A stricat-o din greşeală şi i-a dat-o lui Possier să i-o repare..." A doua zi, pe 27 iunie – era într-o joi – Petru şi Ecaterina se reîntâlniră la fastuoasa sărbătorire dată în cinstea lor de către contele Aleksei Grigorievici Razumovski şi de fratele acestuia, hatmanul, la Gostiliţî.

Erau de faţă cele mai frumoase femei din suita obişnuită a ţarului. Toată lumea era veselă. Se făcură plimbări pe lac în sunetele muzicii. Toasturile erau însoţite de salve de tun. Fraţii Razumovski, mai cu seamă favoritul ţarului, hatmanul, căutau care mai de care să-i facă pe plac lui Petru. „Sărutul Iudei" îşi ziceau câţiva

dintre invitaţi, privindu-i.

— Mâine, sper să iau masa la dumneata şi, fără să ne facem iluzii deşarte, să le discutăm pe toate, îi spuse ţarul împărătesei seara, când plecă spre Oraniembaum. Iar onomastica mea, de poimâine, o vom petrece la mine, nu-i aşa?

Fără să-i răspundă, împărăteasa îşi trase trena de doliu de pe scările trăsurii. Portierele se închiseră cu zgomot. Caleaşca porni în goană spre Peterhof. Era ultima oară când Petru o mai vedea pe Ecaterina...

„Doamne, Dumnezeule! îşi zicea Ecaterina înăbuşindu-şi lacrimile, atentă la tropotul cailor. Ce mă mai aşteaptă? Deznodământul e aproape. Nimeni nu bănuieşte că Panin şi hatmanul sunt gata... Să tac, sau să anunţ lovitura de stat? Libertate sau temniţă, coroană sau mănăstire?... N-am să mă predau, cum a făcut-o Anna... Minţile cele mai strălucite am să mi le aduc în jurul tronului, voi domni cu blândeţe, voi pleca urechea la glasul oricărui adevăr. Am să primesc, am să însufleţesc această ţară uitată, săracă şi totodată bogată, înţeleasă numai de mine. Voi deveni mama patriei... Sau voi muri, sau voi cârmui eu ţara...”

Întorcându-se la Peterhof, Ecaterina dădu drumul servitorimii, încuie uşile şi deschise fereastra. Marea clipocea liniştită la picioarele „*Mon Plaisir*”-ului.

„Daşkova! Prietenă! Nu eşti lângă mine în aceste clipe când am atâta nevoie de tine... Ce se întâmpla dacă într-adevăr ai dreptate, dacă am întârziat, iar cale de întoarcere nu există?”

Ecaterina căută prin sertare, puse la o parte câteva hârtii pe care apoi le arse, îşi suflecă până la coate mânecile bluzei, pornind apoi să umble prin cameră de la un cap la altul, cuprinsă de tulburare. Cel mai mic zgomot ce venea dinspre ţărm sau din parc o făcea să tresară, s-o treacă toate căldurile.

Petru plecă din Gostiliţî mai târziu. Era şi el neliniştit şi nervos.

„Aşteaptă numai, măicuţă dragă! îşi zicea el privind spre câmpiile învăluite de întuneric. Nu mai e mult... Poimâine, sâmbătă e onomastica mea. Sărbătoarea lui Petru şi Pavel o să fie de lungă aducere aminte. Totul e pregătit, Lisaveta Romanova e de acord şi pe prinţul Ioan îl am la îndemâna...

Hatmanul îmi promite un succes deplin. Am să-l arăt pe prinţ poporului, am să-l proclam moştenitor, apoi mă cunun... Pe nevastă-mea şi pe fecioru-meu îi închid la Schlüsselburg apoi am să instituie o regentă provizorie, formată din cneazul Nikita Trubeţkoi, Gudovici şi din unchiul meu, prinţul George... După asta plec cu armata la luptă! Totul e pregătit, ţarina nici nu se aşteaptă. Ce linişte, ce linişte! îşi spuse Petru apropiindu-se de palatul din Oraniembaum. Lumea nu bănuieşte nimic... Aerul nu se mişcă, în jur nici un sunet... O! Câtă măreţie. Şi câtă forţă poate exista în sufletul unui om ager. Prudent şi hotărât. Pe Panin am să-l expediez în Suedia ca să înăbuşe samavolniciile de acolo, pe Gudovici îl fac hatman... Dar principalul, principalul... O să răsune lumea de neaşteptata veste şi o pagină nouă şi măreaţă se va adăuga la istoria lui Petru al III-lea...”

Cu o jumătate de oră înaintea reîntoarcerii ţarului de la banchetul trădării, Narcis, arapul său preferat, intră în cabinetul său de lucru şi-i puse pe masă o scrisoare trimisă printr-un curier secret de la fostul peruchier al ţarului, Bressans. Scrisoarea purta o inscripţie în franceză: *Strict secret şi necesar*. Conţinea denunţarea complotului.

Piotr Feodorovici, căutându-şi havanele, zări plicul, vru să-l deschidă, dar simţindu-se obosit îl învârti distrat în mina şi îl aruncă apoi pe etajeră, printre alte hârtii pregătite pentru dimineaţa următoare. Trecu în dormitor şi începu să se dezbrace. Căzu pe gânduri: „Concertul naturii este concertul pasiunilor sufleteşti”, cita el cuvintele lui Stern din cartea parcursă în ajun. Se simţea

subjugat de aerul de afară.

Ţarul îşi luă de pe perete vioara preferată, cadoul virtuosului Tartini, ieşi pe terasă şi multă vreme, în liniştea care cuprinsese ţărmul mării, palatul şi parcul, răsunară sunetele cavatinelor şi pastoralelor sale delicate. Cântând, Petru gândea: „Totul se desfăşoară impecabil... şi ce linişte deplină, poetică!... Da! Lumea va fi uluită de nouă pagină înscrisă în istoria lui Petru al III-lea!”

Trecuse de miezul nopţii când reveni în dormitor. „Volkov studiază Charta franceză, mă sfătuieşte să introduc în Rusia stările sociale. Fiecare va deveni liber, fiecare va fi fericit, fiecare va trăi după capul său!” Cu aceste gânduri îşi întoarse faţa la perete; auzind bâzâitul ţintarului, începu să-l urmărească până adormi.

Aşteptările ţarului nu prinseră viaţă. Nici peste o zi şi nici sâmbăta, ci în aceeaşi joie de 27 iunie, la Petersburg avu loc o întâmplare semnificativă, deşi în aparenţă oarecare.

Un grenadier din regimentul Preobrajenski, auzind că împărăteasa e ameninţată de holştinezi, veni la căpitanul său, Piotr Bogdanovici Passek, ca să afle dacă cele ce se vorbesc în popor sunt adevărate. Passek îi răspunse să nu plece urechea la minciuni fiindcă împărăteasa e în afara oricărui pericol. Grenadierul îşi propuse să fie cu ochii în patru; nu dormi toată noaptea, frământându-se, iar dimineaţa veni la Piotr Petrovici Voeikov, maior al regimentului său.

— Înălţimea voastră, începu dânsul, aveţi milă. Ca să nu răspundem mai târziu pentru dânsul.

— Pentru cine?

— Pentru holştinezi.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Toate-s în regulă în privinţa mămucăi noastre, ţarina?

Voeikov ciuli urechile.

— Fleacuri, răspunse acesta cât mai indiferent.

— L-am chestionat în secret pe înălţimea sa, Piotr Bogdanîci, spuse grenadierul.

— Ei şi ce ţi-a spus? se interesă Voeikov.

— Să-i spui, zice, soldăţimii, că până una-alta să nu-şi bată gurile de pomană. Dacă va fi nevoie, se va comunica prin căprărime.

Cuvintele acestea îl uluiră pe Voeikov, înţelesese că nu-i a bună, îl reţinu pe grenadier şi îl arestă pe Passek.

„Şi jură că o să fie atent!" îşi spunea Lomonosov, auzind despre toate acestea şi aducându-şi aminte de întâlnirea pe care o avusese cu acesta la Fonvizin.

Partizanii Ecaterinei se pierdură cu firea. În liniştea prevestitoare de furtuna avură impresia că se înălţa în faţa lor rachetă semnalizatoare...

Panin afla despre toate acestea de la Orlov la o partidă de cărţi din casa Daşkovei. Aceasta îl sfătui pe Orlov să pornească imediat călare spre Peterhof şi s-o prevină pe Ecaterina. Şi asta până la revărsatul zorilor. Panin trimise instrucţiuni hatmanului Razumovski, comandantul regimentului Ismailovski. Daşkova îmbrăcă o mantă bărbătească şi, neavând încredere în Orlov, porni după amănunte la Rozlavlev. Toată lumea aştepta ceva ieşit din comun, ceva fatal.

Mirovici juca de mai bine de o săptămână cărţi cu Perfiliev. Se juca pe Nevski, lingă Gostinnîi Dvor în casa generalului Vozjinski, fostul vizitiu de gardă al Elisabetei. Mirovici avea noroc, dar era epuizat şi devenise irascibil, certăreţ şi grosolan.

În seara zilei de 28 iunie, în timp ce partenerii lui Perfiliev. Şedeau la masa de joc, reapăru, după o oarecare absenţă, Grigori Orlov. Răsturnă pe masă o grămadă de galbeni. Jocul se îndârji. Se aduseră vinuri, răcoritoare.

Trecuse de ora unu noaptea. Mirovici fu chemat afară. Un mujic necunoscut îi înmână un bileţel, Era o scrisoare

de la Pciolkina. Se lumina de ziuă. Desfăcând scrisoarea, Mirovici citi următoarele rânduri: *„Ce faceţi? îi scria Polixena. Aţi uitat de toţi şi de toate. Aflând unde aţi dispărut de atâtea zile, mă grăbesc să vă comunic cele aflate de la Uşakov, care ne-a vizitat, căutându-vă. Oraşul este în pericol. În orice moment se aşteaptă explozia. M-aţi rugat să vă cer un serviciu. Iată-l. Passek a fost arestat. Duşmanii ţarului se tem de dispoziţiile sale şi sunt gata să acţioneze. Duceţi-vă la Uşakov, vă va da toate lămuririle.”*

„Ticălos mai sunt!” îşi spuse Mirovici cu turbare. Se năpusti în vestibul, îşi luă pălăria şi sabia, strigă un birjar şi o porni spre Smolnîi, unde locuia Uşakov. „Iată cum arata hotărârea mea, datoria conştiinţei! se certa el. Am uitat totul, totul. Aveam posibilitatea să-l previn pe ţar, să-l salvez st n-am ţinut seama de asta. Câte n-am vrut să fac şi toate s-au dus pe apa sâmbetei. Sunt din nou o lepădătură, un suflet josnic şi inuman!”

Acasă la Uşakov, i se spuse că Apollon Ilici a închiriat de cu seară nişte birje şi a părăsit oraşul.

„Altă nenorocire, se căina Mirovici. De la cine să mai aflu acum ceva?”

Făcu iute cale întoarsă, iar pe Liteinaia îşi aminti de Bressans. Casa peruchierului imperial era în drumul său, pe Fontanka, lângă podul Semionovski. „Să încerc la el? E prieten cu ţarul, mă ştie din şcoală.”

Fereastra de la catul de sus al casei lui Bressans era luminată. Uşa dinspre stradă deschisă. Concediindu-l pe birjar, Mirovici urcă în fugă scara îngustă de lemn.

Tulburat şi zăpăcit, franţuzul la început nici nu-l recunoscu pe musafir, ca apoi să-l primească cu lacrimi şi cu braţele întinse.

— *Mon Dieu, quelle misere*! Ce nenorocire! urlă bătrânul, cu voce spartă, bătându-se cu pumnii în piept. Era în halat şi cu papucii puşi pe piciorul gol. Sărman, biet ţar! *Oh îl est perdu*! E pierdut! Am scris, am trimis, dar

probabil n-a citit raport al meu... E miez la zi şi de acolo nici o veste...

Bressans îi povesti lui Mirovici, în toate amănuntele, cele petrecute cu Passek, despre întrunirile şi pregătirile partizanilor Ecaterinei, Panin, hatmanul şi ofiţerii din regimentele Ismailovski şi Preobrajenski.

— O căruţă şi cai! strigă Mirovici, renăscut.

Deodată faţa sa căpătă o strălucire de parcă ar fi descoperii ceva cu totul neobişnuit şi măreţ, un secret mondial.

— Împrumutaţi-mi caii dumneavoastră, repetă el. Încă nu-i totul pierdut. Într-o clipă voi fi acolo şi chiar dacă o fi să plătesc cu capul, am să-i transmit totul, am să-l previn pe ţar.

— Nu este cai, trimis pe roţi, răspunse Bressans, tânguindu-se. La *comte* Şovalov, la *prince* Trubeţkoi, nu rămas decât cal apaş.

— Dă-mi-l pe sacagiu! Ce mai stai, fir-ar al naibii! *Vite*, *vite*[73]!

Dar lipsea şi calul de corvoadă, era în târg. Se făcuse aproape patru când Mirovici găsi în sfârşit un cal, scrise la repezeală câteva rânduri, ascunzând hârtia în sân, îi strânse mâna lui Bressans, sari în şa şi porni în galop de-a lungul Fontankăi.

„Nu ştiu cum şi în ce fel, îşi zicea Mirovici, dar sunt convins că am să le fac tuturor în ciudă, tuturor...”

Lângă podul Kalinkin, pe acolo pe unde locuia Filatovna, Mirovici struni calul, trecând bariera la pas. O linişte deplină domnea peste împrejurimi. Suburbia, trezindu-se, era încă tăcută. Nici călăreţi, nici pietoni. În stânga, în regimentul Ismailovski, se auziră pe caldarâm rotile unei caleşti întârziate; dar numai pentru scurtă vreme. Dinspre parcurile şi grădinile de zarzavat din apropiere, venea miros de frunziş împrospătat de rouă. Undeva, dintr-un acoperiş, se înălţa un fum matinal.

[73] În franceză în text: Repede, repede (n.tr.).

Mirovici, ieşind din mahala, porni în galop spre Oraniembaum, zicându-şi „Faptul că hatmanul e trădător, nu mă miră; e amator de distracţii. Dar Panin?... Se vede treaba că cu cât e mai mult idealism, cu atât mână e mai acaparatoare...”

În aceeaşi dimineaţă, însă mai devreme decât plecarea lui Mirovici, datorită Daşkovei avu loc un eveniment neprevăzut, pe care un cronicar blajin din timpul acela l-a denumit modest şi totodată foarte exact: „Acţiunea domnului Orlov”.

Cu mult înainte de răsăritul soarelui, zbura spre Peterhof, în troica sa aprigă, Aleksei Orlov.

X. „Acţiunea domnului Orlov”

TRECUSERĂ DOAR PATRU ORE DIN ziua de 28 iunie. O linişte deplină domnea peste gradină, palatul şi parcul Peterhofului. Soarele se ridicase, deşi ceaţa dinspre mare se mai aşeza în straturi groase prin părţile de jos ale grădinii, pe alocuri parind chiar un nor de fum ce învăluia terasele şi aleile grădinii de sus.

La liziera parcului apăru o troică în spume. Din ea coborî un ofiţer înalt în uniforma regimentului Preobrajenski. Fusese trimis de Daşkova. Dând drumul vizitiului, veni la ghereta de pază a pădurii trimiţându-l pe paznic la gospodăria cea mai apropiată. La scurtă vreme după asta sosi dintr-acolo o caleaşcă uşoară, trasă de patru cai.

Lăsând caleaşca lângă gardul parcului, ofiţerul coborî spre „*Mon plaisir*”, cercetă cu privirea aleile din jur, geamurile şi uşile vechiului pavilion cufundat încă în somn, se apropie apoi de galerie şi se plecă spre fereastră. Prin perdeaua lăsată nu se putea vedea interiorul încăperilor. Era odaia Şargorodskăi, camerista împărătesei. Ofiţerul bătu în geam şi fiindcă nu-i răspunse nimeni, pătrunse pe scara de serviciu, în oficiu, iar de acolo într-un mic coridor cu lumină puţină. Uşa din dreapta ducea spre camera garderobmaistrului Şkurin; cea din stânga, spre camerele Şargorodskăi, învecinate cu apartamentul personal al împărătesei. După toate aparenţele lumea din pavilion încă dormea.

Ofiţerul intră în camera din stânga.

Căţeluşa cameristei începu să latre, trezindu-şi stăpâna.

— Ce-i cu dumneata, Aleksei Grigorici? îl întrebă Ecaterina Ivanovna, scoţându-şi speriată capul din dormitor.

Ofiţerul îi explică pricina vizitei sale neaşteptate. Şargorodska se năpusti spre iatacul împărătesei.

— Despre ce-i vorba? îl întrebă de după uşă Ecaterina.

— Nu întârziaţi nici o clipă măria voastră! exclamă Orlov. Trebuie să vă hotărâţi să plecaţi.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întâmplat?

— Passek a fost arestat, spuse Orlov în franţuzeşte. Vă aşteaptă fortăreaţa de la Schlüsselburg, sau, ca pe prima soţie a lui Petru cel Mare, mănăstirea...

Ecaterina nu-l mai întrebă nimic.

— Îmbrăcarea! porunci ea Şargorodskăi. Într-adevăr, apăru peste câteva clipe într-o rochie simplă, de culoare închisă, purtând panglica şi steaua sub pelerină. Un tremur uşor îi scutura umerii; faţa îi era palidă, dar foarte liniştită. Ochii aveau o căutătură vioaie şi luminoasă.

— Sunt gata! îi spuse lui Orlov. Dar cum vom putea trece pe lângă paznici şi santinele?

Orlov cel puternic şi bun de chefuri, care nu ştia ce-i aceea şovăială şi care pleca de unul singur să vâneze urşi cu praştia, de data asta întârzia cu răspunsul. Curajul începu să-l părăsească.

— Voi lua înfăţişarea soţiei dumitale, hotărî pentru el împărăteasa. Luând umbreluţa şi voalul îi oferi braţul.

Ieşiră din pavilion.

— Dacă aş fi fost soldat, glumi Ecaterina după ce trecu de prima alee, n-aş fi ajuns niciodată la rangul de general.

— De ce? vru să ştie Orlov.

— Aş fi fost omorâtă încă de pe când aş fi ajuns căprar...

Parcurseră cu bine grădina de jos. Ţărmul era acoperit

de ceaţă. Marea lovea uşor cheiul. De acolo se auzea cântecul: „*Of, tu, libertate, lumină-n tristeţe*”. Începu grădina de sus, vecină cu parcul. Dincolo de ogradă, pe stradă, era forfota obişnuită: treceau spre piaţă ţărănci, grădinari cu roabe... Paznicul de la poarta parcului, un soldat din timpul Elisabetei, acum în rezervă, luă poziţie de drepţi şi îl salută pe ofiţer.

Ecaterina se aşeza liniştită în caleaşca pregătită din ajun la ordinul garderobmaistrului Şkurin. Orlov se aşeza pe capră, lingă vizitiu. Un alt ofiţer, căpitanul şcolii de ingineri, Vasâli Ilici Bibikov, care, chipurile, se afla acolo cu totul întâmplător, trăgând din pipă şi făcându-le conversaţie, călarea alături de caleaşcă. Toate lăsau impresia unei plimbări matinale de agrement. Caii alergau la trap mărunt. Ocolind liziera parcului, călătorii se opriră. Orlov îi propuse lui Bibikov să ia loc lângă Ecaterina, vizitiului îi porunci să ia calul acestuia, iar el, luând hăţurile în mină, struni cei patru cai la galop nebun.

— E o zi însemnată, îi spuse Ecaterina lui Bibikov, privind la soarele care le ieşea în întâmpinare. Exact cu optsprezece ani în urmă, în aceeaşi zi de 28 iunie, mă aflam la Moscova, pentru ceremonia trecerii mele la ortodoxism. Îmi mai aduc aminte că mătuşa mea, răposata ţarină, ca şi toţi ceilalţi, era foarte mirată cum de am putut citi atât de corect cu voce tare Crezul, eu, care eram doar oaspetele acestei ţari şi încă de foarte puţină vreme.

Crânguri şi văi, căsuţe răzleţe şi poduri treceau în zbor de-o parte şi de cealaltă a drumului. Roţile ridicau nori de praf.

Drumeţii întâlniţi în cale – soldaţi, finlandezi în droşte şi cosaşi – se dădeau la o parte, privind uimiţi în urma lor şi întrebându-se cine e persoana purtată în zborul caleştii de către arătosul şi voinicul sergent din regimentul Preobrajenski.

Iată şi Strelna. Se apropie şi grădinile de la Sierghievo. În spatele lor sunt pădurea, lanurile culturilor de primăvară şi căsuţele satului Ligovo. Apoi alte crânguri şi păduri, alte cătuşe şi cele două cârciumi – cea Arsă şi cea Roşie.

Lângă panta ce ducea spre pod, înainte de cârciuma Roşie, apăru din crâng, în faţa caleştii un călăreţ pe un cal roşu, cu picioarele groase. Era Mirovici. Zărise încă de departe caleaşca cu cei patru cai care gonea pe colina împădurită şi silueta solidului gardist care biciuia caii. „Cine să fie?” se întrebă el, urmărind norul gros de praf care venea spre dânsul.

Caleaşca descoperită, copitele şi boturile de cai, duruitul roţilor pe bârnele podului şi faţa roşie şi prăfuită a vizitiului în uniformă militară, cu cicatrice pe obraz, trecură în zbor prin faţa lui Mirovici.

„Orlov! El să fie? se frămînta Mirovici, privind în urma caleştii. E imposibil! Doar l-am lăsat cu ceilalţi la Perfiliev!”

În acelaşi moment, îi atrase atenţia osia din spatele caleştii. Pierduse, probabil, o piuliţă, fiindcă roata abia se mai ţinea în goana cailor.

— Ei, ei! îi strigă Mirovici vizitiului.

Caleaşca se îndrepta în goană spre partea cealaltă a podului.

— Ei, roata! Roata! striga mai tare Vasâli, fluturându-şi tricornul.

Doamna cu voaletă privi din trăsură; vizitiul începu să strunească caii. Caleaşca dispăru lingă Ligovo, în desişul pădurii pline de văgăuni.

Mirovici aştepta. Caleaşca nu se mai ivea din pădure.. Asta e, m-au auzit şi acum repară roata! Probabil că-i vreo poveste de amor, o răpire a iubitei... Pe cine oare am ajutat?” Dădu pinteni calului. Ajungând pe creastă, privi în jur.

Caleaşca era părăsită în pădure. În afara roţii, îi mai

împiedicase şi un cal istovit, care căzuse mort. Drumeţii îşi urmau calea pe jos. Dinspre o mahala a oraşului, venea gonind în întâmpinarea lor o caleaşcă de oraş, trasă de şase cai. Iat-o lângă ei, iată-i urcându-se şi pornind cu şi mai mare viteză spre Petersburg...

„Ce n-aş da, ce n-aş da ca drumeţii să-l fi observat pe cel ce le-a făcut acest serviciu! îşi spunea mai târziu Mirovici de multe ori, când viaţa îl lovea cumplit, amintindu-şi până în cele mai mici amănunte toate evenimentele fatale şi nenorocite ale acelei zile. Ce mi-a trebuit să strig, să le dau semn! Dacă nu le-aş fi atras atenţia, n-ar mai fi putut opri caii înnebuniţi şi nu se ştie de cine ar fi depins acum soarta mea şi a atâtor milioane de suflete..."

Caleaşca ce-i luase pe drumeţi aparţinea cneazului Feodor Sergheevici Bareatinski, acela care, în mai, primise ordin de la Petru s-o aresteze pe împărătească. Odată cu el, în întâmpinarea Ecaterinei veni în goană şi Grigori Orlov.

— Marea noastră nu e agitată, reintră în ţărmurile sale, spuse acesta din urmă.

— Mi-e sete, e aşa de cald! răspunse Ecaterina. Am făcut mai mult de o verstă pe jos, grăbindu-ne să vă ieşim în cale.

Fraţii Orlov se urcară în spatele trăsurii. Bareatinski şi Bibikov fură poftiţi de ţarină înăuntru. Caii porniră în galop şi la scurtă vreme după asta caleaşca duruia pe străzile mahalalei Petersburgului.

Lângă podul Kalinkin, o bătrână înaltă şi căruntă, îmbrăcată într-un camizol bărbătesc, traversa drumul purtând două găleţi pline cu apă.

— O clipă, pentru numele lui Dumnezeu, mi-e sete! exclamă Ecaterina.

Trăsura opri. Bătrâna fu chemată la portieră. Ecaterina, stând pe scăriţă, prinse cu amândouă mâinile găleata umedă şi plină şi bău, lacom, pe săturate. „O clipă doar şi

caleidoscopul se întoarce! îşi zicea Ecaterina, privindu-se în apă ca într-o oglindă. O clipă doar şi vor dispare visele şi aşteptările acelor optsprezece ani grei…”

— La mulţi ani şi într-un ceas bun! îi spuse bătrâna, înclinându-se şi cercetând-o îndelung pe neobişnuita călătoare. Sfântul Niculae să te ajute, Christos să-ţi vegheze calea!

— Îţi mulţumesc, drăguţă, spuse Ecaterina, dezlipindu-se de găleată şi răsuflând bucuroasă. Cum îţi zice?

— Sunt văduva plutonierului de gardă, Nastasia Bavîkina; să trăieşti ani mulţi, fericiţi, mamucă-ţarină şi sfinţită să-ţi fie clipa.

— Pe unde stai?

— La grecoaica Bundi.

„Văduva plutonierului major, sluga matuşă-mii, îşi notă în gând Ecaterina. N-am s-o uit… că doar e prima…”

Biciul pocni. Caleaşca trecu de primele companii ale regimentului Ismailovski, oprindu-se pe un maidan înverzit, lângă locul de parcare al regimentului. Pe aici era încă linişte.

Sub clopotul de semnal, lingă podeţul ce traversa ripa care înconjura regimentul, stătea o sentinelă cu arma pe umăr. Ecaterina coborî din caleaşcă. Sentinela o cunoscu pe dată. Fără să-şi ia ochii aprinşi de uluire, teamă şi bucurie, luă poziţie de drepţi şi prezentă arma pentru onor.

„Oare o să-mi dea drumul? se întreba Ecaterina. Ce se întâmplă dacă-mi barează calea, dând semnalul de alarmă într-un moment nepotrivit?”

Faţa i se îmbujoră. Fără să se grăbească sau să privească spre sentinelă, porni în pas măsurat, liniştit şi sigur, spre podeţ.

Sentinela nu se clinti. Numai pieptul i se mişca ritmic, iar inima tânără, emoţionată bătea fierbinte şi puternic.

„Uite, acuşi o să dea drumul muschetei de pe parapet şi o să lovească clopotele!” se înfioră Ecaterina, în faţa

neprevăzutului. Păşea însă semeţ şi hotărât pe lătunoaiele cenuşii şi roase ale podului.

„Treci, înţeleapto, treci, bucuria mea! îşi zicea sentinela, urmărind-o din ochi pe împărătească. Ştiu eu... Sunt şoimii tăi, ajutoarele tale credincioase... Treci, că nu pentru prigoană, pieire şi risipa forţelor noastre păşeşti, nu spre tron, ci spre slava, onoarea şi libertatea patrioţilor...”

Ecaterina trecu, fără oprelişti şanţul. Ceilalţi o urmau.

— Cum te cheamă? întrebă ea, oprindu-se o clipă să privească faţa inteligentă şi palidă a soldatului.

— Sunt adoratorul şi sclavul credincios al măriei-tale, Nikolai Novikov! răspunse sentinela, pocnind din armă în cinstea multaşteptatei musafire.

Cel mai mare dintre fraţii Orlov intră în salonul ofiţerilor. De acolo apăru un soldat pe jumătate dezbrăcat, urmat încă de câţiva ostaşi. Toba răpăi înfundat şi timid. Alte tobe, ţinându-i ceva mai vioi isonul, se auziră în curţile companiilor vecine trezind liniştea dimineţii. Ecaterina se opri la marginea careului. Din dreapta şi din stânga veneau în fugă soldaţi de toate vârstele. Apoi veni, susţinut de coate, un preot palid şi fâstâcit. Purta o cruce în mina. Din biserica regimentului a fost scos un analoghion şi instalat în mijlocul curţii.

— Să depunem jurământul! Să depunem jurământul!

— Ura! Ne-a auzit mămuca, ţarina noastră! strigau grenadirii.

Pluton după pluton şi companie după companie, aruncându-şi din mers mundirele strimte de tip nou şi repunându-şi vechile caftane din timpul Elisabetei, păstrate în magazia de efecte, se adunau în curtea plină până la refuz de mulţimea care ovaţiona fericită. Începu închinarea crucii.

Când apăru ultima companie, ofiţerii Vîrubov, Roslavlev, Vsevolejski, Lasunski şi Pohvisnev începură să-şi fluture tricornurile. Uralele conteniră. Ecaterina fu

înconjurată din toate părţile.

— Am venit să vă cer ajutorul! Vocea blândă şi melodioasă, puţin bărbătească, pătrunzătoare, a Ecaterinei, răsuna în liniştea generală.

— Pericolul m-a forţat să caut salvarea în mijlocul vostru...

Novikov, împins în lături de mulţime, se ridică în vârful picioarelor. Scundă şi plinuţă, îmbujorată de nelinişte, împărăteasa se afla la zece paşi de dânsul. Mâinile îi erau întinse înainte; pe frunte şi deasupra buzei de sus apărură broboane mari de transpiraţie; ochii neliniştiţi cercau sprijin.

— Sfetnicii ţarului, soţul meu, urmă dânsa, au hotărât ca să fiu închisă neîntârziat, în fortăreaţa Schlüsselburg, împreună cu unicul meu fiu.

— Moarte holştinezilor! Moarte! urla drept răspuns mulţimea.

— Nu aveam decât o singură salvare: fuga! spuse Ecaterina ştergându-şi lacrimile. Nu aveam unde fugi decât aici, la voi. Mă bazez pe voi, cred în voi. Ne veţi da oare ajutor? Mie şi fiului meu...

— Porunceşte, măria-ta! Ne dăm viaţa, dar pe tine nu te trădăm! Moarte duşmanilor!

— Nu vă atingeţi de nimeni, glăsui Ecaterina. Ascultaţi-vă superiorii!

Soldaţii şi ofiţerii se aruncau în faţa Ecaterinei, îi sărutau mâinile, îmbrăcămintea. A fost adus steagul regimentului.

— Să mergem la cei din regimentul Semionovski! La catedrala Kazanski! strigau unii.

— La cei de la regimentul Preobrajenski! Ei au pus-o în scaun pe mămuca Elisabeta! strigau alţii.

— La cavaleria de gardă...

— La toate bisericile!

— O trăsură!

— Unde e hatmanul?

— A plecat călare la Panin, la Letni.

— Dar Aleksei Orlov?

— După arhiereul Dmitri...

— Să mergem la Kazanski!

— La Kazanski!

Companiile se aliniau.

— Ce staţi, gură-cască ce sunteţi! strigă Roslavlev.

— Steagurile şi tobele înainte! comandau Obuhov şi Lasunski.

— Salvatoarea noastră! Măicuţă dragă! strigau întruna soldaţii.

— Scoate tunurile! Alinierea! ţipa căprărimea. Preotul în faţă! La Kazanski!

În dreapta şi în stânga, în toate direcţiile plecau, călări, curierii.

Presată de mulţimea care năvălea în faţă, striga şi îşi flutura tricornurile şi muschetele, împărăteasa luă din nou loc în trăsură. În faţa ei păşea micul preot cu crucea în mină, tremurându-şi bărbuţa blondă, tuşind uşurel şi împleticindu-se speriat în straiele sale cândva albastre. Regimentul aliniat, înconjurând caleaşca împărătesei, o urmă până la ultimul om.

Şi cei din regimentul Semionovski, sub comanda lui Vadkovski, Feodor Orlov şi a altor ofiţeri au depus jurământul. De pe prospectul Zagarodnîi procesiunea o luă pe Gorohovaia, o coti în Mesceanskaia îndreptându-se spre piaţa catedralei Kazanski.

Ferestrele şi uşile se deschideau larg. Orăşenii se alipeau procesiunii, ovaţionând...

XI. Apariţia Feliciei

ÎN DIMINEAŢA ACELEIAŞI ZILE DE 28 iunie, Lomonosov se trezi mai devreme decât de obicei. Avea de făcut ultima lectură a panegiricului său în limba latină. Trebuia să-l ţină, după cum i se poruncise, de ziua ţarului, la şedinţa festivă a Academiei de ştiinţe. Afară de asta, îşi amintea şi de cuvântul dat studentului Fonvizin: să fie la regimentul Ismailovski. „Of, drumurile astea şi plăcintele onomastice! Ce pierdere de vreme!" bombăni el, în timp ce urca spre proaspăt renovatul său cabinet de lucru. Era puţin trecut de ora opt când bucătăreasa intră pe uşă cu o ceaşcă de cafea şi un exemplar din „*Ştirile Sankt-Petersburgului*" atunci aduse de curierul de la Academie. Pe manşeta ziarului sta scris: „*Nr. 52, vineri, 28 iunie". Mai jos, un articol: „Corespondentul nostru din Roma ne scrie: «Iezuiţii au cumpărat pentru confreria lor casă marchizului D'Ossoli. Circulă zvonul că se intenţionează desfiinţarea acestei confrerii...»"*

„Na-ţi-o frântă, că ţi-am dres-o! se amuza Lomonosov. Vezi să nu-i desfiinţeze pe şerpiii ăştia." Aruncă ziarul pe masă, deschise fereastra dinspre gradină, scoase din sertar ciorna discursului şi căzu pe gânduri în faţa frazei: „*Hâc festus Petri, patrae dilectissimae patris et filii, dies usque în aeternum redivivus recurrat*..." şi aşa mai departe. Fraza însemna: „Această zi a lui Petru, tatăl patriei şi fiul ei, într-o dublă sărbătoare, să se întoarcă, mai bucuros, mai fericit să fie şi să aducă pentru

generaţiile viitoare bucuria generală de nezdruncinat…”

Lomonosov se aşează din nou la masă. Dar abia luă pana în mină, că dinspre stradă se auziră strigăte desperate. Prin fereastră se putea vedea malul Moikăi şi o mulţime mare de oameni alergând în dezordine spre stânga, către podul Albastru. Erau muncitori de pe şlepuri, mujici, femei din popor şi meseriaşi. O parte din ei îşi încetiniră fuga şi, ţipând şi înjurând, împingea în norul de praf ridicat un lungan îmbrăcat în straie ofiţereşti holştineze.

„A dat neamţul de belea, îşi zise Lomonosov. Probabil a depăşit măsura, bădăranul”. Mulţimea înainta. Ţărmul rămase pustiu. Vocile se înteţeau. Bisericile oraşului începură să adune poporul prin dangăte de clopot ciudate, cu totul neobişnuite pentru ora aceea. „O fi vreun incendiu?” îi trecu prin minte lui Lomonosov! Privi ceasul. Trecuse puţin de ora opt.

— Doamne, e sfârşitul lumii! se auzi de jos, de sub scară, urletul bucătăresei. Afurisiţii! Untul! Un clondir întreg de unt! şi borcanul de cvas… Mi l-au şterpelit! Fiarele! Prădătorii!

Lomonosov coborî în curte. La poartă era zarvă mare. Foiau nişte mantale ciudate din molton; erau matrozii. Cu hainele descheiate şi fetele înroşite, priveau, prin portiţă, înăuntru în curte. Un popă necunoscut, intrând speriat în ogradă, îl întrebă ceva pe rândaş. Rândaşul, deshămând grăbit calul de la cărucior şi bătându-l uşor pe crupă, sărea în jurul lui în picioarele goale, cu şalvarii suflecaţi de parcă se pregătea să-i încalece şi să plece.

— Ura! Ura-a-a! se auzeau dinspre podul Albastru uralele furtunoase.

„Nu, ăsta nu-i incendiu! îşi zise Lomonosov. Te pomeneşti că a venit schimbarea, răscoala care ameninţa cu tot soiul de nenorociri? îşi luă bastonul şi pălăria, ieşi în stradă şi, depăşit în fugă de pietoni şi călăraşi, o coti spre stânga, pe Moika.

— Foc, fraţilor, foc! Ţine-l Sisoie, ţine-l... U-ah! urlau şi zidarii stropiţi cu var şi mortar, ieşind în goană unul după altul din curtea vecină.

— Unde-i focul? Măi, ce mai mint, diavolii! se răţoi un cârciumar roşcovan şi burtos, într-o cămaşă roşie de pânză aspră şi şorţ, stând în pragul beciului numai în papuci, cu un pahar de sbiten în mina.

— Să ţi se strâmbe mutra dintr-un capăt într-altul! ţipa cineva.

— Aşteaptă numa, barosane! O să vină ea răsplata! Pe toţi o să vă aranjeze! strigă un zidar pistruiat, lung şi slăbănog, trăgând după dânsul o găleată şi o bidinea grăbit să-i urmeze pe ceilalţi.

Când a ajuns lângă podul Roşu, Lomonosov a mai putut să înainteze doar cu multă greutate. Din fundul străzii Gorohovaia răzbăteau urale puternice. Acolo mărşăluiau soldaţi şi fluturau stindarde. La piciorul podului era îmbulzeala de trăsuri. Într-una din caleşti putea fi văzut fostul favorit Ivan Ivanovici Şuvalov, vorbind grăbit şi fâstâcit cu cineva care sosise într-una din trasurile masate lingă pod. Dintr-o altă, oprită de mulţimea care urla şi năvălea din toate părţile, se ivea faţa desfigurată de frică, de o paloare cadaverică, a ducelui Biron... Ochii înceţoşaţi priveau cu groază în toate părţile, iar buza de jos lăsată, tremura.

Traversând cu mare greutate podul, Lomonosov nimeri într-o înghesuiala şi mai mare încât nu s-a mai putut deplasa cum i-ar fi fost vrerea. De la podul Roşu a fost purtat pe Nevski spre podurile Zelionîi sau Poliţeiski. Casa poliţiei era înconjurată de popor. Porţile ei erau scoase din ţâţâni, geamurile ferestrelor sparte. Puţin înainte de sosirea sa acolo, tocmai fusese arestat şi dus, nu se ştie unde, comandantul general al poliţlei, Korf. Mulţimea muncitorilor şi soldaţilor prăfuiţi şi furioşi, strigând: „În apă cu el! Cu toţi diavolii de slugoi ai nemţilor, în apă”, împingea cu pumnii şi cu paturile armelor, în Moika, pe un

bătrânel străin de neam, speriat, cu caftanul de catifea sfârtecat şi cu uriaşa perucă ciufulită. Un ofiţer, smulgând cu mare greutate această păpuşă, pe jumătate moartă şi zdrobită, din mâinile soldaţilor, o vârî în barcă, poruncind să fie dusă la fortăreaţă.

— Lestocq! se auzi în mulţime.

— Care Lestocq?

— Parcă poţi să-i ştii pe toţi diavolii ăştia de nemţi... Uite că şi pe unchişorul George l-a bătut bine soldăţimea şi i-a sfârtecat boarfele...

„*Sic transit gloria mundi*! conchise Lomonosov. Dar din ce s-a pornit. Şi care-i motivul întregii istorii?”

Abia când ajunse lângă catedrala Kazanski află, în sfârşit, de pricinile fierberii generale.

Doar ce ajunse procesiunea în Mesceanskaia, că strigătele şi bătăile sacadate de tobă veniră şi dinspre Gostinnîi. Lângă gardul de fontă al catedralei îşi făceau apariţia, venind în fugă dinspre Nevski, trupele regimentului Preobrajenski. Purtau vechile tunici vernil, de pe timpul Elisabetei şi-şi ţineau muschetele în cumpănire. Ofiţerii Bredihin, Baskakov, Protosov, Stupisîn şi Certkov puteau cu greu ţine în frâu şi alinia rândurile care se învălmăşeau.

— Suntem vinovaţi, măicuţă, c-am întârziat! strigau să-şi spargă pieptul grenadirii.

Abia au apucat cei din Preobrajenski să se alinieze în curtea catedralei, că dinspre Nevski răsunară din nou sunetele de trompetă, zgomotul de potcoave pe caldarâm. Valurile de urale se auzeau din ce în ce mai aproape. Începură să curgă rândurile grele de călăreţi în haine verzi şi galoane aurite. Galopând vijelios, cu paloşele dezgolite şi cu stindardele fluturând în vânt, îşi anunţa apariţia, dinspre podul Anicikov, cavaleria de gardă.

— Măicuţă! Soarele nostru luminos! Salvatoarea noastră! N-o să te trădăm! strigau entuziasmaţi soldaţii

cavaleriei de gardă, conduşi de Histrovo, Nesviţki, Rîjevski, Cerkasski şi Mansurov, aliniindu-se în porţiunea dintre catedrala şi parcul hatmanului Razumovski.

Pe treptele catedralei apăru, înconjurat de întregul sobor de preoţi şi înalţi demnitari, Dimitri Secenov, arhiepiscopul de Novgorod, în odăjdii de sărbătoare. O binecuvânta, cu crucea, pe Ecaterina. Soarele lumina brocartul alb şi zmeuriu, capetele şi bărbile cărunte ale clerului. Îmbrăcămintea de doliu a Ecaterinei se profila ciudată pe acest amestec de catifea, aur şi raze strălucitoare de soare.

— Jurământul! Să depunem jurământul! se auzeau exclamaţii. Să domnească cu fiul său, Pavel! Să fie regentă...

— Ea, ea singură! Trăiască măicuţa noastră, Ecaterina Alekseevna! strigă Aleksei Orlov, preluat de primele rânduri ale mulţimii.

— Ura! urmară ceilalţi. Stăpâna autocrată! Să sărutam crucea! Ura!...

Veni în goană o caleaşcă aurită de Curte, trasă de şase cai. Din ea coborî Nikita Panin. Chipul său avea o paloare neobişnuită. Încercând să-şi ascundă bucuria, paşi ducând de braţ pe pupilul său, prinţul moştenitor. Pavel Petrovici era slăbuţ şi tulburat, călca timid alături de dânsul.

Arhiepiscopul coborî treptele catedralei, pornind să înconjoare rândurile de soldaţi. Ofiţerii îngenuncheaţi în faţa Ecaterinei, salutând entuziasmaţi, cu săbiile şi tricornurile. Numărul spectatorilor din ferestrele, balcoanele şi uşile caselor din vecinătate creştea neîncetat. Cine nu a putut ajunge în piaţă, se căţăra pe acoperişurile din apropiere sau pe copacii de pe Nevski şi din parcul hatmanului.

— Unde-i împărăteasa? Permiteţi-mi! se interesa, încercând să privească pe după spatele celorlalţi, un tânăr de statură potrivită, cu o faţă rotundă, simpatică şi

transpirată, abia sosit cu o birjă dinspre Mesceanskaia.

— Uite-o colo, tătucă, uite-o, iar lângă dînsa-i ţareviciul Pavel Petrovici, îi răspunse un bătrân îmbrăcat într-un mintean de mic burghez.

— Unde-i, unde-i? Daţi-mi voie, că nu văd.

— Haida-de, domnule! Priviţi pe trepte; în rochia aceea de îngropăciune... cu pălărioară neagră şi cu stea.

— Ehei moşule, unde ţi-ai pierdut ochii? se auzi o voce din mulţime. A intrat cu preasfinţitul în catedrală.

— Se roagă lui Dumnezeu! Se încoronează pentru tron!

Se auzi ici şi colo.

— Se zice că Panin nu l-a lăsat o clipă singur pe ţarevici, cică nopţile astea a dormit împreună cu dânsul. L-a păzit pe feciorul de ţari...

Înghesuiala din piaţă începu să se mai domolească.

Un tânăr ferchezuit, aranjându-şi buclişoarele şi tricornul boţit pătrunse în curtea catedralei, lăsând în urmă o dâră de parfum de chinomon.

Aici, Fonvizin se întâlni cu amicul său, soldatul Derjavin. Acesta din urmă, gesticulând, se plângea celor din regimentul Preobrajenski.

— Ce-i cu tine? îl întrebă Fonvizin. Şi ce s-a întâmplat? Închipuie-ţi ce situaţie! Şi încă într-un moment ca asta...

Ieri, o bestie, mi-a furat de sub cap toţi banii; peste o sută de ruble...

— Cine zici că ţi i-a furat?

— Păi, sluga unui soldat-moşier... Îţi vine să şi râzi, să şi plângi! maică-mea abia le-a strâns, mi-a trimis tot ce avea. Mă crezi că n-am dormit toată noaptea?

— Măcar acum eşti liniştit.

— D-apăi cum!

— Dar unde e comandantul vostru de batalion, ăla care l-a arestat pe Passek?

— Închipuie-ţi, îi veni grenadirului ideea să-i oprească pe fraţi să vină încoace, certându-i şi bătându-i cu puştile. Aia au pornit să urle pe Liteinaia, năpustindu-se asupra sa

cu baionetele...

— Şi?

— Şi a sărit în Fontanka, unde nu era apa prea adâncă. Nu l-au mai găsit.

— Dar ăştia cine-s?

— Daşkova... Panin... hatmanul Razumovski...

Soseau la catedrala demnitarii şi nevestele marilor dregători, cunoscuţi de tot oraşul. Reuşi şi Fonvizin să ajungă la intrarea în catedrală. I se învârtea capul. Ascultă şi nu-şi credea urechilor. Prin uşa catedralei, dată în lături, se zăreau candelele şi o mare de lumânări. Odată cu rotocoalele de fum, ajungeau până la el şi cântările puternice ale protodiaconului.

„Doamne! Ce evenimente! îşi zicea el, nemaiputând să vadă nimic din cauza lacrimilor de entuziasm. Bănuia, se aştepta cineva să se întâmple aşa degrabă?”

Îşi scoase batista, îşi şterse ochii şi faţa înjosită şi privi în jur.

Pe Nevski, lângă un tei rămuros şi verde, aproape de gardul catedralei, stătea un domn cunoscut, cu înfăţişare atletică, înghesuit de mulţimea ce se sufocă de căldură şi de îmbulzeală. Umerii lati se înălţau deasupra capetelor îndreptate spre biserică; tricornul miţos şi îngălbenit de vânt era dat spre ceafă; chipul său aspru, ridat, exprima nedumerire şi teamă plină de bucurie.

„Mihail Vasilici! El să fie?” se întrebă Fonvizin, amintindu-şi de ultima să întâlnire cu Lomonosov, de toasturile în cinstea împărătesei şi de invitaţia pe care i-a făcut-o pentru onomastica unchiului. „Doamne, ce coincidenţă! îşi spuse dânsul, făcându-şi loc să ajungă pe Nevski. Chiar în ziua asta...”

Într-adevăr, sub tei se afla Lomonosov.

— Caleaşca ţarinei, caleaşca! se auzi dinspre catedrală.

Rândurile de trupe, strigând şi ţinând în loc mulţimea, se dădură în lături.

— Loc! Faceţi loc!

— Unde pleacă?

— La noul palat! Cu coroana pe cap.

— Minţi! Ce caşti gura? Vezi că intră în ea un tun cu afet cu tot! şi nu te-mpinge aşa, ochi galben, că-mi frângi coastele!...

— Mai, ce oameni, zău aşa! Uite-i cum se bagă!

— Vai, mi-au rupt mâna! Piciorul... Au piciorul!...

Mulţimea, năvălind dinspre piaţă, alcătui două şuvoaie.

Unul, fremătând şi învârtindu-se îi cuprinse şi-i purta pe toţi cei ce statură lângă parcul hatmanului, spre stânga, pe Nevski. Celălalt şuvoi îi purta pe cei aflaţi ceva mai la dreapta, din faţa catedralei, de-a lungul străzii Keniuşennaia.

Fonvizin, strâns de un băcan bărbos, duhnind a untură de peşte şi a chimicale şi o preoteasă grasă şi roşie ca racul, zări de departe, într-un nor de praf, umerii şi pălăria lui Lomonosov, ivindu-se şi dispărând o dată şi încă o dată. Încercă să scape, zadarnic însă. Curentul năvalnic al poporului, strângându-l ca în menghină, îl purta înainte, tot mai departe şi mai departe. Lui Lomonosov îi sări în ochi chipul tulburat al Pciolkinei. Stătea în pridvorul unei case, privind sumbru şi nemulţumit la mulţimea care alerga prin faţa ei...

Ecaterina veni la noul palat de iarnă, îmbrăcat încă în schele. Aici, înconjurată de suită, apăru împreună cu băiatul în faţa poporului, în balconaşul de sus, existent şi astăzi, deasupra intrării din dreapta.

„Redactează manifestul, se consultă, se auzea prin mulţime: în vechiul palat este convocat senatul şi sinodul.”

Soseau întruna trasuri şi călăreţi.

Bubuind înăbuşit din roti şi afeturi, în piaţă îşi făcu apariţia artileria. Tunurile fură dispuse în colţurile pieţii şi la intrările străzilor învecinate.

Lomonosov se afla lângă amiralitate. Săltând temător

pe picioarele sale lungi şi zglobii intră pe poarta palatului, cu servieta sub braţ, favoritul preşedintelui Academiei, Grigori Teplov. „Iată a cui pană le-a fost de trebuinţă într-un moment atât de important! îşi spuse Lomonosov cu amărăciune, gândindu-se la vechiul său duşman. De-acum încolo am să ştiu... Nu prea miros a bine negocierile cu un asemenea confident... Se vede treaba că a venit timpul să mă retrag... Plecă acasă, mânca în mare grabă, apoi ieşi din nou în stradă. Dar n-apucă să ajungă în Sorohovaia că mulţimea apăru din nou, nu se ştie de unde şi-l purtă la palat.

Spre seară, piaţă se umplu din nou de urale: Ecaterina luă loc în trăsură. Escortată de armată, plecă spre vechiul palat al Elisabetei. Purtat de şuvoiul popular, Lomonosov se trezi lângă un felinar de pe Morskaia, la colţul intersecţiei cu piaţă palatului. În faţa sa, pe Nevski, se aliniau rânduri, rânduri trupele regimentelor Preobrajenski şi Semionovski şi cavaleria de gardă.

În dreapta, pe Morskaia, erau Ismailoviştii, artileria şi alte regimente ale armatei.

Lomonosov simţi o mână pe umăr. Se întoarse: în faţa lui se afla Fonvizin.

— Ce evenimente, ce evenimente! spuse Denis Ivanovici.

— Da, destulă tulburare şi tot soiul de învălmăşeli! răspunse înciudat Lomonosov, aducându-şi aminte de Teplov. Una-două şi gata! L-au mătrăşit. Au început o nouă domnie. Toate astea sunt prea în grabă făcute...

— Nu vă înţeleg, spuse mirat Fonvizin.

— Nu? Dar dacă aia, domnule, îşi vin în fire şi o pornesc încoace, din Rambov?

— Cine să mai vină?

— Cum cine? Piotr Feodorovici să ştii, prietene, are împreună cu holştinezii o armată de peste cinci mii de suflete.

— O să rezistăm, Mihail Vasilici, ce vă închipuiţi, o să

rezistăm! spuse Fonvizin. Oraşul e încercuit şi tot soiul de informatori sunt aduşi neîncetat la împărătească... Aţi auzit câţi au şi venit cu plecăciuni? Amândoi Şuvalovii, Trubeţkoi, Voronţov... Amiralul Ivan Lukianîci Talîzin e trimis la Kronstadt ca să determine flota să depună jurământul.

— Dar Minich? exclamă Lomonosov, ridicând supărat din sprâncene. Numai el singur, domnule ştii cât face?

— Cine-i Minich? Un nemţoi bătrân! Şi pe el o să-l aranjăm...

— Ei, nu judeca chiar aşa de pripit! Cu Minich, frate, nu se prea glumeşte. Ăştia...

Lomonosov nu-şi isprăvi vorba.

Piaţa palatului, ca la un semn al baghetei magice se linişti deodată. Privirile tuturor se îndreptară spre intrarea acoperită ce dădea spre Morskaia. Era trecut de opt seara, dar pe stradă era lumină. Şi iată că din nou, undeva în mulţime, Lomonosov o zări pe Pciolkina.

La această intrare, într-un cerc de senatori, generali şi primi demnitari ai Curţii, au apărut doi ofiţeri, mici de statură, îmbrăcaţi în tunicile verzi, împodobiţi cu panglici ale ofiţerilor de gardă: unul vioi şi slăbuţ, celălalt mai corpolent şi cu aspect mai impozant.

— Doamne, păi sunt ţarina şi Daşkova! exclamă Fonvizin uluit. Prinse cu mâna sa moale şi caldă mina vânoasă, acum îngheţată a lui Lomonosov şi nu mai fu în stare să scoată nici un cuvânt.

Ecaterina purta tunică, de croială veche, de căpitan al regimentului Preobrajenski. Era uniforma lui Piotr Feodorovici Talîzin. Daşkova avea un costum asemănător, luat de la locotenentul Andrei Feodorovici Puşkin. Grăjdarii palatului au adus doi cai, unul alb rotat, celălalt murg.

— Se urcă, se urcă pe cai! se auzi din mulţime. Prealuminata a luat o gustare lângă fereastră, se vedea din strada...

— Da unde merg oare?

— La luptă, pesemne...

— Ce luptă?

— Terminaţi, zău aşa!

Ecaterina încălecă sprintenă calul alb, Daşkova pe cel murg. Amândouă făcură câţiva paşi spre Nevski, apoi se opriră. Părul Daşkovei era strâns sub pălărie. Părul des, blond şi ondulat al Ecaterinei cădea, de sub tricorn, pe tunica vernil cu guler roşu. Peste umăr, împărăteasa purta panglica bleu a ordinului Sfântul Andrei.

„Ascultă comandă la mine. Pentru onor arm'!" răsunară cuvintele de comandă.

Armele ţăcăniră. Armata dădea onorul împărătesei.

Ecaterina, privind-o zâmbitoare pe Daşkova, scoase cu uşurinţă sabia din teacă, vru s-o ridice, dar se fâstâci. Roşeaţa îi urcă în obraji. Sabia era fără dragon. „Un dragon, un dragon" se auzi în primele rânduri.

Din primul rând al cavaleriei de gardă zvâcni, pe un cal negru, masiv şi bine hrănit, galopând spre împărătească, un vagmistru tinerel şi timid ca o fată; era miop şi rotund la chip. Îşi scoase dragonul de pe paloşul propriu şi, ridicându-şi tricornul, cu o mână tremurândă îl oferi plin de respect ţarinei.

— Vă mulţumesc, spuse Ecaterina strunindu-şi calul şi-i zâmbi peste umăr.

— Cine e, cine e? se întrebau militarii.

— Doamne, Dumnezeule! exclamă Fonvizin, bătând din palme. Păi ăsta-i candidatul nostru la artilerie...

— Te pomeneşti că-l cunoşti? întrebă Lomonosov.

— Păi cum să nu-l cunosc! Pentru lene şi absente nemotivate a fost exclus, împreună cu Novikov, din rândurile studenţimii moscovite; acum e prieten cu Orlovii.

Candidatul se afla în clipa aceea într-o mare încurcătură. Tânărul său armăsar negru, aflându-se în preajma iepei albe a împărătesei, nu voia nici în ruptul

capului să mai plece. Îi dădea pinteni, calul se aplecă înainte, sforăia, dar nu se clintea din loc. Apoi „amintindu-şi probabil de manej, scuturǎ din cap şi se aşezǎ pe picioarele dinapoi. Candidatul folosi cravaşa. Calul cabrǎ, dar rămase în continuare pe loc.

— Nu e să fie, domnule, îi spuse Ecaterina zâmbind, vrând să-l liniştească pe vagmistrul pierdut cu firea. Cum vă cheamă?

— Potiomkin! răspunse vagmistrul cu mâna la tricorn. Faţa sa albă şi sprâncenata se înroşi până la urechi, iar ochii săi mari şi miopi clipeau întruna.

Ecaterina prinse dragonul, ridică sabia şi-i privi cu bunăvoinţă semeaţă pe cei din jur.

Nu mai era femeia care îţi inspira milă în rochia cernită de doliu, prigonită de toată lumea, ci o vulturoaică măreaţă şi mândră, gata să-şi întindă aripile şi să se înalţe în slăvi neatinse. Continuând să privească la fel de semeţ şi de binevoitor, făcu un gest cu sabia ca pentru salut, trase uşor de căpăstru şi porni în pas spre dreapta, pe Nevski. Suita, fremătându-şi mondirele multicolore, panglicile şi stelele, o urma călări. Cineva, trecând prin faţa lui Lomonosov, îi spunea însoţitorului său, arătând spre împărătească: „E trimisă lui Dumnezeu, e un dar al Lui...”

„O să mai vedem noi! îşi zicea Pciolkina, privind din apropiere la bucuria generală. Am să-i amintesc de asta şi Daşkovei! Va apare o altă fantomă. A fost uitată... Dar va învia, trăieşte!...”

„Drepţi! Fiţi gata! La umăr, arm’!” se auziră comenzile comandanţilor regimentelor de infanterie şi cavalerie. „Pe plutoane, la dreapta! Pe două rânduri, alinierea... Umărul stâng înainte, stânga-împrejur... în pas forţat, înainte, marş!” Se deosebeau de la un regiment la altul, după obiceiul timpului.

Coloanele se mişcară, începu alinierea. Răpăiră tobele, fluierară micile flaute. Corpul de trompetişti, aflat în faţa

regimentelor conduse de hatman şi de cneazul Volkonski, începu să cânte marşul de campanie al lui Petru cel Mare.

Întâi infanteria şi cavaleria de gardă, apoi regimentele porniră pe urmele împărătesei. Cotiră dinspre Morskaia pe Nevski, lăsând în urmă Palatul de iarnă al Elisabetei. Ecaterina ajunse pe podul Poliţeiski. Nevski, proaspăt scăldat de ultimele sclipiri ale apusului, părea sărbătoresc. Trâmbitele şi tobele răsunau. Fluturau stindardele. Din depărtare, Ecaterina se contura foarte clar, pe iapa să impozantă, rotată. Se vedeau panglica, sabia în mina şi părul bogat de aur ce-i cădea pe tunica verde, firetată.

„Asta e dânsa! Idealul meu, prietenul meu! îşi zicea Daşkova, călărind alături de Ecaterina şi admirând-o cu coada ochiului. Aceeaşi care cu trei zile în urmă îşi spală manşetele... Pe când astăzi, acum?... Ce neaşteptat, ce miraculos, s-a transformat! Cine ar fi crezut? Câtă îndrăzneală, cita bărbăţie! Istoria va ţine minte toate acestea. Şi numai mie, numai mie îşi datorează libertatea şi transformarea, până şi mie inexplicabile!

— Încotro, încotro? îl striga cineva pe Ivan Ivanovici Şuvalov, cineva din protipendada întârziată în piaţa palatului. Acesta încălecă grăbit şi stângaci, cu ajutorul slugii, pe un cal adus atunci în faţa sa.

— La război, cneazule! răspunse fără chef Şuvalov, dând a lehamite din mină.

— Cum adică la război? Unde?

— La Rambov, tătucă! şi ce mă tot baţi la cap? *Milles diables*, n-am vreme de tine! spuse şi mai înciudat Şuvalov, bălăngănindu-şi caraghios picioarele groase strânse în ciorapi, încercând să ajungă cortegiul.

Prin faţa lui Lomonosov treceau companie după companie şi escadron după escadron. Rămăsese pironit la colţul de intersecţie.

— Ar trebui, Mihail Vasilici, să ne slăviţi zeiţa, bucuria noastră! auzi el pe cineva strigând din rândurile de

infanterişti ce treceau.

Lomonosov privi într-acolo. Prin dreptul lui, căutând să ţină pasul tovarăşilor săi, păşea repede, pe caldarâmul atât de umblat, cu arma la umăr şi plin de praf, lunganul Derjavin.

— Ei, aţi văzut? îi strigă lui Lomonosov când ajunse în dreptul lui şi îşi schimbă pasul. Doamne! Acest cal, această sabie şi aceste plete în vânt! Parcă ar fi o eroină din antichitate, Minerva, Felicia!

Pe Nevski trupele mărşăluiau fără oprire, strigatele nu conteneau, tobele răpăiau vijelios.

Soldatul regimentului Preobrajenski, viitorul cântăreţ al noii Felicii, uita în acele clipe şi de noaptea nedormită şi de banii furaţi şi de faptul că n-a mâncat şi n-a băut de dimineaţă şi de toate celelalte... Cu ochii la pletele lungi şi blonde, care fluturau în depărtare, de sub tricorn, păşea voiniceşte şi vioi, fără să-şi mai simtă picioarele, dorind numai ca freamătul inspiraţiei care începea să cuprindă această procesiune de basm să nu se isprăvească niciodată, să dureze cât lumea...

— S-o cânţi! Da, prietene, merită o odă eroică, răsunătoare care să-i rămână posterităţii, îi spuse Lomonosov lui Fonvizin ştergându-şi pe furiş o lacrimă. E povestea Şeherezadei, e visul...

Amândoi au pornit pe urmele mulţimii; păşeau mecanic, cu privirile pierdute înainte. În ochii lor prindeau contur, alcătuindu-se minunat, trăsăturile unui lucru măreţ şi nemaiîntâlnit.

Ajungând acasă, Lomonosov rupse şi aruncă pe foc discursul latinesc scris în cinstea lui Petru al III-lea şi se apucă să aştearnă o odă nouă:

„Răsune colţurile lumii
De pronia lui Dumnezeu:
A înviat Elisabeta,
Deci e salvat poporul meu!...”

„Da, îşi zicea el hoinărind prin parc, va începe o eră

nouă şi luminoasă, numai să se înconjoare de sfetnici inteligenţi şi cinstiţi, credincioşi ţării care le-a dat naştere... Dar ce o să fie cu deţinutul? Dumnezeule atotputernic! Apleacă-ţi, în clipa asta, inima spre cel nefericit. În triumf şi fericire, să-şi aducă de el aminte şi să se milostivească de dânsul...”

XII. Debarcarea la Kronstadt

MIROVICI ÎŞI LĂSASE CALUL ISTOVIT lângă Peterhof şi abia trecuse puţin de ora şase dimineaţă când ajungea la Oraniembaum cu ajutorul unui grădinar de prin partea locului. Palatul era cufundat în tăcere. Un ofiţer holştinez slăbănog, pistruiat şi lat în umeri, îmbrăcat într-o tunică scurtă, albă şi ghetre din piele de elan, se plimba în aşteptarea schimbului, lingă pichetul de control din apropierea porţii principale.

— *Zuriick*! *Zuriick*![74] îi striga holştinezul, văzând că o porneşte în direcţia intrării palatului.

— Am o chestiune foarte importantă, domnule, îi spuse Mirovici din mers.

— *Aber, du, tausend Teufel*! strigă răguşit înfuriatul *trabant*[75] aruncându-se spre Mirovici şi prinzându-l de umăr.

— Ce, ai asurzit, câine, că doar ţi-am spus că am treabă! îi răspunse acesta, îmbrâncindu-l. Pentru grosolănia asta o să ne socotim mai târziu: am mai văzut noi dintr-ăştia... Iar acum, ţi-am zis, să-mi dai drumul...

— *O, Herr Je... du Taugenichts, Schweintreiber*! Hein wer ist da?[76] striga holştinezul bătând din palme.

---

[74] În germană în text: Înapoi! înapoi! (n.tr.).

[75] Cuvânt de origine germană, desemnând garda personală a unui domnitor de rang foarte înalt (n.tr.).

[76] În germană în text: O, dobitocule, porcarule! E cineva pe-aici? (n.tr.).

Din pichetul de control apărură câţiva soldaţi.

În zadar încercă Mirovici să le explice, să se jure şi să-i amenințe. Îi indicau o curte interioară, învecinată, în care se afla cancelaria general-adjutantului de serviciu.

Şi acolo era liniște. Uşa cancelariei era încuiată. Mirovici se aşeză pe trepte, chibzuind cum să-i convingă pe gudovici şi pe Ungern şi să-l prevină pe ţar.

În sfârşit curtea începu să se trezească. În pragul clădirii destinate bucătăriei apăru ajutorul de bucătar, somnoros, cu boneta albă. Undeva scârţii o uşă şi răsunară pe pavaj potcoave de cal. Din cazarma personalului de serviciu apăru în halat şi papuci un *tafeldecker*[77] chel. Acesta îşi spălă faţa lângă un butoi şi-o şterse şi, căscând, începu să se roage.

„Împărăţia prinţesei adormite, îşi zise Mirovici. Nici nu bănuiesc ce-i aşteaptă…”

În uşa palatului ce dă spre curtea interioară apăru preferatul arap al ţarului, Narcis, nemulţumit şi bosumflat, în mână cu nişte haine.

„Răbdare, răbdare, încerca să se liniştească Mirovici. În curînd se va trezi şi ţarul. Se duse spre iazul de lângă derdeluş, îşi spălă şi el faţa şi îşi curăţă costumul prăfuit şi murdar. Îl obseda o idee fatidică şi după părerea lui măreaţă. Simţea că se sfârşeşte sub greutatea ei. Drumul de întoarcere de la iaz, Mirovici îl făcu prin curtea grajdurilor. Aici forfota era în toi. Caii erau aduşi în trap mărunt de la adăpat. Lângă remiza trasurilor alergau grăjdarii şi slugile iuţi de picior. Se scoteau trasurile, se aduceau hamurile.

— Ce-i asta? îl întrebă Mirovici pe *reitknecht*[78]. Ţarul pleacă atât de devreme undeva?

— La Peterhof. Azi mănâncă acolo.

Mirovici se întoarse la poarta principală a palatului. La pichetul de control se afla o altă caraulă.

[77] Cuvânt de origine germană desemnându-l pe servitorul însărcinat cu aşezatul mesei (n.tr.).

[78] Cuvânt de origine germană: vizitiu (n.tr.).

„Am să aştept aici, îşi spuse el cu un tremur lăuntric de supărare, aşezându-se pe ieşitura grilajului. Boi şi idioţi! Tărăgănează şi nu bănuiesc nimic!”

De data asta, nu-i fu dat să aştepte multă vreme. În spatele unui rond de copaci care ascundea intrarea principală, se auzi tropot de copite. De poartă se apropia, într-un galop uşor, Gudovici. Era mohorât şi prost dispus. Întors în şa, dădea cuiva, din spate, nişte instrucţiuni. Landoul bleu, descoperit, al ţarului, tras de şase cai, îi venea în întâmpinare, apropiindu-se de uşa lângă care se îngrămădeau câţiva curteni, ofiţeri şi tinere doamne elegant îmbrăcate. Se auzeau de acolo exclamaţii vesele, râsete.

— *Mais finissez donc, cher baron*![79] spunea contesa Brüss, bătându-l pe Ungern pe mână. Avea o voce cântată şi era o bruneţica plinuţă, roşie în obraz, cu mustăcioară.

— *Et puis quand je dors*[80]... continuă cineva.

„Ţi-ţi, ta-ta” sporovăia în prag grupul vesel...

„Am să le dau eu de gândit de-or să pălească fraţii! Am să-i desfiinţez, gândi Mirovici, tremurând de bucurie răutăcioasă şi lăsând să treacă landoul. N-am de ce amina. Ce-am avut şi ce-am pierdut!... Am să încep cu asta...”

Se aşeza în drumul lui Gudovici şi când în curte nu mai rămăsese nimeni, se apropie de dânsul, întinzându-i, cu o reverenţă, raportul pregătit la Bressans. Gudovici, aruncând o privire fugară asupra hârtiei şi socotind-o o petiţie oarecare, o vârî în buzunar. Strânse apoi din haturi, salută scurt cu capul şi porni în acelaşi galop uşor pe drumul ce ducea spre Peterhof.

„Ce-am făcut! Dobitoc, cârpă, muiere ce sunt! se ocăra Mirovici. Trebuia să i-o dau ţarului însuşi...”

Pe poartă începură să intre alte trăsuri. La intrarea în

[79] În franceză în text: Dar terminaţi odată, dragă baroane! (n.tr.).
[80] Şi-apoi, când dorm... (n.tr.).

palat apărură favorita Voronţova, Ismailov, Becksen şi trimisul Prusiei, Holtz. În uşă răsări un mondir alb, cu guler şi manşete de culoarea peruzelei, un mic tricorn cu panaş şi o panglică roşie, holştineză. Era ţarul. Ieşise însoţit de Minich. Zâmbea blând.

— Cu un gură-cască cum e ăsta, rămâi tu însuţi de căruţă! spuse Petru că răspuns interlocutorului. Gata? întrebă el întorcându-se spre suită.

— Gata! răspunse Ungern, înclinându-se.

Afară era plăcut şi cald. Soarele zâmbea prietenește. Ţarul îi salută pe toţi cu tricornul. Clătinându-se uşor coborî vioi treptele şi luă loc în trăsură. Voronţova şi contesa Brüss, vesele şi zâmbitoare, *en robe de cour*[81] deschizându-şi umbreluţele colorate, luară loc în faţa lui, pe banchetă; tânăra prinţesă de Holstein-Becksen luă loc alături de ţar.

Landoul bleu, cu jochei lăturaşi îmbrăcaţi în roşu, ocolind rondul cu fântâna arteziană, trecu în goană pe lângă Mirovici şi ieşi în drum. În urmă, un şir de alte trăsuri. Bicele plesniră. Praful începu să se învârtejească. Caraula holştineză, aflată din nou la poartă, în tunicile strâmte şi albe şi ghetrele din piele de elan, luă poziţie de drepţi, bătând mărunt toba.

„Nu m-au lăsat, câinii şi cu toate astea am impresia c-am fost primul care am raportat totul, până în cele mai mici amănunte!” gândi Mirovici, urmărind de la gard, cu o privire înceţoşată de furie, trăsurile veselului grup pierzându-se în depărtare.

Mirovici avea să afle foarte curînd că toată tragerea de inimă şi toată alergătura sa au fost făcute cu întârziere şi au rămas fără rezultat.

Caleaşca ţarului trecu de colonie. Deasupra parcului, întins până lângă ţărmul mării, au început să se vadă, prin atmosfera pură a dimineţii, acoperişurile palatului de la Peterhof. Deodată jocheul cel roşu struni prima

[81] În franceză în text: în ţinută de curte (n.tr.).

pereche de cai şi se întoarse spre landou. În întâmpinarea ţarului, galopa cu toată puterea, dinspre parc, Gudovici.

Andrei Vasilievici se apropie de caleaşcă, se aplecă şi începu să-i şoptească ceva ţarului. Câteva clipe tăcură amândoi.

Ţarul coborî din caleaşcă. Ochii săi căpătară o expresie speriată, iar pe faţă îi juca un zâmbet ciudat, pierdut.

— Deci, Andrei Vasilici, nu-i vis? A dispărut?

— Pesemne, măria-ta, ţarina s-a retras...

— Spune-i pe nume: a fugit! De ce s-o îndulceşti? Dar unde?

— Nu ştie nimeni.

— Ai întrebat pe toţi?

— Pe toţi.

Veniră şi alte trăsuri din urmă. Petru luă loc în caleaşcă alături de Gudovici, Ungern şi Minich, poruncind s-o ia spre „*Mon Plaisir*" doamnelor li se propuse s-o ia spre palat prin parc.

Ţarul se repezi spre pavilion. Intră prin toate încăperile, Ecaterina nu era nicăieri. În camera ei de toaletă, pe masă, zăcea rochia ei colorată de bal, pregătită pentru a doua zi.

— Prostii, prostii! spuse Petru. S-a ascuns pe undeva pe aici. Nu-i aci, o găsim noi!...

Îşi vârî capul prin dulapuri, pe sub sofale, porunci să fie cercetate clădirile învecinate, ţărmul, tufişurile.

— Ei, Romanovna, i se adresă ţarul Voronţovei, care tocmai sosise însoţită de unchiul său, cancelarul, ai avut dreptate! Nevastă-mea ne-a luat-o înainte, s-a cărat...

— Mai rău, măria-ta, spuse cancelarul înclinându-se. Nici nu ştiu cum să vă raportez...

— Hai, vorbeşte, ce mai stai?

— Ţăranii care au trecut pe aici mi-au comunicat că toată capitala e acum în răscoală. Poporul şi armată au trecut de partea ţarinei şi s-au îndreptat, împreună cu ea, spre palat.

Petru îi privi pe cei din jur. Ochii tuturor căutau în pământ.

— Daţi-mi voie să plec la Petersburg, spuse Voronţov. Am să încerc s-o conving pe soţia voastră şi să v-o aduc înapoi.

— Permiteţi-mi şi mie, ceru Alexandr Şuvalov.

— Şi mic! adaugă cneazul Nikita Trubeţkoi.

Toţi trei plecară la Petersburg şi duşi au fost...

Una după alta ştirile soseau tot mai alarmante. Un subofiţer de artilerie, care tocmai apăru, îi comunică lui Petru că Panin, Daşkova, cneazul Volkonski şi hatmanul conduc mişcarea, că Petersburgul e încercuit, că Ecaterina e proclamată suverană absolută şi că Senatul şi Sinodul i-au şi depus jurământul.

Cei din preajma lui Petru n-au prea dat dovadă de bărbăţie. Dar înaintea tuturor şi în cea mai mare măsură, s-a pierdut cu firea el însuşi. Înconjurat de femei tinere şi plângăreţe şi de curteni egoişti şi linguşitor, se plimba cu paşi mari pe aleile grădinii de jos, făcând o mulţime de propuneri fără să aducă la îndeplinire vreuna. Au fost trimişi cercetaşi pe drumul Narvei ca să afle dacă n-a plecat cumva vreun mesager la armata din străinătate. Aghiotantul ţarului, contele Devier, zbura într-o şalupă să-l prevină pe comandantul Kronstadtului.

Împroşcând-o pe Ecaterina cu dojeni amare şi şfichiuitoare, Petru ba ameninţa să ridice spânzurători pe tot parcursul drumului, până la Petersburg şi să-i spânzure pe toţi partizanii ei, ba îi dicta lui Volkov proiecte de dispoziţii şi chemări inutile către popor. Au fost trimişi la Petersburg patru soldaţi cu manifeste adresate poporului. Trebuie spus că fiecare dintre ei a primit, pentru treaba asta, câte o sută de galbeni. Dar în timp ce Volkov scria manifeste la Peterhof, Teplov făcea acelaşi lucru la Petersburg.

Sosi ora prânzului. Ziua era liniştită, caniculară. Întreaga societate s-a adunat la ţărmul mării, lingă „*Mon*

Plaisir”. Aici fu pusă masa. La sfârşitul prânzului se auziră sunete de trompete şi tobe. Erau regimentele holştineze ce soseau de la Oraniembaum, sub comanda lui Ismailov. Trecuse puţin de ora şase seara.

— Au sosit slugile credincioase ale măriei-tale, spuse feldmareşalul Minich. Îmbărbătaţi-vă! Treceţi în fruntea lor şi porniţi asupra Petersburgului. Avem acolo încă destui prieteni. Capitala o să-şi vină în fire şi va reveni la datoria ei. Sunt primul care îmi voi da capul cărunt pentru ţarul meu…

Cuvintele bătrânului feldmareşal produseră o impresie deprimantă, deloc liniştitoare. Doamnele începură să şuşotească între ele, bărbaţii să schimbe priviri. Toată lumea simţea că ceva familiar, liniştit şi plăcut îi părăsea, cedând locul unei stări neplăcute, alarmante şi înfricoşătoare.

Unităţilor holştineze li se porunci să meargă pe ţărmul mării, spre menajerie, iar acolo să-şi instaleze bateriile. Minich trasă locurile pentru tranşee; Ismailov începu să alcătuiască listele comandanţilor de baterie.

Dar iată că se primi o nouă veste cumplită. Majordomul lui Razumovski se strecurase până la Gostiliţî, anunţând că împărăteasa, urmată de o oaste ce număra peste cincisprezece mii de suflete, părăsise capitala şi se îndrepta acum, în marş forţat, spre Peterhof. Cucoanele începură să plângă şi să ţipe. Cineva propuse, cu jumătate de voce, că, dacă e să primească atacul, atunci e mai bine să se întoarcă la Oraniembaum, acolo fiind totuşi cetate. Aceste cuvinte provocară o zăpăceală generală. Toată lumea dădea sfaturi, unul mai irealizabil decât altul, se certau şi nimeni nu-l asculta pe celălalt.

— Părerea dumitale, feldmareşale? i se adresă ţarul lui Minich. Ce părere ai despre retragerea propusă?

Minich căzu pe gânduri, chipul său aspru şi îndrăzneţ se lungi. Ochii exprimau milă, furie şi ruşine.

— Retragere? spuse el, dând din cap. De ce vă grăbiţi?

O să mai aveţi timp pentru asta... Şi totuşi, aceste locuri de petrecere... Cred că aici ne vor prinde pe toţi ca pe nişte şoareci...

— Atunci, fii bun şi spune-ne unde să plecăm, unde?

— La Kronstadt! răspunse Minich. Se mai afla încă în mâinile măriei-tale. Comandantul Livers vă e slugă credincioasă. Şi dacă vom ajunge acolo la timp, corăbiile şi tunurile sale îi vor forţa să vorbească altfel şi pe consoarta voastră neascultătoare şi Petersburgul care e acum de partea ei.

— Vai, ce bine că ne-a venit ideea! răspunse ţarul. Devier să fie trimis la comandant să pregătească debarcarea trupelor...

Propunerea lui Minich fu primită cu grabă. La Oraniembaum s-a trimis după un iaht şi o galeră. Până au sosit ambarcaţiunile, a început să se întunece.

Trecuse de ora nouă seara. Toată lumea fu transportată, cu ajutorul şalupelor, pe vase.

Câţiva dintre ofiţerii de gardă şi de front cerură să fie luaţi ca ajutoare pentru matrozii de pe iahtul ţarului. Printre aceştia se afla şi Mirovici, care sosise cu regimentele de holştinezi.

La început adia dinspre ţărm briza de seară, dar când se întuneca de-a binelea, înceta. Pânzele nu se umflau. Iahtul şi galera trebuiau să se deplaseze cu ajutorul vâslelor. Valurile jucau uşor. Marea fu învăluită în negură.

Era aproape ora unu, când călătorii se apropiară de Kronstadt.

„Oare ce dar îmi va oferi ziua care începe, ziua numelui meu? se întreba Petru şezând pe punte lingă bord. Cum s-or fi descurcat, la Kronstadt, Livers şi Devier?”

În timp ce iahtul şi galera pluteau pe mare, la Petersburg începuse să circule, în copii-manuscrise, primul ucaz al Ecaterinei către Senat: *„Domnilor senatori! Pornesc acum cu oastea să întăresc şi să asigur tronul, iar vouă, care reprezentaţi primul meu guvern, vă las în*

pază, cu deplină încredere, patria, poporul şi pe fiul meu”.

Având asupra sa instrucţiunile Senatului, viceamiralul Ivan Lukanovici Talîzin sosi la Kronstadt, în prag de seară, într-o barcă cu şase vâsle. Poruncindu-le vâslaşilor să tacă, se duse la comandantul Livers şi-i spuse de cele petrecute la Petersburg. De la Livers, Talîzin porni spre cazărmi. Acolo îi adună pe matrozii şi ofiţerii cei mai de nădejde, le vorbi despre căderea partidei holştineze şi depunerea jurământului întregului Petersburg, după care propuse flotei să treacă de partea împărătesei. Toţi, într-un glas, strigară: „Vivat” şi îl urmară pe Talîzin la comandant.

— Ce-i gălăgia asta? îi întrebă Livers, ieşindu-le în întâmpinare.

Alături de comandant se afla şi contele Devier, aghiotantul ţarului, trimis pentru debarcarea trupelor.

— Iată ce e, domnii mei, răspunse conştiinciosul şi delicatul Talîzin, n-aţi avut prezenţa de spirit să vă vină ideea de a mă aresta. Aşa că, iertaţi-mă, cu această ocazie o voi face eu…

Odată cu Livers şi cu Devier a fost pus sub pază şi căpitanul portului, care le strigase matrozilor: „Ce staţi şi vă uitaţi la el? Luaţi-l pe rebel!”

Talîzin a făcut ca întreaga flotă din Kronstadt să depună jurământul, la intrările în radă a pus caraule de nădejde, a ordonat că tunurile bateriilor să fie încărcate cu obuze, după care a ieşit pe chei.

Valurile băteau uşor în pilonii şi pietrele foişorului de observaţie.

„Sunt prea puţini oameni în Kronstadt ca să poată fi cuprinsă o rază atât de întinsă, chibzuia Talîzin, plimbându-se încolo şi încoace pe ţărm. Oare vor trimite, aşa cum am cerut, ajutoare în soldaţi, de la Piter? Altfel mă trezesc cu oaspetele nepoftit din Arembog.” Aşa i se zicea pe vremea aceea, în termeni populari, Oraniembaumului, actualul Rambov.

Îndreptându-şi luneta spre mare, Ivan Lukianovici cerceta neliniştit zarea să vadă dacă nu cumva vine oaspetele nepoftit dinspre Arembog.

Ceaţa de deasupra mării persista. Luna nu apăruse. Talîzin trecu pe la toate sentinelele?

— Cine-i pe istm? îl strigă el pe omul de caraulă ce se afla la intrarea în rada portului pe o limbă îngustă de nisip.

— Trifon Averianov, răspunse o voce tânără. Era sentinela ce-şi făcea rondul pe nisipul umed din spatele unei coline.

— Fii cu ochii în patru, Averianov, atent la oaspeţi, îi striga Talîzin, iar de-or apărea, dă-le semn să plece. Altfel vom trage... Ai pâlnie?

— N-am.

— Ei, tinere, fii atent la mare; am să-ţi trimit eu o pâlnie...

Şi iată că oaspetele din Arembog pica tocmai atunci.

În întunericul ceţos se conturară catargele negre a două nave ce se apropiau încet, cu ajutorul vâslelor. Se auzi un fâsâit şi ceva căzu cu zgomot în apă.

„Arunca ancora”, îşi zise Talîzin cu răsuflarea tăiată. Dădu un semnal convenţional bateriilor învecinate. Din foişor se auzea foarte clar cum, pe cele două vase sosite, cineva dădea comenzi, cum au fost coborâte nişte şalupe, mai întâi de pe iaht şi apoi de pe galeră şi cum, fâşâindu-şi rochiile şi chiţcăind de frică la vederea valurilor negre, fremătătoare, începură să coboare în bărci doamnele aflate la bord.

Din ceaţă se conturară întâi şalupa cu opt vâsle, apoi cea cu patru apropiindu-se încet, fără zgomot, dinspre golf spre limba de nisip. De pe barca cea mai apropiată a fost aruncată spre ţărm o scândură. Ţarul, urmat de Minich şi Gudovici, se pregăteau să coboare pe istmul în pantă uşoară.

— Cine vine? răsună în linişte întrebarea vioaie a

matrozului Averianov.

— Ţarul, răspunse Gudovici.

— Nu mai avem ţar, strigă aceeaşi voce.

— Iată-mă în persoană, ţarul vostru! glăsui Petru, aruncându-şi pelerina şi apărând în mondirul său alb la botul barcii ce se legăna pe valuri. Îţi poruncesc să ne dai drumul, mie şi suitei melc.

— Avem ţarină, pe mămuca Ecaterina Alekseevna şi nu ţar! răspunse Trifon Averianov. Şi dacă dumneavoastră, domnilor ofiţeri, nu plecaţi, conducerea o să vă bombardeze...

— Înainte, măria-ta! spuse Minich, nu-l asculta pe dobitocul ăsta. Nu va îndrăzni nimeni să se opună ţarului său... O să vă vadă garnizoana şi într-o oră Kronstadtul va fi la picioarele voastre.

Gudovici şi Ungern îl susţinură pe Minich. Petru era gata să sară pe ţărm, dar tărăgăna. „Te pomeneşti că eu, care iubesc armata, care în suflet sunt un stoic şi un soldat, mă voi dovedi un laş nedemn şi n-am să mă hotărăsc ce să fac?” îşi zicea dânsul, simţind cât de tare îi bate inima. Valurile întunecate se loveau surd de ţărm. Contururile oraşului şi ale forturilor se desenară neclar în ceaţă.

Dinspre foişorul de observaţie se auzi o comandă de artilerie. La bateria cea mai apropiată, ascunsă de înserare, licări un fitil aprins. Din bărci, din golf, răzbăteau voci speriate de femei.

— Nu, spuse Petru, nu mă tem pentru mine. Dar nu sunt singur... Obuzele nu vor sta să aleagă pe cine să lovească, pe cine să crute...

Şi el şi cei care îl însoţeau se întoarseră. Galera şi iahtul plecară spre larg atât de grăbite, că n-au avut timp să-şi ridice măcar ancorele; canaturile lor, în învălmăşeală şi în zăpăceală, au fost tăiate cu toporul.

Era ora două din noapte. Începu să bată vântul de dimineaţă. Valurile mărunte şi negre se porniră din nou.

Albă dimineaţă venea să întâlnească noaptea albă de iunie.

Ţarul şedea pe punte. Suita, grupuri-grupuri, ceva mai departe, schimba vorbe în şoaptă. Fetele tuturor erau întunecate, triste.

„N-am apucat să-ţi dau completă libertate, n-am apucat! gândea Petru, privind de la bord îndepărtarea înceţoşată. Iartă-mă, frate, iartă-mă! Nu ne e dat să trăim aici... Ce ciudat şi de neînţeles ne-a rânduit soarta. Eu am fost smuls de pe tronul Suediei, tu de pe cel rusesc. Ne-a fost dat să ne întâlnim... Tu ai fost împărat patru sute de zile; mie cât mi-e dat să domnesc?”

Iahtul înainta. Petru nu-şi lua ochii de la valuri. I se părea că pe lângă bord îl însoţeşte o umbră luminată slab de licărul revărsatului de ziuă. Un tânăr subţire şi palid, cu plete lungi, fugea pe valuri alături de dânsul... Petru îşi aminti cât de amarnic plânsese şi cât de fierbinte îl rugase prinţul Ioan să nu-i întârzie eliberarea.

„Într-un colţ pierdut de lume, în pădure... îşi spunea Petru. De ce nu l-am ascultat atunci, de ce eu însumi, aşa cum mă hotărâsem atunci, nu l-am scos din închisoarea grea?... Astăzi trebuia să meargă după dânsul Gudovici şi voiam să-l logodesc şi să-l proclam... Uite-i şi mireasa ce i-am hărăzit-o, cum stă aici... Ce-o fi cu el acum? Măcar el să poată fugi oriunde din conacul lui Gudovici...”

Ţărmul se apropia. Se lumina de ziuă.

— Unde poruncii? îl întrebă Gudovici pe ţar. La Peterhof sau la Oraniembaum?

Petru i se adresă lui Minich:

— Ei, feldmareşale, acum văd limpede şi mă căiesc că nu ţi-am ascultat sfaturile întocmai. Învaţă-ne, viteazule, cum să ieşim din situaţia noastră actuală.

— Să mergem spre credinciosul Revel, la escadră! răspunse Minich. De acolo, la armata din străinătate. Armata vă întâmpina pe măria-ta, cel prigonit, cu entuziasm. Întoarceţi-vă cu încredere şi vă garantez că şi

Petersburgul şi ţara toată vor fi din nou ale voastre…

— Dar n-avem vânt! interveniră doamnele. Tot cu vâslele? Or să obosească vâslaşii până la Revel! E cumplit… Ce-o să facem atunci?

— Prostii! spuse feldmareşalul. Atunci la ce sunt mâinile noastre? Vom pune mâna pe vâsle şi vom trage la rame…

Ţarul privea la chipul bătrânului hotărât, ferm, cu voinţă de fier şi la fetele pierdute, speriate şi rugătoare ale tinerelor femei şi nu ştia de partea cui să fie, pe cine să asculte.

Aerul proaspăt al mării şi zbuciumul din timpul nopţii îl enervau pe ţar, îl supărau. Îşi aruncă ochii spre ţărmul ce venea în întâmpinarea iahtului şi-şi umplu pieptul de parfumul familiar de răşină al colinelor şi pădurilor de conifere, în aer plutea mirosul aburului dimineţii. Petru simţi că i-e foame şi dor de o pipă. Tutunul său preferat se terminase încă la Peterhof. Îşi aminti de chifteluţa de batal, sfârâind în unt, de aripioară de pui cu garnitură de mazăre şi ciupercuţe proaspete, de sticluţa de vin vechi de Burgundia primită în dar de la cineva din Holştinia şi de pachetul de trabucuri lungi „Fidibus”, uitat dimineaţa la palat, pe teancul de hârtii necitite în seara din ajun şi-i ordonă lui Gudovici s-o pornească în direcţia Oraniembaumului.

Iahtul şi galera se apropiară din nou de ţărm. Mirovici ţinea trapa. Ţarul coborî pe chei. Văzând cum îi tremură lui Petru obrajii şi tot trupul, Mirovici îşi zise: „O, dacă aş putea să-i fiu de folos în aceste clipe!”

Urmărindu-i pe fugari prin lunetă din foişorul de observaţie de la Kronstadt, Talîzin îşi scoase tricornul, îşi şterse faţa şi îşi făcu semnul crucii.

Pleca spre oraş, dar se întorsese din drum ca să vină pe istmul nisipos unde îşi făcea turul de caraula tot Trifon Averianov, uitat de schimbul de noapte, păşind încolo şi încoace pe limba umedă şi nisipoasă de pământ.

— Bravo! îi strigă Talîzin cu o voce răguşită de oboseală. Averianov tresări şi prezentă arma pentru onor... Îl cuprinse groaza pe vioiul şi dezgheţatul matroz. De felul său din Suedia, era de puţină vreme în flotă. Privirea era aceea a unui om simplu, ochii săi cenuşii aveau o căutătură timidă. Pleoapele i se umflaseră de nesomn. Nasul subţire, puţin coroiat, cerceta alarmat ceaţa cenuşie a dimineţii în care dispăruseră oaspeţii nopţii.

Şi niciodată, de atunci, în toată viaţa sa aspră şi lungă, pe care şi-a sfârşit-o la optzeci de ani cu numele de Trifili ca stareţ de mănăstire şi chelar al lui Filaret, mitropolitul Moscovei, niciodată de atunci matrozul Trifon Averianov nu a putut să uite nici acea noapte, nici răspunsul pe care l-a dat omului scund, cu pieptul supt, îmbrăcat într-un mondir alb: „N-avem ţar, ci ţarină; şi dacă nu plecaţi, conducerea o să vă bombardeze...”

Partea a treia

CATASTROFA DE LA SCHLÜSSELBURG

I. Ultima zi a domniei lui Petru al III-lea

MIROVICI OBSERVA FOIALA CARE ÎNcepu pe peronul palatului de la Oraniembaum, când iahtul ţarului se apropie de ţărm. Văzu cum timidul Petru, copleşit de evenimente, veni pe canal spre palat cu barca în care se aflau Minich şi cu Gudovici, cum ieşi la mal, cât era de palid şi ce tare îi tremurau obrajii, mâinile şi tor trupul în timp ce parcurgea bucata de ţărm care despărţea cheiul palatului de mare, văzu cu câtă nelinişte urmăreau ochii săi blânzi şi obosiţi grupurile de holştinezi şi slugile de la Curte, grăbite să-i iasă în întâmpinare.

Cheiul şi piaţa din faţa palatului vuiau de lume. Circulă zvonul că ţarul, încuindu-se la el în cabinet, îl însărcinase pe vicecancelarul Goliţân să ducă o scrisoare împărătesei, care scrisoare o găsi tocmai la Streina. Că fără să mai aştepte răspunsul, Petru scrise cu creionul o a doua scrisoare, trimiţând-o cu mareşalul Curţii, generalului Ismailov. Mai târziu, lumea spunea că scrobitul şi grăsanul urecheat cu buzele groase, Ismailov, ar fi întâlnit-o pe Ecaterina pe drum, lângă mănăstirea Serghievo şi că atunci Panin, de teamă că nu cumva Petru s-o pornească spre Petersburg, ar fi venit într-un galop în capitală, urmat de douăzeci şi patru de cavalerişti de gardă. Că Ismailov, întâlnind oastea împărătesei, ar fi venit grăbit spre ea, ar fi aruncat haturile ordonanţei şi înmânându-i plicul, cu o preţiozitate artistică, s-ar li

aşezat în faţa noii Bellone[82] în genunchi, în praful de pe drum.

În timp ce Ecaterina citea scrisoarea în care Petru îşi exprima intenţia de a-şi sfârşi zilele într-o recluziune de pace filozofică, departe de cele lumeşti, pentru care lucru îşi şi cerca permisiunea să plece în Holştinia, Ismailov, cu capul descoperit, respirând anevoie şi mişcând din sprâncene, îşi punea ordine în gânduri.

— Oare mă consideri, o, suverana mea, drept un om cinstit? o întrebă el după ce Ecaterina isprăvi de citit scrisoarea.

— Te consider.

— Ce imensă fericire e să serveşti pe înţelepţi! exclamă Ismailov, lovindu-se în piept. Îmi vei permite, stăpâna? Îmi vei permite? Am să-l rog pe ţar să renunţe formal la tron, mai mult chiar: îmi dau cuvântul să-l aduc de îndată în faţa măriei-tale. Prin asta vor fi înlăturate toate clevetirile, nesiguranţa şi nenorocirile inerente unui război civil. Mă însărcinezi cu aceasta, măria-ta?

— Bucuros, răspunse Ecaterina.

Ismailov făcu o reverenţă adâncă, încălecă, porni calul în galop, apoi, făcând câţiva paşi, se reîntoarse.

— Măria-ta! spuse el, aplecându-se din şi în faţa Ecaterinei: pot oare conta pe o atenţie milostivă care, fireşte, să nu influenţeze şi pe alţii?

— Despre ce e vorba, generale?

— Pot oare să sper că mi se va da tocmai din extrema mărinimie a mariei tale şi numai pentru a-mi putea duce un trai modest, satul Dednovo de pe Oka?

— Slugile sârguincioase şi credincioase, cu dragoste pentru noi pot oricând spera în milostivirea noastră.

Bucuros, călăreţul salută, trase de frâu, elansă calul şi porni apoi în goană înapoi spre Oraniembaum printre şirurile de coloane ce mărşăluiau neîncetat prin verdeaţa pădurii. „Ăsta nu e Minich şopti Ecaterina, întorcându-şi

[82] Bellona, zeiţa războiului la romani (n.tr.).

capul cu dispreţ, pe acela nu-l poţi cumpăra.”

Petru semnă abdicarea formală, apoi însoţit de Gudovici şi Voronţova, porni, ascuns în caleaşca lui Ismailov, spre Peterhof. Acolo, prinzi într-un pavilion al parcului, înconjurat de trei sute de grenadiri. În timpul mesei fusese bine dispus, glumise chiar, iar după desert îi trimise Ecaterinei cea de a treia scrisoare. Prin ea o rugă să-i cedeze palatul de pe moşia din Ropşa şi să-i trimită totodată acolo pe arapul Narcis, căţeluşa Mopsinka, pe doctorul Liedens, vioară, nişte vin de Burgundia şi ceva tutun, Biblia nemţească şi traducerea franceză a romanului lui Steme, Viaţa şi opiniile lui Tristram Shandy, pe care nu-l isprăvise de citit.

Ştirea despre plecarea şi abdicarea ţarului se împrăştie ca fulgerul prin Oraniembaum. Înalţii demnitari ai Curţii se grăbeau să ajungă la Peterhof fără tărăboi sau chiar la Petersburg, pe la moşiile şi palatele din împrejurimi. Mirovici vedea debandada ce-i cuprindea pe toţi tot mai tare, alergătura fără rost a slugilor şi chipurile palide ale personalităţilor militare şi civile schimonosite de groază. Roşcovanul ofiţer holştinez, care numai cu o zi în urmă ţipase la dânsul şi-l apucase obraznic de guler şedea acum lângă poartă pe un cufăraş albastru, scos nu se ştie de cine şi ţinându-şi capul ciufulit în mâini plângea cu sughiţuri muiereşti. Cineva veni cu ştirea că se aşteaptă un atac al cazacilor şi husarilor asupra cuibului de holştinezi, că prea erau urâţi de popor.

„Dar unde e Ungern? S-o fi ascuns şi el acolo unde fug alţii?” se întreba Mirovici, în timp ce traversa curtea pustie. Zărind o caleaşcă care tocmai pleca cu nişte boarfe, fără să mai stea pe gânduri se agăţă la spatele ei. Aşa ajunse la intrarea în parcul Peterhofului. îşi aduse aminte de calul lui Bressans pe care îl lăsase cu două zile în urmă într-un cătun finlandez prin apropiere. „Calul s-a odihnit, îşi spuse dânsul, îl iau şi până la căderea nopţii ajung la Petersburg... Dacă nu am reuşit să-l previn pe

ţar, am să-l salvez printr-o diversiune... Oastea a părăsit capitala. Prinţul Ioan este la Krestovskoe; îl smulg din mâinile pazei sale, îl aduc în spatele rebelilor şi atunci... atunci să vedem

Mirovici se afundă în pădure, ca să ocolească Peterhoful ce gemea de oşti.

Cu toată oră târzie era foarte cald. Sudoarea îi şiroia pe faţă. Picioarele i se încurcau prin iarba înaltă şi agăţătoare. Se auzeau zgomotele străzii, nechezatul cailor, strigă tele şi cântecele unităţilor militare masate în pieţe şi lângă palat. Apoi totul începu să se potolească. Se depărtă de oraş. Desişul pădurii îl învălui cu umbră şi răcoare. Prin poienile presărate de flori se auzeau cântând presuri şi ciocârlii. Mierlele, fluierând strident, zburau de pe o creangă pe alta prin tufişuri. Mirosea a răşină de brad. Soarele lumina oblic, printre crengi, trunchiurile groase îmbrăcate în muşchi.

În stânga apăru dunga ţărmului. Până la cătunul care se zărea de pe creastă mai avea de făcut vreo două-trei verste. Recunoscu şi ograda mărginaşa unde îşi părăsise calul. „Mai iute, mai iute!” se grăbea el. Abia traversă drumul ce lega Peterhoful de Gostiliţî, că auzi din spate, din direcţia parcului, zgomot de roţi şi strigă tele subţiri ale calareţului-vizitiu. „Vreun rădvan, gândi Mirovici. Probabil un boier de vază e grăbit s-o şteargă din balamucul ăsta la moşie.” Coborî de pe drum şi se ascunse în desişul primilor copaci.

De jos, din vale, se auziră pocnete de bici şi strigătele de îndemn ale vizitiilor. Pe drum, mergea cu mare greutate o caleaşcă mare, blazonată, de patru locuri. Cele patru perechi de cai în spume abia mai trăgeau de oboseală, intrând cu butucul roţilor în lutul cenuşiu şi afânat.

Aspectul caleştii era neobişnuit. Storurile verzi de la ferestrele deschise erau coborâte. Pe capră, în spate şi chiar pe scăriţele de la portiere, stăteau grenadiri cu

muschete. De o parte şi de cealaltă a caleştii şi, ceva mai la distanţă, în faţa şi în spatele ei, amestecându-se cu convoiul de husari, călăreau câţiva ofiţeri de gardă. Printre aceştia din urmă, Mirovici recunoscu plin de uimire pe cneazul Bareatinski, pe Baskakov şi pe Passek, cu care se întâlnise nu o dată în localurile Drezdenoaiei. De după perdeaua care flutură o clipă, zări chipul, cu cicatrice pe obraz, al lui Aleksei Orlov, „le balafré”.

„Ce să însemne toate astea?” se întreba Mirovici, urmărind de după crengile copacilor bizarul cortegiu ce se îndepărta pe drumul brăzdat de hârtoape şi rădăcini. „Orlov, Bareatinski şi Passek!... Ăsta cum a ajuns aici? Era doar arestat! De altfel şi toţi ceilalţi! Sunt duşi sau duc? Şi cine e persoana?”

Mirovici ieşi din desiş. Caleaşca dispăru cu întregul ei convoi. Aproape imediat se auzi un nou zgomot de roţi. Pe drum se ivi o căruţă cu coviltir. Omul care se afla înăuntru coborî grăbit la cotitură spre Peterhof, urcă pe o movilă şi, ducându-şi mâna streaşină la ochi, începu să vorbească cu vizitiul, în persoana stăpânului căruţei, un om cu faţa galbenă, buhăită şi spânatica, Mirovici îl recunoscu pe negustorul de untură, Selivanov, pe care ţarul îl vizitase în martie, invitându-l apoi să-l viziteze la Oraniembaum.

— L-aţi văzut, l-aţi văzut? i se adresă Selivanov lui Mirovici, când acesta se apropiase de el. L-au dus pe tătucu, pe ocrotitorul nostru...

— Pe cine l-au dus?

— D-apoi pe ţar.

Mirovici se cutremură.

— Nu e cu putinţă! exclamă dânsul.

— Dânsul era, înălţimea ta, chiar dânsul! îl căină Selivanov. Perdeluţa s-a mişcat în partea lui... Iar pe el, l-am văzut cum te văd şi cum mă vezi. Stătea într-un colţişor şi privea... Ce barbarie, ce ruşine pentru lumea întreagă, ce vrajbă de moarte... Spune-mi, luminăţia ta,

cine-s ticăloşii?

Mirovici îi povesti lui Selivanov de schimbarea care avusese loc în acea zi.

În ochii plumburii, cu căutătură sălbatică, ai sectantului apăru groaza. Îşi scoase căciula, îşi făcu cu două degete semnul crucii, apoi căzu pe gânduri, mişcându-şi a rugăciune buzele palide.

— Salvează-l, Doamne! spuse dânsul, strângându-şi cureaua. Privi cu o furie mocnită în josul văii, apoi adaugă: Am fost lipsiţi de un salvator sigur, pesemne că acum trebuie să aşteptăm un altul. O vorbă să trimită milostivul, să le dea o speranţă robilor săi credincioşi, numai un cuvânt să spună...

— Pot să te rog să-mi faci un serviciu? zise Mirovici, grăbit.

— Pe mine? Roagă-mă, boierule! Ce treabă ai?

Mirovici îi explica cum şi pentru ce se afla acolo, rugându-l să-l ducă în cătunul învecinat, să-şi ia calul.

— Ei, luminăţia ta, despre cal mai bine să uiţi, spuse Selivanov. Spuneai doar singur ce oşti au trecut pe aici şi câte rele şi ticăloşii s-au făcut. Mai bine şezi colea, că te-om duce până la Piter. Trebuia să ajung la Kronstadt, da pesemne că şi-acolo-i răsmeriţă mare... Până una, alta, ne-om opri la un consătean de pe Cheiul galerelor. Numai că n-o s-o luăm pe drumul mare, ci olecuţă mai la dreapta, pe drumeagul de ţară... Oh, oh! Se vede că au început zilele de pe urma...

Mirovici se urcă în căruţa lui Selivanov. Au ajuns la Petersburg seara târziu, mergând de-a lungul ţărmului, făcând popasuri şi ocolind drumul mare. O luară apoi spre Cheiul galerelor, unde se află casa pielarului, prietenul lui Selivanov.

Tocmai atunci începu reîntoarcerea triumfală, prin porţile Narvei, a oştirilor care participaseră la campania Peterhofului. Tricornurile şi muschetele soldaţilor erau împodobite cu ramuri de stejar. Muzica cânta neîncetat.

Pe acelaşi cal alb rotat, dar plin de praf, Ecaterina intră în capitala în fruntea batalioanelor de pedestraşi. Glasul clopotelor se contopea cu sunetele marşului triumfal şi cu ţipetele mulţimii ce alerga în urma oştirii. Uşile bisericilor erau larg deschise. Acolo, în faţa altarelor puternic luminate, clerul înveşmântat în odăjdii de sărbătoare slujea pentru învingătorii care „au afirmat şi întărit tronul”.

„Bucuraţi-vă! Bucuraţi-vă! le spunea Mirovici în gând, tremurând febril de o bucurie răutăcioasă, în timp ce străbătea Petersburgul şi prindea cu urechea uralele şi larma poporului radios. Vă bate însă ceasul... Nu-i mult până atunci şi am să vă fac o figură de-o să vă stea mintea-n loc! Am să vă pun în faţă o fantomă, fantoma unui mort cumplit şi răzbunător!...”

Înainte de plecarea din Peterhof, încă pe 29 iunie, Ecaterina îi trimise lui Nikită Panin un ucaz prin care trebuia să preia fără întârziere toate treburile secrete şi de înalt interes politic de care răspunseseră după căderea lui Ungern, Narîşkin şi Volkov, iar general-maiorul Silin urma să-l înlocuiască pe Jihariov în funcţia de pristav-şef al arestatului de la Schlüsselburg.

Hârtia era parafată şi predată pentru expediţie, când Ecaterina porunci să fie oprit trimisul special ca să-i mai fie înmânat încă un ucaz de o importanţă cu totul deosebită, pe numele lui Silin. Pe plic, împărăteasa scrisese cu propria mână: „Mai important ca orice şi urgent

II. Uitatul

EVENIMENTELE CAPITALEI PĂREAU SĂ nu-i fi atins pe locuitorii conacului lui Gudovici. Fuseseră probabil uitaţi.

„Oare să nu ştie unde e prinţul? se întreba Jihariov. Nu-i de mirare într-o asemenea zăpăceală şi harababură!” Puse sentinele la toate intrările şi ieşirile clădirii şi atrăgându-i cu toată severitatea atenţia caraulei să fie pregătită şi cu ochii în patru, de două zile stătea încuiat în apartamentul său. Cel mai mic zgomot care venea din afară îl făcea să tresalte.

Soarta arestatului nu-i ieşea din cap. Mama şi surorile lui Gudovici fuseseră la Petersburg în dimineaţa din ajunul întoarcerii Ecaterinei, revenind de acolo cu asemenea veşti încât era foarte greu să se mai poată conta pe osârdia invalizilor lui Jihariov. Cucoanele nu se liniştiră, poruncind ca după masă să se înhame caii la berlină şi plecară din nou la oraş. Spre seară însă nu se mai întoarseră. Servitorimea începu să răstălmăcească în felul ei întâmplarea, cum că afurisita de babă a fost vârâta, împreună cu codanele ei, la arest şi că în orice caz acum vor răspunde pentru toate. Din bucătăria boierilor şi din crescătorie se auzeau cuvinte grosolane şi obraznice, înjurături şi ameninţări de a părăsi conacul şi a merge acolo unde, acum, chipurile, merg toţi.

— Vezi să nu răspundem pentru asta, fraţilor! Că doar măicuţa are ochi ageri. Ai să vezi numai cum le dă de

urmă la toate! bombănea căruntul bucătar care îl ţinea încă minte pe Petru cel Mare şi execuţiile sale.

După ce strânse vasele, îşi lepădă sortul şi tichia, îşi puse minteanul ponosit şi, abătut, ieşi pe poartă.

— Ehe, o să vezi cum o să-i treacă pe toţi în revistă... filosofa grădinarul, amator de snoave, mare cartofor şi chefliu. Stătea întins pe laviţă, iar gura îi turuia fără încetare: şi o să vadă ţarina cine şi de ce a întârziat şi pentru care motive. Şi numai cei ce vor ajunge mai degrabă, numai aceia, fraţilor, vor căpăta eliberarea!...

Băiatul de la bucătărie îi făcu cu ochiul vizitiului, acesta sacagiului, iar sacagiul lacheului. Servitorimea tânără scoase caii din curte să-i ducă, chipurile, la adăpat şi pe-aci ţi-e drumul. Cei vârstnici mai aşteptară ce mai aşteptară şi apoi, unul câte unul, o întinseră şi ei pe poartă.

Se întuneca. Jihariov se plimba prin parc, apoi, întorcându-se în casă, se aşeza la birou: îi venise ideea să-i scrie un raport şefului poliţiei şi să-i ceară instrucţiuni privitoare la prinţ. „Măcar aşa, să-i aduc aminte de mine”, îşi spuse dânsul. Dar rămase pironit locului. Auzul său prinse zgomotul unei trăsuri grele. Cineva vorbea lângă poartă, îndreptându-se către casă. „Cine să fie? se fâstâci Jihariov, privind spre uşă. Oare şi-au amintit de cel uitat? Şi de bine sau de rău?”

În prag auzi zornăit de pinteni şi zgomot de paşi grăbiţi. Camerista Gudovicilor, Gaşa, intră în goană, palidă şi zăpăcită.

— A venit un domn, turui ea. Întreabă de dumneavoastră... Sunt husari călări...

— Cine a venit?

— Tot oameni necunoscuţi, răspunse Gaşa.

Jihariov luă grăbit sabia şi se năpusti în anticameră. Acolo, aliniind escorta adusă, stătea un cavalerist pistruiat, cu nas turtit de kirghiz, îmbrăcat în uniformă de general.

— Sunteţi maiorul Jihariov?

— Întocmai. Şi dumneavoastră, dacă nu vă supăraţi?

— Generalul-maior Silin... Unde se afla arestatul fără de nume?

— Ce treabă aveţi cu dânsul? Şi la porunca cui, să nu-i fie înălţimii voastre cu supărare, mi-l cereţi?

— Oh, Dumnezeule! Ce rost au conversaţiile şi explicaţiile? spuse Silin, ridicând nerăbdător din umeri. În numele suveranei ce domneşte astăzi, a împărătesei noastre, vă întreb unde este închis faimosul deţinut secret, încredinţat dumneavoastră?

— Vreau un ucaz, domnul meu, un ucaz scris, răspunse Jihariov, pălind. Apoi, făcând câţiva paşi spre uşă, îşi scoase sabia. Parcă-s puţine frământări în lume?! Iar cine e astăzi şef, puţin o ştiu!... Şi, cum mintea încă nu m-a părăsit, o rog pe luminăţia voastră să părăsească locul pentru simplul motiv că aici sunt pristavul-şef şi personal...

— Ce gogoriţă, tătucule, haida-de! Poftim! spuse Silin cu dispreţ, întinzându-i peste umăr ucazul. Aţi poftit să-l vedeţi... Nu dumneavoastră, preamilostive, ci eu sunt de acum încolo pristavul-şef ce se va îngriji de persoană aici reţinută în taină...

Jihariov se clătina. Gaşa se năpusti în parc.

— Şi v-a mai venit, tătucule, să ameninţaţi! urmă Silin, pufnind înfumurat. După cum văd, aici toate sunt aranjate ca în familie, la marea simplitate... Ferestrele n-au întăriturile poruncite, iar sexul femeiesc, se vede treaba, pentru un schimb de vorbe în caz de plictiseală, se afla tot aici, în apropierea camerelor arestatului... Toate aceste îngăduinţe rele şi în pofida regulamentului vor fi aduse la cunoştinţă mai sus...

— N-am făcut nimic fără ucaz şi împotriva statutului! replică Jihariov abia stăpânindu-şi furia. Iar parveniţi lipsiţi de respect, oricare le-ar fi rangul şi protejaţi gălăgioşi ai potentaţilor lumii acesteia am mai văzut şi am mai

potolit... De ce vreţi să mă speriaţi? Vom şti să răspundem...

Scoase din buzunar cheia şi o puse pe masă. Silin trecu în camera de alături şi descuie uşa ce ducea la deţinut. Apariţia unor oameni înarmaţi care-l priveau cu duşmănie îl sperie pe prinţ.

— Ah, dar ce doriţi? Spuneţi! exclamă el, dându-se câţiva paşi înapoi şi repezindu-se spre fereastră.

— Am venit să vă luăm, domnule, poftiţi! ridică vocea Silin, Din ordinul noii suverane, faceţi bine şi mă urmaţi...

— Minţi, minţi! strigă arestatul. Fă doar un pas şi-mi zdrobesc capul...

Apucă un scaun masiv, îmbrăcat în piele.

Silin se dădu îndărăt spre uşă şi făcu un semn. Soldaţii, cu paloşele scoase, se năpustiră din ambele părţi spre arestat.

— Toate-s minciună, n-aveţi dreptul! ţipa deţinutul, făcând spume la gură şi învârtind prin aer scaunul. Sunteţi nişte clevetitori. Nişte eretici! M-aţi înjosit... Sunt prinţul acestui imperiu şi ţarul vostru!...

Gaşa urmărea din parc cum încerca Silin să-l convingă pe prinţ, îi auzea ameninţările şi ripostele prinţului. Deodată se lăsă tăcere. Ferestrele camerei prinţului se acoperiră de tunicile verzi ale soldaţilor care se mişcau violent.

— N-aveţi pic de milă, domnule! se auzi exclamarea întretăiată de lacrimi a lui Jihariov. Nu uitaţi, domnule general, cine e...

— Aşa, miloşii! Diavolii! Am să vă arăt eu vouă! Ia-l!

Leagă-l pe răspunderea mea! le striga Silin soldaţilor.

Se auzi zgomot de mobila în cădere şi sunet de geamuri sparte. O mâna slabă, lipsită de culoare, se zări o clipă pe deasupra capetelor soldăţeşti. Un genunchi osos, în bracat în pantaloni de catifea, se ridica spasmodic şi se pierdu printre umerii îngrămădiţi. Răsună un tropăit surd şi dezordonat de paşi grei, soldăţeşti, ce se îndepărtau.

Se luptau cu cineva prin odaie şi în uşă, potoleau pe cineva, purtându-l în mare grabă sub o ploaie de ameninţări şi înjurături.

Larma încetă. Gaşa îşi veni în lire, se repezi în curte şi de acolo în stradă. Pe drumul de pădure, ridicând praful, gonea prin întuneric o caleaşcă mare, de poştă, trasă de şase cai. O urmă în galop detaşamentul de cavalerie. Nici în casă, nici în curte, nici prin jurul ei nu se zărea ţipenie de om.

Îndată după sosire, Silin expedie vechea caraula în oraş, iar pe Jihariov, fără să-i lase timp să-şi vină în fire, îl ridică cu arestat cu tot. Gaşa îşi aduse aminte de conacul din apropiere al Putinilor, îşi puse un şal şi fugi într-acolo. O noapte mohorâtă şi noroasă o înconjura din toate părţile. Când ajunse la grădina de zarzavat învecinată cu parcul Ptiţînilor, privi înapoi şi dădu din mâini a neputinţă şi groază: pe deasupra copacilor, în direcţia de unde venise, se ridicau trâmbe strălucitoare de flăcări şi fum. Fuioarele de flăcări se ridicau tot mai sus, luminând până departe ostrovul Kamennîi. Şi insulele învecinate.

În aceeaşi seară, dinspre cheiul de lângă Koltovskaia porni un bac. Pe el se îngrămădeau muncitori de la fabrica de sticlă şi de la pulberăria din apropiere, grădinari şi câţiva târgoveţi! Tot aici stătea şi o birjă. Cei aflaţi în ea rămăseseră pe locurile lor, atenţi la pălălaia ce se zărea la orizont.

— Acuşilea, care va să zică, oricine se descurca pe drum fără felinar, spuse cineva de lângă canat. Demoazelele pot să-şi găsească şi-o spelca pierdută…

Râsete.

— Fir-ar să fie, fraţilor, ce mai arde! A început să ardă în vâlvătăi, spuse un soldăţel pistruiat şi adus de spate. Ia te uită, Mikolaev, ce de-a scântei… şi ce fum! Ăsta da trabuc, o grozăvie!

— Dar ce arde? se încumetă să întrebe cineva din birjă.

— Dumnezeu ştie…

— Îi cinsteşte poporul pe nemţoi, se fac jocuri de lumini pentru vânzătorii de neam şi slugile lor, lamuri vocea de lângă canat. Să mănânce, dihaniile, papara! Măi, ce o s-o mai mănânce, pe săturate…

— Păi bine, fraţilor, asta-i conacul lui Gudovici, interveni din nou soldăţelul. Nu vezi că-i lingă golfuleţ? Chiar aşa!

Toată lumea se strânse lingă canat: „Mai, mai, ce mai arde!”

— Apollon, te pomeneşti c-am întârziat şi de data asta? îl întreba în şoaptă Mirovici, pe amicul său Uşakov stând în birjă. Acesta privea tăcut în direcţia incendiului.

— Stai numa, că toţi o-ncasează! mormăi un mujic sfătos şi zdrenţuit, agitând o funie în mâinile noduroase, bătătorite.

— Da ce vină are, măcar Gudovici, ghinărarul ăsta? se auzi vocea slabă, ca de copil, a unui grădinar cărunt. E boierul milostiv, liniştit, că doară l-am văzut de atâtea ori…

— Când eşti cu nemţii, parcă eşti frate cu dracu.

— Ascultă, moşule, să vezi numai ce-o să urmeze! replică o voce de bas din capătul celălalt al bacului. Or să pună mâine spânzurătorile în faţa senatului şi pe toţi duşmanii, schingiuitorii noştri, or să-i spânzure!

— Pungaşii, suflete de câini! Care va să zică s-a hotărât, s-a pornit acum Rusia: ţine-te bine, cu picioarele-n sus!”

— A-a! U-u! tresări mulţimea, urlând în cascade deasupra apei.

Bacul acostă. Birja o coti pe drumul ce mirosea puternic a ars. Ajungând la poiana de lângă ţărm, drumeţii coborâră, îi porunciră birjarului să aştepte şi o luară de-a dreptul prin desişul pădurii în direcţia incendiului.

Pe locul conacului întins şi bogat rămăseseră doar trunchiuri carbonizate de copaci. Muncitorii de la pescarii şi câţiva dintre localnicii de prin împrejurimi urmăreau cu

o curiozitate tâmpă, stând ceva mai încolo, uriaşele grămezi de resturi fumegânde.

— Al cui conac a ars? întrebă Mirovici, apropiindu-se.

— Al lui Gudovici.

— Au scăpat cu toţii?

— Cine poate să ştie…

— Dar unde sunt cei care au locuit aici? se interesă Uşakov.

— S-au copt ca şi cartofii în spuză, ori poate au fugit în Nemţia lor.

Uşakov se întoarse. Îl zări pe Mirovici stând de vorbă cu cineva din mulţime. Ghemuită pe iarbă, alături de oamenii Ptiţînilor, Gaşa plângea averea prăpădită.

— L-au luat cu ei, l-au salvat, repeta ea întruna. Dar averea, averea a ars toată!

Începea să se crape de ziuă. Din depărtare se auzeau clinchete de zurgălăi şi clopoţei. Sosea detaşamentul de pompieri, în faţa lui galopa o patrulă de cazaci…

III. Raportul lui Panin

AŞTRII NOI ŞI PLINI DE STRĂLUCIRE SE înălţau la orizontul noii Curţi. Toată lumea căuta să se încălzească la razele lor somptuoase, atoate promiţătoare. Fiecare voia să atragă asupra sa atenţia acestor fericiţi, să le ghicească zâmbetul, privirile, cuvintele. Plecându-se adânc în faţa lor, toţi îşi ofereau prietenia, serviciile. Numele fraţilor Orlov, neştiuţi şi prea puţin bogaţi până atunci, alături de numele lui Nikita Panin, al Daşkovăi şi al noului secretar al împărătesei, Grigori Teplov, stăruiau pe buzele societăţii petersburgheze.

În ziua de 5 iulie, adică în cea de a şasea zi a domniei sale, Ecaterina îi fixă o întrevedere lui Panin, mentorul fiului ei. Urma ca acesta să-i prezinte un raport special, deoarece răspundea acum, în afara altor probleme importante şi de aşa-zisele probleme secrete.

Era aproape ora prânzului. Împărăteasa rămase în sfârşit singură după audientele şefului poliţiei, ale mareşalului Curţii şi încă a doi, trei militari. îşi puse ordine printre maldărele de hârtii adunate în aceste câteva zile pe masa ei de scris şi pe cele două mese ajutătoare din cabinetul său de lucru: în ajun, într-unul din corpurile acestui palat, printr-un ucaz personal al noii suverane şi în vederea grăbirii tuturor treburilor în general, a fost transferat întregul senat activ. Aşteptându-l pe Panin, Ecaterina îşi spălă mâinile murdărite de cerneală, îşi

hrăni, cu biscuiţi, căţeluşii primiţi în dar şi care se răsfăţau lângă patul ei din dormitor pe salteluţe matlasate din atlaz şi abia după aceea reveni la masă.

Nikita Ivanovici Panin, un blond de vreo patruzeci de ani, flegmatic, blând şi domol din fire şi-a petrecut câţiva ani în diplomaţie, în Danemarca şi în libera Elveţie, iar acum intrase în a doilea an de când se îngrijea de educaţia „coconului purtător de porfiră”, a ţareviciului, urmând să-i pregătească sufletul „pentru timpul vârstei coapte”, după cum i se indicase în instrucţiuni, „în simplitate, smerenie şi îndepărtarea de la toate inutilităţile şi luxurile, precum şi de toţi linguşitorii, pentru care va avea destulă vreme înainte...”

Având gradul de general-porucic şi cavaler al ordinului Sfântul Alexandru, Nikita Ivanovici îşi pudra foarte rar părul său blond şi bogat, purtându-l în bucle naturale care se încreţeau de la sine la tâmple şi lângă cosiţă. Umbla încet, balansându-se uşor pe picioarele sale pline, cu călcătura respectuoasă; purta o tunică largă din catifea bleu, bătută în paiete, era taciturn, atenuându-şi de altfel vorba domoală şi uneori distrată printr-un zâmbet blând şi inteligent şi o privire liniştită şi atentă. După ce respiră aerul fericitelor popoare normande, care şi-au cucerit, printr-o dragoste de muncă dârză şi ponderare, largi libertăţi municipale, începu să viseze la introducerea acestor libertăţi şi în Rusia, în suflet fiind un liberal convins.

În timpul vieţii mătuşă-sii, Ecaterina, preţuind mintea şi inima îndrumătorului fiului său, îl respecta, îi căuta compania, dar nu-l prea iubea, ci mai degrabă se temea de dânsul. Acum, văzându-l printre ajutoarele sale de frunte, cele mai sârguincioase, mai inteligente şi mai bogate în experienţă şi-a manifestat atenţia în cel mai înalt grad, cu toate că în fundul sufletului său se ruşina la gândul imensului serviciu pe care Panin i l-a făcut, atât ei cât şi cauzei sale încununate de succes.

Prin oraş, circula foarte stăruitor zvonul că Ecaterina a acceptat tronul numai până la majoratul fiului ei, iar Panin iar fi promis ajutorul numai cu condiţia introducerii în Rusia a formei suedeze de guvernământ.

„Proiectul suedez” al lui Nikita Ivanovici Panin constituia acum subiectul la modă al oricărei discuţii ce se purta în cercurile din afara palatului. La Curte, se tăcea respectuos.

Era ora douăsprezece fără un sfert. În sala de primiri de lângă cabinetul împărătesei se aflau câţiva demnitari. Printre ei, ceva mai în fund, lângă cămin, stătea Olsufiev, cu un teanc de hârtii sub braţ; molfăind din buze, tremurând la gândul obţinerii în scris a satului Dednovo, Ismailov; în pantofi noi, cu tocuri roşii, Becksen şi cu un guturai îngrozitor, căpătat în ultimele zile atât. De zbuciumate, hatmanul Razumovski. Lângă geam, privind spre grădina de vară, clocotitoare de mulţime sărbătorească, stăteau de vorbă câţiva ofiţeri de gardă. Printre ei erau Bredihin, Hitrovo şi eroul furtunoaselor zile, Aleksei Orlov.

— Cu toate acestea, trăim vremuri nesigure, spuse zâmbind a îndoiala Orlov, fără să-şi ia ochii de la fereastră.

— Adică? întrebă indiferent Bredihin.

— Toate damele bine s-au dat la fund. Uite, de când stau şi mă uit după ele, nu văd nici una; parcă le-ar fi maturat vântul. Pesemne că va trebui să ne căutăm la Moscova mirese.

— Dar asta, asta? arăta prin geam Hitrovo. Ce, ai orbul găinilor, Aleksei Grigorici? Uită-te ce zâna e.

— Unde?

— Uite-o aia, în roz. Un pui de arap îi duce umbrela. Ei, asta o să fie a mea…

Ofiţerii se îngrămădiră la geam.

— Se şi observă foarte multe, şoptea Ismailov lui Olsufiev, lângă cămin. S-a şi băgat de seamă noul

triumvirat.

Olsufiev ridica întrebător din sprâncene.

— Noi suntem mici, aceia-s de vază; noi rămânem mai jos, ălora în schimb li se promit şi ranguri şi de toate.

— Despre cine vorbeşti? întreba Olsufiev.

— Ei, tătucă, chiar nu observi? Aseară, stau în salon, aştept sosirea împărătesei. Încep prezentările. Se apropie capul dracului, sluga suedezilor, Panin... Schimbă priviri cu Orlov şi cu hatmanul şi apoi îi spune ţarinei: „Îndrăznesc să vă deranjez cu toată plecăciunea în legătură cu eliberarea lui Voeikov din fortăreaţă...”

— Şi?

— O să-l elibereze neapărat. Că doar o să avem cu ce plăti. Şi creierul întregii afaceri e acelaşi ipocrit de mâna întâi cum nu s-a mai văzut altul, Panin.

— Ei, nu le inventa pe toate, spune ce ştii, interveni Olsufiev, privind într-o parte.

— Mă jur pe ochii mei că i-am spus totul, suflet de câine ce e, direct şi personal...

Ismailov nu-şi isprăvi vorba. Văzu cum privirile tuturor se întoarseră deodată, iar capetele se plecară respectuos şi cald în întâmpinarea grăsanului şi înaltului Panin, care intră cu paşi rari, legănându-se. Purta o geantă şi era puţin palid. Dădu mâna cu hatmanul, cu alţii, schimbă câteva cuvinte cu Becksen, apoi se aşeză cu greutate în fotoliu, crispându-se de oboseală. Ochii săi fixau, înciudat şi moale, ceasornicul de deasupra căminului şi uşa cabinetului în apropierea căreia, lângă un mic paravan de mătase, stătea lacheul de serviciu. „Când am să fac un înalt sfat al imperiului, ales de popor, în genul Suediei, îşi zicea el privind dispreţuitor spre curteni, se vor limita neprevăzutul şi liberul arbitru şi va fi ascultat glasul ţării.”

— Dacă e s-o luăm de bună, spuse Ismailov, înclinându-se adânc şi linguşindu-l pe Panin, proiectul suedez al înălţimii voastre e de toată laudă şi poate imortaliza numele creatorului său. Cât priveşte pe duşmanii domniei

voastre, sunt plin de nădejde şi am destule motive să cred, n-o să-i cruţaţi pentru discuţiile şi intenţiile prin care o jignesc pe înălţimea voastră. Toţi sunt o apă şi un pământ. În ceea ce mă priveşte, ca patriot credincios ce mă aflu, până la ultimele mele zile voi purta o recunoştinţă de rob măriei sale.

Panin tăcea.

Pendulă bătu puternic de douăsprezece ori. În cabinet se auzi un sunet subţire, argintiu, de clopoţel. În clipa următoare, lacheul se apropie de Panin. Acesta, luminându-se la faţă, se ridica voios de pe scaun.

— Aşadar, *cher ami*, o ţii pe a ta? Adunare populară şi sfat al demnitarilor aleşi? spuse hatmanul, făcându-i lui Panin cu ochiul şi atingându-l prieteneşte cu mâna.

— Totul de care sunt capabil... şi prin care pot servi slavei sale, totul îi va fi raportat cu toată sinceritatea măriei sale! răspunse Panin, luându-şi geanta. Apoi aruncând o privire triumfătoare celor din jur, trecu cu capul ridicat mândru, liniştit şi sigur de el, în cabinetul împărătesei.

Ecaterina şedea cu spatele spre uşa într-un mic fotoliu tapisat în alb, lângă masa de scris de la fereastră.

— Ei, Nikita Ivanîci, se auzi vocea ei fermă, bărbătească şi caldă, după ce Panin închise în urma sa uşa şi se apropie cu o plecăciune de celălalt capăt al mesei. Şezi, drăguţă.

Cum merg treburile? Se pare că domnii din senat nu-s prea mulţumiţi că i-am adus aici, la mine, în corpul de rezervă.

Cu o undă de mohoreală, Panin mârâi ceva. Încercând, cu gesturi grăbite, ce nu i se potriveau deloc, să descuie cu degetele sale groase şi plinuţe încuietoarea complicată a genţii lui Teplov, ticsită de rapoarte de serviciu vârâte cu de-a sila pe gâtul lui.

— Lasă, Nikita Ivanîci, nu te mai chinui, spuse

împărăteasa, în timp ce-i urmărea zâmbind mişcările degetelor. Mai bine stai şi ascultă. De hârtii ne-om ocupa mai încolo.

Panin oftă din adâncul pieptului şi, strâmbându-se şi întinzând gâtul de parcă l-ar fi deranjat o eşarfă strâns legată, îşi întoarse spre Ecaterina ochii ce clipeau întruna înceţoşaţi de efort şi înciudare.

— Oare ştii ce treburi mi-au fost lăsate drept moştenire? îl întrebă brusc împărăteasa, scoţând de sub presse-papier-ul de bronz un petic de hârtie încărcat de un scris mărunt, cu creionul.

— Nu ştiu, măria-ta, răspunse Panin, aplecându-se nemulţumit spre masă. Înaltul senat, prin funcţia ce o deţine şi din politeţe, pregăteşte pentru monarhul său un raport privitor la toate nevoile şi trebile cele mai importante ale imperiului...

Ecaterina deschise o tabacheră minusculă, emailată, luă o priză din tutunul ei preferat, aromat cu boabe de dafin şi, prizîndu-l pe îndelete, îi întinse tabachera lui Panin.

— Să ne referim măcar la treburile străine, începu Ecaterina, privindu-l şi totodată neobservându-l pe Panin, care şedea stângaci, în celălalt capăt al mesei. S-a mai auzit una ca asta? Armata noastră de uscat din Prusia, învingătoare, nu şi-a primit solda de mai bine de o jumătate de an... E bine? Spune! Şi pe deasupra, unde? În străinătate, în văzul duşmanilor!... Iar departamentul finanţelor, domnul meu, n-a executat ucazurile privitoare la efectuarea plăţilor în valoare de aproape şaptesprezece milioane... De asta ce zici?

Panin mişca nerăbdător din sprâncene, aplecându-se cu efort, lăsă din nou geanta umplută a lui Teplov, pe podea, lingă fotoliu.

— E, dar despre asta ce ai de zis? urmă Ecaterina. Şaizeci de milioane într-o monedă ce se socoteşte în circulaţie, dar bătută în douăsprezece feluri, din diferite

calităţi de aur şi de diferite valori... Crezi că e uşor poporului să se descurce într-o asemenea „abundenţă” monetară? Dar în interiorul imperiului, în interiorul lui ştii ce se-ntâmplă? Ţăranii din fabrici şi mănăstirii sunt aproape cu toţii într-o răscoală făţişă. Ai să-mi spui, probabil, că cei de pe moşii sunt mai liniştiţi... Stai că şi despre ăştia avem ştiri sigure şi triste... Sunt părţi în care se aseamănă cu cei dintâi „gata să ridice steagul răscoalei.

— Sfatul imperial, majestatea-voastră, replica Panin, ar putea ca prim punct, în completarea Suediei, sau... fiindcă în ultima vreme senatul e desconsiderat...

— Iar senatul! Of, Doamne! exclamă Ecaterina, iar ochii îi deveniră de gheaţă. Iartă-mă, prietene, deşi tu însuţi eşti senator, nu vreau nici să te şicanez, nici să-mi bat joc de tine în mod premeditat, dar să spunem adevărului pe nume: ai stat mai mult cu fiul meu, numai de el aveai grijă şi într-adevăr – îţi mulţumesc frumos pentru Pavel (Ecaterina făcu o mică plecăciune) – pe băiat l-ai păzit cum trebuie, l-ai îngrijit cum trebuie. Dar de ce să ne ascundem? Care şi în ce fel erau până acum preocupările domnilor din senat? Pentru cine îi frământau sufletul? Că în realitate... Văd din rapoartele procurorului general că timp de şase săptămâni în şir, înaltul senat adunat în păr, ce-ţi închipui? S-a ocupat de lecturarea integrală şi nu în rezumat! a problemei târgului de vite din Mosalsk. Dumnezeule! Şi asta nu ar fi nimic, că sărmana ţară rusească s-a obişnuit cu toate... Dar ce e rău, e că senatorii luptă între ei, sunt numai vrajbă şi ură, nu suportă părerile altora, din cauza asta şi partidele şi treburile sunt în mâinile cancelariei. Atunci nu-i de mirare că nimeni nu-ţi îndeplineşte hotărârile şi ucazurile. Şi într-o asemenea situaţie de dezordine se aşteaptă de la senat un al treilea ucaz?... Judecă şi tu, Nikita Ivanîci, îţi place?

Panin îşi şterse fruntea, luă o expresie mai puţin mohorâtă şi mai concentrată, îşi potoli picioarele lungi şi

neascultătoare şi îşi apropie fotoliul de masă.

— E greu să conduci provinciile dintr-o capitală atât de îndepărtată cum este Petersburgul, spuse el cu convingere. De altfel, greşeala nu ne aparţine. Plecând urechea la sfaturile bune şi întemeiate, s-ar putea îndrepta...

— Ce vrei, Nikita Ivanîci, să-l învinuim şi să-l criticăm pe Petru cel Mare? replica zâmbind Ecaterina. Glumeşti... Nu în asta consta răul, ci, iartă-mă, în incompetenţa şi lenea noastră comună. Senatul aflat la putere – s-a mai auzit una ca asta? – numeşte pe voievozi, dar nu cunoaşte numărul oraşelor din statul rusesc... Deunăzi – nu erai de faţă –, îi cerui în şedinţa lui Glebov o listă a oraşelor; mi-a mărturisit că la senat aşa ceva nu există. O hartă a imperiului – judecă şi tu! –, o hartă a ţării nu s-a găsit în toată clădirea senatului... Asta e, aşa arată trufia şi indolenţa noastră cu totul nelalocul lor. Tare îmi plac zicătorile simple ruseşti: „S-a făcut mita trufaşă, că nici de pe sobă nu vrea să mai coboare”, sau: „Gros mai e obrazul lumii”... M-am gândit eu ce m-am gândit şi l-am trimis pe Teplov peste râu, la Academia de ştiinţe; mi-a cumpărat din dugheana de acolo un atlas al Rusiei tipărit de Kirilov, iar eu pe dată l-am oferit în dar domnilor senatori.

Panin privi cu sfială spre ochii fermi şi ironici ai Ecaterinei şi, ca şi cum ar fi rezolvat fără să-şi dea seamă o problemă grea, care îl chinuia de multă vreme, îşi desfăcu mâinile şi cu o reverenţă solemnă, cum e obiceiul la Curte, exclamă:

— Mămucă, ţarină! Tu eşti învăţată, învaţă-ne şi pe noi şi te vom asculta!

— Am uitat de bâta lui Petru cel Mare! continuă Ecaterina, după o nouă priza de tutun. Cu toţii mai trebuie să învăţăm. Păunul, drăguţă, e frumos prin penaj, iar omul prin învăţătură. Stai de vorbă cu cumătra-mea, grădinăreasa, că-i muiere deşteaptă. Ieri îmi spunea:

„Când strugurele e verde, nu e dulce, iar omul când e tânăr nu-i puternic”. Pe când tu, iartă-mă, o ţii pe-a ta cu sistemul de guvernământ suedez. Nu mă îndoiesc de sinceritatea ta. Dar în zadar ai face legi dacă tot n-ar fi respectate... Sfaturi suveranilor? Mai bine priveşte la sfetnici cum arată! Cum se îngrijesc boierii noştri de supuşii lor? Îi jefuiesc, îi ruinează, îi bat cu cnutul cu ajutorul poliţiei şi chiar al armatei. Fugă a mii de familii, iar alături, făţărnicia şi corupţia judecătorilor... Clasa agricultorilor este asuprită fără limită şi ruinată. Or, o ştii şi tu: dacă nu va exista plugar, nu va exista nici boier... Pe măsura posibilităţilor, toate fărădelegile vreau să le stârpesc. Am să dau un ucaz rural, unul orăşenesc şi unul negustoresc... Apoi, Nikita Ivanîci, spuse Ecaterina, ridicându-se din fotoliu şi parcă crescând în faţa lui Panin, care se ridicase la rândul său, să-mi ajute Dumnezeu, că dacă oi isprăvi să deretic curtea de serviciu mă apuc şi de curtea din faţă! Am să chem atunci toate stările sociale şi o să conturăm împreună Charta ţării...

— Nici vorbă că un lanţ întreg de fapte măreţe şi răsunătoare va imortaliza domnia mariei tale! Spuse Panin cu emfază ştergându-şi din nou fruntea şi înclinându-se în faţa împărătesei.

— Elisabeta şi ţarul au abdicat, urmă zâmbind Ecaterina, în timp ce piciorul ei puternic, cu căputa frumos arcuită, încălţat în pantof albastru ieşea de sub rochia de atlaz gri şi se mişca nerăbdător şi nervos pe covor. Ştii, ţineau vistieria la ei, considerând banii adunaţi drept ai lor personali. Eu, domnilor, am să vă spun altfel, că adevărul n-are nevoie de multe cuvinte: tot ce-i al meu şi eu însami aparţin ţării, între interesele mele şi ale ţării mele nu trebuie să existe nici o deosebire.

— Măreţe cuvinte ai binevoit să rosteşti, măria-ta! spuse Panin, înclinându-se şi mai adânc, urmărind fără să vrea piciorul încălţat cu pantoful albastru. Cu litere de aur trebuie înscrise aceste cuvinte în cartea istoriei, ca să

rămână de învăţătură peste veacuri...

Ecaterina se aşează din nou şi priză tutun.

— Ei şi acum, domnule raportor, chestiunile la ordinea zilei, zise ea, pregătită să-l asculte.

— Probleme ale comisiei secrete, spuse Panin, scoţând din nou de sub fotoliu geanta cea grea. În legătură cu prinţul Ioan...

— A! Spune, cum a ajuns la destinaţie şi cum a fost cazat Ivanuşka?

— La Schlüsselburg, cu bine, dar în drum spre noul loc destinat lui, la Keksholm[83] nu prea.

— Ce s-a întâmplat?

— Pe Ladoga, lângă Capul Pisicii, i-a prins furtuna şi a făcut ţăndări vasul. Abia s-au salvat.

— Vai, sărmanul, ce destin cumplit! Şi unde sunt acuma?

— Ieri, Silin comunica din satul Moria, la jumătate de drum distanţă, că stau lângă lac în aşteptarea altor nave din Schlüsselburg. Iar azi, a trimis o ştafetă din castelul de la Keksholm.

— Şi în ce stare e arestatul?

— A fost neliniştit tot drumul: ameninţa, înjura, era furios, ba chiar sarea la bătaie. Silin a trebuit de două ori să-l lege, iar în timpul furtunii, când catargul a fost frânt şi vasul a început să ia apă, prinţul scăpă pe punte şi se porni să-i provoace pe matrozi: cică nu-s om de rând, zicea, ci de neam regesc. Îşi spunea împărat, duh fără trup, iar în clipa când zări satul Moria, sări în apă; abia reuşiră matrozii să-l prindă şi să-l scoată afară...

Pristavul raportează că nici acum nu s-a liniştit după drum: plânge, îi conjura pe toţi, cheamă sfinţii în ajutor, e trist şi roagă să i se permită purtarea hainelor de gală, oferite în dar de fostul ţar.

— Încuviinţează, hotărî Ecaterina după un moment de

[83] Vechea denumire a oraşului Prioziorsk, din apropierea Petersburgului (n.tr.).

gândire.

— Arestatul cere şi cărţi, implora să i se îngăduie plimbări.

— Cărţi? Ce, ştie să citească?

— Puţin.

— Dă-i cărţi, ce mai! spuse Ecaterina, întorcându-şi faţa.

Prea l-au persecutat.

Panin îi arunca o privire. Atât de liniştită şi de sigură pe ea numai cu câteva clipe înainte, fu uluit s-o vadă acum fâstâcita, nemaiştiind ce să spună.

— Dar în privinţa plimbărilor în aer liber, în afara castelului? urmă Panin. Instrucţiunile fortăreţei n-o permit...

— Să iasă, lasă-l să iasă... Ah, Nikita Ivanîci, mi se rupe inima. Judecă şi tu... Mi-e milă de el, dar e şi punctul nostru nevralgic de atâţia ani, o ştii şi tu... L-ai văzut în momentul deportării, spune-mi, cum arată?

— Lingă Smolnîi, în timp ce era mutat din caleaşcă în barcă, l-am cercetat incognito. E simpatic şi-ţi produce milă; pare să fie isteţ şi curios din fire, dar a fost neglijat în închisoare; intră cu fiecare în vorbă, îl cercetează cu atenţie, deşi a fost scos din răbdări şi băgat în sperieţi cu ocazia ultimei sale arestări.

— Poate n-ai să mă crezi, Nikita Ivanîci, spuse Ecaterina pătimaş, cu un tremur în voce. Mi-e greu nu numai să vorbesc, să gândesc mi-e greu... Ce să fac? Învaţă-mă, cu ce-i pot fi nenorocitului de folos? Uite ce-i... Mă gândesc să-i propun tatălui său libera întoarcere în străinătate. Se zice că orbeşte, acolo, în Holmogorî... Sfătuieşte-mă, te rog, prietene, adaugă împărăteasa cu vocea coborâtă, după o clipă de tăcere. N-ar fi bine să-i dau drumul şi fiului împreună cu tatăl?

Panin îi arunca o nouă privire Ecaterinei, căutând să ghicească în ochii ei şi în expresia fetei ce anume i-ar fi pe plac în clipa aceea şi ce anume era mai aproape de

intenţiile sale: îmbunatăţirea soartei deţinutului, sau alte interese, mai înalte, de stat?

— N-or fi multe tentaţii şi pot provoca tulburări mari şi nedorite, răspunse dânsul, simţind însă că vorbeşte împotriva sentimentelor sale, uluit de cruzimea şi neomenia răspunsului dat.

— Adică, să nu-i dau drumul?

— Să vă ferească Dumnezeu să vă gândiţi la una ca asta! Tronul încă nu vă e solid, cere întăriturі.

— Imperiul meu... va fi totdeauna puternic, având asemenea slugi, spuse Ecaterina înviorându-se şi venind spre dulăpiorul chinezesc.

Descuie un sertar secret şi scoase de acolo un plic mic, desfăcut.

— De la tătucul Aleksei Petrovici[84] din Goretovo, urmă Ecaterina, întorcându-se la masă şi arătându-i plicul. Cred că ştii că cel mai bun prieten mi-a fost marele cancelar al matuşă-mii, drept pentru care, duşmanii noştri l-au dărâmat fără milă pe contele Bestujev... Când îmi aduc aminte, simt că-mi îngheaţă sângele! Pe vremea aceea erai departe. A fost destituit, proclamat public om de nimic şi sperjur, îmbătrânit în fărădelegi, trădător de patrie; a fost chiar condamnat la moarte. Şi-a petrecut trei ani îngrozitori într-o izbă fără horn, plină de fum şi-a lăsat barbă, umblând într-un cojoc ţărănesc pus pe pielea goală. Dar geniul contelui nu s-a stins...

Va veni, urmă Ecaterina, cu ochii strălucind de însufleţire, trebuie să vină lângă tronul meu în respectul

[84] Bestujer-Riumin, Aleksei Petrovici (1693-1766), om de stat şi diplomat rus. În timpul domniei Elisabetei a fost cancelar şi a condus politica externă a Rusiei. A dus o politică antiprusacă, căutând să întărească alianţa Rusiei cu Anglia şi Austria. După tratatul anglo-prusac din 1756 n-a ştiut să aprecieze pericolul pe care acesta îl reprezenta pentru Rusia şi a izbutit să păstreze legăturile cu Anglia care i-au permis acesteia diversiuni diplomatice împotriva Rusiei în timpul războiului de şapte ani. Autoritatea sa a fost năruită. În februarie 1758 a fost arestat şi exilat. Readus din exil de către Ecaterina, nu a mai avut nici un rol activ (n.tr.).

şi puterea cuvenite. Iată scrisoarea. Ştii ce mi-a răspuns prin curierul cu care i-am trimis primele rânduri scrise în ziua urcării mele pe tron?

— De unde să ştiu, măria-ta! Că tare-i deştept contele Aleksei Petrovici, ce să mai vorbim, are minte vulturească. Nu prăpădeşte el vorbele în vânt... Iar în singurătatea sa demnă de plâns, în exilul său din Goretovo, nici vorbă că a gândit multe măsuri şi intenţii demne de înalta sa genialitate.

Ecaterina îl privi pe Panin, încercând la rândul ei să-şi dea seama ce gândeşte: vorbeşte în el un curtean abil şi sensibil la orice împrejurări şi situaţii, sau un om de stat ce-i împărtăşeşte din toată inima părerile, ferm în propriile sale convingeri?

— Tătuca Aleksei Petrovici mă sfătuieşte, spuse Ecaterina fără să-şi ia ochii de la Panin, mă sfătuieşte înainte de toate să mă gândesc la vechiul nostru deţinut, prinţul Ioan.

— Sfatul e înţelept, dezvăluind o inimă milostivă.

— Îmi recomandă să acord cea mai mare grijă educaţiei sale, spre îmblânzirea firii sălbatice, întru uşurarea îndărătniciei şi cruzimii soartei sale; apoi redându-i chipul său omenesc, rezonabil şi blând, să-l înfăţişez Curţii şi poporului.

— La ce bun? întrebă Panin neliniştit. Ce interese politice înalte pot dicta asta?

— Contele întrevede posibilitatea... împăcării, ca să zic aşa, a contopirii, în persoana prinţului, a două ramuri sfinte pentru popor, ale uneia şi aceleiaşi familii, azi dezmembrate: cea a urmaşilor lui Petru cel Mare cu cea a urmaşilor fratelui său, ţarul Ivan[85]...

— Dar ce fel de împăcare şi contopire poate fi în cazul acesta? spuse Panin, nefiind în stare să-şi ascundă tulburarea la auzul unei asemenea veşti. Care e

[85] *Ivan al V-lea, Alekseevici* (1666-1696), ţar al Rusiei, frate cu Petru cel Mare după tată. A domnit împreună cu fratele său sub regenţa surorii sale, Sofia (n.tr).

rezultatul, motivul acestor negocieri?

— După cum ştii, răspunse Ecaterina, ţarul care a abdicat cere să-i dau voie să plece în Holştinia... Doar n-o să-l ţin la Schlüsselburg. Va trebui să-i dau drumul. Cu ocazia aceasta, nici vorbă că va avea loc şi divorţul. Ori eu, o ştii prea bine, n-am decât un fecior. Fireşte, toate acestea nu sunt decât proiecte. Dar pentru binele ţării, pentru o mai mare întărire şi asigurare a tronului...

— Primejdioasă orbire! Iartă-mă, mămucă ţarină! o întrerupse Panin pe împărătească, nemaiputându-se stăpâni. Cum adică, să-l faci pe Ivanuşka prinţ de sânge? Asta e ce te sfătuieşte contele să faci? Tânărul e lăsat în părăsire, e sălbăticit, aproape un animal! Doamne! Măria ta! spuse el, ridicându-se în picioare, cu o înflăcărare cu totul străină felului său de a fi. Chiar aveţi de gând să cedaţi, să jertfiţi fericirea propriei voastre familii? Sacrificarea voastră şi a intereselor voastre în numele greşelilor altora este păgubitoare şi fără de precedent.

Glasul lui Panin tremura şi se frângea; se simţea o sinceră participare. Ecaterina îi întinse ferm mâna sa plinuţă, cu degete scurte.

— Îţi mulţumesc pentru sentimentele ce le porţi pentru mine şi pentru fiul meu, iar despre ceea ce s-a vorbit aici, ia seama, nimănui să nu sufli nici un cuvânt. Specimenele politice azi sunt unele, mâine altele, iar nouă, domnitorilor, nu ne stă întotdeauna în putere să le dominăm. Ţara noastră, cred că eşti de acord, e o casă mare şi bună, dar de multă vreme, cum să-ţi spun... e plină de gândaci. Şi-atunci, să ne păzim de ei... Ce alte lucruri mai ai să-mi spui?

Panin îi arătă câteva rapoarte ale comisiei pentru arestaţi, iar Ecaterina le puse rezoluţia. Se auziră bătăi de tobe. Era micuţul Pavel Petrovici, care, în apartamentele sale, dădea semnalul de încetare a instrucţiei soldaţilor săi de plumb.

— Sper că iei masa cu mine? spuse Ecaterina cu

blândeţe, concediindu-l pe raportor.

Panin ieşi în sala de aşteptare. Chipul îi era roşu şi tulburat; mişcările stângace şi distrate. „Ei, îşi zicea el ştergându-şi faţa şi cuprinzând cu privirea sa obişnuită, distrată, sala plină de curteni, m-a fiert bine…”

— Ei, cum e cu proiectul? Cum a fost primit? l-au întrebat apropiindu-se hatmanul şi Daşkova.

— N-am apucat să i-l expun…

— Păi despre ce-aţi tot vorbit?

— Despre ce n-am vorbit? răspunse Panin, ridicând ochii şi închizându-i cu pioşenie. N-am prezis eu? E deşteaptă foc şi plină de toate harurile. Şi aici şi colo şi dincolo, prezentul, trecutul şi viitorul… La un stânjen sub pământ s-o bagi şi vede totul. Închipuiţi-vă, listă în legătură cu senatul e gata…

Uşa cabinetului fu dată grăbit în lături. Apăru Ecaterina, făcând tuturor, în cele trei direcţii, trei plecăciuni egale, pline de bunăvoinţă…

— Cu amintirile trecutului nu vreau în nici un chip să stricăm liniştea prezentului! Spuse ea cu oarecare emfază, cuprinzând cu o privire fermecător de caldă asistenţa. Să fie uitat tot amarul şi toată pricină de supărare. Acum trimiteţi o invitaţie contelui Aleksei Petrovici Bestujev de a se întoarce întru împodobirea tronului nostru cu experienţa şi geniul său.

Spunând acestea, Ecaterina însoţită de Grigori Orlov, Daşkova, hatman şi Panin trecu, printre panglicile, stelele şi perucile pudrate, în sufragerie.

„Proiectul suedez”, al lui Panin era, după cum au înţeles foarte bine într-o clipă cei prezenţi, amânat, dacă nu cumva definitiv şi pentru totdeauna abandonat.

IV. Curierul de pe Don

LUMEA CURŢII CLOCOTEA ŞI NU-ŞI MAI găsea liniştea. Comentariile despre un eveniment care interesa azi pe toţi erau mâine schimbate cu altele, despre un alt eveniment, tot atât de neaşteptat, de ieşit din obişnuit. Noua suverană era asaltată în secret de către prieteni noi şi cu atât mai mult de către cei vechi cu cereri de funcţii, de sate, decoraţii şi alte recompense.

Ultimii partizani şi apărători ai fostului ţar, sărind ca oile peste paiul de pe drum, treceau de partea Ecaterinei. Însuşi Petru, permiţând să fie detronat aşa cum a fost detronat, l-a făcut pe amicul său Frederic să spună că s-a comportat „ca un copil care-i trimis la culcare”.

— Dumneata, domnule conte, ai insistat să lupte împotriva mea? îl întrebă împărăteasa pe Minich, când bunul prieten al soţului său veni să-i jure credinţă după neaşteptatul prizonierat de la Oraniembaum.

— Aşa e, milostivo, îi răspunse, plecându-se cu o demnitate calmă, bătrânul feldmareşal al Annei şi Elisabetei. Voiam să-mi jertfesc viaţa pentru monarhul care mi a redat libertatea şi viaţa... Acum, datoria mea este să lupt pentru măria-ta!

— Ei, Bogdan Cristianîci, spuse Ecaterina zâmbind. Apreciind însă geniul dumitale şi serviciile pe care le-ai adus foştilor ţari, te anunţ că de azi încolo, din clipa în care mă odihnesc după treburi... uşa cabinetului meu îţi este oricând deschisă...

Până şi duşmanii personali de ultima oră ştiuţi de toată lumea, ai noii împărătese, căutau din răsputeri să-i câştige favoarea şi să aibă trecere la noua Curte. Ecaterina îi scria noului său secretar, Elaghin: „Perfilici, le-ai spus rudelor Lizavetei (favorita lui Petru al III-lea) să nu se avânte la palat? Altfel mă tem că iubita apare întru ispitirea tuturor”. Tot lui îi scria la puţină vreme după stăruinţele supărătoare pentru ajutorarea foştilor partizani: „Ai să le spui *kammerherr*-ilor Lasunski şi Roslavlevilor că, deşi m-au ajutat să mă urc pe tron, întru îndreptarea ordinii din patrie, sper că vor primi răspunsul meu fără de supărare, căci imposibilitatea de a împărţi bani în momentul de faţă este reală, fiind tu însuţi martor ocular”.

Oda lui Lomonosov scrisă în cinstea noii împărătese a fost primită cu răceală. A fost considerată prea francă şi prea îndrăzneaţă şi aproape că nu se vorbea de el. Versul: „Scumpe Pavel te-ntăreşte” s-a interpretat ca o aluzie nelalocul ei, iar strofă:

„Voi, cei ce judecaţi pământul
şi capetele domnitoare,
Să vă struniţi puţin avântul
Schimbând legi, nepieritoare...”

n-a plăcut deloc.

Subiectul discuţiilor generale din Petersburg îl constituia plecarea împărătesei şi a Curţii sale, pentru încoronare, la Moscova, anunţată pentru septembrie al aceluiaşi an 1762.

Toate câte s-au petrecut atât de neaşteptat cu el şi în jurul său l-au uluit şi l-au zdrobit pe Mirovici. Toate planurile, speranţele, toate socotelile sale îndrăzneţe erau răsturnate, făcute ţăndări. Nu i-a reuşit, oricât de chibzuit şi de bine o gândise – să-l prevină pe fostul ţar, omul de

la mila căruia aştepta atâtea, asupra soartei triste ce-l pândeşte. Prinţul Ioan, a cărui libertate părea să fie atât de realizabilă, atât de aproape şi chipul căruia, acea „fantomă răzbunătoare”, era atât de uşor să fie chemat din beznă în această învălmăşeală generală şi pus la vederea poporului, acest nefericit deţinut era din nou – şi probabil de data aceasta pentru totdeauna – duş, ascuns şi închis. Şi de toate acestea – Mirovici o simţea şi, împotriva voinţei, o realiza cu toată tăria – numai el era vinovat. A salvat-o pe Ecaterina de la pieire în clipa intrării sale în Petersburg, n-a ştiut să-l anunţe personal şi la momentul potrivit pe Petru pentru intrigile uneltite împotriva sa, în sfârşit n-a reuşit nici faţă de prinţ, care a fost adus de pe insulă, de la Gudovici, înapoi la Schlüsselburg.

„Soartă rea de ocnaş! repetă Mirovici, blestemându-se, cuprins de o furie neputincioasă. Când vei ajunge să-mi fii mamă drăgăstoasă şi nu mamă vitregă şi haină, care mă loveşte întruna?”

Vasâli Iakovlevici mai avea o singură speranţă, o slabă undă de speranţă: întrevederea cu Pciolkina.

Ce anume aştepta de la această întâlnire nici el singur nu-şi putea explica. O sete de participare caldă, mila faţă de sine însuşi, împărtăşirea, cu un suflet drag, a regretelor după ceea ce s-a pierdut, s-a stins pentru totdeauna, îl chinuia, îl chema şi îl atâta, mistuindu-l cu visul sălbatic, irealizabil, că s-ar mai putea îndrepta şi salva ceva. Clătinându-se, ca după boală, o porni spre casa Bavîkinei. Din pragul casei auzi, în camera Filatovnei, un dialog viu, aprins. Cineva discuta în contradictoriu, tăcea, apoi se înfierbântă din nou, plângând, ba chiar bătând din picior de furie. Aşteptă o clipă, atent şi înmărmuri: nu era altcineva decât Polixena, cu vorbirea ei pătimaşă, mândră şi nestăpânita în clipele de supărare. Mirovici puse mâna pe clanţă. Într-o clipă vocile tăcură.

Cu capul descoperit, roşie ca focul, transfigurată şi cu o expresie de zăpăceală, Filatovna privea, din mijlocul camerei, spre uşa care ducea alături. În clipa când intră Mirovici, ea tocmai se pregătea să pornească într-acolo, dar nu mai apuca decât să dea, pierdută, din mâini. Ceva fulgerător şi furios că o furtună pătrunse în aceeaşi clipă în cameră. Bavîkina deschise gura, vru să spună ceva, dar tăcu. Polixena strângând ciudat din buze şi ţinându-şi cosiţa care se despletise, fără să scoată o vorbă apuca pălăria şi o legăturică pe care o strânse sub braţ şi se năpusti furioasă pe lângă Mirovici spre ieşire. Vasâli îi bară drumul.

— Cum?! ţipă ea, ferindu-se. Îndrăzneşti? Dumneata? Pleacă, pleacă, ruşine să-ţi fie!...

— Hai, hai, împăcaţi-vă, lămuriţi-vă între voi, spuse Filatovna, trecând pragul. Spuneam c-o să vină, că nu-i atât de negru dracul; latră câinele ce latră, apoi vine să ţi se gudure la picioare...

— Polixena Ivanovna, credeţi că n-am încercat tot ce mi-a stat în putinţă? spuse Mirovici, făcând un pas spre Polixena, vă jur... Ascultaţi-mă odată!

Polixena aruncă cât colo legătura, se îndreptă din spate, îşi încrucişă mâinile, fixând dispreţuitor şi rece, cu nările umflate, faţa lui Mirovici.

— Cinci zile... O! Acuma ştiu totul, spuse Polixena slab, abia strecurând cuvintele ce clocoteau în ea. Cinci zile de a rândul, fără odihnă, cartofor nenorocit şi fluieră-vânt ce eşti, ai jucat cărţi. Ai stricat totul, totul! Cum să numesc asta? Ce să cred despre dumneata? Îşi trase sufletul. Un singur serviciu – îţi aduci aminte? – Am aşteptat de la dumneata şi te-am rugat! Cum l-ai îndeplinit? Erai lângă palat, l-ai văzut pe ţar – Uşakov mi-a povestit totul – şi nu i-ai dat biletul! A fost găsit la Gudovici... Iar dumneata, nepriceputul şi nechibzuitul, să dai acum socoteală...

— Au găsit biletul? repetă Mirovici inconştient.

— Un om slab, de nimic şi inutil! strigă Polixena, bătând

din picior. Şi eu care mă bazasem pe dumneata, aveam încredere în dumneata... Mai bine aş fi zburat singură atunci într-acolo... De ce taci şi mă priveşti aşa? Îţi reproşează o femeie, o fată... Ţi-ai uitat datoria de serviciu, de supus, ţi-ai uitat iubita, ai uitat totul în vârtejul jocului de cărţi... Nici nu mă iubeşti, nici nu m-ai iubit! Aşa se iubeşte?! O, n-am ştiut, nu mi-am închipuit!

Luptându-se cu lacrimile şi cu amarul separării, Polixena se întoarse cu furie spre fereastră.

— Judecaţi-mă, condamnaţi-mă, frângeţi-mi inima! spuse Mirovici plecat. Mă chinuiesc eu însumi. Dar, daţi-mi un sfat; să chibzuim împreună, să găsim o soluţie... Ce să spun, mare minune-i cearta! Mai bine veniţi cu un sfat. Să ne unim şi umăr la umăr să îndreptam totul. Că doar îmi cunoaşteţi devotamentul ce vi-l port. Sunt duşmanul galanteriilor, dracu să le ia! Dar vă jur...

— Ce să fac cu sentimentele dumitale? E idiot şi caraghios! Auzi, e idiot! strigă Polixena obraznic în faţa lui Mirovici. Eşti o cârpă jalnică!

Mirovici tresări, se îndreptă din umeri.

— E prea mult! spuse el cu o dureroasă mândrie. Auzi, e prea mult, taci! urmă el, înroşindu-se şi ridicând vocea. Sentimentele mele... nu sunt cărţi. Nu te poţi juca cu ele! Taci!

— Vai, sărmanul, nepriceputul, lipsitul de talent! spuse Polixena, apucând din nou legăturica. Şi ce-mi veni să mă reped la el? Că doar, sărmanul, n-are nici o vină. Adio! Dar să-ţi intre bine în cap, îi striga ea, să-ţi intre bine în cap, Vasâli Iakovlevici, că nu eşti o pereche potrivită pentru mine, cea lacomă şi necruţătoare! Nu eşti perechea potrivită puiului de ţarcă, copilului găsit...

Polixena împinse uşa cu piciorul, trecu pragul, dar se opri o clipă.

Încremenit Mirovici o urmărea.

— Încă o vorbă. Voiai linişte, căutai bucurie în viaţă de familie? spuse Polixena, ţintuindu-l cu ochii săi cenuşii,

provocatori şi mânioşi. În schimb eu caut, vreau furtună! Auzi, furtună! Dumitale ţi-e dragă liniştea. Nu există pe lume... Răzbunări, răsplăţi pentru rău. Iată ce trebuie să ceri pentru cei care te-au lovit, te-au păgubit în soartă dumitale şi a celorlalţi. Suntem săraci, neputincioşi... Dragostea poate orice. Şi Daşkova poate orice... Ce te uiţi aşa? Adio! Nu veni după mine, om bun şi slab ce eşti, nu mă căuta. Altfel te voi urî, te voi blestema...

Polixena plecă, Mirovici rămase locului cu faţa numai flăcări. Deodată, se lumină: „A zis că sunt bun... Înseamnă că mă iubeşte! îşi zicea el, în mândria sa jignită. A amintit de Daşkova... Înţeleg! Ea ar fi putut fi ca Daşkova, dar eu, eu aş fi putut fi ca Orlov sau ca hatmanul?" îşi mai spuse Mirovici, privind în gol cu ochii săi negri, severi şi stinşi. „Dar să ştii că ai să mi-o plăteşti pentru cuvintele astea ale tale, până la ultimul..."

— Ai o citaţie, spuse Filatovna, atingându-i umărul. Iarăşi de la comenduire; iaca, au venit să te prezinţi acolo.

— O citaţie? întreba Mirovici, plimbându-şi privirea supărată prin cameră.

În aceeaşi seară, Mirovici fu dus la Cancelaria comandantului, iar dimineaţă fu trimis sub escortă la Comisia lui Talîzin din Kronstadt.

A fost eliberat pe garanţia personală a lui Grigori Orlov, anunţat de Uşakov. Nimeni n-a pomenit o vorbă de dezertare. Eliberat, ajunse cu o bărcuţă la Oraniembaum, merse până în parc, îşi aminti de tot ce se petrecuse atât de curînd în aceste locuri pustiite şi începu să râdă în hohote. Vru să închirieze o căruţă care să-l ducă la Petersburg, dar se răzgândi: nu avea bani. O porni spre capitala pe jos. Odată cu lăsarea nopţii ajunse şi el la cantonul forestier de lângă Cârciuma Arsă. Îl chinuiau foamea şi setea. Picioarele refuzau să-l asculte. Cei întâlniţi pe drum îi dădeau veşti în legătură cu fostul ţar.

În ziua de 6 iulie, Ecaterina primea raportul comandantului suprem al artileriei, Villebois. Era vorba de o nouă dizlocare de trupe cerută de împrejurări. Ambele corpuri ale armatei expediţionare, cel al lui Cernîşov şi fostul corp al lui Rumeantev, trecut în ziua întronării împărătesei sub comanda lui Piotr Ivanovici Panin, se apropiau, în marş forţat, de capitală, venind dinspre granitele Prusiei. Villebois îi aduse la cunoştinţă că regimentele uşoare de avangardă, alcătuite din cazacii de pe Don şi Iaik au trecut de mult în Kurlanda şi că, după toate probabilităţile, în momentul de faţă, erau de partea asta a Lugăi.

— Să fie cantonate în tabere provizorii în judeţele învecinate cu Petersburgul, hotărî Ecaterina. Recolta de iarbă de pe aici este cu totul deosebită. Să se odihnească, să se refacă, să apară cât mai arătoşi, împreună cu garda, la Moscova pentru încoronare...

În ziua de 7 iulie s-a dat manifestul în legătură cu sfârşitul din viaţă al fostului ţar. Peste trei zile avea loc înmormântarea să în biserica cea mare a mănăstirii Nevski. Trupul lui Petru – cu treizeci şi patru de ani mai târziu scos din cavou de către fiul său, împăratul Pavel şi înmormântat cu toată pompa alături de ceilalţi ţari în catedrala sfinţilor Petru şi Pavel – era îmbrăcat într-un mondir holştinez bleu, pantaloni albi din piele de elan şi botfori înalţi, cu manşete largi.

Poporul, „fără ranchiună pentru trecut” – cum glăsuia manifestul – se îndreptă spre biserica în care făceau de gardă permanentă lingă cosciugul negru bătut în argint, descoperit, străjuit de patru sfeşnice aprinse, ofiţeri din garda imperială. Toată lumea se grăbea spre lavră ca să-şi ia rămas bun de la corpul neînsufleţit al ţarului...

Mirovici pleca spre Liteinaia, la Gudovici. Chemând-o pe Gaşa, afla că asupra familiei contelui s-a abătut o mare supărare: fiindcă n-a vrut să depună jurământul şi pentru refuzul de a servi pe noua împărăteasa, contele a

fost trimis cu domiciliu forţat în satele sale din Cernigov. După spusele Gaşei, Polixena îi părăsise pe Ptiţîni şi plecase cu o săptămână în urmă, nu se ştie unde.

Ajungând regimentul din urmă, în luna lui august, Mirovici se apropia de împrejurimile Moscovei.

V. O noapte la Pella

DE LA ÎNCEPUTUL LUI IULIE, CURTEA era preocupată de o nouă veste. Dintr-o clipă într-alta se aştepta reîntoarcerea fostului cancelar Bestujev-Riumin, cândva principalul ajutor al Ecaterinei.

Contele Aleksei Petrovici sosi la Petersburg „în deplinătatea sănătăţii şi bunăstării” în seara de 12 iulie. Împărăteasa i-a trimis în întâmpinare, cu treizeci de verste înainte, pe Grigori Orlov, noul *kammerherr*, precum şi propria să caleaşcă de paradă. Pe „tătuca” Aleksei Petrovici, asigurându-l de „toată bunăvoinţa suveranei”, l-au dus la Palatul ei de vară de pe Fontanka, iar de acolo, „conform primirii persoanelor auguste, într-o casă deosebită, pregătită anume pentru dânsul, unde avea la dispoziţie masa, pivniţele şi alte feluri de plăceri din partea Curţii”.

Susţinătorul diplomaţiei lui Petru cel Mare şi cincisprezece ani prim-ministru al Elisabetei, Bestujev a fost destituit şi exilat pentru îndrăzneaţa idee de a-l îndepărta pe nepotul acesteia din urmă, expediindu-l în străinătate, iar tronul să fie întărit prin desemnarea Ecaterinei ca moştenire.

Bătrânul de şaptezeci de ani, foarte slăbit, cu o barbă lungă, căruntă şi ochii vii, adânciţi în orbite, paşi împreună cu Orlov în cabinetul noii împărătese, prorocite de dânsul, fără să scoată o vorbă şi se lăsă în faţa ei pe un genunchi.

— *Imobilis în mobili*! Celui de neclintit printre cei şovăitori! glăsui Ecaterina în latineşte, emoţionată, prinzindu-i steaua Sfântului Alexandru scoasă de pe pieptul lui de către Elisabeta.

— Prealuminate, prealuminato! Spuse Bestujev, smiorcăindu-se bătrâneşte, în timp ce căuta să prindă cu mâna sa osoasă şi să sărute mâna care îl împodobea.

— *Semper idem!* Totdeauna egal sieşi! urmă Ecaterina, luând de pe masă lanţul Sfântului Andrei şi aplecându-se spre Bestujev.

— Cum mă voi putea plăti? Cum voi recompensa aceste onoruri? exclamă bătrânul slab, cu capul plecat şi păr rar, dând deznădăjduit din mâini.

— Vă redau rangurile, glăsui împărăteasa, ridicându-l pe conte, vă numesc general feldmareşal, dar nu mă rezum la atâta... Manifestul în legătură cu nevinovăţia voastră – care mi-este atât de bine cunoscut – va fi dat neîntârziat publicităţii... Nu mătuşă-mea, răposata ţarină, ci năravul neruşinat al zavistnicilor şi clevetitorilor voştri poartă răspunderea întregului trecut.

— Mareaţo, mareaţo! Ţi se potriveşte... titlul de salvatoare şi de mamă a patriei.

— Ei, tătuca Aleksei Petrovici, mai avem multe de făcut împreună pentru binele poporului. Ia mai bine loc să stăm de vorbă despre sănătatea dumitale. Am să ţi-l arăt pe fecioru-meu; a crescut... Grigori Grigorîci, cheamă-l pe înălţimea sa.

Orlov aduse un băieţel timid, blond, cârn, cu o faţă plăcută.

— E slăbuţ, vai e cam slăbuţ, măicuţă ţarină! spuse Bestujev, dând din mâini a regret, cercetându-l cu luare-aminte pe băieţelul timid şi palid.

— Unde vezi, tătucă conte, că e slab? Un copil ca toţi copiii...

— E slab, vai, e slab şi cu pieptul plăpând! urmă Bestujev pipăind cu degetele noduroase şi reci gâtul şi

mâinile ţareviciului. Spune-mi, rogu-te, care dintre medici are grijă de dânsul, care anume?

— Fousadieux şi Crochet...

— *Des tumeurs dans leş parties glanduleuses!... Et puis cette pâleur...*[86] O, va trebui să avem grijă; aer, mişcare mai multă... Eu? N-am nimic, măicuţă, ce-ţi veni? Du-te, copile, la joacă... A crescut flăcăul şi s-a înălţat ca un firicel de iarbă. Însă urechea, prealuminate, trebuie s-o ai trează... *Que Dieu bénit ce délice de l'auguste mère, de l'Empire et de nous tous...*[87]

— Dumneata, tătuca Aleksei Petrovici, eşti de mult cunoscut pentru talentele ce le ai în medicină, îl întrerupse Ecaterina, neaşteptându-se din partea asta la presiuni. Picăturile care-ţi poartă numele sunt de mult la modă peste tot şi chiar eu însami m-am folosit de ele cu mult succes. Dar în ce vezi pericolul pentru fiul meu?

— Tare-i slăbuţ, măicuţă şi am auzit că nici n-a zăcut încă de vărsat, continuă bătrânul şi abilul Bestujev, fără să-şi ia ochii ageri şi atenţi de pe chipul împărătesei.

În ziua de 15 iulie, la pragurile Nevei de la Pella, la treizeci şi cinci de verste mai sus de Ostersburg, s-a fărâmat un şlep cu pâine cazonă. Aceste praguri fuseseră formate de vârfurile unor stânci calcaroase subacvatice, între satele Ivanovskoe şi Bolşoe Petruşkino. Peste drum de ele, pe malul stâng al Nevei, se află, pe vremea aceea, cătunul finlandez Pella, aparţinând generalului Ivan Ivanovici Nepliuiev.

— Poartă numele capitalei anticei Macedonii, locul de naştere al lui Alexandru Macedon, spuse Ecaterina, când Orlov îi raportă despre cele petrecute la Pella.

— Şi pe deasupra e o regiune splendidă, observă Adam Vasilievici. Stânci, îmi permit să vă raportez, lacul şi de

[86] În franceză în text: Tumori în părţile glandulare!... Şi apoi această paloare... (n.tr.).

[87] Binecuvintează, Doamne, această bucurie a augustei mame a imperiului şi a noastră a tuturor... (n.tr.).

jur-împrejur o pădure seculară. Nu o dată am vânat la Ivan Ivanîci cocoşi de munte împreună cu Grigori Grigorievici.

— Ce zici, Grigori Grigorîci? i se adresă Ecaterina lui Orlov care eră de faţă. N-ar fi rău să mergem şi noi acolo cu prima ocazie, să mai respirăm aer curat după gălăgia şi zăpuşeala din oraş. Îl luăm cu noi pe feldmareşalul Minich, pe Elaghin, pe contele Strogonov...

Ecaterina îşi mai aduse aminte de cineva. Ascultă până la capăt citirea hârtiilor lui Olsufiev, dar rezolvarea întâmplării cu şlepul eşuat la praguri o amină pentru altă dată.

— Distracţiile ca distracţiile, spuse dânsa, dar treaba cu pragurile e atât de serioasă, încât trebuie s-o chibzuim temeinic.

A doua zi dimineaţă au fost chemaţi să se prezinte la împărăteasa – pentru o consfătuire specială – Panin şi proprietarul Pellei, Nepliuiev. În sate, pe şleaul Keksholmului, au fost scoase schimburi întărite de cai.

În după-amiaza zilei de 25 iulie, Ecaterina pleca să vadă pragurile de la Pella. Domnilor din suită li se oferea ocazia să vâneze. Călătorii sosiră la faţa locului înainte de apusul soarelui. Îi aştepta ceaiul pregătit în cortul aşezat pe malul Nevei. Teplov şi Strogonov traseră în rândunele, dar nici unul nu nimeri ţinta. Împuşcăturile răsunară puternic în împrejurimi, înviorând şi înveselind pe toată lumea. Luară loc în cutere şi bărci şi vizitară cursul râului, la praguri. Se întoarseră la lumina felinarelor. Prin faţa lor, sus pe colină, prin dreptul Pellei, trecu spre pădure un furgon acoperit, tras de patru cai şi escortat de călăreţi.

— Uite că avem şi prilej de vânătoare, spuse Panin. Cine vrea, dimineaţă poate să meargă la vânătoare de cocoşi sălbatici, ba chiar n-ar fi rău să-l surprindem şi pe moş Martin în vreun bârlog...

Înserarea devenea mai densă.

Drumeţii se îndreptau spre trăsură. Nepliuiev le relată

istoria acelui loc. Minich propunea ocolirea pragurilor, amintindu-şi cu acest prilej, de anii săi de tinereţe, de construcţia canalului de la Ladoga şi de vizitarea şantierului de către Petru cel Mare.

— Gata? îl întreba Ecaterina pe Panin.

— Gata, la pădurar...

Ecaterina privi înapoi, căutându-l din ochi pe Bestujev, care rămăsese în urmă.

Domnilor, se adresă ea suitei, după ce trecură prin dreptul cătunului şi al conacului boieresc nearătos şi paraginii, ajungând sus, pe colină, la liziera pădurii bătrâne şi întunecate. Ivan Ivanîci nu ne-a aşteptat şi fără îndoială că o să ne ierte dacă vom face în locul său bucătărie. Pe mal e umezeală. Musculiţe şi ţânţari. Toată lumea e poftită să-şi ia gustarea în crâng.

Sună cornul. Se instalară în trăsuri. Slugile şi vizitiii aprinseră torţe şi încălecară. Prima porni trăsura ţarinei.

O urmară altele. Un convoi lung, aruncând scântei, zbura în galop prin desişul întunecat al pădurii.

— Nu-i o simplă minune, e o feerie, îi striga cuiva contele Strogonov. Un cortegiu de silfi şi naiade! Ce frumos se reflectă lumina în iarbă şi pe coroanele zburlite ale copacilor!

— Toţi gnomii în mantii de aur şi cu coroane de diamant parcă au ieşit din scorburi întru întâmpinarea noastră! îi răspunse o voce din trăsura care încerca să-l ajungă din urmă. Vă amintiţi de baletul *Esprits foilets*?

— Ce ziceţi de ceaţă? Parcă sunt gruizi în savane... Cortegiul ieşi spre lac, apoi printre zidurile uriaşilor brazi seculari, pe o pajişte verde. În fundul ei, pe sub copaci, drumeţii zăriră un cort luminat de lampioane multicolore. Prin intrarea larg deschisă strălucea masa încărcată de bunătăţi, începură să cineze.

După-masă, înviorată de anecdotele lui Minich şi de dispută dintre Elaghin, Teplov şi Strogonov în legătură cu spiritiştii, Ecaterina porunci să i se aducă trăsura.

Bestujev luă loc alături de ea. Panin o luă înainte. Ceilalţi nu-i urmară, cu gândul la vânătoarea de dimineaţă.

Împărăteasa se întorcea pe un alt drum mult mai scurt. Ocolind Neva, din cauza nisipului, caleaşca mergea la pas. Noaptea era caldă, înstelată. În faţă, pe drum, prin geamurile deschise ale caleştii se zăreau licărind luminile făclierilor.

— Cum credeţi, domnule conte, îl întreba Ecaterina pe Bestujev, mă tot gândesc, n-ar fi mai bine să-i dau drumul prinţului Ioan înapoi, în străinătate, cu întreaga familie?

— Nu se poate, preamilostivo! Ne-am da pe mâna gurilor rele, străine... De altfel o să avem nevoie de el.

— De cine?

— Cum de cine? De prizonier.

— Nu te pricep, Aleksei Petrovici.

Bestujev icni înciudat pe întuneric. Neva ba dispărea de după perdeaua de pomi, ba apărea dintr-o parte, desfăcându-se într-o panglică albă, înceţoşată.

— Uite, mămucă, priveşte, spuse Bestujev, plecându-se spre fereastră. Vezi un brad singuratic la capătul văii? E mlădios şi cu crengi bogate, dar e singuratic, n-are pe nimeni... Acum priveşte dincoace: un mănunchi unit de brazi înfoiaţi? Ei, ăstora nu le păsa nici de vânt, nici de vreme urâtă, pe când ăstuia ce greu îi vine!

— Despre ce tot vorbeşti, domnule conte?

— Păi, tot despre acelaşi lucru: nu poţi fi sigură de el. N-a fost bolnav nici măcar de vărsat, continuă Bestujev, privind pe fereastră. Iar tu, prealuminato, nu te mânia pe bătrân că-ţi spune adevărul. Trebuie să iei măsuri.

— Ce măsuri?

Bestujev molfăi din buze.

— O dă Dumnezeu şi s-o întări, o creşte Pavel Petrovici... Numai că, deocamdată, toate-s păreri... Ei, dar ferească Dumnezeu ceasul rău. Atunci rădăcina, arborele tău, cu un plod atât de firav o să cadă...

— Toate-s în voia lui Dumnezeu.

— Uite că ai o ieşire, o ai! vorbi Bestujev precipitat, fixând-o cu o privire pătrunzătoare pe sub sprâncenele stufoase. O altă ramură augustă, altă... Despre cealaltă familie a să nu vorbesc, că numai de el, martirul...

— Dumneata, Aleksei Petrovici ştii foarte bine, spuse Ecaterina, cât sufăr pentru prinţul Ioan... Sunt sfătuită să fiu condescendentă, să-i port de grijă. Dar astea-s vorbe goale. Doar nu-s oarbă, văd şi singură. Problema e însă ce să fac? De-ar fi Pavel fetiţă, m-aş fi putut gândi măcar la unirea acestor două ramuri, la o căsătorie...

— Căsătoria e posibilă, spuse Bestujev, frecându-şi încet, cu unghia, bărbia uscată. O putem face! Doar tu s-o vrei, tu care trăieşti numai pentru binele patriei...

— Cum?

— Au fost alţii mai ceva care s-au sculat din mormânt şi-au revenit în lume, spre supărarea prigonitorilor! Nu-i nici o lună, spuse Bestujev pe un ton de parcă ar fi ameninţat pe cineva, privind mereu pe fereastra caleştii ce alerga, de când eu însumi eram ocnaş zdrenţăros şi nenorocit, locuind în izba afumată din Goretovo... Acum însă, atotmilostivo, mulţumită ţie o să mă mai masor cu duşmanii... Ce te uiţi aşa, crezi că s-a scrântit bătrânul? Hai, prinde curaj şi blagloslovindu-te, cunună-te în văzul lumii cu fostul împărat al Rusiei, Ioan al III-lea, Antonovici...

— Cine? Eu? exclamă Ecaterina, dându-se spre fundul caleştii.

— Da, milostivo, tu, răspunse Bestujev liniştit, privind-o în faţă.

— E cu putinţă? Glumeşti, domnule conte. La anii mei, cu relaţiile pe care le am...

— Să-şi dea numai Dumnezeu binecuvântarea, urmă contele, ridicându-şi cu pioşenie tricornul şi făcându-şi semnul crucii. Nu se cunoaşte niciodată vârsta suveranei. Că doar de dragul unirii Lisaveta a fost şi ea peţită să-l ia pe Petru al IX-lea... Şi doar n-avea decât treisprezece

anişori băiatul...

Ei şi ce? Măria-ta merge... Pe treizeci şi trei; prinţul Ioan a împlinit douăzeci şi doi... Unsprezece ani diferenţa cred că eşti de acord că nu-i mult. Hotărăşte-te... Se vor contopi două linii înrudite prin sânge. Pavel va rămâne moştenitor. Dar în caz de ceva – stăpân e Dumnezeu! Veţi avea gata pregătit şi un alt vlăstar, scump poporului...

Caii goneau. În caleaşcă se lăsase tăcere.

„Deci asta s-a copt în tainiţa sufletului tău îndrăzneţ şi de nepătruns ca adâncurile mării! Îşi spunea Ecaterina. Am bănuit eu... În liniştea exilului le rumegai, le pregăteai, pe toate. Ai făcut-o oare numai din mândrie, ca să reînvii, să întăreşti prin acest nou proiect îndrăzneţ până la neobrăzare fosta-ţi influenţă? O să vedem... Am gândit bine ce-am gândit?”

Desişul pădurii se rări. Făclierul înaintaş încetini pasul, apoi se opri. Caleaşca ajunse în dreptul unei păduri. În mijlocul ei se zărea izba pădurarului. Lângă ea stăteau trăsura lui Panin, vizitiii, caii şi furgonul ce trecuse prin dreptul Pellei.

— Se schimbă caii de poştă, spuse Panin, apropiindu-se de portieră.

— Par a fi străini de noi, spuse Ecaterina, aruncând o privire spre furgon. Aţi aflat cine-s?

— Nu ştiu ce treabă au la Piter; acum dau hrană cailor.

Împărăteasa, urmată de Bestujev, trecând prin tindă, intră într-o încăpere mică, curată. Se întâlniră cu un militar în vârstă care ieşea de acolo. La masă, în faţa unei lumânări şi a unei farfurii cu friptură, stătea un tânăr palid şi slab, cu plete şi tunica închise la culoare. Mânca lacom, cu plăcere şi aproape că nu-i observă pe noii sosiţi.

Ecaterina, luând loc, împreună cu Bestujev, lângă uşă, îi privi minute în şir, timid şi insistent, pe străinul care mesteca neglijent şi pe tăcute, o bucăţică gustoasă, mişcându-şi maxilarele puternice, proeminente.

— Unde binevoiţi să mergeţi, domnule? îl întreba cu

blândeţe împărăteasa.

Ochii pierduţi, obosiţi, privind parcă undeva în interior, ai drumeţului, o fixară timp şi sălbatic.

— Veniţi de departe? repetă Ecaterina.

— Iată... şi... se îneca necunoscutul, oprindu-se din mestecat. Iar m-au luat... iar m-au adus... Era să ne înecăm pe lac; lângă mare... Şlepul s-a sfărâmat. Ne-au ţinut la Keksholm, apoi ne-au adus încoace...

— Şi încotro vă e drumul?

— Ce ştiu eu? răspunse tânărul, mohorîndu-se. Te iau şi te duc... Se vede că noua ţarină o fi cerut-o... Să vadă minunea cu ochii ei. Ce le pasă lor, domnitorilor? începu el să râdă strident şi zgomotos. Nu trece o jumătate de an că vin alţii la putere. Iar mie, au poruncit să mi se zică Ghervasi şi nu Grişka, numai că eu nu vreau; vreau să mi se zică Teodosie... Şi pe deasupra... Chinoviarhul...

— Hai să plecăm, e vreun beţiv incult, îi şopti Bestujev Ecaterinei, sau de-a dreptul idiot; mă tem de ei ca de moarte.

— Dar dumneavoastră cine sunteţi? întreba necunoscutul.

— Moşieri de prin partea locului.

— Bărbat şi nevastă?

— Ai ghicit.

Tânărul începu să râdă şi mai tare, apoi urmă brusc:

— E cam bătrâior bărbăţelul dumitale, spuse el, fixându-l cu răutate pe Bestujev. Ai fi mai bun să păzeşti mazărea sau să sperii ciorile în gradină... Te-ai scofâlcit, răutate ce eşti şuşotitorule...

Spunând toate acestea încâlcit şi în mare grabă, de parcă ar fi explodat, tânărul tăcu din nou, ca îndată să înceapă să râdă nebuneşte.

— Hai, zău, să plecăm, măicuţă! E beat! şopti Bestujev, ridicându-se în picioare. Vezi cât e de obraznic, de spurcat la gură şi de vagabond...

— Care va să zică vreţi să plecaţi? ţipa necunoscutul,

sărind de la masă cu faţa schimonosită. Dobitoace, fiare, harpii, vrăjitori! Mi-aţi supt sângele. Bestiilor, ereticilor, ţipa el, ţinându-se de bărbie. Eu sunt Ioan! Trâmbiţe, timpane, surle... Ha-ha! Vă blestem... Şuşotitorilor, fiare ce sunteţi!

— Nu mai pot, nu mai pot! spuse Bestujev, năpustindu-se spre uşă. Nu mai rezist. E tâmpit de-a binelea... Nu vedeţi, nu vedeţi.

Ecaterina îl urmă. Se aduseră trăsurile. Torţele luminau feţele palide, tulburate.

— Ei, întreba Panin cu voce coborâtă.

— Peste aşteptări... De nesuportat! răspunse Ecaterina.

Caleştile porniră în goană în aceeaşi ordine. Împărăteasa tăcea. Tăcea şi tovarăşul ei de drum. Îşi trăgea nasul şi bufnea din când în când, supărat pe Panin că n-a ferit-o pe suverană de o întâlnire atât de nepotrivită şi de lipsită de orice atenţie.

— Deci e slab? Slăbuţ? îl întrebă brusc Ecaterina pe conte, întorcându-se spre dânsul.

— Despre ce vorbeşti, măicuţă? spuse Bestujev, aplecându-se spre ea, fără să înţeleagă întrebarea.

— Deci fiul meu nu prezintă garanţie? Nu pot conta pe el?... Ştii oare, tătucă conte, pe cine ai văzut adineauri?

Bestujev tresări. Cuprins de un dureros presentiment, uitând de orice etichetă, prinse cu mâna sa aspră şi rece mina împărătesei.

— L-ai văzut pe fostul împărat Ioan Antonovici, silabisi Ecaterina. A fost adus anume de la Keksholm... Care e adevărul? Timp de cincisprezece ani ai avut, tătucă Aleksei Petrovici, cârma ţării în timpul răposatei ţarine; şi în puterea dumitale deplină se află soarta prinţului... Iar acum mi-l – iartă-mă! – mi-l hărăzeşti pe acest nenorocit, acest alienat mintal, acest mort, drept logodnic... vrei să-l iau de bărbat...

După întrevederea de la Pella, prinţul Ioan fu adus din

nou la Schlüsselburg. Iată formula prin care Panin repeta pristavilor instrucţia dată cândva de Elisabeta: „Dacă se va ivi cumva întru eliberarea lui Ivanuşka o mână atât de tare încât nu veţi găsi salvare, prinţul fără nume să fie în acel caz omorât, că viu nu trebuie să încapă în mâinile nimănuia...”

— Ce vom face cu el, măria-ta? o întrebă Panin pe Ecaterina după ce expedie această ordonanţă.

— Părerea mea e că nu trebuie lăsat din mină, răspunse împărăteasa. Trebuie călugărit şi dus într-o mănăstire nu prea îndepărtată, cu puţini enoriaşi sau chiar deloc, undeva, prin pădurile Muromskului, la Vologda sau Kola... De altfel, în privinţa asta o să mai stăm de vorbă...

VI. La Sabolovka, la noul favorit

TOAMNA ŞI O PARTE DIN IARNĂ ANU- lui 1762, Mirovici le petrecu cu regimentul în împrejurimile Moscovei. La începutul anului 1763, regimentul ieşi spre graniţele Poloniei în slobodele rascolnicilor din gubernia Cernigov, pentru cantonament. Revederea cu surorile sale nu i-a adus nici o mângâiere. N-avea cum să le ajute, fiindcă şi el abia trăia de azi pe mâine, într-o sărăcie cumplită. Nici la regiment nu-i mergea mai bine. Zvonurile în legătură cu trecutul său, despre plecarea samavolnică din Savel şi despre neplăcerile în legătură cu arestarea şi interogatoriul de la Kronstadt, de care a scăpat doar prin intervenţia unor protectori de seamă, îi stricau totuşi foarte mult în serviciu. Conducerea îl privea chiorâş. Camarazii de front, de a căror gaşcă trîndav-cheflie se ţinea deoparte, se purtau cu el distant sau dispreţuitor. Aducându-şi aminte de recenta sa situaţie, când se număra printre oamenii din statul major al guvernatorului Königsbergului, Piotr Panin, Mirovici se închidea în sine, ducându-şi traiul cenuşiu, rezumat la gărzi, marşuri prin sate uitate de lume, înzăpezite, la aplicaţii, iarăşi la gărzi şi marşuri.

Mijlocul lui februarie îl găsi pe Mirovici în rezidenţa sa din Cernigov, la Dobrenka, o slobodă a rascolnicilor. Regimentul a fost cartiruit aici şi în împrejurimi, pentru cantonamentul de iarnă, iar el, împreună cu unitatea să, au fost trimişi spre Nipru, în sloboda Raduli. Aici, în timp

ce primea furajele, căzu într-o copcă şi zăcu bolnav – la un morar din slobodă vecină – de congestie pulmonară până la începutul lui aprilie. Când se însănătoşi, era de nerecunoscut: slăbise îngrozitor, n-avea vlagă, era irascibil şi furios pe toţi şi pe toate. Însănătoşirea sa a coincis cu sosirea în Ucraina a zilelor calde de primăvară.

Razele strălucitoare ale soarelui sudic l-au scos pe Mirovici pe prispă. Încă de pe când zăcea în izba strâmtă şi scundă, auzea strigătele gâştelor sălbatice, ale cocorilor, ale pescăruşilor, murmurul şi clipocitul pârâiaşelor care alergau în toate părţile. Era atras irezistibil de torentul primăverii, încărcat de zgomotele şi miresmele pe care dorea să le inspire. Ieşi afară, privi în jurul său.

Din curtea morarului, de pe povârnişul malului, se deschidea nemărginit Niprul, care inundase totul în jur, iar pădurile păreau nişte mici ostrovuri întunecoase. Undeva, spre dreapta, se zărea silueta albă a unei biserici, iar mai la stânga, peste o râpă de lut cenuşiu, se zărea, pe un dâmb înalt, o casă mare, boierească, acoperită cu olane. Toată era înecată în grădini. Grădina cobora şi pe panta ce ducea spre golf. „Patrie, patrie dragă, începu Mirovici să plângă de bucurie. Iată unde e adevărata fericire, raiul. Iată unde se poate vindeca inima zdrobită de tavernele înăbuşitoare de la oraş! Doamne, nu degeaba mi-am dorit averea străbunilor, văile întinse, colinele şi grădinile lor liniştite. Toţi cei adunaţi în oraşele mari nu sunt oameni, ci fiare; aici, ţăranul simplu care ară pământul îndeplineşte porunca lui Dumnezeu, a firii...”

Întremîndu-se, dar slăbit încă, Mirovici începu să coboare spre Nipru, să şadă lângă apă. Odată, venind dinspre ţărm, intră în grădina moşierului. I se spusese cândva numele proprietarului, dar în indiferenţa şi uitarea pe care i le dădeau boala, nu-l reţinuse. Îşi amintea doar că era vorba despre un demnitar în dizgraţie, care nu părăsea niciodată moşia şi care zile întregi, cu o carte sau

un ziar în mină, stătea lungit pe divanul din cabinetul său. Grădina se îmbrăca în verdeaţă. Vişinii şi merii erau încărcaţi de floare. Albinele zumzăiau prin salcii şi malini. Cucul îşi strigă numele prin răchită. Ciocănitoarea bătea strident în trunchiul dezgolit şi scorojit al unui stejar.

Atent la fiecare tufă îmbrăcată în proaspete straie verzi, la fiecare nouă gaură săpată la rădăcini de copaci sau pe pajişte, la fiecare gîza sau floare, Mirovici străbătu o alee, apoi alta... Era cald ca în mai. Aerul înmiresmat de cimbrişor era nemişcat. În depărtare se zăreau chioşcuri, grote, podeţe. Sub un plop uriaş şi încă desfrunzit, lângă un obelisc din granit verde-palid cum se găsea prin partea locului şedea pe bancă un militar smead, îngândurat, cu un tricorn vechi şi cu o stea prinsă de ipingea, gârbovit, cu o carte în mina. Mirovici îşi ridica tricornul să-l salute, vru să treacă, dar fu cât pe ce să leşine: în faţa să se afla generalul aghiotant al fostului ţar, fostul „porumbel al păcii” de pe Arca berlineză, Andrei Vasilevici Gudovici. Rămase tăcut câteva clipe.

— Deci dumneata eşti acela, tocmai acela, care atunci... vorbi Gudovici precipitat, printre lacrimi, recunoscându-l.

Se aşternură pe vorbă. Câte nu şi-au spus! După asta Mirovici şi-a petrecut mai mult de o săptămână în Raduli, făcând plimbări zilnice de la morar la Nipru, iar de acolo în grădina înfloritä ce se acoperea cu găteli bogate. Aici s-a mai întâlnit o dată sau de două ori cu Gudovici. Şi deşi exilatul, până nu de mult mare potentat, avea, faţă de dânsul ca şi faţă de toţi ceilalţi, o atitudine rece şi severă, totuşi, stând de vorbă cu întâmplătorul oaspete despre memorabilele zile trăite, cunoscând purtarea acestuia în momentele crâncene, n-a putut rezista şi i-a încredinţat câte ceva din veştile ce-i ajunseră la urechi aici, la Raduli.

Aşa află Mirovici amănunte în legătură cu afacerea celor doi Guriev, condamnaţi la moarte, defăimaţi public şi exilaţi în Kamciatka pentru tentativa de a-l elibera pe

prinţul Ioan. „E timpul să ne aducem aminte, spuneau aceşti curajoşi, că mai exista spiţa ţarului Ioan Alekseevici; e vremea să aflăm unde e deţinut Ivanuşka. Nu intrăm de gardă până nu-l eliberăm.” Tot aici a aflat Mirovici despre recenta dizgraţie şi presupusa exilare la mănăstirea din Karelia a lui Arseni Matveevici, mitropolit al Rostovului. Ţarina, aflând de vinovăţia lui Arseni, la încercarea lui Bestujev de a-l apăra, răspunse: „Pe vremuri, domnule, fără nici o jenă şi pentru fapte mai puţin grave preasfinţilor li se tăia capul”. Iar vina preasfinţiei sale nu consta atât în protestul împotriva luării ţăranilor de pe moşiile mănăstireşti, cât în vorbele spuse nu o dată celor din preajma sa: „Trebuia să fie pe tron nu ţarina, ci prinţul Ioan... Ţarina nu este de sânge rusesc şi nu e fermă în credinţa ei”. Şi mai prorocea Arseni că vor domni în Rusia doi tineri, Pavel şi Ioan, că îl vor alunga pe turc din Europa, luând Grecia şi Ţarigradul. „Şi în orice caz ar fi mai bine, spunea Arseni, ca ţarina să-l ia de bărbat pe Ioan Antonovici că nu sunt neamuri de sânge. Doar n-o să schimbe un vlăstar al coroanei cu unul de teapa lui Grigori Orlov, care-i susţine pe toţi. Cartoforii şi chefliii...”

— Cum cu Orlov? Cum cu Orlov? întrebă Mirovici uluit.

— Când ai să mergi acolo, ai să afli totul, îi răspunse moşierul din Radulin în timp ce-şi lua rămas bun şi, speriat de cele exprimate, începu să privească în jurul său.

La sfârşitul lui mai, Mirovici avu ocazie să-şi vadă surorile. Se nimeri că tocmai atunci trebuia să plece cineva din partea regimentului la Moscova, la hatmanul care se afla cu Curtea acolo, cu o jalbă privitoare la furaje. Mirovici căpătă instrucţiuni, un raport, bani de drum şi plecă.

I se înfipsese în cap un gând, chemându-l neîncetat, chinuindu-l întruna. Se gândea, chibzuia şi se pierdea în presupuneri. Aflându-se aproape de Moscova, începu să

audă mai întâi nişte aluzii timide şi apoi din ce în ce mai clare, referitoare la ideea fostului cancelar – urmărind să facă plăcerea Orlovilor – de a aranja o căsătorie a ţarinei cu Grigori Orlov. La Moscova, oriunde s-ar fi aflat, la surori, cunoştinţe sau prin cârciumi nu se vorbea decât despre noul proiect al lui Bestujev, „bătrâna vulpe nepocăită”. Se spunea că ţarina era plecată împreună cu Orlov la mănăstirea Vosnesenski din Rostov ca să asiste la mutarea moaştelor sfântului Dimitrie şi că în lipsa lor contele Bestujev a alcătuit o petiţie în numele tuturor, cu semnăturile înaltului cler şi ale generalilor, prin care măria sa era rugată să-l ia de bărbat pe prinţul Ioan, iar în cazul în care acest lucru nu-i era pe plac, să aleagă de bărbat, după exemplul strămoşilor, pe cineva dintre supuşii s*ăi* credincioşi, întimpinară însă o dificultate.

Feodor Hitrovo, mâna dreaptă şi până nu de mult prietenul lui Orlov, ca patriot credincios ce era, îşi alcătui o partidă de nemulţumiţi. I se aliară amândoi Roslavlevii, Passek, Lasunski; le urmară Baskakov şi Bariatinski. Într-un cuvânt, aproape toţi capii şi „partizanii” fostei lovituri de la palat. „Grigori Orlov e prost, spuneau cei din Moscova şi toate le aranjează tâmpitul de frate-su, Aleksei şi diavolul bătrân de Bestujev. Dar orice se poate întâmpla şi toată speranţa e în Panin.”

„Asta ocazie, îşi zise Mirovici, o alta nu mai întâlnesc eu. Orlov, clientul Drezdenoaiei... şi ce aproape eram de el în acele zile, ba îl băteam chiar la biliard... Un ofiţeraş de nimic şi fără nume se pregăteşte să urce o treaptă atât de înaltă... Să încerc, oare să mă încumet? Sau mai bine să-l las şi pe ăsta la toţi dracii, în pace”

Umblând fără nici un scop şi fără vreun gând prin Moscova, îşi aduse aminte şi de Orlov. Se interesă de el la unul şi la altul, îşi adună informaţiile necesare şi porni să-i facă o vizită la Sabolovka.

Casa contelui Grigori Grigorievici devenise între timp celebră, pompoasă şi primitoare, având pe frontonul său

un blazon sculptat, purtând inscripţia „*Fortitudine et constantia*”[88]. Moscova, care cunoscuse palatele vechii nobilimi, ale Seremetievilor şi Narîşkinilor la Vozdvijenka, ale cnejilor Trubeţkoi la Pekrovka, ale Kurakinilor la Basmannaia şi al lui Saltîkov la Dmitrovka, venea acum cu respect de slugă să se închine la Şabolovka, până mai ieri neştiută şi oarecare, unde nod favorit, „contele imperiului roman”, îşi vizita într-o droşcă de curse trăpaşii şi-şi antrena porumbeii la zbor prin fereastra podului agitând un batic.

Deasupra străzii şi a grădinii se roteau stoluri de hulubi scumpi: cu penaj în două culori sau albaştri, albi, porumbei pătaţi şi nepătaţi, guleraţi sau cu coada în evantai şi câte alte feluri. Distracţiei cu porumbeii îi lua locul vânătoarea de urşi sau de lupi, vânătorii, bătaia cu pumnii, iar acesteia cititul ediţiilor din antichitate despre agricultură sau despre felul cum trebuie executate la Curte menuetele şi gavotele graţioase.

Mirovici îl găsi pe Orlov în halat, ocupat cu bărbieritul. După ce fu anunţat, intră serios şi făcu o plecăciune plină de demnitate.

— A! Miraculoasa pică învingătoare! exclamă ca pe vremuri, Grigori Orlov. Chiar că nu te aşteptam. Scuză-mă, frăţioare, că te primesc în halatul ăsta. Îmi place să mă rad singur. Ia loc. Mă grăbesc pentru primire. Dar spune-mi: ai vreo rugăminte, ceva? Îţi trebuie bani? Ce-ai slăbit aşa? Ai fost bolnav? A, aşa… Ce păcat! Păcat, mare păcat…

Mirovici trecu direct la subiect. În câteva cuvinte îi povesti trecutul său, întâmplarea cu străbunul său şi făcând o plecăciune adâncă îl rugă pe Orlov să stăruie pentru recăpătarea măcar a unei părţi din moşia bunică-şi confiscată atât de pe nedrept.

— Iartă-mă, răspunse contele Grigori, isprăvind cu obrazul şi trecând la bărbie, dar asta să le-o cânţi altora,

[88] În latină în text; Prin perseverenţă şi constanţă (n.tr.).

nu mie. Sunt vulpoi bătrân. Ce-mi tot zici aici de străbuni? Mai bine spune-mi, cu toată sinceritatea, ce motive ar exista să ţi se dea înapoi locurile luate încă din timpul lui Petru I de la străbunii tăi? Pentru ce merite deosebite? Nu te supăra, ascultă şi judecă în linişte şi cu chibzuială. Şezi şi nu sări aşa... că doar locurile acelea nici vorbă că încă de atunci au fost date altora şi se prea poate să fi trecut în alte mâini...

Aveţi dreptate, luminăţia voastră, răspunse Mirovici înciudat, înfrângându-şi cu greu nemulţumirea. Totuşi, majestatea sa are puterea să cerceteze, să afle izvorul adevărului şi să redea nepoţilor ce li s-a luat pe nedrept, iar pe proprietarii actuali ai acelor pământuri să-i răsplătească cu altceva...

— Şi asta pentru ce? Judecă şi tu... spuse Orlov, îndepărtând briciul şi privindu-şi musafirul prin oglindă. Pentru orice favoare trebuie motive, merite deosebite, drepturi...

Pe Mirovici îl cuprinse furia: „Aşadar ăsta e alesul Fortunei? Stă vârât în aur până-n gât, e spălat, răsfăţat, sătul, parfumat. Uite-i numai rufăria cum arată... Îi ies dantelele de peste tot... Pe când noi? De mi-ar fi reuşit planul de atunci, aş fi fost eu acum în locul lui! Uite cum mă priveşte, cu ce ochi neruşinaţi şi obraznici.”

— Serviciile pe care le-am adus ca şi drepturile mele, înălţimea voastră, începu el, reţinându-şi obida şi furia, se vede că n-au fost observate.

— Ce servicii? E curios, *voyons*...

Contele se aplecă spre oglindă, răzându-şi cu grijă porţiunea din jurul unui neg pufos şi întunecat pe rumenul obraz sting.

— Cred că ştiţi, domnule conte, că în acele ultime zile dinaintea „acţiunii” am jucat cărţi la indicaţia domniei voastre cu Perfiliev... Iertaţi-mă că vă reamintesc despre avantajele ce-au decurs dintr-asta...

— Ştii că ai haz?! Păi nu ţii minte că erai atunci în

câştig, remizîndu-l întruna? Cinci roberturi, îţi aminteşti, apoi decarul, toate caralele la tine... Ce mai! Ai luat totul dintr-o lovitură, era cât pe ce să sară banca Ambaharoaiei...

Mirovici zâmbi cu o ură mocnită.

— Mai era pe atunci şi o altă pricină mai importantă, spuse el înnegurat, numai că n-o să credeţi, o să spuneţi că o inventez cu un scop anume...

— Spune, frăţioare, spune că te-ascult, zise Orlov, privindu-l pieziş şi reluându-şi bărbieritul.

Mirovici se lumină la faţă şi, de parcă ar fi renăscut, îşi construi o poză neobişnuită, plină de demnitate.

— Printre altele, am fost salvatorul ţarinei... Eu i-am adus serviciul cel mai de seamă. I-am uşurat urcarea pe tron! glăsui el, aruncând o privire mândră, victorioasă lui Orlov.

— Cum, ce?! spuse Orlov şi nu mai fu în stare să articuleze nici un cuvânt.

Mirovici îi povesti în toate amănuntele întâmplarea cu roata de la caleaşca ţarinei în momentul plecării sale din Peterhof.

Auzind toate astea, Orlov se porni pe râs.

— Măi, păi eşti un as de ucrainean! Bravo mă! exclamă dânsul aruncând cât colo briciul. Dădea din mâini, rizând pe toate tonurile. Asta da, ne-ai îndatorat, e o găselniţă! Pe toţi, pe toţi linguşitorii şi căutătorii de favoruri i-ai făcut praf, i-ai vârât în cofă... Nici unuia nu i-a venit în minte una ca asta... Pe toţi, auzi?! Deci ţie îţi datorăm tronul? Ţie? Zău, jur că asta merită, zău că merită, zău că merită... ha-ha!...

— Permiteţi-mi, domnule conte, îl întrerupse Mirovici, roşu de mânie şi obidă, sunteţi în drept să nu credeţi, să nu luaţi în seamă, dar am spus adevărul... Luatul peste picior e jignitor! Puteţi să cereţi informaţii fratelui dumneavoastră sau domnului Bibikov: dânşii, chiar dacă n-au văzut, au auzit cum am ţipat atunci!...

— Vai, cruţă-mă, cruţă-mă! exclamă Grigori Orlov, rostogolindu-se pe sofa (râsul său puternic şi tunător trecea prin camere). Dacă doreşti, am să mă informez... am să mă informez neapărat... ha-ha! Dacă ai aduna şapte înţelepţi la un loc şi tot n-ar găsi una ca asta!... Vai, m-ai omorât, m-ai îndatorat ha-ha!...

— Bineînţeles că merită să faceţi cercetări, să aflaţi! spuse Mirovici cât putu mai calm. Pe hârtie se va lămuri totul, cum şi în ce fel, chiar şi în legătură cu moşiile luate de la străbunii mei...

— Eh, voi ucrainenii ăştia! spuse Grigori Orlov, ridicându-se în picioare şi Mirovici observă în ochii săi frumoşi şi „neruşinaţi" cum îi caracterizase în gând, expresia comună tuturor fraţilor, neplăcută, obraznic-hotărîtă.

— Cu toţii veniţi cu plecăciuni până la pământ şi cu cerşeli! Nu vreţi să munciţi răbdător, să aşteptaţi liniştiţi, să vă vedeţi de slujbă. Toate astea-s scorneli de-ale consătenilor tăi care te îndeamnă la asta... Spune, o să ne apucăm oare acum de dragul tău să cotrobăim prin hârţoagele şi ţidulile voastre vechi, ucrainene? spuse Orlov privind în altă parte, de data asta cu gândul aiurea. Şi oare e posibil ca marele Petru, răposat întru Domnul, să fi hotărât atât de necinstit cazul străbunului tău?

— Pe cinstea mea, vă jur! exclamă Mirovici, ridicând vocea. Simţea că i se pune un nod în gât.

— Şi nu pentru mine o cer... Am, domnule conte, surori ce trăiesc în mizerie. Iar strămoşii mei au fost printre cei mai de seamă ai Ucrainei, care şi-au servit patria cu credinţă şi au tras multe pentru ea şi pentru drepturile ei...

— Bine... răspunse distrat contele Grigori aproape fără să mai asculte cuvintele vizitatorului. Am să-l văd pe hatman. Mai treci pe aici, am să vorbesc cu el, am să-l rog...

„Să merg iar la el? se frămînta Mirovici, terminând cu însărcinarea dată de regiment. Diavolii! Ce folos?... Iar să-şi bată joc înfumuratul jucător de biliard şi petrecăreţ de cârciuma... Cum să vadă, de la înălţimea la care a ajuns, amarul şi mizeria altora? Că bine a zis despre el mucenicul arhiepiscop Arseni: „Nu-i de el şi de naşul său treaba pusă la cale.”

Termenul misiunii era pe sfârşite. Mirovici trebuia să se întoarcă la regiment. În anul acela şi primăvara şi vara erau reci. Bătea un vânt nordic şi în fiecare zi plouă. Moscovei însă nu-i păsa: petrecea.

Serbările populare din aprilie erau şi mai însufleţite. Lângă Novinski, un atlet suedez invită un rus să-şi încerce forţele. Toată lumea se îndreptă într-acolo.

Odată cu întoarcerea împărătesei de la închinăciune, pe străzile şi în pieţele Moscovei a fost dat publicităţii, în bătaia tobelor, „manifestul tăcerii”. Exemplarul „*Ştirilor din Moscova*” din 4 iunie, conţinând acest manifest, trecea din mâna în mina. În el se interziceau orice discuţii ale „oamenilor de nimic, cu năravuri pervertite, care prin tot soiul de subterfugii îndrăzneţe blamează guvernul şi toate drepturile cetăţeneşti inalienabile, îi instiga şi pe alţii, slabi la minte şi influenţabili la vorbăria vătămătoare a oamenilor”.

Citind această publicaţie, Mirovici renunţă definitiv să-l mai viziteze pe Orlov. „Ducă-se dracului, îşi zicea. Or să mai spună că sunt un criticant periculos şi revendicativ, nemulţumit de soartă, hulitor al măsurilor guvernamentale... Noul favorit Orlov nu mă ia în seamă, mi-a întors spatele... Să nu-ţi aduci aminte de bătrâni?... Razumovski mi-e compatriot şi, pe vremuri, în timpul răposatei ţarine, era binevoitor cu toţi ai noştri şi cu mine... Am să mă duc la el...

Sfătuit de contele Razumovski, primind de la acesta un ajutor material substanţial, Mirovici ceru Colegiului un concediu de şase luni şi, pe la mijlocul lui iunie 1763,

plecă în interes personal, mai întâi la amicul său Danilevski în judeţul Iziumski, apoi în Pereaslavl. În ajunul plecării sale în patrie, primi o scrisoare din Petersburg, de la Uşakov, în care acesta, printre alte noutăţi, îi scria că, după cum l-au informat Ptiţînii, Polixena se afla în Oremburg, unde îngrijeşte de copiii cneazului Ciurmanteev, exilat să comande fortăreaţa lui Tatişcev.

VII. Prisaca cumătrului

ŞI IATĂ DIN NOU PATRIA. NIPRUL AL-bastru şi liber, malul împădurit al afluentului său, Trubejul.

În susul şi în josul Trubejului se întind desişuri de arţari şi tei, râpi cu argila roşie şi cenuşie, lunci mănoase, pline cu sălbăticiuni şi peşte, golfuri şi lacuri. Iată Barîşevka, iar dincoace, după ce treci de Sulimovka înainte să ajungi la Ostrolucie, într-o pădure verde, seculară, de ulmi, iată şi prisaca cumătrului!

Mirovici o recunoscu. Cum şi-o aranjase cumătrul acolo jos, într-un capăt de vale a Trubejului, prisaca, stătea aşa de mulţi ani. Pe deal era satul Lipovîi-Kut, cândva proprietatea strămoşilor lui Mirovici. De pe malul apei se zărea biserica cea cu trei cupole, iar în dreapta şi în stânga căsuţele albe ale satului. Acolo unde se aflau o salcie bătrână şi scorburoasă şi fântâna cu cumpăna înnegrită, se zăreau poarta şi coşurile casei cumătrului. Cumătrul Maistriuk, făcând iarna dogărie, locuia sus, în sat. Odată cu venirea primăverii, pleca în jos, spre pajiştea Trubejului. Numărul albinelor din prisacă şi al firelor albe din mustaţă şi de pe capul cumătrului crescuseră; cu toate astea, atât el cât şi prisaca lui din lunca umbrită de pădurea verde de ulmi rămăseseră aceiaşi.

Tare se mai bucură Danilo Tarasovici când îl văzu venind pe feciorul răposatului cumătru Iakov Mirovici. Nu

ştia unde să-l aşeze mai bine pe musafir. Şi cu toate că şi până la el ajunsese vestea că Vasâli Mirovici era acum ofiţer, văzându-l, se fâstâci, nefiind în stare să recunoască în el, din prima clipă, pe băieţelul acela prăpădit care pornea din curtea sa, în picioarele goale, spre pădure, strunjea fuşeri şi fluiere şi cânta în stranã. Mirovici intră în ograda lui Danilov. Acolo o zări pe „bătrâna” şi cărunta sa Uliţă, în poartă văzu salcia scorburoasă şi fântâna cu cumpănă. Vizită şi oraşul şi ograda bisericii, în care pe vremuri se juca cu băieţii; porni apoi să caute, în cimitir, crucea de la mormântul tatălui său, lângă care rămase multă vreme gânditor şi cu capul plecat. Dar atunci când coborî în pădure pe cărăruia cunoscută, găsind coliba împletită, lipită cu lut, ascunsă în desişul de stejari şi ulmi şi rândurile de stupi acoperiţi cu coajă de tei şi auzi zumzetul albinelor, strigătul pupezelor, al turturelelor şi al cârsteilor, inima i se strânse şi lacrimi calde de bucurie, necunoscute de multă vreme, începură să-i şiroiască pe obraji.

Bătrânul Danilov îl ospătă pe Mirovici, îl lăsă să se odihnească de pe drum, apoi se porni să-l întrebe de şcoală, de slujbă şi de tot trecutul lui.

— Vino, frăţioare, încoace, spuse blând şi cu timiditate bătrânul şi-l pofti într-o odăiţă curată, lipită de spatele colibei, în care, sub icoană, pe un perete proaspăt văruit, atârnau legături de iarbă, un prosop curat, o tămâielniţă de lut şi un ulcior cu sfeştoc, plin cu apă sfinţită. Tot aici, într-un sac, atârna ceva prăfuit şi rotund.

— O recunoşti? întrebă Maistriuk luând sacul de pe perete. E tiorba ta: cântai la ea şi te acompaniai când îi cântai ţarinei... Iar câinele Serko – îl ţii minte – deşi s-a prăpădit, iaca-i odrasla, adăugă Danilo arătându-i un câine bătrân, lăţos şi la fel de cenuşiu. A îmbătrânit şi acesta... Hai, spune, ce te-a adus pe meleagurile noastre?

Mirovici îi povesti bătrânului scopul venirii sale. Merseră după sfat la popă, iar la scurt timp după asta

făcu un drum la Pereaslavl şi Poltava, unde se învoi cu chiţibuşarii din judecătorie şi depuse acolo unde trebuia cererile alcătuite pentru găsirea actelor necesare. După indicaţia lui Maistriuk, la Pireatin locuia un neam îndepărtat de-al său, un grefier în retragere, Grigori Mirovici îl vizită. Bătrânul grefier, cu nasul vânat, i-a spus că-i vine unchi, anunţându-l că-i cunoaşte pe toţi oamenii de lege din judeţe şi gubernii, oferindu-se să umble pentru dânsul. Mirovici îi înmâna adeverinţa şi toţi banii care îi mai rămaseră, grăbindu-se să plece la Lipovîi-Kut. Îi era lehamite de zăpuşeala, praful şi înghesuiala oraşelor pline de păcură şi rogojini şi de discursurile şi mutrele obraznice şi nesătule ale hîrţogarilor din justiţie. Îi era din nou un dor nestăvilit de pădure şi de prisacă, de turturele, de granguri şi cârstei. „Fie ce-o fi, îşi spunea dânsul şi oricât o dura, dar rai ca aici n-am să mai găsesc nicăieri.”

Trecuse luna lui august, septembrie era şi el pe sfârşite. Pădurile treceau de la verde la roşu arămiu. Albinele mai zburau printre stupi, dar aproape că nu se mai auzeau. Păsările migratoare de baltă şi de pădure se adunau în stoluri mari. În revărsat de ziuă, în înaltul cerului, zăreai aştrii înaripaţi ce se îndreptau spre mare. Pădurile şi văile amuţiră. Urechea nu mai prindea decât foşnetul frunzelor îngălbenite şi al pământufurilor bogate de stuf.

De Pocroave, Maistriuk pleca la oraş să-şi vândă mierea. La prisacă rămăsese să-i ţină de urât oaspetelui un argat bătrân şi chior. Înainte, Mirovici umbla prin pădure său trecea râul spre sat. Acum şedea mai mult în colibă sau întins pe finul parfumat din odăiţa cu tiorbă. Stătea întins gândindu-se la trecut, la cele îndurate, la tot ce era departe, dincolo de pragul acestei colibe. Ştia că viaţa nu i-a reuşit, că învăţătura şi slujba nu i-au adus fericirea râvnită...

Pe la mijlocul lui septembrie, Mirovici îl vizită pe preot, ceru hârtie şi trimise la poştă două scrisori. Una îi era adresată camaradului de şcoală Iakov Evstafievici, prin care-l anunţa că are de gând să-l viziteze din nou în gubernia Harkovului, cealaltă, purtând următoarea adresă: „*Calea Orenburgului, la fortăreaţa lui Tatiscev*”. Era scrisoarea către Pciolkina. Mirovici îi comunică unde şi de ce anume se afla acolo, o imploră să-i răspundă printr-un singur cuvânt, adăugând că dacă şi acest din urmă apel va rămâne fără răspuns, va considera că între ei totul şi pentru totdeauna, este terminat.

Răspunsul întârzia. Mirovici aştepta, iar când îşi pierdea răbdarea se convingea „definitiv” că avusese dreptate în presimţirile sale. Uitând de hrană, lipsit de somn, stătea întins pe prispă, fixând, încăpăţânat şi mohorât, cărăruia. Aştepta ca dintr-o clipă într-alta să sosească răspunsul dorit. Argatul lui Danilo, oftând şi mormăind îmbufnat acolo, în nasul lui, privea nemulţumit la ce s-a ales de musafir. „L-au amărât pe flăcău, îşi spunea dânsul, nu-i răspund viperile din trebunal. Nu-i iese hotărârea.”...

Într-o zi, pe la începutul lui octombrie, în odăiţa intră argatul popii. „Părintele a fost la Pereaslavl, spuse dânsul şi a adus pentru domnia voastră o scrisoare de la poştă.”

...„*Viaţa dumitale e în tot cazul mai uşoară decât a mea, îi scria Pciolkina. Te afli în patria dumitale, printre oameni apropiaţi, chiar dacă nu-ţi sunt neamuri de sânge; dumneata ai măcar atâta, eu n-am nici asta. Stau la margine de lume, printre sălbatici şi fiare. Kirghizii grosolani şi răi şi răscolnicii căzăceşti – oamenii sunt oare sau fiarele cele mai rele? Se răscoală, pradă, ba chiar căsăpesc pe oamenii stăpânirii care le sunt trimişi acolo. În orice clipă te aştepţi la o răzmeriţă generală... Cneazul Ciurmanteev cere întruna să fie mutat de aicea, dar nimeni nu-l ia în seamă. De mult ne aşteptam să fim căsăpiţi cu toţii. Nici tu vorbă omenească, nici tu cărţi, nici cea mai mică speranţă de a pleca de aici chiar şi la*

Iaiţk, la Oremburg. Eu însă nu mă demoralizez. Şi chiar dac-o fi şi mai greu şi mai rău aicea, tot n-or să ajungă să mă vadă în laţ sau în fund de iaz. Mă cheamă husarul acela de vază, polonezul la care faci aluzie, propunându-mi, din partea unchiului, un loc de educatoare pe lângă o copilă minoră de rang înalt, o persoană ce locuieşte în Italia[89]*... mă înţelegi? Să plec în Italia din Samara, unde până şi ceaiul presat este un lux şi unde pot să treacă luni în şir fără să ştii ce se petrece în lume! Şi cu toate acestea, n-am să plec, în ciuda faptului că pe acea persoană la care sunt chemată o aşteaptă un destin înalt. Una dintre fetele cneazului a murit de vărsat, eu am grijă de cealaltă, care-i bolnavă şi debilă. Vai, ce copil drăguţ şi sensibil! Eu, vezi, am un scop. Dar dumneata? Cred în bunătatea dumitale, în devotamentul dumitale, dar, iartă-mă, iartă-mă, nu cred să ai destulă forţă măcar pentru ceea ce-mi scrii – nemulţumit de soartă –, să rămâi pentru totdeauna în postura modestă şi anonimă de sătean. Oameni ca dumneata n-au suficientă putere nici pentru asta. Te vei îndoi, te vei pune la încercare, te vei chinui cu gânduri amare şi negre, vei filosofa, dar să faci ceva... Iartă-mă, asta nu ţi-e hărăzit. Cere multă voinţă. Pe vremuri, am citit ceva despre veacurile de demult când oameni simpli, dar tari la suflet, ţărani, pescari, păstori, văzând în vis că le e dat să ajungă în culmea slavei, năzuiră spre ea şi învinseră destinul: deveniră comandanţi de oşti, eliberatori de ţări, împăraţi. Ah, astea toate au fost demult şi-s uitate de toţi... Oare de ce au devenit oamenii atât de mici, cu suflete atât de meschine?"*

„Aşa deci, pui de şarpe, scorpie ce eşti! Iată dar unde ai ţintit! ţipa Mirovici, mototolind scrisoarea. Răutate lipsită de inimă şi egoistă! Vrea să lase impresia că are grijă, că se gândeşte la alţii. Iată unde şi-a arătat faţa lepădătura zavistnică şi ascunsă, puiul de ţarcă! N-am să ţi-o iert! Ai

[89] Vezi *Prinţesa Tarakanova.*

să mi-o plăteşti pentru toate!”

Furia puse stăpânire pe Mirovici. Cu faţa albă şi schimonosită, cu mâinile şi picioarele ca de gheaţă, apucă tricornul, tremurând, ieşi din prisacă şi se năpusti spre adâncul pădurii.

Câinele bătrân şi lăţos îl urmă. Soarele cobora spre asfinţit, urmele se lungeau. Privind sălbatic în jurul său, călca furios crengile uscate ale pădurii, trecea prin pajişti. „Deci nu-s bun decât de gură şi nu de faptă? şoptea el cu buzele coclite, strânse într-o grimasă oribilă. Bun numai de filosofie? Fug de faptă? Adică sunt o gâza netrebnică, o furnică ticăloasă, bună de dispreţ? ţipă el săbatic, luptându-se cu desişul de crengi, scrâşnind din dinţi când călca, cu bucurie dementă, un muşuroi de furnici întâlnit în cale. Nu sunt luat în seamă, nu? Un soldat de rând dintre cei care se trimit cu miile în bătaia tunului şi se trec în opisuri, dar nu sunt consemnaţi de istorie, nu-i aşa? Pe când ea, chiar aşa! Parcă-i Daşkova... Vezi să nu, cucoană! N-am ajuns la onoruri, n-am atins bogăţia, n-am cu ce vă cumpăra bijuterii şi brocarturi şi tot soiul de mărfuri daurite din Levant şi-atunci îmi daţi un picior în spate, în spate! Cochetă, blestemată, diavol cu chip de femeie, zâna... Să te ia dracu, cu frumuseţea ta cu tot! Nu mai vreau să ştiu de tine... Fac ceva, ptiu!”

Tremurând de turbare şi de dorinţa de a-i riposta şi de a se răzbuna, Mirovici se trezi într-o poiană. Se întunecase. Numai vârfurile colinelor care ţărmuiau Trubejul mai erau scăldate de lumină. Iar în vârful dealului celui mai înalt, brăzdat de oraşe, stătea, scăldat în razele puternice ale amurgului, Lipovîi-Kut. Biserica, cu cele trei cupole, şirurile de case albe, înconjurate de grădini, iar dincolo de biserică, conacul boieresc aflat acum pe mâini străine, cândva al familiei Mirovici.

Vasâli privi îndelung spre biserică, spre deal şi spre sat. Crucea clopotniţei îşi pierdea strălucirea. Amurgul învăluia satul, colinele şi râpele înverzite, ale Trubejului.

Musculiţele şi tâlharii îi înţepau mâinile şi faţa. Vru să facă iute cale întoarsă, dar se porni pe un râs puternic, în hohote, spasmodic.

„Sunt un ticălos, un ticălos avar şi josnic! Se sufoca dureros, până la lacrimi. mă lamentez şi cârtesc şi asta de ce? Fiindcă nu mi se restituie ceea ce n-am avut niciodată! Cerşesc un sat, un petic de pământ! Atunci el, îndepărtatul deţinut văzut de mine, ce să zică? El, prinţul fără nume? şi tocmai eu, eu să mă compar cu el? A avut coroană, împărăţie – şi ce împărăţie! – a fost detronat, iar acum e ţinut sub lacăt, fără putinţă de ieşire... Ce cumplit e, oameni, ce cumplit!”

Două zile în şir nimeni nu ştiu de urma lui Mirovici. Argatul lui Danilo se pregătea să anunţe cazul comisarului. În seara celei de a treia zile însă, musafirul apăru nespălat, boţit, cu încălţămintea făcută praf şi plin de noroi. Câinele, abia mişcându-şi picioarele, se târa obosit după dânsul. Mânca, flămând, o bucată de pâine şi o cană cu lapte, îi aruncă o coajă animalului. Se interesă dacă s-a întors Danilo şezu o vreme bosumflat în cerdac, apoi se aruncă pe finul din colibă. „Se ţine de chefuri de amărât ce e, a început să bea prin cârciumi!” gândi argatul lui Danilo. [...]

„Visez la gloria Daşkovei, îşi spuse Mirovici, cuprins de o frică dulce şi nestăpânită. Tu n-ai reuşit, Polixena... Ce-o să fie dacă eu voi reuşi să devin un Orlov? M-ai jignit, m-ai supărat şi m-am jurat c-ai să mi-o plăteşti pentru acele cuvinte. A sosit timpul...”

Cuvintele care-i veniră în minte şi le rostise pentru prima oară erau atât de neaşteptate pentru el, de ireale şi de îngrozitoare, încât ridicându-se şi nimerind pe întuneric uşa, părăsi odaia desculţ şi numai cu rufăria pe el. Noaptea era neagră, fără lună. Pe cer stelele licăreau sperios. De jur împrejur, în pădure şi dincolo de râu, domnea o linişte de mormânt. Din prag, uitând de toate, pe jumătate adormit, Mirovici stătea la pândă. Frigul şi

umezeală îl cuprinseră, forţându-l să-şi vină în fire. Puse mâna pe clanţă, hotărât să se întoarcă, dar deodată înmărmuri. I se păru că undeva, în desişul pădurii, pe lângă Trubej, departe – departe, se auzi ceva care aducea a exclamare sau a geamăt. Vai! tăie liniştea din jur ţipătul de buhă sau de om. Vai! Vai! răspunse ecoul tot mai depărtat. Gemeau tânguitor împrejurimile trezite…

„Geme un câine? Nu, e vocea lui… el mă cheamă!… îşi spuse Mirovici cu teamă superstiţioasă. El, el, prinţul fără nume! Cum am uitat, cum am putut să uit, când mi-am dat cuvântul, când i-am jurat în taină? Am jurat atunci că dacă va fi la fel de nenorocit şi va avea nevoie de mine, să vin la dânsul să-mi dau viaţa pentru el. Viaţa… Ei, n-am s-o dau eu chiar aşa de ieftin; cât priveşte jurământul, va fi respectat cu sfinţenie.”

Dimineaţă se întoarse Maistriuk. Îi aduse un bileţel din partea unchiului din Pereaslavl. Unchiul cerea din nou bani fără de care, îi scria, nici n-are ce căuta la tribunal. Mirovici mai stătu vreo săptămână la Danilo, adună de la el şi de la vecini, în contul moştenirii viitoare, suma necesară de bani şi plecă la oraş. Pe unchiul Grigori îl găsi beat criţă într-o cârciumă. Cheltuise toţi banii, iar acum îşi bea ultima îmbrăcăminte amanetată. „Nu te uita, drăguţă, că sunt beat, îi spuse fostul grefier. Eu, drăguţă, cunosc toate mătrăgunele astea, că eu printre ele am crescut şi le poruncesc după pofta inimii…”

Văzând cum stau lucrurile Mirovici se duse glonţ mai întâi la arhiva judeţului, apoi la cea a guberniei. Cheltui bani, făcu plecăciuni în faţa „justiţiarilor”. Totul fu în zadar. Hotărî să plece la Petersburg.

— Iartă-mă, Danilo Tarasovici, îi spuse el lui Maistriuk în timp ce-şi lua rămas bun. Roagă-i şi pe oameni să mă ierte că am să-i lipsesc o vreme de banii lor. Dacă nu s-o milostivi nici ţarina, că la ea merg acuma, nu vă supăraţi şi aveţi răbdare; voi plăti din leafă încetul cu încetul, câte puţin.

— Să-ţi ajute Dumnezeu, îi răspunse Danilo înclinându-se. Şi eu şi oamenii aceia am fost prieteni cu taică-tu. Era un om de treabă, fie-i ţărâna uşoară.

În timp ce călătorea spre Petersburg, Mirovici trecu prin satul Prişib, pe la colegul său de scoală, Iakov Evstafievici, dar stătu puţină vreme. Prietenul său, ucraineanul şi tânăra lui soţie fură uluiţi de zăpăceală şi de tăcerea sumbră a oaspetelui care preferă să hoinărească prin câmp şi prin nămetii din pădure sau de pe malurile Doneţului, decât să stea în casa nouă şi caldă a cunoştinţelor sale şi să le asculte vorbele paşnice despre tot soiul de treburi familiale la fel de liniştite. Iakov Evstafievici avea de gând să plece în toamna viitoare, în vederea unui proces, în nord. Conveniră să se vadă.

La sfârşitul lui decembrie, înarmat cu o jalbă scrisă în numele său, al surorilor sale şi al unchiului Grigori, Mirovici sosi la Petersburg. În jalbă petiţionarii spuneau că „în urmă cu douăzeci de ani, bunica lor, coloneleasa Pelagheea Zaharovna Mirovicika, născută Golubina, împreună cu copiii şi nepoţii, a rugat ultima dată pe răposata ţarină Elisabeta Petrovna, să-i restituie satele, dăruite tatălui ei sau cumpărate de ea personal, luate pentru o faptă condamnabilă a consortului său şi că senatul, analizând cererea, a hotărât să-i fie restituite cele cumpărate de dânsa; iar referitor la cele dăruite, să i se raporteze ţarinei, că această cauză a lor nici până astăzi nu a fost rezolvată”.

Mirovici preda jalba pe numele Ecaterinei, prin Teplov, în ziua de 10 ianuarie a anului 1764. În 5 februarie, jalba căpăta o rezoluţie: „Să fie expediată spre rezolvare la Senat”. Senatul luă aceeaşi hotărâre: „Restituirea nu se efectuează”;

Iar la 13 aprilie, pe raportul privitor la cele de mai sus, Ecaterina puse următoarea confirmare: „În legătură cu cele notate aici, petiţionarii nu au nici un drept, deci Senatul urmează să le dea negarea.”

Aflând despre rezultatul demersului, Mirovici plecă la Ţarskoe Selo, ca să-i înmâneze personal împărătesei o nouă jalbă, expunând iarăsi amănunţit toate împrejurările şi amintind faptul că de bine de rău el se mai poate hrăni, deoarece capătă o leafă pentru slujba ce o are, dar „excluzându-se pe sine, făcea rugămintea numai în numele celor trei surori sărace, pentru nevoile cărora ruga să li se acorde, pentru subzistenţă măcar, o întreţinere prin bunăvoinţa măriei-sale, dovedită pretutindeni.”

VIII. La catedrala Kazanski

DE CÂND SE ÎNTOARSE DIN MALORO- sia, Mirovici aproape că nu-şi mai revenea, aflându-se într-o stare de permanentă agitaţie febrilă. Insuccesul strădaniilor sale îl irita îngrozitor.

Mişcările sale deveniseră nesigure, bruşte, vocea sacadată şi grosolană; o lumină ciudată îi juca în ochi. Ba şedea ore întregi posomorât, răspunzând apatic la întrebările care i se adresau, ba se înviora fără motiv, vorbea precipitat şi brutal, întrerupea o discuţie, îşi luă în grabă tricornul, zburând pe uşă, de parcă s-ar fi temut să nu întârzie la o întâlnire. Se transferă la regimentul Smolenski, cantonat la Schlüsselburg, datorită protecţiei fostului său comandant Piotr Ivanovici Panin. Acesta era acum senator, îl primi şi îl ascultă pe Mirovici cu multă compasiune. După ce făcu cererea, Mirovici veni de câteva ori la Gatcina, unde Panin locuia toată vara cu nepoată-sa, Daşkova, în aşteptarea casei de la Petersburg pe care o primise în dar.

Odată, când tocmai voia să intre la dânsul, Mirovici auzi din antreu următorul sfârşit de dialog:

— Azi analfabeţii fac pe deştepţii, spunea Daşkova. Clubul dumitale englezesc le caută în coarne *sans censure...*

— Deh, măicuţă, ce pot face, răspunse Panin, răul e mare; of, e cumplit! Hrăpăreţii. Şi neruşinaţii stau ascunşi

prin vizuine şi nu fac altceva decât să compună denunţuri îngrozitoare şi prin asta, desigur, se şi menţin.

— Ei, ar trebui să fie asmuţit asupra lor Ivanuşka... spuse Daşkova.

— Ce vorbeşti?! Iar a primit comandantul instrucţiuni, replică Panin. Să încerce numai cineva, că e poruncă să nu scape cu viaţă arestatul. I s-a propus să capete un cin în călugărie, nu vrea, se teme de Duhul sfânt. Tot vechea poveste: că el e lipsit de trup...

Vocile tăcură, Daşkova plecă.

La o nouă jalbă a lui Mirovici, cum că la petiţia sa senatul nu voia să adune informaţii ca lumea ci, după exemplele din trecut, se preocupă de caz la întâmplare, Panin îşi ieşi din sărite şi porni cu învinuirile.

— E o porcărie, o ruşine! tuna dânsul. Toţi sunt o apă şi un pământ... Senatorii noştri – habar n-ai! – nu-s alta decât ecoul capriciilor procurorului general. A rămas o singură speranţă: împărăteasa. Roag-o pe ea...

Fiind refuzat şi la a doua cerere, Mirovici umblă o vreme năuc. Din primele zile ale lui aprilie duse o viaţă de vagabondaj, fără nici un rost, începu din nou să bată cârciumile, localurile deocheate, îi vizita pe Ambaharoaia şi pe maiorul în rezervă Pavlinov, care ţinea acum cu chirie localul de pierzanie al Drezdenoaiei, răposată din vara trecută.

Ondulat şi pomădat, cu ochii strălucitori ca de beţiv, apăru de câteva ori şi prin lumea elegantă de pe Nevski. Dar unde îşi avea culcuşul şi unde mânca, n-o putea spune nimeni. Banii aduşi de acasă, se apropiau de sfârşit. Trebuia să se apuce din nou de treabă, să se prezinte la noua comenduire. Altădată, asta l-ar fi apăsat. Acum însă, îşi simţea sufletul lipsit de griji, uşor. Un gol imens şi o linişte totală îl luară în stăpânire, de parcă veselul zefir zbura pe un câmp întins, înflorit.

Aşa arăta la începutul lui mai, când îl întâlni Uşakov la intrarea Teatrului de operă. Nu se mai sătura mirându-se

de starea de spirit a lui Mirovici.

— Ai pierdut demersul, dar te bucuri, de parcă l-ai apucat pe Dumnezeu de picior, îi spuse Uşakov, care era din nou fără o leţcaie în urma unui chef de pomină cu nişte fluieră-vânt.

— De trăieşti-mori, de nu trăieşti tot mori! îi răspunse Mirovici prin zicala preferată a lui Uşakov şi se porni pe un râs zgomotos.

În seara zilei de 9 mai, de sfântul Nicola, Mirovici veni cu trăsura la poarta lui Uşakov.

Apăsat de condiţia sa mizeră, Uşakov se hotărî, în sfârşit, să lase armata şi să plece undeva prin apropierea Moscovei, unde o cumătră-precupeaţă i-a promis să-i peţească o mireasă bogată. Regimentul său se afla la Petersburg, iar el, ducându-şi zilele de azi pe mâine, locuia în aceeaşi casă de lângă Smolnîi, unde cu doi ani în urmă îl căutase Mirovici în acea seară memorabilă din ajunul loviturii de la palat.

— Te retragi? îl întrebă Mirovici, măsurând camera cu o privire rea şi cercetătoare. Se aşează apoi în faţa sa, lângă masă.

— Mă retrag. Ce să fac, n-am din ce trăi, răspunse Uşakov; vrei o bere? Hai să bem...

— E o prostie, nu lăsa slujba, îi spuse Mirovici cu fermitate, ţintuindu-l cu o privire obraznică, provocatoare. Ai să vezi cum o să ne crească în curînd acţiunile; au să înflorească, nu alta!

— De ce să crească? îl întrebă Uşakov pe vizitator. Ce ghicitori de soi ţi-au mai prezis-o şi p-asta?

— Basta! Basta! urlă Mirovici, lovind cu pumnul în masă, cuprins de un văl de ură. Auzi? S-a sfârşit! Nu glumesc! Nu suntem nişte pioni, să ştii, nu suntem fire de praf, furnici... Să-mi spui, mă rog frumos, de ce au trecere toţi domnişorii din gardă, care nu ştiu decât să frece – dansând – podeaua, urmă dânsul cu o precipitare nefirească, pierzând şirul vorbelor. De ce au trecere

pretutindeni, la palat şi la Teatrul de operă din Ermitaj, în prezenţa ţarinei? Iar noi, ăştilalţii, din armata de rând, n-avem acces acolo? De ce în slujbă, în regimente, ofiţerii de viţă sunt trataţi la fel cu răznocincii? Spune, spune! De ce la ultima jalbă mi s-a răspuns din nou să mă mulţumesc, vezi tu, cu vechea rezoluţie?

— Ce vrei să spui cu asta, neghiobule? întrebă timid Uşakov, privindu-l cu atenţie.

— Neghiob... Basta îţi spun ţipă Mirovici, ridicând din nou tonul, trebuie s-o iau acum din capătul celălalt...

— Adică?

— Taci, imbecilule! Ce tot trăncăneşti? Ascultă şi ia aminte...

Uşakov îl privi în tăcere, întrebându-se: „S-a ţicnit sau e beat?" Tăcea şi Mirovici. I se auzea doar respiraţia, iritată şi grea. Deodată, plecându-se spre Uşakov, începu să-i şoptească ceva, schimonosind un zâmbet palid.

— N-aud, spuse speriat Uşakov.

— Am să-l eliberez... Am să-l pun sus! şoptea Mirovici tremurând şi strângând din dinţii care clănţăneau. Se vâră tot mai mult în Uşakov, care-l privea uluit. M-am hotărât încă la întâi aprilie. Întâi aprilie – ştii – e ziua păcălelilor, dar eu m-am hotărât... O să isprăvim dintr-o dată, dintr-o suflare... Totul... totul...

— Ce-o să isprăvim? întrebă din nou Uşakov.

— M-am transferat la regimentul Smolenski.

— Bine ştiu... Te-a ajutat Panin, ai servit înainte sub comanda lui. Şi ce dacă te-ai transferat acolo?

— Ca să fiu cât mai aproape, înţelegi, urmă Mirovici febril. Am vrut, mă rog, mi-a venit şi nu-mi rămâne decât să întind mâna...

— Mai aproape? Mai aproape de ce? A, am priceput!... Chiar aşa, cu senatul nu-i de glumit. Odată ce-ai început tărăşenia, trebuie să fii pregătit.

— Prostule!... Chiar aşa, să fiu pregătit! A sosit ora, minutul! Iar „*corps-d'armée*"-ul reiese că nu aşteaptă

decât să-i poruncesc, asta e! replică Mirovici şi îi făcea cu ochiul, vorbind cu gesturi golăneşti, respingătoare. Muscheta e încărcată. Ajunge o scânteie şi se declanşează singură!...

— Ce muschetă?

— Uite ce-i, spuse Mirovici, aplecându-se din nou spre Uşakov, care îl asculta jenat şi cu încordare. Hotărăşte-te, frate şi judecă şi tu. Se apropie ultimele zile. Soarele se va ivi din întuneric... De altfel... Suspicios, Mirovici tăcu brusc, apoi sărind de pe scaun, începu să măsoare camera dintr-un colţ într-altul, privind îmbufnat înainte.

Uşakov simţi cum îl străbat fiori.

„Ce-o fi cu el, nu cumva o fi căpiat de-adevăratelea?" se întrebă, urmărindu-l pe musafir. De unde o fi apărut? Sau are o criză de delirium tremens, sau a venit de la vreo beţie sau cărţi...

— Ah, laş ce eşti, laş ticălos! ţipă deodată Mirovici dispreţuitor înecându-se, oprindu-se în faţa sa. Ei, am ghicit? Da?... Ţi-a fugit inima în călcâie? Şi eu care-l socoteam de piatră, de cremene! Ptiu! Babă ticăloasă! Dobitoc, zău eşti un dobitoc! urlă el turbat, scuipând printre buzele lipicioase, codiţe. Nu ştiam de ce-o lungeşte, mârşavul, blegul, de ce-o lungeşte! Iartă-mă, domnule, am dat greş! Au existat oameni de curaj, numai că s-au isprăvit cu toţii...

Mirovici îşi înşfăcă tricornul şi făcu un pas spre uşă.

— Ce înseamnă toate astea? Spune! strigă la rândul său Uşakov iritat, nemaiputând să rabde reproşurile şi înjurăturile. Ce babă? Că şi eu, drace! Vezi bine... Sau chiar nu vezi? Cee? Spune!

— Deci, eşti de acord? strigă Mirovici, cu un zâmbet de bucurie triumfătoare. Eşti de acord? repetă el privindu-l din nou cu suspiciune pe Uşakov. Să răspunzi pe dată, într-o clipă – că altfel, te omor!...

— Nu tu, ci eu aştept. Cap sec ce eşti, mă chinuieşti, mă faci cârpă, îmi vorbeşti în dodii şi-mi scoţi sufletul cu

miorlăiturile tale... Dacă te-ai hotărât, nu te mai fandosi, vorbeşte odată! Cine fuge de mai bine?

„A, e-al meu! îşi spuse Mirovici, cuprinzând odaia cu o privire mândră, triumfătoare, de parcă ar fi avut în faţă o gloată de sclavi îngenuncheaţi, docili, care nu aşteaptă din partea lui decât un cuvânt măreţ, hotărâtor. Îşi azvârli tricornul pe masă, scoase capul pe uşă şi cercetă coridorul. Mai făcu câţiva paşi prin cameră, stătu din nou o clipă în uşa dinspre tindă, ascultă încordat, trase zăvorul şi, răsucindu-se deodată, se aruncă pe patul amicului său. Îşi puse apoi tacticos mâinile sub cap şi închise ochii.

„Ce-o fi cu el? Chiar să fi adormit? Asta mai lipsea!” se frământa Uşakov.

Mirovici rămase aşa vreo cinci minute, fără să se clintească, palid ca un cadavru. Doar buzele îi zvâcneau uşor, iar faţa îi era străbătută când şi când de un zâmbet spasmodic.

— Ce şi-a pus în gând, nemernicul? se întreba Uşakov, fără să-l piardă din ochi. Parcă ar fi omorât pe cineva sau e gata să prade!”

— M-am hotărât, vorbi deodată Mirovici, fără să facă vreo mişcare sau să deschidă ochii. M-am hotărât. N-am să mai aştept zece ani! Uite ce-i... Dar ia aminte, că dacă mă trădezi sau mă denunţi, aflu! Am să te pândesc şi-am să te spintec ca pe-un câine...

Spunând toate astea, Mirovici se sculă, veni lângă Uşakov şi îl prinse de piept.

— Ce, ai căpiat, ce-ţi veni? îl repezi acesta, îmbrâncindu-l.

— Nu mă întrerupe; taci şi ia aminte, spuse Mirovici şi-i dădu drumul. De data asta sunt de acord. Poftim, îţi cruţ viaţa...

Mâinile şi buzele îi tremurau.

— Trădător şi turnător n-am fost de când mă ştiu! se oţărî Uşakov, îndreptându-şi hainele. Şi, bagă-ţi bine în

cap, să nu îndrăzneşti să-mi mai spui una ca asta!...

— Hai, bine, gata! îi răspunse grosolan Mirovici. Parcă acum de asta-mi arde, să ne certăm şi să ne facem reproşuri?... Deci n-ai să mă trădezi?

— Poţi fi sigur. Pe cinstea mea!

La auzul acestor vorbe, o bucurie fără margini îi lumină din nou chipul lui Mirovici.

„Zău că-i simpatic, nu-i aşa că-i simpatic?" îşi spunea el cu batjocură, fixându-şi prietenul îngândurat.

— Eşti ca praful de puşcă! Te-am certat niţel şi gata ai explodat! Plec la Schlüsselburg, începu el din nou să şoptească transportat. Am să mă-nvârt să fac de gardă în fortăreaţă înainte să-mi vină rândul. Sunt vrabie bătrână, să vezi ce bine le-am potrivit pe toate! Tu, Apolleane – îţi ordon! – faci rost de un mondir de ofiţer de stat major şi de un cuter sau o şalupă, te îmbraci frumuşel şi, sub numele ofiţerului de ordonanţă al majestăţii-sale, să zicem al lui Suhmetiev sau al podpolcovnicului Arsenie, te vei prezenta la mine în camera de gardă, fără să arăţi că mă cunoşti şi-mi întinzi hârtiile pe care le-om întocmi dinainte...

Spunând toate acestea, Mirovici se trânti din nou pe pat, cu sentimentul că cele spuse şi hotărâte definitiv se şi întâmplaseră, atât doar că în locul său era un altul, iar el nu făcea acum decât să revadă toate cum se petrecuseră.

„Ce gură frumoasă, bărbătească are prostănacul ăsta de Uşakov, îşi spuse el aşa, deodată şi nişte ochi atât de buni, care parcă aşteaptă ceva de la mine; o încredere atât de sinceră, ca de copil. Şi negul ăsta din stânga, de deasupra buzei de sus... Cum de nu l-am observat înainte? Şi încă ceva curios: sărmanul, s-a fript atât de tare cu precupeţii, că acum flămânzeşte şi a devenit caraghios peste poate, de parcă a năpârlit, exact ca un iepure primăvara..."

— Ce hârtii? întrebă Uşakov, căutând să memoreze

totul cât mai conştiincios.

— Hârtii? Mai dă-le-ncolo, că numai ne-ncurcă! spuse Mirovici iritat din nou. De altfel, asta ţine de trebile cancelăreşti, ori tu eşti meşter într-astea... Vom alcătui un manifest către prinţul Ioan din partea senatului şi un altul, chipurile un ucaz al împărătesei prin care să se ordone arestarea comandantului şi punerea sa în lanţuri precum şi aducerea sa neîntârziata la senat împreună cu prinţul.

— Aşa, aşa. Asta ai gândit-o deştept! spuse Uşakov, începând să priceapă despre ce e vorba. Şi mai departe?

— Mai departe? întrebă Mirovici ca trezit din somn, apoi se mută de pe pat pe scaun. Nu vreau ca astea să fie doar vorbe goale! Nu vezi? Ni se spune că nu suntem buni decât de trăncăneală, de filosofie, că n-o să avem destul curaj, chipurile. Tocmai de aia trebuie să trecem la faptă. Să ne unim; împreună vom fi mai tari!

Începu din nou să măsoare, cu paşi rari, odaia. Se opri apoi în dreptul ferestrei deschise, zărind un scoruş prăpădit. Era prăfuit de circulaţia străzii, iar florile abia începeau să se deschidă. Printre ramurile sale se zbătea, zburând speriată de colo-colo o vrabie cu aripile desfăcute, de parcă jos ar fi zărit ceva cumplit, ameninţător. Soarele bătea în fereastră cu raze piezişe şi orbitor de strălucitoare. În aer plutea o zăpuşeală insuportabilă. „Vine o mită spre cuibul ei, îşi spuse Mirovici. Şi foarte bine! N-au decât să piară păsările proaste de care nimeni n-avea nevoie. Nu-i cine ştie ce de capul lor. Iată o altă vrabie tâmpită...” Aceste gânduri îl făcură pe Mirovici să se întristeze; ca şi cum ar fi fost bolnav, îşi potoli cu greu respiraţia.

— Îţi ordon în continuare, spuse el cu voce joasă, să mai fie o şalupă a fortăreţei şi un toboşar care să bată alarma. Nu uita, e primul lucru de care e nevoie, primul lucru! Încolo, cred că nu mai trebuie nimic. Totul depinde de propria noastră bărbăţie şi de propriul nostru curaj! Îl

luăm pe prinţ şi-l ducem direct în tabăra de artilerie, în cartierul Vîborg, iar dacă nu, atunci la pichetul de artilerie de lângă podul de pe Liteinaia... Că doar ofiţerii de acolo sunt cei mai grozavi!

Nici n-avem nevoie de alţi colaboratori. Vom face totul în doi...

— E de la sine înţeles că oalele nu le fac zeii, spuse mulţumit de sine Uşakov. Tăcu însă pe dată când observă că sprâncenele prietenului său se aprinseseră din nou într-o cută urâtă şi că Mirovici începe iar să se înfurie.

Toboşarul va da alarma, urmă sever Mirovici, vorbind parcă unei armate întregi. O să se adune soldăţimea şi poporul... „Iată-vă ţarul vostru adevărat, de obârşie rusească, Ioan al III-lea, Antonovici! le voi spune. Acelaşi, căruia când era prunc i-aţi jurat cu toţii credinţă...” Ce, nu-i aşa? Voi da citire manifestului către popor, alcătuit de noi, rămânând după aceea să păzesc persoana prinţului. Cât despre tine, vei pleca cu ofiţerimea să obţii cu forţa jurământul Senatului, al Sinodului, al colegiilor şi al celorlalte oficialităţi.

— Şi ţarina? vru să ştie Uşakov.

Mirovici îi întoarse spatele cu dispreţ. O bucurie sălbatică, de fiară şireată, îi juca în ochi. „Nu m-a priceput, idiotul”, îşi spuse dânsul cu un sentiment de triumf răutăcios.

— Pleacă peste o lună în Letonia, catadicsi să-i răspundă în timp ce revenea pe scaun, fără să-l onoreze pe Uşakov măcar cu o privire. Cei din gardă spun că e peţită de unul Peniatovski, care se învârtea pe aici pe lângă ambasadă... Aşa că se trimit oşti spre Varşovia, ca polonezii să-l aleagă mai întâi rege, după care va avea şi la Riga trecere. Că doar cu Orlov n-a ieşit nimic, ai auzit? ...

— Ba bine că nu! se grăbi să fie de acord Uşakov. Exista şi o confirmare: cneazul Volkonski a şi pornit-o spre Smolensk, pentru susţinere şi alegeri, iar regimentului

nostru i s-a poruncit să fie gata s-o pornească tot într-acolo.

— Au vreme, răspunse Mirovici, căscând indiferent.

— Aşa deci, dacă va fi nevoie, dă-mi de veste, adăugă Uşakov. mă declar eliberat, nu plec cu regimentul şi rămân aici ca să fiu gata să te ajut...

— Pe arestaţi îi vom trimite fie la Solovski, fie îi vom ascunde în temniţă prinţului, la Schlüsselburg, acolo unde voiau să-l bage pe Petru al III-lea, conchise Mirovici, ridicându-se leneş de pe scaun. N-avem nevoie de nimeni, facem totul singuri! Nimic mai sigur decât dacă o faci singur... Nu ceri nimănui nici un ajutor; ar însemna să le acorzi prea multă atenţie. Fac totul singur, singur...

„Asta-i deci! Nici n-am bănuit pe ucraineanul dintr-însul" îşi spuse Uşakov, privindu-l cu respect.

— Ţine minte dar, termină Mirovici, îndesindu-şi tricornul pe cap, gândeşte-te la toate şi fii gata. N-ai mult de aşteptat. Voi trece în curînd după răspuns.

Dimineaţa zilei următoare Mirovici şi-o petrecu la Bavîkina. Bătrâna îl luă în primire: „Tai frunză la câini, nu pleci la regiment, pe unde umbli teleleu? Am să pun conducerea pe urma ta, să vezi ce-or să te aducă la ordine; ai să stai la carceră. Pe mine m-ai uitat, cu săptămânile nu-ţi văd ochii neruşinaţi..." Mirovici asculta mut toate atacurile, spunând doar: „Of, ce te-ai mai pornit!... Aşteaptă numai, că-mi scot eu timpul pierdut". De la Bavîkina se duse la Lomonosov. Aflând că Mihail Vasilievici, după cum îi era obiceiul, lucrează în grădină, o luă spre pavilionul cunoscut. „Ce-ar fi să-i spun totul? se frămînta el, stând în spatele chioşcului. Ce s-ar mai minuna! Ce-mi veni? O să mă îndemne să mă potolesc, să mă facă să renunţ, încercări zadarnice, va spune, ai să ajungi la pieire... Vezi să nu! N-am altă treabă decât să mă dau pe mâna lui! Cred că şi el e supărat: n-au apreciat cum s-ar fi cuvenit oda sa de proslăvire, i-au acordat

atenţie odei lui Sumarokov... Ia uite-l ce furios e, înjură... Nu, mai bine să mă vadă în plină glorie, în strălucire, în triumf...” Mirovici auzea foşnetul hârtiilor şi bombănitul lui Lomonosov. Îşi făcu semnul crucii, oftă, apoi cu grijă, în vârful picioarelor, se depărtă de pavilion şi părăsi grădina.

A doua zi Mirovici vizită conacul Ptiţînilor de pe ostrovul Kamennîi. Intră prin curtea de serviciu, aşteptând îndelung să zărească pe careva dintre servitori. Îşi făcu apariţia mujicul de la bucătărie, purtând pe umeri găleţile. Mirovici scoase în mare grabă, din portmoneul său jerpelit o monedă de cincizeci de copeici, îl strigă şi-l rugă să-i trimită fata din casă. De la ea Mirovici află că Polixena era tot la cneazul Ciurmanteev, acolo, la graniţa cu calmîcii, că scrie rar şi că se pregăteşte să plece undeva peste hotare.

— Dar fetiţa cneazului... cea bolnavă... mai trăieşte?

— A murit şi aceea, de duminică Tomii...

Întristat de câte auzi, Mirovici porni cu paşi grei spre trăsură.

În seara aceleiaşi zile, Lomonosov primi un plic adus de un băieţel. Era un bilet din partea lui Vasîli: „*M-am întors de acasă demult, spunea scrisoarea, dar n-am avut răgaz, iertaţi-mă, să vă inoportunez cu o vizită. Şi la ce bun? Totul s-a sfârşit, un refuz pe toate fronturile. Şi mireasa şi-a râs de mine; nici domnii din Senat nu-s mai breji... Mi s-a dat un sfat: să iau soarta de piept. Asta aş face-o, dar dacă dau iarăşi greş? Plec la noul meu regiment. Iar de veţi auzi de eşec, rugaţi-vă pentru sufletul robului lui Dumnezeu, Vasâli*.”

„S-a scrântit, sărmanul, păcat, îşi spuse Lomonosov, căzând pe gânduri când isprăvi scrisoarea. E clar: petiţia i-a fost respinsă din nou. Un alt regiment... Adică? Nu spune nici o vorbă.”

În ziua de 13 mai, când trecuse puţin de ora prânzului, Mirovici apăru iar la locuinţa lui Uşakov, de lângă Smolnîi,

Era liniştit, iar vizita părea să-i facă plăcere.

— Ei, frate, haidem, spuse dânsul.

— Unde?

— Ai să vezi.

Ieşiră în stradă, o luară pe jos. Un zâmbet ciudat, liniştit juca pe chipul lui Mirovici. Fără să se grăbească, tăcând şi privind doar înainte, mergea în direcţia lui Nevski Prospekt. Pe podul Anicikov era cât pe ce să răstoarne, peste balustrada putredă de lemn, un pieton distrat. O cotiră pe partea răcoroasă, umbrită, spre Gostinnîi. Pe Nevski, din cauza aristei, a prafului şi a zăpuşelii, era lume puţină. Când şi când mai trecea greoi câte o caleaşcă cu perdelele trase.

Amicii pătrunseră în curtea catedralei Kazanski, se aşezară pe o bancă, sub un tei rămuros, stătură o vreme de vorbă, apoi urcară în pridvor. Din ghereta de pază a bisericii se ivi uşierul, trecând în curtea învecinată, după care îşi făcură apariţia un diacon elegant şi un preot rotofei cu chip blând. Descuiară uşa catedralei.

— Poftiţi, spuse preotul liniştit, cu înfăţişare de om bine dormit, lăsându-i pe cei doi ofiţeri să treacă înainte.

Biserica tăcută şi întunecată, înconjurată de verdeaţă, îi primi cu răcoarea sa plăcută şi cu miros de tămâie. Tinerii aprinseră în mai multe locuri lumânări. Diaconul aduse, în strană din stânga naosului, un analoghion. Preotul îşi puse rasa, îşi scoase pletele blonde, bogate şi ondulate pe deasupra, apoi, aplecându-se într-o parte şi dregându-şi uşurel vocea întrebă:

— Pentru cine faceţi parastasul?

— Pentru ucişii robi ai lui Dumnezeu Vasâli şi Apollon, răspunse Mirovici ferm, cu acelaşi zâmbet liniştit, uşor pierdut.

Uşakov făcu ochii mari de uimire.

— Ce vă vin, neamuri sau camarazi? Au pierit în luptă? întrebă preotul făcându-şi cruce şi luând cădelniţa.

— În luptă… Suntem camarazi de regiment, răspunse

Mirovici.

Începu slujba.

— Ce-ţi veni, nebunule, ce-ţi veni? şopti Uşakov nemaiputând răbda.

Mirovici nu-i răspunse nici măcar cu o privire. În genunchi, făcându-şi întruna semnul crucii şi bătând mătănii pe lespezile de piatră, era cufundat într-o rugăciune adâncă, mută. Uşakov vru să-i urmeze exemplul, dar oricât încerca să se concentreze, gândurile nu voiau să-l asculte. Era livid. Abia acum, intuind ceva înfricoşător, cumplit, îşi veni în fire, dar înţelese că e prea târziu.

Cătând în jurul său cu ochi pierduţi, speriaţi, îşi fixă privirea înainte, oftând şi ştergându-şi faţa, fără să se poată minuna îndeajuns de unde i-au venit toate astea şi cum de s-a putut hotărî.

„O astfel de slujbă! Păi asta e groaznic! Asta înseamnă moarte! gândea Uşakov. Cine atrage, cine proroceşte acest deznodământ cumplit?”

Mirovici îndeplinea trista ceremonie cu atâta linişte şi solemnitate, de parcă asista la propria sa cununie. Când răsună „veşnica pomenire”, Uşakov lacrimă fără să vrea, încercă să se stăpânească, dar căzând cu capul pe lespezi, începu să plângă în hohote. Câteva clipe, cu umerii tresăltând, rămase întins pe podea.

„Ce-i cu el? Ce caraghios! Din ce-i veni?” se întrebă mirat Mirovici, privindu-l cu ochii uscaţi şi opaci. Îşi plimbă apoi privirea pe chipurile preotului şi ale diaconului, care, din cauza durerii profunde a celor doi, trădau o milă nereţinută.

Slujba luă sfârşit. Mirovici plăti, apoi ieşi în pridvor.

— Bagă de seamă, Apollon, îi spuse dânsul când se retrăseseră într-un colţ umbrit al curţii. De acum nu mai suntem printre cei vii... înţelegi, suntem condamnaţi, am fost prohodiţi, ni s-a cântat „veşnica pomenire”.

— Ce înseamnă toate astea? Să-mi spui cine ţi-a dat

acest drept? îl întrebă Uşakov.

— Asta numai pentru cazul în care ar trebui să murim fără popă... Ai jurat în faţa altarului. Te mai juri încă o dată pe icoană Născătoarei de Dumnezeu?

— Mă jur.

— Şi pe sfântul Nicolae?

Uşakov repetă jurământul.

— Acum suntem fraţi, ne-am înfrăţit! îi spuse solemn, întârziind să iasă pe poartă. Dacă n-au Dumnezeu şi ţar adevărat, pe Petru al III-lea, atunci unde e Dumnezeu şi conştiinţa omenească? Le trebuie un mort... o fantomă din lumea de dincolo. Bagă de seamă, aşteaptă semnalul. Când va sosi clipa, am să te anunţ... O să-i nimicim!

În ziua de 25 mai, Uşakov veni în mare grabă la Mirovici care îşi şi pregătise geamantanul pentru plecarea la Schlüsselburg, anunţându-l că a fost în dimineaţa aceea chemat pe neaşteptate la Colegiu şi că din cauza numărului insuficient de ofiţeri de ordonanţă primise ordinul să plece a doua zi la Smolensk, cu banii şi hârtiile la generalul *en chef*, cneazul Mihail Nikitici Volkonski. Această ştire îl lovi ca un trăsnet pe Mirovici. Îşi cercetă bănuitor şi sever prietenul, apoi izbucni:

— A! Ai găsit, ai copt-o? Ai aranjat-o cu conducerea? urlă el, înnebunit de furie. Ieşi afară, trădătorule! Afară, eşti un ticălos... Nici urmă să nu ţi-o mai simt pe aicea!

Uşakov îi arătă un ordin scris în toată regula. Mirovici îşi învinse furia şi începu să chibzuiască.

— Fir-ar să fie, drace! Dar nu-i nimic, spuse dânsul, întorcându-i spatele, cu scârbă. Nu tot ce se vede prin fereastră e lumină. Pot şi fără tine! Vezi totuşi să nu întârzii... Că doar ai o vorbă cu mine, nu poţi să te fofilezi...

Să mă ajuţi, că de nu, îţi zbor creierii. Cu mine nu-i de glumit!

— Să mă bată Dumnezeu, jur, într-un suflet fac drumul dus şi întors. Spune şi tu, ce-aş putea face acolo? Doar

dacă...

— Plec poimâine, îl întrerupse Mirovici, vorbind răspicat şi fără să-l mai asculte. Cât priveşte întâlnirea noastră, ţine minte, zi de zi şi oră de oră, e pe 24 iunie seara, la apusul soarelui... Vezi să nu încurci lucrurile! Pe 24, chiar de ziua Sfântului Ioan, ai înţeles? Adică exact de ziua numelui măriei sale, pe care urmează s-o salvăm, sau mai exact a măriei sale viitoare...

Uşakov asculta cu atâta atenţie, de parcă primea un ordin de la comenduire.

— Ţarina va fi la Riga pe 20, urmă cu aparentă indiferenţă Mirovici. Să nu uiţi nici asta. O ştiu de la lacheul Kasatkin... Îl ţii minte? Prin el am primit scrisoarea de la Rubanovski în legătură cu Polixena. Cunoaşte toate secretele Curţii, ce şi cum, iar eu m-am socotit şi am judecat totul cum trebuie. Ce-o iei aşa din loc, stai un pic! Of, te-a apucat, nu mai ai răbdare. Ascultă, Apollon, adăugă Mirovici trăgându-l pe Uşakov deoparte, dacă ai să îndrăzneşti cumva... nu, nu asta am vrut să zic... Stai! Dacă în delegaţia asta, ptiu drace! înţelege odată, dacă va vrea cineva să ţi se pună de-a curmezişul, să te încurce în vreun fel sau altul, apoi să ţii minte: am să te aştept o zi, am să te aştept două, mă rog, chiar o săptămână... Nu mai mult, să zicem până la întâi iulie, după care, ţine minte, voi face totul singur, fără tine... Şi atunci să nu te mai superi... Tot succesul, toată gloria şi toate onorurile vor fi ale mele...

În drum spre Smolensk, în ziua de 29 mai Uşakov se apropie de râul Seloni din satul Opoki, proprietatea moşierului Koseţki. Era condus de Novicikov, vizitiul regimentului din Velikie Luki. Pe ţărmul celălalt bacul întârzia. Era arşiţă şi soarele la amiază.

— Ce-ar fi, înălţimea voastră, dacă am face o baie? spuse omul din căruţă, leoarcă de transpiraţie.

— Că bine zici, fu de acord Uşakov. Hai, stai tu să

păzeşti geanta, să mă răcoresc eu întâi şi după aia te duci şi tu.

Se dezbrăcă sub o salcie umbroasă, şezu un timp la răcoare, pornind-o apoi spre ţărmul nisipos prin iarbă moale şi verde.

„Ce minune, îşi spunea el bine dispus, în timp ce-şi vira un picior, apoi celălalt, în apa transparentă şi rece, încântat de trupul său viguros şi strălucitor de alb. Sunt tânăr, bine făcut, simt cum clocoteşte forţa în mine... Şi deodată vine caraghiosul de Mirovici cu parastasul ăla... N-oi avea eu succese, dar asta nu înseamnă că a venit timpul să mor. O, mai e până acolo. Am pierdut la cărţi, sunt înglodat în datorii până-n gât, mai cu seamă faţă de Pavlinov. Nu-i nimic, am să ies la suprafaţă, am să scot capul din apă, îşi spuse dânsul plonjând, îndreptându-se cu gesturi largi spre firul apei. Doamne, ce sălbatic mi se părea, ce lipsit de haz când mă cădelniţau şi-mi cântau veşnica pomenire... Ce-ar fi să mă înec? Că parcă m-a prins un cârcel când am intrat în apă. Se zice că tare-i rău când te apucă... Ei, asta-i acum! Ce-mi veni?! Nici nu poate fi vorba de cârcel!”

— Boierule, hei, boierule! îi striga cineva de pe ţărmul dinspre moară. Ţine-te mai la o parte, că acolo-i vâltoare!

„Bine, lasă, îşi zise Uşakov tăind vesel apa. Am înotat noi în râuri mai serioase că ăsta. Şi cerul, ce frumos străluceşte! Uite gâzele, rândunelele ce mai zboară. Să mă întind pe spate, să mă odihnesc. Vizitiul moare de ciudă... Cum ajung la Smolensk, cer pe loc o ciorbă de peşte şi-o plăcintă cu sos. Se zice că la hanul lui Şamţov e o hazaică de toată frumuseţea... Ehe, dacă aş avea parte de-o mireasă bogată, le-aş arăta eu cum se trăieşte! Nu să mă ţin de parastase...”

Şi în timp ce, cu mâinile larg desfăcute, Uşakov făcea pluta iar apa îl purta spre bulboana în spume ce se învârtejea pe sub răchite, în faţa ochilor prinse viaţă îndepărtatul cătun al copilăriei. Se vedea alergând prin

grădină, băieţel în cămăşuţă albastră. O femeie blondă şi rumenă, cu bucle înfoiate, se plimba, cu un ciorap în mină, pe alee, tricota şi-i zâmbea drăgăstos, iar pe obraz avea aluniţa atât de dragă lui. Era mama. Dar zmeură, cita zmeură şi câte vişine coapte! şi toate zemoase! Fluturi şi albine roiau în jurul lor... Simţi durerea unui nou cârcel.

— Boierule, hei, boierule! auzea strigătul îndepărtat.

„Prostii, asta nu mi se poate întâmpla!” îşi spunea cu îndărătnicie Uşakov. Plonjă, reveni apoi la suprafaţa apei, fornăind voios. Vâltoarea întunecată clocotea înspumată în jurul său.

Dar de picior i se prinse ceva cu muşcătură de moarte, hărţuindu-l şi trăgându-l în jos ca o ghiulea. Uşakov înghiţi apă o dată şi încă o dată. Era rece, era înfricoşător. Îi apăru din nou în minte Mirovici, cuvântul dat şi parastasul, în urechi îi pătrunseră un zgomot ciudat şi sunete de clopote, în jur totul era verde. Mâinile făceau mişcări vlăguite de putere. Scântei, spumă, băşici de aer. Ceva alerga în jurul său cu o viteză înfricoşătoare. Mereu prin dreptul său: grădina, femeia cu bucle blonde, vişinele coapte, o vrabie speriată, gâze. O clipă de înviorare, dar mâinile zvâcniră neputincioase: „Să fie moartea? îl fulgeră prin gând. O! Niciodată...” Prinse ceva moale, pufos, verde-auriu. Pieptul cerea aer, dar îl învăluiau ciudate umbre albastre-vineţii...

Corpul său a fost găsit spre seară, printre piloţii morii. Ştirea a fost adusă la Smolensk şi mai târziu la Colegiu de către vizitiul Novicikov.

IX. De gardă la Schlüsselburg

TERMENUL STABILIT TRECUSE DE mult, iar Uşakov nu-şi mai făcea apariţia. Odată cu sfârşitul lui iunie trecu şi prima săptămână a primei gărzi reglementare a lui Mirovici.

„Ce să însemne asta? se întrebă dânsul. Nu se arată de frică şi nici veste nu trimite!” Mirovici n-avea linişte: ba străbătea dintr-un capăt într-altul camera de gardă, ba se urcă pe zidurile fortăreţei, privind de pe curtină până dincolo de râu, ba îşi pierdea răbdarea, nemaiştiind ce să facă şi cui să-şi împărtăşească amarul îndoielilor. „Ptiu, drace, cum de nu mi-a venit în gând?! se încurajă el deodată. E limpede: un fleac, mă rog ceva acolo, l-a făcut pe Apollon să se piardă cu firea, că-i om scrupulos şi lipsit de îndrăzneală. A venit incognito la Schlüsselburg, ca să vadă ce şi cum şi acum stă la han, mă aşteaptă să ies din gardă... Haidem iute!”

Mirovici ieşi din gardă, îşi duse detaşamentul la regiment, apoi porni glonţ pe la hanuri în căutarea lui Uşakov. Drumurile i-au fost zadarnice. „Lasă, laş blestemat ce eşti, că m-oi descurca şi fără tine. Primul lucru pe care-l fac când isprăvesc toată treaba, e să te arestez în primul rând pe tine şi să te fac în public de ocară.”

De întâi iulie, hoinărind pe străzi, întâlni un cunoscut din Königsberg, pe podporucicul gruzin Cefaridze.

— Ce vânt te-aduce pe aici? se minună Mirovici.

— Am venit să facem provizii de ovăz şi-apoi mi s-a făcut poftă să văd şi Schlüsselburgul vostru.

— Dar ce-i mai important ai văzut?

— Ce anume?

— Acolo, în fortăreaţă... Uite, se vede şi de pe zid celula numărul unu, numărul unu...

— Ce-i cu de două ori numărul unu?

— Ai auzit vreodată de Ioan Antonovici, cel care a fost cândva împărat al Rusiei? se plecă Mirovici spre urechea lui Cefaridze.

— Nu, n-am auzit.

— Ei, află că e acolo... De douăzeci de ani e ţinut sub lacăt.

Cefaridze începu să-l studieze pe Mirovici. „Eh, debitează nişte aiureli, îşi spuse acesta. Şi parcă şi ochii îi sunt alţii,. Şi ce-a mai slăbit!...”

— Poate doreşti să iei parte, începu Mirovici să-i şoptească, apropiindu-se. De el şi zâmbindu-i cu buze livide.

— Cum să iau parte? Fii cuminte, tătucă, ce trăsnaie ai mai pus la cale?! spuse Cefaridze, dând grăbit colţul.

„A întins-o, viteazul! S-a dus să-i scrie iubitei triolete, să citească din «*Gioconda*» cu domnişoarele!” râse în hohote nefireşti Mirovici.

— Vezi, poate mă denunţi! strigă în urma lui. O să capeţi o medalie, o decoraţie pentru osârdie.

„Ce să fac, ce să fac? îşi spărgea creierii Mirovici pierdui cu firea. Să plec la Petersburg să văd ce-i cu Uşakov? Să nu ne încrucişăm pe drum. Eu spre el şi el încoace... Am convenit doar să vină cu o flotilă de şalupe şi cu oameni mascaţi..”

„Nobile şi preacredincios nouă, Mirovici, cum intenţionezi să-ţi recompensezi ajutorul?”

„Cu trei zile de arest, măria-ta, te rog, cu plecăciune de slugă, să-i dai pentru întârziere, după care poţi să-l faci chiar şi general-porucic...”

„Şi totuşi nu pot. Asta e imposibil. Pe urmă cum ajung din nou în fortăreaţă? Să renunţ la acţiune?”

Dar iată că destinul îi veni în ajutor. Ofiţerul din regimentul Smolenski, care îl înlocuise pe Mirovici, se îmbolnăvi în timpul gărzii. Fu anunţat Korsakov, comandantul regimentului. Mirovici auzi despre asta în cancelarie, îşi făcu ca din întâmplare drum la colonel şi îşi oferi serviciile în locul camaradului bolnav. Pe 2 iulie era din nou de gardă peste rând, timp de o săptămână. Îşi copie în agendă planul închisorii şi deasupra încăperii prinţului puse pe plan un semn numai de el ştiut.

Ziua de 3 iulie era nespus de caldă. Nici o boare de vânt nu răcorea aerul. Zăpuşeala din cazarma joasă, plină de muşte şi îmbibată de miros de efecte militare, era, insuportabilă. Mirovici aproape că nu mai părăsea zidurile fortăreţei. Şezând pe o ieşitură a curtinei, fixa oraşul şi ţărmurile Nevei care se pierdeau în depărtare. Gândurile i se învălmăşeau şi i se schimbau vertiginos.

Îşi aduse aminte de nişte vise ciudate, un şir întreg de vise, pe care le avusese în ultima vreme şi care nu-i dădeau pace. Ba îşi aduse chiar aminte şi de datele când avusese visele cele mai ciudate şi mai semnificative şi le notă pe toate, cu mare grijă, în paginile jurnalului său.

Cu trei luni şi jumătate în urmă şi anume în noaptea de 17 martie, visa că se află, nu se ştie de ce, în târg, la Mitava, preocupat să cumpere pentru cineva pici şi hamuri. Negustorii i se închinau, el însă nu purta mondir, ci halatul său vechi şi sărăcăcios din stambă şi nu avea cu ce se întoarce acasă. Pe stradă zăcea o bucată de lemn. Se aşeză pe ea, acoperindu-şi picioarele ce-i ieşeau din halat, picioarele cu pielea crăpată. Deodată bucata de lemn începe să-l poarte pe străzi ca o caleaşcă. Cei întâlniţi în drum îl salutau cu respect. Ajunse la fortăreaţă. În întâmpinarea sa apăru în poartă un bătrân urmat de un tânăr palid. Nu putu uita ochii plânşi şi plini de rugă ai tânărului. „Asta ţi-e soarta, ăsta ţi-e norocul!” îi spuse

bătrânul. La auzul acestor cuvinte, Mirovici se trezi.

La sfârşitul lui mai visă pieirea unei femei. Aceasta se înecă în faţa privirilor sale, în râu, în spatele unei biserici. Când refăcea în gând visul avea impresia că cea care se prăpădise era Polixena. Şi atunci se pornea să plângă cu atâta foc încât în loc de lacrimi îi curgea din ochi sânge. Iar sângele acesta nu putea fi oprit.

Visul din 13 iunie l-a uluit şi l-a revoltat mai mult decât toate celelalte. Îl visă pe micuţul soldat Lavron, care până nu de mult îi fusese ordonanţă. Acesta îl denunţa: „Înălţimea sa a pregătit o treabă păgubitoare pentru ţarină şi anume eliberarea acelui criminal de seamă”. Mirovici îşi văzu în vis judecata şi condamnarea sa la moarte, ba chiar execuţia sa. Se deşteptă şi privi îngrozit în jurul său. Era dimineaţă. Stătea culcat pe după paravanul din camera de gardă a fortăreţei; Lavron îşi făcea de lucru într-un colţ al odăii [...]

În dimineaţa zilei de 4 iulie abia reuşiră să-l trezească din somn. Mirovici se sculă, stătu o bună bucată de timp să-şi adune gândurile, apoi îşi făcu rugăciunea, scoase din legăturică un caiet verde – era jurnalul său, jurnalul în versuri şi proză – notă în el câteva rânduri printre care şi un jurământ –, promisiune faţă de sfântul Nicolae, făcătorul de minuni, de a nu mai juca niciodată cărţi, de a nu mai bea bere şi a nu mai fuma, după care se îmbrăcă. Ieşind în curte, controlă sentinela şi, cu atenţia cuvenită, îi dădu onorul comandantului care trecea în obişnuitul control de dimineaţă toate punctele de pază. Apoi, într-o bună dispoziţie rară, cu pipa în mina şi fredonând ceva vesel, luă loc în faţa unui pahar cu sbiten. Până la masa de prânz se plimbă prin camera de gardă şi prin curtea bisericii, apoi veni pe o bancă, la umbră, să citească unele articole din volumul Albina muncitoare pe anul 1759, uitat de cineva în cazarmă. Mai mult chiar, când ochii îi căzură pe o idilă rămase o clipă pe gânduri.

„Cenuşii sunt ochii fără de Filisa,
Tot ce mă-nconjoară, totu-i cenuşiu;
Tu zefire blânde, ia-ţi acuma zborul,
Căci fără de dânsa, locul e pustiu...”

„Filisa, ca Filisa, dar dracii sufletu-mi cuprins-au” potrivi în gând o replică rimată, aducându-şi aminte că nu-i multă vreme de când el însuşi compunea versuri ca:

„O tâmpule, timp trecător,
Cu zilele ce şirul îşi sporesc!”

În această poezie înfricoşătoare, Mirovici vorbea despre un porumbel de soi care nimeri, împreună cu un tovarăş al său, pe o insulă din mijlocul mării, unde într-o colivie întunecoasă de piatră stătea închis un alt porumbel, alb. Neavând putere să-l elibereze, zburătoarele se puseră pe plâns, hotărând să aştepte alte vremuri...

După ce isprăvi de citit, Mirovici luă masa, mâncând cu o poftă de mult uitată, rămase apoi în pragul cazărmii, până observă că în locuinţa lui Berednikov s-au închis obloanele pentru odihna de după-masă; atunci îşi atârnă şi el mantaua în geamul camerei de gardă, ca să-l ferească de muşte, zăvorî uşa, spunându-i căprarului şi vistavoiului să-l păzească, îşi scoase tunica, se întinse pe laviţă şi adormi un somn adânc şi dulce. Când ieşi din nou afară, se miră: era aproape ora cinci după-amiază. Arşiţa se mai potolise. Cerul era acoperit de norişori albi şi pufoşi. Pe pământ, umbrele se lungiseră, numai turlele şi cupolele bisericilor mai păstrau strălucirea zilei. „Ce-am mai dormit!” îşi spuse Mirovici, fremătând de plăcere în timp ce urca pe zidul curtinei – locul său obişnuit pentru plimbări şi gândire.

Acolo îl găsi pe căpitanul Vlasiev, noul pristav-şef, un soldăţoi grobian şi ciupit de vărsat, pus să-l păzească pe

deţinut. Ţinea mâinile la spate, stătea cu picioarele scurte desfăcute în lături şi cu capul mare, vârât între umerii osoşi. Mirovici îşi aduse aminte cum îl frecase pe Vlasiev răposatul ţar din cauza unui nasture prost cusut. „Ăsta nu-i pereche cu Ciurmanteev, îşi spuse dânsul, da' uite că a ajuns, dobitocul, să-şi dea importanţă. Să fie pristav-şef pe lângă măria sa... L-a învins până şi pe Silin..."

— Vă plimbaţi, Danilo Vlasici? i se adresă Mirovici pristavului.

— Mda, pe când dumneata, domnule podporucic, în loc să te plimbi, n-ar strica să te afli conform regulamentului în camera de gardă.

— Ei, te mai saturi, răspunse Vasâli privind într-o parte. Nu prea e aer; am impresia c-o să fie ceaţă la noapte.

Fără să-i răspundă, Vlasiev făcu câţiva paşi. Mirovici îl ajunse din urmă pe unde zidul făcea cotul spre curtea interioară. Locul de detenţie al prinţului se zărea jos, în stânga; uşa neagră, fereastra cu gratii, scara şi culoarul pe care îl zărise pentru ultima dată pe prinţ.

— Am un tutun grozav, anunţă deodată Mirovici plin de voie bună şi se aşează pe vine ca să-şi umple pipa. De calitatea întâi; un veritabil cnaster superfin.

Amator de fumat, zgârcitul de Vlasiev mormăi ceva şi-i întoarse spatele, întrebându-se totuşi dacă, după ce-l muştruluise, îi va da şi lui să tragă primul fum.

— Tăceţi, domnule căpitan? Cred că sunteţi totuşi de acord, urmă Mirovici, privindu-i de jos mutra nemulţumită şi umflată, cu ochii bulbucaţi, cred că sunteţi de acord că e mult mai bine să ai de toate, chiar şi un capital, ca să trăieşti după cum ţi-e poftă inimii; să fumezi un tutun bun când ţi-e voia, decât să stai în ocna asta...

Îi întinse pipa.

— Dar priceput mai eşti la minciună, spuse Vlasiev, trăgându-şi nasul şi pufăind din lulea.

— Ba, chiar aşa, vă rog să judecaţi şi înălţimea voastră..

— Stai un pic, despre ce vorbeşti?

— Despre numărul unu, numărul unu, răspunse Mirovici cu îndrăzneală, făcându-i cu ochiul, mirându-se apoi singur cum de-a putut-o face, glumind atât de neobrăzat şi de grosolan.

— Te ţii de aiureli, mugi căpitanul, privindu-l chiorâş şi spunându-şi totodată: „Nu cumva se referă la obligaţiile noastre?” Apoi tare:

— Ştii şi dumneata ce anume prevede regulamentul. Noi suntem oameni de meserie…

— Ei, astea nu-s fleacuri! replică Mirovici. De exemplu, să luăm treaba asta… Simţi că în pieptul său ceva se frânse şi e gata să sară. Respiraţia i se opri. În faţa ochilor începură să-i joace scântei. Pe limbă îi jucau cuvintele destăinuirii fatale care îl îngrozea.

„Uite, îşi spuse dânsul, am să-i spun acum drept în faţă, am să-i trântesc întregul secret.”

— Ar fi bine, spuse Mirovici, schimonosind un zâmbet, ar fi bine, ştiţi… să ne înţelegem şi să-l…

— Ce să-l? întrebă Vlasiev, ciulind urechile, apoi grăbindu-se să părăsească locul blestemat.

— N-o să trădaţi, n-o să stricaţi înainte de vreme toată treaba? îl întrebă deodată Mirovici cu o voce sugrumată în care se simţea implorarea.

— Dacă e o treabă care să te ducă la pieire nu numai că n-am să te îndemn, dar nici nu vreau să-ţi ascult prostiile, îi răspunse Vlasiev şi-i întoarse spatele.

— Elibe… îşi începu Mirovici vorba, dar şi-o curmă brusc. Îngheţă într-o frică de moarte, tremurând la ideea gafei pe care o făcuse. Coborâră în grădină…

Lângă podul ce ducea spre curtea interioară, ajutorul de pristav Cekin şi paznicul-şef îi aduseră lui Vlasiev ceva care fumega într-un sufertaş acoperit cu un prosop.

„Îi aduc să guste cina, conchise Mirovici, masa prinţului înainte de culcare.”

— Du-o, spuse Vlasiev, după o clipă de gândire,

nelinişţit, privind în jur ca un taur furios.

Scoase din buzunar o cheie lungă şi înnegrită, înmânând-o lui Cekin. „Am ghicit, râse Mirovici în sinea sa, satisfăcut. Dar de ce n-o fi dus-o acolo chiar căpitanul? Ciudat...”

Când ajunseră în apropierea camerei corpului de gardă, Vlasievaileca. Era ora nouă. Mirovici porunci să se sune stingerea, îi puse pe soldaţi să-şi facă rugăciunea şi-i trimise apoi la culcare. Aşteptă să aibă loc schimbul de sentinele după care plecă la cazarmă. În poartă şedeau de vorbă, despre treburile regimentului, doi căprari, cu cineva din regimentul Smolenski. Mirovici îi chemă pe căprari deoparte.

— Iată ce-i, flăcăi, spuse el deodată celor doi din regimentul său. Sunt forţat de împrejurări să vă anunţ că se aşteaptă, din partea Senatului şi a măriei sale, un ucaz privind arestarea comandantului şi a tuturor ofiţerilor de aici şi eliberarea deţinutului de la numărul unu...

— Nu putem şti, răspunseră nehotărâţi ostaşii.

— Arestatul închis aici este o persoană de primă importantă, urmă Mirovici. Sunteţi gata să-l îndepliniţi neîntârziat, dacă va sosi un asemenea ucaz?

— Şi soldaţii şi noi, răspunseră căprarii, suntem la porunca stăpânirii.

„Laşi, canalii, îi caracteriza Mirovici în gând, dispreţuitor. De altfel, rămâne de văzut la porunca cui sunteţi..

Strălucind de fericire de parcă ar fi plutit prin ceruri, trecu în camera de gardă, stătu ce stătu acolo, apoi urcă din nou pe zidurile fortăreţei. Aerul încărcat de răcoare şi umezeală îl împrospăta plăcut. Se aşează... Ceaţa învăluia oraşul, ţărmurile.

„Ei, dacă Uşakov a aşteptat o asemenea vreme, nici nu se putea alege una mai bună, îşi spuse Mirovici. Pe o asemenea negură nici n-or să-şi dea seama ce se petrece.” Scrută ceaţa, căutând să prindă cu urechea

zgomotul şalupelor lui Uşakov. Totul era cufundat în linişte. Aşa trecu o oră şi încă una.

Din nou gânduri fierbinţi şi neliniştite începură să roiască, să frământe creierii lui Mirovici. Îi veni în minte căsuţa din Rada galerelor, foiala şi cântecul bătrânilor în dosul peretelui, povestirea Gaşei despre ultima ridicare a prinţului, despărţirea de Polixena şi convorbirea cu Gudovici din grădina de deasupra Niprului. Îşi aduse aminte de prisaca cumătrului, de noaptea neagră şi de visul său în care se făcea că-l eliberează pe prinţ. Cu inima strânsă, Mirovici revăzu scena petrecută cu două zile înainte, când, cu totul inutil şi fără să fie tras de limbă, a scăpat primului ivit în cale, Cefaridze, intenţia sa, iar acum era cât pe-aci s-o repete cu Vlasiev. „Şi dacă or să mă denunţe? Poate că dobitocul de Cefaridze a şi făcut-o. Se pierdea în presupuneri cu sufletul încărcat de spaimă. „Te pomeneşti că la Piter se şi scriu ordonanţe pentru arestarea, percheziţionarea şi supunerea mea la torturi... Te pomeneşti că se şi afla pe drum... Aiurea, e linişte! Şi nici nu vor găsi nimic, totul e prea bine pitit. Falsul ucaz e în crăpătura de după sobă, manifestul l-am cusut în manta, iar acum am să mă duc şi am să le ard, ca şi cum mi-aş aprinde o lulea... Iar dacă cineva o vrea să mă denunţe, apoi doar lui Vlasiev, să-i fi dat prin minte... De unde să-i fi dat? şi totuşi timpul trece, se alarmă din nou Mirovici. Chiar să nu vină Uşakov? Oare trebuie să încep treaba de unul singur?”

Lumina din ferestrele lui Vlasiev, a comandantului şi a camerei de gardă se stinsese. Trecuse de miezul nopţii. Se auzeau doar obişnuita schimbare de picior, oftaturile şi căscatul sentinelelor. Aplecându-se pe marginea zidului, Mirovici continua să scruteze ceaţa care, deasupra Nevei, se îngroşa tot mai mult.

Deodată, avu impresia că undeva, în depărtare, acolo, în ceaţă, oftează cineva. „Vai-vai, o-oh!” Lui Mirovici i se năzări un ţipăt surd şi prelungit. Tresări. O teamă

superstiţioasă, de neînvins, îl cuprinse în cleştele ei de gheaţă. Părul i se făcu măciucă.

„Ce aiurealã! Eh, drace, ce m-am mai speriat! Mă chinuiesc ca prostul! vorbi Mirovici de unul singur, ţintuit locului. E clar. M-a înşelat auzul.”

Şi din nou, în depărtare se auzi un geamăt prelung. „Mă cheamă, mă cheamă sărmanul! Iată-mă, sunt aici!” sări Mirovici grăbit. De jur împrejur era linişte. O pasăre apăru şi dispăru în noapte. Nu se mai putea zări nici măcar acoperişul închisorii.

„Dacă aceasta e clipa, dialogă extaziat Mirovici, porunceşte-mi, ţin minte cuvântul ce ţi l-am dat, porumbel alb, închis între ziduri albe!”

În vârful picioarelor, cu o temere ca de fiară, se apropie de marginea curtinei, arunca o privire în curte, îşi strânse pieptul de parcă ar fi simţit un cuţit, coborî scara, ajunse la corpul de gardă, intră în fugă şi aprinse luminarea...

X. Tentativa

PE SCAUNUL DE LÂNGĂ UŞĂ SE AFLA mantaua lui Mirovici. Desfăcu căptuşeala, scoase de acolo manifestul pregătit, îl vâri în crăpătura de după sobă şi se apucă să scrie ucazul în numele lui Ioan Antonovici către comandantul regimentului Smolenski. În ucaz, Korsakov era ridicat la gradul de general şi i se ordona să-şi aducă neîntârziat regimentul la prestarea jurământului, iar apoi s-o pornească spre Petersburg, la Palatul de vară, „*încotro mă îndrept şi eu fără întârziere, urmându-l*”, adăugă Mirovici ca din partea prinţului. „*Iar trădătorul de Uşakov să fie găsit şi judecat*”, mai vru el să se avânte, dar se opri. „Of, totuşi, ce fac?” se miră el, apoi căzu pe gânduri. În cele din urmă hotărî că, în caz de reuşită, să-i trimită pe Ecaterina şi pe Pavel într-o mănăstire îndepărtată. Îşi aminti de cuvintele falsului manifest întocmit de dânsul în numele Ecaterinei: „*Părăsesc această ţară sălbatică, barbară, care n-a ştiut să mă aprecieze şi la fel de necunoscută cum am apărut, dispar, transmiţându-i domnia aceluia căruia îi revine pe drept, strănepotului lui Petru I, prinţul Ioan*...”

Cineva pătrunse în odaie.

— Ce vrei? Ce doreşti? ţipă speriat Mirovici, sărind ca ars şi ridicând cât putu de sus lumânarea.

În prag se afla caporalul de garnizoană Lebedev, un blond pistruiat şi miop, după toate aparenţele buimăcit de somn.

— M-a trimis comandantul, spuse Lebedev coborând vocea. Daţi poruncă, luminăţia voastră, ca vâslaşii să fie lăsaţi în fortăreaţă.

— Nu doarme? Nu doarme? Ce vâslaşi? îl întrebă Mirovici, năpustindu-se spre el, simţind că-l trec fiori de gheaţă.

— Cine ştie? Poate nişte rătăciţi, că-i ceaţă mare.

Mirovici îşi simţi sufletul uşurat. Îl strigă pe vistavoi, poruncindu-i să-i lase pe vâslaşi să intre. Până începu din nou să scârţâie pe hârtie. Scrise un apel adresat poporului şi rangurilor superioare din conducere. Uşa se deschise. În prag se afla din nou Lebedev.

— Înălţimea lor o roagă pe luminăţia voastră să-i dea drumul cancelaristului.

„Trimite vreun denunţ privitor la vorbele mele! îşi spuse Mirovici. N-are decât, o să mai vedem noi...

Funcţionarul din birou fu lăsat să intre în fortăreaţă. Foiala din curte încetă. „Ei, acum să scriu ordinul pe armată, îşi spuse Mirovici. Un singur ucaz, că blestemata asta de luminare o să se isprăvească repede.” Apăru din nou Lebedev.

— Ce mai vrei? Spune, neghiobule!

— Porunciţi să-i lase pe vâslaşi să plece.

„E clar, am fost trădat, îşi spuse cu ură Mirovici. S-a întocmit denunţul... Acum Vlasiev îl trimite pe curier la Piter... Să vedem numai dacă ajunge la vreme...”

Lăsă până, stinse lumânarea, se dezbrăcă, găsi perna pe pipăite, se culcă pe laviţă şi se acoperi cu mantaua. Îl lua ba cu cald, ba cu frig. „Uite, acuşi or să intre, or să mă aresteze, or să mă pună în lanţuri, îşi spunea dânsul, trăgând cu urechea la cel mai mic zgomot de afară, iar mâine vor da ordin şi, sub stare de arest, în văzul lumii şi sub arşiţă, voi fi dus pe jos la Petersburg...”

Se apropia ora două din noapte. În încăpere era întuneric beznă. Ceva umbla pe pereţi, foşnea lingă sobă şi la geam. Mirovici era lac de sudoare. Îl chinuia setea:

„Să am acum nişte apă rece cu gheaţă, aş bea o carafă întreagă...”

„*Fortuna*, *fortuna*, tinere! îi răsună în urechi. Roata e fără piuliţă, roata!... Dumneata nu eşti capabil nici să mori cum trebuie...”

„Chiar aşa, e şi timpul! îl fulgeră prin gând. Nu exista un alt moment mai potrivit...” Se întoarse desperat cu faţa spre perete, trăgându-şi mantaua peste cap. Dar şi prin manta auzea din nou şi de data asta mult mai răspicat, vocea care îl chema: „Hai odată, mai repede, vino!”

Mirovici simţi că se mişca laviţa de sub el. Sări ca ars. Gândurile i se învălmăşeau. Într-o singură secundă retrăi impresii nenumărate. Avea senzaţia că odaia se învârteşte cu el.

„Deci, sunt incapabil? îşi spunea el sufocându-se, străduindu-se să pătrundă întunericul. N-ai avut încredere în mine? Rămâi să zaci în vizuina ta... Se vede că totuşi mi-e dat să ajung un Orlov. Am să le spun – îşi imagina el momentul când va ieşi şi va sta în faţa întregului corp de generali – am să le dezvălui cum am gândit şi cum am executat totul, de unul singur, fără vărsare de sânge şi fără ajutoare. În linişte şi cu dibăcie. Întreaga Rusie va fi uluită!” Mirovici nu ştia cum vor decurge lucrurile, dar credea şi era convins că-i era scris să înfăptuiască ceva. „Grozav sunt, nu? Se laudă în gând. Un fir de praf şi am fost capabil să săvârşesc o asemenea faptă de eroism...” Privi spre geam. Avea impresia că se crapă de ziuă.

„Doamne, se luminează”, se îngrozi Mirovici.

Se smulse de pe laviţă, îşi luă în mare grabă tunica, sabia şi tricornul, intră la corpul de gardă şi ţipă cât îl ţinură puterile: „La arme”!

Vocea sa răsună ciudat şi nefiresc în liniştea din jur. Se dădu alarma.

— Fugi, îi strigă el caporalului superior. Adună de peste tot întregul detaşament!

Soldaţii, treziţi din somn, începură să se adune venind în fugă.

— De ce ne cheamă? Ce, s-a adus manifestul? întrebau ei strângându-se în jurul cazărmii.

Mirovici îşi alinie detaşamentul pe trei coloane, veni în faţa frontului şi ordonă să se încarce armele cu cartuşe de luptă. Luă şi el o muschetă încărcată şi strigă sentinelele de la poarta principală:

— În fortăreaţă să nu fie lăsat nimeni, cu excepţia şalupelor mici!

„Dacă totuşi soseşte Uşakov? Un ajutor nu strică."

Detaşamentul de gardă, format din ostaşi ai regimentului Smolenski, număra patruzeci şi cinci de oameni; garnizoana care păzea celulele şi curtea închisă de peste şanţ nu avea mai mult de douăzeci. La fereastra comandantului licări lumina. La auzul zgomotului şi al vocilor, Berednikov, îmbrăcat în halat, apăru în prag.

— Ce-i cu agitaţia asta? îl întreba el pe Mirovici. Ce s-a întâmplat şi de ce-au fost adunaţi oamenii?

— Ţii aici un ţar nevinovat, ţipă Mirovici năpustindu-se asupra lui. Am, privitor la tine, un anume ucaz...

Îl lovi cu patul armei, îl prinse de guler şi 1 dădu în paza sentinelei. Îndrăzneala să îi cuceri pe toţi.

— Drepţi! Alinierea! comandă el detaşamentului. Umărul drept înainte, fuga... marş! Apoi conduse detaşamentul spre podul de peste şanţ.

— Cine e? strigă sentinela.

— Mergem la ţar! îi strigă Mirovici.

De partea cealaltă a şanţului începu foiala. La poartă licăriră focuri, trei împuşcături stranii şi înfundate se auziră în ceaţă, iar gloanţele şuierând, trecură în zbor pe deasupra detaşamentului ce înainta. Soldaţii lui Mirovici se opriră.

— Aşa, trag, spuse dânsul. Le-o întoarcem!

Alinie detaşamentul şi, cu întreg frontul, trase asupra sentinelelor. Poarta de peste pod se deschise şi se închise

la loc. După numărul vocilor se putea înţelege că sentinelele primiseră întăriri.

— Ei, vă predaţi, trădătorilor? Vă supuneţi adevăratului ţar Ioan Antonovici? ţipă Mirovici de pe platforma podului.

Garda închisorii trase din nou. Soldaţii lui Mirovici răspunseră printr-o nouă salvă. Gloanţele se loveau de zidul turnului, răsunau pe acoperişul închisorii. Nici de o parte, nici de cealaltă, din cauza ceţii şi a focurilor trase la repezeală, nu fu nimeni rănit. Fumul începu să se împrăştie. Mirovici îşi duse detaşamentul în spatele bisericii, în apropierea stingătoarelor de incendiu. Soldaţii mârâiau nemulţumiţi.

— Ce suntem, criminali, ucigaşi? Şi asta pentru ce? Eh, ne-am aranjat... îi cunoaştem noi...

— Soldăţimea cere o hârtie scrisă, luminăţia voastră, spuse caporalul Mironov, apropiindu-se de Mirovici.

— Ce hârtie? Ce vor?

— Păi, care va să zică, adică de ce are loc răscoala... De ce îi atacăm pe ai noştri?

— A! Hârtie vă trebuie? ţipă Mirovici cu ură. Mă rog, credeţi că fără asta aş fi acţionat?

Plecă la corpul de gardă, scoase din crăpătură manifestul şi ucazul. Apoi, din cauza întunericului, îl rosti cu voce tare, pe dinafară:

„Actorul Volkov, care citise din memorie manifestul şi cu mine... vom deveni celebri prin aceeaşi faptă, îşi spuse dânsul; cuprinzându-i cu privirea pe soldaţi. Aceştia se strângeau temători într-o parte, amânând adunarea în front. Doamne, unde să fie Uşakov? Mirovici îl căută din ochi. Unde e? Luminează-mă, Doamne, îndrumă-mă.”

Dincolo de pod, mişcarea se înteţea. Cineva spunea că garda închisorii a scos butoaiele şi carele, pregătindu-se, în spatele lor, pentru o nouă ripostă. Mirovici, cu muscheta în mină, veni spre pod.

— Ascultaţi-mă, strigă el într-acolo. Predaţi-vă, lăsaţi-ne să trecem, altfel nu vă văd bine. N-am venit de capul

meu, îmi fac datoria, predaţi-vă, deci, nesupuşilor la voinţa stăpânirii, vă anunţ ucazul...

— Tu să te predai, îi răspunseră cei de după şanţ.

— Aduceţi tunul! comandă Mirovici, întorcându-se. Ghiulele sunt în beci.

— Nu avem chei.

— Duceţi-vă la comandant; sunt în cabinetul său.

Au fost aduşi un tunar, un caporal de artilerie şi câţiva servanţi. Cu ajutorul lor coborâră, de pe bastion, un tun de şase ţoli, îl cărară în fortăreaţă, îl încărcară şi îl postară în faţa porţii. Ordonând din nou să se încarce muschetele şi să nu fie nimeni lăsat nici să intre, nici să iasă din fortăreaţă, Mirovici trimise un vistavoi să anunţe garda închisorii să depună armele, fiindcă altfel vor începe să tragă cu tunul.

— Supuneţi-vă, fraţilor, le strigă vistavoiul. Cum o fi când or veni înălţimile lor şi vă vor găsi nesupuşi? Că altfel... se cheamă, că sunteţi trădători...

În curtea din spatele celor trei pichete, în care se afla clădirea prinţului şi locuiau cei doi pristavi, toată lumea era înnebunită. Ca la comandă, se aprinseră lumini la ferestre. Se trânteau uşi, alergau soldaţi. Şefii, zăpăciţi, dădeau ordine pe care le contramandau pe loc, se certau şi înjurau. Bucătarul prinţului se încăiera cu spălătorul de rufe, urlând amândoi cât îi ţinea gura.

— Ei şi acum ce facem? întrebă epuizat Cekin, respirând greu. Au scos tunul în faţa porţii...

— Dumneata ce crezi? spuse Vlasiev.

— Ce să mai vorbim, Danilo Vlasici, puterea e a lor; orice vom face, or să ne învingă...

— Ei, domnule porucic, înseamnă că ai uitat despre instrucţia privitoare la arestatul secret... Mă îndoiesc să ajungă acum curierul nostru acolo... Or ea nu este contramandată încă...

Cekin simţi că-l trec fiorii. Cumplitele instrucţiuni ale lui Panin indicau clar măsurile ce trebuiau luate privitor la

„persoană” în cazul în care o mina atentatoare s-ar dovedi puternică...

— Dar, înălţimea voastră, replică Cekin, oprindu-se brusc. Oare nu se poate cumva altfel? Nu vă fie cu supărare, dar e o treabă atât de inumană... Fiindcă presupun că el doarme şi nu ştie nimic...

În acea clipă Cekin îşi aminti de seara din ajun şi de expresia prinţului când intrase la dânsul cu cina. Contrar obiceiului, deţinutul îl întimpinase amabil şi cu blândeţe. Spusese doar, în treacăt, câteva „cuvinte deplasate” şi ameninţări cu moartea prin decapitare în clipa când va fi din nou ţar.

Spusese că e un ţar mare şi că un ofiţer ticălos i-a luat totul, schimbându-i până şi numele; apoi tăcu deodată devenind de o timiditate extremă. Toată seara umblase prin cameră. Treaba asta prinţul o făcea într-o manieră deosebită. Măsura doi-trei paşi de la fereastră la sobă, apoi se oprea. „Binecuvântează-mă, Doamne”, spunea, sau: „De dimineaţă până seara şi de seara până dimineaţă, aminteşte-Ţi de mine, robul Tău!” Apoi se întorcea şi pornea din nou, de data asta între uşă şi despărţitură. În zilele din urmă, rugăciunile şi le făcuse rostind cuvintele pe jumătate, făcându-şi întruna semnul crucii, lăsându-ţi impresia că este foarte grăbit. Repeta mereu: „Miluieşte-mă, Doamne şi apără-mă... De seara până dimineaţa, de dimineaţa până seara, până seara...” Şi, aidoma unui ornic, făcea naveta de la un colţ la altul, apoi se culcă, privea din pat şi râdea. Şi în ziua care trecuse făcuse la fel, după care scrijelise ceva, cu un cui, pe peretele din spatele sobei. Apoi i se făcu foame. Cekin era mulţumit de purtarea sa, reproşându-şi că, uneori, îl certă cu voce tare, amenințându-l că va fi bătut, după ucaz, cu o bâtă despicată în patru.

— Vai, ce bună e! spusese prinţul, începând să înfulece din fiertura fierbinte, plăcut mirositoare. Sunt mic ca cin,

dar am să ajung mitropolit, de aia mă şi închin la toate icoanele. Că ştii, frăţioare, în după-amiaza asta am avut un vis...

— Ce vis?

— Se făcea că mergeam printr-o pădure, în jurul meu era furtună şi fulgera şi se adunau nori de ploaie. Şi era atâta zăpuşeală; mă uit şi zăresc un lac întunecat şi răcoros. Mă arunc pe dată în apă, mă bag cu cap cu tot, apoi încep să înot şi mă trezesc pe un ţărm cu atâta verdeaţă, cu soare cald şi flori nenumărate! Şi toate erau albe şi purpurii şi învoalte, mari şi parfumate, iar în jurul lor roiau albine, gângănii şi bondari... Vai, Luka Lukici, unde-i lacul şi unde-i pădurea asta?...

Cekin îşi amintea foarte limpede ce luminoasă şi plină de fericire era expresia deţinutului când îi povestea toate acestea, cu câtă blândeţe îi zâmbea, iar apoi când isprăvi de mâncat, spunând cuvintele: „Ei, acum să ne culcăm. Binecuvântează-mă, Doamne, pentru somnul celor drepţi”, se spălă pe mâini şi pe faţă, se şterse, agăţă cu grijă prosopul de capătul patului, apoi îi spuse lui Cekin în timp ce se dezbrăca: „Ascultă, Luka Lukici, când o să ies de aici şi am să-ţi fiu ţar, te fac *hoffdienet* peste toate slugile. Te pun mai mare peste toţi. Te fac *kammerherr*... că ceilalţi nu mi-au dat ceai şi ciorapi buni... Ce să spun, mare scofală şi mănăstirea lor!... O să trăim mai bine, în libertate...”

La poartă se auziră strigăte. Mirovici trimise un nou vistavoi.

Spune-i domnului podporucic, îi răspunse Vlasiev, că nu mai tragem şi că ne predăm. Să vină încoace. I se vor deschide porţile. Iar acum, domnule porucic, i se adresă el în şoaptă lui Cekin, urmează-mă!

Îl prinse de mână, trăgându-l spre camera prinţului. Afară se crăpa de ziuă. Trecură de pichete.

În faţa intrării în închisoare patrula o sentinelă.

— Ce face arestatul, doarme? îl întrebă Vlasiev.

— Cred că doarme, văd că e linişte...

Vlasiev luă paloşul sentinelei, apoi descuie uşa. În camera cu aer stătut, înăbuşitor, se puteau distinge clar, în lumina dimineţii, obiectele din jur. Lumina pătrundea prin fereastra afumată, zăbrelită. Pe o bancă se afla îmbrăcămintea prinţului, o bluză marinărească şi nişte şalvari; alături nişte pantofi scâlciaţi. La capul patului atârna un prosop.

— Deh! spuse Vlasiev, scoţând paloşul din teacă şi întorcându-se spre Cekin. În numele statului, poruncesc...

Cekin îşi scoase şi el sabia din teacă. Îl văzu pe Vlasiev, cu capul său mare şi cu picioarele sale scurte, păşind cu sfială dincolo de despărţitură. Îl cercetă pe cel care dormea, apoi se aplecă şi începu să scotocească. Vreo două secunde capul şi umerii i se zăriră prin uşa despărţiturii. Apoi se opinti şi ridică vijelios mina.

Se auzi o lovitură de oţel pe ceva moale, un foşnet iute în cădere şi un ţipăt înfricoşător, sălbatic: „Ah, Doamne, ce e asta?!" Cekin, ieşindu-şi din minţi, se năpusti spre uşă. Nu găsea lacătul...

O arătare năvăli de după despărţitură. În mijlocul camerei apăru un om înalt, subţire, plin de sânge. Era dezbrăcat, cu fruntea despicată de-a curmezişul. Sângele îi şiroia pe faţa palidă, schimonosită de groaza şi uluire. În mâini ţinea o bucată de scaun. Pată roşie se întindea şi pe o parte a cămăşii.

Rupsese tăişul care îl rănise, iar acum îl strângea pe Vlasiev, ţipând: „Iuda, criminalule"! căznindu-se să-l doboare.

— Dă-mi sabia, domnule porucic... Ia o baionetă de la un soldat! ţipa Vlasiev, horcăind.

Cekin auzi voci şi tropăitul soldaţilor ce urcau scara. Îi întinse sabia lui Vlasiev. „Or să ajungă la timp şi o să-l oprească", încerca dânsul să se liniştească. În tindă foiau nişte umbre. Ieşi afară.

În spatele său auzi un nou strigăt desperat. Lovindu-se de pereţi, încercând să iasă, Ioan striga gemând: „Pentru ce, dragii mei, pentru ce?” apoi căzu greoi la pământ. În culoarul întunecat, Cekin tremura din tot trupul. Retrăia cina prinţului, discuţia lor, „Iar florile erau toate albe şi purpurii... gângănii, albine, bondari...”

— Unde e ţarul, unde e? ţipa Mirovici, apropiindu-se în fugă de închisoare. Abia mai răsufla. Soldaţii îl urmau gloată.

— Avem împărătească, nu ţar, îi răspunse Cekin, apărând în uşă.

„Asta-i plata pentru matrozul din Kronstadt!” gândi Mirovici, aducându-şi aminte de acelaşi răspuns dat lui Petru al III-lea.

— Treci, ticălosule, de ne descuie uşa şi ni-l arată pe ţar, îi spuse el, prinzându-l de guler şi îmbrâncindu-l. Să fie un altul în locul meu, de mult te-ar fi înjunghiat, canalie!

Se năpusti, cu puşca, pe scară. Uşa închisorii era dată în lături. În pragul ei stătea Vlasiev. Soldaţii, care năvăliseră puhoi, se înghesuiau în tindă şi pe culoar. Mirovici intră în închisoare. Acolo era întuneric.

— Lumină, daţi-mi o lumânare! ţipă Mirovici. Ce făceai aici, pe întuneric, ticălosule? urlă el spre Vlasiev. Criminali năimiţi, ticăloşi! O să daţi socoteala pentru toate!

Fu adus un felinar. Cu toţii pătrunseră în închisoarea cu miros statut, fetid.

Pe podea, cu faţa în sus, zăcea trupul însângerat al prinţului Ioan...

— Ticăloşilor, blestemaţilor, nemernicilor! ţipă Mirovici dându-se înapoi îngrozit. Nu vă temeţi de Dumnezeu? Cum aţi îndrăznit să vărsaţi sângele unui om atât de nevinovat?

Se aruncă apoi asupra trupului neînsufleţit, strigând: „Fostul nostru împărat!”, sărutând mâinile şi picioarele celui ucis.

— Nu ştim cine a fost, replică Vlasiev, că vina nu e a noastră… Ceea ce s-a făcut, s-a făcut respectând ucazul…

— Luaţi-i în baionetă pe ticăloşi, să-i faceţi bucăţi! începură să ţipe soldaţii.

— Nu mai ajută la nimic! N-aveţi de ce-i omorî! îi opri Mirovici pe soldaţi. Acum dreptatea e de partea lor, iar noi suntem vinovaţi… Mi-am adus aminte de cuvântul dat şi am venit, spuse dânsul, privind chipul fără viaţă al deţinutului. Dânsul e Ioan Antonovici, ţarul nostru. Ar fi trebuit să fie pe tron, să stea în fruntea oştirii. Că doar s-a apărat de unul singur, neînarmat împotriva celor înarmaţi… Să ţineţi minte şi să transmiteţi din neam în neam; că l-aţi văzut… Acum suntem noi dezmoşteniţi de soartă, iar eu mai dezmoştenit decât voi toţi… Voi răspunde singur pentru toate, voi plăti pentru toţi… Duceţi-l, adăugă el şi începu să plângă în hohote. Ultimul supus îi aduce măriei-tale omagiul său…

Corpul neînsufleţit, îmbrăcat într-o cămaşă albă şi în izmene de cânepă, fu acoperit cu un drapel şi purtat în curte, în careu. Afară era ziuă. Toată lumea privea chipul palid, încadrat de o bărbuţă blondă, al celui ucis. Părea îngândurat de măreţia evenimentului. Mirovici ordonă toboşarului să sune deşteptarea, alinie detaşamentul în rânduri, îşi depuse, la picioarele prinţului, sabia şi centura, comandând ca în cinstea celui mort să se facă de gardă. Toboşarul batu prelung semnalul.

— Rămâneţi cu bine, fraţilor şi să nu mi-o luaţi în nume de rău, spuse Mirovici ocolind rândurile şi îmbrăţişându-i pe soldaţi.

La ordinul comandantului eliberat de sub pază, caporalul şi câţiva soldaţi îl înconjurară pe Mirovici. Berednikov îl încredinţă, în stare de arest, aceluiaşi detaşament sub paza căruia se aflase el însuşi cu o clipă înainte.

În faţa frontului apăru Korsakov, comandantul regimentului Smolenski, sosit în clipa aceea de la

Schlüsselburg.

— Poate, domnule colonel, nu l-aţi văzut pe ţarul nostru, pe Ioan Antonovici în viaţă, spuse Mirovici, priviţi-l atunci mort... Dacă însă...

Toba începu să bată cu putere. Frontul se strânse. Rândurile o luară spre poartă. Korsakov îl conduse pe arestatul Mirovici la carceră regimentului.

Trupul deţinutului, într-un sicriu îmbrăcat în catifea purpurie, a fost depus în biserică. Mulţimea care dădea navală şi vorbele care au început să circule în popor, i-au obligat la o grabnică înmormântare. A fost îngropat în secret, într-un loc retras de lângă zidul fortăreţei. Mormântul său a fost făcut una cu pământul. Mai târziu, aici a fost ridicată o biserică „de casă”, pentru deţinuţi. Pentru prostime, fu lansat zvonul cum că răposatul a fost dus noaptea să fie înmormântat la mănăstire din Tihvin.

XI. Sentinţa

ÎN TIMPUL ACESTA, ECATERINA ÎŞI vedea de călătoria pe care o făcea, cu mare pompă, pe meleagurile din Ostsee. Speranţele nemţilor reînviară. Circulă zvonul că pe acolo umbla cu intrigi revenitul la viaţă, „şiretul bătrân Kalhas”. Alianţa cu Frederic ameninţa cu vechile năpaste. După cum spunea Lomonosov, se repeta sfatul afaceristului din vremi trecute: „Fii prieten nu cu vecinul, ci peste el”.

În ziua de 9 iulie, Ecaterina intră triumfal în Riga. Salvele de tun, clopotele şi strigătele de „vivat” întâmpinară pe înaltul oaspete. Mai-marii din magistratură şi cavalerii, pe cai împodobiţi bogat, depuseră la picioarele ţarinei stindardul oraşului, care în timpul Elisabetei fusese ţinut ascuns. Pe poartă de triumf se putea citi inscripţia: „*Matri patriae incomparabili*”[90] în toată splendoarea ei. Ecaterina ieşi din caleaşcă păşind pe florile care i se aruncau sub picioare de către fetele din oraş îmbrăcate în alb. După ce trecu în revistă armată şi vizită palatul lui Petru cel Mare din afara oraşului şi biserica rusă ridicată în cinstea lui Aleksei, Ecaterina luă parte la prânzul oferit în ziua de 11 iulie de cavaleri; seara, în Casa ambasadei, o aştepta un bal mascat pregătit de burghezia oraşului.

Din stradă răzbăteau sunetele muzicii şi glasurile mulţimii ce-o aclamau pe împărătească. Trecură trăsurile

[90] În latină în text : Inegalabila mamă a patriei (n.tr.).

lui Biron şi Minich. Se adunară şi oaspeţii din suita rusă. Împărăteasa se află în camera de toaletă, învăluită într-o pelerină. Coaforul îi aranjă părul. Sargorodskaia o aştepta cu rochia. Perekusîhina, cu masca şi dominoul bleu cu panglici roz. La intrare era pregătită o caleaşcă de paradă trasă de câteva perechi de cai împodobiţi cu pene de struţ, înconjurată de vizitii călări şi de alergători.

Ultima buclă era înfoiată, ultima clamă prinsă. Ecaterina întinse mâna după mască. În clipa aceea zări prin oglindă uşa întredeschisă. Sargorodskaia purta pe tavă un plic.

— Ce e acolo? întrebă împărăteasa, întorcându-se spre ea.

— A sosit din Petersburg curierul militar Kaşkin...

Ecaterina desfăcu plicul, citi primele rânduri şi era cât pe ce să scape hârtiile din mină. Era raportul amănunţit al lui Panin în legătură cu tentativa lui Mirovici şi sfârşitul prinţului Ioan.

— Plecaţi! spuse împărăteasa celor din jur.

Peste câteva clipe sună. Chipul ei tulburat era acoperit de pete.

— Chemaţi-l pe contele Strogonov, le spuse ea cameristelor. Şi nu în văzul lumii; să vină pe mica scară interioară.

Apăru Strogonov. În urma lui uşa fu închisă cu cheia.

— Ei, Aleksandr Sergheevici, i se adresă împărăteasa, fă-mi un serviciu, du-te în locul meu la bal.

— Cum în locul măriei-voastre? Binevoiţi să glumiţi? întrebă contele uluit, făcând un pas înapoi.

— Deloc! Şezi, te rog; aici sunt podoabele mele. Mavra Savişina, Katerina Ivanovna, potriviţi-i-le.

— Dar, măria ta, prin ce-am meritat luarea asta în râs? Locuri străine, lume necunoscută... Or să mă recunoască şi or să mă huiduiască...

— Nu la tine, ci la mine să te gândeşti. Refuzul meu ar fi considerat un afront, or de dus acolo, nu mă pot duce.

Adineaori am primit nişte hârtii importante din Piter. Trebuie să răspund, să întocmesc nişte rezoluţii imediate. Înţelege-mă, nu-mi arde de distracţii; iar politica cere să ascund în faţa tuturor şi cea mai vagă aluzie la motivele absenţei mele de la bal. Nu mă crezi? Îţi închipui că glumesc? Gata! Îmbracă-te şi du-te neîntârziat acolo. De altfel, ai aceeaşi înălţime ca şi mine şi nu o dată mi-ai maimuţărit cu măiestrie gesturile şi vocea. Ai ocazie să te întreci pe tine însuţi în faţa străinilor, ba chiar şi în faţa unora dintre ai noştri: reprezintă, la această serată, persoana mea. Amuză-i pe nemţi...

— Măcar daţi-mi voie să merg pe jos şi nu în caleaşcă, răspunse contele, cedând. Altfel lacheii care m-ar ajuta să urc ar putea să-şi dea seama şi să pălăvrăgească.

— Cum pofteşti, numai totul să iasă bine.

După un sfert de oră contele Strogonov, purtând dominoul şi masca împărătesei, înconjurat de deputăţimea oraşului şi de rangurile înalte de la curte, trecu strada ce vuia de popor. „La acel bal măria-sa a binevoit să meargă pe jos şi cu mască” scria în aceeaşi seară *kammerfurierul* Kupreianov în „*Jurnalul Curţii*”. Nimeni nu l-a recunoscut pe Strogonov. Nemţii l-au luat drept împărătească, copleşindu-l de amabilităţi iscusite şi respectuoase şi înclinîndu-i-se slugarnic, l-au împovărat cu rugăciuni preaplecate privitoare la speranţele şi doleanţele lor. Ca de obicei, Biron se plângea de jignirile şi uneltirile lui Alinich, Minich se plângea de necinstea lui Biron. Urechile lui Strogonov auziră acolo atâtea secrete, încât îl trecură toate năduşelile...

Între timp, împărăteasa, zăvorita în cabinetul său, reciti raportul lui Panin referitor la „minunile” petrecute, precum şi toate hârtiile însoţitoare, poruncind apoi să fie aduşi de la bal Orlovii şi hatmanul. Îi informă despre sângeroasa „neghiobie” de la Schlüsselburg” cum o denumise ea atât de plastic.

— O treabă cumplită, inumană, spuse Ecaterina şi e cu

atât mai regretabilă, cu cât prinţul aproape acceptase să se călugărească! Nu-mi pot reveni şi va fi tare greu să fie spulberate comentariile gurilor rele, duşmănoase nouă. Şi ce e mai rău, că acest ticălos care ne face de râs se pare că avea şi ajutoare. Îmi amintesc că înainte de plecarea mea încoace, o femeie sărmană a găsit pe stradă o scrisoare pierdută în care se vorbea de un complot privind omorârea mea.

— Cine să-i fie complicii? întrebă aprinzându-se la faţă hatmanul. Sper să nu fie consăteni de-ai lui Mirovici.

— Se pomeneşte numele Daşkovei. Mi-e peste putinţă să cred.

Orlovii schimbară între ei priviri.

— În documentele celor arestaţi sunt trei scrisuri, urmă împărăteasa răsfoind hârtiile. Manifestul are un scris mărunt, scrisoarea scrisă în numele prinţului, către Korsakov, are un scris mare, iar ucazul, unul potrivit. Să presupunem că primele două sunt ale lui Mirovici şi Uşakov... Atunci cine a scris cei de al treilea document?

— O anchetă secretă cu părtinire! Ştreangul şi glontele vor dezlega orice limbă, spuse Aleksei Orlov încruntându-se. Să luăm de pildă soldaţii: fără o poruncă de sus nu l-ar fi urmat.!

— Nu ancheta şi nu tortura, ci judecata deschisă a întregului popor, iată ce hotărăsc, replică împărăteasa. O chestiune atât de importantă nu poate rămâne ascunsă mai cu seamă când aproape o sută de oameni înarmaţi au fost părtaşi la ea... O anchetă severă, fără indulgenţă sau vreo părtinire oarecare, iar la întoarcerea mea în capitală voi da un manifest sincer, pentru toată lumea... Să cunoască chipul adevărat al nefericitei fantome, de dragul căreia a avut loc tentativa asta dementă.

Ecaterina s-a întors la Petersburg la sfârşitul lui iulie. Manifestul privitor la catastrofa de la Schlüsselburg a fost dat la 17 august. Tribunalul Suprem pentru judecarea lui

Mirovici a fost constituit din membrii Senatului, ai Sinodului, din preşedinţii de colegii, din generali. Şi din persoane aparţinând primelor trei pături de supuşi. Criminalul era ţinut în fortăreaţa Petropavlovsk. Zvonurile în legătură cu desfăşurarea procesului ajunseră în oraş, tulburând întreaga societate.

S-a aflat că un membru al acestui tribunal, senatorul Nepliuev, cerea să fie arestaţi şi aduşi pentru interogatoriul „fără părtinire”, cum se spunea pe vremea aceea, aproape patruzeci de persoane, majoritatea din înalta societate a capitalei. A început să circule şi un zvon despre o ieşire a unui alt membru al tribunalului, baronul Cerkasov. După ce la 31 august adunarea asistă la primul interogatoriu al lui Mirovici, hotărând să fie pus în lanţuri şi ţinut sub pază şi trecu la deliberarea sentinţei, Cerkasov se ridică de la locul său.

— Cer să fie torturat trădătorul nepot al lui Mirovici, spuse el, ridicând vocea. Prin oraş se împrăştie zvonuri păgubitoare pentru noi, judecătorii, cum că am fi comedianţi şi maşini care se mişcă după o influenţă din afară.

— Clevetiri obraznice şi supărătoare! îl susţinu cineva din sală.

— Printr-o cercetare severă, onorată Curte, trebuie să-i găsim pe conducătorii secreţi ai complotului, urmă Cerkasov, trebuie să ne justificăm nu numai faţă de contemporanii noştri, ci şi în faţa generaţiilor care ne vor urma… Este de demnitatea şi de bunul nostru renume…

— Da, n-ar strica să-i mângâiem coastele într-un loc mai ferit, adăugară alţii.

Uriaşul Tribunal Suprem clocotea. Toată lumea sărise de pe locuri, aruncându-şi injurii reciproce. Procurorul Soimonov aduse la cunoştinţa asistenţei că şi o parte din cler cere un interogatoriu cu părtinire.

— Interzic continuarea unor vorbe atât de cutezătoare, anunţa pe un ton poruncitor procurorul general, contele

Veazemski. Declar adunarea închisă, iar despre cele întâmplate voi raporta măriei sale.

Răspunsul Ecaterinei fu cunoscut de întreg oraşul.

„În vorbă lui Cerkasov, conchidea dânsa, nu văd altceva decât ce i-a dictat osârdia sa curată şi lipsită de făţărnicie, într-adevăr miniştrii curţilor străine ostile nouă împrăştie prin oraş zvonul că aş obliga adunarea să ascundă adevărul în această afacere, să joace o comedie; de altfel şi la noi în ţară au început să acţioneze partide care încearcă să ademenească publicul... Cerkasov nu mai poate răzbi. Mi-o fi el frate, dar mintea-i a mea... În virtutea acestui lucru, daţi majorităţii voturilor libertate deplină...”

Tot pe şoptite se transmitea din gură în gură şi răspunsul lui Mirovici dat comisiei venite din partea tribunalului pentru povăţuirea sa.

— Căieşte-te, recunoaşte, îi spuneau lui Mirovici membrii tribunalului, numeşte-i pe complici, pe instigatori, pe părtaşi sau pe cei care au văzut şi au tăcut. Uşurează-ţi sufletul prin căinţă.

— Îi căutaţi pe complicii mei? răspundea dânsul. Degeaba, am acţionat de unul singur!

— Dar cum de te-ai putut hotărî, cum de te-ai încumetat?

— Am întreprins doar ceea ce v-a reuşit cândva vouă, v-a făcut să fiţi azi acuzatorii mei! Am păşit pe urmele voastre; dacă mi-ar fi reuşit acţiunea, cu toţii aţi fi vorbit acum într-alt fel.

La 1 septembrie, Mirovici fu pus în lanţuri şi degradat. Era foarte deprimat, plângea.

Când s-a făcut o nouă propunere de a-l tortura, Ecaterina răspunse: „Să-l lăsăm pe nenorocit în pace şi să ne mulţumim cu gândul că ţara nu are şi alţi duşmani tot atât de înverşunaţi”.

Pe 9 septembrie, tribunalul a dat următoarea sentinţă: „Caporalii şi soldaţii care au participat la rebeliune să fie

bătuţi în front şi trimişi la ocnă; lacheul Kasatkin, pentru trăncăneală la adresa Curţii şi a ordinei sale, să fie bătut cu vergile şi trimis într-unul din detaşamentele cele mai îndepărtate ca soldat de rând. Cefaridze, pentru tăinuire să fie degradat şi făcut soldat de rând... Mirovici să fie executat prin despicare în patru, iar corpul să fie lăsat până seara, spre oprobriul lumii, după care să fie ars cu eşafod cu tot.”

Vlasiev şi Cekin, ucigaşii prinţului Ioan – după ce au primit o recompensă a câte şapte mii de ruble fiecare – au fost expediaţi în scurtă vreme în gubernii îndepărtate, cu interzicerea de a apărea împreună şi, în general, de a frecventa societăţi mai numeroase, iar despre cele trăite de ei să nu vorbească nimănui niciodată.

Execuţia lui Mirovici a fost hotărâtă pentru 15 septembrie urmând. Să aibă loc în târgul Sîtnîi din Petersburg, situat în dreptul fortăreţei. La propunerea tribunalului de a renunţa la dreptul său de graţiere, Ecaterina răspunse prin următoarea rezoluţie: „Să nu se atingă nimeni de drepturile mele” şi înlocui executarea prin despicare în patru cu decapitarea.

Vestea despre tentativa lui Mirovici a ajuns până în cele mai îndepărtate colţuri ale Rusiei: la Nipru, la Trubej şi Oremburg.

La prisaca cumătrului, în Pereaslavl, în judeţul Iziumski, la Moscova şi lângă podul Ismailovski, la Bavîkina, s-au făcut percheziţii severe, au fost interogat oameni. Toată lumea îşi dădea seama de soarta ce-l aştepta pe Mirovici. Sentinţă tribunalului a confirmat aşteptările. Cele trei surori ale lui Mirovici şi Bavîkina umblară multă vreme, ca nişte umbre, prin Petersburg, vizitând şi implorând persoane influente şi prosternându-se la picioarele membrilor Tribunalului Suprem.

Bavîkina o pândi pe împărătească în timpul unei călătorii în afara oraşului şi îi înmâna o jalbă chiar pe locul unde i-a

fost dat cândva să-i întindă măriei sale o găleată cu apă. Ecaterina o recunoscu pe Filatovna. „Vai, drăguţă, nu pot, răspunse ea cu un sentiment de sinceră compasiune, cere-mi tot ce vrei; îţi sunt obligată, dar să fac asta nu-mi stă în putere. Aşa a hotărât tribunalul şi tentaţia de a-ţi asculta rugămintea ar fi prea îndrăzneaţă şi prea mare.”

În ziua de 12 septembrie sosi la Petersburg cu poştalionul o nouă petiţionară tocmai de dincolo de Volga. În primele zile obţinu cu mare greutate să fie primită de Grigori Orlov, de hatman şi de preasfinţitul Afânaşi; se prinsese de poalele procurorului general Viazemski şi, târându-se în urma sa, pe treptele senatului, plângând în hohote şi îmbrăţişându-i picioarele, îl imploră să-i cruţe viaţa logodnicului ei. I s-a spus că e prea târziu, sentinţa privitoare la executarea lui Mirovici a şi fost semnată de tribunal. O întâlni şi prietenul lui Mirovici sosit în timpul acela din sud, Iakov Evstafievici, care o sfătui să-şi adreseze rugămintea mai sus.

Marţi, 14 septembrie, în biserica palatului din Ţarskoe Selo, de Ziua Crucii, s-a oficiat utrenia şi liturghia, după care împărăteasa trecu în cabinet, unde o aşteptau cafeaua şi rapoartele aduse de curierul de dimineaţă.

Fostul garderobier, Vasâli Grigorievici Şkurin, acum general de brigadă, în zilele de sărbătoare îşi amintea de vechea sa slujbă şi atunci îi plăcea să şteargă cu mâna praful de pe mesele şi în general de pe mobilierul împărătesei. La fel şi acum, intrând în cabinet, se apucă să scuture praful de pe ceas şi cămin cu un pămătuf de pene, apoi trecând la etajera de cărţi, începu să fredoneze ca de obicei un cântec bisericesc, împărăteasa stătea lipită de masă şi nu-l băga în seamă. La un moment dat, gemând bătrâneşte Şkurin apucă clanţa, gata să iasă.

— Ce-i, Grigorievici, nu ţi-s boii acasă? sparse tăcerea Ecaterina, întorcându-se spre el. Ai să-mi spui ceva?

— Cum să n-am, măicuţă? Numai că erai atât de

cufundată în hârtiile tale, că n-am îndrăznit.

— Vorbeşte!

— Te aşteaptă o petiţionară, milostivo, e la Tîtici, grădinarul. N-au vrut s-o lase pe uşa principală, au alungat-o cât colo, aşa a ajuns până la mine.

— Cine e şi ce treabă are?

— Vine de departe, de pe râul Kamîş... A ajuns aici într-un suflet, cu poştalionul; tot în povestea aia... de mâine...

Fata, după câte se pare, e din oamenii vechii Curţi.

— O fată? Cine anume?

— Plânge, nu ştiu, i-au secat şi lacrimile. Of, primeşte-o, milostivo!

— Ce pot face, Doamne, Dumnezeule? întrebă Ecaterina oftând. Ce sunt eu pentru ea? Sau ceilalţi toţi? Aleksei Petrovici, hatmanul Panin?...

— Primeşte-o, ascult-o, spuse Şkurin, făcând o plecăciune adâncă.

Ecaterina sună. Lacheul de serviciu introduse o fată slăbuţă, frumoasă, cu păr auriu ca de chihlimbar. Rămânând singură cu împărăteasa, fata căzu în genunchi lângă pragul uşii.

— Ridică-te, drăguţo; hai, curaj, spuse Ecaterina cu blândeţe, apropiindu-se de dânsa. Pentru cine ai venit să mă rogi?

— Pentru Mirovici...

— Suveranii sunt fără de putere în treburi ca acestea... Nu eu l-am judecat, nu eu am dat sentinţa... Cine eşti şi de ce-ai venit să ceri îndurare pentru el?

Umerii slabi ai Polixenei tremurau spasmodic. Mâinile palide cădeau fără vlagă de-a lungul rochiei vechi, de culoare închisă. Buzele arse şi încleştate nu puteau rosti nici un cuvânt.

— Cine eşti? repetă împărăteasa. Spune-i că unei mame a patriei! Nu te teme... Suntem numai noi două.

— Sunt logodnica lui Mirovici, răspunse Polixena, ridicând spre Ecaterina nişte ochi sfârşiţi şi stinşi.

— Logodnică?... Ce spui!

— Ştiu că nu va avea cruţare. Vă implor un singur lucru: să-mi iau rămas bun, să împart cu el ultimele sale clipe.

— Şezi, drăguţă şezi, de-abia te ţii pe picioare, îi spuse împărăteasa, susţinând-o. Aici, pe sofa... Deci, eşti logodnica lui?... L-ai cunoscut mai bine decât toţi. Spune-mi deschis, fără ocolişuri, urmă Ecaterina, aşezându-se lângă vizitatoare. Ce l-a împins la o faptă atât de temerară, de nesăbuită? Şi, pe deasupra mai are şi tupeul şi o îndărătnicie atât de cumplită în a nu-i numi pe complicii săi...

Polixena întârzie cu răspunsul.

— Măria ta, pot măcar spera?

— Orice stă în puterile mele.

— Până şi graţierea? întrebă Pciolkina, fixând-o pe Ecaterina cu ochii înflăcăraţi.

— Am să văd... Depinde de sinceritatea dumitale... Spune-mi, există complici, instigatori?

— Există... Unul singur.

— Trăieşte? Îl cunoşti? întrebă împărăteasa, tărăgănind cuvintele.

— Prea bine, măria ta şi e în viaţă...

— Poţi să-l demaşti, să-l dovedeşti?

— Pot.

— Şi n-a fost adus în instanţă?

— Nu-l ştie nimeni şi doar a sa e toată vina...

Ecaterina se ridică în picioare. O umbră trecu pe faţa ei.

— Bine, glăsui ea. Îţi promit până şi graţierea. Spune-mi, cine e persoana?

— Măria-ta, e vorba de viaţa şi de moartea unui om apropiat mie... Să nu vă fie cu supărare, am să-l numesc pe instigator, dar numai în cazul în care veţi binevoi... în cazul în care graţierea lui Mirovici va fi indiscutabilă...

— Nu mă crezi? o întrebă Ecaterina încruntându-se.

Polixena, frângându-şi mâinile, ducea o luptă lăuntrică.

— Cine-i, dar, instigatorul? Cine?

— Eu, măria ta! spuse abia auzit Polixena.

— Dumneata? şopti uluită Ecaterina. Ei, asta-i! Glumeşti, sărmano! N-am auzit ce mi-ai spus şi nici nu vreau să aud. Dorinţa de a salva un om, un om drag, te orbeşte... Cinste unei inimi bune şi unui sentiment curat... Dar, iartă-mă şi pe mine, nu te pot crede... I-am citit însemnările, agenda, versurile... Este un fanatic, dar imposibil să nu aibă şi complici, instigatori mai puternici decât el...

— Eu, măria ta, numai eu sunt vinovată! urmă Polixena. El n-a făcut decât să execute ceea ce am dorit, ceea ce i-am cerut.

— I-ai cerut? Dumneata? spuse Ecaterina, iscodind-o pe fata cu ochi miraţi şi cercetători. Bine, dar dumitale, drăguţă, la ce ţi-au trebuit toate astea? Ce interese, ce intenţii personale te minau?

Polixena deveni deodată parcă mai mică, se strânse în ea şi îşi acoperi faţa cu mâinile. În acea clipă, îşi aminti de închisoarea de la Schlüsselburg, de întâlnirile secrete cu deţinutul, de speranţele şi visele ei nebuneşti. Îşi retrăi trecutul, de copil orfan şi fără căpătâi, viaţa ei de cusătoreasă, iar ceva mai târziu, de cameristă la fosta Curte, de insistentele craidonilor obraznici şi lipsiţi de inimă, de cunoştinţa cu Mirovici şi de prezicerile Varvaruşkăi. Iată că se împlineau cuvintele ghicitoarei: a curs sânge şi acum o să curgă din nou...

Polixena tăcu o vreme, apoi precipitat, înghiţind cuvintele, îi relată Ecaterinei povestea apropierii ei de Mirovici.

— După ce l-am cunoscut pe prinţ şi m-am convins de soarta să cumplită şi fără de scăpare, adăugă Polixena, mi-am pierdut minţile văzând câtă suferinţa poate să îndure şi i-am reproşat celui care mă îndrăgise că-i lipsit de îndrăzneală, de curaj... Mai întâi de toate voiam să-i

asigur o soartă mai bună prinţului; după asta, să-l iau pe Mirovici. Cuvintele mele au fost scânteia pentru butoiul cu pulbere... A întreprins o faptă temerară, iar acuma îl aşteaptă pedeapsa capitală... Măria ta, ia-mi mie viaţa, dar cruţ-o pe a lui... Numai eu sunt vinovată...

Ecaterina tăcea. „Asta-i epoca noastră, îşi spuse dânsa. Şi unii zic că-i rece, incapabilă de o faptă de eroism. Într-adevăr e o nouă Jeanne d'Arc... Ce o să zică despre asta Diderot? Ce părere va avea Voltaire?"

— Ai fost sinceră cu mine, îi spuse ea jălbaşei, am să-mi ţin şi eu promisiunea...

Polixena căzu la picioarele împărătesei. Aceasta o ajută să se ridice şi o îmbrăţişă cu căldură. În ochii Ecaterinei strălucea un zâmbet de bunătate, de dragoste...

— Dar să nu sufli nimănui o vorbă, o povăţui împărăteasa. Execuţia e anunţată pentru mâine dimineaţă. Ucazul de graţiere va fi adus de curier direct la eşafod...

Polixena părăsi Ţarskoe Selo. Pe drum o depăşi curierul ţarinei care galopa cu toată puterea calului.

În aceeaşi seară, paznicul lui Mirovici, scoţând din celulă resturile cinei, scăpă ca din greşeală un ghemotoc de hârtie. Era un bileţel înfăşurat în jurul unui inel. „*Nu despera, ai încredere, îi scria Polixena. Sunt aici. Roagă-te lui Dumnezeu, totul se mai poate schimba*."

Mirovici înnebuni de bucurie. „Cum? Îmi scrie? şoptea el, acoperind biletul şi inelul cu sărutări şi lacrimi. Iată, dar, când trebuia să se împlinească!" Apropie de nenumărate ori lumânarea de scrisoare şi reciti rândurile scumpe; apoi o arse şi, zăngănindu-şi lanţurile, începu să străbată în lung şi în lat celula.

Deodată se opri, ţintuit locului. Un gând neaşteptat, demonic şi înfricoşător îi străbătu mintea. „Dacă a inventat totul şi a scris-o numai ca să mă liniştească, să mă mângâie? Dacă, în locul graţierii, capul meu mâine va cădea? Nici vorbă, a născocit-o!... Din milă, e bună cu

mine…”

O spaimă rece, de moarte, îl cuprinse. Căzu pe pat, cu fălcile încleştate şi tot trupul său slăbit şi trecător fu cuprins de frisoane înverşunate, pline de ură şi blestem, în nebunia desperării care îi sfâşia sufletul.

XII. Pe eşafod

ÎN DIMINEAŢA ZILEI DE 15 SEPTEM- brie, poporul năvăli în târgul Sîtnîi unde, în faţa celui de al doilea pod peste canalul Kronvergski se înălţa eşafodul vopsit în negru. Apăru poliţia. Se măturau piaţa şi străzile învecinate. Dughenile erau închise. Toată lumea aştepta armata şi pe şeful poliţiei.

Mirovici nu închise ochii toată noaptea.

Gândurile sale erau într-o învălmăşeală cumplită, chinuitoare. Imagini sumbre, dezgustătoare, frânturi din cele văzute, trăite, apăreau şi dispăreau din faţa ochilor săi.

Nu peste mult Mirovici simţi boarea proaspătă de dinaintea revărsatului zorilor răcorindu-i faţa.

Şi tot ce i-a fost drag în viaţă, toată zgârcita căldură şi frumuseţe a vieţii sale eşuate, risipite, copilăria, patria, şcoala, prima întâlnire cu Polixena, primele bucurii şi liniştea de acasă, pe care a regăsit-o după atâta amar de ani, speranţele de a se retrage pentru totdeauna în tihnă şi curăţenia vieţii de la ţară, totul începu deodată să răsune în sufletul lui Mirovici, să trăiască, să prindă glas. Împăcat, mişcat, plecă de la fereastră, se întinse pe pat, închise ochii şi începu să plângă încet, potolit. Un somn cald şi dulce se furişă pe neobservate, învăluitor şi liniştitor. Lumânarea se stinse. Paznicul care arunca din când în când câte o privire prin ferestruica uşii, i-a mai aprins-o, să nu-l trezească pe condamnat...

Deodată, Mirovici se trezi şi sări din pat ca ars.

Trecuse de ora cinci. Se iveau zorile palide, înceţoşate ale unei dimineţi de toamnă. Tot ce era neobişnuit de greu, de duşmănos şi de ameninţător se trezi din nou în sufletul lui, cu un sentiment limpede de ceva definitiv. „Pentru ce, striga cineva înlăuntrul său, pentru ce această execuţie, această nouă ucidere?... N-ai să mai apuci să vezi lumea pornită pe baze mai bune, fiindcă templul tău s-a prăbuşit!” Zări foaia de hârtie trimisă încă de cu seară de preot, luă pana, aşezându-se cu gândul să aştearnă câteva rânduri celor apropiaţi. Dar mâna nu voia să-l asculte. Tremurul îi prinse şi-i încleştă degetele. „Să mă rog lui Dumnezeu” hotărî dânsul. După ce-şi pieptănă pletele lungi şi se îmbrăcă, începu să se roage. „Dar pentru ce?” Nu fu în stare să rostească nici o rugăciune.

Undeva, în depărtarea coridorului, auzi un zgomot. Paşi grăbiţi. La uşă zăngăniră nişte chei. Mirovici, zguduit din tot trupul, îşi fixă, fără speranţă, privirea desperată la uşă. Intră comandantul, urmat de preot.

— Curaj, fiul meu, spuse preotul, privind fâstâcit în jur, roagă-te, a sosit ceasul tău...

„Dar bileţelul? se întrebă Mirovici. Oare au inventat totul, oare totul mi s-a năzărit?”

Preotul rămase singur cu arestatul.

„Să plec, îl fulgeră deodată prin gând. Să-l rog pe preot să-şi schimbe straiele cu mine?... Nu, sunt vise copilăreşti, irealizabile! N-am plecat atunci, acum e prea târziu...”

La ora zece, piaţa, podul, gardurile şi acoperişurile prăvăliilor şi ale caselor se umplură de popor. Sosi şi armata, în aerul rece şi înceţoşat plutea vorbăria în surdină a mulţimii. Cu puţin înainte plouase. Din copacii uzi, pe lângă pod şi de-a lungul gardurilor, picura. Se zvonea că execuţia va fi, chipurile, anulată; va fi adus în piaţă numai ca să-l sperie bine; i se va pune capul pe buturugă, după care va fi iertat.

Două femei plânse, cu chipurile chinuite, una bătrâna, cu o expresie severă şi una tânără, palidă, în negru, se strecurară, prin mulţime, spre piaţă, găsindu-şi loc lângă frontul de soldaţi. „Probabil e mama şi surioara sau logodnica lui”, şoptea mulţimea, făcându-le loc. „Aţi auzit? O să vină acum, în goană, curierul ţarinei şi se va da citire graţierii”, spuse, lingă pod, caporalul regimentului Preobrajenski, Derjavin, sergentului regimentului Ismailovski, Novikov.

„Vin, vin!” vuiră străzile şi mulţimea de pe pod. Poporul porni spre piaţă. Începură o foială şi o înghesuială de nedescris. Bătu toba. Se auzi comanda: „Drepţi, alinierea!” Dinspre fortăreaţă apărură călăreţii. Într-o căruţă, sub escortă, străbătu podul un ofiţer cu capul descoperit, foarte palid, într-o mantă militară albastră. Alături de dânsul şedea, cu o cruce în mină, preotul. „E, Mirovici, e Mirovici” şoptea mulţimea. Era urmat de alte căruţe cu alţi condamnaţi. Fiecare avea în mână câte o lumânare de înmormântare. Alături de căruţe păşeau soldaţi înarmaţi. „Mai am de trăit o stradă întreagă şi o jumătate de piaţă”, îşi spunea Mirovici.

— Iată, părinte, îi zise Mirovici preotului când căruţa ajunse în piaţa şi când i se păru că zăreşte, prin mulţime, chipul speriat şi palid al prietenului său Uşakov, cu ce ochi mă priveşte poporul! Cu totul altfel m-ar fi privit dacă aş fi reuşit în acţiune... Dacă l-aş fi adus pe prinţ în capitală, la catedrala Kazanski...

— Isprăveşte, nebunule, unde-ţi sunt gândurile, căinţa?

— Cine are nevoie de căinţa mea, de vreme ce el nu mai e în viaţă, a pierit din cauza mea?

Tobele tăcură. Pe eşafod îşi făcu apariţia gâdele. Ajutoarele sale îl împinseră pe Mirovici pe scară. „Priveşte cât e de tânăr şi de palid la faţa!” se auzi prin mulţimea care îl studia pe Mirovici pe eşafod. Piaţa tăcu. Lângă buturugă apăru, într-o tunică verde şi un camizol de aceeaşi culoare, auditorul poliţiei centrale, un tip solid,

înalt, cu o expresie de mulţumire pe faţă. Îşi scoase tricornul şi desfăcu sulul de hârtie. Soldaţii prezentară arma pentru onor. La început auditorul, dând citire sentinţei tribunalului, pronunţa neclar şi încurca cuvintele, apoi începu să citească tot mai tare, cu toată convingerea. Mirovici îşi trecu privirea pierdută şi înceţoşată pe deasupra pieţii şi a caselor din jur. Undeva, în mulţime, cineva îi făcu semn cu batista. „Cine să fi fost oare?" se întrebă dânsul, iar inima începu să-i bată cu putere, în timp ce ochii încercau în van să găsească locul de unde i se făcuse semn.

— Părinte, i se adresă el preotului aplecându-se. Aici, chiar în acest loc, a pierit pe nedrept marele patriot Artemi Volînski... Prietenii care îl păzeau pe ţareviciul Aleksei şi-au sfârşit tot aici zilele...

— Gândeşte-te la Dumnezeu, îi răspunse preotul, că doar nu ţi-au rămas decât câteva clipe...

Deşi auditorul terminase de citit, cuvintele sale mai răsunau în urechile lui Mirovici. „Mă vor graţia, mă vor graţia! se îmbărbătă el. În bileţel aluzia era clară. Mulţimea se va da în lături; nu poţi şti, poate curierul călare se şi află pe drum cu un ucaz..."

Tăcerea generală îl înspăimânta. Tresări. Două mâini puternice îl prinseră de umeri, purtându-l undeva. Fără să crâcnească, mirându-se singur de această supunere a sa, se apropie de buturugă.

Îi scoaseră mantaua şi tunica. Partea de sus a camizolului se desfăcu şi pieptul simţi boarea rece. Mirovici îşi încheie nasturii şi îşi îndreptă cămaşa. „Şi mai departe? Tare mai sunt caraghios să mă îngrijesc acum de frig!" Toată lumea parcă ar fi aşteptat ceva. Preotul şi auditorul priveau undeva, într-o parte. Ajutoarele gâdelui cotrobăiau într-un coş oribil, negru, căutând ceva.

„Doamne, numai Tu eşti adevărat! răsună în Mirovici o voce interioară, care îl surprinse. Ar trebui să-mi iau rămas bun de la ei..." Se apropie de gratii şi se înclină în

cele patru colţuri.

„Iar îşi ia rămas bun!” se auzi vuind piaţa dintr-un capăt în celălalt. Undeva, pe aproape, răsunară un oftat şi o rugăciune şoptită. „Hai curaj! repeta aceeaşi voce din interiorul lui Mirovici. Ai să vezi.” Gândurile se schimbau cu o viteză uluitoare. Apoi, spunându-şi: „încă un minut, o jumătate de minut şi nu voi mai fi”, încremeni în aşteptare atent la cel mai mic zgomot. Îşi aminti de crucea cu moaşte.

— Părinte, îi spuse el preotului, ia asta de la mine, păstreaz-o... Prin ea am devenit frate de cruce cu cineva...

„Dar inelul, cadoul ei? îşi aduse brusc aminte. În acea clipă, cu totul întâmplător şi pentru prima oară, îi sări în ochi un chip roşcovan, cu maxilare proeminente, cu dinţi rari, puternici şi albi şi, după cum i se păru, puţin jenat. Înţelese într-o clipă că era el... gâdele.

— Ei, frate! Că doar tu îmi eşti frate întru Domnul, îi spuse Mirovici, ia acest inel; mi l-a dăruit o fiinţă dragă mie... Dacă ţi-or da poruncă, mă rog, ţi-or ordona să loveşti, nu mă chinui, isprăveşte dintr-o lovitură... Că doar eşti meşter...

Tăcu. Secundele ce treceau în zbor păreau ore.

„Da, aşteaptă ceva, e clar că aşteaptă ceva gândi el cu sufletul la gură, numărând clipele. Atunci avu impresia că undeva, în depărtare, cineva îi făcea din nou semn cu ceva alb.

Se dădu semnalul. Tobele de lângă eşafod bătură cu putere. Aceleaşi mâini puternice îl prinseră pe Mirovici pe la spate.

— Trăiască amintirea adevăratului nostru ţar... mucenicul Ioan al III-lea Antonovici! strigă deodată cu un curaj dement Mirovici. Dă-mi drumul, eu singur, singur! strigă el, smucindu-se. Fără basma, sunt ofiţer! Trăiască... nevinovatul... mucenicul...

Tobele amuţiră.

Mirovici simţi cum se liniştise deodată. Era ţinut uşor. Cuprinse din nou cu o privire, speriată şi stinsă, mulţimea încremenită, păşi spre buturugă, vru să mai spună ceva, se îndreptă mândru din tot trupul, privi cu tărie pioasă spre crucea unei biserici din apropiere, apoi deodată, în timp ce o mână îl apăsă cu putere, repetând în gând: „Doamne, ce-i asta? Siluire? Sunt dus undeva… se lăsă pe buturugă. Uite, uite… un zgomot, mi se pare că e curierul călare… Vine în goană…”

De frontul de soldaţi se apropie o caleaşcă de la curte. O lunetă fu îndreptată din fereastră ei spre eşafod. Mai târziu, lumea spunea că era Daşkova, care, mânată de curiozitate, ajungea oriunde la timp.

Din piaţă şi de pe pod se putu vedea foarte bine cum se ridică deodată securea strălucitoare deasupra butucului, cazând apoi cu pârâit surd pe locul unde era întins Mirovici.

În privirea ce se stingea începură deodată să se învârtească toate din jur: frontul de soldaţi se culca pe acoperişul caselor, stâlpul felinarului de stradă se sui în vârful clopotniţei, biserica răsturnată se prăvălea cu o viteză ameţitoare undeva într-un afund fără sfârşit, înfricoşător…

Călăul, ţinându-l de părul lung şi blond, înălţă capul palid şi însângerat al executatului.

Piaţa scoase un strigăt de groază. Din cauza cutremurării mulţimii podul se înclina spre canal, iar parapetul se frânse. Urletul unei feţe ce căzu în nesimţire în braţele unei bătrâne înnebunite de durere şi ale unui moşier, mic de stat, pierdut cu firea, îmbrăcat într-o tunică de culoarea mazării şi vorbind cu pronunţat accent ucrainean, domina mulţimea.

— Veniţi la mine, Nastasia Filatovna, îi şoptea Iakov Evstafievici Danilevski. Locuinţa mea e pe aici, pe aproape; n-aş vrea să vă calce poporul în picioare…

— Da, îi spunea un tânăr elegant şi înalt din regimentul

Preobrajenski, în timp ce părăseau locul execuţiei împreună cu un ismailovist, este de neconceput. Nikolai Ivanîci, curierul a întârziat doar cinci minute. Se spune că a apărut dinspre podul Tucikov când totul se sfârşise..

— Şi crezi una ca asta?

— Cum să nu cred? răspunse Derjavin. Se spune, din surse foarte sigure, că încă de aseară Aleksei Orlov a primit ucazul de graţiere; nu şi-au potrivit ceasurile şi de aici greşeala...

— Tare mai eşti tânăr, dragul meu! spuse Novikov, aruncându-i o privire tristă. Oare Orlov a făcut-o după vrerea ţarinei! Vei trăi şi vei vedea... Iar acum hai să intrăm măcar şi în Koltovskaia, să facem un parastas pentru ucisul, robul lui Dumnezeu, Vasâli... Că ceea ce a încercat să facă acest nefericit, au făcut-o şi alţii... Să-i luăm măcar şi pe Orlovi, care au eliberat-o pe Ecaterina... Diferenţa constă doar în faptul că ăştia au reuşit, pe când dânsul nu... Hai să mergem!

— Nu, nu pot, spuse Derjavin, arătându-se grăbit. Şi aşa am întârziat. Trebuie să merg la şeful meu, la Lutovinov; i-am promis să trec pe la el, să fie primul căruia îi voi povesti totul.

— „Ai să ajungi departe”, îi spuse în gând Novikov, dând din cap în urma lui.

Spre seară eşafodul şi trupul lui Mirovici au fost arse chiar acolo, în piaţă.

Aflând despre execuţie, micuţul ţarevici Pavel a dormit prost în noaptea aceea...

Împărăteasa se mută din Ţarskoe Selo la Petersburg. La Curte a început să se vorbească despre hotărârea desfiinţării titlului de hatman în Malorosia. Împărăteasa era preocupată de teatru şi literatură. S-a aflat că Fonfizin, care intră în slujbă la Elaghin, citise la Peterhoff, în ajunul plecării ţarinei la Riga, comedia *Brigadierul* pe care tocmai o isprăvise. Ecaterina a rămas mulţumită de lectură, exprimându-şi autorului bunăvoinţa sa deosebită.

— Cine te-a îndemnat la munca asta? îl întrebă ea pe lector.

— Nemuritorul nostru savant şi poet, Lomonosov, răspunse Fonvizin.

Slava tinărului scriitor era făurită. Înalta societate vorbea despre dânsul; se citau numele şi expresiile eroilor săi.

Era o seară rece de octombrie.

La Palatul de iarnă, după o îndelungată absenţă, lua masa Daşkova. În aceeaşi zi, împărăteasa primi din Moscova o jalbă de rugăciune a oamenilor de la Curte, privitoare la celebra tirană Saltîciha. Se povestea cu groază despre faptele sângeroase ale acestei cucoane.

„În hârtii să i se spună el şi nu ea, conchise ţarina. Nu se vor îmblânzi năravurile până nu se vor îmblânzi inimile, mai spuse Ecaterina. Calea cea mai sigură pentru asta este şfichiul satirei şi discutarea liberă, făcută de minţile alese şi cu cea mai mare experienţă”. Cu această ocazie, îşi aduseră din nou aminte de Fonvizin şi de părerea lui despre Lomonosov.

— Ai auzit că Mihail Vasilici al nostru a fost iar tare bolnav şi mai cu seamă e cuprins de mare jale, îi spuse Ecaterina Daşkovei. Să mergem la el. N-am mai reuşit să-l văd din primăvară.

Caleaşca de la Curte opri la poarta casei lui Lomonosov de pe Moika. Un lacheu împodobit cu pene şi cu o livrea cusută cu fir intră în curte. Îl urmau două doamne. Pe şuba de catifea albastră, îmblănită cu samur, a uneia dintre ele se putea vedea Steaua Sfântului Andrei.

Printr-un semn, Ecaterina opri foiala din tindă şi, fără să fie anunţată, urcă împreună cu Daşkova spre cabinetul de lucru. Ca de obicei, Lomonosov era într-o stare de spirit perfectă. Şedea cu greu la masa încărcată de cărţi, hârtii şi aparate pentru experienţele sale chimice. În cămin, de parcă şi-ar fi luat rămas bun de la stăpân, focul ba se înteţea, ba se stingea.

— Bună ziua, Mihail Vasilici, cum o mai duceţi? spuse Ecaterina cu blândeţe. Iată, am venit să-l vedem pe celebrul nostru sihastru.

Lomonosov se ridică în picioare şi fără să scoată un cuvânt făcu o plecăciune din adâncul inimii.

— Cu ce vă ocupaţi. Şi pe unde pluteşte în aceste clipe geniul vostru iscoditor? Printre stele, metale sau pe drumul atât de drag dumneavoastră, spre India?

„Cutezătorul Gama a-nconjurat meleagurile lumii meridionale

Şi a ajuns la templul soarelui ce lumea veche o-mbia…”

Vedeţi ce dragi îmi sunt şi ce bine îmi amintesc de versurile dumneavoastră… Mie însă nu-mi reuşeşte rima deloc… Sunt cam tare de ureche… Nici în muzică nu mă prea pricep.

— Milostivo! şopti Lomonosov, apoi tăcu din nou. Ochii îi erau scăldaţi în lacrimi.

— Hai, gata cu melancolia! spuse Ecaterina. Nu vă simţiţi cumva bine? Trebuie să vă căutaţi. Am să vă trimit medici. V-a năpădit tristeţea? Veniţi la Ermitaj, o să petreceţi cu tineretul.

— Nu, măria-ta, nu eu sunt bolnav şi trist, răspunse Lomonosov, ci sufletul mi-e trist şi bolnav.

— Cel neobosit şi neînvins în planuri şi în muncă vorbeşte astfel? Faceţi-vă auzit printr-un cuvânt puternic; compatrioţii vă aşteaptă. Iată, mă gândesc să adun deputaţii tuturor breslelor ca să alcătuiesc Charta legilor… Geniul vostru ne va lumina orizontul…

— Vinul nou are nevoie de burduf nou, milostivo! spuse emoţionat Lomonosov. Ţara-i prea mare ca să fie netedă. Mai sunt şi hârtoape: jertfele sunt inevitabile… aşa! Dar îţi începi domnia prin fapte măreţe, iar pe noi cei ce muncim nu ne dai uitării… Să trăieşti în vecii vecilor, ca nouă, mi se pare, ne-a sosit timpul să părăsim lumea asta…

Mai voi să spună ceva, pe buze îi fluturau numele deţinutului încoronat, dispărut obscur, ca şi al celui

răspunzător de pieirea sa fatală; dar fără să mai scoată vreun cuvânt, îşi plecă încet capul.

În toamna aceluiaşi an muri Bavîkina şi a fost desfiinţat titlul de hatman. Invitaţia făcută Pciolkinei a fost înnoită şi ea plecă peste hotare unde, cunoscând limbi străine, rămase mai mulţi ani în calitate de educatoare a unei fetiţe misterioase. Şi-au amintit de dânsa atunci când la Veneţia a apărut celebra prinţesă Tarakanova…

Tatăl prinţului Ioan a murit orb la Holmogorî. Surorile şi fraţii săi, după mulţi ani, bătrâni fiind, purceseră pe mare spre Danemarca. Slugile lor, purtând numele de „călători pe mare” au fost făcuţi şerbi pe vecie la Holmogorî. O deplină libertate, aceşti „călători pe mare” au căpătat abia după o sută de ani…

Slava Orlovilor se stinse. Răsari steaua lui Potiomkin. Rusia fu zguduită de mişcarea lui Pugaciov. Campaniile turceşti luară sfârşit; Crimeea era cucerită. Lomonosov plecase de mult dintre cei vii. Derjavin o cântă pe Felicia, obţinând onoruri. Autorul *Brigadierului* adresa în presă întrebări politice Ecaterinei. Căzură martiniştii şi, odată cu ei, creatorul Societăţii de prietenie şi al Companiei tipografice, Novikov.

Fostul soldat al regimentului Ismailovski, care cu treizeci de ani în urmă, în acea memorabilă dimineaţă de iunie, a stat plin de entuziasm de sentinelă în careul regimentului.

— Azi un bătrân slăbit, învins de amar – Novikov, se află închis în aceeaşi celulă din fortăreaţa Schlüsselburgului, unde fusese deţinut şi-şi aflase sfârşitul, în urma tentativei lui Mirovici, prinţul Ioan.

Într-o bună zi, căzu tencuiala de pe sobă; Novikov, umblând prin încăpere, mai luă un strat de var şi, la lumina slabă a opaiţului, descifră, cu multă greutate, hieroglifele zgâriate cu un cui pe perete: „Noi, prin mila… lui Dumne… împărat… Ioan al III-lea Antonovici…”

1875

PRINŢESA TARAKANOVA

Partea întâi

JURNALUL LOCOTENENTULUI KONŢOV

„Nu-i nici o îndoială, este o aventurieră”
Scrisoarea Ecaterinei a II-a

I

Mai, 1775 – Oceanul Atlantic
Fregata „Acvila Nordului”

FURTUNA A ŢINUT TREI ZILE. TANgajul a fost atât de mare, că n-am putut scrie. Fregata noastră „, Acvila Nordului”, a trecut de Gibraltar. Acum, fără timonă, cu o parte din pânze sfâşiate, este purtată de curent undeva spre sud-vest. Unde vom acosta, ce se va întâmpla cu noi?

E noapte. Vântul s-a potolit, valurile se liniştesc. Stau în cabină şi scriu. Ceea ce voi apuca să notez din cele văzute şi tratate, voi pune într-o sticlă, pe care, după ce-o voi smoli, o voi arunca în mare. Iar pe dumneavoastră, cei care veţi găsi-o, vă implor s-o trimiteţi pe adresa înscrisă.

Dumnezeule atotputernic! Dă-mi o minte ascuţită şi o memorie vie şi lasă bolnavu-mi suflet, chinuit de îndoială, să se descarce...

Sunt marinarul Pavel Evstafievici Konţov, ofiţer al flotei majestăţii-sale împărăteasa întregii Ruşii Ecaterina a II-a, carele în urmă cu cinci ani m-am învrednicit de o faptă de bravură deosebită în lupta de lângă renumita Cesma.

Lumii întregi îi este cunoscut cum tovarăşii noştri de arme, locotenenţii Ilin şi Klokaciov, cu patru brandere utilate în grabă, din bărci greceşti, în miezul nopţii dinspre 26 iunie 1770 au pornit plini de vitejie spre flota turcească aflată lângă Cesma şi au dus-o la pieire.

Iar mie, smeritul, mi-a fost dat în vremea aceea –

acoperind branderele – să arunc personal în duşman de pe vasul „Ianuaria”, prima ghiulea înroşită. Ghiuleaua, nimerind în cămara de muniţii, a aprins şi a aruncat în aer vasul-amiral turcesc, iar de la branderele care tocmai soseau s-a aprins întreaga flotă inamică. Spre ziuă, din cele o sută de corăbii duşmane a câte şaizeci şi nouăzeci de tunuri, fregate, galiote şi galere n-a mai rămas nimic. Pe suprafaţa apei pluteau resturi fumegânde, leşuri şi utilaj distrus. Fapta noastră de arme de la Cesana a fost cântată de renumitul poet Heraskov, carele şi mie, de nimeni cunoscutul, îmi consacra în final următoarele versuri inspirate:

„Îi înmânează slava o ramură de laur
Viteazului Konţov, ce-nvinse pe-al lui Allah balaur.”

Aceste versuri erau pe buzele tuturor. Şi deşi englezii care serveau în armata noastră la branduri, ca Makensie sau Doogdale, îşi atribuiau gloria luptei de la Cesma şi pe noi conducerea ne-a onorat din belşug cu decoraţii şi alte recompense. Cu această ocazie, am fost făcut locotenent şi luat aghiotant de însuşi învingătorul forţelor navale turceşti de la Cesma, contele Aleksei Grigorievici Orlov.

Îmi pria slujba şi, în general, o duceam bine. Uneori însă cumplita soartă îi urmăreşte pe oameni. Destinul mi-a întors spatele poate pentru grabnica plecare din patrie, deşi aceasta a fost făcută împotriva voinţei inele.

Trăiam fericiţi pe laurii victoriei de la Cesma, slăviţi şi respectaţi de toată lumea – franţuji, veneţieni, spanioli şi de alte neamuri. Şi iată că deodată, mi-a fost dat mie, fugarului, să trec printr-o nouă şi grea încercare.

Războiul continuă. Contelui Aleksei Grigorievici Orlov, care trăind în placeri tihnite pe lângă flota sa, după atâtea bătălii răsunătoare, îi plăcea să zică: „Sunt atât de fericit, de parcă, asemenea lui Enoh, aş fi luat de viu la ceruri”.

O spunea numai aşa, dar în realitate gândurile sale neastâmpărate şi îndrăzneţe îi umblau tot la lucruri mari, ca pe vremea când o ajutase pe Ecaterina să se urce pe tron.

Odată, navigând cu escadra prin Adriatica, m-a trimis în mare secret într-o recunoaştere la vajnicii şi bravii locuitori ai Muntenegrului. Era în anul 1773.

Partizanii le-au aranjat inteligent şi abil pe toate. Am acostat în întunericul nopţii, am cărat cele aşteptate la mal şi am schimbat vorbele trebuincioase. Dar la întoarcere, pe mare, a pornit în urmărirea noastră o şalupă de pază turcească.

Ne-am apărat îndelung, trăgând focuri de armă. Marinarii au fost omorâţi; eu, grav rănit la umăr, am fost găsit zăcând pe fundul cuterului, făcut prizonier şi dus la Stambul.

Deşi eram deghizat în albanez, m-au ghicit că-s marinar rus şi, la început, am fost foarte răsfăţat, pesemne, socotind că vor căpăta pentru mine o bună răscumpărare. „Ehei, când or afla, că prizonierul lor e acelaşi locotenent Konţov de la Cesma, de la ghiuleaua căruia a luat foc şi a sărit în aer vasul lor amiral, ce s-o alege de mine?”

II

AM STAT ÎN PRIZONIERAT APROAPE doi ani. Veni şi anul 1775.

La început am fost întemniţat într-o aripă din Edikule, un palat cu şapte turnuri, mai apoi pus în lanţuri într-una din moscheele Stambulului. Nu ştiu, să fi aflat turcii că printre prizonieri se afla Konţov, sau pur şi simplu pierzându-şi orice speranţă că voi fi răscumpărat, au hotărât să se folosească de priceperea şi cunoştinţele mele, fapt e că şi-au propus să mă convertească la islamism.

Moscheea în care eram închis se află pe malul Bosforului. Prin gratiile ferestrei se zărea marea. Lângă ţărm roiau bărci. Hogea care mă vizita era slav de origine, bulgar din Gabrovo. În foarte scurtă vreme am început să ne înţelegeam fără nici o dificultate. Apoi, pe ocolite, a început să mă iniţieze în credinţa turcească, lăuda obiceiurile musulmane şi proslăvea puterea şi slava Padişahului. Revoltat de toate acestea, tăceam cu îndărătnicie, ca mai târziu să intru chiar în dispută. Ca să-mi câştige simpătia şi să mă atragă la credinţa sa, hogea s-a zbătut să-mi obţină o încăpere şi o hrană mai bune.

Am fost transferat în partea de jos a moscheii, de care răspundea el, am început să capăt tutun, tot soiul de bunătăţi şi vin. Cu toate astea, continuam să-mi port lanţurile. Trădătorul întru credinţă, mentorul meu, respectând legea lui Mahomed, nu se atingea de băutură,

dar mă ispitea şi mă îmbia cu stăruinţă: „Treci la islamism, să vezi ce bine o să-ţi fie; or să-ţi dea jos lanţurile; uite câte corăbii avem, intri în armată, ai să fii căpitan-paşa”.

Zăceam pe rogojină, nu puneam gura pe bunătăţile ispititoare şi aproape că nici nu-l ascultam ce spune. Gândurile mele zburau spre pătria părăsită. Îmi treceau prin minte prietenii, rudele, fericirea pierdută. Mi se frângea inima, sufletul îmi plângea de nesiguranţă, de lipsă de veşti şi de dor de ţară. O, cât de vii îmi sunt acele clipe de zbucium, de gânduri fatale!

Aşa cum îmi dau acuma seama, mi-am adus atunci aminte de liniştitul nostru cătun din Ucraina, Konţovka. Orfan fiind, am sosit, în haina de ofiţer din şcoala de marină petersburgheză, în vacanţă la bunică-mea. O chema Agrafena Vlasievna şi tot Konţova. Bunica avea în apropierea oraşului Baturino nişte consăteni bogaţi, Rakitin; Lev Iraklievici, general de brigadă în retragere, văduv şi pe fiica acestuia, Irina Lvovna.

Dintr-una într-alta, ba dusul la biserica Rakitinilor şi la conacele de acolo, ba mai apoi plimbările, tineri fiind, ne-am îndrăgit unul pe altul. Sentimentele mele pentru Rakitina erau înflăcărate, nestăvilite. Irina – Arişa, cum i se zice – plină de farmec, o creolă cu păr negru, bogat, a devenit însăşi viaţa mea, Dumnezeul meu, căruia mă închinam zi şi noapte. Ne-am explicat, ne-am apropiat sufleteşte, fără ca cineva s-o ştie. Doamne! Ce clipe erau acelea, ce conversaţii, ce jurăminte! A început schimbul de bileţele înfocate. Totdeauna îmi fusese dragă muzica. Arişa cânta minunat la clavicord şi din gură arii din Gluck, Bach şi Haendel. Ne vedeam foarte des. Aşa s-a scurs vara. Zile dragi, de neuitat! Una din scrisorile mele pentru Arişa, dintr-o întâmplare nefericită, încăpu pe mâinile lui taică-tău. Să fi fost Rakitin faţă de fiică-sa peste măsură de sever şi de aspru, s-o fi convins să renunţe la mine, înlocuindu-mă, om credincios, devotat, cu un altul? Nu

ştiu. Ştiu că mi-e tare greu să-mi amintesc de toate acestea...

Era toamnă şi, mi-aduc ca şi-acum aminte, era sărbătoare. Ne pregăteam să mergem la biserica Rakitinilor. Cineva intră călare în ograda noastră. Un lacheu în livrea firetată i-a înmânat bunicii un plic sigilat. Am simţit cum îmi zvâcneşte inima. Presentimentul s-a realizat. Bunica a primit, în ceea ce mă privea, un refuz categoric şi definitiv. *„Să nu vă fie cu supărare, stimată Agrafena Vlasievna, nepotul dumneavoastră, păvel Evstafievici este o persoană demnă de tot respectul, un om minunat din toate punctele de vedere – scria generalul Rakitin – dar să-mi fie cu iertare, nu-i perechea potrivită pentru fiica mea şi degeaba îşi trimit răvăşele. Să nu se mânie, am fost şi-i rămânem, exceptând cele expuse mai sus, prieteni şi-i dorim nepotului şi finului dumneavoastră să întâlnească o fată de o mie de ori mai bună şi mai demnă de dânsul.”*

Scrisoarea m-a doborât. Am simţit cum văd negru înaintea ochilor. Fericirea visată şi atât de dorită o vedeam distrusă. Bogătaşii de Rakitini, înfumuraţi, neam cu Razumovski, fără pic de milă îl desconsiderau pe nobilul care, deşi sărac, era poate de viţă mai veche şi mai bună decât ei. Goana după neamurile de vază, apropiate de curtea fostei împărătesc, a triumfat asupra sentimentului. Se mai auzise că tatăl Arişei voia să-şi vadă fiica doamnă de onoare, s-o împingă în înalta societate. „Dă-i încolo!” îmi spuneam, bătând în neştire vechile odăi cândva atât de dragi mie şi devenite deodată odioase.

Ziua era mohorâtă, se cernea mărunt. Am poruncit să mi se înşeueze calul şi, cuprins de desperare, m-am năpustit în stepă, apoi spre pădurea care mărginea conacul Rakitinilor, călărind nebuneşte câmpiile şi poienile pustii, de parcă îmi pierdusem minţile. Vântul vuia printre arbori. Noaptea mi-am priponit calul de un

pom şi, prin grădina ce mărginea pădurea, m-am apropiat de ferestrele Arişei. Ce-am simţit în clipele acelea! Mi-aduc aminte că-mi ziceam c-ar fi de ajuns să-i fac un mic semn, ca ea să mi se arunce în braţe şi să plecăm împreună la capătul lumii. Nebunul de mine! Speram s-o văd, să ne împărtăşim gândurile, să ne spunem amarul. „Lasă-ţi tatăl, uită-l, îi şopteam, scrutând fereastra. Nu-i e milă de tine, nu te iubeşte.” Zadarnic: geamurile rămâneau întunecate şi de nicăieri, din casa stăpânită de tăcere, nu se auzea glas de om, nu pulsa viaţă. În următoarele două nopţi am revenit, prin grădină, spre casă, am stat la pândă lângă camera cunoscută, doar-doar o apărea Arişa să-mi dea de veste, să-mi întindă ca altădată mina, să-mi arunce scrisorele. I-am trimis în taină şi un bilet, – nici un răspuns. Într-o noapte chiar m-am hotărât să-mi trag un glonte în cap, sub geamurile Arişei, ba am şi luat un revolver în mina.

„Nu, mi-am revenit eu atunci. La ce bun o astfel de jertfă? Poate m-a trădat cu un altul.” Am aşteptat să aud că s-a găsit cu adevărat vreun rival mai norocos. Abia mai târziu am aflat că Rakitin, după ce mi-a trimis scrisoarea de refuz şi-a expediat fata, undeva pe Oka, la un conac îndepărtat al unor rude de-ale sale, unde a ţinut-o multă vreme sub o supraveghere severă.

III

BUNICA N-A FOST MAI PUŢIN îndurerată decât mine. După vreo săptămână, m-a chemat la dânsa şi mi-a spus: „Rivalul ţi l-ai ghicit. Este un neam mai îndepărtat al Rakitinilor, prinţ şi *Kammerherr*. Am aflat pe ocolite, păvel, că a fost chemat anume la moşie, că a stat la ei în timpul frământărilor tale şi i-a ajutat să dispară de-aici fără urme. Uit-o, dragul meu, pe Arişa, se vede treaba că-i seamănă lui taică-su – o înfumurată! O da Domnul şi-o să-ţi treacă când ai să-ntîlneşti altă fată."

De altfel, eu însumi eram ţâfnos şi mă aprindeam degrabă. „Bunica are dreptate, îmi ziceam, hotărându-mă să las totul baltă şi să uit. Dacă Arişa ar fi avut inimă, ar fi găsit ea prilej să-mi scrie măcar un rând."

Mi-aduc aminte de-o noapte, când am găsit prin hârţoagele mele o partitura procurată de la un amator de muzică, copiată anume de mine pentru Arişa dintr-o operă de Gluck pe atunci nouă şi nejucată încă, *Ifigenia*. Am ars-o plângând.

După îndelungi chinuri şi desperare, am părăsit locurile natale. Despărţirea de bunica a fost dramatică. Parcă am fi presimţit amândoi că ne vedeam pentru ultima oară.

În acelaşi an, Agrafena Vlasievna a răcit în timp ce se afla la o mănăstire din apropiere; a zăcut puţin şi a murit. Am rămas singur pe lume ca un fir de iarbă în câmp.

Părăsind Konţovka, am rătăcit o vreme prin Moscova,

unde aveam acces la familia conţilor Orlov, apoi prin Petersburg, încercând întruna să aflu veşti despre neamurile Rakitinilor care locuiau dincolo de Oka, tot sperând să pot schimba vreo veste cu trădătoarea de Arişa, dar nimeni nu mi-a putut da nici o lămurire. Mai aveam concediu. Eram liber, dar nimic nu mă mai atrăgea pe lumea asta. Ce-mi rămânea de făcut, ce mai puteam întreprinde?

Între timp, veştile venite dinspre sud, de dincolo de mare, preocupău pe toată lumea. Era începutul campaniei turceşti. M-a luminat un gând fericit: m-am adresat Colegiului pentru treburile navale şi am stăruit să fiu transferat imediat la o escadră din apele teritoriale greceşti. M-a ajutat contele Feodor Orlov, care mi-a dat o recomandare pentru frate-su, contele Aleksei, comandantul flotei noastre din Mediterana. Cum am ajuns până acolo şi toate câte le-am pătimit n-am să le povestesc aici. Rostind la nesfârşit numele cândva atât de drag mie, mă aruncam în toate vâltorile, îmi căutam moartea în Specia, lingă Navarino şi Cesma. „Arişa, Arişa, ce-ai făcut din mine şi pentru ce? îmi spuneam întruna. Doamne, când o veni mai iute sfârşitul vieţii mele?!” Moartea însă nu venea; în schimb, am fost capturat şi, după glorioasa luptă de la Cesma, iată-mă pentru lungă vreme prizonier la Stambul.

Hogea, vizitatorul meu, devenea tot mai prietenos şi, totodată, mai insistent. Ne vedeam în fiecare zi şi stăteam ore în şir de vorbă. Uneori mă supăra, mă înfuria chiar, alteori era amuzant. Îl îmbiam în glumă să calce legile profetului, pe care mi le tâlcuia cu atâta foc, îmbiindu-l să bea un păhărel cu mine, drept pentru care beam şi eu. Mentorul meu, vrând să-mi facă pe plac, a început să guste cu osârdie din licorile aduse mie, vinuri de Kios şi de aiurea. Întâlnirile noastre nu mai conteneau. Sporovăiam despre Orient, despre Rusia şi câte altele.

Odată, era încă pe la mijlocul verii lui ’74, la ora când

muezinul din minaret chema poporul la rugăciunea de seară, preceptorul meu m-a întrebat în mare taină şi nu fără bucurie răutăcioasă dacă am idee că în Italia a apărut o rivală neaşteptată şi periculoasă pentru împărăteasa noastră domnitoare Ecaterina, o pretendentă la tronul rus.

Am fost surprins şi am tăcut o bună bucată de timp. Hogea repetă cele spuse. La întrebarea mea despre pretendentă, mi-a răspuns: „O bastardă a răposatei împărătese Elisabeta Petrovna”. „Aiureli, urlai eu, o bârfă lipsită de temei a bazarelor voastre!” Hogea se supără, ochii îi licăreau furioşi. „Nu-i bârfa, citeşte! îmi spuse el, scoţând de sub poalele halatului o pagină ştearsă a unui ziar din Utrecht. Mai bine gândeşte-te la ce-o aşteaptă pe mămucă-ta Rusia”.

Inima mea, devotată măreţei noastre suverane, s-a strâns de spaimă. Citind ziarul, m-am convins că hogea avea dreptate: mai întâi la Paris şi în posesiunile nemţeşti, apoi la Veneţia, apăruse într-adevăr o persoană care se intitula „*prinţesa întregii Ruşii, Elisabeta*”.

Conform zvonurilor, pretendenta se pregătea în vremea aceea să-i facă o vizită sultanului, să-i ceară ajutorul armat întru apărarea drepturilor sale, mai cu seamă că pe Dunăre armată turcă era cu noi în toiul luptei.

Veştile aflate m-au întristat peste poate. ... Simţeam că-mi ies din fire. M-am plimbat ce m-am plimbat din colţ în colţ prin celula mea, apoi m-am oprit la fereastră, m-am prins cu toată puterea de gratii şi, zgâlţâindu-le, îmi venea să le rod cu dinţii. „Vreau aripi, aripi vreau! îl imploram pe Dumnezeu. Să pot zbura la flotă mea, să-l anunţ pe credinciosul supus al Ecaterinei, pe contele Orlov, să-i spun totul din fir a păr”... Şi, după ruga mea, în acele zile s-a înfăptuit minunea. N-am să uit cele trăite câte zile voi avea.

Inventând mii de mijloace cum să scap, să fug, m-am oprit la ideea că în primul rând trebuie să-mi fac o cheie

cu care să-mi pot desface lanţurile grele. Am scos din zid un cui rupt, de care îmi atârnam hainele şi din el, cu mare greutate, mi-am făcut cheia mult visată, lucrând-o cu o piatră.

Bucuria mea era de nedescris când în noaptea următoare mi-am descuiat lanţurile, le-am scos şi am dormit fără ele. Spre ziuă mi le-am pus din nou, iar cheia am ascuns-o bine într-o crăpătură din zid. Hotărârea mea era următoarea: scăpându-mă în grabă de lanţuri, să le folosesc pentru omorârea renegatului hoge, apoi să ies pe nesimţite din închisoare şi să fug. Dar încotro? Aici alternativele erau fără număr.

Dumnezeu, care are grijă de sufletele dreptcredincioşilor săi, m-a ferit de un păcat de prisos. Hogea, în timpul vizitelor sale, sorbea ca întotdeauna din licoarea pe care o primeam din belşug. Sosi momentul. Alegând o seară potrivită, m-am decis să-i spun turcului că am priceput înţeleptele sale precepte şi că sunt gata să trec la islamism. Încântarea lui fu atât de mare, încât de bucurie s-a apucat de clondirul cu vinul de Kios cu atâta osârdie, încât s-a turtit de-a binelea şi a început să moţăie.

Eu nu conteneam cu îmbierile. „Nu, repeta el întruna, nu pot, nu vreau să scap rugăciunea; or să bage de seamă, o să se afle sus…” I-am turnat iar. El, clipind siret din pleoape şi ameninţându-mă cu degetul, mai goli o cană, apoi, la scurtă vreme, cum picioarele începură să nu-l mai asculte, s-a culcat şi, fredonând o melodie bulgărească, a adormit tun. Am încercat să-l zgâlţâi, – nimic. I-am scos atunci papucii, halatul înflorat şi turbanul, m-am îmbrăcat cu ele, în timp ce el continua să doarmă ca mort.

Eram cam de aceeaşi statură cu el; în temniţă, barba îmi crescuse mare, semăna cu a lui, doar era ceva mai deschisă la culoare. „Doamne! îmi ziceam eu, înfiorându-mă de bucurie. Oare voi fi liber?”

Trăgându-mi pe ochi imensul turban alb şi aplecându-mă pios, făcându-mi de lucru cu mătăniile de parcă aş fi rostit o rugăciune, am ieşit din închisoare şi am făcut câţiva paşi prin curte. Sentinelele de la intrare şi de la porţile minaretului, cu muschetele pe umăr, îşi făceau rondul în tăcere; nu m-au recunoscut în amurgul soarelui şi m-au lăsat să trec.

Zgomotul străzii m-a năucit de a binelea, era cât pe ce să mă zăpăcesc, dar mi-am revenit imediat. Fără să mă grăbesc, tacticos, am ajuns la ţărm, i-am făcut semn barcagiului care s-a apropiat şi, aplecându-mă şi mai mult, i-am arătat cu capul una din corăbiile străine ce erau ancorate. O ochisem de mult, prin fereastra închisorii.

Era o goeletă gata de plecare, una din goeletele comerciale franceze. Am recunoscut o după pavilion.

IV

COMANDANTUL GOELETEI FRANCEZE, un brun frumos şi voinic, nu întârzie să confirme mărinimia naţiei sale. Aflând că sunt marinar rus, mă privi, tăcu, apoi mă întrebă cu voce joasă:

— Nu cumva sunteţi Konţov?

— Ce vă face să credeţi? replicai eu, alarmat.

— O, aş dori teribil să fie aşa, răspunse dânsul. Nouă tuturor, ne-a fost milă de bravul Konţov, ne-am interesat de soarta lui… Aş fi fericit dacă aş putea să-l servesc.

N-aveam ce face, am hotărât să mă dau în vileag. Căpitanul se bucură nespus şi mă conduse în cabină, mă asigură că-i va plăti barcagiului, dar, pentru orice eventualitate, ordonă să fie urcat la bord cu barca cu tot, după care porunci să se ridice ancora şi pânzele. Când se lăsă noaptea, goeleta porni. Vântul proaspăt era prielnic şi spre ziuă eram departe de Stambul. Barcagiului meu i s-a dat drumul undeva, pe mare…

Pesemne că hogea dormi îndelung: n-am fost urmărit. Barcagiul, după ce-şi primise plata, ba pe deasupra şi ţoalele popii în care fugisem, trebuia să tacă, vrând-nevrând. După ce mi-au dat haine pe potrivă, ba punând mâna de la mina mi-au adunat şi o sumă frumuşică de bani, franţujii, plini de curtoazie, mi-au propus să mă ajute să trec pe prima corabie rusească ce-o voi întâlni în apele italieneşti.

De la căpitanul goeletei am aflat, printre altele, că

misterioasa prinţesă rusă, care începuse să mă preocupe, nu mai era la Veneţia, ci pe ţărmurile turceşti, la Raguza, mai exact la Dubrovnik, pe unde eram nevoiţi să trecem. Am rugat să fiu debarcat acolo. Franţujii voiau să mă oprească, vorbindu-mi de pericolul pe care-l prezintă pentru mine noua vecinătate a turcilor; eu insistam.

Mulţumind bunilor mei salvatori, care n-au vrut să ia măcar o poliţă pentru banii împrumutaţi, am pus, plin de tulburare, piciorul pe pământul republicii raguzane unde în scurt timp m-am informat şi despre persoana care mă interesa.

Misterioasă prinţesă pusese stăpânire pe minţile întregului popor. Se făceau tot soiul de presupuneri. La hotelul unde am tras locuiau câteva persoane din suita ei, polonezi şi de alte naţionalităţi. La început, aceşti domni se fereau de mine din răsputeri, mă priveau cu suspiciune; dar, aflând cine sunt şi anunţaţi că, bucuros de salvare, mă îndrept neîntârziat spre escadra prinţului Orlov, au început să-mi vorbească despre prinţesă şi, plini de bunăvoinţă, să-mi propună chiar înlesnirea unei audienţe.

— Dar cine e dânsa şi unde a stat ascunsă până acum? îi întrebai eu pe cei din suita prinţesei.

— Este fiica dreaptă a răposatei voastre împărătese Elisabeta, din căsătoria ei secretă cu contele Razumovski, mi se răspunse. În copilărie a fost dusă până la graniţa Persiei, apoi, sub nume străine, a locuit la Kiel, Berlin, Londra şi în alte oraşe. La Paris i se spunea doamna de Azov, *dame d'Azow*[91], în Germania şi aici, la Raguza, e numită contesa Pinneberg. Imaginaţi-vă: e doar împărăteasa voastră, Elisabeta a II-a, sânge din sângele lui Petru cel Mare... Prinţi germani şi de alte neamuri au venit să-i ceară mina; curtea Franţei i-a amenajat aici un apartament în casa consulului său şi e gata să-i ofere orice sprijin.

[91] În franceză în text.

M-au tulburat stările acestea. „Kiel, Berlin! îmi ziceam. Kielul e în Holştinia; doar a jucat un rol atât de mare în soartă fetelor marelui Petru, a Annei, care pe vremea aceea era măritată acolo, a Elisabetei, care l-a adus de pe acolo pe moştenitor, pe Petru al III-lea. Oare la Petersburg treburile astea nu dau nimănui de gândit? Oare ce hotărâri s-or lua la noi dacă se va afla despre o astfel de pretendenta?” Polonezii m-au condus la contesa Pinneberg.

M-am îmbrăcat cum am putut mai bine, mi-am ras barba şi mustăţile, m-am pudrat, m-am pomădat şi ondulat. Am fost primit cu multă căldură în casa contesei. Mareşalul curţii sale, baronul Korf, m-a condus cu toată ceremonia cuvenită, în salonul ei de primire. Am privit în jur; o încăpere spaţioasă, capitonată cu mătase bleu, iar mobila tapisată în atlaz roz. N-am apucat să-mi revin, că am auzit paşi şi voci vesele în surdină.

În salon intră prinţesa Elisabeta, înconjurată de o suită elegantă. Mai târziu am aflat că erau celebrul, în acea vreme, prinţ Radziwill, prieten de inimă, poreclit „*pane kohànku*”, îmbrăcat într-un caftan de catifea albastră bătută în diamante, alături, sora lui, frumoasa contesă de Moravia şi prinţesa Sanguszko; le urmau contele Potocki, capul confederaţiei poloneze împotriva noastră, îmbrăcat într-un *kuntush* roşu foc, ceva mai încolo, îngâmfatul şi bogatul staroste Pinski, conte Prjdetzki; alături păşeau Cearnomski, un tânăr influent în confederaţie, celebru bătăuş şi duelist şi câţiva cunoscuţi ofiţeri de-ai lui Radziwill. Potocki şi Prjdetzki erau încărcaţi de panglici şi decoraţii.

Prinţesa, după cum am băgat eu de seamă, purta o rochie de amazoană, din tafta galbenă păi, cu aur, cu o garnitură de crep; pe cap avea o pălărie rotundă, albă, ornată cu pene negre de struţ; pe umeri o mantie roz, garnisită pe margini cu dantelă de mătase, iar la brâu revolvere minuscule, puse în tocuri scumpe şi în mină, o

cravaşă. Se pregătea de o plimbare călare.

Mândrii magnaţi polonezi îi spuneau prinţesei „înălţimea voastră”, rămâneau în picioare când ea lua loc, iar când trebuiau să răspundă la întrebări se aplecau atât de tare, de parcă îngenuncheaţi.

N-am să neg, m-a uluit aspectul prinţesei. În faţa mea se afla o femeie frumoasă în adevăratul înţeles al cuvântului, de vreo douăzeci şi trei, douăzeci şi patru de ani, înăltuţă, dreaptă, subţire, cu păr bogat blond, cu faţa albă, cu roşu-n obraz şi cu pistrui care o prindeau grozav de bine. Avea ochi căprui, mari, rotunzi, unul luşa uşor, dând feţei sale mobile o expresie aparte, de şiretenie şugubeaţă. Dar lucrul cel mai important era faptul că, privind-o acum pe prinţesă, am constatat o asemănare uluitoare cu răposata împărătească Elisabeta Petrovna, ale cărei portrete le întâlnisem la tot pasul pe parcursul copilăriei şi adolescenţei mele.

Fâstâceala mea a fost primită cu bucurie. Prinţesa mi-a spus, cu căldură, câteva cuvinte franţuzeşti de bun sosit, mi-a permis să-i sărut mina şi, când primirea ceremonioasă, cerută de etichetă, luă sfârşit, îşi concedie, dintr-o privire, suita, iar mie îmi indică un scaun. Am rămas singuri.

V

VORBEAM FRANŢUZEŞTE ŞI TREBUIE să adaug că prinţesei, uneori, îi scăpau expresii italieneşti.

după câteva schimburi de idei, amândoi, dintr-o explicabilă jenă, am tăcut.

— Sunteţi ofiţer rus, marinar, nu? mă întrebă prinţesa.

— Întocmai, înăl... luminăţia voastră, răspunsei eu neştiind cum să mă adresez.

— Mi-e cunoscut faptul că aţi strălucit în lupte... Numele v-a răsunat la Cesma... continuă ea. În sfârşit, aţi avut atâta de pătimit în prizonierat...

Eu, fâstâcit, tăceam; tăcu şi ea.

— Sunt prinţesa rusă, fiica unei împărătese, pe care cândva aţi iubit-o. Mă interesează, rosti dânsa pătimaş – şi până azi îmi răsună în urechi vocea ei caldă, profundă, insinuantă – nu-i aşa că aţi iubit-o pe mama mea, pe fiica marelui Petru? Prin sânge şi prin testament sunt singura ei moştenitoare.

— Dar, îndrăznii s-o contrazic, în clipa de faţă domneşte marea Ecaterina, o împărătească cu nimic mai puţin iubită de toţi...

— Ştiu! Ştiu! mă întrerupse prinţesa. Împărăteasa voastră de azi este puternică şi stimată de popor şi nu-i bine ca eu, o femeie slabă şi părăsită de toţi, departe de Curte şi de patrie, să intru cu ea în conflict.

— Ce vreţi dar, întrebai eu cu mirare, ce aşteptaţi?

— Caut apărare şi respectarea drepturilor mele.

— Iertaţi-mă, ripostai eu, dar mai întâi trebuie să vă dovediţi originea şi drepturile.

— Aveţi nevoie de dovezi? Iată-le! spuse prinţesa, sărind de pe scaun şi deschizând un mic sipet lucrat în argint şi baga, păstrat pe măsuţa din colţ. E testamentul bunicului meu, Petru cel Mare, iar aici, priviţi, sunt ultimele cuvinte ale mamei mele, Elisabeta, lăsate cu limbă de moarte.

Prinţesa desfăcu şi-mi întinse copiile franţuzeşti ale hârtiilor de care-mi vorbise. Le parcursei în fugă.

— Dar sunt copii şi pe deasupra în traducere, mă împotrivii eu.

— O, fiţi pe pace, originalele sunt în mâini sigure... Doar n-am să port asemenea acte asupra mea. Să risc? Dacă nu vă e suficient, priviţi, îmi spuse prinţesa peste umăr. Şi îmi arătă peretele de deasupra sofalei.

Pe tapiseria bleu a peretelui din dreptul ferestrei lângă care ne aflam, atârnau două portrete în rame ovale, lucrate în ulei. Unul dintre ele o reprezenta foarte bine pe răposata împărătească Elisabeta Petrovna, purtând pe cap o mică coroană, celălalt – pe tânăra care se afla în faţa mea.

— Nu-i aşa că semănăm? mă întrebă ea, privindu-mă ţintă în ochi.

— Într-adevăr, asemănarea există, încuviinţai eu. Am observat-o de îndată ce-am pătruns aici şi v-am văzut. Permiteţi-mi să aflu când a fost lucrat portretul vostru?

— Anul acesta, la Veneţia... Celebrul Piacetti lucra la portretul logodnicului meu, prinţul Radziwill... M-au convins să-i pozez şi eu.

— Miraculoase întâmplări! exclamai eu, tulburat în pofida voinţei mele. Închipuirile prind viaţă, apar fantomele: dincolo de Volga – Petru al III-lea, pe care îl ştiam înmormântat de mult; aici – fiica Elisabetei, de nimeni aşteptată şi ştiută.

— Să nu mă confundaţi cu Pugaciov, protestă prinţesa,

roşind uşor. Deşi se dă drept împărat şi-şi bate monezi cu inscripţia „*Redivivus et ultor*” – răzbunătorul înviat, nu e deocamdată decât... guvernatorul meu pentru acele meleaguri.

— Aşadar, conchisei plin de mirare şi măria voastră afirmă că e un impostor?

— Să nu mă întrebaţi cine e, răspunse misterios prinţesa. Veţi afla totul... la timpul potrivit. În momentul de faţă, multe oraşe – Kazan, Oremburg, Saratov, ca şi pământurile de pe Volga sunt în mâinile sale. Nu-i cunosc trecutul. Dumnezeu să-l judece... Dar eu, eu sunt cu adevărat fiica împărătesei Elisabeta, vara primară a fostului împărat Petru al III-lea.

— Dar cine e tatăl înălţimii voastre? Prinsei curaj să întreb.

Prinţesa tăcu o vreme, posomorându-se.

— Chiar nu ştii? Contele Aleksei Razumovski, devenit ulterior în taină soţul mamei mele. Copilăria mi-am petrecut-o pe drumuri. Nu mi-e clară nici mie. Mi-aduc aminte de sudul Rusiei, de un cătun uitat de lume, de unde am fost luată pe neaşteptate. Se urmărea ştergerea oricărei amintiri despre proveniența mea; nu se cruţau bani, eram purtată dintr-un loc într-altul, dintr-o ţară într-alta. Probabil, lucrurile astea îi sunt cunoscute contelui Şuvalov... Recent, călătorind prin Europa, a dorit să mă vadă, drept pentru care am avut o întrevedere secretă.

— Cum?! L-aţi văzut pe contele Şuvalov? Unde? Eram uluit la gândul că unii – o spun din auzite – îl considerau pe el drept tatăl prinţesei.

— Eram la cură de ape în Spaa... Prietenii m-au avertizat asupra celebrului călător rus; nu i-am putut refuza întâlnirea. În cameră a pătruns un bărbat în vârstă, solid, încă foarte frumos, îmbrăcat bogat şi cu gust. Venise cu nume de împrumut. În timp ce stăteam de vorbă, mă fixa cu ochi trişti, adânci. Îmi urmărea mişcările şi-i simţeam tulburarea interioară. Mai târziu am aflat că

fusese favoritul mamei mele, cândva puternicul Ivan Şuvalov. De ce părea atât de fâstâcit – nu ştiu. Cred că sunteţi de părerea mea că nu eu trebuie să hotărăsc. Moartea mamei a dus în mormânt printre alte taine şi taina asta.

Prinţesa se opri din vorbă, tăceam şi eu.

— A cui apărare, al cui ajutor îl aveţi dar? mă încumetai să întreb, în timp ce intram sub semnul celor mai contradictorii sentimente.

VI

PRINŢESA ASCUNSE HÂRTIILE ÎNTR-O casetă, o încuie, o puse la loc, apucă evantaiul şi luând din nou loc, arunca din când în când câte o privire pe fereastră.

— Sunteţi gata să mă ajutaţi? mă întrebă ea ferm, ca răspuns la întrebarea mea.

Nu ştiam ce să răspund.

— Sunteţi gata să-mi acordaţi, în caz de nevoie, ajutorul dumneavoastră?

— Care anume?

— Vedeţi... dacă împărăteasa Ecaterina va voi să facem un partaj, după cum îi va dicta conştiinţa şi fără să ne certăm, începu prinţesa să vorbească rar, subliniind fiecare cuvânt, sunt gata să fac orice pentru ea... Îi dau Nordul, cu Petersburgul, cu provinciile baltice şi cu toată regiunea maritimă, mie îmi opresc Caucazul, în general, Sudul... Mi-e drag Sudul. Şi o parte din Răsărit. O, credeţi-mă, voi respecta cu sfinţenie un partaj paşnic, voi fi mulţumită oricum. Voi popula ţările mele de baştină, le voi organiza cum trebuie, o să vedeţi... Mă pricep... Şi, bineînţeles, în primul rând voi repune în drepturi Ucraina şi Polonia... Sunteţi doar ucrainean, nu-i aşa? mă întrebă ea, privindu-mă ţintă în ochi. Şi eu am copilărit în Ucraina... Dacă însă Ecaterina nu va cădea de acord, spuse ea încruntându-şi sprâncenele, nu-mi va rămâne decât să-mi capăt drepturile cu forţa. Mă pregătesc să

plec la Stambul, la sultan; mă aşteaptă. Voi apărea la Dunăre în mijlocul oştilor sale transbalcanice să mă lupt cu armata Ecaterinei. Şi-am să i-o plătesc; de altfel, mă vor ajuta mulţi, printre care şi toţi nemulţumiţii... De pildă, comandantul escadrei, Orlov... Ce spuneţi de dânsul?

— Orlov? am întrebat eu, fără să-mi ascund uluirea.

— Da, el! Vă miră? răspunse prinţesa făcându-şi vânt cu evantaiul şi privindu-mă îndrăzneţ. Ce ziceţi despre asta?

— Nu pot, luminăţia voastră, să nu-mi exprim îndoiala fără margini, am răspuns eu. Sunt doar vise de copil. Pe ce vă bazaţi posibilitatea unei asemenea, iertaţi-mi expresia, trădări din partea contelui?

— Trădare? ţipă prinţesa, aprinzându-se ca focul. De altfel, puteţi fi iertat... aţi fost în prizonierat, multe vă sunt necunoscute...

Zâmbi plină de sine, făcându-şi nervos vânt cu evantaiul.

— Puterea şi vaza Orlovilor a căzut, continuă ea. Trec la putere duşmanii lor ascunşi şi de neîmpăcat, Paninii... Favoritul Ecaterinei, Grigori Orlov, fie-vă cunoscut, e înlocuit de un altul. Cuprins de tristeţe, Orlov a întrerupt convorbirile cu sultanul, pe care aproape că îl învinsese şi părăsind Dunărea, s-a dus ca vântul la Petersburg. Dar n-a fost admis la Curte, ba mai mult, a fost exilat la Revel. Vă miră? Mai mult... Şeful dumneavoastră, contele Aleksei Orlov, supărat pentru cele întâmplate fratelui său, nu-şi ascunde resentimentele, e gata să se răzbune şi, nici vorbă, îmi poate fi de mare ajutor. Vedeţi dar ce noutăţi avem. I-am şi expediat contelui Aleksei o scrisoare şi un mic manifest.

— Un manifest? În legătură cu ce?

— Dacă Orlov va hotărî să treacă de partea mea, îi propun să dea citire, în faţa escadrei, manifestului meu, să mă recunoască şi să-mi proclame drepturile.

— Dar asta e imposibil, iertaţi-mă, încercam eu să obiectez. Gestul vostru este îndrăzneţ, dar nechibzuit...

— De ce? mă întrebă cu mirare prinţesa. Cei nemulţumiţi caută răzbunare; cei părăsiţi şi uitaţi – la fel. E soarta tuturor. Or ce e mai dureros decât să nu se ţină seamă de vechile, unanim recunoscutele merite?... O ştie toată lumea! Ecaterina doar Orlovilor le datorează tronul.

Prinţesa se ridică, se plimbă prin cameră, apoi deschise larg fereastra. Părea că se sufocă. Apoi începu din nou să-mi vorbească, în toate amănuntele, despre speranţele ei de a intra în Rusia cu ajutorul flotei, nevrând nici în ruptul capului să asculte obiecţiile mele. Se părea că nimic n-o va putea aduce la realitate.

Mi-a devenit limpede că această femeie răsfăţată, capricioasă şi asemeni unei lave încinse ascunsă de cenuşă e capabilă, prin îndrăzneala ei, să se măsoare cu oricare dintre bărbaţii cei mai înverşunaţi.

— Vă îndoiţi, sunteţi mirat? exclamă ea strigând, cuprinsă de un tremur nervos. Mă întrebaţi de ce cred cu atâta tărie în succesul cauzei mele? Oare chiar să nu ştiţi?... Sunt mulţi acei compatrioţi de-ai dumneavoastră care mă simpatizează, cu unii mă şi aflu în corespondenta... Dar dumneavoastră sunteţi primul rus şi pe deasupra un om cu asemenea merite, pe care-l văd în actuala mea situaţie... Nu voi uita asta. E un lucru important pentru mine... Credeţi-mă, voi ieşi din nimicnicie, întunericul se va risipi... Oare nu vă este cunoscut că Rusia este vlăguită de războaie, de recrutări, de incendii, de molime? Dumneavoastră să nu ştiţi că poporul e sărăcit de biruri peste măsură de mari, că dincolo de Volga mişcarea cumplită, sângeroasă, mai persistă încă? Oastea voastră e prost îmbrăcată şi şi mai prost hrănită?... Toţi sunt nemulţumiţi, toată lumea se plânge... Chiar aşa, un locotenent al flotei ruse să fie străin de toate acestea? Da, când mă voi urca pe tron poporul se va bucura, iar

armata o va conduce pe autohtona[92] prinţesă rusă, pe Elisabeta a II-a, în marş triumfal, aşa cum pe vremuri a aclamat-o pe Ecaterina.

Mă revoltă această uşurinţă copilărească, această orbire a prinţesei.

— Aşa să fie, dar ruseşte vorbiţi? îndrăznii eu să întreb.

Prinţesa se fâstâci.

— Nu vorbesc, am uitat forţată de împrejurări, îmi răspunse ea, chinuită deodată de un acces de tuse. În copilărie, pe când aveam trei ani, m-au luat din Malorosia şi m-au dus în Siberia, unde era cât pe ce să fiu otrăvită, de acolo în Persia; am locuit la o bătrânică din Ispahan, împreună cu ea am plecat la Bagdad, unde am învăţat franceză de la un oarecare Fournié, cum să mai ţii minte limba ta?

Stăteam privind în gol.

— Oare ţareviciul Dmitri, slavă Domnului, recunoscut de întreaga Moscovă, vorbea ruseşte? mă întrebă prinţesa provocator. Şi-apoi, ce poate dovedi o limbă? Copiii învaţă şi uită cu atâta uşurinţă orice grai.

— Dmitri vorbea cu accent maloros, răspunsei eu, dar nu degeaba era... impostor.

— *Gran Dio*! exclamă prinţesa şi cuprinsă de un nou acces de tuse, începu să râdă. Şi nu vă e ruşine să repetaţi povestea asta? Ascultaţi şi reţineţi cuvintele mele...

Prinţesa se sprijini de spateaza jilţului. Pete sângerii îi acoperiră obrajii.

— Dmitri era un ţarevici adevărat, spuse ea răspicat şi cu convingere. Da, un ţarevici adevărat, salvat din mâinile lui Godunov prin şiretenia neamurilor, prin minune, dacă vreţi, aşa cum şi eu am scăpat de otravă în Siberia. N-aţi ştiut-o? O, *signior* Konţov, spuneţi-le altora poveştile astea, nu mie, care, deşi în străinătate, îmi cunosc hrisoavele casei. Am fost peţită de şahul Persiei,

[92] Aluzie la obârşia nerusă a Ecaterinei (n.tr.).

dar am refuzat numai şi numai fiindcă e un înrăit duşman al Rusiei... Voi fi recunoscută, auziţi? Trebuie să fiu recunoscută! conchise prinţesa triumfător, lovindu-şi genunchii cu evantaiul. Un nou val de tuse o făcu o clipă să tacă.

— Cred în steaua mea, continuă ea şi de aceea vă aleg fără rezervă că sol al meu pe lângă contele Orlov. Nu vă cer un răspuns imediat; gândiţi-vă, cântăriţi cuvintele pe care vi le-am spus şi abia apoi pronunţaţi-vă. Dar, vă repet, sunteţi primul rus ce poartă un titlu de militar activ pe care îl întâlnesc prin străini. Ca şi taine, aţi avut de pătimit şi tot printr-o minune aţi scăpat de prizonierat. Poate anume pentru asta v-a cruţat destinul şi, ca pe mulţi alţii, v-a trimis la mine.

Spunându-mi toate acestea, prinţesa se ridică în picioare şi, cu o înclinare plină de măreţie, mi-a dat a înţelege că întrevederea a luat sfârşit.

VII

„CE-I ASTA? CINE E EA? O IMPOS-toare sau cu adevărat prinţesa moştenitoare a Rusiei?”, chibzuiam eu, părăsind încăperea prinţesei într-o zăpăceală de nedescris, trecând semeţ şi plin de importanţă printre capetele plecate cu respect ale persoanelor sus-puse din suita sa.

La intrare am observat câţiva cai de călărie, înşeuaţi şi împodobiţi cu catifea şi panaşe. Îndată ce intrai în hotel, am auzit tropot de copite şi, privind pe geam, am zărit-o pe prinţesă călărind, cu bravură, un superb cal alb, înconjurată de curtenii săi. Cavalcada pornea în plimbare prin împrejurimile Raguzei.

Câteva zile am fost chinuit de cele mai alarmante gânduri. Aproape că nu-mi mai părăseam odaia, mă plimbam dintr-un colţ într-altul, stăteam culcat, scriam scrisori, le rupeam şi-mi ziceam în gând: cum trebuie să reacţionez eu, în virtutea jurământului şi datoriei serviciului meu, la propunerea misterioasei prinţese? O dată, mă vizită secretarul ei, Cearnomski. Era un om de vreo patruzeci de ani, cu o figură tinerească şi îmbrăcat foarte elegant, pe vremuri mare bogătaş, duelist şi chefliu, care şi-a prăpădit averea la cărţi şi pentru treburile confederaţiei. Îşi păstrase manierele alese, era înfumurat şi linguşitor şi, după cum vorbea lumea, o slujea pe prinţesă fiindcă era îndrăgostit de ea în taină. Vorbind despre ea, începu să-i laude mărinimia şi curajul,

afirmând, sub jurământ, că ştirile în legătură cu trecutul ei sunt adevărate şi reînnoindu-şi rugămintea de a-l ajuta.

— A cui fiică e la urma urmei? Cine e tatăl ei? întrebai eu destul de tăios. Vorbiţi atâtea în folosul ei, dar trebuiesc dovezi, totul e doar atât de îndoielnic...

Cearnomski se aprinse la faţă şi tăcu câteva clipe. Avui atunci senzaţia că acest Ganimede al prinţesei, coafat şi pomădat, purtând – cum cerea moda – nişte cercei muiereşti cu briliante, era dat cu roşu pe obraz.

— Ce fel de îndoieli, Doamne! Păi tatăl ei, iertaţi-mă, vă mai îndoiţi? A fost contele Aleksei Razumovski! spuse calmându-se, subtilul diplomat. Permiteţi-mi, pan locotenent, să vă expun totul cu de-amănuntul. Vedeţi dumneavoastră, împărăteasa Elisabeta, în urma căsătoriei secrete cu contele, a avut câţiva copii.

— Toate astea sunt poveşti! Nimeni nu ştie nimic exact, ripostai eu.

— Nici vorbă, chestiunea e delicată şi s-a păstrat în mare taină, continuă Cearnomski. Aveţi dreptate: de unde s-o ştie toată lumea? Dar o spun din surse sigure. Unde au dispărut ceilalţi copii şi care din ei mai e în viaţă, nu se ştie... Cât o priveşte pe prinţesa Elisabeta, copil de doi ani fiind, a fost dusă la neamurile lui Razumovski, cazacii Daragani, la moşia lor din Ucraina, Daraganovka, pe care poporul, consătenii noilor bogătaşi, au botezat-o după celebrul basm popular Tarakanovka. Împărateasa-mamă, iar apoi şi cei apropiaţi, auzind un astfel de nume, au poreclit-o în glumă „prinţesa Tmutarakanilor...” La început, era ţinută sub directa lor supraveghere, se interesau întruna de ea, iar apoi, mai cu seamă odată cu mutările ei dintr-un loc într-altul au pierdut-o din vedere şi, în cele din urmă, au uitat-o cu totul.

Cuvântul Tarakanovka m-a făcut să tresalt fără voia mea. Mi-a revenit pentru o clipă în minte ceva cunoscut şi îndepărtat, propria mea copilărie uitată, cătunul meu natal Konţovka şi răposata bunică Agrafena Vlasievna,

care ştia atâtea despre fosta şi actuala Curte, despre ciudata întâmplare a păstorului din Lemeşî, care peste noapte s-a transformat din rapsodul Alioşka Rozum în conte Razumovski şi soţ secret al ţarinei, despre urcarea pe tron a noii împărătese, despre atentatul lui Mirovici şi despre câte altele. Datorită lui şi bunicu-meu, Irakli Konţov, consătean cu familia Razumovski, a avut multe avantaje, a fost avansat în slujbe şi a murit mare demnitar.

Cu ocazia asta mi-am amintit de încă o împrejurare neclară. Eram adolescent. Mergeam cu bunică-mea la nişte neamuri, la o onomastică. Drumul trecea prin Baturino, rezidenţa hatmanului Kiril Razumovski... Era o seară liniştită de vară. Sporovăiam. Din trăsura deschisă, în fapt de seară se conturau sălciile uriaşe printre care se zăreau câteva căsuţe albe şi mori de vânt, dominate de o biserică. Bunica şi-a făcut semnul crucii, a căzut pe gânduri şi abia auzit, ca pentru sine, a spus deodată „*tarakancik*!" „Ce-ai spus, bunică?" o întrebai eu. „Tarakancik. „— Ce-i asta?" „— Iată ce-i, dragul meu Pavlinka! răspunse dânsa. Cândva, aici, în satul ăsta, trăia o persoană misterioasă, o copilă tare simpatică, albă şi durdulie ca un cozonăcel. Numai că nu i-a fost dat să-şi ducă multă vreme zilele aici şi, într-o bună zi, a dispărut fără urmă." „— Cine era?" mă interesai eu. „— Scufiţa roşie, răspunse bunica pe şoptite. Se vede treaba că şi pe ea, prinţesa tmutarakanilor, ca şi în basmul cu pricina, au mâncat-o lupii cei răi şi fără de inimă."

Mai multe Agrafena Vlasievna nu mi-a spus, dar nici eu n-am mai întrebat-o nimic, socotind că, într-adevăr, a fost mâncată de lupi.

Acum, îmi reaminteam cu toată limpezimea şi de Tarakanovka cea verde, înconjurată de sălcii şi de povestirea fugară a bunicii. Epoca era miraculoasă şi puteai crede în orice minune.

— Ei, vă hotărâţi, pane? mă întrebă Cearnomski,

văzându-mă tăcut şi căzut pe gânduri.

— Vă rog să-mi explicaţi, spusei eu, ce serviciu anume doreşte prinţesa să-i fac?

— Unul singur, unul singur, pan locotenent, spuse linguşitor trimisul, ridicându-se şi înclinându-se adânc. Să-i duceţi contelui o scrisoare din partea înălţimii sale. Asta-i toată rugămintea... şi să-i spuneţi contelui Orlov unde şi în ce împrejurări aţi întâlnit-o pe prinţesa întregii Ruşii, Elisabeta şi cu câtă nerăbdare aşteaptă înălţimea sa răspunsul contelui la prima ei scrisoare şi manifest. De rezultatul serviciului dumneavoastră vor depinde acţiunile următoare ale înălţimii sale, fie vizita la sultan, fie celelalte.

Cearnomski scoase un plic pe care mi-l întinse.

— Este singură rugăminte! repetă dânsul şi, cu o nouă plecăciune, mă privi slugarnic, cu ochii săi mari, cenuşii, plini de implorare.

Chibzuind, mi-am dat seama că nu e cazul să refuz şi am luat scrisoarea. Datoria serviciului îmi cerea să-i raportez totul contelui, iar cum va hotărî dânsul ăsta era treaba dumisale.

— Permiteţi-mi, spusei, nu ştiu cine e prinţesa dumneavoastră, dar scrisoarea să vă ajunge intactă la conte.

În aşteptarea unei corăbii de ocazie, m-am prezentat încă o dată la prinţesă, mi-am luat rămas bun şi în ziua când prinţul Radziwill oferea, în cinstea prinţesei, o strălucită serbare, cum nu întâlneşti decât în basme, am părăsit Raguza.

Despre această serbare au avut ce vorbi vreme îndelungată ziarele Europei. Aiuritul şi risipitorul prinţ, îndrăgostit de ea nebuneşte, de multă vreme arunca cu banii, ca un nabab indian. De data asta, se deschise. Vinurile scumpe curgeau şiroaie, muzica cânta de-ţi lua auzul, în parc se trăgea cu tunurile şi se organizaseră jocuri de artificii dintr-o mie de rachete. La sfârşitul

ospăţului, cu bal mascat şi dansuri, *pane-kohanku* anunţase pe toată lumea că danţul trebuie să ţină până-n ziuă şi că, odată cu zorile, toţi comesenii, pentru a se răcori, vor vedea o iarnă adevărată şi vor fi duşi acasă nu cu trăsuri, ci cu săniile.

Dimineaţă, oaspeţii ieşiră în prag; toate străzile învecinate erau, într-adevăr, albe că iarna. Erau presărate cu un strat gros de sare aidoma zăpezii şi o mare de măşti zgomotoase întovărăşite de noi salve de tun şi de ţipetele orăşenilor treziţi din somn a fost, într-adevăr, dusă acasă cu săniile, în sunetul muzicii.

Am plecat, spărgându-mi creierii să ghicesc, dacă într-adevăr prinţesa este fiica răposatei împărătese Elisabeta şi dacă crede cu adevărat în ceea ce spune, sau împrăştie numai un basm scornit de alţii. Pe cât îmi aduc aminte, expresia feţei ei, mai cu seamă ochii, trădau o oarecare, abia perceptibilă ezitare dar, în acelaşi timp, aveau o licărire care aducea a speranţă. Ducând aceste ştiri despre ea precum şi scrisoarea pe care mi o încredinţase, acţionam în numele datoriei mele de ofiţer, dar, totodată" având pentru ea şi o anume milă, cum ai în general pentru orice femeie.

VIII

AM DEBARCAT DIN CORABIE LA AN-cona. De acolo am plecat neîntârziat la Bologna, unde mi s-a spus că se află statul major al comandantului escadrei.

Contele Aleksei Grigorievici Orlov, deşi învingător la Cesma, în fundul sufletului său nu prea îndrăgea marea şi, predând conducerea flotei contraamiralului Samuil Greig, ofiţer general de marină, majoritatea timpului şi-o petrecea pe uscat. Cu supuşii era deosebit de prietenos şi de amabil, îi plăceau glumele simple şi, marcat de strălucirea imperială, era cu toată lumea atent şi binevoitor.

Îmi era cunoscută viaţa contelui la Moscova, până în ultima campanie din apele greceşti, aceea care i-a adus gloria, Orlovii nu erau străini familiei mele. Răposatul taică-meu, într-o anumită perioadă a lucrat împreună cu ei, iar eu, întorcându-mă de pe mare, nu o dată i-am vizitat acasă la Moscova. Contele Aleksei Grigorievici era favoritul numărul unu al oraşului. Chipul de voinic din basme, respirând sănătate, al contelui Alehan, cum era poreclit acolo, ochii săi frumoşi, greceşti, firea lui veselă şi lipsită de griji şi uriaşa avere atrăgeau în palatele sale ospitaliere atât protipendada cât şi pe omul de rând.

Palatul contelui Aleksei Grigorievici, îmi aduc ca acum aminte, se găsea dincolo de bariera Moscovei, la vadul Crimeii, la marginea satului Neskucinoe.

Moscoviţii admirau în palatul său pereţii tapisaţi cu goblenuri, sobele rafinat lucrate şi modelate, cu picioruşe daurite, colecţia de arme vechi şi de tablouri. Parcul său era împodobit cu fântâni arteziene, bazine, pavilioane, cascade, avea o grădină zoologică şi una de păsări. Iar la poarta principală, în ferestruica gheretei pazniculului, se afla o colivie cu un papagal vorbitor, care striga pentru toţi gură-cască: „Vivat împărăteasa!”

Se spune că, la banchetele ca-n basme ale contelui Aleksei Grigorievici, la masele aranjate pe sub lămâii şi portocalii amari din serele sale, nu arareori luau loc peste trei sute de persoane.

Fire de rusnac, contelui îi plăcea să-şi înveselească oaspeţii cu tot soiul de spectacole: lupte cu pumnii, lupte libere. De altfel, îşi măsura şi el puterile: îndoia potcoave, lega vătraiul cu nod, îngenunchea taurul ţinându-l de coarne şi înveselea Moscova cu şotiile sale cu totul deosebite.

Aşa, odată, ca să-şi bată joc de fanţii care tocmai se dădeau în vânt după lornioane şi ochelari şi-a trimis de un arminden, în parcul Sokolniki, pe unul din pomanagiii aciuiţi pe lângă palat. În ţinută de călărie, acesta păşea ţanţoş în urma junilor îmbrăcaţi după ultima modă, trăgând o mârţoagă şchioapă, pe ochii căreia tronau nişte ochelari uriaşi, tăiaţi în tablă, purtând următoarea inscripţie: „Şi încă n-am decât trei ani!”

Dar cel mai viu interes îl stârneau vânătorile cu gonaşi şi caii săi de curse. Nici un cal din Moscova nu se putea întrece cu armăsarii contelui, amestec de sânge arab cu sânge englez şi finlandez.

La cursele de căi ce aveau loc în faţa casei, lingă vadul Crimeii, contele Alehan – îl văd că şi acuma – iarna, într-o sanie minusculă, iar vara, în carul de curse, condus de el însuşi, se întrecea cu renumita sa iapă albă ca spumă, Smetanka, sau cu concurenta acesteia, Amazonka cea sură şi cu pete.

Poporul se ţinea după el – gloată, când contele, purtând o scurteică îmblănită a la Romanov sau un halat de postav, apărea în poartă, călare, strângând în hăţuri pe frumoasa cu coamă albă şi se pornea să strige la cei trei Semioni, principalii săi călăraşi: la Senka cel Alb să îndrepte căpăstrul înspumat, la Senka cel Negru să strângă chinga, la Senka din Drezda să umezească cu cvas coama calului.

Contele era şugubăţ şi în scris.

Toată lumea cunoştea pe de rost scrisoarea trimisă fratelui său, Grigori, în care descria strălucita victorie de la Cesma: *„Mândre frate-meu, noroc! Iată c-am intrat şi-n foc. Prins-am pe duşman pe loc. Luptă dreaptă fu să fie. L-am zdrobit din temelie. L-am învins, l-am scufundat, după aceea foc i-am dat, de s-a prefăcut în scrum. Eu, îmi văd tihnit de drum. Sluga voastră, scumpe frate, îţi trimite sănătate”.* Scrisoarea a circulat în copii din mâna în mina.

Chefliu înnăscut, bătăuş şi petrecăreţ, în anii dinainte de război, contele nici nu visa să ajungă marinar. Până şi la comandamentul flotei din Italia a sosit pe uscat.

Câte nu se spuneau pe seama lui cu ocazia urcării pe tron a împărătesei. După lupta de la Cesma vorbele s-au înteţit. Pentru multă lume contele era o enigmă.

La paradă ca şi la primirile pe care le organiza ca la Curte, Aleksei Grigorievici apărea în toată strălucirea, îmbrăcat în aur, încărcat de briliante şi decoraţii. Şi, cu toate astea, când pornea la plimbare sau la chefuri, aşa cum făcea şi la Paris, apărea în mijlocul protipendadei pomădate şi dantelate, care-l urma nebuneşte, nu numai ne pudrat, dar îmbrăcat într-un caftan simplu, dintr-o stofă cenuşie şi intenţionat grosolană, iar pe cap cu un clop de mic burghez.

Eu, ca şi alţii, nu prea ghiceam pornirile lăuntrice ale contelui şi, deseori, cuvintele sale mă puneau în încurcătură. Era un om tare subţire şi o minte tare

luminată.

Ardeam de dorinţa de a-l revedea din nou, după o despărţire atât de îndelungată, deşi rugămintea prinţesei mă punea în mare încurcătură. Înainte de a pleca din Raguza, l-am anunţat în scris despre evadarea de la turci, comunicându-i totodată că-i aduc veşti despre o persoană însemnată, întâmplător descoperită şi văzută de mine. Peregrinarea mea prin Italia a durat multă vreme; în munţi am răcit şi un timp am zăcut bolnav la un magnat plin de compasiune.

În cele din urmă am ajuns la Bologna.

Emoţionat, după ce m-am odihnit după drum, m-am apropiat de splendidul *palazzo* al contelui şi, aflând că stăpânul e acasă, am poruncit să fiu anunţat. După un prizonierat atât de îndelungat trebuia să fiu primit cu căldură şi decorat, dar eram cuprins de îndoială asupra modului în care mă va primi contele din pricina întâlnirii pe care o avusesem şi a tratativelor purtate cu periculoasa pretendentă, fără aprobarea sa.

Fireşte, toate astea puteau fi răstălmăcite în fel şi chip. Iar dacă ar fi trebuit să răspund cu toată sinceritatea ce gândesc despre acea persoană, aş fi stat la îndoială dacă trebuie sau nu să spun ceea ce gândeam cu adevărat în acele clipe. Când mă aflam la Raguza mi-au ajuns la urechi nişte veşti în legătură cu trecutul ei, despre nişte legături pe care le avusese. În fond, cine ce are cu trecutul ei, cine ştie la ce legături o fi recurs, căutând o ieşire din soarta ei atât de crudă? Şi-apoi, oare aceste legături existaseră cu adevărat?

La conte am fost primit de îndată, am fost condus prin saloane şi holuri frumos împodobite, întâi prin catul de jos, apoi prin cel de sus.

Contelui Aleksei Grigorievici, bărbat frumos, în vârstă de treizeci şi opt de ani, îi plăcea nu numai acasă, ci şi în străinătate, unde se afla în acel moment, să-şi petreacă timpul în tovărăşia porumbeilor, pentru care avea o

adevărată pasiune. Când am apărut eu, se afla în mansarda palatului său, unde porunci să fiu introdus fără fasoane.

Şi ce credeţi că mi-a fost dat să văd? Această somitate, acest om deştept, de o forţă şi o înălţime neobişnuite, în prezenţa căruia ceilalţi oameni păreau a fi nişte pigmei şedea pe un scăunel obişnuit, în dreptul unei ferestre deschise şi prăfuite din pod. Ascunzându-se aici de căldura înăbuşitoare a zilei, numai cu cămaşa pe el, sorbea dintr-o licoare răcoritoare şi se desfată cu porumbeii care zburau în stol prin curte şi pe deasupra acoperişurilor, făcându-le semne cu batista.

— A, Koncik, bună! zise el, întorcându-se o clipă spre mine. Ce-i? Ai scăpat? Te felicit, frăţioare, ia loc... Vezi perechea aia? Ce zici de ei?... Ia te uită, un vârtej, un vârtej...

Le făcu din nou semne cu batista, în timp ce eu, negăsind pe ce să mă aşez, am început să-l cercetez plin de curiozitate. În aceşti ani de odihnă, contele se îngrăşase şi mai mult. Avea o ceafă groasă ca de taur, umerii ca ai lui Jupiter sau Bachus, iar chipul iradia numai sănătate şi forţă.

— Ce te uiţi? zâmbi contele privindu-mă din nou. Vezi, cât ai stat în chinuri la turci ne-am petrecut vremea cu porumbeii; aici toţi sunt de culoarea lutului, tiviţi la aripi cu negru; aşa cum sunt pe la noi, aici sunt rari şi-apoi, frate, ăştia nu-s porumbei oarecare... Da, poartă scrisori cale de o sută de verste... O minune! Dacă am prăşi şi pe la noi dintr-ăştia!... Ei, hai, povesteşte-mi despre prizonierat şi despre peregrinările tale...

Am început să vorbesc.

La început contele mă asculta distrat, privind întruna spre fereastră, apoi deveni tot mai atent. Când am amintit de persoana văzută la Raguza şi i-am înmânat plicul, contele, aruncând dintr-o farfurie o mina de seminţe porumbeilor care şerpuiră în zbor şi se aşezară

pe acoperiş, se ridică în picioare.

— Veştile tale, prietene, zise Orlov, sunt de asemenea natură, încât trebuie să le discutăm cu toată seriozitatea. Hai să coborâm de pe „catargul” ăsta în „salonul ofiţerilor”.

Am trecut la etajul de jos al casei, de acolo în parc. Între timp, contele s-a îmbrăcat şi a poruncit să nu fie deranjat. Multă vreme am rătăcit pe alei. Răspunzând la întrebări, căutam să-i pătrund privirea care devenise deodată mai înceţoşată. Mă asculta cu atenţie încordată.

— Trişezi, îmi spuse brusc contele, în timp ce ne continuăm plimbarea prin parc. De ce afirmi că e impostoare şi aventurieră? Explică-te, adăugă el, aşezându-se pe o bancă. O spui din auzite, sau te-ai convins tu însuţi?

M-am fâstâcit, neştiind ce să-i răspund.

— E îndoielnică povestirea ei despre trecut, îngânai eu. Prea aduce a poveste. Siberia, otrăvirea, fuga în Persia, legăturile cu coroanele influenţe din Europa. Că slugă preacredincioasă a ţarinei, am acţionat după cum mi-a dictat conştiinţa, eram numai ochi şi urechi şi, de ce-aş ascunde-o? Nu-mi pot birui îndoiala.

— Sunt de acord, zise contele. Toate astea pot fi interpretate în fel şi chip. Dar un lucru are importanţă: la Petersburg, s-a aflat de ea şi se primesc scrisori în care e numită vagabondă şi impostoare, o femeie care şi-a însuşit un nume şi un sânge nepotrivite.

Contele tăcu o vreme.

— Grozavă, hoinara asta! adăugă el, ca pentru sine, cu o intonaţie ciudată. Aşa să fie, nu contest... Dar atunci de ce s-au hotărât să-i ceară extrădarea, iar în caz de refuz să se recurgă la bombardarea citadelei ei din Raguza? Nu-ţi faci de lucru în felul ăsta cu o vagabondă. Una ca asta se prinde simplu, fără tapaj, îi atârni apoi o piatră de gât şi-i dai drumul în apă...

Am simţit ceva rece străbătându-mi şira spinării la

auzul cuvintelor contelui. Mi-am amintit atunci de Mirovici.

— Asta-i, frăţioare, se vede treaba că nu-i chiar o oarecare, zise în cele din urmă contele, privindu-mă fix în ochi. Tu, tu ce crezi despre toate astea? Hai, spune-o deschis.

IX

M-AU MIRAT CUVINTELE CONTELUI. Involuntar mi-am amintit de cele spuse de principesă în legătură cu slăbirea puterii Orlovilor, cu exilarea fostului favorit la Revel şi ridicarea rivalilor lor. Să fi fost ciuda sau supărarea care-l orbeau pe conte, sau credea cu adevărat în originea prinţesei? Numai că, se vede treaba, cu mine discuţia n-o purta în vânt; în sufletul lui se dădea o luptă serioasă.

— Iertată să-mi fie îndrăzneala, luminaţia voastră, începui eu, nemaiputând răbda. Odată ce-mi porunciţi, am să vorbesc pe faţă. Persoana văzută de mine seamănă într-adevăr cu răposata împărătească Elisabeta. Cine nu cunoaşte chipul acelei ţarine? Acelaşi contur semeţ al feţei albe şi delicate, aceleaşi sprincene brune arcuite, aceeaşi ţinută majestuoasă, dar, întâi şi întâi, – ochii, ochii ăştia! Nu pot să vă reproduc povestirea răposatei mele bunici din Ucraina despre neamurile lui Razumovski.

— Chiar aşa, Konţov! Tu însuţi eşti din Baturino! îmi luă vorbă din gură contele. Ei, spune-mi ce ţi-a povestit bunică-ta?

I-am relatat despre Daraganovka şi despre copila misterioasă care a locuit în acei ani acolo.

— Deci iată de unde vine această Tarakanova, zise contele. Chiar aşa, mi-aduc aminte! şi eu am auzit cândva ceva despre prinţesa tmutarakanilor.

S-a ridicat de pe bancă. Se vede că învălmăşeala i-a cuprins gândurile. Ducându-şi mâinile la spate şi plecându-şi capul, a început din nou să bată, cu paşi rari, aleile parcului. Eu îl urmam respectuos.

— Konţov, tu nu eşti un puşti! spuse deodată Aleksei Grigorievici, fixând asupra mea ochii săi pătrunzători, vultureşti. Treaba e de o importanţă uriaşă, statală. Fii atent, dar nu numai în acţiuni sau cuvinte, ci şi în intenţii. Juri că n-ai să scoţi, despre toate astea, nici o vorbă?

— Jur, luminăţia voastră.

— Atunci asculta... şi ţine minte. Vei răspunde pentru toate cu capul.

Contele tăcu şi, fixându-şi asupra mea privirea sa îngândurata care îmi pătrundea până în adâncul sufletului, adăugă:

— Nu uita, pe mine doar mă cunoşti... cu capul...

Ne-am dus până la capătul parcului şi ne-am aşezat pe o bancă mai izolată.

— Nu-i mare lucru s-o prinzi pe impostoare, spuse contele. Dacă ţi se porunceşte poţi s-o faci în fel şi chip. Dar ar fi cinstit, spune, s-o iei cu minciuna? Şi-apoi e femeie... Ar fi păcat, nu-i aşa?

— Cum să nu fie păcat, răspunsei cu entuziasmat. Duşmanii trebuiesc învinşi, dar pe faţa... altminteri oricine te-ar numi trădător şi suflet josnic...

Contele clipi într-un mod ciudat de parcă ceva trecu prin ochii săi.

— Aşa-i, aşa e, josnic... Şi-apoi, nici noi doi nu suntem călăi! zise el. Iar de la Petersburg, totuşi, nu ne-ar scrie de florile mărului; şi afară de asta, aşa cum suntem cotaţi acolo, deocamdată toate sunt vânt... Am să ţi-o spun deschis că am primit până acum de două ori vizita unor soli secreţi, care au încercat să mă atragă de partea lor şi să mă ridice împotriva tuturor treburilor mie încredinţate... Te-ai aşteptat la una ca asta? Nu te-apucă furia, după ce am atâtea merite? Spune!

Sinceritatea contelui m-a uluit, dar m-a şi flatat.

„Iată situaţia potentaţilor lumii!” îmi spusei eu, fiindu-mi sincer milă de conte. Adevărata cădere a favorurilor familiei sale mi-era acum limpede.

Aleksei Grigorievici mi-a mai pus câteva întrebări în legătură cu prinţesa şi cu cei din preajma ei, mi-a spus că mă ia pe lângă el, apoi m-a concediat, poruncindu-mi să rămân la Bologna şi să-i aştept chemarea. I-am mulţumit pentru atenţie şi am plecat.

A doua zi, contele se duse la Livorno, la escadra sa de unde nu se înapoie decât peste o săptămână. Fiind fără bani, o duceam greu şi afară de asta şi într-un plictis îngrozitor, în Rusia nu mai aveam cui scrie. Peste câteva zile am fost chemat.

Contele m-a primit în cabinetul său de lucru.

— Poţi să ghiceşti, Konţov, ce-ţi voi spune? m-a întrebat el, umblând prin hârtii.

— Cum aş putea cunoaşte gândurile luminăţiei voastre?

— Ai aici un bilet: capeţi bani de la casier; mai întâi să-ţi plăteşti datoriile, să le trimiţi bani cămătarilor tăi franţuji... Pe urmă, mâine pleci la Roma...

M-am înclinat, aşteptând alte instrucţiuni.

— Ştii pentru ce? mă întrebă contele.

— Nu pot ghici.

— Cât ai bătut mapamondul şi ai zăcut bolnav, misterioasa prinţesă, părăsită de Radziwill-fluieră-vînt, a plecat din Raguza. Mai întâi, cu un paşaport napolitan, a vizitat Barletta, unde a stat o vreme; acum, sub înfăţişarea unei doamne poloneze din lumea mare, a apărut la Roma. Pricepi?

Mă înclinai din nou.

— Sunt, începu contele, de multă vreme vinovat în faţa ei. – Nu i-am răspuns la două scrisori... Dar cum o puteam face, când aveam atâţia ochi în jur?... Am încercat zilele trecute să-i trimit un om de încredere, tot un coleg de-al

tău, din flotă, dar ea nu l-a primit. Mi-e milă de ea, sărmana, e tânăra şi lipsită de experienţă, părăsită de toată lumea şi fără o lescaie. Tu vei reuşi s-o vezi şi vei începe tratativele. O invit aici... după cum se-aude, pe acolo sunt şi nişte ruşi... Află-i, dar, întâi de toate, apăr-o de duşmani şi de orice fel de influenţe. Să n-aibă încredere decât în noi. O vom ajuta. Cât priveşte conştiinţa, fii pe pace: toate se vor face din inimă. Şi după legile dreptăţii.

X

ERAM ULUIT. „OARE SĂ FIE CONTELE dispus la trădare? mă fulgeră un gând. Imposibil! Un patriot de seamă, eroul loviturii de stat şi principalul ajutor al Ecaterinei nu poate face una ca asta! Atunci ce are de gând?”

Ros de îndoieli, m-a apucat dorinţa nebună, îndrăzneaţă, de a afla intenţiile cele mai ascunse ale contelui.

Trebuie să spun că, în acele zile, a început să circule un zvon, nu se ştie de cine lansat, cum că contele primise un ordin secret prin care fusese rechemat şi înlocuit de la comanda flotei de un altul. Din cauza asta, toată lumea îl căina.

— Iertată să-mi fie vorba, luminăţia voastră, mă adresai contelui, chiar mâine voi pleca la Roma. Îmi încredinţaţi o treabă de cea mai mare însemnătate. Dacă prinţesa o să cadă de acord cu condiţiile noastre şi va accepta chemarea domniei voastre, îndrăznesc să vă întreb, ce urmări pot avea toate acestea?

— Eşti cam curios! pufni cu ironie contele. Voi, marinarii ăştia aşa sunteţi toţi: ce ţi-e-n guşă şi-n căpuşă! Nouă, diplomaţilor, nu ne place vorba de prisos. Ai să vezi singur, când ai să mai îmbătrâneşti... Cât despre mine, sunt sluga credincioasă şi supusă a majestăţii sale, Ecaterina Alekseevna.

— Iertaţi-mă, domnule conte, continuai eu. Mi se

încredinţează o treabă şi nu una militară. Nu sunt umblat în chestii dintr-astea şi tare mă mai tem. Ce credeţi, persoană îşi va anunţa drepturile public?

— Tocmai la asta mă gândesc şi eu, răspunse contele. Se prea poate să fie cu adevărat un vlăstar împărătesc, sânge din sângele măicuţei noastre ţarina Elisabeta! Trebuie să ne aşteptăm la orice. Caută să fii sârguincios, Konţov şi nu-ţi vor fi trecute cu vederea serviciile aduse. Şi, mai întâi de toate, ţine minte: prinţesa trebuie ajutată ca femeie, cu bani; să fie scoasă din situaţia asta dezonorantă... Poate că şi majestăţii-sale, împărătesei, o să-i fie pe plac treaba asta, faţă de lume. Inima monarhului nostru e, vai! Uneori de piatră... Dar şi ea poate, în cele din urmă, să se înmoaie...

Contele mă uluia tot mai tare.

„Acum e limpede, îmi ziceam eu, influenţa Orlovilor a scăzut. Contele, pesemne şi-a propus s-o convingă pe pretendentă să renunţe la drepturile sale."

Calea trasată de conte mi-a devenit clară.

Mi-am făcut bagajul şi am pornit la drum, să-i îndeplinesc cu toată convingerea porunca, în cele mai mici amănunte.

Era la începutul lui februarie al anului 1775. Parcă a fost ieri, dar câte a trebuit să îndur, să văd...

Ajungând la Roma, l-am căutat pe trimisul contelui plecat într-acolo înaintea mea. Era un locotenent tot din serviciul nostru, după cum spunea lumea, grec de origine, dar eu cred mai degrabă că era jumătate neamţ, jumătate evreu, Ivan Moiseevici Hristenek.

I-am predat hârtiile ce-mi fuseseră încredinţate şi am încercat să-l descos despre obiectul misiunii noastre.

Negru ca un gândac, scund şi iute în mişcări, un om cum nu se poate mai antipatic, Hristenek zâmbea întruna, avea vorba insinuantă şi ochi curat hoţeşti – îţi pătrundeau în suflet şi în buzunar.

Am aflat de la Hristenek că prinţesa ocupa la Roma, pe Câmpul lui Marte, câteva odăi la parterul casei Giuianni. Aici îşi ducea traiul în mare taină şi penurie financiară. Pentru casă plătea cincizeci de ţechini pe lună, avea doar trei servitori şi un prieten, un abate-iezuit care, din cauza sănătăţii ei şubrede, nu lăsa pe nimeni să se apropie de ea.

Trimisul contelui, Hristenek, purtând straie de cerşetor, dădea de mai bine de două săptămâni, ocol casei Giuianni, căutând s-o întâlnească pe singuratica sa locatară. Nu câştigase încrederea nimănui şi, oricât se rugase de servitori, nu avusese acces.

M-a condus spre Câmpul lui Marte.

Casa Giuianni avea o poziţie retrasă, în fundul unei curţi fiind ascunsă de o grădină umbroasă. M-am apropiat de uşă, lovind încet uşorul. În fereastra îmbrăcată cu viţă sălbatică apăru mai întâi chipul – necunoscut mie – al cameristei prinţesei, fiica unui căpitan prusac, Francisca Meschede, după care apăru cunoştinţa mea din Raguza, secretarul prinţesei, Cearnomski.

— Cine v-a trimis? mă chestionă el, studiindu-mă cu teamă şi neîncredere prin crăpătura uşii.

Abia i-am mai recunoscut. Unde dispăruseră şicul şi încrederea de sine? Hainele îi erau ponosite, părul necoafat, obrajii nepomădaţi, iar în urechi nişte cercei ieftini, simpluţi.

— Contele Orlov, i-am răspuns eu.

— Ai vreo scrisoare?

— Întâi lăsaţi-mă să intru.

— Ai vreo scrisoare? repetă secretarul prinţesei devenind mai îndrăzneţ.

— Scrisă personal de mina contelui, am răspuns eu, înmânându-i plicul.

Cearnomski apucă scrisoarea, aruncă o privire la antetul ei german şi, pierzându-se puţin cu firea, zăbovi o clipă ca apoi să dispară după uşă.

Au trecut vreo două-trei minute. Uşa s-a deschis apoi brusc. Am fost lăsat să intru.

— Vă rog să mă iertaţi, vă rog să mă iertaţi, spuse Cearnomski, făcând temenele până la pământ. Imaginaţi-vă: nu v-am recunoscut în veston. V-aţi schimbat aşa de mult! Poftiţi înăuntru, vă rog... Sunteţi un oaspete dorit!

Făcea atâtea temenele şi reverenţe, încât mi se păru caraghios şi jalnic.

Prinţesa mă primi într-un mic iatac, ale cărui ferestre dădeau în spatele casei, într-o grădină şi mai singuratică. Aici nu mai vedeai nici tapete scumpe de mătase, nici obiecte din bronz ca la Raguza, nici mobila daurită, nimic din luxul de ieri.

Cneaghina întregii Ruşii, Elisabeta Tarakanova, prinţesa de Vladimir, la *dame d'Azow*, cuceritoarea şahului persan şi a atâtor prinţi germani stătea acum culcată pe o sofa de piele, învelită cu o pelerină din catifea bleu, încălţată cu papuci căptuşiţi cu blană de jder.

În odaie era frig şi umezeală. O flacără slabă abia licărea în şemineu.

N-am recunoscut-o pe prinţesă. Faţa ei chinuită, slăbită, cu o roşeaţă puternică în obraji era însă la fel de fermecătoare. Ochii îi zâmbeau, dar nu mai erau aceiaşi, îţi aminteau de o frumoasă căprioară sălbatică, rănită de moarte, care a scăpat de urmărire, dar care îşi simte pieirea aproape.

— Iată-vă, în sfârşit! spuse prinţesa zâmbind cu timiditate. Mi-aţi adus răspunsul contelui la scrisoarea mea... L-am citit. Vă mulţumesc. Ce mai aveţi de spus?

— Contele este sluga voastră preaplecată şi sclavul vostru credincios, răspunsei eu, repetând cuvintele ce-mi fuseseră încredinţate. Vă stă la dispoziţie şi la picioare.

Prinţesa se ridică. Aranjându-şi părul blond, nepudrat. Înfrângându-şi tulburarea, îmi întinse prietenos mina, pe care m-am hotărât s-o sărut respectuos.

— M-au părăsit cu toţii, exceptând două persoane apropiate, spuse prinţesa, tuşind tare, într-o batistă pe care şi-o tot apăsa de buze... Dar să lăsăm asta... Ştiţi, sunt complet lipsită de mijloace... Prinţul Radziwill, împreună cu prietenii săi şi cu franţujii care mă ajutau – mă veţi crede?

— M-au părăsit, s-au dat la fund... Şi toate astea s-au petrecut aşa, deodată... Îndată ce armata noastră a încheiat pacea cu Turcia, serviabilii magnaţi polonezi m-au părăsit. Am să le o reamintesc la timpul potrivit. Acum să v-o spun cu toată sinceritatea, adăugă ea, zâmbind, n-am un sfanţ... N-am cu ce plaţi doctorul, mâncarea. Mă asaltează croitorii, mă ameninţă poliţia. E îngrozitor, n-am din ce trăi.

Spunând toate acestea, prinţesa începu să tuşească din nou, înfricoşător, îndreptând asupra mea o privire pierdută, plină de imploare. Nici urmă din vechea siguranţă.

— Luminăţia voastră, începui eu, îndeplinind instrucţiunile primite. Iată un mic ajutor, oferit de conte. Cât e aici, nu ştiu, însă contele vi-l oferă sincer, din toată inima.

Am scos şi am înmânat prinţesei cecul contelui, sigilat şi cifrat pe numele bancherului Jankins din Roma.

Ea câţi hârtia, se frecă la ochi, mă privi şi căzu din nou pradă tuşei.

— Cum?! exclamă prinţesa, strângând cu un zâmbet fericit hârtia la piept. E adevărat, nu-i o glumă?

— Un demnitar de importanţa luminăţiei sale, contele Orlov, răspunsei eu, nu glumeşte în chestiuni din astea.

Prinţesa sări vijelios de pe sofa, începu să bată din palme ca un copil, râzând şi plângând totodată, mă îmbrăţişă în fugă, exclamă ceva şi dispăru în camera de alături. De acolo o auzii strigând: „Un credit nelimitat!”, după care urmă un plâns puternic, isteric.

Servitorii au început să forfotească. Intră Cearnomski,

palid, tulburat.

— Înălţimea sa vă este atât de recunoscătoare! spuse secretarul, strângându-mi cu putere mâna. Sunteţi primul care aţi ajutat-o, nu v-aţi trădat cuvântul dat... Se întâmpla atât de rar... De altfel, nu degeaba oscila prinţesa: a fost de atâtea ori înşelată. Până şi ai voştri au ispitit-o şi apoi au părăsit-o... Contele o invită la Bologna; nu ştiu dacă o să accepte, dar trebuie să sperăm că se va hotărî să dea curs invitaţiei domniei-sale... E neînfricată, întreprinzătoare, îndrăzneaţă ca un cavaler şi, pentru o cauză scumpă ei, credeţi-mă, nu se va teme de nimic.

— Pot să-i comunic toate acestea contelui? mă interesai eu.

— Aşteptaţi câtăva vreme. În situaţia ei... Apoi, după cum aţi băgat singur de seamă, mai e şi bolnavă... răspunse Cearnomski. Treceţi peste o zi, peste două... O să vă dea de ştire. Până una, alta, păstraţi totul în mare taină.

— Mai sunt ruşi pe-aici? întrebai eu. Au acces la prinţesă, pot să-i strice... Cine sunt?

Cearnomski, înroşindu-se şi fîstîcindu-se, m-a privit pieziş şi mi-a răspuns că n-are cunoştinţă despre asta. Am plecat.

Trecură câteva zile. De la prinţesă nici un semn. Stăteam cu Hristenek în osteriile din vecinătate, pândind împreună casa prinţesei, să vedem cine o frecventează şi la ce ne putem aştepta. În primele zile, în jurul casei Giuianni fu linişte, nici o mişcare. Veni de câteva ori doctorul, apoi o femeie, toată în negru, cu un voal pe cap, pesemne o călugăriţă. Stătea la prinţesă ceasuri în şir. Odată, spre seară, un servitor aduse lângă gardul casei o trăsură frumoasă, de piaţă. Pe poartă, învăluită într-o pelerină de catifea bleu, ieşi o femeie, care, clătinându-se, luă loc în trăsură.

— Prinţesa! i-am şoptit lui Hristenek. Trebuie să vedem unde merge!

Am strigat un birjar şi am urmat-o. Cu storurile trase trăsura a pornit-o în goană, cotind-o pe străzi lăturalnice, a ieşit pe Corso şi s-a oprit lângă agenţia bancară a lui Jankins. Era limpede, cheia magică a ceculuí contelui Orlov, descuiase uşa spre frumoasa şi îndrăzneaţa prinţesă.

XI

A MAI TRECUT O SĂPTĂMÂNĂ FĂRĂ veşti. Am răcit uşor şi stăteam în casă. Hristenek, care continua să observe casa, m-a anunţat, înciudat, că era cât pe ce să fim duşi de nas: prinţesei nici prin gând nu-i trecea să plece la Bologna.

După cum a aflat urmăritorul, îşi plătise datoriile, iar creditorii şi poliţia, care o ameninţau cu arestarea, se potoliseră şi n-o mai asaltau.

Casa Giuianni se transformase ca prin minune. La poartă, zi şi noapte se înghesuiau trăsuri. Personalul de serviciu al prinţesei se mări din nou. Tarakanova ocupă ambele caturi ale casei spaţioase, îşi cumpără o sumedenie de toalete, începu să iasă în lume, ca altădată, frecventa locurile de plimbare şi de petrecere, vizita expoziţiile de pictură şi de raritäţi, invita lume şi avea casă deschisă. Se nimeri ca pe vremea aceea Roma să fie deosebit de animată: avea loc alegerea noului Papă, în locul răposatului Clement al XIV-lea.

Seara, salonul prinţesei era vizitat de celebrităţi: pictori, muzicieni, scriitori şi clerici de seamă. În acea vreme, necunoscută în negru aproape că nu se mai arăta. O dată doar am zărit-o la poarta casei Giuianni. Dând cu ochii de mine, mi-a întors spatele furioasă şi, dacă nu greşesc, mi s-a părut că rosteşte nişte cuvinte ruseşti. Am putut să-i observ doar părul auriu, cu o meşă căruntă şi ochii cenuşii, încă frumoşi, care ardeau de ură.

Prin fereastră răzbăteau din când în când sunetele harfei, la care prinţesa cânta cu multă măiestrie. O mulţime pestriţă de gură-cască şi cerşetori, miluiţi din belşug, stăteau până noaptea târziu lângă gard, căscând ochii în curte, urlând cât îi ţinea gura şi bătând din palme când prinţesa pornea în plimbările ei pompoase, urmată de o cavalcadă de invitaţi.

Făcându-mă bine, am văzut cu ochii mei cum prinţesa, fie în trăsuri luxoase, fie călare pe nişte puri-sînge turbaţi, străbătea pieţele şi străzile Romei că şi altădată, lipsită de griji, gătită şi veselă.

Mă bucuram involuntar la gândul că, prin mine, sărmana femeie primise un atare ajutor. Un singur lucru mă cam deranja: Hristenek, dat mie că ajutor, începu să facă aluzii privitoare la o oarecare neîncredere a contelui faţă de mine.

Roma a început să vorbească despre frumoasa musafiră, aşa cum pe vremuri vorbiseră Veneţia şi Raguza, cea care a trădat-o, ba chiar i-a devenit duşmănoasă.

Hristenek a aflat că bancherul Jankins i-a înmânat, în numele contelui Orlov, zece mii de galbeni.

— Frumoasa înviată risipea nebuneşte banii căpătaţi, fără să se gândească că se pot şi isprăvi.

Odată, am fost şi eu invitat la o serată de-a ei. Prinţesa părea un soare strălucitor în mijlocul stelelor ce-o înconjurau. Cântă la harfă cu atâta suflet, încât am fost profund impresionat. Nu mi-a dat nici o explicaţie în legătură cu plecarea la Bologna, mi-a spus doar în treacăt: „Fiţi liniştit, toate se vor aranja”.

La sfatul lui Hristenek, după vreo două zile, i-am reamintit în scris prinţesei de conte. Multă vreme n-am primit nici un răspuns. Ne pierdeam în presupuneri, până în ziua când am primit un bilet, prin care eram invitat la o întâlnire în biserica Santa Maria degli Angelli.

Era seară. Am pătruns încet în biserica pe jumătate

luminată, îmbibată cu miros de tămâie. Ici-colo licăreau lumânările de la icoane. O linişte încărcată de taine umplea întunericul spatiilor dintre coloane. În locul cel mai ferit, ascunsă de un intrând, cu o cărticică în mâini, stătea o femeie voalată, slabă, zveltă, într-o pelerină modernă, de catifea. Am recunoscut-o pe prinţesă.

— Dorinţa de bine şi prosperitate pentru patria mea, Rusia şi pentru toţi supuşii mei viitori, spuse ea, aplecându-se asupra cărţii de rugăciuni, este atât de vie, încât m-am decis să accept invitaţia contelui. La început, mi-a fost teamă de dânsul, nu mi-a inspirat încredere, acum însă cred în el. Vedeţi, mi-am ţinut cuvântul: prietenilor le-am declarat că las lumea asta şi mă retrag pentru totdeauna la o mănăstire îndepărtată, unde mă voi călugări... Dumitale îţi voi spune altceva...

Se opri, ca şi cum şi-ar fi adunat puterile.

— Mâine plec, spuse ea cu o nuanţă de solemnitate în glas, numai că nu la mănăstire, ci cu dumneata la contele Orlov. N-ai să mă trădezi, n-ai să mă predai, nu-i aşa?

M-am înclinat în tăcere. Ce i-aş fi putut răspunde, eu, sluga credincioasă a împărătesei? Privirea prinţesei ardea de extaz, de speranţe. Nici urmă de nehotărâri, de îndoială, în faţa mea stătea o femeie sigură pe ea, pentru care, fără voia mea, simţeam că mă cuprinde o milă fără margini...

— Deci, pe mâine. La drum...

— „Ei, slavă Domnului! îmi spusei eu în gând, acum contele o s-o convingă să se răzgândească, are s-o aranjeze undeva să-i fie bine.”

Mi-a strâns cu putere mâna, vrând parcă să mai adauge ceva, apoi ieşi în fugă. Şi eu m-am îndreptat spre ieşire. De lângă urna cu apă sfinţită se desprinse o altă siluetă. Mi-a barat drumul. Am recunoscut-o pe femeia în negru care o vizita în casa Giuianni.

— Konţov! şuieră ea furios, în ruseşte, îmbrâncindu-mă într-o firidă, pe după o coloană. Eşti... eşti un trădător?

— Cum puteţi vorbi aşa? Cine sunteţi? o întrebai eu. Dacă sunteţi rusoaică, spuneţi-vă numele.

— N-ai treabă cu numele meu. Dar faci parte din conspiraţia împotriva acestei persoane... ai convins-o să plece... e târâta spre capcană... şopti necunoscută, strângându-mi mâna cu înfrigurare. Jură... Sau eşti un monstru, un răufăcător asemenea celor care au dat indicaţii cum să fie nimicit celălalt, la fel de nevinovat... la Schlüsselburg...

Mi-am amintit de povestirile bunichii despre sângeroasa dramă a lui Mirovici.

— Liniştiţi-vă, îi spusei eu, în faţa dumneavoastră se afla un om cinstit, un ofiţer... Nu fac decât să-mi îndeplinesc datoria, fiind convins că pe prinţesa o aşteaptă o soartă mai bună.

Necunoscută îmi arata cu capul chipul Maicii Domnului.

— Vă repet şoptii eu, prinţesa e în afara oricărui pericol. Soarta ei se va schimba în bine.

Îmi lăsă mâna, se aplecă şi ieşi tăcută din biserică.

Am urmărit-o multă vreme cu ochii, încercând să ghicesc cine e şi de ce este atât de preocupată de soarta prinţesei..

XII

ERA ÎN 12 FEBRUARIE, O ZI MOHORÂTĂ şi rece. Prinţesa ocupă împreuna cu suita şi slugile sale câteva trăsuri. Lângă biserica San Carlo a împărţit cerşetorilor pomeni mari şi, condusă de o mulţime de artişti şi lume din protipendadă, în zgomotul şi strigătele celor care alergau în urma trăsurilor şi aruncau cu pălăriile, s-a îndreptat spre porţile Romei. Aici dându-se drept contesa Selinskaia, porni pe drumul Florenţei. Eu am luat-o călare înainte, iar Hristenek încheia convoiul.

La 16 februarie prinţesa sosi la Bologna. Contele însă lipsea din oraş. El o aştepta în castelul său din Pisa, aflat într-un loc mult mai ferit. Convoiul gălăgios şi gloata de servitori, numărând câteva zeci de persoane, l-au pus pe conte pe gânduri. De altfel, a primit-o nespus de cald şi de respectuos, i-a destinat, în apropierea sa, o locuinţă frumoasă, înconjurând-o cu tot confortul şi purtându-se ca şi cum i-ar fi fost un supus.

Au venit zile uluitoare. Ce discutau contele şi prinţesa şi ce negocieri începuse el în privinţa ei, nimeni n-avea nici cea mai vagă idee. Am ghicit doar, cu toţii şi destul de repede, că amândoi jucau un joc periculos, de-a dragostea.

Într-adevăr, în scurtă vreme, prinţesa se instală în locuinţa contelui; suita şi slugile sale ramaseră să locuiască în casele din apropiere. Hristenek, odată cu sosirea prinţesei, a început vizibil să mă dea la o parte şi,

ca şi cum totul era opera mâinilor sale, a început să avanseze. Plin de mândrie şi demnitate, n-am dat nici o atenţie acestui fapt, deoarece contele nu putea să nu vadă că doar datorită influenţei mele prinţesa se afla în casa lui.

A început să circule zvonul că Aleksei Grigorievici i-a făcut prinţesei diferite cadouri printre care şi un medalion lucrat în os şi bătut în nestemate în care era gravat portretul lui şi că odată cu venirea prinţesei şi-a părăsit favorita preferată până atunci, o preafrumoasă şi preasimpatică doamnă, soţia bogătaşului Aleksandr Lvovici Davîdov, născută tot Orlova.

Nu încăpea nici o îndoială, noua pasiune subjugase cu totul inima contelui. Un leu îndrăgostit de un fluturaş cu aripi delicate. Orbit, contele nu mai avea nici o reticenţă: o însoţea pretutindeni – la plimbare, la operă, la biserică.

Prinţesa m-a onorat cu o invitaţie; m-a întrebat de una, de alta şi mi-a confirmat că are în mine mai multă încredere decât în oricare altul. Contele mă înconjura cu atenţii.

— Ei, Konţov, mi-a spus într-o zi contele, cinste şi slavă ţie că mi-ai dat prilejul să-i fiu pe plac unei asemenea fiinţe. Pe viitor, trebuie să-i asigurăm un trai liniştit şi îndestulat. Spune, e o minune femeia asta, nu? O minte atât de vie, de cuceritoare! Sincer să-ţi spun, îmi vine să mă-nsor, să-mi las traiul de burlac...

— Deh! Ce să vă spun, luminaţia voastră, răspundeam eu, care-i oprelişte?

— Se-ncontrează, frate, spune că va accepta când s-o afla pe locul cuvenit ei...

— Adică cum, iertaţi-mă, cuvenit ei?

— Nu pricepi?... Când s-o afla în Rusia, acasă. Ei şi tu! Când s-o milostivi împărăteasa şi i-o recunoaşte drepturile.

— Şi există vreo speranţă în direcţia asta?

Orlov căzu pe gânduri.

— Presupun, zise el, c-ar fi o treabă posibilă, numai de nu i-ar strica amicii ei de pe aici... Prea îi urmăresc fiecare mişcare polonezii ăştia şi iezuiţii de tot soiul; te pomeneşti că ne-or da ceva în băutură, sau ne-or împuşca, sau poate, intrăm în vreun pumnal năimit când om vrea să dăm colţul. Prea-i o persoană potrivită pentru răzmeritele lor...

Ochii contelui căutau alarmaţi. Chipul lui, de obicei deschis, luminos şi inteligent, era vădit îngrijorat. Pasiunea inimii, oarecum împotriva voinţei sale, reieşea limpede din tremurul vocii, din fiecare cuvânt rostit.

Trecu o zi. Contele n-o părăsea o clipă pe musafiră.

— Ce necaz îmi e! Zău, nu mă duce mintea ce să mai fac, îmi spuse contele, chemându-mă la el. Mă zbat, încerc tot ce se poate, nu m-ascultă... Dacă s-ar găsi un mijlocitor care s-o convingă...

— Ce s-o convingă? mă interesai eu.

— Să se cunune în secret şi să fugă...

— Cu cine?

— Cu mine...

— Ce spuneţi, luminaţia voastră? Unde?

— Oriunde! şi la capătul pământului. Convinge-o tu să nu mai poarte asupra ei pistoalele; deunăzi, la furie era să-şi împuşte slujnică, pe Francisca...

Făcând o asemenea mărturisire, frumosul conte stătea în faţa mea roşu şi cu ochii plecaţi, ca un june îndrăgostit, aşteptându-mi timid, sentinţa.

Ce-aveam să-i răspund? Am tăcut jenat, dar şi acum, că oriunde şi oricând, am hotărât să-i rămân slugă supusă şi credincioasă.

Vorbea de nuntă. Ce era rău în asta? Însurându-se, contele îşi urma chemarea inimii, ba, totodată, câştiga şi-n situaţia creată: înrudindu-se cu sânge imperial, o transformă pe pretendenta într-o simplă contesa Orlova...

... Îmi întrerup povestirea, revenind la sărmana noastră

fregată. Doamne, ce cumplita soartă! Luptând cu furtuna, „Acvila Nordului” a fost purtată cinci zile de curenţi, nu se ştie încotro. În zadar toate măsurătorile, toate calculele. Azi. Odată cu zorile, am ocolit Spania, în apropierea Africii, pe lângă nişte ţărmuri sălbatice, stâncoase. Am semnalizat prin ceaţa groasă. Ziua, făcându-mi rândul, eram de cart. În faţa ochilor se întindea o mare nesfârşită, luptându-se furioasă cu stâncile, iar un vânt fierbinte şi nemilos bătea dinspre ţărm. Corabia era fără catarge, fără timonă. Ne cuprinse pe toţi o desperare generală: n-aveam nici o speranţă de salvare. Prima stâncă ce ne va ieşi în cale ne va trimite la fund…

Arişa, scumpă şi îndepărtată trădătoare! Oare îţi imaginezi tu chinurile celui respins de tine, care piere acum neştiut de nimeni?

…E noapte. S-a lăsat liniştea. Sunt din nou în cabină. Doamne atotputernic! Dă-mi forţa să mai trăiesc o zi, să termin de scris cele începute…

XIII

ECHIPAJUL OBOSIT A ADORMIT. SUNT treaz numai eu şi băieţii de cart.

Purced la descrierea celei mai grele încercări din viaţă. Această încercare constituie principalul motiv al confesiunii de faţă. Oare vor ajunge aceste rânduri să fie citite de cea din pricina căreia mă pierd departe de patrie?

…Era la Bologna, unde se mutase contele.

Prinţesa şi-a exprimat dorinţa să mă vadă, m-a poftit să iau loc, aşezându-se şi dânsa.

Ce văd? Din nou pete purpurii îi îmbujorează faţa, ochii îi ard, e şi parcă nu e ea.

— Locotenente, am să-ţi comunic, în mare secret, un lucru, spuse prinţesa privind cu grijă în jur.

— Vă ascult, luminăţia voastră. Vă puteţi bizui pe mine în toate, am răspuns eu.

— Mâine dimineaţă contele pleacă la Livorno. Ai cunoştinţă de asta?

— Am, răspunsei eu.

— Acolo, vezi dumneata, s-au certat şi s-au bătut matrozii englezi şi ruşi şi contele a fost chemat de prietenul său, consulul englez Dick.

— Ei, nu-i mare lucru. Toate se vor linişti în scurtă vreme şi contele o să se întoarcă.

— Vrea să mă ia cu el… Ce-o să fie dacă n-am să accept şi n-am să plec cu el? mă întrebă prinţesa. Ce

crezi? N-o să mă părăsească, aşa cum au făcut-o alţii şi n-o să dispară pentru totdeauna?

— Iertaţi-mă, răspunsei eu, îndeplinind gândurile contelui. E o simplă plimbare. Chiar aşa, de ce n-aţi merge cu contele? Timpul e minunat, e plăcut să faci împreună cu domnia sa un asemenea voiaj.

— Da, răspunse ea pe gânduri. Mi-ar plăcea să văd oraşul şi flota noastră. Ce i-a mai lăudat contele pe marinarii ruşi.

— E minunat! Care-i atunci piedica? zisei eu, chibzuind în gând: „Da, e prins rău contele, dacă nu vrea o clipă să se despartă de ea!”

— Mai e ceva, adaugă prinţesa, adunându-şi gândurile.

Bag de seamă că are ochii în lacrimi şi mă priveşte de parcă nici nu m-ar vedea.

— Ascultă! rosti cu greutate cuvintele. Eşti un om cinstit… Contele m-a cerut de soţie… Ce părere ai?

M-am ridicat plin de respect.

— Vă felicit din toată inima, îi răspunsei cu toată sinceritatea, înclinându-mă adânc. Calităţile domniei-voastre au învins. Nu-i nimic de mirare.

— Oare n-o să mă înşele? N-o să mă trădeze? începu să vorbească prinţesa cu jumătate de voce, căutând din nou cu teamă în jur. (Văd cum îi tremură buzele palide, e schimbată.) Spune-mi adevărul, te conjur, te implor! Vezi, ţi-am urmat sfatul, nu mai port armă, îl supăra…

M-a străfulgerat ideea că în călătoria asta poate contele s-a hotărât să se cunune cu ea.

— Iertat să-mi fie, luminăţia voastră, am spus eu şi voi ţine minte câte zile voi avea cuvântul ăsta blestemat: de ce vă temeţi? Contele e îndrăgostit de domnia voastră; o ştiu prea bine. Şi-n somn vă vede. Parcă şi mintea i-a luat-o razna, voia chiar să fugă cu domnia voastră.

— Deci e adevărat? Jură-mi pe mama, pe tatăl dumitale, îmi spuse prinţesa, strângându-mi mâna cu putere.

— Jur în faţa lui Dumnezeu! De la el personal şi-n patru ochi am auzit-o. Mi-a acordat încrederea sa... Şi, fiindcă veni vorba, ce-s eu pentru el? Un nimic... un mărunt locotenent... Vorbea cu atâta sinceritate...

Prinţesa îşi fixă privirea asupra chipului Mântuitorului, care atârna pe perete şi rămase aşa, nemişcată, de parcă s-ar fi rugat fierbinte şi din toată fiinţa ei.

— Numai cei plini de curaj trăiesc! spuse ea, ridicându-se şi luând o poziţie majestuoasă. Fiindu-i soţie, nu mă va trăda... Nu mă poate trăda... Voi pleca cu el... Dar ţine minte, nu-mi voi vinde ieftin libertatea şi inima... Ceea ce e dat să se întâmple, se va întâmpla în zilele următoare...

Am felicitat-o din nou, din tot sufletul, pe prinţesă.

— Încă o vorbă, Konţov, mă opri dânsa. Spune-mi, la fel, ca în faţa lui Dumnezeu, cu toată sinceritatea, el e acelaşi Orlov care a ajutat-o pe împărăteasa voastră să se urce pe tron?

— Acelaşi.

— Bravo! E un erou! strigă prinţesa însufleţită. E un Cid viteaz! Scânteia divină le conferă unor astfel de oameni îndrăzneala şi suflet mare!

Am plecat de la prinţesa cu bucuria în suflet pentru întorsătura fericită pe care o luaseră lucrurile, deşi un gând tainic prinse să-mi roadă sufletul: „Oare prinţesa ştie despre o altă faptă de vitejie a contelui, săvârşita înaintea celei despre care vorbea? Şi de ce oare nu i-am spus nimic despre acest păcat greu al lui, fără de răscumpărare?”

Îmi îndeplineam îndatoririle de serviciu, făceam voia stăpânirii şi, cu toate acestea, îmi era milă de femeia asta.

Îndoieli cumplite au pus stăpânire pe mine, încât n-am putut dormi liniştit în noaptea aceea.

„Datoria e datorie, dar dacă? Să mă duc mâine, de dimineaţă, îmi şoptea o voce lăuntrică, s-o previn... Timpul încă nu-i pierdut. Să se mai gândească, mai bine,

mai cu capul şi să hotărască singură.”

Abia răsări soarele, când eu, gata îmbrăcat, am purces spre casa contelui. La poartă – învălmăşeală mare de oameni şi de trăsuri care trăgeau la peron. Mi-am făcut loc cu greu prin mulţime. Contele şi prinţesa erau într-o trăsură; într-alta era Hristenek, iar în a treia – o parte din slugi.

— Ia loc, Konţov, pe tine te aşteptam! îmi strigă contele.

Mă aşezai în trăsura lui Hristenek. În capul meu se făcuse vid. Convoiul se urni din loc. Dimineaţa, după o ploaie scurtă, era luminoasă, liniştită.

— Ce vezi în toate astea, mă întrebă Hristenek, când am ieşit din oraş.

— În ce?

— Păi, în voiajul ăsta.

— Nu ştiu şi nici nu îndrăznesc să ştiu, răspunsei eu.

— Mâine vor fi tineri însurăţei, îmi spuse Hristenek, zâmbind. Se cunună…

— Păi, unde-i biserica?

— Da’ biserica marinei ce-i? Vor merge pe vasul-amiral şi-acolo, una-două, îi cunună. Se vede treaba că pentru asta a şi acceptat ea să-l însoţească…

— Deci e adevărat?

— Mai e vorbă? Ce, dumneata nu vezi? Contele parcă a prins aripi. Nu prea era de crezut, da’ uite că din legendă susură adevărul.

La Livorno, contele Orlov fu întâmpinat de către comandantul escadrei noastre, amiralul Samuil Karlovici Greig. Împreuna cu el şi cu consulul Dick s-au plimbat prin împrejurimi, ba ne-am plimbat cu toţii şi pe mare, în cutere, cu muzică, înconjuraţi pretutindeni de o mulţime curioasă, care se ţinea scai de noi.

A doua zi după sosirea noastră la Livorno, seara, contele şi prinţesa s-au dus la operă. După ce s-au întors de la spectacol, am zărit la intrarea în superbul palazzo,

care-i fusese pregătit contelui, pe malul mării, pe un alt grecotei, alt şmecher, unul Osip Mihailovici Ribas, sau De Ribas. Şi asta era negru ca un gândac, ceva mai înalt însă şi mai leneş în mişcări. Li se şi spunea printre ai noştri „gândacul şi gîndăciţa”. După cum am aflat, De Ribas, încă înaintea mea şi a lui Hristenek fusese la Veneţia după informaţii privitoare la prinţesă.

— Pa, popă! strigă contele rizând prin fereastra lui De Ribas. Nu-ţi uita patrafirul...

„Patrafirul... şi de ce e popă?” mă tot pierdeam în presupuneri, împietrit lingă colonada de marmură a peronului, de unde se deschidea o panoramă superbă asupra mării şi escadrei.

XIV

LA 21 FEBRUARIE ERA O VREME DE-osebit de plăcută, aproape că vara. Pe cer nici urmă de nor, o mare liniştită-liniştită şi pretutindeni domnea o atmosferă de bucurie sărbătorească.

La consulul englez, în cinstea contelui şi a tovarăşei sale de călătorie, s-a dat un mic dejun.

Prinţesa a apărut acolo îmbrăcată elegant, cu gust, era vioaie la vorbă şi bine dispusă. Unde-i dispăruse boala? Discuta cu ceilalţi oaspeţi, se plimba prin escadra ornată cu flori, râdea şi glumea degajat. Toată lumea îi acorda mult respect şi politeţe. Contele Aleksei Grigorievici vrând să-i fie pe plac, ba îi aducea evantaiul, ba prelua de la slugi tava cu răcoritoare şi i-o aducea.

Vedeam cu toţii: o clipă n-o slăbea din ochii-i îndrăgostiţi, pierduţi, pe cea care-l fermecase. Dar şi ea părea renăscută, însănătoşită. Unde dispăruse înfăţişarea ei suferindă?! Viteazul, leul neîmblânzit, se afla la picioarele ei.

— Ce zici de eroul nostru? îmi şopti, privindu-mă cu coada ochiului, Hristenek. Nici acasă nu scapă ocazia unor noi victorii, cu toţi laurii de la Cesma!

Amiralul Greig, de felul său morocănos, concentrat şi plin de importanţă, era ciudat de distrat şedea cu ochii-n jos şi, parcă nebăgând pe nimeni în seamă, mai tot timpul tăcea.

Cineva privi pe geam. Se vedea marea, iar în

depărtare, flota rusă adunată în front. Doamnele începură să discute despre plăcerea unei plimbări pe mare.

— Spuneţi-mi, conte, când îmi veţi arăta corăbiile voastre? întrebă prinţesa. La Civita-Vecchia aţi făcut o demonstraţie exemplară a luptei de la Cesma, i-aţi încântat pe alţii, n-o să ne faceţi şi nouă acest favor?

— Totul e pregătit! spuse Orlov, ridicându-se şi înclinându-se respectuos.

Societatea porni spre mare.

Domnii şi doamnele coborâră la ţărm. Contele Aleksei Grigorievici era deosebit de reverenţios cu prinţesa. Îi puse pe umeri un şal, îi luă slugii din mina umbrela şi, deschizând-o, păşi alături făcându-i, fără întrerupere, declaraţii înflăcărate de iubire.

Spectatorii aflaţi pe mal, minunându-se de haina lui de general, numai fireturi, cu revere de verde închis şi roşu şi în general, de toată ţinuta lui impunătoare, strigau: „Vivat!” şi şopteau: „Asta, da, pereche!”

Toată lumea luă loc în şalupe şi cutere.

În cuterul aurit, împodobit împărăteşte, alături de prinţesa luară loc soţia amiralului Greig şi soţia consulului Dick. Contele luă loc lângă amiral, iar noi, cei din suită alături de slugile prinţesei.

Cuterele porniră spre flotă. Escadra ne-a întâmpinat cu o pompă deosebită, pretutindeni steaguri, pe covertă ofiţerii erau în vestoane de paradă, pe catarge şi vergi stăteau mateloţii... O muzică plăcută se făcu auzită de pe toate navele. Valurile băteau jucăuşe. Malul, care se îndepărta, era înţesat de curioşi.

De pe vasul amiral „Trei Ierarhi” au coborât un fotoliu împodobit, cu care au urcat-o pe bord pe prinţesă, apoi pe celelalte doamne. Noi am urcat pe scară.

Doamnele odată ajunse pe vas, din toate părţile a răsunat un: „Ura” într-un glas şi salve de tun. Spectacolul era sărbătoresc. Poporul, care umplea străzile şi cheiul, saluta cu pălăriile şi batistele. Toată lumea aştepta ca

Orlov să facă ceva trăsnit, ca de pildă, să ardă vreo corabie ieşită din uz. O mulţime de lunete erau îndreptate de pe mal asupra noastră. Zeci de şalupe încărcate de lume porniră de la ţărm spre noi.

Pe vasul „Trei Ierarhi" era o forfotă neobişnuită. Slugile amiralului se ocupau de gusturi, cărând pe punte vinuri, dulciuri, fructe. Eram îmbiaţi să luăm şi noi. În salonul ofiţerilor începu dansul. Tineretul dansa cu sârg contradansul şi cotilionul. Doamna amiral şi doamna consul îi făceau o curte deosebită prinţesei.

La scurtă vreme după asta, doamnele au fost invitate într-o cabină specială. Le-au urmat, discutând, contele şi amiralul. Ultimul nu era în apele sale, părea nehotărât.

— Acum o să-i cunune pe conte şi prinţesă, se auzi vocea coborâtă a unui ofiţer către un camarad al său.

Am rămas uluit.

— De ce aici? întrebă cel căruia i se spusese vestea. De ce atâta secret şi atâta grabă?

— Nu exista o altă biserică rusească prin apropiere. Amiralul a permis să se facă nuntă pe vasul său; de aceea a şi venit prinţesa la Livorno pe această corabie.

După un timp oarecare, la o chemare anume, au coborât sub covertă câţiva din suită, printre care se aflau şi cei doi greci, descurcăreţii De Ribas şi Hristenek, făcându-şi semne în tăcere. Atunci nu ştiu de ce, mi-am amintit de ciudatele cuvinte ale contelui: „Popa şi patrafir". De altfel, pe corabie, nici urmă de cler.

Puntea rămase oarecum pustie. Ofiţerii se plimbau uitându-se cu lornioanele la publicul din şalupe. Muzica intona un marş vesel, apoi nu ştiu ce dintr-o operă.

Sub covertă, între timp, se produse un soi de învălmăşeală. Mai târziu, unii afirmau că, în timpul gustării, s-a anunţat deschis logodna contelui şi a prinţesei, drept pentru care toată lumea a băut solemn pentru cei doi logodnici. Alţii, aproape sub prestare de jurământ, spuneau că, chipurile, într-o cabină specială se

oficiase, de formă, cununia contelui cu prinţesa şi că rolurile preotului şi diaconului le jucaseră, făţarnic, Hristenek şi De Ribas, costumaţi în odăjdii bisericeşti, luate de la flotă. Primul era diacon, al doilea – popă.

Dar eu prea am luat-o înainte. Trebuie să ne întoarcem pe puntea „Trei Ierarhilor”.

N-am putere, inima mi se frânge, iar până îmi cade din mina la gândul celor ce mi-a fost dat să văd în scurtă vreme. Şi oriunde mă voi afla, dacă voi rămâne, prin minune, în viaţă, amintirea celor trăite nu va pieri decât odată cu ultima mea suflare.

Puntea s-a însufleţit. Toţi cei care fuseseră în cabină reveniră sus, în grupuri gălăgioase. Se auzeau glume tăioase, râsete. Slugile ofereau răcoritoare şi vin.

Prinţesa şedea lângă bord. Începuse să bată vântul, să se răcească. Printr-un semn al capului mă chema, cu tandreţe, lângă ea; i-am ajutat să-şi pună pelerina.

— N-am să te uit toată viaţa mea! îmi şopti plină de încântare, zâmbind fericită şi strângându-mi mâna cu căldură. Te-ai ţinut de cuvânt. Visul mi se îndeplineşte, în curînd voi fi în Rusia, după care – de ce n-aş spera? – va fi proclamată şi viitoarea ţarina Elisabeta a II-a... Un secol al minunilor! În fond ce a fost mai ieri actuala împărătească?

M-au uluit aceste cuvinte. Am tăcut, stânjenit de delirul nebunesc al femeii orbite.

O văd şi acum, în pelerina-i albastră, cu o mică pălărioară de pai negru şi cu o umbrelă albă în mina.

XV

— SĂBIILE DUMNEAVOASTRĂ, DOMNIlor! răsună deodată, undeva lângă mine, o voce puternică şi poruncitoare.

Cătai în jur.

Căpitanul de gardă Litvinov se adresa, pe rând, cu aceste cuvinte aghiotanţilor şi celorlalţi ofiţeri din suita contelui, luându-le săbiile. Marinari înarmaţi umplură puntea. Amiralul Greig, soţia lui şi a consulului dispăruseră. Uluit, urmându-i pe ceilalţi, mi-am predat sabia căpitanului.

Prinţesa, auzind zgomot de arme şi voci, s-a întors, faţa îi era de o paloare neobişnuită. Într-o clipă înţelesese totul.

— Ce înseamnă toate acestea? întrebă ea în franceză.

— La porunca personală a înălţimii sale imperiale, sunteţi arestată! îi răspunse, tot franţuzeşte, căpitanul.

— Cu forţa? ţipă prinţesa. Ajutor!...

Se arunca spre trapă, făcându-şi drum cu mâinile-i slabe prin cordonul închis de militari. Chipurile mohorâte, arse de soare ale marinarilor cătau spre ea mirate şi tăcute.

Litvinov îi bară calea.

— N-aveţi voie! îi spuse. Liniştiţi-vă!

— Perfidie! Blestem! abia putea să mai spună prinţesa. Aşa procedaţi cu o femeie, cu o prinţesă moştenitoare a tronului? Auziţi? Daţi-mi drumul! le striga soldaţilor în

franţuzeşte. Unde-i contele Orlov? Chemaţi-l, aduceţi-l încoace... Veţi răspunde pentru toate astea!

Contele, la ordinul împărătesei şi al amiralului, este reţinut, îi răspunse Litvinov, plecându-se cu respect. E arestat, ca şi dumneavoastră...

Prinţesa tipă scurt, se dădu câţiva paşi înapoi... Ochii care i se stingeau mă zăriră. Privirea ei pătrunse plină de reproş în inima mea, vrând parcă să spună: „Tu eşti vinovatul, tu m-ai dus la pieire...” Se clatină şi căzu în nesimţire.

Matrozii o duseră jos, în cabină.

Slugile prinţesei, cu excepţia cameristei, care-i fusese lăsată, au fost arestate şi ele şi, sub o pază straşnică, transportate pe alt vas.

Zguduit până în adâncul sufletului de tot ce nu-a fost dat să văd, m-am trezit într-o cămăruţă întunecoasa de pe corabie. Ridic capul şi văd că, închis împreuna cu mine, se afla şi principalul trădător, Hristenek. Asta m-a mirat peste măsură. De altfel, grecul şedea liniştit. Stând tolănit şi mâncând din bunătăţile pe care apucase să le ia cu el, căta rareori la uşa zăvorâtă.

— Vă miră? mă întrebă. Zău că-s minuni, nu-i aşa?

— Într-adevăr, ai de ce te minuna, îi răspunsei eu, stăpânindu-mi cu greu dispreţul.

— Nu se putea altfel, adaugă.

— De ce?...

— Doar momeala cu cununia a putut-o prinde pe această căutătoare de aventuri.

— Bine, dar ce rost avea să te joci cu sentimentele, cu inima ei? ripostai eu, nemaiputându-mă stăpâni.

— N-ar fi putut fi altfel atrasa pe corabie.

— Existau şi alte mijloace, ripostai eu. Ştiu bine, contele i-a jurat dragoste. Or, devenind soţia lui, oricum ar fi consimţit să se încredinţeze escadrei noastre.

— Eh, stimabile Konţov, nu-ţi prea umblă mintea! zise

grecul, zâmbind. Zău, iartă-mă, chiar n-ai bănuit nimic de la început? Păi exact în clipele când contele se juca de-a dragostea cea mai delicată cu prinţesa, eu, la dictarea şi sub iscălitura lui, îi scriam împărătesei că aici, pentru prinderea aventurierei se va face orice, că, dacă o fi nevoie, îi atârnam, fără vorbă multă, o piatră de gât şi-i dăm drumul în apă.

— Şi chiar, de ce n-aţi înecat-o? am exclamat eu cu îndrăzneală, nedându-mi seama ce mai vorbesc. Era de o mie de ori mai bine pentru nenorocita asta ofticoasă, minţită...

— Las-că o să mai trăiască... spuse Hristenek. S-a ordonat să fie prinsă cu dibăcie, fără prea mult zgomot. Ceea ce s-a şi executat întocmai.

Ascultam, plin de revoltă, aceste cuvinte reci, tăioase. Bătaia de joc a grecoteiului obraznic mă scotea din sărite.

— Ei, gata, prietene, mă lua Hristenek cu binişorul, calmează-ţi sentimentele cavalereşti. Toate-s fleacuri! Ţine minte: acum, în zilele noastre, lucrul de căpetenie e bravură, iar într-o fărădelege – un spirit inteligent şi dibaci. Ai reuşit – eşti puternic şi bogat; nu, te aşteaptă sărăcia sau şi mai rău, Siberia. Mai bine scoală-te; nu vezi? E timpul...

Săltându-mi capul, băgai de seamă că odăiţa noastră fusese descuiată, iar de după uşă se zărea o grămadă de capete zâmbitoare de matrozi veseli şi cheflii.

Împreuna cu grecul am fost poftit la căpitănie. Acolo trona o baterie de vinuri. Ardeau ţigări, clocotea punciul. Ne-am pus pe băut, apoi ne-au dat drumul pe ţărm.

După cum am aflat, în vremea aceea contele se afla împreună cu amiralul la consul. Acolo se dezbăteau acţiunile lor viitoare.

Veni şi seară. Lumea din Livorno era ca o furtună dezlănţuită. Ruşii se înghesuiau prin case. Fără să ştiu ce fac, mi-am luat pălăria şi mantia şi, cotind pe străduţe lăturalnice, m-am îndreptat spre mare.

XVI

AM CĂZUT PE MAL. DOAMNE, CE cazną! Mă înecau lacrimile. Uram, blestemam lumea întreagă. Cum de s-a putut săvârşi o mârşăvie ca asta?! Iar eu, eu sunt părtaş, complice! Tremuram de furie şi de indignare, trecându-mi prin minte toate amănuntele revoltătoare, toate fleacurile, întreaga socoteala diavolească făcută de acela căruia îi eram atât de devotat şi care nu s-a jenat să se joace cu cel mai sfânt sentiment – cu dragostea. În faţa mea apăru în clipa aceea chipul sărmanei femei, minţită de toţi, zdrobită de durere. Mi-am imaginat-o cu sufletul sfârtecat, în închisoare poate chiar în lanţuri, dată în paza unor soldaţi grosolani. „Şi când s-au petrecut toate astea? îmi spuneam. Când îi surâdea totul, când păreau să se realizeze toate visele ei de aur.

Ea, fiica nelegitimă a fostei ţarine, a văzut în sfârşit la picioarele ei pe primul demnitar al noii împărătese.” Dinspre flotă veneau urale, salve. Ce trebuia să simtă? Ce i-a fost dat să trăiască?

De după stânca alături de care zăceam, în amurgul ce se lăsa, zăream colinele aurite de ultimele raze de soare, vârfurile bisericilor oraşului, siluetele corăbiilor.

„Ruşine, ruşine! îmi şopteam întruna. Contele Orlov s-a pătat pe vecie de o nouă fărădelege şi mai murdara decât cealaltă. Nici un fel de lauri, nici cei de la Cesma, nici alţii, nu-l vor ascunde de judecată Celui-de-Sus şi a oamenilor. Iar alături de el, vom răspunde şi noi, ceilalţi, părtaşii

întru nelegiuire.”

Desperarea şi durerea care mă cuprinseră erau atât de mari, încât era gata să-mi iau zilele.

„Nu, căieşte-te, căieşte-te viaţa întreagă, îmi striga o voce misterioasă. Caută să-ţi răscumperi păcatul greu!”

De pe vasul-amiral răsună o salvă de tun. De pe celelalte corăbii învecinate se auziră urletele muzicii. Se rugau! Marea se înnegura. Lângă cart şi pe ţărm se aprindeau focurile de pază.

M-am ridicat şi, abia mişcându-mi picioarele, am pornit-o târâş spre oraş. Acolo eram aşteptat de ofiţerul de legătură al contelui. L-am urmat.

— Ei, Konţov, recunoaşte, te-am uluit? mă întrebă, ieşindu-mi în întâmpinare Orlov.

Glasul nu voia să mă slujească. Şi-apoi ce-aveam să-i răspund? Acest viteaz din poveste, acest om puternic şi inteligent, având toate bucuriile pământeşti, acest demnitar înconjurat de toate onorurile, până mai ieri idolul meu, acum îmi era urât şi respingător.

— Crezi că n-am memorie, că am uitat? continuă el, evitând parcă să mă privească. Doar ţie îţi datorez ce e mai important. De n-ai fi fost tu şi încrederea ei în tine, n-ar fi fost atât de uşor să prind păsărica…

Cuvintele contelui îmi dădeau ultimele lovituri. Stăteam zăpăcit, trăsnit.

Şi parcă vrând să mă liniştească, Orlov continuă:

— Linişteşte-te, poate nu ştii că din Petersburg a sosit un ordin fără echivoc referitor la această femeie care şi-a luat un nume şi un rang ciudate: să fie prinsă şi adusă acolo, cu orice preţ. Acum ai priceput?

Năucit, continuam să tac.

— Impostoarea e în mâinile noastre, conchise contele. Voinţa imperială e îndeplinită, iar arestata va fi degrabă dusă în nord. Vor avea loc cercetări, se vor afla, ele, izvoarele principale… Asta nu-i numai treabă de mâini străine. Aici sunt amestecaţi şi nişte umblăreţi de-ai

noştri. Printre hârtiile acestei mincinoase s-au găsit şi scrisori prea bine cunoscute.

„Te bucuri! Vor fi noi percheziţii, arestări, îmi ziceam eu, dar ce-ai făcut tu personal, om cu inima de piatră, de fiară?”

— De ce taci? mă întrebă contele.

— Oraşul e în fierbere, i-am răspuns eu. Oamenii se adună, ţipă, ameninţă. Păziţi-vă, domnule conte, adăugai, fără să-mi mai pot stăpâni scârba. Asta nu e Rusia... Te înjunghie, de n-ai când să zici nici „pâs”.

— Uite ce e, drăguţule, zise contele, încruntându-se. Dacă cineva s-o atinge de tine sau de cineva dintr-ai noştri şi s-o tine de ameninţări, arată-i, simplu, marea... Şapte sute de guri de tun, frăţioare, privesc încoace! Cum le fac un semn, curăţenie-lună se face pe-aici. Aşa să-i spui fiecăruia! Cât despre mine, n-am eu de Ei teama...

„Lăudărosul!” gândii eu, simţind cum, de ură, mă trec fiori reci.

Am plecat fără să scot o vorbă, fără să mă înclin.

XVII

AU MAI TRECUT CÂTEVA ZILE GRELE, insuportabile. Într-adevăr, locuitorii din Livorno nu se linişteau, au început să ameninţe cu forţa. Mulţimea furioasă stătea de dimineaţa până noaptea târziu lângă curtea contelui, aruncând din când în când cu pietre în poartă. Contele era păzit de un puternic detaşament de matrozi. Una după alta, bărcile, încărcate de cucoane şi de cetăţeni de vază ai oraşului, părăseau rada portului. Navetau în jurul vaselor noastre, în speranţa de a o zări, la vreun hublou, pe nefericita prizonieră.

Am fost trimis pe „Trei Ierarhi”. Contele mă însărcinase să duc acolo o scrisoare şi un pachet de cărţi franţuzeşti. Mai târziu am aflat că erau destinate prinţesei. Întorcându-mă în oraş, am auzit deodată un strigăt. M-am întors să privesc în urmă din barcă şi am simţit că inima încetează să-mi bată.

La un hublou deschis al navei „Trei Ierarhi” se zărea un chip palid, lipit de gratii şi o mână care îmi făcea semn cu batista. I-am răspuns şi eu cu o mişcare a mâinii. A fost sau nu observată, dintre valuri, pe corabie, nu ştiu.

Matrozii vâsleau cu nădejde. Dinspre mare bătea un vânt proaspăt. Barca alerga în viteza alunecând ca o suveica printre valuri.

În zilele următoare s-a zvonit că escadra îşi ridica ancora. Nimeni nu ştia în ce direcţie.

Mă pregăteam să plec după informaţii, ca să aflu dacă rămân pe lângă statul major al contelui; tocmai pusesem mâna pe pălărie, când cineva intră în cameră. M-am întors. În faţa mea o persoană în negru. Am recunoscut-o pe necunoscută din biserica Santa-Maria. Straiele sifonate şi prăfuite arătau că abia sosise de pe drum.

— M-aţi recunoscut? mă întrebă ea, scoţându-şi de pe cap voalul. Am constatat atunci că părul ei auriu în cârlionţi devenise şi mai cărunt.

— Ce doriţi? m-am interesat eu.

— Aşa aţi garantat? spuse ea răspicat, în timp ce se apropia de mine. Unde vă sunt asigurările că sunteţi un om cinstit?

— Ascultaţi-mă... Sunt nevinovat, începui eu să spun.

— Fiare ce sunteţi, bestii! ţipa necunoscută. I-aţi întins o cursă, aţi atras-o, aţi distrus-o pe sărmana fată şi vă imaginaţi că veţi rămâne nerăsplătiţi. Sunteţi liniştit? Vă înşelaţi, ora răsplăţii va veni...

Se apropie cu atâta hotărâre de mine, încât m-am dat înapoi, spre fereastra deschisă. M-am bucurat că la ora aceea parcul era pustiu. Zgomotul i-ar fi putut atrage pe curioşi şi produce rău necunoscutei, a cărei vizită n-o înţelegeam şi pe care n-aveam cum, după părerea mea, s-o îndepărtez.

— Sunteţi nevinovat? mă tot întreba. Sunteţi nevinovat?

— Da, am acţionat cinstit! O să vedeţi, am să v-o dovedesc...

— Răspundeţi-mi... Aţi sfătuit-o pe prinţesa să plece? Aţi sfătuit-o?

— Am sfătuit-o...

— I-aţi vorbit despre posibilitatea căsătoriei cu Orlov? Nu recurgeţi la şiretlicuri, auziţi, am nevoie de un răspuns deschis! spunea femeia în culmea tulburării, scuturată ca de friguri.

— Căsătoria mi-a fost anunţată de conte în persoană.

S-a jurat.

— Oh, trădători perfizi! Moarte ţie! ţipă înfricoşător necunoscută, ridicând mâna asupra mea.

N-am apucat să mă dau în lături. O armă se descărcă asupra mea. O trombă de fum mi-a acoperit faţa. Am sărit şi am apucat-o pe nenorocită de mină.

Cu chipul desfigurat de mânie, luptându-se, a mai tras o dată dar, din fericire, a dat din nou greş. Luându-i pistoletul, l-am aruncat în parc. S-a adunat servitorimea, s-au auzit bătăi în uşa vestibulului. M-am repezit într-acolo şi, înfrînîndu-mi cum am putut emoţia, le-am spus că mi-am descărcat arma pe geam şi că nu s-a petrecut nimic periculos. Am fost lăsat în pace, dar priviri pline de neîncredere mă iscodeau cercetător.

Încuind uşa de la intrare, m-am reîntors la necunoscută.

Eram într-un hal de nedescris.

— Ah! Ah! îi spuneam întruna, ce-aţi făcut, la ce v-aţi expus! Şi pentru ce? Pentru ce?

Vizitatoarea, cu capul căzut pe masă, plângea pierdută, în hohote.

Am făcut câţiva paşi prin cameră şi involuntar m-am privit în oglindă: eram desfigurat.

— Ascultaţi-mă, am putut în cele din urmă să-i spun femeii care nu contenea să plângă. Trebuie să vă mărturisesc că eu însumi am căzut victimă unei odioase înşelăciuni.

Şi mi-am început povestirea.

— Vedeţi, spusei eu în încheiere: Dumnezeu s-a milostivit de mine, mă aflu în viaţă... Explicaţi-vă şi dumneavoastră...

Multă vreme necunoscută n-a fost capabilă să scoată un cuvânt. Dându-i apă, i-am propus să ieşim în parc. Aici i-a revenit graiul. Mi-a aruncat de două ori căutături timide, cerându-mi parcă îndurare, apoi, începu să vorbească.

— Povestea mea e mai tristă, spuse ea printre lacrimi, după ce străbăturăm câteva alei şi luarăm loc pe o bancă. Dar sunt atât de vinovată, atât de vinovată, încât nu mi-o veţi ierta niciodată. Ultimele cuvinte le rosti acoperindu-şi faţa cu palmele.

— Liniştiţi-vă, îi spuneam eu, venindu-mi puţin câte puţin în fire. Vă voi ierta... Toate-s de la Dumnezeu... Toate-s după voia Sa...

Necunoscută îşi întoarse spre mine faţa-i sfârşită, udată de lacrimi, mă apuca strâns de mină şi începu din nou să plângă în sughiţuri.

— Ce mărinimos sunteţi, şopti, aţi auzit de soarta lui Mirovici?

— Am auzit.

— Sunt vinovată de moartea lui. Sunt fosta lui logodnică, Polixena Pciolkina.

Am îngheţat. Toate amănuntele cazului Mirovici auzite cu zece ani în urmă de la bunică-mea mi-au revenit în memorie. Aplecându-mă spre Pciolkina, i-am luat mâna care trăsese în mine şi i-am strâns-o cu putere.

— Spuneţi, spuneţi, abia reuşii să adaug.

— Nu puteam rămâne în Rusia... Rostea vorbele ciudat. Zece ani am pribegit prin diverse locuri, am fost în mănăstirile din Volînia şi Lituania, i-am slugărit pe cei bolnavi şi neputincioşi. Aflându-mă acum un an din nou dincolo de Volga, am fost cea dintâi căreia i-au parvenit nişte ştiri despre prinţesa Tarakanova, prinţesa de Azov şi de Vladimir. Am fost chemată să vin lângă ea de persoane misterioase, necunoscute. Veţi înţelege cât de tare doream s-ajung la ea... Căutam s-o întâlnesc. Căpătând de la acele persoane mijloace, am făcut cunoştinţă cu prinţesa mai întâi prin scris, apoi personal la Raguza şi am început să cred în ea. Doamne, cita fericire îi doream, voiam să răscumpăr trecutul! O păzeam, o învăţam limba maternă, istoria, îi dădeam sfaturi. Am urmat-o pas cu pas din clipa plecării ei din

Raguza şi până la Roma, i-am scris, am conjurat-o să se păzească, convingând-o că-i este hărăzită o soartă strălucită. Restul îl ştiţi. Vă imaginaţi groaza care m-a cuprins când am aflat de arestarea ei! Voi rămâne la Livorno, voi aştepta... O, va fi eliberată, livornienii o vor scăpa... Spuneţi-mi, ce credeţi despre dânsa? Sunteţi convins că nu e impostoare, ci într-adevăr fiica împărătesei Elisabeta?

— N-o pot nici afirma, nici infirmă.

— Eu, în schimb, sunt convinsă, ideea asta face corp comun cu mine. Niciodată n-o voi părăsi.

Pciolkina se ridică, îşi arunca voalul pe cap, privindu-mă în ochi, îmi strânse mâna cu putere, mai vru parcă să spună ceva, dar, clătinându-se, ieşi.

— Sunteţi bun!... Facă Domnul să ne vedem în vremuri mai blânde! mai spuse întorcându-se spre mine din poarta parcului.

Am mai întâlnit-o o dată sau de două ori pe această fiinţă misterioasă, vizitând-o conform înţelegerii, într-un mic loc de recluziune, lângă mănăstirea Ursulinelor, unde îşi găsise adăpost.

Avea o speranţă: că prinţesa ar putea fi salvată în Anglia sau în Olanda, unde escadra noastră urma să acosteze în drum spre patrie.

„Ea, prigonita, este trimisă să salveze patria! spunea Polixena la ultima noastră întâlnire. Şi cred din toată inima că nu va pieri, că va scăpa, că va fi salvată.”

În noaptea dinspre 26 februarie escadra noastră, aflată sub comanda contraamiralului Greig, a primit ordinul să ridice ancora şi să pornească spre vest.

Hristenek, purtând rapoartele contelui către împărătească, a pornit la drum pe uscat. I se poruncise să meargă la Moscova, unde, de când cu execuţia lui Pugaciov, împărăteasa îşi mutase reşedinţa şi locuia cu toată Curtea.

Contele Orlov părăsi tot atunci Livorno. Era primejdios să mai rămână. Înfuriaţi de gestul său, fiii, cândva nestăvilitei şi liberei Italii, îi erau atât de ostili, încât contele, cu toată paza, aproape că nu-şi mai părăsea locuinţa şi, temându-se de otrăvire, se hrănea numai cu pâine şi lapte.

Eu am plecat ceva mai târziu şi, ca la o poruncă a destinului, a trebuit să mă întorc pe vasul „Acvila Nordului”. Fregata purta pe toţi bolnavii şi neputincioşii din comandă şi, printre altele şi lucrurile contelui – tablouri, statui, mobila, obiecte de bronz şi alte raritǎţi – adunate cu multă greutate de prin oraşele greceşti şi turceşti. Erau roadele victoriilor sale obţinute de-a lungul câtorva ani cu mult zel. Cu acest prilej am văzut şi cadourile primite de conte de la prinţesă, printre care se afla şi portretul ei, acela în care semăna atât de bine cu împărăteasa Elisabeta.

Nepătrunse sunt căile Domnului! Am făcut formele, am terminat încărcarea vasului, am ridicat pânzele şi am purces la drum. Dar de îndată ce „Acvila Nordului”, încărcată cu toate aceste achiziţii, părăsi rada portului am fost întâmpinaţi de o furtună cumplită. Am fost purtaţi multă vreme pe mare, ba aruncaţi spre coastele Algeriei, ba ale Spaniei. Când am trecut de Gibraltar ambele catarge s-au rupt, pânzele au fost smulse şi am rămas fără timonă.

Mai bine de o săptămână am fost duşi de curenţi de a lungul coastei africane, spre sud-vest. În a zecea zi vântul s-a potolit definitiv.

Scriu... Dar poţi oare spera într-o salvare când te afli într-un asemenea hal? Fregată, aidoma unui cadavru sfârtecat în lupte, pluteşte acolo unde o mina valurile.

A mai trecut o zi grea, lipsită de speranţă. Se apropie iar noaptea cumplită, neagră. Se adună norii. Din nou o rafală de vânt... Plouă.

Ţărmurile Africii au dispărut, suntem purtaţi spre apus. Valurile izbesc cu furie bordul, acoperind cu apă puntea pustiită, devastată. Spărtura din cală s-a mărit. Matrozii înnebuniţi abia mai prididesc să pompeze apă. Tunurile au fost aruncate peste bord. Când vine noaptea, tragem focuri de armă, chemând zadarnic în ajutor. Nimeni nu se zăreşte pe mare. Nimeni nu ne aude pe noi, ăştia care pierim. O soartă tragică, cumplită. Un sfârşit pe o corabie, fără speranţe, fără orizont, purtând prada de război a comandantului.

Unde e dar sfârşitul?! Lângă ce stânci sau pietre subacvatice ne este sortit să ne facem ţăndări, să ne ducem la fund? E plata pentru faptele altora. Blestemata încărcătură a contelui nu i-e de trebuinţă lui Dumnezeu.

Ora trei din noapte. Confesiunea mea se isprăveşte aici. Sticla e pregătită. Mai adaug cele câteva rânduri şi, dacă nu vom afla nici o salvare, am s-o arunc în mare.

Încă un cuvânt... Am vrut să-i comunic ultimul sfat, ultimul precept... Trebuie să afle... Doamne, ce e asta? E chiar sfârşitul? Ce zgomot asurzitor! Fregata s-a lovit de ceva, s-a zguduit... Ţipete... Fug spre cabina de comandă. Facă-se voia Ta...

Sticla a fost aruncată în mare, purtând un caiet şi un bileţel. Bileţelul era scris în franceză: „Cine va găsi acest manuscris este rugat să-l expedieze la Livorno, pe numele unei rusoaice, doamna Pciolkina, iar în caz că nu va fi găsită, să fie trimis în Rusia, la Cernigov, brigadierului Lev Rakitin, pentru fiica sa, Irina Rakitina. Măi, 15-17,1775. Locotenent al flotei ruse, Pavel Konţov.

Partea a doua

FORTUL LUI ALEKSEI

I

VARA ANULUI 1775, ÎMPĂRĂTEASA Ecaterina şi o petrecea în împrejurimile Moscovei, la început în vechiul sat Kolomenskoie, mai apoi în satul Ciornaia-Greazi. Satul, în cinstea împărătesei, căpătă numele de Ţariţîno şi, cu timpul, trebuia să ia locul – după intenţia ei – lui Ţarskoie Selo, aflat la porţile Moscovei.

La liziera unei păduri dese, în mijlocul stejarilor şi ulmilor seculari, răriţi de secure, a fost construit în mare viteză un palat de lemn, cu un cât, cu câteva acareturi, o curte pentru păsări şi alta pentru vite.

Din ferestrele noului palat împărăteasa îşi încântă privirea cu un lanţ de heleşteie întinse şi adânci, înconjurate de coline împădurite. Pe necuprinsele câmpii cosite mişunau cămăşile albe ale cosaşilor şi sarafanele roşii şi albastre ale femeilor cu greble. Dincolo de aceste câmpii, se zăreau altele, încă neatinse de coasă, pline de flori, urmate de ogoare proaspăt arate, ce se pierdeau în zare şi alte şi alte coline şi ogoare verzi. Şi toate acestea se daureau şi trăiau sub un cer senin şi un soare de vară.

Traiul de aici era modest, fără fasoane. Pe ferestrele deschise toată ziua pătrundea miros de fân şi de arbori. Prin ele intrau de la râu lăstuni, iar de pe pajişti libelule şi fluturaşi.

Suita, odată cu venirea dimineţii, se împrăştia prin păduri, culegea flori şi ciuperci, prindea peste în râu, făcea plimbări prin câmpiile din împrejurimi.

Ecaterina, între timp, purtând o pelerină, care o proteja în timpul fardării şi o bonetă pe părul pieptănat simplu, stând în iatacul de lucru de la catul de sus, scria ciorne de ucazuri şi scrisori către filosoful şi publicistul parizian baronul Grimm.

I se plângea că slugile nu-i dau mai mult de două pene pe zi ştiind foarte bine că ea nu poate rămâne indiferentă în faţa unui petic curat de hârtie şi a unei pene bine ascuţite.

Şi în timp ce o lume întreaga îşi spărgea capul, vrând să pătrundă politica împărătesei Rusiei – ce va face în legătură cu Turcia pe care o învinsese, cum era cu răscoala înăbuşită de dincolo de Volga sau comenta ce se va întâmpla cu misterioasa prinţesa Tarakanova – Ecaterina, plină de tandreţe, îi descria lui Grimm căţeluşii ei de casă.

Căţeluşul se numea Tom Anderson, iar pe consoarta dumisale dintr-a doua căsătorie, lady Mimi sau vicontesa de Anderson. Erau mititei, ciufuliţi, cu mutrişoare inteligente şi ascuţite şi cu nişte codiţe teribil de drepte, în vârf cu câte un smoc de păr, aducând a pămătuf.

II

PE LA MIJLOCUL LUI MAI, ECATERINEI i se raporta despre sosirea la Kronstadt a escadrilei lui Greig, împreuna cu prinţesa Tarakanova.

Corespondenţa purtată cu Orlov, în legătură cu impostoarea, împărăteasa i-o trimisese prinţului Goliţân, comandantul suprem al Petersburgului, ordonându-i: „Ridicaţi în mare taină de pe corabie pe voiajorii aduşi şi spuneţi-i la un interogatoriu sever”.

Prinţul Alexandr Mihailovici Goliţân, învins cândva de Frederic cel Mare, iar apoi, pentru războiul cu turcii, făcut feldmareşal, era plin de importanţă doar în aparenţă, fiind un om bun la suflet, modest, drept şi străin de toate matrapazlâcurile Curţii. Toată lumea îl iubea sincer şi-l respecta.

La 24 mai, îl chemă pe ofiţerul regimentului Preobrajenski, Tolstoi şi, sub prestare de jurământ, îi porunci să plece! A Kronstadt s-o ia de acolo pe arestată care-i va fi indicată şi, cu mare grijă, s-o predea obercomandantului fortăreţei Petropavlovsk, Andrei Gavrilovici Cernîşov.

Tolstoi a executat întocmai ordinul. În noaptea de 25 mai, a predat-o pe prizoniera lui Cernîşov.

La început a fost instalată în mare grabă în camerele aflate sub apartamentul comandantului, apoi în fortul lui Aleksei.

Secretarul lui Goliţân, Uşakov şi pregătise despre fată

extrase amănunte din hârtiile trimise de împărătească.

Uşakov era un burtos descurcăreţ, iute ca o sfârleză, pufăind neîncetat şi care repetă întruna, zâmbind din ochii şireţi şi pătrunzător: „Ah! dragii mei, cita treabă, cita treabă! îl servesc pe prinţ doar din cinste... De mult era timpul să trec în rezervă, prea m-am muncit...”

Prinţul Goliţân rumega citatele lui Uşakov; pe baza lor pregătise o serie de întrebări precise şi paragrafe doveditoare şi, luându-şi o ţinută impozantă, care nu se potrivea deloc cu trăsăturile lui blânde, îşi făcu apariţia în cazemata prizonierei.

Îl cam încurcau ştirile cum că pe drum, în Anglia, arestata era cât pe-aci s-o întindă, că la Plymouth sărise deodată peste bordul corăbiei într-o şalupă care pesemne că o aştepta, că cu greu a putut fi readusă pe corabie. Prinţul se temea că nu cumva şi aici să-i vină cuiva ideea s-o elibereze.

Speriată, timorată de noua ei condiţie neaşteptată şi înfricoşătoare, prizoniera n-a tăgăduit că i se zicea, ba chiar că era socotită prinţesa moştenitoare a întregii Ruşii. Ecaterina fu revoltată de neobrăzarea prizonierei şi mai cu seamă de scrisoarea adresată împărătesei însoţind hârtiile anchetei, întărită prin semnătura „Elisabeta”.

— *Voilà une fieffée canaille*[93]! tipa Ecaterina mototolind scrisoarea.

În cabinetul împărătesei se găsea Potiomkin.

— Despre cine binevoiţi să vorbiţi? se interesă el.

— Despre hoinara aceea din Italia, tătucule.

Potiomkin, căruia îi părea sincer rău de Tarakanova şi ca femeie şi că pradă a lui Orlov pe care-l ura, încerca s-o apere. Ecaterina, fără să scoată o vorbă, îi întinse un teanc de ziare franţuzeşti şi nemţeşti, spunându-i să vadă ce se îndrugă pe seama ei în legătură cu impostoarea capturată, drept pentru care, acesta, trăgându-şi nasul,

[93] În franceză în text: „Iată o canalie desăvârşită” (n.tr.).

îşi fixa înciudat ochii săi miopi în jurnale.

— Ei? întrebă Ecaterina după ce isprăvi trierea şi cititul funiilor.

— De neconceput... Cita bârfa! E foarte greu să-mi spui părerea definitivă.

— În ce mă priveşte, spuse Ecaterina, mi-e totul foarte limpede: o mincinoasă. Trebuie să fii de acord, prinţe, că oricâtă milă ne-ar face această victimă, nu ne putem purta cu ea cu condescendenţă.

Lui Goliţân, la Petersburg, i-au fost trimise noi dispoziţii. I se poruncea: „să i se mai taie nasul acestei aventuriere”, cu atât mai mult, cu cât „după informaţia consulului englez, arestată, după toate probabilităţile, nu era prinţesa, ci fiica unui cârciumar din Praga”.

Prizonierei i se comunică această informaţie a consulului. Asta o scoase din sărite.

— Dacă aş fi ştiut cine mă ponegreşte în halul ăsta, ţipă ea furioasă, i-aş fi scos de mult ochii!

În scopul „tăierii nasului”, atitudinea faţă de arestată deveni mult mai severă; pentru un timp a fost lipsită de serviciile cameristei sale şi de confort. A început să capete o hrană mai modestă, chiar săracă. Dar nici rugăminţile, nici ameninţările n-au smuls de la prizonieră pocăinţă şi cu atât mai mult, mărturisirea că ar fi o înşelătoare.

— Nu sunt impostoare, mă auziţi? îi spunea neîncetat lui Goliţân, indignîndu-se, plină de furie. Dumneavoastră sunteţi prinţ, iar eu o femeie fără apărare... în numele milostivului Dumnezeu vă implor nu mă chinuiţi, aveţi milă de mine.

Prinţul, uitându-şi însărcinarea, începu s-o liniştească.

— Sunt însărcinată, spuse printre lacrimi arestata: vom pieri doi... exilaţi-mă unde vreţi, la canibali, în gheţurile Siberiei, la mănăstire... Dar, vă jur, nu sunt cu nimic vinovată.

Goliţân căzu pe gânduri.

— Cine este tatăl copilului pe care-l aşteptaţi? întrebă el.

— Contele Aleksei Orlov.

— Un alt neadevăr, spuse Goliţân. Nu vă e jenă să îmbrobodiţi în felul acesta un bătrân, o persoană de încredere a împărătesei?

— Vă spun adevărul, ca în faţa lui Dumnezeu! spuse printre hohote de plâns prizonieră. Îmi sunt martori amiralul, ofiţerul, întreaga flotă…

Uluit Goliţân înceta interogatoriul şi aduse de îndată la cunoştinţa Moscovei noua mărturisire a prinţesei.

— Netrebnica! Lepădătura obraznică, ţipă Ecaterina după ce-i citi lui Potiomkin comunicarea.

— Şi dacă vestea nu-i lipsită de temei? strecură Potiomkin. E atât de uşor să cucereşti o femeie slabă şi încrezătoare…

— O, exclus! ripostă Ecaterina. De altfel, contele Aleksei Grigorievici va fi în curînd aici; ne va da el însuşi amănunte despre această pseudo-Elisabetă, arestată de dânsul… Cât te priveşte pe dumneata, prinţe, căutând atât de cavalereşte să aperi femeile, să nu uiţi un lucru de căpetenie: liniştea împărăţiei. Ne-a fost dat să pătimim destule cu ocazia recentei răscoale.

Potiomkin tăcu.

Orlov era aşteptat de la o zi la alta. Se grăbea să ajungă din Italia la serbările ce trebuiau să aibă loc cu ocazia păcii cu turcii. Între timp, Goliţân primi următorul ordin: să i se ia arestatei îmbrăcămintea de prisos şi, îndepărtându-i camerista, să i se pună două sentinele de încredere, pentru o supraveghere neîntreruptă.

III

ÎNCĂPĂŢÂNAREA PRIZONIEREI ÎI ERA de neînţeles Ecaterinei şi o făcea să-şi iasă din sărite. „Cum?! îşi zicea ea. Turcia e înfrântă, Pugaciov prins, iar această femeie bolnavă, abia respirând, această căutătoare de aventuri, nu recunoaşte nimic şi mă ameninţă dintr-un fund de subterană, din puşcărie?”

Potiomkin, aflând de la Hristenek amănunte în legătură cu arestarea prinţesei, devenise morocănos şi taciturn. Ecaterina trecea asta în seama obişnuitei lui crize de ipohondrie.

În curînd şi alţi apropiaţi ai împărătesei au aflat prin ce mijloace a capturat şi a predat Orlov persoana indicată şi i-au comunicat toate acestea împărătesei prin valetul ei, Perekusihin. La început Ecaterina n-a dat crezare acestor zvonuri şi chiar şi-a exprimat tăios dezaprobarea. Raportul secret al lui Goliţân, omul deschis, care nu putea fi cu nimic cumpărat în legătură cu situaţia şi confesiunea arestatei, a confirmat pe de-a-ntregul comunicările curtenilor. Inima de femeie a Ecaterinei s-a revoltat.

— Ăsta nu e Radziwill! spuse ea. L-am ameninţat cu confiscarea uriaşelor sale moşii, dar el n-a predat-o pe această femeie! „Trădător din naştere! o străfulgeră pe Ecaterina ideea gândindu-se la ceea ce făcuse Orlov. E capabil de orice, nimic nu-l reţine... N-o să stea pe gânduri dacă va intra în socotelile lui şi altceva!” Cu ocazia asta Ecaterina îşi aduse aminte de rândurile pe

care i le scrisese el cu multă vreme în urmă: „*Ţarină, iartă-mă, nu m-am gândit, n-am presupus...*”

— Nu degeaba i se spune călăul! şopti Ecaterina cuprinsă de dispreţ. Din prea multă osârdie, o să zică, am sărit peste cal... De altfel când o veni, situaţia trebuie reparată... Această femeie fără neam şi fără tară, care vânduse cândva bere la Praga, i s-ar potrivi că nevasta unui asemenea conte şi demnitar rus.

Priveliştile liniştite, de ţară, din Tariţino şi Kolomenskoie au început s-o plictisească pe Ecaterina. Pădurile, iazurile, rândunelele şi gâzele nu-i mai aduceau liniştea de altădată şi un somn odihnitor plin de vise frumoase.

Pe neaşteptate şi fără pregătiri împărăteasa plecă la Moscova. Acolo, în Kita-Gorod, vizită arhiva Colegiului pentru afacerile externe, unde, la ordinul ei, fura trimise spre cercetare unele hârtii importante. Pe vremea aceea şeful arhivei era celebrul autor al *Experienţei noii istorii a Rusiei şi al Descrierii banatului siberian,* fostul editor al academicelor „opere lunare”, călătorul şi istoricul rus, academicianul Miller. Pe atunci, el trecuse de şaptezeci de ani. Împărăteasa, ea însăşi ocupându-se, cu toată pasiunea, de istorie, îl cunoştea şi nu o dată a stat cu el de vorbă despre lucrările lui şi despre istorie în general. L-a găsit în apartamentul său de pe lângă arhivă, aplecat asupra unui vraf de hârtii vechi, privitoare la Moscova.

Miller era mare amator de păsări şi flori. Camerele luminoase şi nu prea înalte ale apartamentului său oficial erau pline de colivii cu mierle cântătoare, scatii şi alte rubedenii înaripate, care o asurziră pe Ecaterina cu tot soiul de fluierături şi ciripituri. O uşă de sticla ducea din cabinetul savantului într-o cămăruţă specială, luminoasă, plină de plante şi ciubere, unde o parte din păsări zburau în libertate. Parfumul de trandafir şi heliotrop umplea odăile confortabile şi curate. Podelile ceruite străluceau ca o oglindă. Miller lucra la masa din faţa uşii de sticlă care ducea în camera cu păsări. Ţarina intră pe

neobservate, oprind slugile zăpăcite de prezenţa ei, s-o anunţe.

— Am venit la dumneata, Gerard Feodorovici, cu o rugăminte, spuse împărăteasa intrând.

Miller sări de pe scaun, scuzându-se pentru ţinuta de casă.

— Porunciţi, înălţimea voastră, spuse el în timp ce îşi încheia haina şi-şi caută din priviri ochelarii. Împărăteasa lua loc, rugându-l să facă acelaşi lucru. Au început să discute.

— Nu-i aşa, începu împărăteasa după câteva amabilităţi şi întrebări în legătură cu sănătatea gazdei şi a familiei sale, nu-i aşa că aveţi, cel puţin aşa se spune, date şi că sunteţi pe deplin convins că pe tronul Moscovei a stat adevăratul ţarevici Dmitri şi nu impostorul Grişka Otrepiev? I-aţi vorbit despre asta... călătorului englez Cook. Miller, un bonom, lăsându-ţi impresia că e mereu absent, dar permanent cufundat în cercetările sale, fu extrem de surprins de această întrebare a ţarinei. „De unde a mai aflat-o? se întreba el. Nu cumva a scăpat vreo vorbă Cook?”

— Să ne explicăm, continua Ecaterina. Sunteţi posesorul unei memorii uluitoare; în afară de asta, sunteţi atât de perspicace în citirea şi interpretarea letopiseţilor; spuneţi-mi deschis şi cu tot curajul părerea dumneavoastră... Suntem singuri, nu vă aude nimeni... E adevărat că dovezile întru învinuirea uzurpatorului sunt în general slabe, ba chiar par a fi nule?

— Miller căzu pe gânduri. Părul lui zbârlit şi alb la tâmple stătea ciudat. Buzele sale de om bun, care până la venirea ţarinei mângâiaseră muştucul de chihlimbar al pipei, se mişcau fără întrerupere.

— E adevărat, răspunse el timid, dar e, iertaţi-mă, părerea mea personală, nimic mai mult...

— Dacă e aşa, atunci de ce n-aţi face publică o concluzie atât de importantă?

— Înălţimea voastră, spuse Miller căutându-şi cu greu cuvintele, în timp ce privea pierdut în jur şi-şi tot strângea cutele camizolului care nu voiau să stea locului, am citit cercetarea făcută de Vasâli Şuiski în Uglici. El făcea această cercetare la ordinul lui Godunov şi avea tot interesul să-i facă pe plac lui Boris, aducându-i doar acele dovezi care confirmau poveştile în legătură cu uciderea adevăratului ţarevici; celelalte urme, neconvenabile lui Godunov, se vede că le-a şters.

— Care anume? întrebă Ecaterina.

— Că de fapt pierise celălalt. Amintiţi-vă: doar acest cercetător Şuiski, a recunoscut mai târziu, în faţa întregului popor, drept ţarevici pe Dmitri care s-a întors...

— Inteligentă dovadă, spuse Ecaterina. Nu întâmplător generalul Potiomkin, mare amator de istorie, vă sfătuieşte, în cazul în care sunteţi convins, să publicaţi toate acestea.

— Să-mi fie cu iertare, înălţimea voastră, tărăgănă Miller cuvintele, voinţa imperială este un îndreptar de primă importanţă. Dar există o altă putere, mai mare: Rusia... Sunt luteran şi trupul celui recunoscut drept Dmitri se odihneşte în catedrala din Kremlin... Ce s-ar întâmpla cu cercetările mele, ce s-ar întâmpla cu mine, aici, în mijlocul poporului vostru, dacă m-aş încumeta să dovedesc că pe tronul Moscovei nu s-a aflat Grişka Otrepiev, ci adevăratul ţarevici Dmitri?

IV

CUVINTELE LUI MILLER AU TULBU- rat-o pe Ecaterina. „E sincer, îşi zise ea, aşa se şi cade unui filosof”.

— Bine, zise împărăteasa; să nu-i tulburăm pe morţi, să vorbim despre cei în viaţă. Generalul Potiomkin, sper, v-a pus la dispoziţie copia interogatoriului şi depoziţiile obraznicei pretendente, despre prinderea căreia, desigur, aţi auzit.

— Mi-a pus, răspunse Miller, amintindu-şi în sfârşit că ochelarii pe care nu încetase să-i caute cu privirea, tronau pe fruntea lui, mirându-se cum de a putut să-i uite.

— Ce aveţi de spus despre această soră demnă de „marchizul” Pugaciov? întrebă Ecaterina.

Miller zări tocmai în acea clipă cum, dincolo de uşa de sticlă, cănăriţa, în ceartă veşnică cu celelalte păsări, intrase într-un cuib străin şi stăpânii alarmaţi zburau ţipând, în jurul ei, căutând s-o alunge din cuib. Era preocupat şi de o mierlă cântătoare, bolnavă şi cu piciorul legat.

Prinţesa, dacă e rusoaică, spuse Miller, roşind pentru timiditatea şi zăpăceala sa, se vede că n-a prea strălucit în învăţarea istoriei Rusiei. Iată ce pot să spun eu întâi şi întâi, studiindu-i hârtiile... De altfel, vâna asta o poartă mai mult mentorii ei...

— Aşadar presupuneţi că în povestea ei există şi o parte de adevăr? se interesă Ecaterina. Admiteţi că

împărăteasa Elisabeta putea să aibă o fată care să fi fost ascunsă de toţi ceilalţi?

Miller ar fi vrut să spună: „O, da, desigur, ce vi se pare de necrezut?” Dar îşi aduse aminte de misteriosul tânăr Aleksei Şkurin, care pe vremea aceea călătorea pe meleaguri străine şi, tulburându-se, începu să fixeze un punct al uşii de sticlă.

— De ce nu-mi răspundeţi? zâmbi Ecaterina. În cazul de faţă, luteranismul dumneavoastră nu are nici un amestec.

— Totul e posibil, înălţimea voastră, răspunse Miller, clătinându-şi capul acoperit de cârlionţi cărunţi. Se spun atâtea; există, nici vorbă şi un pic de adevăr.

— Dar ascultaţi... Nu e ciudat? Răposatul Razumovski era un om de treabă şi, deşi în secret, era totuşi soţ legitim al Elisabetei... De ce atunci atâta uitare, o asemenea renunţare lipsită de inimă faţă de propria sa fiică?

— Erau alte vremuri, acum sunt altele, spuse Miller. Obiceiurile s-au schimbat. Şi dacă noii Şuiski-Şuvalovi au putut atâţia ani de-a rândul să-l ţină în închisoare pe periculosul, pentru ei, prinţ Ioan, proclamat în copilărie împărat, ce-i de mirare dacă din aceeaşi sete de putere şi influenţă, au ascuns, pentru orice eventualitate, la un capăt de lume şi un alt vlăstar, pe această nefericită prinţesă?

— Dar, dumneavoastră, Gerard Feodorovici, uitaţi principalul... pe mamă! Cum putea să suporte una ca asta împărăteasa? Avea, nu i se poate contesta, o inimă bună... Şi apoi, aici nu era vorba de un copil străin, ca Ivanuşka, ci de propria fiică dată uitării.

— Nimic mai simplu, răspunse Miller, nici Elisabeta, nici Razumovski, n-au aici nici un amestec: intriga acţiona asupra împărătesei, nu asupra mamei... Nici vorbă că i-au fost puse în faţa raţiuni de mare importanţă şi ea a căzut de acord. Tainica fiică fu ascunsă, trimisă în sud, apoi dincolo de Urali. În hârtiile prinţesei se vorbeşte despre

otravă, despre fugă din Siberia în Persia, apoi în Germania şi Franţa... Urmaşii din zilele noastre ai neamului Şuiski au repetat vechea tragedie: păzind, chipurile, pe ţarină, pregăteau totodată apariţia, pentru orice eventualitate, a unui trimis de pe lumea cealaltă salvat tot de dânşii.

În clipa aceea, Ecaterina şi-aduse aminte de o aluzie strecurată de Orlov într-una din scrisorile sale, referitoare la un voiajor rus şi anume Ivan Şuvalov, care în acea vreme se mai afla pe meleaguri străine.

— Cu dumneata nu se mai satură omul de vorbă, spuse Ecaterina, ridicându-se. Memoria dumitale este totuna cu o arhivă nepreţuită; pe când istoria Rusiei este un domeniu curios şi necercetat. Frumoase sunt holdele noastre, păcat numai că le împânzesc atât de multe buruieni. Apropo... mă tot minunez de păsările şi florile dumitale. Vino la Ţariţîno. Grimm mi-a trimis o familie de preafrumoşi papagali vorbitori. Unul dintre ei strigă neîncetat: *Où est la vérité*?...[94]

Mulţumindu-i din toată inima lui Miller, împărăteasa s-a întors la Ţariţîno.

În scurtă vreme a apărut acolo şi învingătorul de la Cesma, Orlov.

Aleksei Grigorievici n-a mai recunoscut Curtea. Chipuri noi – ordine nouă. Împărăteasa n-a catadicsit să-l primească imediat pe conte. I s-a spus că înălţimea sa nu se simte prea bine.

Orlov fu descumpănit. Om cu experienţa obiceiurilor de la Curte, a simţit dizgraţia, nenorocirea. Trebuia, prin orice mijloace, să îndrepte situaţia. Aleksei Grigorievici a apelat, plin de plecăciune, la câţiva curteni, ba s-a hotărât chiar să ceară audienţă la noul astru, Potiomkin.

Întâlnirea lor a fost amabilă, dar lipsită de căldură. Era departe vechea prietenie şi simplitate în relaţii. Deşi au stat de vorbă până după miezul nopţii, musafirul simţea

[94] În franceză în text: Unde este adevărul? (n.tr.).

că i s-au spus foarte puţine. „Azi toate-s fără măsură, depăşesc limitele obişnuite!” spuse în treacăt Potiomkin. Aceste vorbe îl puseră pe gânduri pe Orlov: „Depăşesc limitele obişnuite! Păi nici eu n-am prea ştiut măsura...”

A doua zi de dimineaţă fu poftit la împărătească, pe care o găsi spălându-şi căţeii.

— Ai venit de pe apă şi dai de apă, spuse glumeţ Ecaterina. Bine ai venit. Îndată o să fim şi noi gata...

Îmbrăcându-i scufiţa şi punând-o în pătuţ pe Mimi, împărăteasa îşi şterse mâinile spunând:

— După cum vezi prima grijă e pentru prieteni! După care luă loc şi, arătându-i lui Orlov un scaun începu să-l întrebe despre călătorie, despre Italia şi despre treburile cu turcii.

— Dumneata, frăţioare Aleksei Grigorievici, ai cam sărit peste cal, spuse ea, scoţându-şi o tabacheră şi prizând pe îndelete tabac.

— Cu ce ocazie, înălţimea voastră?

— Apoi cu ocazia celor date în sarcina domniei tale, spuse Ecaterina zâmbind şi ameninţându-l glumeţ cu degetul.

Orlov vedea zâmbetul, dar chiar în glumă ţarinei observă o trăsătură rea, atât de cunoscută lui: bărbia rotundă şi voluntară a Ecaterinei tresărea uşor.

— Dar cu ce te-am supărat, maicuţă-împărătească? întrebă el, bâlbâindu-se.

— Păi cum, stimate domn... Zău c-ai cam întrecut măsura, spuse Ecaterina, continuând să prizeze tutun din tabachera întredeschisă.

Orlov se fâstâci ca un puşti. Ochii începură să-i clipească speriaţi.

— Că doar prizoniera e a noastră, spuse împărăteasa. Vă este limpede? Nu peste multă vreme, bunul meu amic...

„S-a isprăvit cu mine, m-am dus la fund definitiv!” îşi zicea Orlov, nemaigăsindu-şi locul de fâstâceala. Îşi şi

imagina căderea şi dezonoarea.

— Dealtfel, lucrurile se mai pot îndrepta, tărăgănă vorbele Ecaterina. Ar cam trebui să pleci la Piter, să te vezi acolo cu prizoniera şi să te întorci, pentru sărbătorirea păcii, pe post de ginere.

Orlov făcu o grimasă de lehamite, se lăsă pe un genunchi, sărută mâna ce-i fusese întinsă şi fără să scoată un cuvânt ieşi. Odată dincolo de uşă, îşi reluă ţinuta marţială.

— Ei, cum e, ce face împărăteasa? Ce a binevoit să vă spună? se interesau cei mai apropiaţi dintre curteni.

— Am fost onorat cu o invitaţie specială pentru sărbătorirea păcii, răspunse contele. Deocamdată plec la Petersburg, să aranjez nişte treburi de-ale fratelui meu.

Aleksei Grigorievici încerca să-şi păstreze căutătura semeaţă şi sigură de sine.

Orlov înţelese că n-avea ce să tărăgăneze; era limpede că împărăteasa nu glumea.

Sub pretextul întrevederii cu fratele îndepărtat, se pregăti de drum şi în scurtă vreme porni spre Petersburg.

V

EPUIZATĂ DE LUNGA CĂLĂTORIE PE mare şi de închisoare, prizoniera abia îşi ducea zilele în fortăreaţă. O tuse puternică însoţită de frisoane şi sânge se transformă într-o tuberculoză galopantă.

Desele vizite şi interogatorii ale feldmareşalului Goliţân, îi provocau prinţesei o furie de nedescris.

— Ce drept au să se poarte aşa cu mine? întrebă ea poruncitor. Ce motiv le-am dat pentru o asemenea atitudine?

— Ordine de sus, voinţa împărătesei! răspundea secretarul Uşakov, gâfâind şi folosind aiurea cuvinte franţuzeşti.

În calitate de secretar al comisiei constituite anume pentru cazul Tarakanovei, administra banii alocaţi în acest scop şi de aceea, plângându-se de oboseală, de mulţimea de treburi şi chiar de o durere în şale, prelungea intenţionat anchetele, înmulţea noile dovezi şi corespondenţa în legătură cu ea şi în general îl ducea de nas pe blajinul Goliţân, intenţionând ca pe banii sustraşi din întreţinerea arestatei, să-şi mai cumpere o căsuţă pe lângă cea pe care o avea pe strada Gorohovaia.

Între timp i-au fost puse în faţa Tarakanovei nişte false testamente, găsite printre hârtiile ei.

— Ce puteţi spune despre ele? o întrebă Goliţân.

— Mă jur pe Dumnezeu cel atotputernic şi pe chinurile veşnice, răspundea arestata: n-am scris eu aceste hârtii

nenorocite, mi-au fost date de alţii.

— Dar le-aţi copiat cu propria mână?

— Tot ce se poate. Mă amuză.

— Şi nici nu vreţi să vă recunoaşteţi vina, să daţi în vileag adevărul?

— N-am ce să recunosc. Trăiam în libertate, nu făceam nimănui nici un rău. Am fost trădată, capturată prin înşelătorie.

Goliţân începu să-şi piardă răbdarea. „Mare belea pe capul meu! îşi zicea el în gând. Încearcă să afli adevărul cu o încăpăţânată ca asta!” Prinţul oftă şi-şi frecă rădăcina nasului.

— Păi, luminăţia voastră, aţi uitat, îi şoptea deunăzi servilul Uşakov cu ocazia unui interogatoriu. Mâinile vă sunt dezlegate. Ultima instrucţiune... doar glăsuieşte clar: severitate extremă şi cercetare părtinitoare.

„Chiar aşa! îşi zise prinţul, complet pierdut cu firea, căci nu era adeptul masurilor drastice şi radicale. – Chiar! Ce-ar fi să încerc? Că mai rău nu poate fi!”

— În numele înălţimii sale imperiale, îl anunţă sever feldmareşalul pe comandantul fortăreţei, de faţă cu prinţesa, ca urmare a încăpăţânării sale, să-i fie confiscate toate cele, lăsându-i-se doar îmbrăcămintea strict necesară şi aşternutul. Băgaţi de seamă: toate cele... cărţi, alte lucruri şi dacă nici aşa nu-i vin minţile la cap, să i se dea hrană obişnuită a arestaţilor.

Dispoziţiile prinţului au fost îndeplinite întocmai. Prinţesei, obişnuită cu luxul şi dulcea lenevie, femeii răsfăţate şi bolnave, au început să-i fie aduse pâine neagră, caşa soldăţească şi ciorbă acră de varză. Flămânda, stătea ore întregi scăldată toată în lacrimi în faţa străchinii de lemn, fără s-o atingă.

În drum spre Rusia, aflându-se pe ţărmurile Olandei unde escadra făcu popas pentru provizii, arestata află cu totul întâmplător, dintr-o foaie de ziar, ce nimeri în cabina ei, tot trecutul lui Orlov şi tremurând din tot corpul,

cuprinsă de furie, se blestemă pentru încrederea pe care i-o acordase unui asemenea individ. Dar veni o nenorocire şi mai mare: de la un timp, în camera arestatei fuseseră puse două sentinele care se schimbau cu rândul, zi şi noapte. Asta o aducea pe deţinută într-o stare de nebunie.

— Căiţi-vă, încerca s-o convingă Goliţân. Mi-e milă de dumneavoastră. Altfel nu veţi afla iertare.

— Orice chinuri, moartea însăşi, domnule feldmareşal, le voi primi pe toate, răspundea prizonieră, dar vă înşelaţi... Nimic nu mă poate forţa să renunţ la depoziţiile mele.

— Mai gândiţi-vă...

— Mi-e martor cerul... Chinurile mele vor cădea pe capetele călăilor mei.

— Renunţaţi, luminăţia voastră! şoptea Uşakov, făcându-şi de lucru printre hârtii. Încă o încercare şi veţi vedea...

Încercarea a fost făcută. Ea consta dintr-o cămaşă aspră de sac care lua locul halatului veneţian de mătase ce acoperea umerii prinţesei.

„Dumnezeule mare! Eşti martorul gândurilor mele! se ruga arestată. Ce trebuie să fac? Cum să mă port? Înainte vreme credeam orbeşte în trecutul meu; mi se părea atât de firesc, mă obişnuisem cu el, cu ideile despre el. Nici trădarea acelui monstru, nici arestul nu mi-au schimbat convingerile. Nu le va clătina nici această înfricoşătoare închisoare de fier care-mi pune capăt zilelor. Moartea e aproape. Sfânta Fecioară, cine-mi va da tăria, cine înţelepciunea, cine mă va scăpa de această groază, de această fortăreaţă?”

Spre sfârşitul lui iunie, într-o scară rece şi ploioasă, în fortăreaţa Petropavlovsk, pătrunse o caleaşcă de piaţă, cu storurile trase. Din ea paşi pragul comandantului contele Aleksei Grigorievici Orlov. Peste o jumătate de oră

se îndrepta împreuna cu comandantul fortăreţei, Andrei Gavrilovici Cernîşov, spre fortul lui Aleksei.

— E rău de tot, îi spuse pe drum comandantul. Mai cu seama cu umezeala asta... Ieri, luminăţia voastră, ne-a implorat să-i dăm înapoi hainele şi cărţile. Am cedat...

Sentinelele au fost îndepărtate din camera prinţesei. Orlov intra singur. Cernîşov rămase după uşă.

În semiîntunericul serii, contele reuşi cu greu să vadă camera scundă, cu două ferestruici în firidă. De rame erau prinse zăbrele negre de fier. În spaţiul dintre ferestre se aflau două scaune şi o masă mică, pe masă cărţi, alte câteva obiecte şi strachina cu mâncarea neatinsă, acoperită cu un şervet. În dreapta era un paravan în spatele căruia se afla o măsuţă cu o carafă de apă, un pahar şi o cană, iar sub un polog de stambă un pat de campanie.

Pe pat, într-un capot şi o scufie albe, acoperită de o pelerină roasă de catifea bleu zăcea o femeie palidă ce părea moartă.

Orlov rămase uluit de slăbiciunea înfiorătoare a celei care până mai ieri fusese o femeie strălucitoare şi plină de farmec. Îşi aminti de Italia, de scrisorile pline de tandreţe, de curtea pătimaşă, de drumul la Livorno, de balul de pe corabie, de Ribas şi Hristenek, travestiţi în popi. „Ce mi-a trebuit să joc atunci farsa aceea sinistra cu pirostriile? îşi zicea contele. Şi aşa se afla pe corabie, era oricum în mâinile mele!”

În mintea lui reînvie în cele mai mici amănunte comedia arestării prinţesei. Îşi aminti de ţipetele ei de pe covertă şi de scrisoarea în germană pe care i-a trimis-o a doua zi prin Konţov şi în care îşi plângea închipuita nenorocire şi-i jura, până la moarte, credinţă şi iubire. „Vai, ce nenorocire pe capul nostru, îi scrisese el atunci, alegând cuvinte cât mai mişcătoare. *Amândoi suntem arestaţi, suntem în lanţuri, dar Atotputernicul n-o să ne părăsească. Să ne încredem în el. Îndată ce-mi voi*

recăpăta libertatea, vă voi căuta în toată lumea, vă voi găsi, spre a vă păzi şi a vă fi slugă credincioasă...” „Şi am găsit-o, iat-o!” îşi zicea Orlov, stând în prag înfiorat. Paşi cu grijă spre paravan.

Auzind zgomotul paşilor, prizoniera deschise ochii, îşi înălţă capul şi îl fixă cu privirea. O meşă de păr blond, cândva strălucitor şi înfoiat, îi ieşea de sub scufie, acoperindu-i faţa schimonosită de boala şi de furie.

— Dumneata?... Dumneata?... În camera asta... La mine! strigă prinţesa, recunoscându-l şi întinzând mâinile ca pentru a se apăra de o arătare înfricoşătoare, hidoasă.

Orlov încremeni locului.

VI

CUVINTELE ZBURAU DE PE LIMBA prizonierei şi mureau neputincioase.

Lipindu-se de perete, îl îngheţă cu ochi fulgerători pe Orlov, care o privea îngrozit.

— Suntem cununaţi, nu-i aşa? Ha-ha! Suntem soţ şi soţie, nu? începu ea, furia plină de dispreţ, fiindu-i acoperită de o tuse cumplită. Unde aţi fost atâta vreme? Mi-aţi jurat, v-am aşteptat…

— Ascultaţi-mă, spuse Orlov şoptit. Să nu ne mai amintim de trecut, să încetam comedia. Nici vorbă că aţi înţeles de mult că-i sunt sclav credincios împărătesei mele şi că n-am făcut altceva decât să-i execut poruncile.

— O mişelie, o minciună! strigă arestată. N-am să cred niciodată… Auziţi, niciodată o puternică împărătească rusă nu va recurge la o asemenea perfidie.

— Vă jur, a fost ordinul ei…

— Nu cred, trădătorule, striga prizoniera ameninţând cu pumnii. Ecaterina putea porunci orice, putea cere extrădarea, putea arde oraşul în care eram ascunsă, putea să mă aresteze cu forţa… Dar nu asta… La urma urmei, puteai să-mi înfigi un cuţit în inimă, puteai să mă otrăveşti… Îţi sunt doar cunoscute otrăvurile… În schimb tu ce-ai făcut? Ce?

— O clipă de răbdare, vă implor, spuse Orlov, căutând cu teamă în jur. Spuneţi-mi un singur cuvânt, unul singur şi veţi fi, vă jur, imediat eliberată.

— Ce-ai mai inventat, monstrule, grăieşte? spuse prinţesa încercând să se stăpânească, cuprinsă de frisoane, învăluindu-se în pelerină de catifea, atât de familiară contelui.

— Aţi fost întrebată de atâtea ori şi cu atâta insistenţă, începu Orlov, cu nuanţe cât mai delicate şi mai convingătoare în glas. Spuneţi-mi, suntem acum singuri... Ne vede şi ne aude numai Dumnezeu...

— *Gran Dio*! se smuci arestata aşezându-se apoi pe pat. Cine îndrăzneşte să invoce numele lui Dumnezeu! adaugă ea, ridicându-şi ochii spre chipul Mântuitorului ce atârna pe perete, la capul ei. El! mai mult ca sigur că tu eşti autorul tuturor acestor chinuri, al acestei execuţii lente! Şi v-aţi mai lăudat că în Rusia tortura este desfiinţată! Sunt convinsă că ţarina nu ştie nimic din toate acestea!

— Liniştiţi-vă... Spuneţi-mi, cine sunteţi? continuă Orlov. Am să obţin iertarea împărătesei; o să ne ierte şi pe dumneavoastră şi pe mine, o să vă elibereze...

— *Diavolo*! Tu mă întrebi cine sunt?

Prinţesa rostea cu greu cuvintele, cuprinsă de un nou val de furie. Oare nu vezi că am terminat cu lumea, că-s pe moarte? Ce-ţi trebuie?

Un acces puternic de tuse a făcut-o să-şi sprijine capul de perete şi să amuţească.

„Uite, o să moară, fără să vorbească”, îşi zicea Orlov, neclintit, în picioare.

— În bogăţie şi fericire, spuse prinţesa venindu-şi în fire, în umilinţă şi închisoare, susţin acelaşi lucru... şi tu o ştii prea bine... Sunt fiica fostei tale ţarine! spuse ea mândru, încercând să se ridice. Auzi tu, sclav netrebnic şi josnic, sunt prinţesa voastră moştenitoare...

Deodată un gând îndrăzneţ îl străfulgeră pe Orlov: „La urma urmei, ce mare nenorocire? N-are multe zile, le fac pe plac la amândouă şi gata”.

Se lăsă pe un genunchi, apucă mâna palidă şi slăbită a

prizonierei şi o pecetlui cu un sărut fierbinte.

— Înălţimea voastră! Elisabeta! Iertaţi-mă, vă jur, sunt profund vinovat... Aşa mi s-a poruncit... şi eu am fost în stare de arest, abia acum am fost eliberat...

Prizoniera îl privea în tăcere, cu ochi mari, miraţi, apăsându-şi gura cu o batistă înroşită de sânge.

— Vă implor, vom fi cununaţi cu adevărat, cu toată pompa, continuă Orlov. Acceptaţi să deveniţi soţia mea... şi atunci toate, înălţimea voastră, scumpa mea... Rangul, bogăţia, credinţa şi serviciile mele, îţi vor sta...

— „Afară, ticălosule, afară, ţipă sărind în picioare arestată. Această mina a fost cerută de prinţi, de regi... N-ai s-o atingi tu, trădător blestemat şi călău!

„Văd că nu se prea jenează! îşi zise comandantul Cernîşov, ascultând de după uşă insultele şi blestemele spuse în franţuzeşte de către arestată. Mai bine s-o întind; să nu-şi dea contele seama c-a avut un martor şi să se răzbune!” Comandantul dispăru.

Temnicerul, care stătea pe culoar cu cheile şi care de asemenea auzise acele ţipete neînţelese pentru el, dar pline de mânie, bătutul din picior, ba chiar după cum i se păru, aruncarea în musafir cu unele lucruri, se îndepărtă şi el şi virându-se într-un colţ îşi zise: „Se vede treaba că demoazela cere hrană mai de soi, dar probabil că nu ştie măsura... Se supăra pe general... Oho! Cu cine-şi măsoară ea puterile! E ca o umbră, tot ciorbă şi ciorbă... Abia ieri i-am dat lapte.”

Ţipetele sălbatice nu mai conteneau. Se auzi zgomot de cioburi.

Uşa fortăreţei fu dată brusc în lături. În ea apăru Orlov, aplecându-se timid pe sub canatul peste măsură de scund, în comparaţie cu înălţimea sa de uriaş. Faţa îi ardea ca focul. Pentru o clipă îşi încetini pasul pe coridor, privind în jur şi încercând parcă să-şi adune gândurile.

Luându-şi tricornul de sub braţ, contele, cu o mâna ce tremura, îşi îndreptă coafura şi faldurile caftanului, se

îndreptă din spate, ieşi fără să scoată un cuvânt, printr-o ploaie torenţială, spre caleaşcă şi luând loc, îi striga vizitiului: „La procurorul general!”

Pe măsură ce se îndepărta de fortăreaţă, reflecta tot mai mult la întâlnirea care avusese loc. „Viperă, zău, o adevărată viperă!” îşi zicea el privind din caleaşcă străzile.

Reţinut şi stăpân pe sine, intră la prinţul Aleksandr Alekseevici Veazemski. Se întunecase; ardeau luminările. Orlov simţea în trup frisoane şi-şi frecă mâinile.

— Vă rog să luaţi loc, îi spuse procurorul general. Ce, aţi îngheţat?

— Da, prinţe, e cam frig,

Veazemski porunci să se aducă lichior şi un coşuleţ cu biscuiţi cu anason.

— Serviţi-vă, conte... Ei, ce mai face impostoarea noastră? spuse procurorul general, lăsând la o parte hârtiile prin care cotrobăia.

— E necrezut de obraznică, se încăpăţânează, răspunse contele Aleksei Grigorievici, în timp ce-şi turnă în cupă din licoarea parfumată şi groasă.

— Cred şi eu! spuse prinţul. Nu vrea să-şi vândă ieftin titlurile şi drepturile imaginare.

— I se caută prea mult în coarne: ar trebui luate alte măsuri, interveni Orlov.

— Ce măsuri, frăţioare? Îşi trăieşte ultimele zile... Doar n-o s-o surghiunim.

— Şi de ce nu? replică ca pentru sine Orlov, înmuind un biscuit într-o altă cupă cu lichior. Să-ţi fie milă de asemenea lepădături?

Procurorul general îl privi pieziş de după abajurul verde care acoperea luminările.

— Zău, Aleksei Grigorievici, o spui în serios? Eşti de patere că...

— Pentru binele ţării şi ca un patriot adevărat... Nu numai că aş recomanda, aş fi chiar foarte de acord!

răspunse Orlov, în timp ce se plimba prin încăpere şi mesteca biscuitul dulce care i se topea în gură.

„*Mais c'est un assassin dans l'àme*!”[95] îşi zise îngrozit procurorul cu o figură aparent severă şi impenetrabilă în timp ce urechea îi era atentă la hârşiitul moale al paşilor lui Orlov pe covor. „*C'est en lui comme une mauvaise babitude*”[96].

Orlov, scoţându-şi lornionul şi muşcând dintr-un alt biscuit cu anason, se oprise în faţa tabloului ce-i reprezenta pe Amor şi Psyche.

— De unde aveţi tabloul acesta? se interesă el.

— M-a onorat ţarina... Dumneavoastră, conte, când gândiţi să vă întoarceţi la Moscova?

— Mâine dis-de-dimineaţă şi nu voi întârzia o clipită să raportez noul refuz al mincinoasei obraznice.

Sprâncenele dese ale lui Veazemski se mişcară.

— Spuneţi-mi, vă este cunoscută declaraţia arestatei în legătură cu dumneavoastră? mormăi el, făcându-şi din nou de lucru cu hârtiile.

Orlov scăpă din mina biscuitul neterminat.

— Da, închipuiţi-vă, asta le întrece pe toate! răspunse Orlov. N-a cruţat nimic: devotament, credinţă, cinste... şi ce este uluitor, prinţe, se ţine scai de mine, diavolul de muiere. Şi după ce inventează pe seama mea asemenea fantasmagorii, nu mai departe decât azi, îmi cerea cu insistenta să recunosc oficial cununia noastră.

— E greu să nu mă mir, spuse Veazemski, travestiurile acelea în rase preoţeşti, iertaţi-mă... La ce această blasfemie inutilă? Oh, o să răspundeţi, conte, în faţa Celui de Sus... Câte zile aş avea, noapte de noapte, m-ar urmări păcatul ăsta...

La început Orlov a vrut s-o întoarcă în glumă, încerca să mai spună ceva, dar tăcerea încruntatului procuror general, cu alură de urs, îi demonstra că creditul Curţii îi

[95] În franceză în text: Dar este un asasin, în suflet (n.tr.).
[96] În franceză în text: Ăsta e un prost obicei al lui (n.tr.).

era de mult pe sfârşite şi că el, personal, în pofida vechilor servicii aduse, acum inutil tuturor, nu-şi poate dori altceva decât trecerea în rezervă. „Se isprăveşte letopiseţul! Probabil că în scurtă vreme am să fiu dat la fund! îşi zicea Orlov în timp ce părăsea palatul lui Veazemski, mă vor lăsa să putrezesc undeva, la Moscova, sau poate chiar şi mai departe. Deh! Am îmbătrânit, nu mai suntem la modă; trebuie să le lăsăm cale liberă altora.”

Era atât de timorat de primirea procurorului general, încât a doua zi dimineaţă făcu o slujbă la biserică, iar în ajunul plecării la Moscova, s-a dus la o armeancă de pe strada Liteinaia să-i ghicească viitorul.

VII

PACEA CU TURCIA A FOST SĂRBĂTO-rita la Moscova cu mare pompă în ziua de 13 iulie.

Cu această ocazie şi-au adus aminte şi de Goliţân, trimiţîndu-i-se, la Petersburg, o sabie bătută în briliante, pentru eliberarea ţinuturilor de sub turci. Orlov căpătă o diplomă de merit, un fastuos serviciu de masă, o vilă a împărătesei din apropierea Petersburgului şi titlul de Cesmenski[97].

„Sunt trecut la reformă, trecut definitiv!” îşi zicea cu obida Orlov. Şi în adevăr nu i se mai îngădui să urmeze Curtea la Petersburg. I se indica Moscova ca domiciliu, ei numărându-se printre atâtea alte foste ajutoare ale împărătesei, care se şi stabiliseră acolo.

Deşi părea că din acea clipă, zilele lui Orlov-Cesmenski se scurgeau lipsite de griji în recluziunea de la Moscova, ai casei totuşi observară că din când în când contele cade într-un fel de ipohondrie, că adesea şi fără vreo pricină anume, face ba parastase, ba slujbe cu acatiste, ba îşi blestemă soarta trădătoare, care pe vremuri îl răsfăţase atâta. Gândurile îi zburau în permanenţă spre ţărmurile albastre ale Mediteranei sau Adriaticei, spre palatele de marmură ale Veneţiei şi Romei, spre acea Tarakanova dusă de el la pieire.

[97] În vechea Rusie se obişnuia ca unui comandant de oşti, ieşit victorios într-o bătălie, să i se acorde ca un titlu de nobleţe denumirea localităţii unde s-a dat bătălia şi care se alătura numelui respectiv (n.tr.).

„Unde o fi şi ce s-a întâmplat cu ea? se întreba Orlov. A scăpat oare cu viaţă după naştere, o mai fi acolo, sau au zăvorât-o în altă parte?”

În toamna aceluiaşi an, cineva lansa, la Moscova, zvonul cum că a fost adusă la Petersburg la mănăstire de maici Novospasski, o persoană misterioasă, că a fost călugărită şi că, dîndu-i-se numele de Dosifea, a fost instalată într-o chilie specială la care nimeni nu avea acces... Moscoviţii şuşoteau în secret că călugărita Dosifea este fiica nelegitimă a răposatei ţarine Elisabeta şi a soţului acesteia, Razumovski, cu care fusese căsătorită în secret.

Ce simţi, auzind aceste vorbe contele Aleksei, n-o putea şti decât propriile sale gânduri. „E ea, e ea!” îşi spunea el cu emoţie, nebănuind că victima, prinţesa Tarakanova, se chinuieşte fără speranţă, ca şi înainte, în aceeaşi fortăreaţă. „Numai dânsa poate să fie; a renunţat la toate, s-a supus şi a acceptat să se călugărească...”

Gândurile despre prizoniera nou sosită nu-l părăseau pe conte. Îl sâcâiau atât de mult, încât a început să evite chiar să treacă cu caleaşca pe strada unde se afla mănăstirea Novospasski, iar când era imposibil s-o ocolească şi trebuia totuşi să treacă pe lângă ea, îşi întorcea capul de la ferestrele ei. „Trădător, călău!” răsuna în urechile sale, amintindu-şi de ultima întâlnire cu prinţesa, în fortăreaţă. Şi chinuitor de viu îi răsuna în minte fiecare amănunt al întâlnirii, când ea îl împroşcase cu blesteme, bătând, în faţa lui, din picior, scuipându-l în faţă şi aruncând în el, cuprinsă de nebunie, cu tot ce-i cădea în mina.

Orlov, la un moment dat, hotărî să aducă vorba despre ea în faţa comandantului suprem al Moscovei, prinţul Volkonski, care trecuse pe la el să-i admire grajdurile şi caii. Tocmai se întoarseră din plimbarea făcută la padocuri şi luau ceaiul de seară. Contele-gazdă a luat-o pe de departe, amintind în treacăt despre veştile şi

zvonurile din străinătate şi de-acasă, informându-se în treacăt cum e persoană despre care se spune că fusese adusă la mănăstirea Novospasski.

— Unde baţi, conte? îl întrerupse deodată prinţul Mihail Nikitici.

— De ce? întrebă Orlov, căzut pe gânduri.

— Aşa, răspunse Volkonski, întorcându-se şi privind distrat spre fereastră. Ştii, mi-am adus aminte de un incident petrecut anul trecut, la Piter, la Curte...

— Ce incident? Fii bun şi povesteşte-mi, prinţe! spuse contele numai zâmbet, înclinându-se respectuos. Că eu abia am sosit acasă şi multe din cancanurile noi şi atât de interesante de la Curte, azi inaccesibile mie, îmi sunt necunoscute.

— Mă rog... începu Volkonski, dregându-şi glasul şi continuând să privească pe fereastră. Treaba, dacă doreşti, nu e cine ştie ce. Mai degrabă e amuzantă... O cunoşti pe nevasta generalului maior Kojin? Pe Maria Dmitrovna... Una fâşneaţa, frumoasă şi vorbăreaţă?

— Cum să n-o cunosc! Am întâlnit-o deseori înainte să plec în ţări străine.

— Ei, se zice, că ar fi scăpat undeva o vorbă cum că cineva, să zicem Abolesev, sau nu mai Ştiu cine şi-a propus să-l protejeze pe noul ales, Piotr Mordvinov... Desigur, îl ştii şi pe ăsta, nu?

Orlov dădu din cap.

— Să-l protejeze... înţelegi, adică să pună o vorbă...

— Cui? întrebă Orlov.

— Cică lui Grigori Aleksandrovici Potiomkin, personal.

— Şi?

— Şi... tărăgănă vorbele Volkonski, a fost chemat de îndată în apartamentele personale, Stepan Ivanovici Şeşkovski şi i s-a poruncit: „Pleacă iute, tătucă, la bal mascat, caut-o acolo pe generăleasa Kojina şi odată găsită, ia-o cu tine într-o expediţie secretă, acolo dă-i câteva cnuturi, după care s-o readuci, cu toată

consideraţia, înapoi, la bal.

— Şi Şişkovski? întreba Orlov.

— A luat-o pe cucoană, a bătut-o cumsecade şi-apoi, aşa cum i s-a poruncit, a readus-o la bal mascat. Dumneaei, că nu cumva să observe cineva ce i s-a întâmplat, tăcu chitic şi dansă cu dezinvoltură toate dansurile la care fu invitată, toate până la unul: şi menuetul şi „cheamă-masca” şi cotilionul…

Orlov pricepu sâmburele amar al aluziei şi de atunci n-a mai întrebat pe nimeni despre Dosifea.

Până şi discuţiile cu administratorul său, Terentiici Kabanov, care venea la Neskucinoe din Hrenovo nu-l mai bucurau pe conte. Terentiici era dintre iobagii cu carte şi venea la moşie îmbrăcat după ultimul jurnal, într-un caftan „pesluit” şi camizol, în pantofi „lumeşti” cu catarame cositorite, cu manşete dantelate şi cu o fundă neagră de mătase, prinsă în coada pudrată.

Contele îi umplea o cupă cu vin scump, de peste mări şi ţări, zicând: „Gustă, frăţioare… Ăsta nu-i vin, ci sânge dătător de viaţă…”

Terentiici refuză.

— Haide, frate! îl îmbia contele, vorba ceea: o viaţă are omul… Bea, în asta-i fericirea… Dar, din păcate, nu pentru toată lumea.

— Că adevărat zici, domnule conte! spunea Kabanov, dând peste cap cupă. Ce suntem noi? Nişte robi… Dar domnia ta să nu-ţi trăieşti viaţa în plăcere, bucurându-te de preafrumoasele mesii? Atâtea locuri tihnite şi aducătoare de bucurii, atâtea câmpii mănoase, atâtea izvoare repezi, atâtea păduri şi crânguri – o mulţime, ţăranii toţi îs muncitori, toţi trăiesc din mila înălţimii tale. Şi uite, stăpâne, că tocmai dumneata eşti trist, ba parcă auzit-am că uneori te îndoieşti de toate celea.

— Îndoieli şi bănuieli, frăţioare, ai câte zile în faţă! răspundea contele. Uite, toamna trecută îmi scriai, acolo, pe mare, lăudîndu-mi şi cum răsare şi cum creşte fiecare

grînă. Şi ce-a ieşit din toate astea? Doar se ştie că toamna se numără bobocii.

— Că bine zici, înălţimea ta, răspundea oftând Terentiici.

— Uite, dac-am sta să vorbim şi despre altele, continua contele. Şi eu fac tot soiul de vizite şi la mine vine atâta lume; dar mă crezi că nu mai ştiu nimic din câte se întâmpla în lume, ca altădată. Cât şedea Ivan pe divan, toată lumea-i oferea un caftan. Pe când acuma…

Contele amuţea şi cădea pe gânduri.

„Ia te uită, îşi zicea privindu-l Kabanov. Are atâta putere şi bogăţie şi lumea îl ocoleşte.”

— Da, frăţioare, spunea Orlov, au venit vremuri grele, mă trezii deodată între două pietre de moară; cu slujba am isprăvit-o, nu le mai fac trebuinţă, iar acasă… o plictiseală…

— Aurul, domnule conte, se căleşte prin foc, răspundea Terenticii, omul – prin încercări. Nu s-or aprinde lemnele, dacă nu le pui foc… Ori eu aş putea găsi flăcăruia…

— Adică?

— Însoară-te, înălţimea ta.

— Asta să le-o spui la alţii, Kabanov, nu mie, răspundea Orlov şi în minte îi venea acelaşi sfat dat recent de Konţov.

VIII

ÎNTRE TIMP, SOARTA TARAKANOVEI nu se îmbunătăţise. Sărbătorile de la Moscova, cu ocazia păcii cu turcii, au făcut ca pentru o vreme să fie uitată. După ce luară sfârşit, i s-au pus în faţă noi paragrafe acuzatoare şi noi puncte pentru interogatoriu. A fost chemat şi aţâţat asupra ei Şeşkovski însuşi. Interogatoriile s-au înteţit. Chinuită tot mai tare de boală şi de suferinţe morale, într-o atmosferă grea şi neobişnuită pentru dânsa, cu sentinelele ce n-o părăseau nici o clipă, se topea văzând cu ochii. Erau zile când sfârşitul ei părea iminent.

La sfârşitul unei astfel de zile, arestata luă pana şi scrise împărătesei o scrisoare.

„Rugându-mă, în îmbrăţişarea morţii, scria ea, cad la picioarele voastre cu rugă. Sunt întrebată cine sunt. Oare faptul că cineva se naşte, poate fi socotit o crimă? Zi şi noapte, în camera mea stau bărbaţi. Chinurile mele sunt atât de mari, încât mă cutremur din toată fiinţa mea. Arătându-vă milostivirea, nu mi-o veţi acorda numai mie...”

Împărăteasa era înciudată că încă nu putea părăsi Moscova ca s-o vadă personal pe arestată, care-i trezea fie o mânie curioasă, fie o compătimire sinceră, involuntară, intimă.

În august, feldmareşalul Goliţân a vizitat-o din nou pe încarcerată.

— Vă dădeaţi drept persană, mai apoi că aţi fi din

Arabia, că aţi fi cercheză, în sfârşit că aţi fi prinţesă de-a noastră, îi spuse el. Ne-aţi asigurat că ştiţi limbi orientale; am dat scrierile dumneavoastră să fie citite unor oameni competenţi – n-au priceput o iotă. Iertaţi-mă, oare şi asta e o minciună?

— Ce tâmpenie! răspunse Tarakanova, rizând dispreţuitoare. Oare perşii sau arabii îşi învaţă femeile carte? În copilărie am învăţat, pe acolo, câte ceva singură. Apoi, de ce trebuie crezuţi slujbaşii dumneavoastră şi nu eu?

Lui Goliţân i se făcu milă să mai interogheze punct cu punct, după planul stabilit de Uşakov, pe această femeie sărmană care abia mai respira.

— Ştiţi, îi spuse el ştergându-şi pe furiş lacrimile de parcă şi-ar fi adus aminte de ceva mult mai important şi mai presant, n-avem timp acum de controverse... Forţele vă părăsesc... Îmi este interzis, dar voi ordona să fiţi transferată într-o altă încăpere, mai spaţioasă şi să vi se dea hrană din bucătăria comandantului... Oare nu doriţi un preot, ca să... înţelegeţi... toţi suntem în stăpânirea Celui de Sus... să fiţi gata...

— De moarte, nu-i aşa? îl întrerupse dând din cap prizonieră.

— Da, răspunse Goliţân.

— Trimiteţi-l... Văd şi eu că e timpul...

— Pe cine aţi dori? o întrebă prinţul aplecându-se spre ea. Un preot catolic, protestant sau al credinţei noastre ruse, creştin-ortodoxe.

— Sunt rusoaică, abia mai putu rosti arestată. Trimiteţi unul rus, ortodox.

„Aşadar s-a sfârşit! îşi zicea ea în noaptea următoare şi la fel ca celelalte, fără somn. Întuneric fără speranţă, groază fără sfârşit. Moartea... Uite-o, se apropie... poate chiar mâine... iar ei n-au obosit, mă tot interoghează... Cine sunt eu în definitiv? se întreba ea, fixându-şi privirea pe chipul Mântuitorului. Oare e chiar atât de greu să-mi

dau mie însămi socoteală, chiar şi în aceste, poate, ultime clipe? Oare, dacă nu sunt cea drept care m-am luat, n-am s-o recunosc? Şi de ce asta? Dintr-un sentiment de scârbă pentru ei, sau dintr-o furie nemăsurată şi din dorinţa de răzbunare a unei femei pe care ei au făcut-o de râs şi au călcat-o în picioare?”

Căuta din răsputeri să-şi amintească trecutul, să-şi găsească în el cele mai mici amănunte.

În faţa ei se depăna recenta viaţă plină de bucurii şi lux, o serie de succese, plimbări, primiri, serate. Curteni, diplomaţi, conţi, prinţi cu influenţă. „Citi curtezani am avut! îşi zicea ea. Probabil că aveau de ce să-mi facă curte, îmi ofereau inima şi averea, îmi cereau mina... Pentru frumuseţe, pentru ştiinţa de a place, pentru cap? Dar sunt atâtea femei frumoase şi deştepte, mult mai abile decât mine; de ce atunci prinţul de Limburg nu şi-a pierdut, în faţa lor, minţile, nu le-a oferit lor cum mi-a oferit mie, pământurile şi castelele sale şi nu le-a înscăunat pe ele în posesiunile dăruite de dânsul? De ce tocmai de mine erau atraşi toţi aceşti Radziwilli şi Potozki, de ce cu mine voia să se întâlnească puternicul favorit al fostei Curţi ruse Şuvalov? De ce eram înconjurată de un respect înalt, aproape pios şi toţi se interesau cu aviditate despre trecutul meu? Da, sunt însemnată de Providenţă, sunt aleasă să fac ceva deosebit, mie însămi de neînţeles. Copilăria! Doar în ea voi afla cheia, şoptea prizonieră, agăţându-se de primele sale amintiri îndepărtate. Numai în ea voi găsi dovezi.”

Dar aceasta copilărie era tulbure şi de neînţeles pentru ea însăşi. Îşi amintea de un cătun îndepărtat, undeva în sud, într-un pustiu, de nişte copaci umbroşi uriaşi deasupra lăcaşului scund, în spatele căruia era o grădină de legume, iar dincolo de ea, câmpii verzi şi întinse. O bătrână bună şi blândă îi dădea de mâncare, o îmbrăca. Mai târziu, plecarea într-o căruţă plină de fin parfumat, legănată plăcut, drumul lung şi plin de voie bună printre

câmpii nesfârşite, râuri, munţi şi păduri necunoscute.

„Cine sunt dar, cine? exclamă arestată, plângând în hohote şi bătându-se cu pumnii în capul înnebunit, care nu mai voia s-o ajute. Au nevoie de dovezi!... Dar unde sunt aceste dovezi şi ce-aş mai putea adăuga la cele spuse? Cum pot despărţi adevărul de închipuirile cu care m-a hrănit viaţa? Oare, în definitiv, poate un copil părăsit, slab şi neajutorat să ştie că mai târziu i se va cere socoteală până şi pentru faptul că s-a născut? Judecarea mea este făcută cu forţa, este nedreaptă şi nu sunt eu cea care trebuie să-i ajut pe asupritorii mei să-şi schimbe părerea. N-au decât să mă facă de râs, să mă încurce, să mă prindă, să-mi pună capăt zilelor. Nu sunt eu vinovată de numele ce-l port, de naşterea mea... Sunt singurul martor viu al trecutului meu; alţi martori n-au.

Atunci de ce îmi păstrează ranchiună? Dumnezeu e făcător de minuni. Oare nu va face minunea s-o răzbune pe femeia slabă şi prigonită, oare nu va deschide porţile acestei gropi cosciug, ale acestei îngrozitoare fortăreţe de piatră?...”

IX

ZILELE CALDE DE TOAMNĂ TRECURĂ. Veni un noiembrie ploios şi rece.

Părintele Piotr Andreev, protoiereul catedralei Kazanski, era un om cult, citit şi nu prea bătrân. În toamna lui 1775 o aştepta, din Cernigov, pe fina sa Varea, fata fratelui său. Varea pleca la Petersburg cu altă fată pe care o cunoştea şi care speră să-i poată înmâna personal, împărătesei, o petiţie în legătură cu o problemă foarte importantă.

Căsuţa părintelui Piotr, cu mezanin şi verandă la stradă, se afla într-un cartier de mica burghezime, în spatele catedralei Kazanski, învecinându-se cu curtea hatmanului Razumovski. Stejarii şi teii din întinsa gradină a hatmanului ascundeau acoperişul ei de ţiglă, întinzându-şi crengile bogate, acum desfrunzite şi deasupra minusculei curţi popeşti.

Rămânând văduv cu câţiva ani în urmă, părintele Piotr, lipsit şi de copii, trăia ca un sihastru. Poarta sa era în permanenţă zăvorâtă. Polkan, un câine uriaş ţinut în lanţ, se pornea să latre puternic la cel mai mic zgomot ce venea din stradă. Rarii vizitatori, care-l căutau pe preot în afara treburilor bisericeşti, intrau direct din stradă în casă prin veranda care era şi ea permanent încuiată.

Scrisoarea nepoatei l-a bucurat pe părintele Piotr. Dar a citit în ea şi ceva cu totul deosebit. Varea îi scria că domnişoară din satul vecin primise, cu puţin timp înainte, din străinătate, printr-o persoană necunoscută ei,

împreună cu o scrisoare, un teanc de foi, găsite undeva, într-o sticlă smolită, aruncată în mare. „*Iubite nănaş şi dragă unchiule, iartă capetele seci*, îi scria Varea. *Am citit împreună cu domnişoara hârtiile astea şi m-am hotărât să plecăm. Şi la cine altul, dacă nu la dumneata trebuia s-o îndrept pe orfană? Acum un an şi-a înmormântat tatăl, iar în foile trimise e vorba despre o persoană de o asemenea importanţă încât trebuie să judeci mai întâi, dacă e bine să vorbeşti despre dânsa. La început, domnişoara voia să trimită pachetul la Moscova, direct pe numele măriei sale, dar am stat noi şi ne-am chibzuit cu minţile noastre proaste şi am hotărât ca dumneata, unchiule nănaş ştii multe, ai oriunde acces şi pretutindeni ţi se dă atenţie şi eşti respectat; cum ai să ne sfătuieşti, aşa o să şi facem. Să ştii că pe domnişoară o cheamă Irina Lvovna, iar ca prenume e fiica brigadierului Rakitin.*”

„Ce zăpăcite, ce aiurite! gândea preotul, clătinând plin de grijă din cap, după ce citi scrisoarea. Ce coţofene, ce-au mai pus la cale... Auzi, să vii tocmai din Cernigov la Piter, să te sfătuieşti cu mine... Au şi găsit cu cine!”

Seară de seară, în amurg, părintelui Piotr îi plăcea, fără să aprindă lumânările, să se plimbe numai în sutană, păşind agale pe preşul de in, bine întins, de-a lungul odăilor, din vestibul până în camera de oaspeţi, apoi în dormitor şi înapoi. În timpul acesta se apropia de ghivecele cu muscate şi de alte flori de la ferestre, le curăţa de frunze uscate şi de buruieni, muta cărţile de pe o masă pe alta, arunca o privire spre colivia unde dormea scatiul apoi spre chivotul cu icoane şi candela ce pâlpâia, gândindu-se mereu la un singur lucru: când, în sfârşit, se vor umple de viaţă încăperile casei sale, când vor sosi cele două sfârleze.

Şi musafirele sosiră.

Casa popii prinse viaţă, deveni mai luminoasă, Variuşa, fina lui, veselă şi dezgheţată îşi copleşea unchiul cu veşti despre locurile natale, despre cunoştintele comune şi

despre tot soiul de întâmplări din timpul călătoriei. Ascultând-o, părintele Piotr îşi zicea: „Parcă a fost ieri când mi-o aduceau aici, o fetiţă cârnă, sălbatică şi tăcută. Pe când acuma ce mândră fată s-a făcut, cât e de vioaie şi de deşteaptă! Ce să mai spun de tovarăşa ei de drum… Parcă-i o zână din poveşti, ce cosite dese şi negre, ce ochi! Şi cu totul altfel decât Varea – melancolică, reţinută, severă şi mândră!”

După primele întrebări şi exclamaţii vesele, unchiul plecă la vecernie, iar fetele se aranjară în grabă la mansardă, apoi luându-şi cele trebuincioase, plecară, cu bucătăreasa, la baia de aburi, după care, întorcându-se, se instalară comod în faţa micului cămin încins. Părintele Piotr le găsi roşii ca nişte raci fierţi, legate pe cap cu prosoape şi bând ceai. Luându-se cu vorba, au stat până târziu după miezul nopţii.

— Dar unde e, dragele mele, pachetul adus de voi? întrebă părintele Piotr, moţăind. Treaba e foarte curioasă şi pentru mine. Despre ce-i vorba?

Fetele cotrobăiră prin bagaje, scoţând şi înmânându-i un sul pe care scria: *Jurnalul locotenentului Konţov.*

X

PĂRINTELE PIOTR COBORÎ ÎN DORMI-tor, trase draperiile, îşi puse luminarea lângă pat, se întinse îmbrăcat şi, desfăcând caietul mototolit, cu margini aurite, dintr-o hârtie albastră de poştă străină, începu să citească.

N-a dormit toată noaptea.

Povestea prinţesei Tarakanova, cneaghina de Vladimir, cunoscută părintelui Piotr din zvonuri puţine şi neclare se dezvăluia în faţa lui cu amănunte neaşteptate.

„Va să zică, asta e, iată despre cine e vorba! îşi spuse el de la primele rânduri. Unde o fi acum această femeie nenorocită, atât de mârşav răpită? se întrebă el când ajunse la întâmplarea din Livorno. Pe unde-şi târăşte zilele? S-o fi salvat oare cel care a scris aceste rânduri?”

Se isprăvise o lumânare, acum se termină altă. Părintele Piotr sfârşi de citit caietul, stinse cu cleştişorul mucul care abia mai pâlpâia şi trecu în celelalte camere, calcând numai pe preşul de în.

Începură să mijească zorile. „Doamne, ce evenimente! Vai, ce concurs nefericit de împrejurări! îşi şoptea preotul în barbă. Martiro! Ajută-i Doamne!”

Se trezi şi scatiul din colivie şi observând plimbarea atât de neobişnuită a stăpânului, scoase un ciripit strident şi curios.

„Ai să-i trezeşti pe toţi îl certă în gând părintele Piotr şi părăsi în vârful picioarelor încăperea, întorcându-se în

dormitor. Se întinse din nou pe pat şi începu să chibzuiască la cele citite. Gândurile lui zburară la trecută domnie, la oceanul de evenimente, unele misterioase, altele cunoscute atât lui cât şi altora. Îl prinse somnul. A fost trezit de clopotele care chemau la utrenie. Prin perdele pătrundea o dimineaţă timidă, ceţoasă. Părintele Piotr încuie manuscrisul în birou, plecă la biserică, făcu slujba şi se întoarse pe scara de serviciu, prin bucătărie. Zărind-o pe nepoata sa încingând fierul de călcat lângă scara de la mansardă, îi făcu semn.

— Spune, Varea, o întrebă el şoptit, Konţov ăsta, care a scris jurnalul, îi e logodnic, nu?

Varea puse degetul pe limbă, apoi atinse fierul care începu să sfârâie.

— A peţit-o, îi răspunse ea în timp ce legăna fierul.

— Şi?

— Irina Lvovna ar fi vrut, dar l-a refuzat taică-su.

— Deci, s-a stricat treaba?

— După cum se vede.

— Şi-acuma?

— Ce să-ţi spun? E orfană şi poate ar fi bucuroasă... Acum e doar de capul ei... Dar de unde să-l iei;

— Corabia probabil s-a scufundat, nu? zise părintele Piotr.

— Unde să te interesezi în fundătura noastră! Dumneata, unchiule, ai putea să afli de la marinari; că afară de oameni au pierit şi bogăţiile contelui. Trebuie să existe pe undeva o urmă.

— Cine i-a trimis amicei tale paginile astea?

— Dumnezeu ştie. I s-a adus un aviz de la poştă. Arişa s-a dus şi l-a ridicat. Pe caiet scria: Pentru Rakitina, în cutare şi cutare loc, iar în bileţelul care-l însoţea, scris în franţuzeşte, se spunea că manuscrisul fusese găsit de nişte pescari într-o sticlă, undeva, pe un ţărm de mare. La Rakitino, dintre toate neamurile ei, Irina a rămas singură. Aşa că i-a fost înmânat ei pachetul...

Preotul, fără a da vreun fel de înţeles nepoatei sau musafirei, se porni pe cercetări stăruitoare. Străduinţele sale n-au dat nici un rezultat.

La Colegiul de marină exista o singură însemnare în care se spunea că fregata „Acvila Nordului”, care aducea din Italia pe bolnavi şi pe cei rămaşi din comandă flotei, precum şi bunurile personale ale contelui Orlov, a fost într-adevăr dusă de furtună în Oceanul Atlantic, că o vreme a fost văzută dincolo de Gibraltar, pe lângă ţărmul Africii, în apropierea Tangerului şi că probabil s-a sfărâmat şi scufundat undeva, pe lângă insulele Canare sau Azore. Cât priveşte soarta locotenentului Konţov sau măcar dacă se afla şi el pe această corabie, dacă s-a salvat el sau altcineva nu se ştia nimic, probabil că se înecase cu întregul echipaj.

În ceea ce-i privea pe comandantul escadrei, Orlov şi ajutorul său, Greig, se aflau acum la Moscova şi preotul n-avea pe cine să mai întrebe. În ziarele străine apăruse o notiţă, scrisă nu se ştie de cine, despre nişte marinari care au zărit în ocean o corabie sfărâmată, fără timonă, purtată spre vest, spre Madera şi insulele Azore. O furtună puternică nu le-a permis să se apropie de ea şi s-o cerceteze.

„Tare mi-e milă de domnişoara asta, îşi spunea în gând preotul privind la Rakitina. O fată atât de deşteaptă, de potolită; pe deasupra bogată şi tânăra. Ar fi fost o pereche grozavă pentru cel care-a suferit atâta, apără-l Doamne! Nu, sigur a pierit şi el cu ceilalţi; că dacă trăia ar fi trimis un semn, aici, în ţară, la colegi sau neamuri.”

Odată a găsit o oră liberă să stea de vorbă cu Irina.

— Spuneţi-mi, domnişoară, începu preotul, am aflat de la nepoată-mea, despre supărarea dumneavoastră. Probabil au avut o socoteală duşmanii să vă despartă, să vă găsească un alt logodnic. Cum s-au întâmplat toate astea? De ce n-aţi ţinut seama de Konţov?

— Nici eu nu pricep, răspunse Irina. Răposatul tata îl

simpatiza pe Pavel Evstafievici, era drăguţ cu el, îl primea în casă ca pe un bun vecin, aş spune că pe o rudă. Cât despre mine, eu l-am iubit pe Pavel, trăiam numai cu gândul la el.

— Şi ce s-a întâmplat? Cum de s-au stricat toate?

— Nu mă întrebaţi, răspunse Irina, sprijinindu-şi capul în palme. E o nenorocire atât de mare, atât de mare... Ne vedeam, corespondam, am avut câteva întâlniri, i-am făcut jurăminte sincere, aşteptam doar clipa să-i spunem, să ne deschidem sufletul tatii...

Rakitina tăcu.

— Mi-e groază să-mi amintesc, continuă ea. Trebuie să presupun că tata a primit vreo indicaţie anume. Konţov, probabil, a fost bârfit, murdărit... Aşa deodată, era într-o seară, bag de seamă că se înhamă caii. „Încotro?" întreb. Tata tace. Mi se scot lucrurile, bagajele. Tocmai atunci era la noi o rudă de la Petersburg. Ne-am urcat toţi trei în caleaşcă. „Unde mergem?" îl întreb pe tata. „Ei, aşa, pe aici, să facem o plimbare", glumi dânsul. Iar glumă a fost că, fără nici o oprire, cu caii de poştă, am ajuns la o altă moşie de-a noastră, la o mie de verste depărtare. Nu puteam nici scrie, nici anunţa pe Konţov, mi se urmărea fiecare pas. Abia când tata s-a îmbolnăvit grav, acolo, la moşie, i-am spus toate câte îmi apăsau inima, l-am implorat să nu mă nenorocească, să-mi îngăduie să-i dau veşti lui Konţov. Tata începu să plângă amar şi-mi spuse: „Iartă-mă, Arişa, văd că amândoi am fost crunt înşelaţi". „De cine? Cum? Întreb. Nu cumva rudă aia a noastră umbla după mina mea?" „Nu după mână, ci după bani, îmi răspunse tata şi se temea că Konţov o să-i încurce socotelile. Îi căzuse în mână o scrisoare de a lui Konţov către tine şi m-a convins pe mine, bătrânul, că-i mai bine să te duc de-acolo. Iartă-mă, Arinuşka, iartă-mă; Dumnezeu i-a plătit şi lui, nemernicului: mi-a cerut nişte bani cu împrumut pe care i-a pierdut la cărţi, la Moscova şi s-a împuşcat. A lăsat o scrisoare. Iat-o, citeşte-o; mi-a

fost transmisă acum câteva zile.” Tata n-a mai trăit mult după asta. Eu m-am întors la Rakitovka. Pe Konţov nu l-am mai găsit acolo. Murise şi bunică-sa. Am scris şi la Petersburg, unde aflasem că a plecat, am scris şi în ţări străine, la flotă; dar pe atunci era război, se vede că scrisorile nu i-au parvenit. Apoi prizonieratul lui în Turcia… Apoi… Asta mi-a fost soarta…

— Rugaţi-vă, buna mea domnişoară, rugaţi-vă, spuse preotul. Grea parte v-a revenit. O singură salvare şi apărare puteţi găsi. În Cel de Sus.

Au mai trecut câteva zile. Rakitina culegea, neobosită, informaţii, alerga de colo, colo, dar totul fără succes.

— Deh! Irina Lvovna, îi spuse într-o zi părintele Piotr, musafirei; văd că umblaţi peste tot de pomană. Ba într-un loc, ba într-altul, vreţi să aflaţi câte ceva, vă frământaţi… Se aude că împărăteasa mai stă… Mai bine i-aţi scrie şefilor lui Pavel Evstafievici, la Moscova… Poate ştie ceva contele Orlov.

— Vă mulţumesc respectuos, părinte, îi spuse Rakitina cu plecăciune. Rugaţi-vă, poate aflăm ceva despre corabia aceea fără timonă; poate a acostat undeva şi s-o fi salvat careva, poate printre ei e şi Konţov… Ieri, contele Panin mi-a promis să afle ceva prin Colegiul afacerilor străine, prin Spania şi Madera; Fonvizin, scriitorul, a sărit şi el să mă ajute. Poate capăt vreo ştire, dacă nu, va trebui să plec acasă. Dar cum să plec fără rezultat? Am mereu în faţa ochilor corabia asta fantomă…

XI

ÎN SEARA DE 1 DECEMBRIE 1775, ERA un timp nespus de urât şi ploios. Zăpada, căzută dimineaţă, se topise. Băltoace la tot pasul. Trăsurile şi pietonii foarte rari, mergeau trist prin fleşcăraie. Era furtună. Vântul urla deasupra casei preotului, bătând obloanele şi frângând copacii din grădina hatmanului. Neva îşi umflase apele. Toată lumea se aştepta la inundaţii. Dinspre fortăreaţă se auzeau, din când în când, salve înfundate de tun.

Părintele Piotr stătea posomorât în mansarda fetelor. Discuţia, acompaniată de urletul şi plânsetul vântului, nu se lega deloc şi deseori interveneau momente de tăcere. Varea îşi dădea în cărţi. Irina, cu o expresie de nemulţumire pe faţă povestea ce lipitori veroase erau toţi cei de la Colegiul de afaceri străine; toţi acei secretari, translatori şi chiar conţopişti. În ciuda ordinului şi grijii personale a contelui Panin, tot n-au luat legătura cu cine trebuia în Spania şi în arhipelag. Au alcătuit nişte proiecte de hârtii, pe care le tot copiau, le tot traduceau şi le copiau din nou, numai şi numai ca să tărăgăneze treaba.

— Ar trebui să-i ungeţi cu ceva, prin servitori sau altfel, o sfătui preotul.

— Le-a dat direct în mină, răspunse Varea în locul prietenei sale.

Irina o privi cu reproş.

— Of şi cu băgătorii ăştia de seamă, spuse părintele

Piotr. Ar cam trebui să se întoarcă împărăteasa de la Moscova, că tare-i rău fără ea.

Ploaia bătea oblic în geamuri, ca o grindină. Zgribulit şi ud, câinele intră în cuşcă unde se făcu ghem, tăcând de parcă ar fi priceput că pe o furtună ca asta şi sub salvele de tun, nimănui nu-i arde de el.

Deodată, după o salvă de tun, animalul începu să latre furios şi sacadat. Prin vuietul vântului, se auziră bătăi în poartă. Fetele tresăriră.

— Aksinia doarme, zise preotul referindu-se la bucătăreasă. Se vede că cineva are nevoie de noi... Probabil că nu se aude clopoţelul de la marchiză.

— Lasă că mă duc să deschid eu, unchiule, spuse Varea.

— Curajoasă cum eşti... mai bine stai locului.

Preotul coborî, cu lumânarea, în vestibul şi descuie uşa ce dă în stradă. Înmuiat de ploaie, intră un om purtând tricorn şi sabie; era mic de stat, gros, cu faţa roşie.

— Sunt Uşakov, secretarul comandantului suprem, zise el în timp ce se scutură. Am cu prea sfinţia ta o treabă secretă.

Preotul o băgă pe mânica. Îşi aduse aminte de hârtiile Rakitinei. Încuie tacticos uşa, îl pofti pe necunoscut în cabinet, aprinse o altă lumânare şi, arătându-i musafirului un scaun, se aşeză gata să asculte.

— Predicile sunt ale lui Marssillon[98]? zise Uşakov, frecându-şi mâinile îngheţate, cu ochii pe cartea de Sermons care se afla pe biroul preotului. Vorbiţi bine franţuzeşte?

— Le mai îndrug şi eu, răspunse acesta, spunându-şi în gând: „Ce mai vrea şi ăsta de la mine la o oră de noapte atât de târzie?”

— Probabil, părinte, binevoiţi să ştiţi şi nemţeşte? Apropo; poate ştiţi şi italiană? se interesă Uşakov.

[98] Massillon Jean-Baptiste (1663-1742), predicator francez, autor al Micului prinţ (n.tr.).

— Am învăţat şi nemţeşte, iar italiana se aseamănă cu latina.

Drept urmare, continuă vizitatorul, vă puteţi descurca în limbile acestea…

„Bine că veni preceptorul să mă examineze!” se înfurie preotul.

— Mă pot.

— Nu-i aşa că vi se par curioase, părinte Piotr, asemenea discuţii, mai cu seamă noaptea? zise Uşakov. Trebuie să recunoaşteţi că sunt ciudate, nu?

— Da, e cam târzior, răspunse preotul căscând şi privindu-l.

Uşakov îşi puse un picior peste celălalt şi, aruncându-şi ochii pe perete, zări portretul înrămat al arhiereului Arseni Maţievici, căzut în dizgraţie şi-şi zise: „Asta e! îl simpatizează pe mincinosul ăsta… Trebuie să fiu mai insistent, mai tranşant

— Ei, n-am să-mi mai lungesc şederea. Iată despre ce e vorba: luminăţia sa, domnul comandant suprem, binevoieşte ca preasfinţia ta, luând toate cele sfinte necesare, de îndată şi fără nici o amânare, să te deranjezi şi să mă însoţeşti într-un loc… E acolo o străină… ortodoxă…

— Despre ce e vorba?

— Trebuie să faci două slujbe.

— Ce fel de slujbe?

— Să-mi fie cu iertare, dar ce te interesează? De ce vrei s-o ştii dinainte? ripostă Uşakov. Aici n-au ce căuta ezitările; e ordin de sus.

— Păi trebuie să mă pregătesc, îi replică preotul. Care din slujbe-i mai întâi?

— Mai întâi un botez, apoi o spovedanie cu împărtăşanie, răspunse Uşakov.

— Şi chiar acum, în miez de noapte?

— Exact. Caleaşca vă aşteaptă.

— Pot să-l iau pe dascăl?

— S-a ordonat, vi s-a spus doar, fără martori.

— Pot şti unde mergem?

— Nu pot răspunde. Ai să binevoieşti să vezi mai târziu, deocamdată să ştii un singur lucru: e urgent şi strict secret! încheie Uşakov, cu o plecăciune mândră, în timp ce-şi strângea la piept tricornul înmuiat de ploaie.

— Pot să-i anunţ pe-ai mei să stea liniştiţi?

Uşakov, strângând din pleoape, dădu din cap a refuz.

Preotul luă cărţile şi crucea şi strigă spre mansardă: „Varenka, încuie uşa!" Iar când nepoata coborî în antreu, de afară se mai auzeau doar zgomotele caleştii care se îndepărta.

Ajuns lângă curtea catedralei, preotul îl trezi pe ţârcovnic, intră în biserică şi lua sfintele daruri.

XII

DRUMEŢII SE OPRIRĂ LA CASA COMANdantului suprem, Goliţân. I se anunţă sosirea preotului. Goliţân îl invită în dormitor.

— Iertaţi-mă, părinte, spuse comandantul suprem îmbrăcându-se în grabă. Chestiunea este deosebit de importantă; e voinţa celor mari. Întâi de toate trebuie să-mi promiteţi, sub prestare de jurământ, că veţi păstra o tăcere absolută asupra celor ce veţi vedea şi auzi. Îmi puteţi jura?

— Ca unul ce posteşte, răspunse părintele Piotr, voi fi credincios împărătesei, fără cuvinte de jurământ.

Goliţân păru să nu fie mulţumit, dar nu insistă. Îi comunică preotului ştirile în legătură cu deţinuta.

— Ştiaţi ceva despre ea şi înainte? întrebă prinţul.

— Am aflat câte ceva din gura lumii...

— Oare vă este cunoscut că se află acum la Petersburg?

— Aud pentru prima oară.

Goliţân îl informă despre alarma ţarinei, despre partidele duşmane ei din străinătate, despre testamentele contrafăcute.

— Doctorul nu mai garantează pentru viaţa ei, adăugă feldmareşalul. Nu numai zilele, ci şi orele îi sunt numărate.

Părintele Piotr îşi făcu semnul crucii.

— Ea doreşte să fie gata... continuă prinţul alegându-şi cu grijă cuvintele. N-am să vă învăţ cum. Ca un duhovnic

ce sunteţi, probabil veţi reuşi s-o aduceţi la o deplină căinţă şi o completă cunoaştere de sine. Şi dacă folosea acel titlu fără nici un drept, veţi afla desigur, cine a îndemnat-o la asta... Veţi face, bănuiesc, întocmai, nu?

Preotul întârzia cu răspunsul.

— Vă daţi cuvântul să ajutaţi dreptatea?

— Datoria de duhovnic şi obligaţiile mele mi le cunosc, răspunse sec părintele Piotr, tuşind uşor.

— Puteţi porni la drum, spuse prinţul înclinându-se. Veţi fi condus unde trebuie. Pe mine să mă iertaţi pentru deranj la o oră ca asta.

Caleaşca ce-i purta pe preot şi pe Uşakov se îndreptă spre fortăreaţă. Lângă apartamentul comandantului, observă o altă trăsură. Preotul fu dus într-o încăpere specială. Acolo fu întâmpinat de procurorul general, prinţul Veazemski. Alături stătea comandantul fortăreţei, Cernîşov, un tip solid, cu obrazul rumen şi o femeie îmbrăcată elegant, arătând destul de tânără, soţia acestuia din urmă.

— E totul pregătit? întrebă Veazemski privind în jur cu teamă.

— Pregătit, răspunse nevasta lui Cernîşov, aşezându-se timid pe juponul care fisii uşor.

— Poftiţi, se adresă prinţul Veazemski preotului.

Pătrunseră cu toţii, în încăperea alăturată. Acolo luminările ardeau în policandre, iar în mijlocul lor erau cristelniţa şi o femeie într-o scurteică îmblănită, cum purta mica burghezie, care ţinea în braţe ceva învelit în albituri.

— Puteţi începe, părinte, spuse Veazemski arătând spre cristelniţă şi spre acel ceva din braţele femeii.

Părintele Piotr puse odăjdiile, luă în mina cădelniţa pe care i-o întinse lui Cernîşov, deschise cartea şi începu botezul. Naşi erau nevasta obercomandantului, înţolită peste poate şi aruncând în jur priviri cochete şi însuşi procurorul general. Noului născut i s-a dat numele de

Aleksandr. Ceremonia luă sfârşit. Nevasta obercomandantului se mişca de colo, colo, fără astâmpăr, cu copilul în braţe, căutând din răsputeri, cu ajutorul umerilor, ochilor că şi al rochiei sale foşnitoare să fie observată de prinţ.

— Al cui e pruncul? îl întrebă abia şoptit preotul pe naş, în timp ce-i întindea crucea pentru sărut.

Veazemski îl privi zăpăcit.

— Adică ce să scriu în carte? îl lămuri părintele Piotr. Cine-i sunt părinţii?

— E chiar atât de necesar? întrebă nemulţumit procurorul general.

— Cum doriţi... Aşa scrie în legea bisericii... Câte nu se pot întâmpla în viaţă... E de datoria noastră.

— Scrieţi, spuse prinţul Veazemski: Aleksandr Alekseev, feciorul lui Cesmenski.

Preotul, fără să scoată o vorbă, notă cu mâna tremurândă acest nume în cartea de botezuri.

— Ei şi-acum urmează cealaltă treabă... spuse oftând prinţul Veazemski. Iată-vă însoţitorul şi-l arătă duhovnicului pe obercomandant care luă poziţia de drepţi. Sper ca toate să fie făcute după cum ni s-a poruncit.

Spunând aceste cuvinte, părăsi încăperea.

Părintele Piotr, strângând sfintele daruri la piept, îl urmă pe Cernîşov. Inima începu să-i bată cu putere când, traversând o punte interioară, păşiră într-o curte specială, împrejmuită din toate părţile. Înţelese că se afla în blestematul fort al lui Aleksei.

Cernîşov şi preotul urcară câteva trepte şi străbătând un coridor lung, foarte slab luminat, se apropiară de o uşă scundă. „Ea e aici”, îi şopti inima. Pătrunseră într-o odăiţă joasă, curată. Sentinelele, de data asta, lipseau. Lumânarea de lângă pat lumina slab, de sub un abajur de tafta restul încăperii. Aerul era închis, cu un amestec uşor de doctorii şi parcă de tămâie. Preotul privi în jur şi, în

mare tăcere, trecu dincolo de paravan.

Bolnava zăcea nemişcată în pat, în deplină cunoştinţă. Cu o mişcare grea a ochilor, îl fixa pe cel care intrase şi recunoscând, după îmbrăcăminte, că este preot, oftă uşor şi-i întinse mâna.

— Sunt foarte, foarte bucuroasă, sfinte părinte, zise ea în franţuzeşte. Mă înţelegeţi? Poate vă e mai accesibilă germana?

— *Oui, oui, comme îl vous plaît!*[99] zise părintele Piotr, pronunţând cu greu cuvintele şi tresărind la auzul acestei voci guturale, sparte.

— Sunt gata, întrebaţi-mă, spuse arestată. Rugaţi-vă pentru mine.

[99] În franceză în text : da, da, cum doriţi (n.tr.).

XIII

PREOTUL PUSE PE MASĂ SFINTELE DAruri, luă loc pe scaun lângă pat, îşi îndreptă coama deasă a părului şi cercetând iconiţa de deasupra patului, se aplecă cu grijă spre bolnavă.

— Numele dumneavoastră?

— Princesse Elisabeth[100]:

— Vă conjur să spuneţi adevărul, continuă părintele Piotr, alegându-şi cuvintele. Cine vă sunt părinţii şi unde v-aţi născut?”.

— Vă jur pe ce am mai sfânt, vă jur pe Dumnezeu, nu ştiu! răspunse deţinuta tuşind înfundat. Eram convinsă de ceea ce spuneam altora.

La noile întrebări, cu o voce stinsă, abia auzită, a mai adăugat câte ceva despre copilăria sa, a amintit de sudul Rusiei, de cătunul în care a trăit, de Siberia, de fuga în Persia şi de venirea în Europa.

— Sunteţi creştină? o întrebă preotul.

— Sunt botezată după credinţa rusă şi de aceea mă consider ortodoxă, deşi până acum, ca urmare a multor pricini, am fost lipsită de lumina spovedaniei şi a sfintei cuminecături... Am păcătuit mult; căutând scăpare din situaţia grea în care mă aflam, legam prietenii cu oameni care n-au făcut altceva decât să mă înşele... O, cât vă sunt de recunoscătoare pentru această vizită!

— Au fost găsite la dumneavoastră copiile unor testamente. De la cine le-aţi primit şi cine a alcătuit

[100] În franceză în text.

manifestul dumneavoastră către escadra rusă?

— Toate mi-au fost trimise gata scrise, de o persoană necunoscută, spuse abia vorbind bolnavă. Unor prieteni necunoscuţi le era milă de mine... Încercau să-mi redobândească drepturile pierdute.

„Ce e asta? se chinuia s-o înţeleagă duhovnicul uluit. Aceeaşi minciună sau adevăr? Şi dacă e minciună, într-un moment ca acesta!?”

— Sunteţi în pragul mormântului...; preotul îşi găsi cu greu cuvintele, iar vocea-i tremura uşor. Noi suntem trecători, doar Dumnezeu e veşnic... Căiţi-vă... Avem un singur martor: Cel de Sus.

Bolnava se lupta cu ea însăşi. Respira cu greutate şi-şi apăsa batista pe gură.

— În aşteptarea dreptei judecăţi şi a sfârşitului apropiat, spuse privind la iconiţa din perete, vă jur că tot ceea ce v-am comunicat dumneavoastră şi celorlalţi este adevărat. Altceva nu mai ştiu...

— Dar asta e imposibil, replică cutremurat părintele Piotr. Ceea ce spuneţi e atât de puţin posibil...

Bolnava închise ochii, parcă lovită de o durere insuportabilă. Lacrimile începură să-i curgă pe obrajii palizi şi supţi.

— Cine vă sunt părtaşii? întrebă preotul făcând o pauză.

— O, nu există! Cruţare... Şi dacă eu, prigonită, lipsită de apărare şi mijloace... Prinţesa nu-şi isprăvi cuvintele, începu din nou să tuşească înfricoşător, deodată se săltă, se prinse de piept, de pat, apoi se prăbuşi fără cunoştinţă. Leşinul dură câteva minute. Părintele Piotr, crezând că moare şoptea, în barbă, pios o rugăciune.

Bolnava îşi reveni.

— Liniştiţi-vă, veniţi-vă în fire, îi spuse preotul observând că-i e mai bine.

— Nu mai pot, lăsaţi-mă, plecaţi! spuse abia şoptit bolnavă. Altădată... Lăsaţi-mă să mă odihnesc...

— Adineauri v-am botezat băiatul, o anunţă preotul dorind să-i mai dea curaj. Vă felicit. Dumnezeu e milostiv, o să vă mai dea zile... pentru flăcău.

Un zâmbet abia perceptibil zbură de pe buzele strânse şi uscate ale deţinutei. Ochii priveau tulburi undeva, în sus, undeva în afara acelei odăi, acelei închisori, în afara celor înconjurătoare, undeva departe.

Părintele Piotr o blagoslovi, mai zăbovi câteva clipe asupra ei, îşi lua sfintele daruri şi, lăsând pentru altă dată taina împărtăşaniei, ieşi.

— Cum e? îl întrebă obercomandantul pe coridor. Aţi spovedit-o, aţi împărtăşit-o?

Preotul aplecă capul în tăcere, se înclină în faţa obercomandantului, luă loc în caleaşcă şi părăsi fortul.

În dimineaţa de 2 decembrie fu poftit din nou cu sfintele daruri la închisoare. Starea arestatei se înrăutăţise.

— Gândiţi-vă, fiica mea, uşuraţi-vă sufletul prin căinţă, o sfătui preotul. Vă conjur pe Dumnezeu şi pe viaţa viitoare.

— Sunt păcătoasă, răspunse muribunda, ciudat de liniştită. De mic copil l-am mâniat pe Dumnezeu şi mă consider o mare şi de neiertat păcătoasă.

— Eşti iertată de păcate, fiica mea, spuse preotul rugându-se din toată inima şi blagoslovind. Dar impostura ta, dar vina în faţa împărătesei, dar complicii?

— Sunt prinţesa moştenitoare a Rusiei! Sunt fiica răposatei împărătese! şopti cu greutate deţinuta stingându-se.

Preotul se aplecă asupra ei vrând s-o împărtăşească...

Arestată zăcea nemişcată.

XIV

CUPRINS DE MARE TULBURARE, PĂrintele Piotr s-a întors acasă.

„Chiar să fie impostoare? îşi zicea el. Orice poate afirma un om, din socoteli personale; dar un muribund... În ultima clipă... Şi după asemenea privaţiuni, aproape o tortură! Dar dacă e nevinovată, dacă nu minte? Îşi aminteşte de copilărie, afirmă mereu acelaşi lucru... Oare e vina ei că dovezile îi sunt atât de nesigure, aproape inexistente?”

Preotul intră la el în cabinet. După cum i se spuse, fetele lipseau de acasă. Aprinse focul, încuie uşa, scoase jurnalul lui Konţov, parcurse din nou manuscrisul, îl înveli într-o foaie curată de hârtie, îl legă cu un şnur şi îl sigilă, scriind pe ambalaj: „*Se va deschide după moartea mea*”. Acest sul îl ascunse în fundul unui cufăr în care erau păstrate şi alte hârtii şi manuscrise secrete; abia apucă să încuie lada, că se auziră bătăi în uşă.

— Cine-i acolo?

— De-ai casei.

Intră nepoată-sa urmată de Rakitina.

— Ce-i cu dumneata, unchiule? îl întrebă Varea, cercetându-i cu atenţie chipul. Eşti tulburat, ziua trecută ai fost plecat... Pe unde ai fost?

Şi Irina îl privi întrebător. „Nu s-or fi primit unele veşti pentru mine?” gândi ea.

— Nimic privitor la voi! Iar dumneata, Irina Lvovna, fii mărinimoasă şi mă iartă, i se adresă preotul Rakitinei;

vremurile-s tulburi… Manuscrisul adus de dumneata e periculos să-l ţii în casă… Dumneata vrei să pleci, dar nici la ţară nu-i lipsit de primejdii… Aşa că iartă-l pe bătrân…

Irina păli.

— Circulă tot soiul de zvonuri, mi-era teamă de o percheziţie, continuă părintele Piotr. Ceartă-mă, domniţă, numai că hârtiile dumitale…

— Unde-i caietul? Nu cumva l-aţi pus pe foc? ţipă Rakitina privind la soba încinsă.

Părintele Piotr îşi plecă capul în tăcere. Irina dădu din mâini desperată.

— Doamne, abia mai putu să spună printre lacrimile ce-i năpădiră obrajii, era ultima mea consolare. Ultima relicvă. Şi aia distrusă. Ce-mi mai rămâne?

Varea îl privi mustrător pe bătrân.

— Mai târziu, scumpă domnişoară, ai să le afli pe toate, acum însă e mai bine să tăcem din gură, spuse preotul cu hotărâre. Necunoscute sunt căile Domnului, iar duşmanul născoceşte atâtea… Roagă-te şi Cel de Sus te va ajuta.

Preotul n-a fost lăsat în pace. În aceeaşi zi fu poftit din nou la comandantul suprem.

— Aţi aflat ceva de la deţinută? îl întrebă Goliţân.

— Iertaţi-mă, luminăţia voastră, răspunse părintele Piotr, dar e taina spovedaniei… Nu pot…

Goliţân se fâstâci. „Ce însărcinări idioate, îşi zise el şi sângele îi năvăli în obraz. Şi pe deasupra toţi sfătuitorii ăştia… Se vede că Orlov n-are linişte; probabil că acolo, la Moscova, tulbura apele, iar eu stau aici şi interoghez.”

— Bine, părinte, dar asta-i voinţa celor mari, spuse Goliţân.

— Nu pot, luminăţia voastră, să fac ceva împotriva conştiinţei.

Goliţân îşi muscă buzele, negăsind nici o ieşire din încurcătură.

— Dar cine e ea în definitiv? întrebă el răspicat, căutând să-şi alcătuiască o expresie fioroasă şi hotărâtă.

Fiindcă, părinte, asta e o problemă de stat, de cea mai mare importanţă... Cred că sunteţi de acord că eu trebuie să raportez, că mi se va cere socoteală... Ca răspunzător pentru liniştea ţării şi pentru toate, sunt eu, numai eu...

— Un singur lucru îi pot raporta luminăţiei voastre, tărăgănă preotul cuvintele; cât trăiesc îmi voi ţine jurământul cerut de dumneavoastră.

Feldmareşalul ciuli urechile.

— Nu voi scăpa o vorbă din cele aflate în ultimele ei clipe, continua părintele Piotr. Dumneavoastră, personal, m-aţi conjurat să tac, dar aş putea să vă spun, prinţe, doar propria mea părere. Multe s-au inventat, s-au spus pe seama arestatei... Dar dacă...

— Spune, spune, îl îndemnă feldmareşalul.

— Dar dacă arestata nu poartă nici o vină?! spuse preotul. Fiindcă altfel, pentru ce ar răbda toate acestea?

Dacă în clipa aceea deasupra capului feldmareşalului ar fi explodat un obuz, Goliţân ar fi fost mai puţin uluit.

— Vreţi să spuneţi că nu avea complici, că n-a conspirat? Dacă e aşa, părinte, atunci nici nu e impostoare, înţelegeţi, ci o adevărată prinţesă moştenitoare... Oare e posibil, măcar pentru o clipă, să admitem una ca asta?

Părintele Piotr, plecându-şi adânc capul, tăcea.

— Vă înşelaţi! E scornirea unei minţi bolnave! ţipă feldmareşalul apucând clopoţelul. Trăsura! îi porunci el aghiotantului care apăru în uşă. Am să încerc să aflu cu singur, timpul încă nu-i pierdut! Voi vedea...

XIV

„OH, ŞI EU SUNT UN PĂCĂTOS ÎN CEEA ce-o priveşte! se frămînta Goliţân în drum spre fortăreaţă. M-am lăsat influenţat de părerile altora, m-am grăbit fără rost, am dat curs la tot soiul de presupuneri şi socoteli străine!”

Pe gheaţa Nevei se mai vedeau urmele inundaţiei din ajun. Caleaşca lui Goliţân înainta cu greu printre bălţoace.

Pe obercomandant nu l-a găsit acasă. De cu noapte plecase la fort. La intrare îl găsi pe Uşakov învârtindu-se de colo, colo, cu nişte hârtii în mina. Se apropie de prinţ şi începu să-i spună:

— Cum bine îi este cunoscut luminăţiei voastre, cheltuielile ce se fac pentru o anumită persoană...

— Duceţi-mă la deţinută, îi spuse prinţul patrulei de gardă, întorcându-i spatele lui Uşakov. Spuneţi-mi, ce face bolnavă? Mai e conştientă?

— Se sfârşeşte, răspunse ofiţerul.

Goliţân îşi făcu semnul crucii. La intrarea în fort îl întâmpină obercomandantul Cernîşov.

Prinţul nu-l recunoscu. Bravul, încă tânărul ofiţer Cernîşov, care niciodată nu-şi făcea probleme în exercitarea funcţiei, era profund tulburat şi foarte palid.

— Sărmana, şopti feldmareşalul mergând cu Cernîşov. Chiar moare? Aţi chemat doctorul?

— N-o părăseşte nici o clipă de aseară, îi răspunse Cernîşov. Acum a început agonia. Delirează...

— Ce delirează? Spuneţi-mi! se alarmă prinţul, plecându-şi urechea spre Cernîşov. Aţi fost la ea? Aţi auzit-o? Despre ce vorbeşte?

— Am fost de câteva ori, răspunse obercomandantul. Tot spune cuvinte de neînţeles; printre ele mai poţi surprinde: Orlov... prinţesa... *mio caro, gran Dio*...

— Şi copilul? întrebă prinţul ştergându-şi pe ascuns lacrimile.

— Trăieşte, luminăţia voastră. E dat în seama unei doici... Ştiţi, soţia mea... nevastă-mea, a găsit una potrivită.

— Aveţi grijă să aibă de toate, înţelegeţi, de toate, spuse feldmareşalul poruncitor şi sever, căutând să găsească o intonaţie cât mai dură, cât mai autoritară. Şi creştineşte, auziţi, creştineşte. Şi dacă o fi să moară, chiar aici... în mare secret, înţelegeţi, fără tapaj... că e om şi ea, sărmana,...

Prinţul mai vru să spună ceva, dar îl înecară lacrimile. Dădu din cap, se îndreptă şi încercând să pară cât mai brav părăsi încăperea călcând apăsat. Privi la cerul cenuşiu, încărcat de nori zdrenţuiţi.

Deasupra fortului, în vârtejul zăpezii, ciorile zburau zăpăcite. Foile de tablă, pe jumătate smulse de furtuna care bântuise două zile, scârţâiau trist, pe acoperişul vechi. Feldmareşalul, înfăşurându-se cât mai bine în gulerul de zibelină, lua loc în caleaşcă strigând: Acasă! „În timpul inundaţiilor din alţi ani, îşi spunea Goliţân, apa a pătruns şi în subsolurile fortăreţei, de data asta Dumnezeu s-a milostivit de ea, sărmana. Da, după toate probabilităţile, adăugă el în gând, nenorocita a fost jucăria unor interese străine, murdare. Iar dacă este sau nu impostoare, e greu de spus. Chiar aşa îi voi scrie şi măriei sale... Nu noi vom purta păcatul morţii ei."

Caleaşca gonea nebuneşte pe neaua proaspătă care se aşternea tot mai deasă, întrecând carele cu lemne şi cu fân, trăsurile elegante şi pe pietonii singuratici, ce păşeau

îngânduraţi prin zăpada viscolită.

Zburau prin faţa ochilor case şi biserici, aceleaşi poduri şi firme cu care, în decursul atâtor ani de serviciu în reşedinţa din nord, bătrânul prinţ se obişnuia. Iată şi clădirea poliţiei, lângă podul Zelionîi, pe Nevski, iată şi locuinţa personală a feldmareşalului. Bătrânul avea sufletul greu...

„Dar dacă în adevăr nu e impostoare?" îl străfulgeră deodată gândul, în timp ce trecea podul peste Moika, zărind locul fostului Palat de iarnă al Elisabetei şi, mai departe, pe Nevski, palatul Anicikov al prinţului Razumovski.

Prin mintea lui Goliţân se perindară domnia trecută, puternicii zilei de ieri, relaţiile, propriii săi ani de tinereţe şi tot ce dispăruse odată cu anii.

În seara zilei de 4 decembrie a anului 1775, prinţesa Tarakanova, *dame d'Azow*, Ali Emeté şi cneaghina de Vladimir s-a stins din viaţă. Nimeni n-a văzut-o în ultimele ei clipe. Când au intrat la ea, avea o ţinută atât de liniştită, de parcă dormea. Ochii stinşi fixau icoana Mântuitorului.

A doua zi, invalizii garnizoanei din fortăreaţa Petropavlovsk, care o găsiseră, săpară o groapă adâncă, în mica curte interioară a fortului lui Aleksei şi, în mare secret, îngropară acolo trupul răposatei, acoperindu-l cu bulgări de pământ îngheţat. Supraveghetorul Antipîci, cu de la sine putere, sădi deasupra mormântului un pui de mesteacăn. Servitorii deţinutei, camerista Mesedé şi şleahticul Cearnomski, după ce au fost interogaţi foarte amănunţit şi sub prestare de jurământ, au promis să tacă până la moarte, după care au fost expediaţi în ţinuturile îndepărtate.

Părintele Piotr a aflat despre sfârşitul arestatei, după lacrimile şi aluziile făcute de cuscra sa, soţia obercomandantului. Şi-a spus: „Viaţa prizonierei este

acoperită de o taină de nepătruns. O ştie numai Cel de Sus”. Şi în mare secret a făcut la el în biserică un parastas.

Feldmareşalul Goliţân chibzui îndelung cum să-i comunice Ecaterinei moartea Tarakanovei. Luă pana, scrise câteva rânduri, apoi le şterse şi căzu din nou pe gânduri.

Goliţân lua o nouă foaie de hârtie, înmuie pana în călimară şi desenând cu multă grijă fiecare literă scrise: „*Cea care şi-a luat un nume şi o origine nepotrivite, cunoscută măriei tale, a murit la 4 decembrie curent, păcătoasă, nepocăită, nevrând să recunoască nimic şi să denunţe pe nimeni*”.

„Iar dacă cineva din cei mari va afla despre dânsa şi se va apuca să vorbească mai mult decât trebuie, adăugă Goliţân în gând, după ce isprăvi scrisoarea, se poate lansa zvonul că a fost inundată... Mai ales că s-au tras salve de tun din fortăreaţă, iar Neva îşi umflase apele, ieşind din albie...”

Aşa s-a creat legenda despre moartea Tarakanovei datorită inundaţiilor.

Zăbovind, fără nici un succes, încă o vreme prin aceste locuri, Irina Lvovna Rakitina s-a convins că nu poate avea nici o şansă de reuşită şi plecă împreună cu Varea în ţinutul natal.

La Moscova a încercat, personal, să-i dea cererea împărătesei. Era în acelaşi decembrie al anului 1775, în ajunul revenirii Ecaterinei la Petersburg. Cererea Irinei a fost primită cu bunăvoinţă, dar pesemne, din cauza consiliilor de coroană şi a diverselor altor preocupări s-a pierdut pe undeva şi apoi nimeni nu şi-a mai adus aminte de ea. În orice caz nu s-a luat nici o hotărâre, nu s-a primit nici un răspuns. Irina voia să-l viziteze, la Moscova, pe contele Orlov, dar a fost sfătuită să renunţe.

Întorcându-se la Petersburg, împărăteasa îi ceru lui

Galiţîn informaţii mai amănunţite în legătură cu moartea deţinutei şi, întrucât bătrânul nu încerca să-şi îndulcească povestirea, Ecaterina înţelese ce dramă cumplită a trăit victima, orbită de interese străine.

„Am sărit peste cal, prinţe, amândoi! spuse Ecaterina. De ce n-ai fost mai deschis cu mine?”

„Numai eu sunt vinovată, conchise Irina după chinuitoare îndoieli şi gânduri. Din cauza mea şi-a părăsit Konţov patria, din cauza mea l-a apucat desperarea, apoi a încercat s-o ajute pe nefericita aceea şi a pierit. Eu sunt cea care trebuie să-i răscumpăr soarta, eu trebuie să obţin de la Dumnezeu iertarea tuturor celor care au păcătuit în treaba asta. Sunt singură şi n-am ce mai aştepta pe lumea asta.”

În anul 1776, Rakitina îşi lăsă moşia în grija unei slugi a tatălui său. Însoţită de Varea, care se logodise în acel an cu un profesor de la seminarul din Moscova, plecă într-o mică mănăstire de maici din apropierea Kievului, intră ca novice, în speranţa că va fi cât mai curând călugărită. Oricât a încercat Varea s-o facă să renunţe, plângând şi conjurând-o, Irina nu se mai răzgândi.

XVI

CU TOATE ACESTEA, IRINEI NU-I STĂ- tea mintea la rugăciuni.

Trecură cinci ani. În luna mai a anului 1780 Rakitina veni din nou la Petersburg. Prietena ei Varea era măritată la Moscova. Unchiul Varei, părintele Piotr, era ca şi înainte parohul catedralei Kazanski. Irina îi făcu o vizită. Bătrânul fu nespus de bucuros şi vru să ştie cât mai multe despre ea.

— Oare tot mai aştepţi, mai speri ca logodnicul să fie în viaţă? De atâţia ani te chinuieşti degeaba; dacă trăia, crezi că n-ar fi dat în vreun fel de ştire? Nu spun, neapărat dumitale, dar vreunui prieten, vreunui neam…

— Nu vorbiţi aşa, părinte! obiectă Irina, ştergându-şi lacrimile. Am să dau totul, am să jertfesc totul…

— Dar, draga mea, e chiar păcat ce faci… Forţezi Providenţa, te porţi ca o pagină.

— Dar ce pot face? spuse trist Irina. Am vise cumplite. Mai cu seamă, unul, vai! Ce vis… şi asta acu, de curând, câteva nopţi în şir…

Irina tăcu.

— Ce-ai visat? Spune, deschide-ţi sufletul.

— Am visat că se apropia de căpătâiul meu, la fel cum era aşa când l-am văzut ultima oară la noi în sat, înalt, frumos, blând şi-mi spunea: „Trăiesc, Arinuşka şi mă aflu acolo unde domneşte eterna mare… Şi dimineaţa şi seara privesc la tine de pe ţărm, în speranţa că mă vei găsi şi

mă vei elibera...” Ah! Învăţaţi-mă, unde să-l caut, pe cine să rog? Nu mai îndrăznesc s-o rog pe ţarină.

— M-am tot gândit la dumneata, îi răspunse părintele Piotr. N-ai la cine apela, doar la o singură persoană... Şi această persoană este prinţul moştenitor Pavel Petrovici... E grossmeister, este protectorul ordinului cavalerilor de Malta, numai el poate să te ajute. Un mai bun ajutor în durerea dumitale, n-ai să găseşti; numai să vrea să te ajute... Are de toate: şi dorinţa de a face bine şi legături cu filantropi puternici şi influenţi. Ce să mai spun de bunătate? De cinste cavalerească? El nu este Tiberius[101] cum le place duşmanilor să-l numească, ci un viitor Titus[102], făcător de bine...

— Da, am auzit, răspunse Irina.

— Ai auzit? Atunci pleacă neîntârziat la reşedinţa lui de la ţară şi încearcă să obţii o audientă.

Preotul o întări cu sfaturi şi recomandări utile, îi dădu şi o scrisoare pentru o fină de-a sa, care era chelăreasă la palatul ţareviciului. Rakitina închirie o chibitcă şi porni la drum, prin Ţarskoie Selo, spre domeniul prinţului moştenitor, Paulschluss, mai târziu oraşul Pavlovsk.

Chelăreasa o primi foarte cald pe Rakitina. O găzdui la ea şi îi arătă curiozităţile grădinii şi parcului ţareviciului: căsuţele Krik şi Krak, coliba sihastrului, peşterile, iazurile şi podurile suspendate.

Au convenit ca, la început, Irina să expună totul Katerinei Ivanovna Nelidova, cea mai apropiată doamnă de onoare a ţarevicei, proaspătă absolventă a institutului Smolnîi[103].

— Când mergem la Katerina Ivanovna? întrebă Irina în aşteptarea întrevederii promise...

---

[101] Tiberius (42 î.e.n. - 37 e.n.), împărat roman, nepopular, care s-a retras la Capri de unde exercita o dictatură sângeroasă (n.tr.).

[102] Titus (39-81), împărat roman; lărgeşte prerogativele senatului şi se face cunoscut prin diferite acte populare (n.tr.).

[103] Smolnîi, până la revoluţia din 1917 a fost institut de educaţie pentru fetele din înalta aristocraţie (n.tr.).

— E ocupată, mai trebuie să aşteptăm, tot exersează la clavicorduri o bucată preferată de-a ţareviciului, studiază nu ştiu ce imn pentru concert.

Într-o zi, Irina se plimba prin parc cu gazda ei. Deodată de după copaci le-a apărut în faţă o doamnă blondă, îmbrăcată într-o rochie de mătase bleu, fără jupoane.

— Cine e? întrebă Irina.

— Viitoarea împărătească a Rusiei, îi răspunse abia şoptit Irinei, chelăreasa, în timp ce făcea o adâncă plecăciune.

Rakitina simţi că i se tăie răsuflarea. Tânără, în vârstă de douăzeci şi doi de ani, puţin plinuţă, dar mlădioasă, de o rară frumuseţe, marea cneaghină Maria Feodorovna trecu prin faţa Irinei, cercetând curioasă, cu ochi puţin miopi şi timizi, straiele ei de călugăriţă. Viitoarea împărătească era urmată de un lungan slab şi pistruiat, îmbrăcat într-un caftan de culoare deschisă şi pe cap cu un tricorn, purtând nişte note sub braţ.

— Ăsta cine e? întrebă Rakitina în urma lor.

— Paesiello[104] răspunse chelăreasa, profesorul de muzică al înălţimii sale. Irina studie, cu încântare, neobişnuita frumuseţe a prinţesei, delicata roşeaţă din obraji şi florile ciudate, purpurii şi albastre, prinse în părul ei blond şi puse, pentru a-şi păstra prospeţimea, în nişte minuscule clondire cu apă.

Ceva mai departe, o urmau două doamne de onoare. Una dintre ele, o brunetă slăbuţă, vioaie şi nu prea înaltă, o ului pe Irina cu strălucirea ochilor negri şi vii, care parcă aruncau scântei în jur. Îi spunea ceva foarte amuzant celeilalte. Era Nelidova. Strângând simpatic din pleoape, îi spuse zâmbind cald grăsanei chelărese, care făcu în faţa ei o mică reverenţă:

— N-am avut nici un pic de timp liber, Anna Romanovna; tot imnul acela... Mâine dimineaţă...

[104] Giovanni Paesiello (1710-1816), compozitor italian, autor de muzică de operă (n.tr.).

„Aşadar, mâine dimineaţă!” gândi Irina, petrecându-le cu o expresie de încântare, pe acele zâne ivite atât de neaşteptat în faţa ei, în parc.

La ora fixată, Anna Romanovna o conduse pe Irina în aripa destinată doamnelor de onoare, situată alături de corpul de gardă şi o pofti să ia loc într-o mică sală de aşteptare.

— Probabil Katerina Ivanovna mai e la palat, la marea cneaghină, îi spuse chelăreasa. S-o aşteptăm, drăguţă, aici; dă-ţi jos basmaua, e cald.

— Nu-i nimic, stau şi aşa.

Încăperea era împodobită cu vaze şi platouri puse pe etajere şi cu miniaturi încrustate în perete.

— Toate sunt făcute de mina marii cneaghine, zise chelăreasa. Priveşte, draga mea, ce maestră e, cum pictează pe porţelan... Uite, dincoace, în vitrina asta neagră, vezi sculptură în os? Ea singură taie în piatră, face peisaje în aur, lucrează la strung. Dacă ai şti ce-o iubeşte pe Katerina Ivanovna; îi face cadou tot ce lucrează. Perna asta, ea a brodat-o. Priveşte ce roză, iar ăsta e mirtul; ce fineţe a broderiei, a culorilor. Ai zice că-s pictate.

Irina nu scotea nici un cuvânt.

— De ce taci, drăguţă? La ce te gândeşti?

— Roză şi mirt, spuse Irina oftând. Viaţă şi moarte... Cum se vor sfârşi oare căutările şi speranţele mele?

Tocmai atunci, din apartamentul Nelidovei se auziră sunete de clavecin. O voce suavă şi puternică intona tristul şi triumfalul imn din opera lui Gluck, Ifigenia în Taurida.

— Ei, Irina Lvovna, hai să plecăm, îi spuse chelăreasa. Se vede c-am întârziat; Katerina Ivanovna face muzică şi în timpul ăsta, n-o deranjează nimeni. Te pomeneşti că şi marea cneaghină e la ea.

Irina, făcându-i un semn călăuzei sale, ca aceasta să aştepte puţin, ascultă până la capăt imploratorul imn al

Ifigeniei, atât de cunoscut ei. Cândva, la ţară, i l-a cântat şi ea lui Konţov.

„O dacă i-aş putea ruga şi eu aşa! Dar când va fi asta? Au grijile lor, n-au vreme de mine”, se gândi ea, simţind cum o îneacă lacrimile.

— Să mergem, să mergem, o grăbea Anna Romanovna.

Vizitatoarele ieşiră afară, înconjurară aripa doamnelor de onoare şi se îndreptară spre parc. Portiţa se trânti.

— Încotro? se auzi deasupra capului lor o voce veselă.

Ridicară ochii. Din fereastră deschisă le privea, zâmbind cordial, Nelidova, cea cu ochi negri.

— Intraţi, sunt liberă, le zise ea. Cântam în aşteptarea voastră, intraţi.

Musafirele se întoarseră.

Chelăreasa o prezentă pe Rakitina. Nelidova, plină de amabilitate, o aşeză lângă ea.

— Atât de tânără şi v-aţi şi îmbrăcat în haine cernite! îi zise ea Irinei. Spuneţi-mi, nu vă jenaţi, vă ascult.

Irina, începând cu Konţov, trecu la descrierea capturării şi arestării Tarakanovei. Cu fiecare cuvânt al ei, cu fiecare amănunt al tristei întâmplări, expresia vie şi de obicei veselă a Nelidovei devenea tot mai mohorâtă şi mai încruntată.

„Doamne, ce taine, ce dramă! îşi zise că cutremurându-se. Şi toate acestea s-au petrecut în zilele noastre, de parcă trăim sumbrele timpuri ale Evului Mediu, fără s-o ştie careva dintre noi.”

— Vă mulţumesc, *mademoiselle Irène*, spuse Katerina Ivanovna după ce Rakitina conteni. Vă sunt recunoscătoare pentru poveste. Dacă îmi veţi permite, voi expune totul înălţimilor lor. Şi sunt convinsă că ţareviciul, acest cavaler al dreptăţii şi înger păzitor al binelui şi onoarei, va face totul pentru dumneavoastră. Dar pe cine trebuie să-l roage?

— Cum pe cine? se miră Irina.

— Cum să vă explic? se fâstâci Nelidova. Moştenitorul

tronului nu se amestecă în treburile împărăţiei. El poate doar să facă demersuri, să roage... De cine depinde problema dumneavoastră?

— Contele Potiomkin ar putea... răspunse Irina, aducându-şi aminte de poveţele părintelui Piotr. Pentru acest demnitar nu-i nici o problemă. Să ceară ajutorul consulilor şi ambasadorilor. Locotenentul Konţov se poate să fie din nou în prizonierat, fie la mauri, fie la negri, sau pe undeva prin vreo insulă a unor sălbatici din Atlantic.

— Veţi rămâne multă vreme pe aici? se interesă Nelidova.

— Maica stareţă a mănăstirii mele mă aşteaptă de mult şi-mi trimite vorbă să vin. Căutările mele sunt condamnate de toată lumea. Mi se spune că păcătuiesc.

— Şi atunci unde şi cum să vă dăm de ştire?

Irina îi dădu numele mănăstiri şi, zărind perna brodată de marea cneaghină, căzu pe gânduri.

— Am pătimit atâta şi am aşteptat atâta, începu ea să spună printre lacrimi, încât nu-mi scrieţi nimic, nici un cuvânt! Ci ştiţi... puneţi în plic... dacă-i de bine o roză, iar dacă-i de rău o frunză de mirt.

Nelidova o îmbrăţişă pe Irina.

— Am să fac totul, totul, îi spuse ea cu blândeţe. Am să-i rog pe marea cneaghină şi pe ţarevici. Pleacă, draga mea; buna mea. Orice voi afla, îţi voi da de ştire.

XVII

NU SOSEA NICI O VESTE. VENI ŞI anul 1781.

Odată cu dizgraţia contelui Grigori Orlov şi cu căderea lui Panin, preceptorul ţareviciului, noii consilieri ai împărătesei Ecaterina, cu scopul de a slăbi influenţa pe care o avea asupra ei fiul său, Pavel Petrovici, i-au dat ideea de a-l trimite pe ţarevici împreună cu soţia sa într-o lungă călătorie prin străinătate spre a vedea şi alte ţări. Despre toate acestea, Irina află cu mare emoţie, citind, la mănăstire, scrisorile pe care i le trimitea Varea.

Înălţimile lor au părăsit împrejurimile Petersburgului la 19 septembrie 1781. Pe la mijlocul lui octombrie, sub numele de contele şi contesa Severnîi, au trecut frontiera Rusiei spre Polonia prin orăşelul ukrainean Vasilkovo.

Aici, doamna de onoare Nelidova, era aşteptată de o persoană tânără în straie negre de călugăriţă, sosită în ajun, pe drumul dinspre Kiev. Ea a fost introdusă în camera Katerinei Ivanovna. Tot aici, prin grădină, ca din întâmplare, în timp ce erau înhămaţi caii, intrară „contele şi contesa” Severnîi. N-au zăbovit decât câteva clipe şi au ieşit. „Contele era nespus de palid, iar „contesa” plângea. „Sărmana Penelopa!” îi spuse Pavel, Nelidovei, în timp ce se urcau în trăsură, uitându-se lung după silueta în negru a Irinei, care se zărea în uşă.

Convorbirea dintre Katerina Ivanovna şi călugăriţă, după plecarea înalţilor călători, a durat atât de mult, încât trăsura doamnei de onoare întârzie faţă de orar, trebuind

să ajungă din urmă convoiul familiei moştenitoare, alergând în galop.

— O roză, o roză!... Nu mirt, îi strigă Nelidova, Irinei, în franţuzeşte, făcându-i semn cu batista din caleaşcă, ca pentru confirmare. Nimeni nu înţelegea tâlcul acestor cuvinte...

„Într-adevăr, o Penelopă care plânge!” gândi Katerina Ivanovna, zărind din zborul trăsurii, departe pe colină, silueta neagră şi nemişcată a Irinei.

Călătoria de un an prin străinătate a familiei moştenitoare a fost deosebit de diversă. După ce-au străbătut toată Germania, au întimpinat noul an, 1783, la Veneţia.

Pe data de 7 ianuarie, prinţul moştenitor Pavel Petrovici, purtând un pitoresc mantou italian „*taborro*”, iar marea cneaghină, într-o bogată mantilă veneţiană şi o „*cendadă*”, vizitară, în cursul dimineţii, galeria de pictură şi palatul dogilor, iar seara teatrul „Prorocul Samuil”, unde, în cinstea înalţilor oaspeţi, se juca preferata lor operă *Ifigenia în Taurida*. Însuşi renumitul maestru-compozitor Gluck dirija orchestra.

După spectacol, publicul năvăli în piaţa San Marco. Acolo, tot în cinstea înalţilor călători, s-a improvizat un carnaval popular. Piaţa era ticsită de o mulţime pestriţa şi foarte gălăgioasă. Toată lumea băgă de seamă cum contele Severnîi, după ce-şi conduse soţia de la teatru la *palazzo*-ul care le fusese rezervat, începu să se plimbe, purtând mască, departe de toţi ceilalţi, vorbind cu un străin înalt şi el cu mască şi care-i fusese prezentat în seara aceea de către Gluck, în loja teatrului.

Luna plină arunca o lumină puternică, ardeau lumini multicolore. Dar zgomotul şi gălăgia mulţimii pestriţe nu-i deranja pe cei doi.

— Cine e? îl întrebă o doamnă pe soţul ei, arătând cât de atent era contele Severnîi la necunoscutul ce păşea alături de el.

— Cum de nu-l recunoşti? E prietenul lui Gluck, un renumit mag.

Impresionat, Pavel nu se simţea în apele sale. A vrut, la un moment dat, să glumească pe socoteala necunoscutului, dar şi-a adus aminte de o împrejurare care-l tulbură şi-l făcu să renunţe.

— Dumneata eşti vrăjitor şi, după cum afirmi, trăieşti un număr infinit de ani, îi spuse ţareviciul, amabil, deşi vocea trăda ironie. După cum am fost asigurat, dumneata ai legătură nu numai cu cei în viaţă, dar şi cu lumea de dincolo. Nici vorbă că e o glumă a dumitale căci eu, firește, nu pot crede una ca asta! adăugă el căutând din răsputeri să fie cât mai amabil. E ridicol să crezi în poveşti... Dar sunt poveşti şi povesti, te rog să mă înţelegi exact. [...]

Chiar în acel moment, dinspre Canal Grande, răzbătură sunete de alăută. Cineva cântă într-o gondolă. Pavel deveni atent. Era cântecul său preferat. Îşi aminti de reşedinţa sa de la Paulschlusse, de dimineţile când Nelidova făcea muzică şi de intervenţia ei în favoarea Irinei.

— Totuşi, aş vrea din toată inima să ajut pe cineva să afle adevărul. Poate...

— Bucuros, cu ce-o pot servi pe înălţimea voastră?

— O persoană, continua contele Severnîi, m-a rugat să aflu aici, în Italia, sau în Spania, sau în general printre marinari, dacă mai trăieşte un ofiţer din flotă. Acest ofiţer a fost pe o corabie care acum cinci ani a dispărut fără urmă.

— O corabie rusească?

— Da.

— A fost purtată şi sfărâmată de furtună de pe ocean, nu departe de ţărmurile Africii?

— Da.

— „Acvila Nordului”?

— Chiar ea, dar dumneata de unde ştii?

— De aia mi se zice vrăjitor...

— Spune, s-a salvat, trăieşte? zise contele Severnîi cuprins de nerăbdare.

Interlocutorii stăteau lângă parapetul cheiului. Valurile ca de argint băteau uşor treptele de piatră. În depărtare, învăluită de crepuscul, se zărea, legănându-se, silueta întunecată a unei corăbii cu pânzele strânse.

— Mâine, pe această goeletă, îi spuse lui Pavel necunoscutul, părăsesc Veneţia...

Apoi, după o pauză:

— Aşadar, vreţi să cunoaşteţi soarta marinarului? tărăgănă el vorbele.

— Da, răspunse Pavel, fiind pregătit să asculte vreo alegorie, sau mai de-a dreptul, cum se bate apa în piuă.

— Trimiteţi-i persoanei care aşteaptă răspunsul vostru, rosti străinul, o ramură de mirt...

— Cum, ce-aţi spus? Repetaţi! exclamă Pavel. Mirt, mirt?

Deci a pierit?

— Marinarul s-a salvat pe un rest de corabie lângă insula Tenerife şi o vreme a trăit în mijlocul unor sărmani călugări de pe ţărm.

— Şi acum? Vorbeşte, te conjur.

— Acum un an a fost omorât de piraţii care au prădat satele şi mănăstirile în care a locuit.

— De unde ştii toate astea?

— Pe vremea aceea, mă aflam la Tenerife, îi răspunse interlocutorul. Copiam din arhiva mănăstirii un, foarte necesar mie, manuscris latinesc.

Pavel ar mai fi vrut să-i spună ceva, dar nu găsea cuvinte. La orizont, unde se vedea goeleta, începură să mijească zorile.

— Am s-o conduc pe înălţimea voastră până la palazzo, îi spuse necunoscutul, răsucindu-se servil din tot trupul. Are măria voastră ceva împotrivă?

Pavel privi o clipă la costumul de catifea cu paiete al

magului, care părea jalnic în lumina răsăritului de soare şi, scoţându-şi masca, fără să mai spună un cuvânt, purcese sumbru şi majestuos, înapoi, pe cheiul pustiu.

„Sărmana Penelopă care plânge! Sărmană frumoasă Irène! Nu i-au lămurit chinuitoarea enigmă nici miniştrii, nici cavalerii, nici solii. Să-i trimitem, dar, ramură de mirt a saltimbancului italian.”

XVIII

AU MAI TRECUT CINCISPREZECE ANI...

Anul 1796 se apropia de sfârşit.

Erau primele luni ale domniei ţarului Pavel.

Toată lumea din Petersburg comenta, plină de bucurie, eliberarea din fortăreaţă a lui Novikov şi reîntoarcerea din Siberia a lui Radiscev.

Împăratul, cu augusta sa doamnă şi câteva persoane din suită, au vizitat catedrala fortăreţei Petropavlovsk. Arharov, prefectul poliţiei, îi propuse ţarului să viziteze şi principala clădire a fortului lui Aleksei, unde pe vremea aceea tocmai erau sfârşite nişte reparaţii urgente. Unul dintre subsolurile fortului a atras în mod special atenţia înalţilor oaspeţi.

— A fost vreodată deţinut aici un italian? îl întrebă ţarul pe comandant.

— Nicidecum, măria ta, nişte rascolnici.

— Bine, dar priviţi! îi spuse ţarul arătând geamul. Iată o inscripţie zgâriată pe sticlă de un briliant: *„O, dio mio!”*

Arharov şi comandantul se aplecară îngrijoraţi spre geam. De altfel, comandantul era încă nou şi nu apucase să cunoască legendele despre trecutul fortăreţei.

— Aş fi tare curioasă să ştiu, spuse ţarina Maria Feodorovna. Scrisul e de femeie. Sărmana! Cine o fi fost oare?

— Nu cumva Tarakanova? interveni Nelidova care era de faţă. Îţi aminteşti, măria ta, de trista poveste a

marinarului Konţov şi de acea fată din Malorosia?

— Pe vremea aceea, Tarakanova era moartă, spuse cineva. Au înecat-o aici apele revărsate.

La această remarcă, nu mai replică nimeni. Numai împărătească Maria Feodorovna, făcându-i un semn Nelidovei şi arătându-i, prin fereastră, mesteacănul alb care-şi întinsese crengile deasupra grădinii închise a fortului, îi şopti: „Iată-i mormântul. Vă aduceţi aminte? Pe unde or fi oare acele notiţe privitoare la ea?”

Pesemne că ţarul i-a auzit vorbele. În timp ce lua loc în caleaşcă, îi porunci lui Arharov:

— Trebuie aflat cu orice preţ, trebuie cercetat, aici s-a săvârşit o crimă regretabilă... Vremurile erau tulburi: atentatul lui Mirovici, răscoala lui Pugaciov, apoi... apoi, această nefericită... I-am văzut lacrimile mamei mele... Până la sfârşitul zilelor ei nu şi-a putut ierta că a îngăduit interogarea arestatei în lipsa ei de la Petersburg.

Poliţia începu cercetările. Undeva, într-un azil de bătrâni, l-au găsit pe invalidul orb, Antipîci, care cu douăzeci de ani în urmă servise ca paznic în fortăreaţă. Bătrânul le indică un grădinar, iar acesta, la rândul lui, îi trimise la diaconul catedralei Kazanski, care în timpul mutării unor hârţoage bisericeşti văzuse la răposatul protoiereu, părintele Piotr, un cufăr cu acte, printre care se afla un pachet important, păstrat cu deosebită grijă.

Se grăbiră să găsească familia părintelui Piotr. Acesta nu avea descendenţi direcţi. Au găsit-o pe nepoată-sa, fiica nepoatei sale Varea, măritată cu un funcţionar din Senat. Arharov însuşi a vizitat-o, dar fără nici un rezultat. Unde a dispărut cufărul cu hârtiile părintelui Piotr şi dacă a fost sau nu trimis, după moarte, împreună cu alte vechituri, nepoată-şi din Moscova, sau altcuiva, nimeni n-a putut afla.

Mult mai târziu, treaba s-a lămurit în adâncurile Ucrainei, într-o mănăstire săracă şi singuratică, unde cândva se instalase Irina, care, după ce fusese

hirotonisită călugăriţă, îşi trăise zilele până la adânci bătrâneţi, rugându-se fierbinte pentru liniştea sufletului logodnicului pierit pe mare, robul lui Dumnezeu, Pavel.

Printre puţinele lucruri rămase în urma răposatei, s-a găsit un teanc de hârtii care purtau inscripţia: „*De la părintele Piotr*", iar printre ele un ram uscat de mirt, ce însoţea scrisoarea unei înalte persoane.

Hârtiile egumenei au fost, la un moment dat, cerute de un amator de legende de prin partea locului, care nu le-a mai restituit şi care şi-a sfârşit zilele undeva, prin ţări străine.

Contele Aleksei Grigorievici Orlov Cesmenski s-a însurat chiar în anul călătoriei în străinătate a contelui şi contesei Severnîi. Fiul său colateral, de la misterioasa prinţesă Tarakanova, Aleksandr Cesmenski, a murit la sfârşitul secolului al XVIII-lea, ajungând la gradul de general de brigadă.

Rămânând în viaţă şi după moartea Ecaterinei şi după moartea împăratului Pavel, contele Orlov a lăsat în urma să o singură fiică, care a murit nemăritată, celebra contesă Anna Alekseevna, iar el s-a stins la Moscova în timpul domniei ţarului Alexandru I, în ajunul Crăciunului din anul 1807.

L-au urmărit sau nu, când îşi dădea obştescul sfârşit, mustrările de conştiinţă pentru fapta reprobabilă în legătură cu Tarakanova, sau inima contelui Aleksei a rămas de piatră, până la sfârşitul vieţii, asta n-o mai ştie nimeni...

1882

---- Sfârşit ----